

ΚΤΙΤΟΡΙΚΟΝ
Η
ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΗΡΙΟΝ

ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΜΟΝΗΣ

ΤΟΥ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ

ΕΠΙΔΙΩΡΘΘΕΝ ΨΗΦΟ ΚΑΙ ΣΤΟΥΔΗ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ ΕΝ ΕΤΕΙ 1840

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ

ΥΠΟ

Γ. Κ. Α.

«Ἠγίασε τὸ σκήνωμα αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος—Διελεύσομαι
» ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς ἕως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ—
» Κύριε ἡγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου καὶ τόπον σκη-
» νώματος δόξης σου. (Ψαλμ. μα, 4, με, 4, κε, 8.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ: ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

Ὁδὸς Λέκα—Στοὰ Σιμοπούλου

1932

«Κοσμοῦσι βασιλεῖς καὶ δυνάσται γῆς τὴν εἰκόνα τὴν σὴν
»θεοκόσμητε, καὶ τὸν ναόν· ἐθνῶν μεγιστᾶνες, λαοί, φυλαί,
»πιστῶς δωρουφοροῦσσί σοι λιθομαργαρόχρυσά ἱερὰ κειμήλια
»καὶ σκεύη. Μεγάλη σου ἡ δόξα ἐν οὐρανῷ καὶ γῇ θεόνυμφε.»
(Μάρκ. Ἑφέσ. Κανόν. παρακλητ. ἡ. ῥδ. θ'. τροπ.
δ'. ἐν Ὑμνωδ. Ἀνεκδ. σελ.132. Ἀθήνησι αὐμ.).

Τ ΗΙ
ΥΠΕΡΕΥΛΟΓΗΜΕΝΗ ΚΑΙ ΕΝΔΟΣΩΙ ΔΕΣΠΟΙΝΗ
Τ ΗΙ

ΚΕΧΑΡΙΤΩΜΕΝΗ ΜΗΤΡΙ ΤΟΥ
ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΤΗΙ ΔΕΙΠΑΡΘΕΝΩΙ ΚΑΙ ΘΕΟΤΟΚΩΙ

Μ Α Ρ Ι Α,

ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ ΤΑΥΤΗΣ
ΩΣ ΕΛΑΧΙΣΤΟΝ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ
ΒΑΘΥΤΑΤΗΣ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΩΣ ΑΦΙΕΡΩΙ

Γ. Κ. Α.

ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ

Η ΜΕΓΑΛΟΣΠΗΛΑΙΩΤΗΣΣΑ

ΚΤΙΤΟΡΙΚΟΝ Ἡ ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΗΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΑΙ ΙΕΡΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ

ΚΑΙ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΥΤΩ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

§ α'. Ἐν τῶν ἱερῶν καὶ κοινωφελῶν ἐθίμων τῆς εὐσεβείας ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν καὶ ἡ τῶν κατὰ τόπους ἐπισημοτάτων Ναῶν καὶ Μοναστηρίων ἐξιστόρησις καὶ διαγραφὴ. Διότι, ἂν ἡ τῶν κοσμικῶν χωρῶν ἱστορικὴ περιήγησις καὶ τὰ ὁδοιπορικὰ βιβλία παρέχουσι καὶ τέρψιν καὶ ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἀναγνώστας, πολὺ μᾶλλον ἡ τῶν ἱερῶν σκηνωμάτων ἀκριβοὺς ἱστορίαν τὰς τε καρδίας εὐφραίνει τῶν φιλοθέων, καὶ τὰς ψυχὰς ὠφελεῖ, ζῆλον καὶ μίμησιν ἀρετῆς ἐμποιοῦσα, καὶ τοὺς τῶν ἁγίων τόπων εὐλαβεῖς περιηγητὰς πρὸς τὴν θεωρίαν χειραγωγεῖ, καὶ πανταχόθεν διεγείρει πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ.

§ β'. Τοιοῦτον ἀρχαῖον ἱστορικὸν διδόν, τὸ συνήθως Κτιτορικὸν καὶ Προσκυνητῆριον, ἢ (μᾶλλον ἐλληνικῶς) Προσκυνητήριον λεγόμενον (α), εἶχεν ἔκκαλαι καὶ τὸ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἱερὸν Μοναστήριον, περι-

(α) Προσκυνητήριον κυρίως, τόπος, ὅπου προσκυνοῦμεν· ὅθεν καὶ τὸ πῆγμα, ἢ σκιμπόδιον, ἐφ' οὗ πρόκεινται ἱερὰ εἰκόνες εἰς προσκύνῃν (τὸ καὶ ἄλλως εἰ-
κονοστάσιον)· ἔτι δὲ καὶ βιβλίον ἱστορικὸν τόπων ἱερῶν, χρήσιμον εἰς τοὺς προ-
σκυνητὰς· οὗτω καὶ ψαλτήριον (τὸ ὄργανον, καὶ ἡ βίβλος τῶν ψαλμῶν), ἀπολυτή-
ριον (γράμμα ἀπολύσεως), ἐνταλτήριον, πωλητήριον, κτλ. ὑπακουομένου τοῦ
γοῦμα, ἢ βιβλίον (ὡς καὶ προσφωνητήριος, συντακτήριος, εὐχαριστήριος λό-
γος). Τὰ δὲ τοιαῦτα βιβλία ὁ παρακαμάζων Ἑλληνισμὸς συνήθως καὶ εἰς ἄρτιον
ἐκφέρει Λατινικώτερον· οἶον Ἐκλογάριον, Ἀγιασματῆριον, Πεντηκοστῆριον,
Προσευχητῆριον (ἀντὶ προσευχήριον, προσευκτήριον) καὶ ἄλλα, καὶ τὰ μου-
σικά, Ἀναστασιματῆριον, Κεκραγῆριον, κτλ. πρόσθε καὶ αὐτὸ τὸ Ἀλφαβητῆριον.
Τὸ δ' οὖν Προσκυνητῆριον ἢ Προσκυνητήριον ἐπλάσθη ἐκ τοῦ προσκυνήτης. Προ-
σκυνητὰς δὲ ἔλεγον ἔκκαλαι (καθὼς καὶ τὴν σήμερον) κυρίως μὲν πάντας τοὺς
προσκυνοῦντας τῷ Θεῷ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ (Ἰωάν. δ. 23), ἰδίως δὲ καὶ τοὺς
τῶν ἱερῶν τόπων φιλοθέους περιηγητὰς, οἵτινες προσκυνοῦσι τῷ Θεῷ προσερχό-

έχον τὸν βίον τῶν δόσιων Συμεῶν καὶ Θεοδώρου, τῶν πρώτων μετὰ τῆς ἁγίας Εὐφροσύνης εὐρόντων τὴν ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Λουκᾶ ζωγραφηθεῖσαν ἁγίαν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, καὶ τὸν τρόπον τῆς εὐρέσεως αὐτῆς ἐξιστοροῦν. Τοῦτο δὲ τὸ ἀρχέτυπον βιογραφικὸν κτιτορικὸν Ἑσαίας καὶ Σωφρονίου, οἱ ἀοιδμοί, κατὰ τὸ ζυγὶ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, (1510 μ. Χ.) ἐν αὐτῇ τῇ ἱερῇ Μοναστηρίῳ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου τὴν ἀσκήσιν ἔχοντες, συνώψισαν πρὸς τὸ συντομώτερον, ἰδίαν ἐκδόντες Ἐπιτομὴν εἰς εὐχερεστέραν χρῆσιν τῶν ἀναγνωστῶν· προσέθηκάν δὲ μόνον ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ὕστερον ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων γενομένης οἰκοδομῆς τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου. Μαρτυροῦσι δὲ αὐτοὶ οἱ περὶ τὸν Ἑσαίαν ἐν τῇ ἐπιτομῇ λέγοντες ὅτι «ὤπῃρχεν ἄλλο βιβλιάριον πρότερον συγγεγραμμένον, ὅπου σχεδὸν τὰ ἕμοια εὐρίσκοντο περὶ τῶν ἁγίων Πατέρων, ὅσα διηγῆθην ἡμεῖς,» κτλ. Ταύτην δὲ πάλιν τὴν Ἑσαίου Ἐπιτομὴν παρέφρασε πρὸς τὸ κοινολεκτικώτερον ἰδίωμα χάριν τῶν ἀπλουστέρων ὁ μακαρίτης Λακεδαιμονίας Θεοδώρητος, ὅστις φαίνεται καὶ αὐτὸς ἀκμάσας κατὰ τὸν 15 αἰῶνα.

§ γ'. Οὕτω δὲ τοῦ παλαιοῦ κτιτορικοῦ προσκυνητηρίου συνοψισθέντος, καὶ πρὸς τὸ κοινολεκτικώτερον προσέτι μεταβληθέντος, τῆς δὲ τυπογραφίας μὴπω τότε κοινῶς συνειθισμένοις παρὰ τοῖς Ἑλλησι, φανερόν, ὅτι τὰ μὲν ἀντίγραφα τοῦ πρωτοτύπου κτιτορικοῦ παρημελοῦντο καὶ ὀλιγόστευον, παρὰ μόνους τοὺς ὀλίγους τότε πεπαιδευμένους σφῳζόμενα· τῶν δὲ πολλῶν ἀνάγνωσμα συνθέστερον ὤπῃρχεν ἡ χυδαία τοῦ Θεοδώρητου Ἐπιτομή. Ἐσφῳζοντο δὲ μάλιστα τὰ πρωτότυπα καὶ τοῦ Κτιτορικοῦ καὶ τῆς Συνόψεως τοῦ Ἑσαίου κατ' αὐτὸ τὸ ἱερὸν Μοναστήριον. Ἀλλ' ἡ, συναργεία τοῦ πονηροῦ, κατὰ τὸ αἴψμ' (1640) ἐν τῇ Μοναστηρίῳ συμβῶσα πυρκαϊὰ (λέγομεν δὲ περὶ ταύτης ἐφεξῆς) κατηράλυσεν τὰ πάντα, καὶ βιβλιοθήκην, καὶ οἰκοδομὰς καὶ αὐτὸν τὸν θεῖον Ναόν. Ἐπῃλθεν ἐσχάτη συμφορὰ καὶ ἡ παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν (κατὰ τὸ 1771) λεηλασία τῆς Πελοποννήσου, ἣτις ἐπέφερε πολλῶν καὶ ἄλλων καλῶν τὸν ἀφανισμόν, καὶ αὐτῶν τῶν πολλὰ τοῦ τῆς Πελοποννήσου μάλιστα φερομένων ἀντιγράφων τοῦ προσκυνητηρίου. Κατὰ δὲ τὸν εἰρημένον ἐμπρησμόν τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου οὐδὲν ἕτερον διεσφῳθη, εἰμὴ μόνον ἡ ἁγία εἰκὼν καὶ τινὰ ὀλίγα τῆς Μονῆς ὑπομνήματα, καὶ ταῦτα ἔξω τυχόντα τῆδε κάκεισε διεσπαρμένα· καὶ οὕτε τὸ ἀρχαῖον Κτιτορικὸν διέφυγε τὰς φλόγας, οὕτε ἡ ἑλληνικὴ τοῦ Ἑσαίου Ἐπιτομή διεσφῳθη. Μόνῃς δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ Λακε-

μενοὶ καὶ εἰς τόπους ἁγίους, ἐν οἷς θεῖα τις διέλαμψεν ἐπιφάνεια καὶ χάρις, «οὗ τόφῳ περιορίζοντες τὸ θεῖον, ἀλλὰ διὰ φιλοθείαν μάλιστα καὶ τοὺς τόπους τιμῶντας ἐκείνους, οὓς ἠδόκησεν αὐτὸς ὁ Κύριος ἐπισήμους ἀναδείξει, θαυμαστὸς φαινόμενος ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, πρὸς σωτηρίαν ψυχῶν».

δαιμονίας Θεοδώρητου μεθρηρμένης· ἐν καὶ μόνον παλαιὴν ἀντίγραφον σφῳζεται τὴν σήμερον εἰς τὴν Μονήν, γεγραμμένον κατὰ τὸ ἀρχοῦ (1674) ὑπὸ τινος Ἰωάννου ἱερέως, τὸ ἐπίθετον Γιαννακοπούλου, ἀπὸ κόμης Σωποτοῦ· καὶ μὴδὲ τοῦτο ὁλόκληρον, ἀλλ' ἐν πολλοῖς ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ ὑπὸ καπνοῦ διεσφῳρμένον. (α)

§ δ'. Ἀλλῃ τῆς ἑλληνικῆς τοῦ Ἑσαίου Ἐπιτομῆς χυδαίαν μετάφρασιν ἢ παράφρασιν ἐποίησε μετὰ τὸν Θεοδώρητον Ἀργυρός τις Βερναρδῆς Ἀθηναῖος κόμης καὶ ἱππεὺς τῆς Ἑνετῶν Ἀριστοκρατίας. Καὶ αὕτη ἡ μετάφρασις ἐξεδόθη τῷ ἔψῃ (1705) Ἑνετίῃσιν, ὑπὸ τοῦ ἐκεῖσε σχολαρχοῦντος ἐν τῇ Φλαγγινικῇ ἐλληνομουσεῖῳ ἱεροδιδασκάλου, Ἰωάννου Πατούσα Ἀθηναίου, ἐπιγραφομένη «Σύναξις κανόνων τινῶν ἐγκωμιαστικῶν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς ἐν τῇ μεγάλῃ Σπηλαίῳ τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ ὄρους τοῦ καλουμένου Χελμοῦ (τῆς Κυλλήνης), καὶ τῶν δόσιων πατέρων ἡμῶν Συμεῶν καὶ Θεοδώρου τῶν κτιτόρων καὶ ἀρχηγῶν τῆς ἐν τῇ Σπηλαίῳ παλαιᾷ Μονῆς, καὶ τῆς δόσις Εὐφροσύνης τῆς εὐρούσης τὴν θεῖαν εἰκόνα, τὴν ἱστορηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ ἐν τῇ αὐτῇ Σπηλαίῳ». Εἰς τοῦτο τὸ βιβλίον περιέχεται καὶ «Διήγησις τῆς αὐτῆς εὐρέσεως, καὶ ὁ βίος τῶν Πατέρων», ἣτις εἰς μὲν τὰ πλεῖστα συμφωνεῖ πρὸς τὸ ἀνωτέρω χειρόγραφον τῆς τοῦ Λακεδαιμονίας ἐπιτομῆς, ἀλλ' ἔχει καὶ τινὰς καιρίας παραλλαγὰς καὶ μεγάλας ἐλλείψεις, ὥς φαίνεται καθαρῶς ἐκ τῆς συγκρίσεως αὐτῆς πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν χειρόγραφον (δ).

§ ε'. Μετὰ δὲ τὴν ἐσχάτην τοῦ Μοναστηρίου πυρκαϊὰν Παρθένιος ἱε-

(α) Ἰδοὺ τοῦ χειρογράφου τούτου ἡ ἀρχή. «Ἐκ τῶν δόσιων καὶ θαυμαστῶν [ἡμῶν πατέρων Θεοδώρου] Συμεῶν καὶ Εὐφροσύνης [περὶ τῆς εὐρέσεως τῆς ἁγίας καὶ Θεομητορικῆς] εἰκόνης τοῦ ἱεροῦ Λουκᾶ, Διήγησις» τὸ μὲν πρότερον μεταγραφείσα ἐκ τῶν βίων τῶν ἁγίων Πατέρων ἐλληνικώτερον παρὰ τῶν Μοναχῶν Ἑσαίου καὶ Σωφρονίου, ἀσκουμένων ἐν τῇ Σπηλαίῳ, ἐτ' εἰτε ἀπὸ κτίσεως κόσμου ζυγί, μὴνὶ ὀκτωβρίῳ κ'. Νῦν δὲ μεταγλωττισθεῖσα εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον παρὰ τοῦ Λακεδαιμονίας Θεοδώρητου, καὶ ἐξηγηθεῖσα πλατύτερον διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν [πολλῶν, ἐν Κωνσταντινουπόλει] ἄρχεται δὲ ἡ διήγησις οὕτως» κτλ.

(β) Μία τῶν καιριωτάτων τούτων ἐλλείψεων ὑπάρχει καὶ ἡ παραβλῆψις τῆς χρονολογίας τῶν δόσιων ἡμῶν Πατέρων Συμεῶν καὶ Θεοδώρου (ὅθεν καὶ τινες τῶν μεταγενεστέρων ἄλλοι ἄλλως ἐχρονολόγησαν τὰ περὶ τῶν Πατέρων, συνάγοντες ἐξ εἰκασίας). Τὸ μνημονεῦθ ἐν ἀνωτέρω χειρόγραφον χρονολογεῖ σαφῶς τὴν εὐρεσιν τῆς ἁγίας εἰκόνης τῷ 362· ἡ δὲ τῆς Βενετίας ἐκδοσις σιωπᾷ καὶ τοῦτο καὶ ἄλλα. Καὶ αὐτῆς δὲ τῆς ἁγίας εἰκόνης τὴν μορφήν ἡ ἐκδοσις αὕτη φέρει τετυπωμένην πάντῃ ξένῃ καὶ διάφορον παρὰ τὴν ἀληθινήν. Ἡ συγὴ ἀντιγραφή τῆς τοῦ Ἑσαίου Συνόψεως παρεσιγήγαγεν ἐξ ἀνάγκης καὶ πολλὰς διαφορὰς καὶ ἐλλείψεις εἰς τὰ χειρόγραφα. Καὶ τοιοῦτον ἐλλειματικὸν χειρόγραφον εὐρὴν μετέφρασε μὲν Ἀθήνησιν ὁ Βερναρδῆς, ἐξέδωκε δὲ ὁ μακαρίτης Πατούσας ἐν Βενετίᾳ.

ροδιάκονος και διδάσκαλος ἐκ χώρας Ἀράχωδας (τῆς ἐν τῇ Καλαβρύτων ἐπαρχίᾳ) συνηγμολόγησε πάλιν τὸ προσκυνητήριον ἐκ τῆς Λακεδαιμονίας ἐπιτομῆς καὶ ἐκ τῶν ἀποσθῆτων ὑπομνημάτων, συνταξάμενος τὸ βιβλίον εἰς γλῶσσαν χυδαίαν, καὶ ἐσπευσμένως, ὅπως τὴν παροῦσαν ἔλλειψιν θεραπεύσῃ, καὶ τούτου ἀντίγραφον τύποις ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1765 Ἐνετίῃσιν ὑπὸ τινων φιλοθέων, χάριν τῆς χριστιανικῆς αὐτῶν εὐλαθείας. Ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ αὐτὸς πάλιν ἱεροδιδάσκαλος Παρθένιος μετὰ πλείονος ἐρεῦνης καὶ ἐπιστάσις φιλοπονήσας συνετάξεν ὁπωσδήποτε καὶ ὅσον ἡδύνατο τελειότερον Προσκυνητήριον τῆς ἁγίας ἡμῶν Μονῆς: ἐτελείωσε δὲ τὸ πόνημα τῷ 1765, κατ' αὐτὸν δηλονότι τὸν χρόνον, ὅποτε καὶ οἱ θεοφιλεῖς ἐκεῖνοι ἄνδρες ἐξέδιδον τὸ πρότερον Ἐνετίῃσι, καθὼς εἴπομεν.

§ 5'. Ταύτης δὴ τῆς ὑστέρας συγγραφῆς τοῦ μακαρίτου Παρθενίου ἀντίγραφα σφῶνται εἰς τὸ ἱερὸν Μοναστήριον. Καὶ τούτου τοῦ πονήματος τὸ πραγματικὸν ἡμεῖς ἀπανθίσαντες, καὶ πᾶν μὲν εἴτι περιττὸν ἀποξέσαντες, ἀναπληρώσαντες δὲ τὰ λείποντα πρὸς τὸ ἀκριβέστατον, καὶ παντοίως τὴν φράσιν μεταρρυθμίσαντες συνετάξαμεν καὶ τύποις ἐκδίδομεν ἤδη τὸ παρὸν κτιτορικόν. Διαιροῦμεν δὲ τὸ βιβλίον εἰς μέρη τρία. Καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον κατατάσσομεν τὴν ἱερὰν χωρογραφίαν τοῦ Μοναστηρίου· εἰς δὲ τὸ δεύτερον, τὸν βίον τῶν πρώτων αὐτοῦ καθηγέμενων καὶ τρισολβίων ἡμῶν Πατέρων τῶν εὐρόντων τὴν ἀποστολικὴν τῆς Θεομύητος εἰκόνα, λέγω δὲ τῶν ὁσίων Συμεὼν καὶ Θεοδώρου καὶ τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης· πρὸς τῷ τέλει τῆς τῶν ἁγίων Βιογραφίας ἐπισυνήψαμεν καὶ ἱερὰν αὐτῆς τῆς Θεομητορικῆς εἰκόνης διαγραφὴν, καὶ ὀλίγων ἐκ μυρίων τῶν δι' αὐτῆς θαυμάτων ἐξιστόρησιν. Ὡς ἐπίμετρον δὲ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου μέρους προσεθήκαμεν καὶ τινων κτιτορικῶν γραμμάτων συλλογὴν περιέχουσαν τὰ ἀντίγραφα τοῦ τε σφῆζομένου Χρυσοβούλλου τοῦ ἀσιδίου Αυτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Κατακουζηνοῦ, καὶ τῶν Πατριαρχικῶν Σιγιλλίων, καὶ τῶν Διαταγμάτων τῆς ἐν Πελοποννήσῳ κρατησάσης Ἐνετικῆς ἐξουσίας, καὶ αὐτῆς τινος τῆς Ὀθωμανικῆς, ὅσα συμβάλλουσι εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἱερᾶς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου Μονῆς. Εἰς δὲ τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον μέρος τοῦ βιβλίου κατατάξαμεν τὴν ἁσματικὴν ἀκολουθίαν τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων Πατέρων Συμεὼν καὶ Θεοδώρου καὶ τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης, τῇ ἡ' Ὀκτωβρίου συνάμα μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ κατὰ τὴν Μονὴν ἑορταζομένων. Καὶ ἡ μὲν βίβλος τοιαύτη ἀρχόμεθα δὲ ἤδη τοῦ πρώτου μέρους. «Θεὸς δ' ἡγήσθω, καὶ τελειάτω τοῦ ὄργου».

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΙΕΡΑ ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ τῆς θέσεως τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου.

§ α'. Τὸ Σπήλαιον τὸ μέγα, καὶ ἱερὸν, καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ θεοῦ Λουκᾶ ζωγραφηθείσης Θεομητορικῆς εἰκόνης θεόκτιστον ἀνάκτορον, κεῖται κατὰ τὴν Πελοπόννησον πρὸς τὰ πέρατα τῆς Ἀρκαδίας, καὶ παρ' αὐτὰς τὰς μεθορίου τῆς Ἀχαΐας ἐσχάτας. Καὶ πρὸς νότον μὲν ἄνεμον ἐξ ἀριστερῶν ἔχει τὴν πόλιν τῶν Καλαβρύτων, ἀπέχουσαν λεύγας ἡ ὥρας δύο (α)· δεξιόθεν δὲ καὶ πρὸς βορρᾶν ἔχει τὴν Βούραν, καὶ τὴν γειτονεύουσαν Κερύνειαν (χυδαίως Κερνίτσαν, ἐκ τοῦ τοπικοῦ Κερυνίτης, Κερυνίτισσα), δύο καὶ ταύτην ὥρας ἀπέχουσαν. Τοῦ δὲ Αἰγίου (τῆς χυδαίως, καὶ ἰταλικώτερον Βοστίτης) ἀφίστηκε τὸ Σπήλαιον ἕως ὥρας ἑξ' τῶν δὲ παλαιῶν Πατρῶν, ἕως δώδεκα· ἀπὸ δέ, τέλος, τῆς Κορίνθου, ἕως δεκαοκτὼ (δ). Ὑπάρχει τὸ Σπήλαιον αὐτογυρὲς ἔνδον πέτρας ὑψιπόλου

(α) Τὰ Καλάβρυτα παρωνομάσθησαν ἐκ τοῦ παρραρόντος Βουραϊκοῦ ποταμοῦ, Καλάβρυτα καὶ τούτου παρὰ τοῖς πρὸ ἡμῶν καλουμένου (ἐκ τοῦ καλὰ βρυτά). Κύναιθαν ἢ νεωτέρα ὀνοματοθεσία μετωνόμασε (χωρὶς ἀνάγκης) τὰ Καλάβρυτα· ἀλλ' ἡ ἀρχαία Κύναιθα φαίνεται μάλλον ἢ νῦν Κερυνίη, ἢ, κατ' ἄλλους, ἢ Κέρτεζις, καὶ πᾶσα τις ἄλλη τῶν κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη περιούκων χωρῶν, πλὴν τῶν Καλαβρύτων· αὕτη δὲ ἡ πόλις ἐπὶ νεωτέρα, κτίσιμα τῶν Βυζαντινῶν ἴσως, καὶ οὐτε τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Κυναιθῆς ἐπέχει, ἔχει δὲ καὶ τ' ὄνομα ἑλληνικώτατον.

(β) Τοῦτο τὸ μέγα σπήλαιον φαίνεται μνημονεύων καὶ Πανσανίας ἐν τοῖς Ἀρκαδικαῖς· λέγει δὲ ταῦτα ἐπὶ λέξεως. «Ὑπὲρ δὲ Νώνακριν ὄρη τε καλούμενα Ἀροάνια καὶ σπήλαιόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς. Εἰς τοῦτο ἀναφυγεῖν τὸ σπήλαιον τὰς θυγατέρας τοῦ Προΐτου μανείας λέγουσιν» ἅς ὁ Μελάμπους θυσαίης τε ἀπορρήτοις καὶ καθάρμοις κατήγαγεν εἰς χωρίον καλούμενον Λουσούς· τοῦ μὲν δὲ ὄρους τῶν Ἀροαίων Φεναῖται τὰ πολλὰ ἐνέμοντο· οἱ δὲ ἐν ὄροις Κλειτορίων εἰσίν, οἱ Λουσοί. Πόλιν μὲν δήποτε εἶναι λέγουσι τοὺς Λουσούς—τὰ δ' ἔφ' ἡμῶν οὐδ' ἐρεῖπια λείπεται Λουσῶν. Τὰς δὲ θυγατέρας τοῦ Προΐτου κατήγαγεν ὁ Μελάμπους εἰς τοὺς Λουσούς, καὶ ἠκέσαστο τῆς μανίας ἐν Ἀρτέμιδος ἱερῷ (Πανσαν. βιβλ. Η' κεφ. ιη' σελ. 405. Τ. 2 ἐκδοσ. Fac. γρβλ. Εὐσταθ. ὑπομνημ. εἰς Διονυσ. Οἰκουμένης πειρηγ. σελ. 410. σελ. 112. Βιένν. 1808). Ἐκ τούτων τοῦ Πανσανίου λόγων φαίνονται τὰ Ἀροάνια (ἐκ τοῦ ἄρω, Ἀρώ, πόλις Ἀχαϊκή. Πανσ. Ζ, ιη, 2.), παραφράδες τινὲς ὄντα τῆς Κυλλήνης (τοῦ Σλαβωνικώτερον χυδαίολεκτινθέντος Χελμοῦ) εἰς βραχιόνων σχῆμα διατεταμένα ὑπὲρ τὴν Νώνακριν (αὕτη νομίζεται πιθανῶς ἢ νῦν Περιστέρα λεγομένη, ἐν τῶν περὶ τὴν

καὶ καμμεγέθους ἥς τὸ μὲν ὕψος ἔξωθεν ἀναβαίνει ὑπὲρ τὰς ὀγδοήκοντα ὀργυιάς, τὸ δὲ πλάτος μικρόν τι ἑλλείπει τοῦ ἐνὸς μιλίου. Ἔστι δὲ τὰ μὲν ἄνω, τὰ τείνοντα πρὸς τὴν κορυφήν, ἀπότομος πανταχόθεν ἡ πέτρα καὶ περιφερὴς καὶ μεμονωμένη, καὶ τοῦτ' αὐτό, μονόπετρα, μονήρης δὲ καὶ πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς, καὶ παντελῶς ἀπεσχιμαμένη καὶ φαραγγώδης (ἐξ ἀνατολῶν μάλιστα) καὶ ἀπόκρημνος. Τὰ δὲ πρὸς ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν βραχίονας ὀρεινοὺς ἔχει δύο, ὧν ὁ μὲν νότον διήκων καὶ προχωρῶν συνάπτεται πρὸς τὸ μέγιστον τῆς Κυλλήνης ὄρος· ὁ δὲ βόρειος βραχίων συνεχῶς καὶ αὐτὸς ὑποτείνων καταλήγει πρὸς τὴν Βούραν καὶ τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλικῆς. Ὅταν δὲ οὗτοι οἱ βραχίονες θεωρηθῶσι συνεχῶς συνημμένοι κατὰ σειρὰν, τότε φαίνεται ἡ πέτρα τοῦ Σπηλαίου κειμένη, ὥσάν τις προσβλεπόμενος, ἐν τῇ μέσῃ τῆς ἐκ τῆς Κυλλήνης πρὸς τὰ νότια τοῦ Σπηλαίου φυσμένης καὶ μέχρι πρὸς τὴν θάλασσαν καθηκούσης σειρᾶς τῶν Ἀροανίων. Τὸ δὲ στόμιον τοῦ Σπηλαίου μέγα καὶ εὐρύχωρον, ἀψίδος ἔχον σχῆμα τοξοειδοῦς, καὶ πλάτος μὲν ἔχει ὅσον ὀργυιάς τεσσαράκοντα πέντε, ὕψος δὲ, εἰκοσιπέντε· βλέπει δὲ πρὸς δυσμὰς· καὶ τὰ πρὸς τὴν εἰσοδὸν αὐτοῦ καὶ τὴν ἄλλην ὑπωρεῖαν ὑπτιάζουσι βόσκημα καὶ λαγὰρ καὶ κολπῶδη, γῆν ἔχοντα παχεῖαν καὶ λιπαράν, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τὰ περὶ τοὺς κάτω πρόποδας τῆς πέτρας· ὅθεν καὶ ἀπέβησαν ἀλσώδη καὶ εὐφύεστατα πρὸς κηπεῖαν καὶ φυτεῖαν παντοδαπήν.

Κυλλήνην χωρίων, ἃ κοινότερον λέγονται Κλουκίνοι, ἴσως Λουκίνοι τινες· ἡ Λυκίνοι χωρία, παρὰ τὸ προσκείμενον Λύκειον ὄρος Ἀρκαδίας· εἰς τὴν Νόνακριν ῥέει καὶ τὰ νῦν τὸ ὕδωρ τῆς Στυγός). Ἀπέχει δὲ ἡ Νόνακριν ἀπὸ τοῦ Μ. Σπηλαίου ὥρας περίπου τέσσαρας· καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς αὐτῆς τῶν Ἀροανίων σειρᾶς, ἐν ἣ καὶ τὸ Σπήλαιον. Ἄλλο δὲ Σπήλαιον ἐν τοῖς Ἀροαίοις οὐδὲν εὐρίσκειται ἀξιόλογον. Ὅσοι δὲ τὸ παρὰ Πausanίᾳ Σπήλαιον υπέλαβον τὸ αὐτὸ καὶ τὸ παρὰ τοὺς Κλειτορίου λεγόμενον ἤδη Χελώνειον ἄντρον (χυδαίστερον Χελωνοσπηλαίαν) πλανῶνται· διότι τοῦτο οὔτε μέγα, οὔτε πρὸς ὕψος κεῖται (ὥστε ἀναφυγεῖν εἰς αὐτὸ τὰς Προῖτον θυγατέρας, ὡς λέγει ὁ Πausanίας· ἀλλ' οὐδ' Ὀβόδιος (Μεταμορ., ιε, σ. 322 πρ.). Πλὴν, λά, 13, καὶ Σχ. — Ἀθῆν. β. 43.) ὅστις μνημονεύει τὴν κρήνην τὴν ἐν Κλειτορί (πρὸς τὸ χελώνειον τοῦτο ἄντρον), οὐδ' οὗτος λέγει τὰς Προῖτον θυγατέρας ἀναφυγούσας εἰς αὐτὸ, ἀλλ' ἀπλῶς καθαριθθείσας εἰς τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς. Οἱ δὲ κλειτοριοὶ καὶ τὰ νῦν οὕτω καλοῦνται (Κλειτορες). Καὶ τῶν ἀρκίων δὲ Λουσῶν σώζονται καὶ νῦν ἐρείπια (παρὰ τὴν Κατσάναν), καὶ νομίσματα χαλκᾶ καὶ ἀργυρᾶ· καὶ ταῦτα μὲν λόγου ἀρέσκον. Σὺ δὲ σημείωσον, ἀναγνώστα, εἶτι δὲ καὶ ἐπὶ Μελάμποδος καὶ Προῖτου (τῷ 1500 π. Χ.) γνωστὸν τὸ μέγα τοῦτο Σπήλαιον ἐν, ὅπερ ἡ πανάγαθος Πρόνοια ἀπὸ βεβήλου δαιμόνων ἄντρον, καθαρμοῖς ἐνάγει καὶ λύθρῳ καὶ κνίσσαις τῆς εἰδωλολατρίας μεμιμνήσκου, Σπήλαιον ἅγιον καὶ τίμιον ἐμελλεν ὕστερον ἀναδείξειν, καὶ Θεοῦ κατοικητήριον, καὶ προσευχῆς ἀγνότατον οἶκον, καὶ ψυχῶν σωτηρίας ἀγωνιστήριον, καὶ πανέτερον σκῆνωμα τῆς θαυματουργοῦς εἰκόνης τῆς Θεομήτορος· ἥς ταῖς πρεσβείαις καὶ ἀπὸ μανίας καὶ ἀπὸ νόσου παντοίων σώζονται οἱ μετ' εὐλαβείας προσιόντες καὶ πίστει τῆς εἰς Χριστὸν Ἱησοῦν.

Εὐρίσκονται δὲ εἰς τοὺς πρόποδας καὶ εἰς τὰ ὕψη μάλιστα τῆς πέτρας ποταμοὶ, καὶ ἐπιπολῆς καὶ εἰς τὸ βάθος, οὐ μόνον λίθοι συμμιγείς (οἷον τιτανώδεις καὶ ἄλλοι τῶν συνήθων στομάδεων τῆς γῆς), ἀλλὰ καὶ διάφορα ἀπολιθώματα θαλασσίων ὀστρακοδέρμων, μαρτύρια καὶ ταῦτα τοῦ παγκοσμίου κατακλυσμοῦ.

§ β'. Κάτωθεν δὲ τοῦ στομίου κατὰ τὴν βαθεῖαν ὑποκειμένην κοιλάδα φαίνεται ῥέων καὶ ῥοχθῶν ὁ καλλιρρῶς Βουραϊκὸς ποταμὸς (ποτάμιον τῶν Καλαβρύτων ἢ χυδαία λαλιὰ τοῦτον ὀνομάζει), ἀπέχων ἀπὸ τοῦ Σπηλαίου ἐν περίπου μίλιον πρὸς δυσμὰς. Πέραν δὲ πάλιν τοῦ ποταμοῦ κεῖται βουνὸς ἄλλος ὕψηλός ἀντικρὺ τῆς τοῦ Σπηλαίου πέτρας ἀναβαίνων, ὀλίγῳ μὲν μικρότερος καὶ ταπεινότερος, ἄλλως ὅμως ὁμαλὸς καὶ βάσιμος· ἔχει δὲ περὶ τὸ μέσον καὶ χωρίον μικρόν, ὅπερ πάλαι ἑκαλεῖτο Γαλάται, νῦν δὲ χυδαῖος Ζαχλοροῦ (α)· περίφημον δὲ τοῦτο τὸ χωρίον τῶν Γαλατῶν μάλιστα, καθὼς πατρίς τῆς ἁγίας Κόρης Εὐφροσύνης, τῆς πρώτου ἀξιωθεῖσης τὴν πάνσεπτον εἰκόνα τῆς Θεομήτορος ἰδεῖν ἐν τῇ σπηλαίῳ (καθὼς ἱστορεῖται περὶ τούτου κατὰ πλάτος ἐν τῇ βιογραφίᾳ τῶν ὁσίων Πατέρων ἡμῶν Συμεὼν καὶ Θεοδώρου). Ἄνωθεν δὲ τῆς τοῦ Σπηλαίου πέτρας πρὸς νότον κατέρχεται ποτάμιον μικρόν μὲν, κάλλιτον δέ, καὶ διαγυὲς καὶ χρησιμώτατον ὕδωρ παρέχον· ἔχει δὲ τὰς πηγὰς ὁ ῥυαὲς οὗτος ἄνωθεν ἐκ τῶν νοτιωτέρων τῆς πέτρας καταρρέων, ὡς λέγομεν ἐφεξῆς.

§ γ'. Γίνεται δὲ μάλιστα χαριστάτῃ ἡ ὄψις τῆς θεοκτίστου ταύτης πέτρας, καὶ θαυμαστὴ δὲ καὶ μεγαλοπρεπής, οὐ μόνον διὰ τὸ ἄποπτον ὕψος καὶ τὸ ἐξαισιον μέγεθος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς πρὸς νότον μάλιστα καὶ βορρᾶν καθιδρυμένας διαφόρους οἰκοδομὰς ναῶν τε καὶ ἄλλων κατασκευῶν (περὶ ὧν ἐν τῇ οἰκίᾳ τόπῳ), καὶ προσέτι διὰ τὰ ποικίλα δένδρα καὶ φυτὰ. Τούτων τὰ μὲν ἀναβαίνουν ἐν αὐτόσπορα καὶ αὐτοφυῆ, κατὰ διάφορα μέρη τοῦ βράχου διεσπαρμένα· τὰ δὲ καὶ διὰ τῆς φιλεργίας τῶν φιλοπονωτάτων Πατέρων ἀκμάζουσι φυτοκομούμενα, καὶ μάλιστα πρὸς δυσμὰς· οἷον, ἀμπέλωνες, καὶ ῥοδιοναί, καὶ σειραὶ παραλήλων ἀνδέρων, ἢ κήποι τὰς βάσεις κτιστοί, περὶ τὰς μνηοειδεῖς πλευρὰς καὶ λαγόνας τοῦ ὄρους ἀλλεπάλληλοι γύρωθεν κεκρηπιδωμένοι. Τρέφονται δ' ἐν τούτοις καὶ κηπεύονται πολλὰ φυτὰ καὶ παντοδαπά, καὶ τῶν βοτανῶν αἱ ἐδωδῆμοι καὶ λαχανώδεις, καὶ δένδρα κάρπιμα καὶ μακρά, τὰ μὲν φυλλορροῦντα, τὰ δ' ἐμπεδόφυλλα καὶ ἀειθαλῆ. Πολλὴ δὲ καὶ θάμνων εὐόσμων περιβάσκειται ὕλη, θύμβρου μάλιστα καὶ θυμαρίου καὶ ὀρειγάνου· καὶ πλῆθος ἀνθέων καθ' ὥρας φυόμενον ἐπιλάμπει, καὶ παντοίων ὀρνίθων ὄδικῶν τε καὶ ἄλλων περιπτάνται σμήνην, τὰ δένδρφυτα χωρὶα καταφωνούντων, ἐν

(α) Τὸ ὄνομα ὑπάρχει Σλαβωνικὸν ἀντὶ Ζαγοροῦ (μεθόριος, ὀπισθεν ὄρους, κατὰ τὰ, Ζαγορά, Ζαγόριον κτλ.) ὅθεν Ζαχοροῦ, καὶ Ζαχλοροῦ.

καλῶ τῇ περιέχοντι καὶ ὑγιεινῇ διὰ τε τὰς ἐκ γῆς κομώσεως καὶ καταρ-
ρύτου δροσῶδεις ἀναπνοὰς καὶ τὰς περιρρεούσας αὔρας. Σεμνὴν δὲ τὴν
θεάν τῆς πέτρας ἀποτελοῦσι καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι σειραὶ τῶν πρὸ τοῦ στο-
μίου φαινομένων ἐν τοῖς κελλίοις θυρίδων καὶ ἐξωστέγων, ὅπου βλέπει τις
μακρόθεν τοὺς γεγαυροὺς Πατέρας, ὡς φιλερήμους τρυγόνας, εἰς οὐρανό-
τεχνον καὶ ψυχροσώτηριον κλωδὸν ἐνεσκηγμένους

§ δ'. Αὐτὴ δὲ, τέλος, ἡ τῆς πέτρας ἔξοχος ὑπερανεστηκυῖα κορυφὴ
ἔχει παρατεταμένους καὶ δῶν δειράδας ἄλλας, ἢ μικροτέρους αὐχένας, ἐκα-
τέρωθεν χαμηλότερον ὑψομένους· ὥστε μετὰ τούτων φαίνεται τὸ ὄρος
τρικόρυφον. Εἰς ἑκατέραν δὲ τούτων τῶν δειράδων, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν
μέσσην κορυφὴν, ὅταν τις ἐξ ἀποστήματος ὀριζμένου μακρόθεν ἀτενίσῃ,
βλέπει τρεῖς εὐμεγέθεις σταυροὺς, ἀνὰ ἕνα καθ' ἑκάστην τῶν κορυφῶν ἐγ-
κεχαραγμένους αὐτομάτως, εἰς ὕψος ἄδρατον καὶ ἀπρόσιτον. Ἐμπρέπει δὲ
μάλιστα τοῦτο τὸ φαινόμενον εἰς τὴν ἱερότητα τοῦ ὄρους, θεῖα τινὶ βουλῇ
τὸ πρῶτον αὐτοφῶδες μεμορφωμένον, καὶ εἰς αἰῶνας διατηρούμενον. Ἐχει
δὲ τὸ ὕψος τῆς πέτρας καὶ ἄλλο τι λόγου τε παντὸς καὶ θεᾶς ἀξιότατον,
τὸ ἐφεξῆς. Πλαγίως καὶ κατωτέρω τῶν τριῶν τούτων κορυφῶν πρὸς ἀνα-
τολὰς ἐξέχουσι πέτραι τινές, ὡς τένοντες μικρότεροι, ἢ μονόλιθοι στήλαι
σποράδην πεφυτευμένοι, τὸ σχῆμα πυραμιδοειδεῖς. Τούτων δὲ τρεῖς, ὡς
ἐκ τῆς θέσεως, τρίγωνον ἰσόπλευρον σχηματίζουσι κατὰ τὴν βᾶσιν. Καὶ τὸ
μὲν ὕψος ἀναβαίνουσιν οἱ λίθοι οὗτοι ὑπὲρ τὰς εἰκοσιν ὀργυῖδας ἔχουσι δὲ
καὶ οἱ τρεῖς ἀνὰ μίαν ἕκαστος ὁπὴν ἄνω πρὸς τὴν κορυφὴν ἐκ φύσεως τε-
τρυπημένην, εὐρεῖαν τε καὶ μεγάλην, ὅσον διόργονιον τὸ μήκος, τὸ δὲ πλά-
τος καὶ τὸ βάθος τριῶν ὀργυιῶν. Τούτων οὖν τῶν τριῶν πυραμιδοειδῶν
μονολίθων ὁ καταντικρὺ τῆς μέσης τοῦ σπηλαίου κορυφῆς πεφυτευμένος
θέαμα παρέχεται ἀξιόλογον· διότι διὰ τῆς τούτου ὁπῆς κατὰ τὴν δεκάτην
ἡμέραν τοῦ Μαρτίου μηνὸς διαβαίνουσιν ἀκτῖνες ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου,
καὶ προσβάλλουσιν ἐπ' εὐθείας πρὸς τὴν μέσσην κορυφὴν τοῦ καταντικρὺ
κειμένου βουνοῦ τῶν Γαλατῶν (τρικορύφου κακείνου ὄντος). Καὶ γίνεται
ὁ μονόλιθος γινώμων τις καὶ δείκτης τῆς ἐκρινῆς ἰσημερίας. Τοῦτο δὲ τὸ
φανόμενον τῆς τοῦ ἱεροῦ Σπηλαίου πέτρας ἀποβαίνει παρόμοιον, ὅποιον
καὶ περὶ τὸ Σιναιον ὄρος συμβαίνει ἱστορεῖται. Διότι καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ
Σινᾶ παρακειμενον ὄρος τὸ λεγόμενον τῆς ἀγίας Ἐπιστήμης, ἔχει τὴν ἄκ-
ραν κορυφὴν ἐκ φύσεως τετρυπημένην· καὶ δι' αὐτῆς (κατὰ τὴν κε' ἡμέ-
ραν τοῦ Μαρτίου μηνός), ἀκτῖνες νεογναὶ τοῦ ἡλίου ἀνατέλλοντος διερχό-
μεναι καταυγάζουσι τὸ ἱερὸν τῆς ἀγίας βᾶτου, ἣν εἶδεν ὁ θεόπτης Μωϋ-
σῆς καιομένην καὶ μὴ καταφλεγόμενην. Ἡ δὲ βᾶτος προεκκίνησε τὴν τὸ
πῦρ τῆς θεότητος ἀφλέκτως ἐν γαστρὶ συλλαβοῦσαν Ἀειπάρθενον Θεοτό-
κον· παρομοίως πῶς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ θεοῦ Λουκᾶ ζωγραφηθεῖσα παντευ-

λόγητος αὐτῆς εἰκὼν ἀκατάφλεκτος ἐκ πολλῶν ἐμπρησμῶν διὰ τῆς χάρι-
τος αὐτῆς διεσφῆθη ἐν τῇ ἱερῇ Σπηλαίῳ προσκυνουμένη.

Τοιαύτη μὲν, ὡς εἶπεν συντόμως, ἦτε θέσις καὶ ἡ ἐξωθεν θεὰ τῆς
μακρᾶς καὶ θαυμασίας πέτρας τοῦ μεγαλωνύμου Σπηλαίου· τὰ δὲ περὶ
ἐπ' αὐτῆς ἐξωθεν φαινόμενα οἰκοδομήματα, ποῖά τινα καὶ πόσα, κατα-
λέγομεν ἐφεξῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ τῶν ἔσω τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, τοῦ θεοῦ Ναοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτόν.

§ α'. Πότε ἐκτίσθη ἡ ἐν τῇ Μεγάλῃ Σπηλαίῳ ἁγιωτάτῃ Μονῇ, καὶ
τίνες οἱ κτίτορες, καὶ ποῖα τὰ κατ' αὐτὴν ἐπισημότατα συμβεβηκότα,
καθιστοροῦμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς. Ἦδη δὲ πρῶτον διαγράφομεν αὐτὴν τὴν
Μονὴν καὶ πάντα τὰ ἐντὸς τοῦ θεοδμήτου Σπηλαίου, λέγω δὲ τὸν θεῖον
Ναὸν καὶ τὰ περὶ αὐτόν.

§ β'. Τρεῖς ἄγουσι λεωφόροι εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου·
ἡ μὲν κατὰ πρόσωπον ἐπ' εὐθείας ἀπὸ δυσμῶν, αἱ δὲ ἐκ πλαγίων, ἀπὸ
βορρᾶ καὶ νότου· καὶ τετάρτη δὲ τις ὁδὸς φαίνεται ὀπισθεν ἀπ' ἀνατολῶν
φέρουσα. Καὶ πρῶτον μὲν ὑψοῦται περίβολος ἐξωτάτος, τοῖχος μακρὸς
ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν διατείνων· ἐν δὲ τῇ περιόλῳ πύλη τε ξυλίνη καὶ
αὐλὴ (περὶ ὧν λέγομεν ἀκολούθως, τὰς ἐξω τοῦ Σπηλαίου καταγράφον-
τες οἰκοδομάς)· καὶ μετὰ τὴν αὐλὴν ἡ τοῦ στομίου εἴσοδος. Πρόκειται δὲ
τοῦ στομίου πρὸς τὸ δεξιὸν γωνιώδες αὐτοῦ· πέρας πύλη μεγάλη σιδηρᾶ,
βλέπουσα μάλιστα πρὸς νότον, ὅπου μικρὸν ἀποκλίνει τὸ δεξιὸν τῆς ἀψί-
δος σκέλος, οἷον ἀγκῶνα ἀποτελοῦν. Ταύτην τὴν πύλην ὡς περάσῃς εἰς
τὰ ἔνδον τοῦ Σπηλαίου, βλέπεις κῦτος μέγα καὶ βαθύτατον, εἰς πλάτος
καὶ μήκος καὶ ὕψος ἐκτεταμένον. Ἔστι δὲ τὸ αὐτὸ καὶ τρίκορυφον, ἢ
γούν τριπάτον καὶ τριόστεγον, τρεῖς ἔχον ἐν τῇ κοιλότητι βάσεις ἐπιπέ-
δους καὶ ὁμαλὰς, βαθμηδὸν κατὰ μέρη διαιρουμένας· μίαν μὲν, αὐτὸν
τὸν κατώτατον καθόλου πυθμένα, δῶν δὲ ἄλλας ἐκ πλαγίων ἑκατέρωθεν,
ὡς ἀκρωτήριά τινα γλωχίνας, προβεβλημένας, καὶ οἷον σαλευούσας μετε-
ώρους ἐν τῇ ἀχανεῖ κοιλώματι, καθὼς λέγομεν ἐφεξῆς (κεφ. Δ. § κς').
ὅθεν καὶ κατ' ἐξοχὴν ἔτυχε τῆς μεγαλωνυμίας, Μέγα Σπήλαιον ἑπονο-
μασθέν. Ἐνδον τούτου τοῦ Σπηλαίου ὑπάρχει περικαλλῆς καὶ καλλι-
τεχνον ὀικοδομημένον ὅλον τὸ ἱερὸν Μοναστήριον μετὰ καὶ συμπάντων τῶν
ἐν αὐτῷ δωματίων ἢ κελλίων, ἅτινα καταριθμοῦνται ὑπὲρ τὰ ὀγδοήκοντα,
διηρημένα εἰς ὀρόφους (ἢ πατώματα), καθὼς λέγομεν ἐφεξῆς. Μόνων
τῶν κατὰ σειρὰν εἰς τὸ πρόσωπον προκειμένων δωματίων αἱ θυρίδες ἐξέ-
χουσιν ἐξωτέρω τοῦ στομίου προβεβλημένα μετὰ τῆς ἀνωτάτω ἐπικει-

μένης στέγης· ἐφεδράζονται δὲ κάτωθεν εἰς λιθόκτιστον τοῖχον ὀχυρόν, ὅστις ὑποτείνει διήκων ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας ἢ πλευρᾶς (ἔπου καὶ ἡσιδηρὰ πύλην) μέχρι τῆς ἐτέρας ἄκρας τοῦ στομίου· καὶ οὕτω κλείεται τὸ στόμιον ὅλον, ἔχον πρόσωπον καλὸν καὶ τηλαυγὲς τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐπικειμένους θυρίδας τῶν δωμάτων. Ὅλον δὲ τὸ ἔσθον ὕψος τοῦ Σπηλαίου μετρούμενον κατὰ κάθετον ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης ὀροφῆς μέχρι τοῦ κάτω πυθμένος ἔχει πῆχεις ὀγδοήκοντα περίπου, καὶ ἀποτελεῖ τὸ τρίτον σχεδὸν μέρος τοῦ ὅλου τῆς πέτρας ὕψους, ἔξωθεν μετρούμενον. Τὸ δ' ὑπεράνω τῶν κελλίων ἐσωτερικὸν τοῦ Σπηλαίου μέρος ὑπάρχει λεῖον καὶ ὁμαλόν, κυρτούμενον ὡς οὐρανός· καὶ ἔστι τὸ σχῆμα θόλος αὐτοφυῆς, ἡρέμα κλίνουσιν ἐπὶ θάτερα καὶ πλαγιάζουσιν ἔχων τὴν τοῦ στομίου ἀψίδα· τ' δ' ἄνωθεν τῆς ἀψίδος προνεύουσιν ὁμαλῶς καὶ προκύπτουσιν εἰς τὰ ἐμπροσθεν, ὡς ἂν δι' ὀφρύος φυσικῆς γεγενησμένα. Καὶ τοῦτο λίαν οἰκονομικῶς, καὶ οἷον ἐξεπίτηδες, ὅπως διαφυλάττωνται τὰ δώματα (ὅσα προκύπτουσιν ἀπὸ τοῦ στομίου) καὶ τινες ἄλλαι τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου οἰκοδομαί, καὶ αὐτοὶ οἱ ἐνασκούμενοι Πατέρες ἀδελφεοὶ καὶ ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τε τῶν ἄνωθεν ἐκ τῆς πέτρας πολλάκις ἐξαίφνης ἀποκοπτομένων καὶ καταπιπτόντων μεγάλων λίθων, καὶ ἀπὸ τῶν παγετῶν τοῦ χειμῶνος. Γίνονται δὲ καὶ πᾶσι καὶ κρύσταλλοι μεγάλοι (ὅταν ὁ χειμὼν ἐπέλθῃ κρυερός), οἵτινες διήκουν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς μονοπέτρας μέχρι καὶ αὐτῆς σχεδὸν τῆς ἀψίδος τοῦ στομίου συνεχεῖς ὑπερεκτεινόμενοι, καὶ πολλάκις κατὰ τεμνάχῃ διαλυόμενοι καταπίπτουσι μέγιστοι, πλην ἄλλὰ τὴν ἐκ τοῦ στομίου ἐξέχουσιν στέγην τῶν δωμάτων οὐδόλως παραβλάπτουσι· διότι προσβάλλοντες ἐν τῇ καταπίπτειν βρῆως πρὸς τὴν προκύπτουσιν ὀρυψύδῃ τοῦ στομίου προβολῇ, ἀποκρούονται καὶ ἐκτινάσσονται μακρὰν. Διὰ πᾶσαν ὁμῶς ἀσφάλειαν ἢ στέγῃ κατασκευάζεται πάντοτε ἀπὸ στερεῶν σανίδων μόνον δίχως κεράμων, ὡς τούτων εὐσυντρίπτων ὄντων πολὺ πλεονεκτήματα παρὰ τὰς σανίδας. Τὸ δὲ ὕψος τῶν δωμάτων ἢ κελλίων ἄρχεται μὲν ἐκ τοῦ κάτωθεν ἐδάφους τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἀναβαίνει δὲ βαθμηδὸν πεντάστεγον ἢ πεντώροφον, ἐπάνω δὲ τῆς πύλης καὶ ἐπτάστεγον ἢ ἐπτώροφον ἀποβαίνει, ὡς νεωστὶ πρακταθεμένων καὶ ἄλλων δύο ὀρόφων, ἢ πατωμάτων, εἰς τὴν κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος πυργηδὸν ὀκκοδομημένην ἐξοχήν. Τῶν ἄλλων δὲ τῶν ἀπὸ τῆς μεγάλης πύλης καὶ ἐφεξῆς δι' ὅλου τοῦ στομίου διατεταμένων πέντε ὀρόφων, ὁ μὲν πρῶτος ὁ πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ Σπηλαίου, προχωρεῖ πανταχόθεν εὐρυθμῶς καὶ ἐπ' εὐθείας ἰσοτένης· οἱ δ' ἐφεξῆς ἐπικείμενοι δύο ὀροφοι, καὶ αὐτοὶ μὲν ἐπ' εὐθείας χωροῦσιν, ἔχουσιν ὁμῶς καὶ μικρόν τι τὸ πλάγιον καὶ συνεσταλμένον, διὰ τὴν μάλλον καὶ μάλλον πρὸς τὰ ἄνω συστενουμένην καὶ πλαγιάζουσιν ἀψίδα τοῦ στομίου· οἱ δὲ λοιποὶ δύο ὀροφοι, οἱ ἀνώ-

τατοὶ καὶ τελευταῖοι, ἀποβαίνουσιν ὁπωσοῦν ἀνώμαλοι καὶ παρακεκλιμένοι, διὰ τὸ πρὸς τὰ ἄνω παντελῶς καμπύλον μετὰ τοῦ πλαγίου καὶ ὡσεὶ δὲς τοῦ στομίου σχῆμα· πλην ἄλλὰ καὶ τούτοις εὐμορφον περιέβαλεν ὄψιν διατηρήσασα τὴν ἐνδεχομένην ἀνάλογον συμμετρίαν ἢ τέχνην τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

§ γ'. Μεταξὺ δὲ τούτων τῶν βαθμηδὸν ἀναβαίνοντων ὀρόφων τῶν δωμάτων, πρὸς τὸ μέσον τοῦ τρίτου ὀρόφου κεῖται καθιδρυμένος ἔσθον τοῦ Σπηλαίου ὁ εὐαγέστατος Ναὸς τῆς Θεοτόκου, μέγας μὲν οὖ, περικαλλῆς δέ, καὶ θαυμαστῶς ὀκκοδομημένος. Ὑπάρχει δὲ καὶ οὗτος ὁ νοητὸς παράδεισος, ὡς ὁ θεοφύτευτος ἐκεῖνος κήπος τῆς οὐρανοῦ τρυφῆς, τετραμμένος κατὰ ἀνατολάς. Ἐκεῖνος εἶχεν ἀκήρατα ἄνθη καὶ φυτὰ, καὶ οὗτος πλουτεῖ τὰ μυρίπνοα χαρίσματα τοῦ παναγίου Πνεύματος. Ἐκεῖ οἱ πρωτόπλαστοι ἔζων ἐν ἀθωότητι, ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὧδε οἱ τὸν ἱσάγγελον ἀσπασμένοι βίον ἐξασκούνται πρὸς νέκρωσιν τῶν παθῶν, ὅσα τὸ πρωτότυπον κάλλος τῆς θείας εἰκόνος ἐξαφανίζουσι. Εὐλὸν ζωῆς ἐφερπύον ὁ ἐν Ἑδέμ παράδεισος, ὡς εὐλὸν ζωῆς τεθισαύριστα καὶ εἰς τὸν θεῖον τοῦτον Ναὸν ἢ θεοχαρίτωτος εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, τῆς Μητρὸς τῆς ὄντως ἀθανάτου ζωῆς· ἐξ ἧς πάντες οἱ προσερχόμενοι μετ' εὐλαθείας, καὶ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, τρυγῶσιν ἀείποτε τὴν χάριν τῶν ἀκένωτων αὐτῆς θαυμάτων καὶ πνευματικῶν δωρεῶν, εἰς ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν καὶ δόξαν Θεοῦ.

Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ θεοῦ Ναοῦ λέγομεν ἐφεξῆς κατὰ μέρος. Ἦδη δὲ διαγράφομεν πρότερον τὰ πρὸ τοῦ Ναοῦ, καὶ ἰδίως τὸν πρόναον ἢ τὸν ἔξω Νάρθηκα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Περὶ τοῦ προνάου ἢ προτεμενίσματος, τοῦ καὶ ἔξω Νάρθηκος.

§ α'. Ἐμβαίνοντες διὰ τῆς σιδηρᾶς τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου πύλης, τῆς βλεπούσης κατὰ νότον πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ εὐαχοῦς Ναοῦ, διαβαίνομεν χωρίον ἐπίμηκες, τὸ μὲν μακρὸς ἕως ὀργυιῶν δεκαεξί, τὸ δὲ πλάτος ἕως μιᾶς· τούτου δὲ τὸ μὲν ἄνω θολοειδὲς ἔστι καὶ καμωτόν, κυλινδροειδῆ τὸν ὀροφον ἔχον, κάτω δὲ τὸ ἔδαφος λιθόστρωτον ἐκ μαρμάρων κάλλιστα εἰργασμένων· ἡρέμα δὲ καὶ κατὰ μικρὸν ἀνωφερῶς ἀναβαίνον κατανατᾷ, τέλος, εἰς τὸν Πρόναον, ἢ τὸν ἔξω Νάρθηκα. Ὁ δὲ Νάρθηξ οὗτος ἔχει τὸ μὲν μήκος ἕως ὀργυιῶν πέντε, τὸ δὲ πλάτος ὀργυιῶν τριῶν, ἄνω δὲ τὴν ὀροφὴν τριπλὴν ἢ τριμερῆ, διαιρουμένην εἰς θόλους (ἢ τρούλους) τρεῖς, ἕνα μὲν γυροῦμενον κατὰ μέσον, δύο δὲ παραλλήλους ἄλλους ἐκατέρωθεν μικροτέρους. Ὑπάρχουσι δὲ οὗτοι οἱ θόλοι οὐχὶ σφαιροειδεῖς ἐπ'

ἀκριδὲς καὶ πανταχόθεν ἰσοπεριφερεῖς, ἀλλὰ μᾶλλον κυλινδροειδεῖς τινες, ἡ σιφωνοειδεῖς, εἰς βάθος ἐπίμηκες ἀνωφερῶς κεκαμαρωμένοι. Καὶ θόλος μὲν ὁ μέσος ἐπερείδεται πρὸς ἀνατολὰς μὲν εἰς τε τὸν τοῖχον τοῦ Ναοῦ καὶ εἰς δύο στύλων ἡμίτομα τετραπλεύρων, ἐκατέρωθεν τῆς πύλης τοῦ Ναοῦ προβεβλημένων· ἀντικρὺ δὲ πρὸς δυσμὰς ἐπιστηρίζεται πάλιν εἰς ἄλλον τοῖχον, ἐπαναπαυόμενον εἰς ἐτέρους δύο στύλους ὁλοκλήρους τετραπλεύρους, ἢ πισσοῦς. Ἐπὶ τούτων βαίνουσι κατὰ μέρος καὶ οἱ ῥηθέντες ἐξ ἀριστερῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων τοῦ μέσου ἑτεροὶ δύο θόλοι, τὰ δὲ πρὸς νότον καὶ βορρᾶν οὗτοι προσερείδονται πρὸς τοὺς ἐκατέρωθεν γειτονεύοντας τοίχους τῶν δωμάτων, ἢ κελλίων τῆς Μονῆς· τὰ δὲ, τέλος, πρὸς ἀνατολὰς στηρίζονται καὶ οὗτοι πρὸς τὸν τοῖχον τοῦ καθολικοῦ Ναοῦ.

§ 6'. Καὶ εἰς μὲν τὸν πρῶτον, τὸν πρὸς δεξιὰ τοῦ μέσου, θόλον τοῦ Νάρθηκος (ἔπου πρῶτον εἰσιόντες ἐκ τῆς πύλης εἰσερχόμεθα) θεωρεῖται ἡ ζωγραφία τῆς εὐλογίας τῶν πέντε ἄρτων, καὶ τῶν δύο ἰχθύων, δι' ὧν ἐχόρτασεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς πέντε χιλιάδας ἀνδρῶν, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων, καὶ ἐπερίσευσεν καὶ δώδεκα κόφινους, κατὰ ἀριθμὸν τῶν δώδεκα Ἀποστόλων (α). Ὑπαινίττεται δὲ ἡ ἱερὰ αὕτη ἱστορία συγχρόνως καὶ τὴν ἀντροφον δύναμιν τῆς θείας δεξιᾶς, «ἥτις ἐμπληρᾷ τὰ σύμπαντα χρησιμότητος»· προσσημαίνει δὲ καὶ τὴν ἀφθονον διανομήν τῶν πνευματικῶν χαρίτων τῆς Θεοτόκου, εἰς πάντας τοὺς μετὰ πίστει προσδιδόντας διαμεριζομένων· καὶ τοὺς Πατέρας δὲ καὶ πάντας τοὺς πιστοὺς ὑπομνήσκει πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ζωὴν ἀνατίθεσθαι εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τῶν ψυχῶν τε καὶ σωμάτων πανάγαθον σωτήρα καὶ τροφὸν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνασκουμένων Πατέρων τὸ πρὸς πάντας τοὺς χρεῖαν ἔχοντας μεταδοτικὸν καὶ φιλόανθρωπον ὑπερβαίνει, καὶ τοῦτο καθ' ἡμέραν αὐτοὺς διδάσκει, ἵνα συγκοινωνῶσι, καὶ κατὰ δύναμιν ὑπηρετῶσι ταῖς χρεῖαις τῶν ἀδελφῶν» (β). Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θόλου φαίνονται πρὸς τούτοις ἐξωγραφημένοι καὶ μάρτυρες ἄγιοι (ὡς οἱ δύο στρατηλάται Γεώργιος καὶ Δημήτριος), καὶ διάφορα τούτων μαρτύρια, ἄλλα τε καὶ ἡ τοῦ Ἡρώδου βρεφοκτονία.

§ 7'. Εἰς δὲ τὸν μέσον θόλον τοῦ ἱεροῦ Νάρθηκος ἄνω μὲν καὶ κατ' αὐτὸ τῆς ὀροφῆς τὸ μεσαίτατον κάθητ' ἐξωγραφημένος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἀνὰ μέσον τῶν Εὐαγγελικῶν τετραμόρφων ζώων, μετὰ τῶν οὐρανίων κύκλων καὶ πτυχῶν. Ὑψωθεν δὲ παρίστανται τὰ οὐράνια Ἀγγελικὰ τάγματα τῇ κοινῇ τῶν ὅλων Δεσπότη δορυφοροῦντα· καὶ κύκλῳ πάλιν τούτων φαίνεται ἡ πολύαστρος σφαῖρα, ἀκάματος περιστρεφόμενη, καὶ τῶν δώδεκα ζωδίων τὸ κύκλωμα, κατὰ τε τὸ εἶδος καὶ

(α) Ματθ. ιδ. 21.

(β) Πραξ. κ. 34. Ρωμ. ιβ'. 13. Ἐφεσ. 8. 14.

τὴν μορφήν αὐτῶν ἐκάστου τετυπωμένον· ἔξωθεν δὲ τοῦ περὶ τὴν ὀροφὴν ἐγκύκλιον τμήματος φαίνονται σάλπιγγες ἄγγελοι καὶ τινες κιθαρίζοντες, ὡς οἱ τῆς ἱερᾶς Ἀποκαλύψεως αἰδοὶ (α), καὶ οἱ αἰνοῦντες ἐν ᾗῃ σάλπιγγος καὶ ψαλτηρίῳ καὶ κιθάρᾳ. Πάρεις καὶ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ λαοί, καὶ θρησκεία, καὶ κτήνη, καὶ δράκοντες ἐκ τῆς γῆς, καὶ ὄρη, καὶ δένδρα, καὶ χάλαζαι, καὶ κρύσταλλοι, καὶ χιών, καὶ ἄνθρωποι, καὶ πᾶσα πνοή, καὶ πᾶσα κτίσις αἰνοῦσα τὸν Κύριον (β). Εἰς δὲ τὸν ἑρῆτον τοῖχον τὸν πρὸς δυσμὰς, ἐφ' οὗ στηρίζεται τὸ τοξοειδὲς τοῦ μέσου θόλου πέρας ἐξωγράφεται ἡ πρώτη ἀγία καὶ οἰκουμένη Σύνοδος, ἡ κατὰ τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας, προκαθημένου τοῦ ἁγίου καὶ ἱσαποστόλου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. Ἀντικρὺ δὲ τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμένης Συνόδου κατ' ἀνατολὰς, ἔπου τελευταῖ τὸ ἄλλο τοῦ θόλου πέρας, πρὸς αὐτὸν τὸν τοῖχον καὶ ὑπεράνω τῆς μεγάλης πύλης τοῦ Ναοῦ κατὰ τὸ ὑπέρθυρον κολοῦται καμάρια τις, ὡς ἡμικύκλιον Ἀψίδος, εἰς βάθος μιᾶς παλάμης ἐπὶ τοῦ τοίχου κεκοιλωμένη· εἰς ταύτης δὲ τὸ ἐμβαδὸν ἐγγράφεται ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου προπεμπομένης καὶ δορυφορουμένης ὑπὸ τῶν ἁγίων Ἀγγέλων καὶ Ἀποστόλων (τιμᾶται δὲ τὸ καθολικὸν τοῦ Ναοῦ ἐπιφημιζόμενον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου). Τὸ δ' ὑπεράνω τῆς καμάριας ἐπίπεδον τοῦ τοίχου προσαναπληροῦσι πανταχόθεν μαρτύρων καὶ ἄλλων ἁγίων μορφαί· κάτω δὲ πρὸς τὴν ἱερὰν πύλην τοῦ Ναοῦ κατ' αὐτὰς τὰς παραστάδας παρίστανται οἱ δύο Εὐαγγελισταί, δεξιόθεν μὲν ὁ Μάρκος, ἐξ ἀριστερῶν δὲ ὁ Ματθαῖος.

§ 8'. Εἰς δὲ τὸν τρίτον θόλον τοῦ ἱεροῦ Νάρθηκος, τὸν πρὸς ἀριστερὰ κεκυρωμένον, ἐξιστορεῖται ἡ δευτέρα παρουσία, παριστάνοσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν καὶ βασιλέα τῆς δόξης, καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ ἀπροσπολήπτου βήματος· κύκλοθεν δὲ πλήθη χιλιάδων καὶ μυριάδων Ἀγγελικῶν καὶ Ἀρχαγγελικῶν τάξεων καὶ δυνάμεων μικρῶν δὲ κατωτέρω βλέπεις τοὺς χοροὺς τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων ἁγίων ἐπὶ νεφελῶν ἀνερχομένων, καὶ σύμπασαν τὴν παράταξιν τῆς ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ παγκοσμίου κρίσεως, μετὰ καὶ τοῦ τυπικοῦ ζυγοῦ τῆς θείας δικαιοσύνης· δεξιὰ δὲ πάλιν ἀνατέλλει ὁ Παράδεισος, καὶ τὰ πλήθη τῶν ἁγίων εἰσερχομένων εἰς αὐτόν, ἔπου καὶ οἱ κόλποι τοῦ Ἀβραάμ. Ἐπειτα πρὸς δυσμὰς μὲν καθοράται ἡ Θεοτόκος ἀναμέσον τῶν Προφητῶν, καὶ τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ· κάτω δὲ πάλιν καὶ μακρὰν κενώρηται χαίνων ὁ ἄδης καὶ τὰ τοῦ ἄδου πάνδενα κολαστήρια, κλαυθμῶν ἀλήτων καὶ πόνων ἀκοιμήτων μεστά· ἔλκει δὲ καὶ ὁ πύρινος ποταμὸς ἐξερχόμενος ὑποκάτωθεν τοῦ θρόνου τῆς Μεγαλυσύνης τοῦ ἀδεκάστου

(α) Ἀποκαλ. ιδ'. 2, 3.

(β) Ψαλμ. cμ', cν'.

καὶ ἀπροσωπολήπτου Κριτοῦ, καὶ παρασύρων τοὺς ἐργάτας τῆς ἀνομίας, ἀποπεμπομένους, κατὰ τὴν θείαν ἀπόφασιν, «εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον, τὸ ἡτοιμασμένον τῇ διαβόλῃ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ὅπου ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων» (α). Καὶ πάλιν ὑπεράνω τούτων φαίνονται τινων ἀγίων μαρτύρια, ὁ προφήτης Ἰωνᾶς, καθ' ὃν τρόπον ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ κατέπιεν αὐτὸν τὸ κῆτος, καὶ πῶς τὸ κῆτος ἐξήμεσεν αὐτὸν εἰς τὸν αἰγιαλὸν τῆς μεγάλης πόλεως Νινευθ.

§ ε'. Ταῦτα καὶ ἄλλα παραπλήσια καθιστοροῦνται ζωγραφικῶς εἰς τὸν τριθολὸν τοῦ εὐαγοῦς Ναοῦ τοῦτον Νάρθηκα· καὶ ταῦτα κατεγράψαν οὐχ ἁπλῶς καὶ ἀσκόπως, οὐδὲ χωρὶς τινος ἀλληγορικῆς ἐπισήμασις, πάντα δὲ πρὸς τινὰ σκοπὸν εὐσεβοῦς καὶ ἡθικῆς διδασκαλίας ἀποβλέπουσι· καὶ περιεργάζεσθωσαν ταῦτα πρὸς τὸ νόημα σκοποῦντες εὐθυδολῶς οἱ περὶ τὰ θεῖα φιλοθεάμονες, ἵνα πανταχόθεν ἕκ τε τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἐξαγομένων θεωρημάτων καρπούμενοι τὴν ὠφέλειαν, τρέχωσιν εὐθυδρόμως τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς, ἕως καταντήσωσιν εἰς τὸν οὐράνιον νυμφῶνα (β). καὶ γάρ, «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν» (γ).

§ ς'. Ἐξῆθεν τοῦ ἱεροῦ Νάρθηκος πρὸς δυσμὰς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἰσοπέδου κεῖται χωρίον ἐπίμυκας ἕως ὀργυῶν δύο, οἷόν τι προπύλαιον, ἢ ἔμβολον, καὶ πρόστοον τοῦ Νάρθηκος προκείμενον· φέρουσι δὲ πρὸς τοῦτο τοὺς ἀπὸ Νάρθηκος ἐξιόντας τρεῖς καμάροι ἢ στοαί, διαιρούμεναι κατὰ τοὺς τρεῖς τοῦ Νάρθηκος θόλους. Καὶ τὰ μὲν πρὸς δυσμὰς τοῦ προστόου τούτου μέρη τειχίον περατοῖ διατεῖνον λεπτόν· ἐν δὲ τούτῳ θυρίδες κεῖνται δικτυωταί, ἢ κγγελλωταί, στόλοις ξυλίνους διηρημέναι, δι' ὧν εἰσέρχεται φῶς ἅπλετον εἰς τε τὸν Νάρθηκα καὶ τὸν Ναόν· παρέχει δὲ καὶ πολλὴν τέρψιν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἢ ἀπὸ τῶν θυρίδων τούτων ἄποψις τοῦ τε πρὸς δυσμὰς καταντικρὺ κειμένου καὶ χλοάζοντος βουνοῦ τῶν Γαλατῶν (περὶ οὗ προείπομεν), καὶ τῶν ὑποκειμένων κήπων καὶ ναμάτων τῶν Μοναστηριακῶν. Κάτωθεν δὲ τῶν θυρίδων ἔνδον τοῦ προστόου κεῖνται κατὰ μήκος διατεταμένα ἔδρανα καὶ βάθρα, ἢ καθίσματα, ξύλινα καὶ αὐτὰ, ἐφ' ἧν οἱ καθήμενοι, πρὸς ἀνατολὰς τετραμμένοι, βλέπουσι προκείμενον ὅλον τὸν ἱερὸν Νάρθηκα, καὶ κατάντικρυ τὸ μέσον τοῦ εὐαγοῦς Ναοῦ, διὰ τῆς μεγάλης πύλης ἡνεογμένης. Ὅταν δὲ τὰς ὤψεις ἀνατείνωσιν ἀνωτέρω πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ τοίχου τοῦ διήκοντος ὑπεράνω τῶν τριῶν προειρημένων στοῶν, καθορώσιν ἐπ' αὐτοῦ λαμπρῶς ἐξωγραφημένους τοὺς πειρασμοὺς καὶ τοὺς ἀγῶνας Ἰωσήφ ἐκεῖ-

(α) Μαρθ. κέ. 41. Λουκ. ιγ'. 28.

(β) Β. Τιμοθ. δ. 7.

(γ) Μαρθ. ια'. 12.

νου τοῦ παγκάλου νικητοῦ τῶν ἡδονῶν καὶ τῆς ἀνομίας, λέγω δὲ τὴν ἔνδοξον αὐτοῦ φυλακὴν, καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἀναλάμψαν δεσποτεῖαν καὶ τὸν θρίαμβον τὸν ἐπὶ τοῦ βασιλικῆς ἄρματος· οὐδὲ ταῦτα ματαίως καὶ χωρὶς διδασκαλίας ἐκεῖ γεγραμμένα, ἀλλ' ἵνα βλέπομενα συνεχέστερον ἐκεῖθεν, ὅπου καὶ τὰ συνήθη καθίσματα, διδάσκωσι τοὺς ἐπικαθημένους, ὅτι ἡ κατὰ τῶν παθῶν νίκη, οὔτε νυσταζόντων ἐστὶ καὶ ἀμελούντων ἔρμαιον, οὔτε δίχως ἰδρώτων προσκίτται καὶ ταλαιπωριῶν, ἀλλὰ πολλοὺς μὲν ἀπαιτεῖ τοὺς ἀγῶνας, λαμπρὰς δ' ἐπάγει τὰς ἀμοιβὰς, καὶ ταῦτας αἰωνίους.

§ ζ'. Τὸ δὲ κάτω ἔδαφος τοῦ σύμπαντος ἱεροῦ Νάρθηκος ὑπάρχει κατεστρωμένον ἐκ μαρμάρων λαξευτῶν καὶ λείων, κάλλιστα συνηρμοσμένων· πολλὰ δὲ τούτων φέρουσιν ἐκ ποικιλοχρῶν ψηφιδῶν διὰ μουσείου τετυπωμένας παντοδαπὰς ἰδέας φυτῶν καὶ πτηνῶν καὶ ἄλλων ζῶων παντοίων. Καὶ κατὰ μὲν τὸ μεσαίτατον τοῦ Νάρθηκος ὀμφαλὸν φαίνεται δικέφαλος μέλας ἀετὸς ἐν λευκῇ μαρμάρῳ τετυπωμένος, κύκλοθεν δὲ ταύτου περὶ τὰς τέσσαρας γωνίας περυγιζοῦσι πτηνὰ τέσσαρα λευκόχροα ἐν μέλανι ἐπιπέδῳ· ἐκατέρωθεν δὲ θάλλουσιν ἐρριζωμένοι δύο κυπάρισσοι πρασινοειδεῖς, τὰ πάντα διέλιθα καὶ ψηφιδωτά· ἐφεξῆς δὲ πάλιν, ἔνθεν μὲν πρὸς ἀριστερὰν βλέπεις μίαν σειρὴν αὐτοειδῶσαν (τὴν δολόφρον καὶ ἡλεκτικὴν ἀπάτην τοῦ κόσμου, νομίζω, δι' αὐτῆς ὁ καλὸς παρηγίχτο λιθοξόος· ἐτέρωθεν δὲ πρὸς δεξιάν, ἀνθρωπος τετύπεται λογγυφόρος, εἶδος στρατιώτου, κραδαίνοντος δόρυ μακρὸν (δηλοῖ δὲ, οἶμαι, καὶ οὗτος τὸν γενναῖον τῆς ἀρετῆς ὀπλίτην πρὸς τὴν τῶν παθῶν ἀπάτην εὐθαρσῶς ἀντιστρατεύμενον)· καὶ ἄλλα δὲ διάφορα τοιαῦτα εἶδη καὶ τυπωμένα καθορῶνται κατὰ μέρος ἐπὶ τοῦ ἑδάφους, τὰ πάντα ἐντέχνως μεμορφωμένα, οὐδ' αὐτὰ τῆς δι' αἰνιγμάτων διδασκαλίας καὶ ἀλληγορίας ἄμοιρα. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν ἔξω Πρόναον ἢ Νάρθηκα τοιαῦτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τοῦ ἁγιοτάτου Ναοῦ.

§ α'. Εὐθὺς μετὰ τὸν Πρόναον ἀναβαίνοντες βαθμίδας τρεῖς, ἐκ λευκῶν μαρμάρων εὐρυῶς καὶ λείως ἐπεξεσμέναις, ἐμβαδίνωμεν εἰς τὴν πρὸς δυσμὰς μόνην καὶ με γ α λ η ν λεγομένην πύλην, τὴν φέρουσαν εἰς τὸν δεύτερον, τὸν ἔσω Νάρθηκα ἢ πρόναον, τὸν συμπεριλαμβανόμενον ἐντὸς τοῦ θεῖου Ναοῦ. Καὶ μόνῃ μὲν καὶ μία ὑπάρχει ἡ πύλη, ὅτι μία ἡ ὁδὸς ἢ φέρουσα εἰς τὴν ζωήν, αὐτὸς δηλαδὴ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς (α)· μεγάλη δὲ λέγεται ὡς ἀμυδρῶς εἰκονίζουσα τὸ ἄπειρον τῆς θείας εὐσπλαχνίας

(α) Ἰωάν. ιδ. 6.

(β) Μαρθ. ια. 28.

μέγεθος, ἥτις πάντα καλεῖ πρὸς ἐαυτήν, κατὰ τὸ «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι» (6)· καὶ «πάντας θέλει σωθῆναι» (α) καὶ «τὸν ἐρχόμενον (λέγει) πρὸς με, οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω» (β). Ὑπάρχει δὲ τῆς πύλης τὸ μὲν ὕψος ὀργυιὰ μία καὶ σπιθαμὴ τρεῖς καὶ ἡμίσεια· τὸ δὲ πλάτος, σπιθαμὴ ἕξ· καὶ τὸ μὲν ἀνώφλιον ὑπόκυρτον ἔχει, τοξοειδὲς γεγυρωμένον· τὰς δὲ δικλίδας ἢ πτυχάς, τὰ συνήθως λεγόμενα πετρά, διπλᾶ, κατὰ τὸ μέσον ἀνοίγόμενα, ἐξ ὀρειχάλκου χρυσοειδοῦς κατεσκευασμένα, καὶ φέροντα τετυπωμένας ἀναγλύφους εἰκόνας τῶν Προφητῶν, καὶ τὴν ῥίζαν τοῦ Ἰεσσαί, καὶ τὸν ἱερὸν Λουκᾶν ἱστοροῦντα τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, καὶ τὴν ὑπὸ τῶν δούων εὑρεσιν αὐτῆς ἐν τῇ Σπηλαίῳ, καὶ τοὺς κορυφαίους τῶν Ἀποστόλων Πέτρον καὶ Παῦλον, καὶ τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαήλ· ἔχει δὲ καὶ ἱαμβεῖά τινα ἐγγεγραμμένα, δύο μὲν στίχους ὡς ἐκ τῆς Θεοτόκου πρὸς τοὺς εἰσερχομένους, τοὺς ἐφεξῆς·

«Πηγὴν ἀναψύχουσιν εὐρίσκει τάχος

Ὁ πρὸς με φοιτῶν, καὶ φλογὸς παθῶν δρόσον».

Δύο δὲ πάλιν ὡς ἐκ τοῦ εἰσιόντος εἰς τὸν ναόν, τοὺς ἐφεξῆς·

«Τῶν σῶν ναμάτων ἐμφορηθῆναι θέλων

Τῷ σὺν νεφὶ πάρεμι· καὶ με προσδέχου».

Ὁ δέ, τέλος, ἄγγελος, ὁ φύλαξ τῆς Ἐκκλησίας, ῥομφαίαν ἐσπασμένην ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ, κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς καὶ πινάκιον περιέχον τοὺς ἐφεξῆς στίχους·

«Βροτοί, βλέποντες τὸ ξίφος τεταμένον,

Ὅσοι βέβηλοι καὶ ῥάθυμοι τοὺς τρόπους,

Νήψατ' ἐλθόντες εἰς μετάνοωσιν τάχος·

Εἰδ' ἐγκακεῖται, μὴ πρόσιτε τῇ πύλῃ» (γ)

Καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δικλίδων τορεύματα τοιαῦτα.

§ β'. Περνῶντες δὲ τὴν πύλην εἰσερχόμεθα εὐθὺς εἰς τὸν ἔσω Νάρθηκα, οὗτινος τὸ πλάτος ὑπάρχει ὀργυιὰ μία καὶ πέντε σπιθαμαὶ μεθ' ἡμισείας· τὸ δὲ μήκος ἴσον τῇ πλάτει τοῦ Ναοῦ. Καὶ τὰ μὲν ἄνω τοῦ Νάρθηκος ὀροφονται διηρημένα εἰς θόλους τρεῖς παραλλήλους παρακει-

(α) Α· Τιμοθ. β. 4.

(β) Ἰωάν. 7. 37.

(γ) Ἐχουσι καὶ ἄλλας ἐπιγραφὰς αἱ δικλίδες τὰς μὲν ἐμμέτρους, τὰς δὲ καὶ καταλογάδην, οἷον τὴν ἐφεξῆς πρὸς τὴν Θεοτόκον. «Πύλη τῆς θείας δόξης, μετάνοίας μοι πύλας ἀναπέτασον, καὶ τῶν πυλῶν τοῦ ἔδου ἐξάρπασον, δέομαι, τὴν ταπεινὴν μου ψυχὴν.» Ἀλλὰ καὶ τοὺς τεχνουργοὺς τῆς πύλης ὀνομάζουσιν Ἠλίαν τὴν Βουτυνάγαν τοῦπίκλιν, καὶ Εὐστάθιον Διβρηνᾶν ἐκ Κεφαλληνίας. Καὶ τὸν χρόνον τῆς κατασκευῆς ὑποδηλοῦσιν, ὅτι «ἐν ἔτει αωε, ὁκτωβρίου κ.» καὶ ὅτι ἐτεχνουργήθησαν ἐν Λεβαδείᾳ, Ἰωάννου τοῦ Ναζιδίου ἐπιστατοῦντος, καὶ ὅτι δαπάνη τῶν ὀρθοδόξων, συνεισενεγκόντος καὶ Πορθενίου ἱερομονάχου τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου.

μένους, ὧν μέσος μὲν ἀναβαίνει βαθυνόμενος εἰς μίαν περίπου καὶ ἡμίσειαν ὀργυιάν, οἱ δὲ δύο νεύουσιν ἐκατέρωθεν ἀβαθέστατον κεκολλημένοι· φέρουσι δὲ καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι θόλοι ζωγραφίας διαφόρων ἁγίων, ὡσαύτως καὶ ὁλος ὁ παρατεταμένος δυτικὸς τοίχος τοῦ Ναοῦ, πρὸς ἔν ἡγοικται ἡ μέση καὶ μεγάλη πύλη. Τὸ δὲ ἔδαφος τοῦ ἔσω τούτου προνάου κατέστρωται μαρμάρους λευκοτάτοις· μεταξὺ δὲ τούτων, κατὰ κάθετον ἀπὸ τοῦ μέσου θόλου κατιοῦσαν γραμμὴν, διαστίλβει μάρμαρον τετραπλευρον καὶ ἰσογώνιον, τὰ μὲν ἄλλα λευκόν, ἐν δὲ τῇ μεταξὺ καὶ περικεῖται ἐκ πολυχρῶμων ἄλλων λίθων εὐαγθῶς μεμυσευμένον. Εἰς τούτου τοῦ τετραπλεύρου μαρμάρου τὸ μέσον ἐρρίζωσεν ὁ τεχνίτης καρδίαν ἀνθρωπίνην ἐκ λίθου πρασίνου λελαξευμένην, τὰ δ' ἄκρα περιπόρφυρον, ἐρυθραίνονμένην ἐκ λίθου πορφυροῦ. Διαπεύρουσι δὲ τὴν καρδίαν ταύτην ὀξύτατα δύο βέλη ἐκατέρωθεν προσβάλλοντα, καὶ χιαστῶς εἰς τὸ μέσον συνερχόμενα, κακεῖθεν ἀντικρὺ διαμπερὲς διαβαίνοντα καὶ διαπερῶντα. Θεῖου ἔρωτος ἢ εἰκῶν. Διότι καὶ πᾶσα καρδία εὐσεδῆς ὑπὸ τῆς θείας ἀγάπης κεκρατημένη κράζει μετὰ τῆς νύμφης τοῦ Ἀσματος πρὸς τὸν ἐπουργάνιον αὐτῆς Νυμφίον· «Τέτρωμαι τῆς σῆς ἀγάπης ἐγώ» (α). καὶ μετὰ τοῦ Προφητάνατος Δαβὶδ ἐπιλέγει· «Κύριε ἡγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου, καὶ τόπον σκηνώματος δόξης σου» (β). Καὶ τὴν κατανευγμένην δὲ καρδίαν τοῦ μετανουόντος αἰνίττει τὸ καρδιόμορφον τοῦτο τὸ πῶμα· διότι καὶ ὁ μετανῶν ἐπὶ ταῖς ἰδίαις ἁμαρτίαις αἰσθάνεται τὴν ἐκυτοῦ καρδίαν διαπερυνωμένην ὑπὸ τῶν βελῶν τῆς θείας εὐσπλαχνίας. Ἐκεῖνα δὲ λέγω σωτήρια βέλη τοῦ ἀγαπητοῦ, τὰ ἡκονημένα, τὰ ὅποια πέμπει ὁ αἰώνιος βασιλεὺς εἰς τὰς καρδίας τῶν τοῦ Θεοῦ νόμου παραβατῶν, κατανύσσω καὶ διεγείρων καὶ αὐτοὺς αὐτοῦ τοὺς ἀγνώμονας ἐχθροὺς εἰς μετάνοιαν, καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἔκραξε πάλιν ὁ Προφητάναξ «τὰ βέλη σου ἡκονημένα δυνατά, — ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλεῖος!» Ὑπὸ τοιούτων σωτηρίων τοξευμάτων κεντῶμενος τὴν ψυχὴν ὁ ἁμαρτωλὸς ἐκφέρει καρπὸν τῆς μετάνοίας τὰ δάκρυα, μετὰ χρηστῆς ἐλπίδος ἐπιδοῶν τὸ προφητικόν «Καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει» (γ). Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

§ γ'. Ὁ δὲ ἐνδον οὗτος Νάρθηξ διακρίνεται χωριζόμενος ὑπὸ τοῦ κυρίως Ναοῦ διὰ μέσου τοίχου διατείνοντος ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, οὗ τὸ πλάτος τριῶν περίπου σπιθαμῶν. Εἰς τούτον τὸν τοῖχον ἀνοίγονται θύραι τρεῖς, μία μὲν ἡ μέση καταντικρὺ τῆς ἔξω πύλης καμμένη, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ὁραία πύλη λεγομένη κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς Ἐκκλησίας διατύπωσιν (καθ' ἣν ψηφιδόμηται καὶ πᾶς ὁ Ναός). ἡ αὕτη δὲ λέγεται

(α) Ἀσμα Ἀσμ. ε, 8.

(β) Ψαλ. κε, 8.

(γ) Ψαλ. ν', 17.

καὶ πλυθηγνικῶς, ὥραται πύλαι καὶ πύλαι βασιλικαί. Ταύτης τὸ μὲν ὕψος ὀργυῶν δύο, τὸ δὲ πλάτος πλεόν τῶν ἐπὶ σπιθαμῶν· ἔχει δὲ καὶ αὐτὴ, ἢ πύλῃ τὸ ὑπέρθυρον ἢ ἀνώφλιον καμαρωτόν· θυρώματα δὲ ἢ δικλίδας δὲν ἔχει· καταπέτασμα δὲ μόνον ὕφαντόν ἐκ σηρικῆς ὑφάσματος ἐπικαλύπτει τὴν εἰσοδόν. Δεξιόθεν δὲ τῆς ὥραιας πύλης ἐπὶ τὸν αὐτὸν τοῖχον, μίᾳς περίπου ὀργυῖας καὶ δύο σπιθαμῶν διαστήματος μεσολαβούντος, ἡνέφκται καὶ ἄλλη πύλῃ παρομοίως ἀθύρωτος, τὸ μὲν ὕψος μίᾳς ὀργυῖας καὶ μίᾳς καὶ ἡμισείας σπιθαμῆς, τὸ δὲ πλάτος ἔχουσα πέντε περίπου σπιθαμῶν, ἥτις ἄγει πρὸς τὸ δεξιὸν κλίτος τοῦ Ναοῦ· παρομοίως δὲ καὶ πρὸς ἀριστερὰν τῆς μέσης πύλης τῆς ὥραιας, ἴσου διαστήματος μεσολαβούντος, ἡνέφκται καὶ τρίτῃ πύλῃ κατὰ πάντα ἴση καὶ ὁμοία τῆς δεξιᾶς, εἰσάγουσα πρὸς τὸ ἀριστερὸν κλίτος τοῦ Ναοῦ.

§ δ'. Αὐτὸς δὲ ὁ Ναός, τὸ ἱερώτατον τέμενος, ὑπάρχει τετράπλευρος ἐτερομήκης, μακροτέρους τῶν ἄλλων ἔχων τοὺς δύο τοίχους, τὸν νότιον λέγω καὶ τὸν βόρειον. Ὑπάρχει δὲ τὸ μακρὸς τοῦ Ναοῦ ἀπὸ μὲν τῆς ὥραιας πύλης ἕως τῶν ἁγίων τῶν τοῦ θεοῦ βήματος θυρῶν ὀργυαὶ τέσσαρες καὶ σπιθαμὴ μία, καὶ πάλιν τὸ ἔσω τοῦ θεοῦ βήματος μετρούμενον ἀπὸ τῶν ἁγίων θυρῶν μέχρι τῆς κοίτης ἱερᾶς κόγχης ἢ ἀψίδος (α) ἔπου τὸ ἱερὸν ἴσταται σύνθρονον) ἀποτελεῖ ὀργυῖας δύο καὶ δύο σπιθαμᾶς. Ὡστε τὸ σύμπαν μήκος, ἀπὸ τῆς ἕξω μεγάλης πύλης μέχρι τῆς κοίτης τοῦ θεοῦ βήματος κόγχης παρατεινόμενον, συμποσοῦται εἰς ὀργυῖας ἐπτά, καὶ σπιθαμὰς ὀκτὼ καὶ ἡμισείαν· τὸ δὲ πλάτος τοῦ Ναοῦ ὀργυαὶ πέντε καὶ ἡμισεία· καὶ τὸ ὕψος, τέλος, ὀργυαὶ ἕξ καὶ ἔτει πρὸς.

§ ε'. Κατὰ τὸ μεσαίτατον τοῦ εὐαγοῦς Ναοῦ ἀναβαίνει θόλος ἡμισφαίριον σχῆμα ἔχων, οὐτινος τὸ μὲν ἡμισὺ ἐστὶν αὐτοφυές, αὐτὸ δηλονότι τὸ σπήλαιον αὐτέγλυφον, τὸ δὲ ἕτερον ἡμίτομον, τὸ πρὸς δυσμᾶς, λατόμος κατασκευάσας τέχνη. Τοῦτο δὲ τὸ χειρόκμητον ἡμίτομον ἔχει καὶ φωταγωγούς, ἢ φωτοφόρα θυρίδια τρία· καὶ ἄλλαι δὲ δύο τοιαῦται φωταγωγοὶ διαφαίνουσιν ἡνεφγμέναι ἐπὶ τῶν πλαγίων θόλων περὶ ὧν λέγομεν ἐφεξῆς. Αὐτὸς δὲ ὁ μέσος ἡμισφαιροειδὴς θόλος ἐπὶ μὲν τῆς ὀροφῆς ἔχει γεγραμμένην τὴν εἰκόνα τοῦ Παμβασίλειως Χριστοῦ, κάλλιστον ζωγράφημα καὶ θεϊότατον. Εἵποις ἂν, ὅτι τὴν γῆν ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης ἄνωθεν ἐφορᾷ, καὶ πρυτανεύει τὴν ταύτης διακόσμησιν καὶ κυβέρνησιν· ἐπιβλέπει δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἄμπελον, ἣν ἐφύτευσεν ἢ πανακλῆς.

(α) Χηβάδα (καὶ χυδαίως, ἀχηβάδα) λέγουσι συνηθέστερον τὴν κόγχην τοῦ ἁγίου βήματος, ἀντὶ χημάδα, ἐκ τοῦ χημάς, ἢ χῆμα ἀττικῶς, τὸ αὐτὸ καὶ κόγχη καὶ πᾶν τὸ κογχοειδὲς κοίλωμα. Ὅτι δὲ ἔλεγον καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν κατὰ τόπους χηβάδα ἀντὶ χημάδα, διὰ τὴν συνήθη ἐναλλαγὴν τοῦ β πρὸς τὸ μ, δεικνύται καὶ ἐκ τοῦ χαβὸς ἀντὶ χαμὸς, χημὸς, ὁ κημὸς, καὶ χυδαίωτερον χαβιά (οἶον χημία), οὕτω χαμὸν (χαμὸν) τὸ κημὸν. κτλ.

αὐτοῦ δεξιᾶ, καταρτίζων αὐτὴν οὐρανόθεν, καὶ φιλανθρώπως ἐπισκεπτόμενος. Οὕτως ὁ ζωγράφος ἐμπνουν καὶ ζωγράν τὴν τοῦ Σωτήρος περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν ἐνθους διετύπωσε! Τὰ δὲ περίξ τοῦ θόλου πληθὺς ἁγγέλων ἐπέχουσι τῇ Παντοκράτορι δορυφοροῦντες Δεσπότη· καὶ Προφήται φαίνονται περιστοιχοῦντες, καὶ οἱ τέσσαρες Εὐαγγελισταὶ τὰ θεῖα μυστήρια καταγγέλλοντες εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Ὅλον δὲ τὸ τοῦ θόλου τούτου τὸ μέγα κύτος ἐφεδράζεται εἰς τέσσαρας κυλινδρωτοὺς κίονας καταστίκτους τὴν ἐπιφάνειαν, ὡς ἐκ λίθου ποικιλοχρόου καλλιτέχνης μεμιμημένους, καὶ τὰς μὲν βάσεις ἔχουσιν ὀκταέδρους, ἀξιόλογα δὲ καὶ κιονόκρανα. Οὗτοι δὲ οἱ κίονες, εὐρύθμως σταθέντες, ἀπαρτίζουσι σχῆμα τετράγωνον καὶ ἰσόπλευρον· ἀπέχουσι δ' ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τε μήκος καὶ πλάτος ἕκαστος ἐπὶ δύο ὀργυῖας· ἐν μέσῳ δὲ τούτων κρέματα λαμπαδεῶν, ὁ συνήθως πολυέλεος, ἐξ ἀργύρου κάλλιστα κατασκευασμένοι· κύκλοθεν δὲ τούτου περιστρέφεται χοροστασία, ἢ χορὸς κοινότερον λεγόμενος (κυκλωτερὸς πολύγωνον, συγκείμενον ἐξ ἀθαικίων, ἢ πινακίων εἰκονοφόρων), ἔντεχνος δὲ καὶ οὗτος ἐξ ὀρειχάλκου κεχρυσωμένου πεποιημένος· καὶ τὰ μὲν, ἐξ ὧν συνίσταται, πινακία τῶν εἰκόνων ὑπάρχουσι δεκατρία τὸν ἀριθμόν· ἡ δὲ τούτου περιφέρεια ἀντιστοιχεῖ ἐπ' ἀκριβὲς ἰσοπερίμετρος πρὸς τὴν ἄνω περιφέρειαν τοῦ ἡμισφαιρικοῦ θόλου. Ἐκαστέρωθεν δὲ τοῦ ἀργυροῦ λαμπαδεῶνος αἰωροῦνται καὶ ἕτεροι χρυστάλλινοι δύο, χρυστάλλου τοῦ καλλίστου πεποιημένοι. Ἄνω δὲ πάλιν περὶ τὸ μεσαίτατον τοῦ ἡμισφαιρίου βαθύνονται καὶ ἕτεροι μικρότεροι θόλοι σιφωνοειδεῖς, ἢ κυλινδροειδεῖς, πέντε τὸν ἀριθμόν· δύο μὲν κολπούμενοι παράλληλοι πρὸς ἀνατολὰς, δύο δὲ πρὸς δυσμᾶς· (ἐπιστηρίζονται δὲ οὗτοι ἐπὶ τόξων ἢ καμαρῶν, καὶ ὁ μὲν προσεπιβαίνει καὶ εἰς τὸν ἕτερον τῶν δυσμικῶν κίωνων, προσσερίδεται καὶ εἰς τὸν δεξιὸν τοῖχον τοῦ Ναοῦ· ὁ δὲ πάλιν, εἰς τὸν ἕτερον τῶν δυσμικῶν κίωνων καὶ εἰς τὸν τοῖχον τὸν ἀριστερόν)· καὶ τρίτος δὲ θόλος μεταξὺ τῶν δύο τούτων βαθυνόμενος προσστηρίζεται παρὰ τὸν δυτικὸν τοῖχον ἄνωθεν τῆς ὥραιας πύλης. Καὶ πλησίον μὲν τοῦ πρὸς δυσμᾶς ἀριστεροῦ κίονος κατασκευάσται ὁ ἱερὸς ἄμβων· ἐπάνω δὲ τῶν πρὸς ἀνατολὰς ἐτέρων δύο κίωνων πλησίον τῶν ἱερῶν κιγκλίδων (τοῦ συνήθως λεγομένου τέμπλου) δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν γυροῦνται καὶ ἄλλαι δύο μικρότεραι καμάραι ἡμικυκλοειδεῖς, ὑποστηρίζουσαι καὶ αὗται πλαγίως τὴν ὀροφήν· ἐπιβαίνουσι δὲ ἐνθεν μὲν εἰς τὰς δύο κολώνας τὰς ἀνατολικὰς, ἐτέρωθεν δὲ ἔνδον πρὸς τὸν τοῖχον τοῦ ἁγίου βήματος.

§ ζ'. Αὐτοῦ δὲ τοῦ θεοῦ βήματος τὸν ὄροφον ἀπαρτίζουσιν ἕτεροι θόλοι τρεῖς, καὶ οὗτοι κυλινδροειδεῖς ἐν αὐτῇ τῇ πέτρᾳ τοῦ Σπηλαίου λελαξευμένοι· μέσος μὲν τις ἄνωθεν τῆς θείας τραπέζης ἔντεχνος καὶ υπερφερής· καὶ ἄλλος δεξιόθεν ἐπάνωθεν τοῦ δικαονικοῦ κεκοιλωμένος χαμηλότερος· ὁ δὲ πρὸς ἀριστερὰν ἐπὶ τῆς ἁγίας προσκομιδῆς ἐπικείμε-

νος φαίνεται πως ἀνώμαλος καὶ πεπιεσμένος, κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος πλαγιάζοντος τοῦ Σπηλαίου.

§. ἡ. Αὕτη δὲ ἡ ἀγία καὶ ζωηφόρος τράπεζα καθίδρυται ἐπὶ κίονας ἐνὸς μαρμάρου, τοῦ καλλίστου τῶν ποικιλοχρῶν ἀπεξεσμένη, καὶ θαυμασίως ἀποστίδουσα διὰ τὴν λειότητά. Φύσει δὲ τὸ μάρμαρον καθωράϊσται κατάστικτον ὄν καὶ διὰ πάντων χρωμάτων (πλὴν τοῦ πρασίνου) διηνηθισμένον, καὶ ἔχει τὸ μὲν μήκος σπιθαμῶν ἑξ, τὸ δὲ πλάτος τεσσάρων καὶ μικρόν τι πρὸς, τὸ δὲ πᾶχος ὑπὲρ τοὺς πέντε δακτύλους. Ἀνωθεν δὲ τοῦ θεοῦ τοῦτου θυσιαστηρίου ἐπίκειται κωνοειδὴς ὄροφος (τὸ παρὰ τισι κιθώριον κουθούκιον λεγόμενον) ἀπὸ ξύλου γεγλυμμένος, ὅστις μετὰ τῶν υποστηρίζοντων στύλίσκων καὶ υπορόφων σκινῶν πολλὴν ἐκπέμπει τὴν λάμψιν, διὰ τὸν ἀφθόνως ἐπιτρέχοντα χρυσόν. Ἐχει δὲ καὶ ζωγραφίαις καλὰς εἰς τὴν ὁροφὴν, κατὰ δὲ τὸ μέσον αὐτῆς ἀργυρόχυτος αἰωρεῖται περιστερά, τὸν τύπον ἐμφαίνουσα τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Ἀντικρὺ δὲ τῆς θείας τραπέζης ἡ ἀνεγειρομένη ἱερὰ κόγχη, ἡ ἀψίς, περιέχει πρὸς μὲν τὰ ἀνωτέρω τὴν ἀγίαν μορφὴν τῆς Παναγίας Παρθένου, τῆς τῶν οὐρανῶν πλατυτέρα, τὰς ἀχράντους αὐτῆς χεῖρας ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν υἱὸν ἐξαπλούσης, καὶ τοῖς πιστοῖς πραττομένης τὴν σωτηρίαν· κατωτέρω δὲ φαίνεται ἡ ζωγραφημένη τῆς θείας λειτουργίας μυστικὴ τελετή.

§. θ'. Τὸ δὲ κυγκλιζόντων εἰκονοστάσιον (τέμπλον) τοῦ θεοῦ Ναοῦ (α) κατεσκευάζεται ἀπὸ ξύλων κυπρισίνων καὶ κερυθίων, πολλὰς ἰδέας καὶ μορφὰς ἔχον ἐγγεγλυμμένας, περὶ ὧν λέγομεν ἐφεξῆς.

§. ι'. Ἐχει δὲ τοῦτο τῶν ἱερῶν κυγκλίδων τὸ διάφραγμα τρεῖς θύρας (κατὰ τὴν συνήθη τάξιν) φερούσας εἰς ἄγιον τῶν ἁγίων, τὸ θεῖον βῆμα, μίαν μὲν, τὴν μέσην, τὴν ἀγίαν (παρὰ τισι δὲ καὶ ταύτην βασιλικήν) λεγομένην πύλην, καὶ πλυθητικῶς, ἀγίας Θύρας, καὶ ἄγία θυρίδα (τὰ κοινοῦς βημόθυρα), δύο δὲ μικρότερας πλαγίαις ἐκτερώθεν, τὴν μὲν πρὸς τὸ δεξιὸν κλίτος, νοτίαν καὶ πλαγίαν λεγομένην, τὴν δὲ πρὸς τ' ἀριστερόν, βόρειον καὶ πλαγίαν· ἐπὶ δὲ τῶν κυγκλίδων εἰκόνες ἁγίας (ταύτας ἡ κοινὴ

(α) Τοῦτο ἀνεκαίνισθη τῷ 1760 ἡγουμένου τοῦ αὐδιδίου Ζαχαρίου, συνεργούντων καὶ τῶν τριῶν προηγούμενων Ἰωάν καὶ Καλλινίκου καὶ Ἰωαννίου. Κατεχυρώθη δὲ κατὰ τὸ 1761, ἡγεμονεύοντος τοῦ Κυρίου Δοσιθέου, καὶ συμπραττόντων πάλιν τῶν αὐτῶν προηγούμενων μετὰ τοῦ Ζαχαρίου καὶ τοῦ Παΐσιου. Σημειῶσαι δὲ οἱ τὸ νῦν ἀκρωτέρον ὑπὸ τῆς συνήθους λεγόμενον Τέμπλον (ὄνομα λατινικόν), ὃ σημαίνει κυρίως ναὸν) κυγκλίδας, καὶ πλυθητικῶς κυγκλίδας ἑλληνικώτερον ὀνομάζεται παρὰ τοῖς παλαιοῖς, καί, τὸ ἀπὸ ξύλου δύκιον (τοῦτ. δικτυοειδὲς περίφραγμα), καὶ πάλιν λατινικώτερον κάγγελιοι, σημαίνει δὲ τοῦτο κυγκλίδας (ἔξ οὗ καὶ παρεσηματίσθη ὅσον καγκελλίς). Τινὲς δὲ τῶν νεωτέρων εἶπον τοῦτο καὶ τὸ μέγα εἰκονοστάσιον (ὡς ἔχον τὰς Δεσποτικὰς εἰκόνας ἀνεστηλωμένας), πρὸς διαστολὴν τοῦ μικροῦ εἰκονοστασίου, ἢ προσκυνητηρίου, ὅπου συνήθως πρόκειται ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου, οὗ ἐπώνυμος ἡ Ἐκκλησία.

συνήθεια καλεῖ καὶ Δεσποτικά, κατ' ἑλλειψιν τοῦ εἰκονίσματος, ὡς ἐκ τῆς ἐμβασιλευούσης εἰκόνης τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ) ὑπάρχουσι πέντε, καλαὶ καὶ μεγάλαι, καὶ ἕκτη, τέλος, αὕτη ἡ ἀποστολικὴ καὶ πανευλόγητος εἰκὼν τῆς Θεομήτορος. Καὶ πρὸς μὲν τὰ δεξιὰ μέρη πλησιέστατα τῶν ἁγίων θυρῶν ἱδρύται ἡ εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ μετ' αὐτὴν προσεχῆς ἡ τῆς Θεοτόκου· αὕτη δὲ ἡ Θεομητορικὴ εἰκὼν ὑπάρχει παλαιά, καὶ τό τε εἶδος καὶ τὸ σχῆμα πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Λουκά ζωγραφηθεῖσαν ἀκριβῶς ἀπεικασμένη, καὶ ἐπιλέγεται κοινότερον ἢ χρυσοχέρα (ὡς χεῖρα χρυσὴν ἔχουσα, καὶ τοῦτο παλαιότατον ἀφιέρωμα)· μετὰ ταύτης τῆς ἱερᾶς εἰκόνης εἰς καιρὸν ἀνομβρίας ἐξερχόμενοι οἱ Πατέρες ἐν λιτανείᾳ οὐδέποτε ἀπέτυχον τῆς αἰτήσεως. Μετὰ δὲ τὴν ἀρχαίαν ταύτην εἰκόνα ἔπεται ἡ ἐκ τοῦ δεξιοῦ κλίτους εἰς τὸ διακονικὸν καὶ τὸ ἅγιον βῆμα εἰσάγουσα νοτίᾳ θύρα, καὶ ταύτης κατόπιν ἀνεστήλῃται αὕτη ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά κυρόχυτος ζωγραφηθεῖσα πανσέβαστος εἰκὼν τῆς Ἀειπαρθένου Δεσποίνης ἡμῶν, ἀγκαλοφορούσης ὡς βρέφος τὸν μονογενῆ υἱὸν αὐτῆς καὶ Θεὸν τοῦ παντός. Ταύτης δὲ τῆς κεχαριτωμένης εἰκόνης τὸ θεῖον ἐκτόπιωμα καὶ τὸ εἶδος καὶ τὸ μέγεθος μετὰ καὶ τινων ὀλίγων ἐκ τῶν μυρίων αὐτῆς θαυμάτων διαγράφομεν ἰδίως ἐφεξῆς, κατόπιν τῆς βιογραφίας τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων, ὅπου καὶ τὴν εὑρεσιν αὐτῆς ἐξιστοροῦμεν. Καὶ τοσαῦται μὲν εἰσιν εἰκόνες ἁγίας πρὸς τὰ δεξιὰ. Πρὸς δὲ τ' ἀριστερὰ πάλιν τῶν ἁγίων θυρῶν ἀνεστήλῃται καὶ ἄλλη εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, μετὰ δὲ ταύτην ἡ τοῦ Προδρόμου, καὶ τρίτη Μιχαὴλ τοῦ Ἀρχαγγέλου, καὶ κατόπιν πρὸς τὸν τοῖχον τοῦ Ναοῦ ἀκολουθεῖ ἡ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ κλίτους βορεῖα θύρα τοῦ ἁγίου βήματος. Ὑπεράνωθεν δὲ τούτων τῶν Δεσποτικῶν ἐπίκειται διάζωμα ἐπὶ χρυσόν καὶ τορευτόν· καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἑτέρα σειρά μικροτέρων εἰκόνων, τῶν ἐτησίων Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν εορτῶν, καὶ ἄλλων ἁγίων· ὅλαι τὸν ἀριθμὸν δεκαεννέα. Καὶ τούτων πάλιν ἐφύπερθεν πλατεῖα τετάνυσται δοκίς, ἡ ζώνη τις, ὡς ἂν ζωφόρος, τορευτὴ καὶ αὕτη καὶ χρυσοκλιζούσα. Κατὰ δὲ τὸ μέσον αὐτῆς ἀνάκειται ὁ ζωοδότης Χριστὸς ἐσταυρωμένος, καὶ ἔνθεν μὲν ἡ Θεοτόκος Μήτηρ παρισταμένη τῇ σταυρῷ, ἐτέρωθεν δὲ ὁ παρθένος καὶ ἡγαπημένος μαθητῆς Ἰωάννης, ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ Θεολόγος.

§ ιβ'. Ἐν δὲ τῇ μεταξὺ τῆς κυγκλίδος κάλλιστα κίονια διεγείρουσι τὰς ἁγίας εἰκόνας, ἄνωθεν δὲ καὶ κάτωθεν τούτων πάλιν ὠραῖζουσι τὸ κυγκλίδωμα ποικίλα μορφωμάτων ἀνάγλυφα, βαθείως ἐπὶ τῶν ξύλων ἐγκεκολλημένα· οἷον, ἐπάνω μὲν τοῦ ἡμικυκλοειδοῦς υπερθύρου τῶν ἁγίων θυρῶν βλέπει τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καθήμενον ἐπὶ θρόνου, καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ Προφῆτας ἑξ, τρεῖς ἀνὰ μέρος· εἰς δὲ τὰς τέσσαρας γωνίας τῶν ἁγίων θυρῶν, τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστάς· ἐτέρωθεν δὲ βλαστάνουσιν τὴν ῥίζαν τοῦ Ἰεσοῦ. Ὡσαύτως καὶ ὑποκάτωθεν τῶν Δεσποτικῶν ἁγίων εἰκόνων εἰς

τὰ λεγόμενα στήθη τῆς κιγκλίδος φαίνονται τετορευμένα ποικίλα τῆς ἱε-
ρας ἱστορίας ἀνάγλυφα· ὅλον ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τὰ κατὰ τοὺς
προπάτορας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ τούτων ἡ πτω-
σις, καὶ ἡ φλογίνη βρομφαία φυλάττουσα τὴν πύλιν τῆς Ἑδέμ· ἀλλαχοῦ
δὲ πάλιν ὁ Εὐαγγελισμὸς καὶ ἡ Βάπτισις, καὶ ἄλλα ἱερὰ πρόστυπα· ἐν
δὲ τῷ μεταξὺ καὶ διάφορα εἶδη ζώων, μονοκέρων, ἀλάφων, δορκάδων,
καὶ τῶν τοιούτων· καὶ προσέτι παντοίων ἀνθέων καὶ δένδρων ἰδέαι. Καὶ
τὰ μὲν χρυσόγλυφα τῶν ἱερῶν κιγκλίδων ὠραῖα ματα τοιαῦτα.

§ 16'. Τὸ δὲ πρὸ τῶν ἁγίων θυρῶν κρεμάμενον μουσικὸν καταπέτασμα
(τὸ καὶ τὰ Ἀμφίθυρα λεγόμενον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, καὶ λατινικώτερον
Βήλον καὶ Βηλόθυρον καὶ Βηλόθυρα· ἡ δὲ συνήθεια καὶ τοῦτο πύλιν
ὠνόμασεν) ἔχει διὰ μαγγανικῶν ὀργάνων πεποικιλμένην καὶ χρυσοκέντη-
τον τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, καὶ τὴν αὐτῆς μετὰστασιν εἰς οὐρανοὺς.
Ἐπὶ τῇ κοίμῳ τῆς Θεοτόκου καὶ πολυτιμότητον, καὶ πᾶσαν τὴν εἰκο-
γραφίαν ἔχει μεμιμημένην ἐπ' ἀκριβές. Ἀπὸ δὲ τῶν περὶ τὰς κεφαλὰς
ἀκτινοβόλων στεφάνων τέσσαρες μύοντες ἔχουσι τὴν περιφαιρίαν καὶ διὰ
μαργάρων ὠραῖαμένην, ὁ στέφανος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ τῆς Θεο-
τόκου ἐπὶ τῆς νεκροφόρου κλίνης κειμένης καὶ ὁ τῆς φωσφόρου παναγίας
αὐτῆς ψυχῆς ἐν ταῖς ἀγκάλαις τοῦ μονογενοῦς αὐτῆς Υἱοῦ καὶ Θεοῦ παρτε-
θειμένης, καὶ τέταρτος ὁ στέφανος αὐτῆς τῆς Θεοτόκου μεθισταμένης μετὰ
σώματος εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ὅλον δὲ τὸ ἐπίπεδον τοῦ καταπετάσματος ὑπάρ-
χει δι' ὅλου χρυσόσπαστον καὶ πολυτρόπως πεποικιλμένον, ἄλλα τε ποικί-
ματα—φέρων καὶ καλλίστους ἀστέρας ὀλαμπεις, ὡς πολύφωτος οὐρανός.

§ 17'. Μετὰ δὲ τὰς ἱερὰς κιγκλίδας ἔπονται τὰ θρονία ἢ στασιδία, ἐκ
ξύλου κυπαρισσίνου δι' ὅλου τοῦ Ναοῦ πρὸς τοὺς τοίχους ἱδρυμένα καὶ
θρόνος ἀρχιερατικὸς ὅπου κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτὰς ἵσταται ὁ ἡγούμενος,
καὶ οὗτος κάλλιστος, γλυφαῖς καὶ τορεῖαις ἐμπρέπων ἐν μέσῳ τῶν στασι-
δίων τῶν δεξιῶν· ἀνωτέρω δὲ τούτου πρὸς τὰς κιγκλίδας ὁ δεξιός, καὶ
καταντικρὺ ὁ ἀριστερὸς χορὸς (κατὰ τὸ σὺνήθεσ), καὶ ὅτω παρ' ἐκατέρους
ἀναγινωστήρια πύγματα, ἢ ἀναλόγια, χρήσιμα πρὸς τὰς ἱερὰς ἀναγνώ-
σεις, κόγχης τε μαργαροφόρου καὶ χελώνης ἰνδικῆς τεμαχίαις ἐπικεκο-
σμημένα. Πρὸς τὸν δεξιὸν χορὸν ἵσταται καὶ τὸ μικρὸν εἰκονοστάσιον ἢ
προσκυνητήριον, ξύλου καρυῖνου καλλιτέχνως διαπεπονημένον, ἐν ᾧ
πρόκειται μικρὸν εἰκόνιον τῆς Θεοτόκου πρὸς ἀσπασμόν, προτίθεται δὲ
καὶ τῆς ἐορτῆς ἐκάστης ἢ εἰκόν, ὅσαι κατὰ μῆνας ἐορτάζονται.

§ 18'. Χωρὶς δὲ τούτων, καὶ τῶν κατὰ τὰς κιγκλίδας ἁγίων εἰκόνων,
τῶν τε Δεσποτικῶν καὶ τῶν ἁγίων, ὧν προείπομεν, ὑπάρχουσι καὶ ἑτε-
ραι διαφόρων ἁγίων, ἐπὶ τῶν τοίχωι τοῦ τοῦ Ναοῦ καὶ ἀλλαχοῦ προ-
σηρηθένται. Ἐν δὲ ταύταις ἐξέχει τὸ πλησίον τῆς ἁγίας Προσκομιδῆς
ἐν τῷ θείῳ Βήματι τηρούμενον πανσέβαστον εἰκόνισμα τῆς Θεομήτορος.

ἀκριβὲς ἀντίτυπον τῆς Ἀποστολικῆς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου. Ὑπάρχει δὲ
ἀρχαιοτάτη ἢ εἰκὼν αὐτῆς, καὶ λέγεται μία τῶν ἐν μόνοις χρώμασιν ἐξω-
γ, ἀφημένων ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ. Πρὸς δὲ τὴν εἰσοδὸν τῆς βο-
ρείας τοῦ ἁγίου βήματος πύλης προσήρτηται πρὸς τὸν τοῖχον ἡ εἰκὼν
τῆς ἐν τῷ κήπῳ ὑπερφουδὸς τοῦ Κυρίου προσευχῆς· κάλλιστον ζωγραφι-
κῆς τέχνης ἀριστούργημα. Τὰς δὲ λοιπὰς χάριν συντομίας παραλείπον-
τες, μίαν μόνον εἰς μνήμης ἀξιοτάτην διαγράφομεν, τὴν ἐφεξῆς.

Εἰσιόντων διὰ τῆς μεγάλης πύλης εἰς τὸν ἔσω Νάρθηκα πρὸς τὰ δε-
ξιὰ, κρέματα πυλῆς φέρουσα Θεομητορικὴν εἰκόνα παλαιάν, ἀπὸ τῶν βυ-
ζαντινῶν χρόνων τὸ δὲ εἶδος αὐτῆς ἔχει οὕτως. Ἐπὶ θρόνου βασιλικοῦ
κάθεται ἡ παντάνασσα Θεοτόκος, βαστάζουσα ἐν κόλπῳ τὸν υἱὸν αὐτῆς
τὸν μονογενῆ βρεφοπρεπῶς εἰκονισμένον· καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ φέρει
σκήπτρον ὁ Θεάνθρωπος Βασιλεὺς τοῦ παντός, τῇ δεξιᾷ δὲ βασιλόπαιδα
τινα κόρην εὐλογεῖ, πανευλαβῶς ἐκ δεξιῶν παρεστῶσαν, πρὸς ἣν καὶ γα-
ληνῶς ὁ φιλόανθρωπος Κύριος ἀποβλέπει, καὶ ἡ θεομήτωρ ὡσαύτως· ἐκ-
τείνει δὲ καὶ αὐτὴ τὴν δεξιάν πρὸς τὴν βασιλόπαιδα, ὅλον ὑπὲρ αὐτῆς
ἱκετεύουσα τὸν Υἱὸν αὐτῆς καὶ Θεόν. Αὐτὴ δὲ ἡ βασιλόπαις ἔχει καὶ τοὺς
ὀφθαλμοὺς ἀτενίζοντας, καὶ τὰς χεῖρας διαπεπετασμένας ἱκετευτικῶς πρὸς
τὸν Δεσπότην Χριστόν, καὶ τὴν ὑπερένδοξον αὐτοῦ Μητέρα. Ἐνδυμα δὲ
φορεῖ τὸ οἰκετὸν ἢ βασιλὶς κόρη, πορφύραν βασιλικὴν ἀλουργόχρουν καὶ
διάχρυσον, καὶ περὶ τὰ κράσπεδα φέρουσιν ἐνυφασμένους δικεφάλους ἀε-
τούς, τὸ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας παράσημον· φορεῖ δὲ καὶ ὑποδύ-
την (κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων στολήν), ροδόχρουν
τὸ χρῶμα, καὶ ποικίλους ἀνθεσι χρυσόσπαστον· τὴν δὲ κεφαλὴν ἔχει γυ-
μνήν καὶ τὴν κόμην ξανθὴν πυρρὰζουσαν. Μέγεθος τῆς εἰκόνος τὸ μὲν
ὄψος σπιθαμῶν πέντε, τὸ δὲ πλάτος τριῶν. Ἐχει δὲ καὶ ἐπιγραφὴν ταύτην.
Ἀνωθεν μὲν τῆς Θεομητορικῆς μορφῆς «ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ Η ΣΠΗΛΑΙ-
ΩΤΙΣΣΑ». Δεξιόθεν δὲ πρὸς τὴν κεφαλὴν τῆς βασιλόπαιδος ταῦτα·
«Ἰωάννης Δούκας, Παλαιολόγος, Παῦλ, Λάσκαρις, Τορνί-
κης, Φιλανθρωπινός, ὁ Ἀσάνης... (λείπει) ... τῆς Ὑψηλοτάτης
καὶ φιλοχρηστοῦ Δεοποιήσεως καὶ Αὐτοκρατορίας... (α).» Ἐκατέρω-
θεν δὲ πλαγίως ἐπιγράφεται τὰ ἐξῆς ἱαμβεῖα στοιχίδια·

(α) Ἰωάννης Δούκας Παλαιολόγος ἱστορεῖται υἱὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ
Παλαιολόγου τοῦ ἐξ ἀγγέλων (Παχυμερ. ἱστορ. Μιχαὴλ Παλαιολ. βιβ. σ. κεφ 30).
Ἐπὶ τούτου τοῦ Μιχαὴλ τῷ (1260) ἦσαν καὶ ῥαοῦλοι Λασκαρεῖς, καὶ αἱ οἰκογέ-
ναι τῶν Τορνικίων καὶ Φιλανθρωπινῶν καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ Βουλγάρους Ἀσάν (βλ.
Παχυμ. αὐτ. α, 21, καὶ εἰς Ἀνδρόν. α, 20, καὶ δ, 19). Τούτων ἀπόγονος φαίνεται
ἢ ἐν τῇ εἰκόνι παρθένος· ἂν καὶ ἄλλως ἢ πάτριος αὐτῆς οἰκία δὲν διακρίνεται
διωρισμένως. Διότι τὰ ἐπίθετα τῶν οἰκογενειῶν, Δούκα καὶ Παλαιολόγοι, καὶ Κο-

Ἦ[μοι] πρὸ ὥρας ἄνθος ἐκτετμημένον,
 Ἰδε πρὸ καιροῦ τοῦτο γ' ἐκκεκομμένον,
 Ἰδε κλάδον θάλλοντα Παλαιολόγων
 Βασιλέων κρατίστων, εἰς γῆν πεσόντα.
 Φεῦ [φεῦ] τομὴ ἄωρος ἢ τοῦ θανάτου.
 Οἶόν τι δαινὸν τοῖς βροτοῖς ὁ θάνατος.
 Οὐδὲν προτιμᾷ, οὐδὲ τῶν [πάνυ] τιμίον.
 Οὐκ ἄνθος οὐ [δὲ] κάλλος, οὐ βλαστὸν χλόης.
 Οὐ πλούτον, οὐ δύναμιν οὐδὲ [τὴν] δόξαν.
 Ἄλλ' ἅμα πανθ' ἔκαστα [συμ]φορεῖ ταχύς,
 Θεοῦ τάδε κρίνοντος ἀρρήτοις λόγοις.
 Εἰ καὶ..... ἐλάσσων τις φύγῃ..... Παλαιολόγων κράτει....

(οὕτως ὁ ἔσχατος στίχος διεφθαρμένος ἀναγινώσκεται)· καὶ τὰ μὲν ἐπιγράμματα ταῦτα. Πῶς δὲ καθιερώθη τὸ πρῶτον ἢ εἰκὼν εἰς τὸν Ναὸν οὐδὲν ἐκ παραδόσεως βέβαιον ἔχομεν. Ὅσον δ' ἀπὸ τῶν εἰκονιζομένων ἔχει τις συμπαράνκει, φαίνεται ὅτι βασιλόπαις τις τοῦ γένους τῶν Παλαιολόγων ἐτάφη ἐν τῇ ἱερῇ Μοναστηρίῳ. Οἱ δὲ συγγενεῖς αὐτῆς (ἡγεμόνες Ἀχαΐας, ἢ Δεσπότες τυγχάνοντες τῆς Πελοποννήσου) προσήνεγκαν ἱερὸν ἀνάθημα τὸ εἰκόνισμα, τιμώντες τὴν Παντάνασσαν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου σκηπτουχόν, καὶ ἅμα καὶ τῆς ἑαυτῶν συγγενίδος τὴν μνήμην παραπέμποντες εἰς τοὺς ὀφειγόνους. Ὑπάρχει δὲ θαυμαστὴ τῶν τε χρωμάτων τῆς εἰκόνος ἢ δευσοποιὸς φαιδρότης, καὶ τοῦ μεταξὺ κατεστρωμένου χρυσοῦ ἢ ἀσβεστος αὐγὴ. Πέντε ὅλων αἰώνων ἤδη διὰ τῆς χρωματουργίας ταύτης παρῖπευσάντων, νομίζεις πρὸ πέντε μάλιστα ἐτῶν ἐξωγράφῃται. Οὕτως ἀμάρυντος ἐπανθεῖ καὶ ἀκμαία τῶν ἀνεξιτήλων χρωμάτων ἢ μίξις, καὶ στίλβουσιν ἀγῆρानτα τὰ λαμπρὰ καὶ φωτεινὰ μεταξὺ τῶν σκιερῶν διαπρέποντα· καὶ ταῦτα, τῆς εἰκόνος ἐκπάλαι διατελούσης χωρὶς τινος καλύμματος, οὕτω δ' ἀσκεποὺς καὶ ἀνοικτῆς εἰς τὸ περιέχον ἐκτεθειμένης, καὶ λαμπηδόνος ἡλίου καὶ ψύχει καὶ ἀνέμῳ προσομιλούσης τῆς βαφῆς. Μόνα τὰ γράμματα τῶν ἐπιγραφῶν εἰς τὰ κράσπεδα τῆς εἰκόνος τὸ πρῶτον ὄντα γεγραμμένα, ἐπειδὴ τῆς ὑποκειμένης σκίδος ἢ ἄκρα ἐφάνη κατὰ τόπους

μνηοὶ καὶ Κατακουζηνοὶ καὶ Ἀγγελοὶ, ἐπὶ Ἀνδρονίκου καὶ Μιχαὴλ τῶν Αὐτοκρατόρων φαίνονται πολλάκις ἠνωμένα εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, διὰ τὴν ἐξ ἐπιγαμίας συγγένειαν τῶν οἰκιῶν τούτων. Οὕτως εὐρίσκειται, Εἰρήνη τις «Ὁρμαῖος οὐσα Μιχαὴλ Βασιλέως» Παλαιολόγου, τοῦ Κομνηνοῦ, Κομνηνῆ καὶ Παλαιολογίνα, θυγάτηρ δὲ ταύτης Θεοδώρα, Κατακουζηνῆ καὶ Παλαιολογίνα, Κομνηνῆ, Ῥαούλαινα, ἥς σύζυγος, Κομνηνὸς Ἰωάννης, Ῥαοῦλ ὁ Δούκας, Ἀγγελος κτλ. (Μάξ. Πλανούδ. ἱαμβ. ἐπιγραφ. παρὰ Δουκαγγ. Σχολ. εἰς Ζωναρ. τ. σελ. 35. Παρίσι). Μνημονεύονται δὲ τούτων τῶν οἰκογενειῶν τὰ ὀνόματα καὶ κατὰ τὴν Πελοπόννησον μέχρι καὶ τῆς ἐσχάτης αὐτῆς ἀλώσεως (βλ. Φραντζῆ β, 4, γ, 1, δ, ις).

ὑπὸ χρόνου γεγενηαῖα καὶ πονήσασα πρὸς τὸ θρηπιδέστατον, μετεγράφησαν ἐκ νέου τὰ γράμματα πρὸς τὰ ἀνωτέρω μέρη τῆς εἰκόνος· (ἔθεν καὶ τινα λάβη παρῆσέν τις εἰς τὴν ἀντιγραφὴν), ἵνα μὴ παντάπασιν ἀπορρύνετα συναφανίσωσι καὶ τὴν μνήμην τῶν πρώτων τοῦ εἰκονίσματος ἀφιερωτῶν. Θαυμαστὸν δὲ καὶ ὅπως ἐκ τῆς προειρημένης τοῦ Μοναστηρίου περὶ πυρκαϊᾶς ἀβλαβῆς ἢ εἰκὼν διεσώθη· διότι τότε μόνην ἐκ τοῦ θεοῦ Ναοῦ τὴν Ἀποστολικὴν εἰκόνα διέσωσαν οἱ Πατέρες, ὥς ἦτε παράδοσις καὶ τὰ ὑπομνήματα δηλοῦσι. Καὶ ἴσως αὕτη τῆς βασιλίδος ἢ εἰκονογραφία τὸ πρῶτον ἀνέκειτο ἐν τινὶ τῶν ἔξω τοῦ Σπηλαίου παρεκκλησίων, καὶ κεῖ διασφραγίσαντα μετεκομίσθη ὕστερον εἰς τὸν Ναὸν ἀνακεινισθέντα. Οὕτω καὶ δύο μεγάλοι ὀρερχάλοινοι λαμπαδοστάται (μανουάλια, τὰ καὶ σταθεραὶ κοινότερον λεγόμενα), Ἰωάννου Παλαιολόγου καὶ οὗτοι φέροντες τὴν ἐπιγραφὴν, ἀνέκειντο (καθὼς λέγουσιν) εἰς ἓν τῶν ἔξω τότε Παρεκκλησίων ἐγγὺς τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ τιμίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου (τοῦτο δ' ἔπειτα μέγας βράχος ἄνωθεν ἐκ τῆς πέτρας πεσὼν κατηρείπεισεν). Ἐκεῖθεν οὖν σφοῖοι μέιναντες οἱ λαμπαδοστάται, καὶ ἐξαχθέντες διαπρέπουσιν ἐν τῇ θεῇ Ναῷ σφριζόμενοι μέχρι σήμερον, καὶ ταῦτα μὲν οὕτω.

§ ιε'. Λύχνοι δὲ ἢ κανδηλαὶ (αἱ καὶ φωταγωγοὶ παρὰ τισιν ἀκυρώτερον λεγόμεναι) (α) κρέμονται πρὸ τῶν ἁγίων εἰκόνων αἱ ἐφεξῆς. Ἐμπροσθεν μὲν τῆς ἁγίας καὶ Ἀποστολικῆς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου κρέματα λυχνεῶν, ἢ πολυκάνδηλον ἐπτάφωτον, ἀργυροῦν, καὶ ἄλλαι δὲ κανδηλαὶ καίειν καὶ ἀργυραὶ κατὰ σειρὰν ἀνηρτημέναι, δώδεκα· παρ' αὐτὰς δὲ καίει καὶ λύχνος ἄλλος εὐμεγέθης, ὀλόγυρος καὶ οὗτος, καὶ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου τηρούμενος ἀκοίμητος καὶ ἀσβεστος. Ἐμπροσθεν δὲ τῶν λοιπῶν πέντε Δεσποτικῶν ἁγίων εἰκόνων, τῶν ἐφεξῆς εἰς τὰς κιγκλίδας ἀνακειμένων, καίουσιν εἰς ἐκάστην ἀνὰ δύο κανδηλαὶ ἀργυρόχυτοι καὶ αὐταὶ καὶ ἄλλαι τις πρὸ τοῦ Ἐσταυρωμένου ὑπεράνωθεν τῶν κιγκλίδων φεγγοδολοῦσα· καὶ ἑτεραι δὲ διάφοροι πολλαχοῦ τοῦ εὐαγοῦς Ναοῦ διαυγάζουσιν, ὥς ἀστέρων φέγγη διεσπαρμέναι, ἀργυραὶ καίειν καὶ καλλιτέχναι. Πᾶσαι δὲ συμποσοῦμεναι ἀναθαίνουσιν ὑπὲρ τὰς ἐξήκοντα.

§ ις'. Ὅλος δὲ ὁ ἱερώτατος Ναὸς καὶ αὐτὸς ὁ ἔσω Πρόναος ἢ Νάρθηξ (ὥς καὶ ὁ ἔξω, περὶ οὗ προείπομεν) ὑπάρχει διεξωγραφημένος τοὺς τοίχους ὅλος δι' ὅλου, μαρτύρων καὶ ἄλλων ἁγίων φέρον μωρφάς, καὶ πολλὰ

(α) Τῶν ἐκ τῆς φωταγωγῆς ἐλαίῳ, πέμπον καὶ μοναχὸν ἐκ τῆς Μονῆς» (τῶν Ὁδηγῶν, ὅπου ἦν τεθησασμένη ἡ Ὁδηγήτρια εἰκὼν βλ. κεφ. ζ, §) «φιλοτίμως ἔδωκεν τὸν κάμνοντα (υἱόν, Μιχαὴλ τὸν Βασιλέα, ὁ πατὴρ Ἀνδρόνικος, ὁ γέρον, ὁ Αὐτοκράτωρ)· καὶ ἡ ἐπιδημία τοῦ μοναχοῦ σὺν τῇ ἁγίῳ ἐλαίῳ ἐπανάκλησις (ιατρεία) ἦν τῷ νοσοῦντι, ἐν ᾧ πλείστῳ τῷ θείασι γενομένη μετὰ θαύματος». (Παχυμερ. εἰς Ἀνδρόνικ. βιβ. ε, κεφ. 10).

τῆς Εὐαγγελικῆς ἱστορίας ἱερὰ ἔκτυπα. Ὑπὲρ τὰς πέντε χιλιάδας ἀναβαίνουσιν ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς ζωγραφίας. Ἡ δὲ ζωγραφία καλλίστη καὶ σεμνοτάτη κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς τοῦ Πανσελήνου λεγομένην ἱερογραφίαν, ἀκριβῶς πεπονημένη. Ἐξωγραφηθὴ δὲ ὁ Ναὸς ὅλος τῇ 1653, ὑπὸ ζωγράφου Μανουὴλ ἱερέως, Ἀνδρόνου, τοῦ ἐκ Ναυπλίου, ὡς ἐπιγεγραπτικὴ ἐπάνω τῆς μεγάλης πύλης τοῦ Ναοῦ γράφομεν δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιγραφὴν ἐν τῇ οἰκίῳ τόπῳ. Ἡ δὲ καθιστοροῦμεν, τέλος, καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ θείου Ναοῦ.

§ ιζ'. Τοῦτο λοιπὸν τὸ εὐαγὲς καὶ πάντερπνον ἔδαφος σύγκειται ἐκ μαρμάρων λευκῶν, καὶ τινων διὰ μουσοστίκτων ψηφίων διηνησιμένων. Οὕτω δὲ πρὸς ἀλλήλας εἰσὶν αἱ πλάκες προσφιλῶς συνηρμοσμέναι, ὥστε κρυπτομένων τῶν ἐκάστης περάτων διὰ τῆς ἐμμελοῦς συναφείας, λαμβάνουσι πρόσσφιν ἑνὸς καὶ μόνου μαρμάρου συνεχῶς ἐκτεταμένον, καὶ οἷον κατὰ τόπους γραμμαῖς τισι λεπταῖς ἐπιγεγραμμένον. Τοιαύτη λεία καὶ ὁμαλὴ ἐπέδραμε διὰ τῆς τῶν λίθων ἐπιφανείας ἡ σμίλη τοῦ λιθοξόου. Αἱ δ' ἐν τῇ μεταξὺ διεψήφισθαι πλάκες πολλὰ φέρουσι διὰ μουσείου τετυπωμένα σχήματα παντοίων εἰδῶν, οἷον ἡλίων, καὶ σεληνῶν, καὶ ἀστρῶν, καὶ δένδρων παντοίων, ἀετῶν τε καὶ ἄλλων πτηνῶν, καὶ σφαιρῶν δὲ καὶ κύκλων καὶ ἄλλων διαφόρων σχημάτων γεωμετρικῶν. Ἰσως ὁ τεχνίτης ἠθέλησεν ἀπομνησθεῖν τὸ σύστημα τοῦ παντός, τὰ τε ἄλλα διαγράφων καὶ μάλιστα τὰ οὐράνια σώματα, οἷον καταγγέλλοντα διὰ τῆς σιωπῆς ὀφείας αὐτῶν ὅτι «Οὐρανὸς πολύφωτος ἡ Ἐκκλησία», καθὼς ἐν ταῖς ἱεροῖς ἄσμασιν ἐξυμνεῖται. Μόνον ἐν φαίνεται τοῦ καλλιτέχου ψηφοθέτου τὸ λάθος· ὅτι εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν χώρον ἕνα πάντα συναθροίσας τὰ κίλλη, καὶ παράλληλα καταθέμενος, συναρπάζει ταχέως τὸν θεατὴν, ἀφ' ἑνὸς εἰς ἕτερον τὰς ὀψεις αὐτοῦ μεθέλκων καὶ μετασπῶν· οὐδὲ σφραγιστὸν τοῦτον ὅσον ἐθέλει κορύνουσαι τῆς ἐκάστου κατὰ μέρος καλλοσύνης, ἐπὶ πολὺ καὶ ἄνετος εἰς αὐτὴν ἐντρύφω. Δίαν δὲ σύμμετρον τὴν ἀναλογίαν καὶ μεταξὺ τῆς ποικιλίας τῶν φαινομένων ἐτήρησεν ὁ τεχνίτης· διότι κατὰ τὸ δεξιὸν κλίτος ἐντετυπωμένα τοῦ ἐδάφους εἶδη ἀντιστοιχοῦσιν ἀκριβῶς σύμμετρα πρὸς τὰ τοῦ ἀριστεροῦ κλίτους, ὁμοειδῆ πάντα καὶ ἱσομεγέθη καὶ ταυτόσχημα διαπεπλασμένα. Διαφέρουσιν δὲ μόνον τὰ κατὰ μέσον τοῦ Ναοῦ μεγέθει τε καὶ κάλλει τῶν ἄλλων ἐξαιλάσσοντα. Πολλῶν δὲ τούτων ὄντων καὶ ποικίλων, καὶ πρὸς παντοῖα νοήματα τυπικώτερον ἀλληγορούμενων, ἡμεῖς τὰ μὲν ἄλλα καταλείπομεν εἰς τὴν εὐσεβῆ θεωρίαν τῶν μοναζόντων καὶ τῶν εὐλαβῶς συνερχομένων προσκυνητῶν, τρία δὲ μόνων διαγράφομεν, τὰ ἐφεξῆς.

§ ιη'. Ἐν τῇ μέσῳ τοῦ Ναοῦ, κατὰ κείμενον γραμμὴν ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ μεσαιτάτου θόλου κατιούσαν, ἐξεκκινῶνται δικέφαλος ἀετός, λευκότερος τετυπωμένος ἐν μέλανι ἐπιπέδῳ τὰς μὲν δύο κεφαλὰς, νεούσας ἔχων ἐκατέρωθεν, τὰς δὲ πτέρυγας ἀναπεπταμένας. Καὶ οὗτος μὲν ὁ βα-

σιλεὺς τῶν πτηνῶν φαίνεται τεθειμένος ὡς παράσημον τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, οἵτινες ἐγένοντο κτίτορες τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου (α). Πλὴν ἄλλ' οὐδ' ἀλληγορίας τινὸς ἔμοιρον παντάπασι καὶ γυμνὸν φαίνεται τὸ ἔμβλημα. Πολλάνκις δὲ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς βλέπομεν τὸν ὑψιπέτην ἀετὸν ἀλληγορούμενον πρὸς τὸ τυπικώτερον. Αὐτίκα τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν ὁ θεόπτης Μωϋσῆς παραβολικώτερον εἰκονίζων, «Ὡς ἀετὸς (λέγει) σκεπᾶσαι νοσσοὺς ἑαυτοῦ ἐπεπόθησε· διείξας τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτοὺς κτλ. β). Ταῦτα δὲ καὶ πᾶς τις τῶν εὐσεβοῦντων ἀναλογίζεται πρὸς τὸν ἐν τῇ μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας ἀετὸν ἀπιδῶν, καὶ τὴν διάνοιαν εἰς ὑψηλότερας θεωρίας ἀνάγει, συλλογισόμενος τὴν περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν τῆς θείας οἰκονομίας, ἣτις σκέπην τε παρέχει καὶ ἀντίληψιν εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ ταπεινοὺς τῇ καρδίᾳ, καὶ τούτους ὡς νεοσσοὺς διατρέφει, καὶ πλανηθέντας ἐπ' ὧμων ἐπαίρει, καὶ ἀσθενούντας ἀνακουφίζει, καὶ πρὸς ὕψος ἀρετῶν ἀναφέρει, καὶ τῆς ἐφάρμακτου περὶ τὰ γήϊνα προσπαθείας ἀνωτέρους αὐτοὺς καθιστᾷ, καὶ οὐρανοπολίτας ἀναδείκνυσι. Ταῦτα καὶ ταῦτα διαλογίζεται πᾶς τις ὁ ἀπὸ μικρῶν καὶ ταπεινῶν φαινομένων τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ τῆς εὐσεβείας διδάγματα μελετᾷ γυμναζόμενος. Ἡμεῖς δὲ καὶ ἄλλην τινα τοῦ ἀετοῦ ἀλληγορίαν προσθήσομεν, ἣν ἐλεγέ τις τῶν σεβασμιῶν ἡμῶν γερόντων, ὅστις ἀποβλέπων πρὸς τε τὸν ἐν τῇ μέσῳ τοῦ Ναοῦ λευκότερον τοῦτον ἀετὸν, καὶ πρὸς τὸν ἄλλον, τὸν ἐν τῇ μέσῳ τοῦ ἔξω Νάρθηκος μελανότερον (περὶ οὗ προείπομεν κεφ. Γ'. § ζ'): ἀντιστοιχοῦσι δὲ πρὸς ἄλληλα κατ' εὐθεῖαν κείμενα γραμμὴν τῶν δύο τούτων ἀετῶν τὰ μορφώματα· πρὸς ταῦτα βλέπων ὁ γέρων ἐλεγεν· «Ὅτι ἄρα, ὁ μὲν μέλας ἀετὸς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν γεγηρακότα ταῖς ἁμαρτίαις ἐμφαίνει, τὸν δὲ νέον ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν ἀνακαινιζόμενον ὁ λευκότερος ἀετὸς ὑποδηλοῖ». Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς ἀνακαινιζόμεθα καὶ πράξει καὶ θεωρίᾳ διὰ τῆς ἀρετῆς, κατὰ τὸ «ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου»· καὶ τὸν παλαιὸν ἡμῶν ἄνθρωπον ἔξω τῶν ἱερῶν περιβόλων ἀποτιθέμενοι, καινοὶ τῷ πνεύματι καὶ νεαρὸι καὶ ἀκμάζοντες εἰς τὸ θεῖον τέμενος εἰσερχόμεθα, «ἐν καινότητι πνεύματος» λατρεύοντες τῷ Θεῷ, καί, «ἐν καινότητι ζωῆς περιπατοῦντες» (γ). «Οἱ γὰρ ὑπομένοντες τὸν Θεὸν ἀλλάζουσιν ἰσχύϊ, περοφυήσουσιν ὡς ἀετοί, δραμοῦνται καὶ οὐ κοπιήσουσιν»· ὡς εἶπε πάλιν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ Προφήτου (δ). Οὕτω δὲ τρέχοντες

(α) Τὸ αὐτὸ ἔμβλημα φαίνεται καὶ εἰς τὸν ἐν Πάτραις παλαιὸν τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου Ναὸν (ἐνθα καὶ ὁ Ἀποστολικὸς αὐτοῦ τάφος εὐρέθη, λαμπρὸν τῆς τῶν Πατρῶν πόλεως ἐγκαλλώπισμα), διότι ἀκείνου τοῦ Ναοῦ τὸ μαρμαρόστροφον δάπεδον, ὅσον ἀκέραιον διεσώθη, ἔχει ἐν τῇ μέσῳ λευκοῦ μαρμάρου τετραγώνον πλάκα, φέρουσαν δικέφαλον ἀετὸν ἀνάγλυφον ἐντετορνευμένον.

(β) Δεύτερον. βλ. II.

(γ) Ρωμ. ε, 4· Β. Τιμοθ. β, 11.

(δ) Ἠσαΐ. μ', 31.

μετάρσοι τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, συζήσομεν τῷ ἡμετέρῳ Δεσπότη καὶ κηδεμόνι, τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ πιστῶς ἀκολουθοῦντες, καὶ, τέλος εἰς τὴν αἰώνιον ἀνάπαυσιν καταστήσομεν· «εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πρωτότόκων, ἔνθα πάντων ἐστὶν εὐφραينوμένων ἡ κατοικία». Τοιαῦτά τινα ὁ γέρον ἐφιλοσόφει διαλεγόμενος πρὸς τοὺς ἀδελφούς· ἐλάμβανε δὲ μάλιστα τῆς τοιαύτης ἀλληγορίας τὰς ἀφορμὰς ἐκ τῆς κατὰ τὴν ἐννάτην ὥραν ἀναγινωσκομένης εὐχῆς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου (ἧτις μετὰ τῶν ἄλλων τῶν Ἀποστολικῶν φωνῶν περιέχει καὶ κεῖνην «ἵνα τὸν παλαιὸν ἡμῶν ἀνθρώπον ἀποθέμενοι, τὸν νέον ἐνδυσώμεθα»)· τὴν δὲ ἐννάτην ὥραν συνήθως ἀναγινώσκουσιν οἱ Πατέρες κατὰ τὸν ἔξω Νάρθηκα συνεστῶτες, ἔνθα καὶ ὁ μελανόπερος ἀετός· ἔπειτα δὲ τοὺς ἐσπερινούς ὕμνους ψάλλουσιν εἰσιόντος ἐν τῷ θείῳ Ναῷ, ὅπου κατέστρωται καὶ ὁ λευκὸς ἀετός ἐν τῷ μεσομυρῳ.

§ ιθ'. Τούτου δὲ πάλιν ἐκατέρωθεν ἐν τῷ ἐπιπέδῳ καταφαίνονται τετυπωμένοι οἱ δύο φωστήρες, ἥλιος καὶ σελήνη. Καὶ ὁ μὲν ἥλιος κεῖται κάτωθεν τοῦ αἵτου πρὸς αὐτὰς τὰς ὥραις πύλας τοῦ ἔσω Νάρθηκος, ἀνάγλυφος ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου λελαξευμένος, ἀνθρώπου πρόσωπον ἔχων καλόν, πρὸς δυσμὰς ἀποβλέπων, ὅλος φεγγοβόλος, καὶ μυρίας ἐκ τῆς περιφερείας τὰς ἀκτῖνας ἀποδισκεύων. Ἡ δὲ σελήνη κεῖται τοῦ αἵτου ἄνωθεν, πρὸς τὰς ἁγίας θύρας κεκλιμένη καὶ πρὸς τὸν ἥλιον κατὰ διάμετρον ἀπορῶσα. Γνωστὰ καὶ τῶν δύο τούτων μεγάλων φωστῆρων τὰ σύμβολα, ἐκ τῶν θείων λαμβανόμενα Γραφῶν, καὶ πρὸς μυστικώτερας ἐννοίας τὸν γόν ἀνυψοῦντα. Τούτων οὖν τοὺς λόγους παραλείπομεν εἰς τοὺς φιλομαθοῦντας εὐσεβεῖς, ἵνα μὴ μακροί τινες φανῶμεν τοῖς ἀναγνώστοις ἀλληγοροῦντες ὑπὲρ τὸ μέτρον. Ἐκαστος δέ τις τῶν εὐσεβούντων καὶ ἀπλῶς καθορῶν τὰς εἰκόνας τῶν ὁρωμένων, εἰς τὸ δάπεδον τοῦ θείου Ναοῦ τετυπωμένας, μᾶλλον ἀναπερνοῦται πρὸς αἵνεσιν καὶ ὕμνον τοῦ τῶν ὅλων Δημιουργοῦ, καὶ τὴν διάνοιαν ἀνυψοῦται, αὐτὴν πατεῖν νομίζων τὴν ἐπουράνιον αὐλὴν τοῦ παμβασιλέως, καὶ κράζων μετὰ τοῦ ψαλμῳδοῦ «Αἰνεῖται αὐτὸν ἥλιος καὶ σελήνη, αἰνεῖτε αὐτὸν πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς». Καὶ οὐδέποτε παύεται λατρεύων καὶ προσκυνῶν καὶ ἐξ ὅλης καρδίας ἀγαπῶν τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν τοῦ παντός, καὶ δουλεύων τῷ Παναγὰθῳ Δεσπότη, καὶ τὸν ἐπουράνιον Πατέρα δοξάζων, καὶ τὸν Σωτῆρα καὶ Εὐεργέτην καὶ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης προσευχαῖς ἀδιαλείπτως ἐξευμενίζων, καὶ τὸν Παράκλητον, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ἀπαύστως ὑμνῶν, καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ φωτισμὸν πιστῶς ἐπικαλούμενος. Καὶ ταῦτα μὲν ἱκανὰ περὶ τῶν ἐν τῷ δαπέδῳ τοῦ θείου τεμένους ἀπεικονισμένων τυπωμάτων. Ἡμεῖς δὲ πάντα τὰ τε κατὰ τὸν ἐντὸς καὶ ἔξω Νάρθηκα διχαράψαντες, προσαποδίδοντες καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Μονῆς οἰκοδομήματα.

§ κ'. Ἐξερχόμενος τοῦ Θεοδμήτου Ναοῦ, καὶ διερχόμενος τὸν ἔξω Νάρ-

θηκα, πρὸς ἀριστερὰν ἔχων τὸν Ναὸν καὶ πρὸς νότον ἄνεμον (ἔνθα καὶ ἡ αἰδηρὰ πύλη τῆς Μονῆς) κρατῶν τὸ πρόσωπον τετραμμένον, ἔταν κατα-

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Κόρης ἐν ἣ ἀποτίθενται οἱ ἀσθενεῖς.

τήσης εἰς τὸ τέλος τοῦ Νάρθηκος, κάμψας μικρὴν πρὸς ἀνατολὰς εὐρίσκει θύραν εὐμεγέθη, τὰ δ' ἂν τοξοειδῆ. Ταύτην περάσας, ἀναβαίνης

κλίμακα βαθμίδας ἔχουσιν δεκαπέντε, λίθου πεποιημένους, καὶ φθάνει εἰς μικρὸν ἐπίπεδον, ὅπου κεῖται παρεκκλήσιον ἀρχαιότατον, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑσίας μητρὸς ἡμῶν Εὐφροσύνης. Εἰς τοῦτον τὸν τόπον ἡ τρισόλβιος ἐκείνη μαθήτρια τοῦ Κυρίου, μετὰ τὴν εὖρεσιν τῆς ἀγίας εἰκόνας, ἐγκλειστος ἐνασκουμένη τὸν ἱσάγγελον αὐτῆς βίον διετελέσε (καθὼς ἱστορεῖται ἐφεξῆς ἐν τῇ τῶν Πατέρων βιογραφίᾳ). Τοῦ δὲ Παρεκκλησίου ὁ μὲν τοῖχος ὁ πρὸς νότον ὁ αὐτὸς ἐστὶ καὶ ὁ δεξιὸς τοῖχος τοῦ εὐχεσταίου Ναοῦ, πρὸς τὰ ἄνω συνεχιζόμενος. Πρὸς ἀνατολὰς δὲ τοῦ παρεκκλησίου φαίνεται μικρά τις κοίλη κόγχη, ὡς ἱερῶν βήματος ἀψίς, ἐν αὐτῇ τῇ Σπηλαίῳ λελαξευμένη· καὶ ζωγραφίαν φέρει παμπάλαιον, τὸ συνήθως λεγόμενον Τρίμορφον (αὐτὴν δηλονότι τὴν θεανδρικὴν μορφήν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ δεξιόθεν μὲν τὴν τῆς Θεοτόκου, ἐτέρωθεν δὲ τὴν τοῦ Προδρόμου ἱκετευτικῶς τῇ Δεσπότη παρισταμένων). Τοῦτου δὲ τοῦ ἱεροῦ Τρίμορφου μόλις διακρίνονται οἱ χαρακτῆρες διὰ τὴν ἐπανθοῦσαν γηραιάν ἀρχαιότητα. Ἐπὶ ταύτης τῆς ἱερᾶς κόγχης, ὡς ἐπὶ θείας τραπέζης, ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς τὴν ἱερουργίαν τῶν θείων μυστηρίων ἐτέλει, καθὼς ἔχει τῶν Πατέρων ἡ παλαιὰ παράδοσις. Ἰστορεῖται δὲ τοῦτο καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡσαίου γενομένην σύνοψιν, ὅπου γράφονται ταῦτα ἐπὶ λέξεως (κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Λακεδαιμονίας Θεοδωρήτου) — «Εὐρέθη καὶ ἡ παλαιὰ ἀγία τράπεζα, τὴν ὁποίαν εἶχε σχεδιάσει εἰς τὴν πέτρην τοῦ βουνοῦ ὁ ἱερώτατος Ἀπόστολος Λουκᾶς, ὁ ὅποιος ἱστόρισε καὶ τὴν εἰκόνα — καὶ ἔγραψε καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον (ὡς καθὼς μαρτυροῦν καὶ ἄλλοι, ὅπου ἔγραψαν τὸν βίον τῶν ἁγίων Πατέρων τούτων), τὴν ὁποίαν πέτρην φθεινόντες καλῆτερα οἱ ἄγιοι (Θεόδωρος καὶ Συμεὼν) εἰς σχῆμα τραπέζης, καὶ κτίζοντες καὶ κἀποιον τίποτε οἰκοδόμημα εἰς σχῆμα Ναοῦ (ὅπου καὶ ὡς τὴν σήμερον φαίνεται εἰς τὴν ἀνωθεν μερίαν τοῦ ἁγίου βήματος, ὡς ἂν ἐν ἄλλο δεύτερον βῆμα, καὶ ἔχει καὶ τὴν μικρὰν τράπεζαν, ὅπου ὀνομάζεται τοῦ ἁγίου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ), κατέθεσαν ἐκεῖ τὴν ἁγίαν εἰκόνα» κτλ. Καὶ πάλιν ἐφεξῆς εἰς τὴν αὐτὴν σύνοψιν ἱστοροῦνται τὰ ἐφεξῆς. «Εἰς τὸ δεξιὸν μέρος (τοῦ Ναοῦ), ἐκεῖ ὅπου πρῶτα ἦτον τὸ καλύθιον τῆς ὁσίας, εἶναι ἕτερος ναὸς μικρὸς μὲ δύο βήματα, εἰς τὸν ὅποιον κατοικοῦμεν τὴν σήμερον, δηλονότι κατὰ τὸ ζῆν (7018 ἀπὸ κτίσεως κόσμου· ἢ τὸ 1510 μ. Χ.) ἡμεῖς οἱ ἐλάχιστοι, ὅτε Ἡσαῖος καὶ Σωφρόνιος οἱ ῥακενδυταὶ καὶ ἐρημίται. Καὶ τὸ μὲν ἐν βῆμα ἀπὸ πολλὴν καιρὸν πρότερον ἦτον κλεισμένον, καὶ κανεὶς δὲν τὸ ἤξευρε· πλὴν διὰ κἀποιαν χρείαν, εἰς καιρὸν ὅπου ἤθελον νὰ κτίσουν τὸ εἰρημένον κελλίον τῆς κατοικίας μας, ἔστοντας καὶ νὰ ἔκρουν μετὰ τὴν σφύραν τὸν τοῖχον, ἀνοίχθη τὸ δεύτερον βῆμα, μέσα εἰς τὸν ὅποιον εὐρέθη ἱστορία Τρίμορφον, καὶ σταυροπήγιον μὲ σημεῖον τοιοῦτον. «††† Ἰησοῦς Χριστός» καὶ ἔγραψε καὶ τὰ κάτωθεν. «Σταυροπήγιον τοῦ ἀνακαινισθέντος θείου

Ναοῦ, καὶ μετονομασθέντος ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ἀρχιερέοντος καὶ θαυματουργοῦ Νικολάου, ἐντὸς τῆς Μονῆς τοῦ Σπηλαίου τῶν Γαλατῶν, παρὰ Ἰωσήφ ἱερομονάχου καθηγουμένου καὶ ἀρχιμανδρίτου τῆς αὐτῆς Μονῆς Ἀγίασθεν παρὰ τοῦ Ἱεροστάτου Κερνίτζης Ἰωάννου». Τοῦτο τὸ Σταυροπήγιον οἰκοδόμημα ἐλέγεται πρῶτα τῶν ἁγίων καὶ καλλιπῶν μαρτύρων Θεοδώρων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων» κτλ. (α). Ἐκ τούτων τῶν λόγων τῆς Συνόψεως τοῦ ἀρχαίου Κτιτορικοῦ φαίνεται σαφῶς α') ὅτι οἱ ὅσιοι Πατέρες Θεόδωρος καὶ Συμεὼν, οἱ τὴν ἁγίαν εἰκόνα μετὰ τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης εὐρόντες, ἐγνώρισαν ἐν τῇ Σπηλαίῳ καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Λουκᾶ λεγομένην ἱερουργικὴν τράπεζαν· β') ὅτι αὐτοὺς συνέπηξαν τὸν πρῶτον μικρὸν ναὸν, ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Θεοδώρων (ὥς διότι τῶν Πατέρων ὁ εἰς ἐλέγεται Θεόδωρος), καὶ ἐν αὐτῷ ἱερουργοῦν, καὶ αὐτοὺς τὴν ἁγίαν ἀπέθεοντο εἰκόνα· γ') ὅτι παρὰ τούτῳ τῇ ναῷ εἶχε καὶ τὸ ἑαυτῆς καλύθιον, ἐν ᾧ κατεβίωσαν ἐγκλειστος, ἡ ὁσία Εὐφροσύνη· δ') ὅτι εἰς τὴν ἐπωνυμίαν τῶν ἁγίων Θεοδώρων (ἄφ' ᾧ ἐπεφημίσθη τὸ πρῶτον ὁ ναὸς) προσέθηκαν ὕστερον καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τῶν ἁγίων Πατέρων οἱ τῶν Πατέρων διάδοχοι, τιμώντες τὴν ὁσίαν μνήμην τῶν πρώτων καθηγουμένων, καὶ κτιτόρων τῆς Μονῆς (Θεοδώρου καὶ Συμεὼν), ἐν οἷς καὶ ἡ ὁσία Εὐφροσύνη· ε') μετὰ ταῦτα διὰ τὴν στενότητα τοῦ τόπου ἔκτισαν ἄλλον ναὸν κατωτέρω πλησιάζοντα καὶ ἰσως συνεχόμενον πρὸς τὸν πρῶτον, καὶ ὁ ναὸς οὗτος ὁ δεύτερος ὑπῆρχεν ὅπου τὰ ὅσα ἐστὶ τὸ Διακονικὸν (ἐν τῇ θείᾳ βήματι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας)· φαίνονται δὲ καὶ τὴν σήμερον τὰ ἱχνη τῆς κόγχης τοῦ βήματος τοῦ δευτέρου τούτου ναοῦ, ἡ παρεκκλησίον, πρὸς τὸ πέρας τοῦ Διακονικοῦ. Εἰς τίνος δὲ ἁγίου ὄνομα καθιερώθη ὁ δεύτερος ναὸς, τὸ μὲν ἀρχαῖον ὑπόμνημα τοῦ Ἡσαίου σιωπᾷ, φαίνεται δὲ καὶ αὐτὸς ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Θεοδώρων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἀνέκαθεν τιμώμενος· καὶ τοῦτο συμπεραίνεται ἐκ τῶν ἐφεξῆς· ζ') ὅτι οἱ περὶ τὸν ἡγούμενον καὶ ἀρχιμανδρίτην Ἰωσήφ ἀνακαινίσαντες τὸ πρῶτον, τὸν ἀνωτέρω ναὸν, μετωνόμασαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὡς λέγει ἡ εὐρεθεῖσα ἐπιγραφή, καὶ διὰ μεσοτόχου παντελῶς ἀπέκλεισαν ἀπὸ τοῦ δευτέρου (τοῦ κατωτέρου κτισθέντος)· καὶ εἰς τοῦτον λοιπὸν τὸν δεύτερον ἀπεκλήρωθη ἡ τῶν ἁγίων Θεοδώρων καὶ Πατέρων ἐπωνυμία· ζ') ὁ πρῶτος κτισθεὶς, καὶ ὕστερον ἀνακαινισθεὶς, καὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐπικληθεὶς ναὸς, διὰ τὸ μάλιστα τότε στενωτάτον τοῦ τόπου καταλειφθεὶς ἀπεκλείσθη, καὶ διὰ τοῦ μακροῦ χρόνου ἐλησμονήθη· διὸ καὶ πολὺ ὕστερον, ἐπὶ Ἡσαίου καὶ Σωφρονίου τῶν ῥακενδυτῶν, πάλιν ἀνευρέθη βῆμα τε ἅγιον ἔχων ἴδιον, καὶ παρακειμένην τὴν λεγομένην ἱερουργ-

(α) Βλ. Σύναξιν Κανόνων κτλ. σελ. 16 καὶ 25, Ἐκτίσεις 1706.

γικήν τοῦ Ἀποστόλου τράπεζαν' ἀρθέντος δὲ τοῦ μεσοτοίχου, ὁ κάτω ναὸς ἐφάνη πάλιν κοινωνῶν πρὸς τὸν ἄνωτέρω. Διὸ καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει τὸν ναὸν ἔχοντα δύο βήματα· τὸ μὲν δηλονότι τοῦ κάτω ναοῦ· τὸ δὲ μικρὸν ὑψηλότερον, ἀνῆκον εἰς τὸν ἄνω, τὸν πρῶτον ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Θεοδώρων καὶ ὕστερον τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐπιφημισθέντα· ἢ) ὅτι ἐπὶ τοῦ Ἡσαΐου (ὁπότε ὑπῆρχεν ἡδὴ τὸ καθολικὸν τῆς Ἐκκλησίας καθιδρυμένον οὗτος) ὁ κάτω μικρὸς ναὸς ἐπεῖχε τὸν τόπον ἀκριβῶς τοῦ σημερινοῦ Διακονικοῦ (πρὸς ὃ καὶ μεθρημόσθη μετὰ ταῦτα συμπεριληφθεὶς εἰς τὸ ἅγιον βῆμα τοῦ πλατυτέρου κτισθέντος καθολικοῦ)· ὁ δὲ τοῦτου ἄνωτερος, ἐκεῖνος δὴ ὁ πρῶτος ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Θεοδώρων τῶν ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων κτισθεὶς, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου ἀνακαινισθεὶς, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἡσαΐου ἀνευρεθεὶς, παρ' ᾧ καὶ τὸ καλύδιον ὑπῆρχε τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης, ἐν ᾧ καὶ τὸ σχῆμα τῆς ἱερουργικῆς τοῦ Λουκᾶ τραπέζης ἔτι σώζεται, αὐτὸς οὗτος ὁ ναὸς ὑπάρχει τὸ νῦν καθ' ἡμᾶς παρεκκλησίαν τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης, μετὰ τοὺς Ἡσαΐου χρόνους (καθὼς φαίνεται) ἐπιφημισθεὶς εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ὁσίας, ἣτις καὶ αὐτοῦ πλησίον ἐνησκειτο, καὶ συνάμα μετὰ τῶν ὁσίων ἡμῶν Πατέρων τιμαῖται. Ταῦτα περὶ τοῦ Παρεκκλησίου τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης, τὸ καὶ τῆς ἁγίας Κόρης ἐπιλεγόμενον.

§ κβ'. Ἐκ δὲ τούτου πάλιν προχωροῦντες μικρὸν πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ εὐρίσκομεν ἄλλα παρεκλήσια τρία, κείμενα σχεδὸν κατὰ σειρὰν· τιμῶνται δέ, τὸ μὲν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας καὶ πανσόφου παρθενομάρτυρος Αἰκατερίνης· τὸ δέ, τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ· καὶ τὸ τρίτον τῶν παμμεγίστων ταξιαρχῶν Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, καὶ πασῶν τῶν ἐπουρανίων Δυνάμεων (διὰ τοῦτο καὶ τῶν Ἀσωμάτων συνήθως ἐπιλέγεται). Τούτων δὲ τῶν τριῶν παρεκκλησιῶν τὰ ἱερὰ βήματα περατοῦνται ἄνωθεν πρὸς αὐτὸν τοῦ καθολικοῦ Ναοῦ τὸν τοῖχον, ἐφ' ὃν αἱ τρεῖς εἰρημέναι πύλαι τοῦ ἔσω Νάρθηκος, ἡ δὲ πρὸς δυσμὰς ἀποπεράτωσις τῶν παρεκκλησιῶν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ μέσον τοῦ Νάρθηκος. Ἀπωτέρω δὲ καὶ πέρα τῶν παρεκκλησιῶν τούτων εὐρίσκονται διάφορα εὐρύχωρα κελλία τῶν τε προηγουμένων, καὶ λοιπῶν προσεστώτων τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου, καὶ πλησίον παρακέλλια διὰ τοὺς αὐτῶν ὑπηρέτας, καὶ τινα δρύφακτα (τὰ κοινῶς ἡλιακὰ λεγόμενα) πρὸς ἀναψυχὴν ἐκ τοῦ καύματος.

§ κδ'. Ἐπιστρέφοντες δὲ πάλιν τοῦ ἐπ' ὀνόματι τῆς ὁσίας ἡμῶν μητρὸς Εὐφροσύνης παρεκκλησίου, κἀκεῖθεν ἀνερχόμενοι βαθμίδας ὀκτὼ φθάνομεν εἰς τὸν πρόδρομον τοῦ μεγάλου ξενῶνος (τοῦ καὶ χυδαιότερον ἐπιλεγόμενου ἀρχονταρχίου). Τοῦτο τὸ οἰκοδόμημα κατεσκευάσται διωρισμένον ἐξεπίτηδες πρὸς ἄνετον ὑποδοχὴν καὶ φιλοξενίαν τῶν θεοφιλῶν προσκυνητῶν· καὶ ἔχει πάντα τὰ στρώματα καὶ καθίσματα, ὅσα χρησιμεύουσι πρὸς ἀξιοπρεπεῖς ὑποδοχάς. Ἔστι δὲ καὶ εὐρυχωρότατον καὶ παν-

τοδαπῆς ἀπόψεως καὶ θεωρίας ἀνάμεστον, ἀναπαύον καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα τῶν εὐλαβῶν προσκυνητῶν. Ἀπέναντι δὲ τούτου πρὸς βορρὰν εὐρίσκονται καὶ ἕτερα τρία δωμάτια διὰ τοὺς ὑπηρέτας αὐτῶν, καὶ ταῦτα κατάλληλα πρὸς τὴν τούτων ἀνάπαυσιν. Κατὰ δὲ τὰ δεξιὰ τοῦ ξενῶνος πρὸς δυσμὰς ὠκοδομῆται καὶ δρύφακτον, ἡ ἡλιακὸν ἐξώστεγον, ἐκ τοῦ προδρόμου τὴν εἴσοδον ἔχον, οὗτινος τὸ μὲν πλάτος ὀργυιὰ μία καὶ ἡμίσεια, τὸ δὲ μήκος ὑπὲρ τὰς ὀκτὼ. Καὶ πάλιν ἐκ τῆς ἐξώθεν τοῦ ξενῶνος παρόδου πρὸς ἀριστερὰν ἀνερχόμενοι βαθμίδας δεκαοκτὼ, φθάνομεν εἰς ἄλλον οἶκον, ὅπου πρότερον ἦσαν οἱ ἱεροὶ κώδωνες, ἡ τὸ κωδωνοστάσιον (καμπαναρεῖον), ἡδὴ δὲ κατέχουσι τὸν τόπον κελλία τῶν Πατέρων. Καταβαίνοντες δὲ καὶ ἐντεῦθεν ἄλλην εὐρίσκομεν κλίμακα πρὸς ἀνατολὰς ἀγούσαν εἰς ἄλλα τῶν Πατέρων δωμάτια καλὰ καὶ μεγάλα, καὶ πρὸς ὑποδοχὰς ξένων ἐπισήμων ἐπιτήδεα. Πύργου θέαν παρέχουσι τὰ δωμάτια ταῦτα μετέωρα καὶ δίστεγα κτισθέντα. Παράκειται δὲ πρὸς αὐτὰ καὶ ἕτερος πύργος ὁμοίων εὐπρεπῶν δωματίων, ἔχων τὴν ἀνάβασιν ἐκ τοῦ μέρους τοῦ ξενῶνος.

§ κγ'. Μετὰ ταῦτα καταβαίνοντες τὰς κλίμακας θέν ἀνῆλθομεν, καὶ παραδεύοντες αὐθις τὸ παρεκκλήσιον τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης, κατερχόμεθα πάλιν εἰς τὸν ἔξω Νάρθηκα τοῦ καθολικοῦ καὶ διελθόντες εἰς τὸ παρακείμενον πρόστον (ἐνθα τὰ καθίσματα) βλέπομεν δύο θύρας πρὸς τὰ δὴ τοῦ προστόου πέρατα, τὴν μὲν πρὸς νότον ἐκ δεξιῶν, τὴν δὲ πρὸς ἀριστερὰν κατὰ μεσημβρίαν· ἀγούσι δὲ αἱ θύραι ἐκάτεραι εἰς σειρὰς κελλίων ὁρομικῶς ὠκοδομημένων, καὶ προαύλιον ἔχοντων ἐκτενέστερον ἑκατέρωθεν μακροδίστρωτον καὶ ἰσόπεδον τῷ προστόῳ. Κατὰ δὲ τὴν σειρὰν τὴν ἀριστερὰν ἔγγιστα τῆς θύρας τοῦ προστόου κρέμονται καὶ οἱ ἱεροὶ κώδωνες τοῦ Μοναστηρίου, διάτορον ἡχοῦντες, καὶ λίαν ἐξάκουστον, ὅταν σημαίνωσι τὰς τεταγμένας ὥρας τῶν προσευχῶν. Ἐπανερχόμενοι δὲ πάλιν διὰ τοῦ προστόου εἰς τὸν ἔξω Νάρθηκα, κάμπτοντες πρὸς ἀριστερὰν, εὐρίσκομεν ἐπίπεδον πλαγιάζον καὶ μικρόν τι κατωφερές· τὰ δ' ἄνω διὰ θόλου κυλινδροειδῶς ὠροφωμένον. Ἐπ' αὐτοῦ βαδίζοντες ὀργυιὰς περὶ πού δεκά φθάνομεν εἰς αἰθουσαν (σάλαν), ἣτις τὸ μὲν πρόσωπον ἔχει πρὸς δυσμὰς ἀνοικτὸν εἰς ὑποδοχὴν φωτός, καὶ διὰ θυρίδων ὑελίνων πεφραγμένον διὰ τὸ ψύχος· τὸ δὲ πρὸς ἀνατολὰς μέρος τῆς αἰθούσης ἀποπερατοῦται πρὸς αὐτὸ τὸ σπήλαιον, ὅπου ῥεεῖ ἀενάως καὶ ἡ παραδόξως καθυποδειχθεῖσα πηγὴ, δι' ἧς ἀπεκαλύφθη εἰς τὴν ὁσίαν Κόρην ἡ πάνσεπτος εἰκὼν τῆς Θεοτόκου (καθὼς ἱστορεῖται ἐφεξῆς ἐν τῇ τῶν ἁγίων βιογραφίᾳ)· αὐτὸ δὲ τὸ πηγάζον ἱερὸν ὕδωρ ἔχει μὲν τὴν ἀρχὴν ὑποκάτωθεν τοῦ θείου βήματος τοῦ εὐαγοῦς ναοῦ μετωχεταιῦθι δὲ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος δι' ὑπογείων σωλήνων ὥπως εὐκοπώτερον χρησιμεύῃ πρὸς τὰς χρεῖας τῶν Πατέρων· ῥεεῖ δὲ τὸ νάμα καθαρὸν καὶ διαυγές καὶ ποσιμώτατον, καὶ πάντοτε διαρκές καὶ ἄφθονον ἀναβρύον. Ἄνω δὲ τῆς καλι-

βόης πηγῆς ἀνεστήλωται καὶ ἡ σεβασμία τῆς Θεοτόκου εἰκὼν πρὸς ἀνάμνησιν τῆς παραδόξου ἐδρέσεως· καὶ ταύτης ἔμπροσθεν τῆς παρὰ τὴν πηγὴν ἁγίας εἰκόνης ἀέφωτος λάμπει λύχνος. Αὐτῆς δὲ τῆς αἰθούσης τὰ μὲν ἄνω θόλος ἔχει κυλινδροειδῆς· τὸ δὲ μῆκος ἀπὸ τῆς πηγῆς μέχρι τῶν φωτοφόρων θυρίδων ὑπερβαίνει τὰς δέκα ὀργυιάς, τὸ δὲ πλάτος εἰς ὀργυιάς ἐκτείνεται δύο. Ἐξ αὐτῆς δὲ πάλιν πρὸς βορρᾶν βαδίζοντες διερχόμεθα καὶ ἄλλο χωρίον, καὶ τοῦτο πλαγιάζον καὶ ὑπτίον. Θόλος δὲ καὶ τοῦτο στεγάζει κυλινδρωτός, ἔχων τὸ μὲν μῆκος ὀργυιάς δύο καὶ ἡμίσειαν, τὸ δὲ πλάτος μίαν καὶ μικρόν τι πρὸς ἡρέμα δὲ καὶ δι' αὐτοῦ κατελθόντες καταντῶμεν εἰς τὸν τραπεζῶνα ἢ τραπεζεῖον (χυδαϊότερον τραπεζαρεῖον), τὸ καὶ ἀριστήριον. Ἐχει δὲ καὶ τοῦτο πρὸς δυσμὰς μεγάλας θυρίδας φωταγωγοὺς, δειλοφράκτους διὰ τὴν ψύξιν τοῦ χειμῶνος· τὰ δὲ πρὸς ἀνατολὰς περατοῦνται πρὸς τὸ σπήλαιον, καὶ τὸν ὄροφον ἔχει θολοειδῆ, τὸ δὲ ἔδαφος πλακόστρωτον, καὶ μακρόν μὲν ὑπὲρ τὰς δώδεκα ὀργυιάς, κατὰ δὲ τὸ πλάτος, δύο καὶ ἡμίσειαν. Παράκειται δὲ πρὸς τὰ δυσμὸθεν δεξιὰ τοῦ τραπεζῶνος καὶ ἀρτοθήκη, ταμεῖον μικρόν, ἄρτους ἔχων ἀνελλειπείς, κοινῶς λεγόμενον ἀρτοφόριον. Ἐπὶ δὲ τοῦ πρὸς ἀριστερὰν τοῦ τραπεζῶνος βλέπεις ἔξωγραφισμένους κατὰ σειρὰν ἁγίας εἰκόνας, πρώτη μὲν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔφεξης δὲ τοῦ τιμίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ, καὶ τῶν ἀοιδίμων τῆς πανσέπτου εἰκόνης εὐρετῶν Θεοδώρου τε καὶ Συμεών, καὶ τῆς εὐσίας Εὐφροσύνης· κατὰ δὲ τὸ μέσον αὐτῶν, μικρόν τι πρὸς τὰ ἄνω καὶ τῆς Θεοτόκου ἱστώρηται εἰκὼν, ἀκριβῶς ἀντίτυπος τῆς ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ ζωγραφηθείσης· ἀπωτέρω δὲ πάλιν φαίνεται ἡ εὐσία, βοσκὸς φέρουσα τὸ σχῆμα· καταντικρὺ δὲ ταύτης ἡ πηγὴ, καὶ πηδηγέτης τράγος, καὶ τ' ἄλλα τῆς ἱστορίας, καθ' ἣν ἀπεκαλύφθη ἡ πάνσεπτος εἰκὼν.

§ κδ'. Ἀπὸ δὲ τοῦ τραπεζῶνος ἐξελθόντες, πρὸς δυσμὰς βαδίζοντες, καταβαίνομεν διὰ κλίμακος εἰς ὁρομικὴν κελλίῳν σειρὰν· καὶ ἐκεῖθεν ἄλλη κλίμαξ, καὶ κατὰ βάσεις, καὶ κελλίων σειρὰ· μετὰ δὲ ταύτην εὐρίσκεις κλίμακα μεγάλην, λίθου πεποιημένην, ἣτις ἄγει κάτω εἰς τὸ οἰνοδοχεῖον καὶ τὸν ἔσχατον πυθμένα τοῦ Σπηλαίου. Ἐντεῦθεν δὲ πάλιν διὰ τῶν αὐτῶν ἀνόδων παλιδρομοῦντες πρὸς τὴν εἰρημένην καλλιρρόην πηγὴν, καὶ στρέψαντες αὐτῆς δεξιόθεν βαδίζομεν ὀργυιάς περίπου ἑξ, καὶ φθάνομεν ὅπου τὸ μαγειρεῖον, καὶ τὸ ἀρτοποιεῖον, καὶ τρεῖς ἀλεύρου ἀποθήκαι, καὶ κλιβανὸς ἢ φούρνος μέγιστος εἰς ὅπτησιν ἄρτων, μᾶκρος μὲν ὀργυιάς δύο καὶ ἡμίσειαν, ὀλίγη δὲ μικρότερον ἔχων τὸ πλάτος, τὸ δὲ ὕψος ἐνδοθεν, ὅσον ἀνδρὸς· πλησίον δὲ τούτου παράκειται καὶ ἕτερον κλιβάνιον ἐπίτηδες κατεσκευασμένον, ὅπου μόνον ὀπτῶνται τὰ ἱεροουργικά πρόσφορα· παράκειται δὲ καὶ τὸ ἐψητήριον, ὀσπρίων καὶ λαχάνων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μαγειρεῖον ἁγνίσσον ὄν. Ἀπωτέρω δὲ τῶν φούρνων ἀπόκειται αἱ ξυλοθήκαι, καὶ τ' ἄλλα τὰ χρήσιμα πρὸς τὴν τῶν σωμάτων διατροφὴν.

Τούτων δὲ πάντων πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Σπηλαίου κειμένων αὐτοφυῆς ἐπικεῖται στέγη τὸ Σπήλαιον αὐτό, πλατὺ κατ' ἐκείνα τὰ μέρη καλοῦμενον· ἔχει δὲ καὶ ἄνωθεν εὐρύστορον ὀπαῖαν, ὡς καπνοδόχην, ἀναφυσῶσαν τὸν καπνὸν ἔξω τοῦ Σπηλαίου. Ἀποστρέφοντες δὲ πρὸς νότον εὐρίσκομεν ἄλλην εἰσοδὸν καὶ κλίμακα μακρὰν φέρουσαν εἰς οἰκίαν χωριστὴν, ὅπου κεῖται καὶ τὸ ψυχοτροφεῖον, ἐν ᾧ τὰ πρὸς τροφὴν καὶ θεραπείαν ψυχῶν τετησαύριται, λέγω δέ, ἡ βιβλιοθήκη· πλησίον δὲ ταύτης ὡκοδόμηται δωμάτιον εὐπρεπές, εἰς μελέτην χρήσιμον, καὶ ἐφεξῆς τὸ σκευοφυλάκιον, καὶ ἄλλα τινὰ τῶν Πατέρων κελλία. Ἐπιστρέψαντες δὲ διὰ τῆς αὐτῆς κλίμακος ἐξερχόμεθα καὶ αὐθις εἰς τὸ φέρον πρὸς τὸν Νάρθηκα κατωφερὲς ἔδαφος, καὶ κάμψαντες πρὸς ἀριστερὰν τοῦ Καθολικοῦ Ναοῦ, εὐρίσκομεν ἄλλην κλίμακα δωδεκάβαθμον, ἣτις ἄγει πρὸς τὸ παρεκκλήσιον, τὸ πάλαι μὲν ποτε λεγόμενον καὶ ὃν Κοιμητήριον, νῦν δὲ τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσορρήμονος· πλησιάζει δὲ τοῦτο πρὸς τὸ μέσον τοῦ Καθολικοῦ θεόδητον θόλον, τὸν ἐπερειδόμενον εἰς τὸν πρὸς τ' ἀριστερὰ καὶ βόρεια τοῖχον τοῦ Ναοῦ.

§ κε'. Εὐρίσκονται προσέτι σποράδην ἐνδοθεν τοῦ Σπηλαίου καὶ ἄλλαι οἰκοδομαί, οἷον αὐτοδόχοι ἀποθήκαι, καὶ ταμεῖα, καὶ ἄλλα διὰ τὴν κατασκευὴν ἄξια περιεργείας.

§ κς'. Καθόλου δὲ τὸ κύτος τοῦ Μεγαλυνίου Σπηλαίου, αὐτὸ καθ' αὐτὸ χωρὶς τῶν οἰκοδομῶν θεωρούμενον, ὑπάρχει τριπλοῦν καὶ οἷον τριγλάφυρον, ἢ τρίκολον, εἰς τρεῖς κόλπους ἢ πτυχάς αὐτοφυῶς διηρημένον, ὡς ἐκ τῆς κάτω βάσεως δηλονότι, καὶ τῶν δύο τῶν ἐκ πλαγίων ἀνωτέρω βαθμηδὸν προβεβλημένων οἷον ἁκροτηρίων· ἔθεν καὶ τρίστεγον ἢ τρίπατον ἂν λέγοιτο τὸ αὐτό, καθὼς εἶπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (κεφ. Β. § 6.). Καὶ τὸ μὲν κάτω κόλπον ἢ πυθμένα (ὅπου κατ' ἀρχὰς ἐνεφώλευεν ὁ μέγιστος ἐκεῖνος δράκων, περὶ οὗτινος ἱστώρηται ἐν τῇ τῶν Πατέρων βιογραφίᾳ) ταῦν ἐπέχει ὁ οἰνῶν, ἢ οἰνοθήκη, ἐν ἣ τὰ σκεύη τὰ οἰνοδόχα· ὑπάρχει δὲ λίαν εὐρύχωρον τὸ μέρος τοῦτο τοῦ κοιλώματος, καὶ κατάψυχρον, καὶ τὸν θόλον τῆς ὀροφῆς κάθυγρον ἔχει καὶ ὑδρογόνον· ὥστε πολλὰ τοῦ τῆς ὀροφῆς πυκναὶ ῥανίδες ὕδατος ἀνυγράζουσαι καὶ περὶ τὰ πλαγιάζοντα συρρέουσιν καταστάζουσιν ἐνδελεχῶς, καὶ συναγόμεναι εἰς ἓν, πηγὴν ἀποτελοῦσιν, ἣτις διὰ σωλήνων ὑπονόμων ἔξω τοῦ Σπηλαίου πρὸς βορρᾶν ἐξερχομένη καθυπηρετεῖ ταῖς χρεαίαις τῶν βυρσῶν καὶ σκυτοτόμων τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου. Ὑπεράνω δὲ τοῦ πρώτου τούτου κόλπου ἐπικεῖται καὶ δευτερον εὐρυχωρότερον καὶ γλαφυρότερον κοίλωμα διαιρούμενον μέχρι τινὸς ἀπὸ τοῦ πρώτου κόλπου διὰ τῆς μεταξὺ προβεβλημένης βάσεως, ἣτις ἐκ τῶν νοτίων τοῦ κύτους ἐκφυομένη πλευρῶν, ἔμφασιν ἁκρωτηρίου παρέχεται· καὶ ἔστι τὰ μὲν ὑποκάτω κοίλη, τὸν θόλον τοῦ κάτω πυθμένος ποιοῦσα, τὴν δ' ἐπάνωθεν ἐπιφάνειαν

λεία και ἐπίπεδος και ὁμαλὴ ἐκ φύσεως κατεστρωμένη. Ὑπεράνω δὲ ταύτης ἐπινεύει τὸ δεύτερον προειρημένον κοίλωμα, θολοειδὴ και τοῦτο τὴν στέγην ἔχον, και οἷον σφαίρας ἡμίτομον αὐτοφυῶς ἐγκατεσκευασμένον. Τοῦτο τὸ χωρίον ὅλον ἐπέχει ὁ, τε καθολικὸς εὐαγέστατος Νὰς και ὁ ἐξω μαρμαρόστρωτος Νάρθηξ· και φαίνεται ἄρα τοῦτο τὸ μετέωρον ἐπίπεδον μετὰ τοῦ κοιλώματος ὡς ἱερὰ περιωπὴ εἰς τὸ μέσον τοῦ Σπηλαίου, θεῖα βουλὴ, κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν πρώτην δημιουργίαν τῆς σπηλαιώδους πέτρας προπαρεσκευασμένη, ἐφ' ἧς τὸ ἱερὸν τῆς Παντανάσσης τέμενος ἐμελλε καθιδρῦσθαι. Ἀπὸ δὲ τῶν δύο τοῦ Νάρθηκος ἄκρων ἀνερχόμεθα εἰς τὰς ἀνωτέρω προγεγραμμένας οἰκοδομὰς, αἵτινες ἀναβαίνουσι λαθυρινθώδεις περὶ τὰ γύαλα τοῦ ἀνωτάτου θόλου πλευρώματα. Ἐσχάτη δὲ, τέλος, ἀνωτάτω τοῦ Σπηλαίου κοιλότης αὐτοφυῆς ἐμβαθύνεται πρὸς τ' ἀριστερὰ τοῦ θεοῦ Ναοῦ, γλωσσοειδὲς ἐπίπεδον ἔχουσα και αὕτη κατεστρωμένη, και ἐκ τῶν βορρείοτέρων τοῦ κύτους πλευρῶν ἀκροτηριάζει. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ κατεσκευάσται ἡ Βιβλιοθήκη και τ' ἄλλα τὰ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος οἰκοδομήματα στέγην ἔχοντα τὰ πλεῖστα τὸν ἀνωτάτον θόλον τοῦ ὁλοσχεροῦς κοιλώματος. Καὶ τὰ μὲν ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ Σπηλαίου ὡς ἐπίπαν εἰπεῖν, τοιαῦτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τῶν ἐκτὸς και πέριξ τοῦ Σπηλαίου.

§ 4. Ἐξερχόμενοι δὲ πρὸς νότον ἀπὸ τῆς σιδηρᾶς τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου πύλης εὐρίσκομεν τὰ πρὸς τὸν πυλῶνα λιθόστρωτα, και πετρίνων καθισμάτων εὐξέστον κύκλον, ἐφ' οὗ καθίζονται τὸ πρωῒ και τὸ ἑσπέρας πολλάκις ἐξιόντες οἱ γηραιοί. Ἐφεξῆς δὲ μακρὰ και πλατεῖα πρὸς νότον ἐκτείνεται λιθόστρωτος αὐλὴ, φέρουσα πρὸς τὴν ἔξω, τὴν ξυλίνην, πύλην τοῦ περιδίου, ἣ τῆς ἐξωτάτω τοῦ Μοναστηρίου περιοχῆς· και τὰ μὲν πρὸς δεξιὰν τῆς αὐλῆς ἀποπερατοῦνται πρὸς τὰς ἄκρας τοῦ τοίχου τῆς περιοχῆς, ἐξεχούσης ὅσον δύο πήχεις ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους τῆς αὐλῆς. Ὑπάρχουσι δὲ πλῆθος στρώματα και ταῦτα τοῦ τοίχου τὰ κρήδεμνα, κατὰ μῆκος ἐκτεταμένα· ὅθεν χρησιμεύουσι και ὡς καθίσματα τερπνὰ· σκιάζονται δὲ και ὑπὸ καλῶν ἀναδενδράδων ἀνωθεν ἐπεστεγασμένων· και καταντικρὺ δὲ πρὸς δυσμὰς ἔχουσι καλλίστην ἀποψιν και θεωρίαν ὅλων τῶν ὑποκειμένων καταρρύτων αὐλώνων, και δενδροφύτων κοιλᾶδων και ὕψωμάτων. Πρὸς ἀριστερὰ δὲ τῆς αὐλῆς κατὰ μῆκος ὁκοδομεῖται τὸ κοινὸν ξενοδοχεῖον, και συνήθως λεγόμενον παλάτιον, οἶκημα μέγα πέντε κοιτῶνας ἔχον εὐρυχωρούς, και προδόμους και ἐξώστεγα και κατώγειον. Εἰς τοῦτον τὸν ξενῶνα καταλύουσιν οἱ συνεχῶς παρεπιδημοῦντες ξένοι περιηγηταί, και παροδῖται (ὅποιασδήποτε) ἂν ὦσι θρησκείας ἢ πατρίδος), και φιλοξενοῦνται δι' ὧν ἂν μένειν ἐθέλωσιν ἡμερῶν, πάσης ἀνάσεως ἀπολαύοντες και τροφῆς αὐτοὶ τε και τὰ ὑποζύγια, ἂν ἔχωσιν. Αὐτοῦ και

τὸ Σχολεῖον καθιδρύται τὸ ἑλληνικὸν εἰς ἐκπαίδευσιν τῶν νεωτέρων μαθητῶν, και μάλιστα τῶν εἰς ἱερωσύνην διορισμένων. Παράκειται δὲ πλῆθον τοῦ ξενοδοχείου και περιστοον, ἣ περιστύλον δωμάτιον, πολλὴν παρέχων τὴν ἐκ τῆς θέας εὐφροσύνην. Μεταξὺ δὲ τοῦ ξενοδοχείου και τοῦ περιστύλου διέρχεται καταρρέων ρυαξ ὕδατος, ἀνωθεν ἔχων τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Λαδοποτάμου κοινότερον λεγόμενον (α). Τοῦτου δὲ τοῦ Λαδοποτάμου τὸ ρεῖθρον πάσαι ποτὲ παρὰ τῶν Πατέρων συνεργεῖ τῆς Θεοτόκου (καθὼς λέγομεν ἐν τῷ οἰκίῳ τόπῳ) ἐπωφελέστατα μετοχευθέν, πολὺ και ἄφθονον καταρρεῖ, και ποτίζει μὲν ἀδρεῶν λιπαρῶς τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου τοὺς κήπους, στρέφει δὲ τὸν ὑδρόμυλον τὸν ἐπάνωθεν τοῦ ξενοδοχείου κείμενον (ὅστις ἀλήθει· τὰς εἰς τὸ Μοναστήριον χρεϊφδεῖς ἀλεύρους), κἀκεῖθεν μετὰ τερπνοῦ κελάρυσμοῦ κυλιόμενον πρὸς τὸ κάταντες, μέρος μὲν διασκεδάζεται περὶ τὰς ῥίζας τῆς μονοπέτρας· μέρος δὲ παρεισθύνει εἰς τὰ πορώδη πλάγια τῆς κλιτύος, και δι' ὑπογείων διέρπων φλεθῶν, ἀνατέλλει πάλιν ἀπέναντι τοῦ Μοναστηρίου πρὸς τὰ πέρατα τῶν κήπων, κἀκεῖ πηγὴν καλὴν ἀποτελεῖ, ἧς τινος τὸ ὕδωρ ὠφελεῖ μάλιστα τοὺς πάσχοντας ὑπὸ δυσουρίας· και τοιοῦτος μὲν ὁ ρυαξ καλός. Ἀπὸ δὲ τοῦ ξενοδόχου παλατίου κατ' εὐθείαν προΐοντες, ἀνερχόμεθα ἡρέμα εἰς τόπον σύδενδρον και κατάσκιον, ὅπου τὸ παρεκκλήσιον τῶν ἁγίων Πάντων και τὸ κοιμητήριον τῶν Πατέρων. Πέριξ δὲ τούτου περιτρέχει θρίγκος χλοηφόρου τοιχείου, και ἐπ' αὐτοῦ λίθινα καθίσματα, ἐφ' ὧν πολλάκις οἱ Πατέρες καθήμενοι περὶ δυσμὰς ἡλίου, πρὸς ἄνεσιν και ἀναψυχὴν, συγχρωτίζονται και τοῖς νεκροῖς ἀδελφοῖς διὰ τῆς τοῦ θανάτου μελέτης· και πρὸς τὴν σιγηρὰν μονὴν τῶν ἀπαράχων και τελείων τούτων ἡσυχαστῶν, ὡς εἰς λιμένα γαλήνιον, ἀποβλέποντες, τὴν αἰώνιον ἀναπολοῦσιν ἀνάπαυσιν· μνημονεύουσι δὲ και τὰς ἀρετὰς και διδασκαλίας τῶν προδοιορησάντων μακαρίων αὐτῶν προαγωνιστῶν, οἵτινες κατὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον τοῦ βίου τούτου πορεύαν ἐγκαρπον ἐν τῇ μοναδικῇ πολιτείᾳ και τελείαν ἔσχον τὴν εἰς Χριστὸν ἀνάστασιν. Κάτωθεν δὲ τοῦ τοιχείου φαίνεται ῥέων βαθὺς και τηλεβόας ὁ Βουραϊκὸς ποταμός, και πέριξ κοιλάδες χλοάζουσαι, και δένδρα ὕψικομα, και οἱ κήποι τοῦ Μοναστηρίου. Ὑπ' αὐτὸ δὲ τὸ τοιχεῖον πρὸς δυσμὰς τοῦ Σπηλαίου γήλοφος ὑψοῦται πλατυνόμενος πεδινός, ὁ λεγόμενος Πανηγυ-

(α) Τοῦτο και Ροδοπόταμον παρὰ τισι λέγεται. Συνηθέστατα δὲ και ἴσως ὀρθότερον διὰ τοῦ Α. Τὸ δὲ Λαδοπόταμον ἂν μὴ συνεφθάρη ἐκ τοῦ Λάδων ποταμοῦ, μεταφερθέντος τοῦ ὀνόματος και εἰς τοῦτον τὸν ποταμὸν ἐκ τοῦ κυρίου Λάδωνος (καλλίστου ποταμοῦ τῆς Ἀρχαδίας, εἰσβάλλοντος εἰς τὸν Ἀλφειὸν. Πausan. H και E. 8), φαίνεται ἐξ ἁπαντος πεπλασμένον ἐκ τοῦ ἐλάδιον, διὰ τὸ λειὸν και λιπαρὸν τοῦ ποταμοῦ τούτου, ὅτις ἐν τοῖς ὁμαλοῖς χωρίοις προορρεῖ γαλήνως και λειὸν ὡς ἐλάδιον. Ἔστι δὲ ἴσως ὁ Κερυνίτης τῶν παλαιῶν, ὡς λέγομεν ἐφεξῆς, Μέρος B. κεφ. Z. θαύμ. δ.

ρίστρα, διότι πάλοι κατ' αὐτὸν ἐμπορικὴ συνίστατο πανήγυρις πολλῶν πολλὰχόθεν συνερχομένων ἐμπόρων, οἵτινες ἐρχόμενοι εἰς προσκύνησιν τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου κατὰ τὴν ιε'. Αὐγούστου (ὁπότε καὶ ἡ μνήμη τῆς Θεοτόκου πανηγυρίζεται κατὰ τὴν Μονήν), ἔπειτα μετὰ τὴν ἑορτὴν καταβαίνοντες ἐκεῖ πλησίον συνεκρότουν καὶ πανήγυριν ἐμπορικὴν συνήρχοντο δὲ καὶ τῶν ἑτεροδόξων πολλοί· ἐκ δὲ τούτου συνέβαινον καὶ καταχρήσεις· καὶ ἄλλως δὲ ἄτοπον ἐφαίνετο τὸ περὶ τὰς ὡνάς καὶ πράσεις καπηλικὸν ἐνεργούμενον, ἂν καὶ μακρὰν τῶν ἱερῶν τῆς Μονῆς περιδύλων, ἀλλ' ὅμως ὑπ' ὅψιν τῶν μοναχῶν διὰ ταῦτα κατ' αἰτησιν καὶ σπουδῇ τῶν σεβασμίων Πατέρων ἐκπαλαί μετετέθη ἡ πανήγυρις αὕτη εἰς τὴν πόλιν τῶν Καλαβρύτων, ὅπου καὶ τὴν σήμερον συναθροίζεται. Ἐπὶ δὲ τῆς Πανηγυρίστρας ἀνάκεινται καὶ ναῖδρα δύο, τὸ μὲν ἐπ' ὀνόματι τῆς παναγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος τιμώμενον, τὸ δὲ τοῦ δόσιου Πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου· καὶ μετόχιον μικρόν, ἡ μᾶλλον ἡσυχαστήριον, ἔχων δύο κελλία, καὶ περίξ δύο κήπους καὶ ἀμπελώνας καὶ ροδῶνας· παράκεινται δὲ καὶ δένδρα καρποφόρα, καρύαι, καὶ κέρασοι, καὶ συκαί, καὶ ἀμυγδαλαί, καὶ μηλαί καὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ κυπάρισσοι δὲ ξειθαλεῖς καὶ πίτυς καὶ κέδροι καὶ τερέβινθοι καὶ ἑρῦς. Ἄνωθεν δὲ πάλιν τοῦ κοιμητηρίου μικρὸν πρὸς τὸ νοτιώτερον ἀνελθοῦσιν, ἄλλος ἐλατὼν ἀναβαίνει μακρὸν (ἔθεν καὶ τὸ χωρίον λέγεται κοινότερον Σταυροέλατος) καὶ παρ' αὐτῷ Μετόχιον καὶ ἀμπελῶν, καὶ Ναὸς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ· τοῦτον ὁ Αἰγύπτιος κατέκαυσεν, ὁπότε ματαίως ἐπεστράτευσεν κατὰ τοῦ Σπηλαίου.

§ β'. Πρὸς δὲ τὸ βόρειον μέρος τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου διὰ τῆς ἔξω τῆς αὐλείου πόλης ἐξερχομένων, πύργος κεῖται στερρὸς καὶ παλαιός, καὶ πλησίον ἐκπηδᾷ ροχθίζων ὕδατος ὀλκός, ὁ συναγόμενος ἐκ τῶν ἐν τῇ κατωτάτῃ τοῦ Σπηλαίου κοιλότῃ καὶ τὸν οἰκῶνα στακτῶν λιβάδων (καθὼς προείπομεν). Ἀπωτέρω δὲ τούτου μεγάλη δεξαμενὴ, ἐν ἣ βυρσεύονται τὰ δέρματα πρὸς κατασκευὴν σανδάλων καὶ ὑποδημάτων τῶν μοναχῶν. Ἀσχοῦσι δὲ καὶ τὴν σκυτοτομικὴν ἐν τῷ Μοναστηρίῳ, καὶ ραπτικὴν δὲ προσέτι καὶ χαλκευτικὴν καὶ σχοινοποιίαν, καὶ σάκκων ἢ κιλικίων ὕφαντικὴν, καὶ εἰ τις ἄλλη τέχνη παρέχει τὰ πρὸς τὰς ἀναγκαίας χρείας τῆς Μονῆς καὶ τῶν Πατέρων· πολλοὶ τούτων εὐχαρίστως ἐν αὐταῖς κοπιῶσιν· «ἐργάζομενοι ταῖς ἰδίαις χερσίν». Μικρὸν δ' ἀπωτέρω τῆς δεξαμενῆς ἀναδύσκει πηγὴ, κάλλιστον ὕδωρ, ὀλίγον ὅμως· διὸ καὶ ταμιεύουσι τοῦτο, κεκλεισμένον κατέχοντες τὸ ἔλυτρον, ὅπως συναγόμενον τὸ ὕδωρ ἐπαρκῆ πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν ἱπποκόμων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐκεῖ περίξ τὰς διατριβὰς ἐχόντων ὑπηρετῶν. Πλησίον δὲ τῆς πηγῆς παλαιὰ πλάτανος ἀμφιλαφής· καὶ περαιτέρω, μέγας χορτῶν, καὶ ἐπέκεινα, τὸ χειμερινὸν ἱπποστάσιον (τὸ κοινῶς, σταβλος), ὑπὲρ τὰ τεσσα-

ράκοντα ζῶα χωροῦν· ἡ δὲ στέγη, θόλος κυλινδρωτός· τούτου δὲ σύνεργος καὶ οἰκημα τῶν ἱπποκόμων διπλοῦν τετοιχισμένον, τὰ μὲν ἐμπροσθεν ἔχον εὐάερα καὶ ψυχρινὰ διὰ τὸ θέρος, τὰ δ' ἔσωθεν ἀλεινὰ καὶ θερμότερα διὰ τὸν χειμῶνα· ἀπέναντι δὲ τούτου πρὸς ἀνατολὰς κεῖται σταβλος ἄλλος καλοκαρινός· ἐπέκεινα δὲ τούτου, χαλκεῖον ὅπου κατασκευάζονται τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ Μοναστηρίου χρειώδη χαλκώματα καὶ σιδηρικά· καὶ ὑπερθεν τούτου καταγωγή· δύο πρὸς κατοικίαν τῶν ἐργατῶν· τὸ μὲν, χειμέριον τὸ δὲ, θερινόν. Διὰ τοῦ τελευταίου τούτου διέρχεται καὶ δίοδος εἰς Ἐκκλησίαν φέρουσα, τὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου, τοῦ Μύρων τῆς Λυκίας Ἐπισκόπου, τιμωμένην· κεῖται δὲ αὕτη σύνεργος, αὐτόκτιστον ἔχουσα τὸ ἥμισυ τὸ πρὸς ἀνατολὰς, ἐντὸς μικροῦ τιнос σπηλαίου. Ἀπέναντι δὲ τοῦ παρεκκλησίου τούτου, στάδιον ἐν περίπου μεθ' ἡμίσεως ἄνω πρὸς βορρᾶν ἀνερχομένοις, κεῖται σπήλαιον ἄλλο μικρόν· ἄντρον καὶ τοῦτο, αὐτόγλυφον, καὶ Ναὸς ἁγίος ἐν αὐτῷ τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου ἐνδόξου καὶ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ἀσκητήριον δὲ τὸ σπήλαιον τοῦτο λέγει παλαιὰ παράδοσις ἐν ᾧ τὴν ἀρετὴν ἡσκούντο Πατέρες ἀρχαῖοι, φιλέρημοι καὶ ἡσυχασταί· τοῦτο δὲ κηρύττει καὶ τὸ χωρίον αὐτὸ παντέρμιον ἐν. Ταχεῖα πρὸς τοῦτο φέρει καὶ δόσθατος ἄνοδος, εἰκὼν τις οὕσα καὶ ὑπογραμμὸς τῆς Εὐαγγελικῆς ἐκείνης ὁδοῦ, «τῆς στενῆς καὶ τῆς θλίμνης». Ὅταν οὖν φθάσῃς εἰς τοὺς πρόποδας τῆς σπηλαίας, κλίμακας εὕρισκεις ἁλλεπαλλήλους τέσσαρας, δι' ὧν ἀναβαίνουσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ αἱ μὲν πρῶται· τρεῖς ἀπὸ τε ξύλων καὶ σανίδων ἐτεκτονήθησαν· ἡ δὲ τετάρτη κατεσκευάφη λαξευτὴ κατ' αὐτὴν τὴν πέτραν τοῦ σπηλαίου· καὶ ἔχουσιν ἡ μὲν πρώτη κλίμαξ βαθμίδας δεκαπέντε, ἡ δὲ δευτέρα δεκατρεῖς, καὶ ἡ τρίτη ὀκτώ, ἡ δὲ, τέλος, τετάρτη καὶ κορυφαία βαθμίδας ἔχει λαξευτάς· εἰκοσιπέντε· πᾶσαι βαθμίδες ἐξήκοντα καὶ μία· καὶ τοιαύτη μὲν ἡ ἄνοδος φρίκην εἰς τοὺς ἀσυνειθιστούς ἐμποιοῦσα καὶ κίνδυνον διὰ τὸ ἄτοπον ὕψος, ἱλιγγίνων τῶν ἀναβαινόντων, ὅταν ἐπιβλέπωσι πρὸς τὰ κάτω πανταχόθεν ἀπόκρημνα βάραθρα. Ἡ δὲ Ἐκκλησία παλαιὰ καὶ τετράγωνος, ὀργυιάς δύο καὶ ἡμίσειαν κατὰ μῆκος καὶ πλάτος ἔχουσα. Ὅλου δὲ τοῦ ἄντρου τὸ μῆκος μὲ ὀργυιάς εἰκοσιδύο καὶ ἡμίσειαν, τὸ δὲ πλάτος δύο καὶ ἡμίσεια· ἔχει δὲ καὶ ὕδωρ ὀλίγον ὑποκάτωθεν τῆς ἁγίας Προσκομιδῆς ἀνυγράζον, πρὸς ζωάρκειαν ἀνθρώπων εὐαρίθμωτον μόλις ἀρκοῦν· καὶ τοῦτο κατὰ θεῖαν, οἶμαι κηδεμονίαν ἀναδύσαν διὰ τοὺς ἐν αὐτῷ τότε ἀσκουμένους ἁγίους ἐκείνους ἡσυχαστάς.

§ γ'. Κάτω δὲ κατὰ κάθετον εἰς τοὺς πρόποδας ταύτης τῆς σπηλαίας ἔστι καὶ ἄλλη σπηλαία, παρομοίως αὐτοφυής, πέντε περίπου ὀργυιάς ἐμβαθυνομένη. Ἐν ταύτῃ κατὰ τὴν προλαβοῦσαν ἐλληνικὴν ἐπανόστασιν πρόσφυγες πολλοὶ (μηκέτι τοῦ Μοναστηρίου χωροῦντος διὰ τὸ πληθὺς

τῶν συρρέοντων)· καὶ κανόνιον εἶχον τηλεδόλον, δι' οὗ ἐκανονοβόλησαν εὐθαρώς τὸ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Βουραϊκοῦ πλησιάσαν πολυάριθμον τοῦ Ἰσραήλου ἱππικόν, ὅπου ἐπῆλθεν ὁ βάρβαρος οὗτος πειρώμενος τὸ ἱερὸν Σηλαιον ἐξ ἐφόδου λαβεῖν (ὡς λεγόμενον ἐφεξῆς).

§ δ'. Ἀπέναντι δὲ πάλιν τοῦ προειρημένου μετεώρου σπηλαίου καὶ τοῦ κατ' αὐτὸ Ναοῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, δὴν στάδια περίπου πρὸς νότον ἀπιοῦσι, παρ' αὐτὴν τὴν κορυφὴν τοῦ μεγάλου Σπηλαίου καὶ κατ' εὐθεῖαν ἐπάνω τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου ὠκοδομεῖται καὶ ἕτερον παρεκκλήσιον τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐνδόξου Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· κύκλῳ δὲ τοῦτο περιβάλλει τείχος καὶ πύργος ὀχυρὸς, κτισθεὶς ὑπὸ τῶν Πατέρων κατὰ τὰ μέσα τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως· καλὸν δὲ καὶ χρήσιμον τὸ φρούριον διὰ τὸ περίοπτον· ὀχυρῶς δὲ καὶ τὴν ἐκ τοῦ στομίου προέχουσαν στέγην τῶν οἰκοδομῶν προφυλάττει, ἄνωθεν ἐφεδρεῖον καὶ μακρὰν ἀπειρῶν, ἂν τις τῶν πολεμίων ἢ λίθους, ἢ καύσιμον ὕλην συμφορήσας κατακυλίῃ πρὸς βλάβην τῶν οἰκοδομῶν (α. Ἀπωτέρω δὲ καὶ ἕτερος πύργος, καὶ ὀχυρὸν κανονοστάσιον, ἐν καὶ μόνον ἔχον κανόνιον. Ἐτηλεβόλησαν δὲ καὶ δι' αὐτοῦ οἱ πολεμισταὶ τὸν ἀναβάντα πεζὸν τοῦ Ἰσραήλου στρατὸν (καθὼς καὶ τοὺς ἱππεῖς αὐτοῦ διὰ τοῦ προρρήθέντος τῆς κάτω σπηλαίας τηλεδόλου). Κατεδρόντησε δὲ τὸν Αἰγύπτιον Κεφρήνα, καὶ ἐκατέρωθεν ἀπεδίωξε κατασχυμένον αὐτὴν ἡ παγκρατὴς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου προστάτης καὶ Δέσποινα, καθὼς λέγομεν πλατύτερον ἐν τῷ οικείῳ τόπῳ (β). Καὶ τοιαῦτα μὲν ὑπάρχουσι τὰ ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ Σπηλαίου καὶ τῆς κατ' αὐτὸ περιοχῆς.

§ ε. Αὐτῆς δέ, τέλος, τῆς περιοχῆς ὁ ἐξώτατος περίβολος τείχος ὑπάρχει μακρὸς εὐθεὶς ἀπὸ τῆς σιδηρᾶς πύλης ἀρχόμενος, καὶ περικλείει μάλιστα τὰς πρὸς δυσμὰς καὶ τὰ βορείωτερα τοῦ ἱεροῦ Σπηλαίου· τὰ δὲ πρὸς νότον καὶ πρὸς ἀνατολὰς αὐτὴ περιέβληκεν ἡ μονόπετρα, αὐτοφυῶς ὠχυρωμένη. Ἐχει δὲ τὸ τείχος πύλας ὅλας τρεῖς, δύο μὲν, τὰς νεωτέρας, καὶ τρίτην τὴν ἀφ' ἧς ἀρχεται (καθὼς εἴπομεν), μᾶλλον δὲ πρώτην καὶ κυρίαν, αὐτὴν δηλονότι τὴν σιδηρᾶν, ἣτις ἐκπαλαι πρὸς τὸ νότιον σκέλος τοῦ στομίου κατεσκευάσθη πρὸς νότον ἄνεμον βλέπουσα (βλ. κεφ. β. § 6.). δι' αὐτῆς εἰσέρχονται εἰς τὴν Μονὴν καὶ οἱ εὐλαβεῖς προσκυνηταί. Ὑπεράνω τῆς μεγάλῃς ταύτης πύλης εἰς κοίλωμα τετράπλευρον ἐγγέγραπται καλλιστὴ εἰκὼν ἡ ἐφεξῆς. Ἐν τῷ μέσῳ κάθεται ἐπὶ

(α) Εἰς τὸν ἐν τῷ πύργῳ τούτῳ Ναὸν ἐπιγράφεται τὸ ἐφεξῆς τετραστίχον ἐπίγραμμα:

«Τὸν δὲ καθιδρῶσαντα Θεῷ περικαλλέα νηὸν,
Αἰγυπτίῳ ὁλοῶν σμῆνος ἀπώσαμένοι
Οἰόβιοι μεγάλου σπηλαίου· καμμονίην δὲ
Αὐτὴ σπηλαίτης καμβασίλεια δίδου.

(β. βλ. Μέτ. κεφ. Ζ, θαῦμ. θ.

θρόνου παντάνασσα Θεοτόκος φέρουσα τὸν μονογενῆ αὐτῆς υἱὸν καὶ Θεὸν ἐν ἀγκάλῃ τῇ δεξιᾷ· γύρωθεν δὲ παρίστανται δώδεκα προφῆται εἰς ἀλλεπάλληλα κυκλωτερῇ διαγράμματα ἀνιστορημένοι, οἱ ἐφεξῆς· δεξιόθεν μὲν ἄνω πάντων ὁ Δαβὶδ, εἶτα Μιχαῖας, Ἰερεμίας, Γεδεὼν (διὰ τὸν πόνον). Ἡσαΐας, καὶ (κάτω πρὸς τὴν εἰσόδον τῆς πύλης) Μωϋσῆς ὁ Θεόπτης· ἐξ ἀριστερῶν δὲ Σολομών, Ἀγγαῖος, Δανιήλ, Ἰεζεκεήλ, Ἀβδακούμ, καὶ ἔσχατος Ἀαρὼν ὁ ἀρχιερεὺς, Ἀντικρὺ τοῦ Μωϋσέως. Ἐκαστος τῶν προφητῶν φέρει βιβλίου εἰλητήριον, καὶ ἐν αὐτῇ τὴν εἰς τὴν Θεοτόκον προφητεῖαν αὐτοῦ· κατακλόμενος δὲ πάντων τῶν προφητῶν καὶ τῆς εἰκόνης κάθεται· ἐπὶ θρόνου δ' Ἰησοῦς Χριστός. Ἐξω δὲ πάλιν τῶν κυκλωτερῶν διαγραμμάτων ἐν οἷς οἱ προφῆται, καὶ παρ' αὐτὰς τὰς ἐκατέρωθεν ἄκρας τοῦ τετραπλεύρου παρίστανται δεξιόθεν μὲν ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος, καὶ ἄνωτέρω, ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ· ἀριστερόθεν δὲ Παῦλος ὁ Ἀπόστολος, καὶ ἄνωτέρω, ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ. Πρὸς δὲ τὰς ἄνω γωνίας τοῦ τετραπλεύρου καθιστῶνται ἡ Ἐδέμ, καὶ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως· καὶ ἄγγελος ἐν φλογίνῃ ῥομφαίᾳ διώκων ἔξω τῆς πύλης τοῦ παραδείσου τοὺς προπάτορας τοὺς παραπεσόντας! Τοιαύτη τις σαντόμως ἡ εἰκὼν· ἔχει δὲ καὶ ἐπιγραφὴν ἐπὶ τῆς βάσεως τὴν ἐφεξῆς· «Δαπάνη τοῦ πανοσιωτάτου προφητοῦ κυρίου Γερμανοῦ τοῦ Περλέγκκα, εἰς μνημὴν αὐτοῦ καὶ τῆς ψυχῆς σωτηρίαν.— Ἐπὶ τῆς ἡγουμενίας του κ. Γεροθέου» (τῷ αὐτῷ). Ἐξω δὲ τοῦ τετραπλεύρου ἐμβαδὸν τῆς εἰκόνης κεῖται μάρμαρον τετράγωνον φέρον καὶ ἄλλην παλαιὰν ἐπιγραφὴν, ἣν σημειοῦμεν ἐν τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ § γ'. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς πύλης τῆς σιδηρᾶς. Τὰς δὲ λοιπὰς δύο πύλας ἔχει τὸ τείχος ἀμφοτέρως, πρὸς δυσμὰς ἀφορώσας, σιδήρου καὶ ταύτας ἐλάσμασιν ἀδρόις πεπουκασμένας καὶ τεθωρακισμένας κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν· ἄγουσι δὲ αὐταὶ διὰ τοῦ στομίου πρὸς τὰ ἔσω τοῦ Σπηλαίου· καὶ ἡ μὲν κατὰ τὸ μέσον τῆς περιοχῆς ἡνεωγμένη ὑπηρετεῖ μάλιστα τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν τῆς κατὰ τὸν ἔσχατον τοῦ Σπηλαίου πυθμένα κατασκευασμένης οἰνοθήκης (καθὼς προείπομεν)· ἡ δὲ, κατωτέρω παρὰ τὸν παλαιὸν λεγόμενον ἡνέφκται Πύργον εἰς ἄλλας χρεῖας ὑπηρετοῦσα. Ἐξέχουσι δὲ καὶ αἱ δύο αὐταὶ πύλαι ὑψηλότεραι τοῦ ἐδάφους, ἔχουσαι καὶ κλίμακας ἐκ πέτρης πεποιημένας, δι' ὧν ἀναβαίνουσι καὶ κατεβαίνουντι οἱ ἐξιόντες.

§ δ'. Καὶ τὸ μὲν Μέγα καὶ θεόκτιστον Σηλαιον μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ ἱερᾶς Μονῆς καὶ τὰ κατ' αὐτὴν, τοιαῦτα. Ἡδὴ δὲ λέγομεν καὶ τὰ περὶ τῶν μακαρίων αὐτῆς κτιτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Περὶ τῶν ἀοιδίμων κτιτῶν τῆς Μονῆς.

§ α' Πρῶτοι δομήτορες τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου γεγονάσι· κυρίως αὐτοὶ

οί ὅσοι Πατέρες ἡμῶν Συμεὼν καὶ Θεόδωρος, οἱ μετὰ τῆς ἁγίας Εὐφροσύνης εὐρόντες τὴν ὑπερευλογημένην εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, καθὼς ἐν τῇ τούτων βιογραφίᾳ καθεξῆς ἱστοροῦμεν.

Μικρὸν καὶ δριδριον ῥυκοδόμησαν πρῶτον οἱ τρισμακάρες ἐκεῖνοι Πατέρες (ὡς τὸ τοῦ Ἑσαίου ὑπόμνημα δηλοῖ), αὐτὸ δηλαδὴ τὸ σήμερον ἐπωνυμούμενον παρεκκλήσιον τῆς ἁγίας Εὐφροσύνης, καθὼς προείπομεν (κεφ. δ. §. κ. βλ. καὶ Μερ. Β. κεφ. ε. §. ζ.), καὶ ὀλίγοι τὸ πρῶτον ἦσαν οἱ τῶν Πατέρων θιασῶται καὶ ἡσυχασταί, μικρῶν τινῶν κελλίων ἐνδον ἐνασκούμενοι ἐν τῇ Σπηλαίῳ τῇ ἁγίῳ. Μετὰ ταῦτα πληθυνόντων τῶν μαθητῶν, καὶ τοῦ κατ' ἀρχὰς ἡσυχαστηρίου λαμβάνοντος ἡδη μορφὴν εὐανδροῦντος μοναστηρίου, μείζων κατεσκευάσθη Ναός, ὅπου καὶ τὸ σήμερον Καθολικόν· ἀλλὰ τίς ὁ πρῶτος τοῦ μεγάλου τούτου Ναοῦ καθιδρυτὴς καὶ συνίστωρ; ἄβηλον. Εἰκάζεται δὲ πιθανώτατα, ὅτι τὸ πρῶτον ἐκτίσθη ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐνασκουμένων ἐν τῇ μοναστηρίῳ Πατέρων οἵτινες ἐπὶ μάλλον πληθυνόμενοι, χρειαζόμενοι καὶ Ἐκκλησίας εὐρυχωροτέρας, μετέπειτα δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων κατὰ καιροὺς ἀνεκαινίσθη. Τὸ ρηθὲν τοῦ Ἑσαίου ὑπόμνημα τὸ ἐκ τοῦ πρωτοτύπου συγγράμματος τῆς τῶν ἁγίων βιογραφίας συνοψισθέν, ἀπλῶς ἀναφέρει τὸν μέγαν τοῦτον Ναὸν ὅταν ὄντα τότε κατ' αὐτοὺς (τῇ ζιη. ἡτοι τῇ 1510 μ. Χ.) λέγει δὲ ταῦτα ἐπὶ λέξεως τῇ ὑπόμνημα (κατὰ τὴν χυδαίολεκτικὴν μετὰφρασιν). «Τὸ δὲ σχῆμα τοῦ Μοναστηρίου εἶναι τοιοῦτον. Ὁ μὲν Ναὸς εἶναι σύμμετρος καὶ καλῶτατος· δὲν εἶναι ὅμως εἰς τὸ μέσον τοῦ Σπηλαίου· ἀλλὰ πλέον σιμὰ εἰς τὸ νότιον μέρος, ἐκεῖ ὅπου εὐρέθη καὶ ἡ ἁγία εἰκών, καὶ ἔχει καὶ πρόναον, τὸν ἀπλῶς λεγόμενον Νάρθηκα, ἰσόμετρον τοῦ Ναοῦ καὶ εἰς μὲν τὸ ἀριστερὸν μέρος εἶναι τὸ κοιμητήριον κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Ναοῦ· εἰς δὲ τὸ δεξιὸν μέρος, ἐκεῖ ὅπου πρῶτα ἦτο καμωμένον καὶ τὸ καλύβιον τῆς ὁσίας, εἶναι ἕτερος ναός, μικρὸς μὲ δὺν βήματα κτλ.».

§ β'. Τοιοῦτον διαγράφουσι τὸν ναὸν οἱ περὶ τὸν Ἑσαῖον τῇ 1510 μ. Χ. Καὶ οὗτος λοιπὸν ὁ κατὰ τοὺς Ἑσαίου χρόνους σφῆζόμενος ὑπῆρχεν αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃν ὁ αἰδῆμος Αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Γέρων (ἐν ἔτει 1285 μ. Χ.) ἐκ βάθρων ἀνικοδόμησεν, ἢ ἀνεκαινίσε, λαμπρότερον ἀνεγείρας, καὶ διὰ χρυσοδόλλου λόγου τιμήσας βασιλικῶς (διότι ὁ μεταξὺ τούτου καὶ τῶν Ἑσαίου χρόνων περὶ τὸ 1400 γενόμενος ἐμπρησμός ὀλίγον ἢ οὐδόλως ἔβλαψε τὸν ναὸν αὐτόν, ὡς λέγομεν ἐφεξῆς) (α). Ὅτι δὲ καὶ πρότερον καὶ ὕστερον τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ ἄλλοι τῶν εὐσεβῶν αὐτοκρατόρων καὶ διὰ χρυσοδόλλων ἐτίμησαν, καὶ βασιλι-

(α) Ἐπὶ τούτου τοῦ Αὐτοκράτορος, Ἀνδρονίκου τοῦ γέροντος βασιλευόντος, συντετέθησαν καὶ οἱ δύο εἰς τοὺς ὁσίους πατέρας (Συμεὼν καὶ Θεόδωρον) κανόνες· ἐν οἷς μνημονεύεται τοῦ Ἀνδρονίκου τ' ὄνομα ὡς ζώντος (φδ. η. βλ. ἐφεξῆς Μέγ. γ. τὴν Ἀκολουθ. τῶν Πατέρων).

κοὺς ἐπρόκεισαν ἀφιερῶμασι τὴν ἱερὰν τοῦ Μεγασηλαίου Μονὴν φαίνονται ἐκ τῶν ἐφεξῆς. Σφῆζεται τὴν σήμερον ἐν τῇ Μοναστηρίῳ χρυσοδόλλων τοῦ αἰδῆμου Αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Κατακουζηνοῦ ἐν ἔτει 1348 μ. Χ.), ὅπερ καὶ τύποις ἐκδίδομεν ἐφεξῆς ἐν τῇ παρόντι πονήματι. Ἐν τούτῳ γοῦν τῇ χρυσοδόλλῳ μνημονεύονται καὶ ἄλλα δύο χρυσοδόλλα τὸ μὲν, τοῦ αἰδῆμου πάππου αὐτοῦ καὶ βασιλέως (οὗτος δὲ ἦν ὁ προειρημένος Αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Γέρων), ἕτερον δὲ, τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τοῦ δεσπότη καὶ βασιλέως (οὗτος δὲ ἦν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ νεώτερος). Ἀλλὰ τὰ δύο ταῦτα τὰ μνημονεύμενα χρυσοδόλλα οὐχ εὐρίσκονται πλέον ἐν τῇ Μονῇ (λέγομεν δὲ περὶ τούτων ἰδίως ἐν τοῖς ἐφεξῆς). Ἀλλ' οὐδὲ τῶν Ἀνδρονίκου, προγενεστέρων χρυσοδόλλων σώζονται· διότι ταῦτα πάντα, καθὼς καὶ τῶν ἀρχαίων Πατριαρχῶν τὰ σιγίλλια γράμματα κατέφαγεν ὁ κατὰ τὸ 1640 γινόμενος ἐμπρησμός, ὁπότε καὶ ὁ Ναὸς καὶ τὸ σκευοφυλάκιον καὶ ὅλον τὸ Μοναστήριον ἀπετεφρώθη, ὡς λέγομεν παρακατιόντες. Ὅτι δὲ ἦσαν καὶ πρὸ τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ χρυσοδόλλα, καὶ σιγίλλια πατριαρχικὰ φαίνεται λαμπρῶς ἐκ τοῦ κατὰ τὸ 1341 (δύο περίπου χρόνους μετὰ τὸν ἐμπρησμόν) ἐκδοθέντος σιγίλλου τοῦ Πατριάρχου Παρθενίου, ὅπου μνημονεύεται ρητῶς «ἡ τῶν παλαιγενῶν γραμμάτων χρυσοδόλλων τε καὶ πατριαρχικῶν σιγίλλων ὑπὸ τοῦ ἐμπρησμοῦ ἀνάλωσις καὶ διαφθορά» (ἐκδίδομεν δὲ ἐν τῇ παρόντι καὶ τοῦτο τὸ τοῦ Παρθενίου μετὰ καὶ τῶν ἄλλων νεωτέρων Πατριαρχικῶν σιγίλλων). Τότε δὲ ἐπὶ τοῦ αἰδῆμου Παρθενίου Πατριαρχεῦντος ἐσφῆζοντο αὐτὸ τε τοῦ Ἰωάννου τοῦ χρυσοδόλλου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ μνημονεύμενα τῶν δύο τούτου προκατόχων Αὐτοκρατόρων. Πῶς δὲ ταῦτα διεσφῆθησαν ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς; πάντως κατὰ νεύσιν θείας χάριτος. Ἡνώχλου τότε τὸ Μοναστήριον πλεονέκει σφετεριζόμενοι κτήμα τῆς Μονῆς μνημονεύμενον ἐν τοῖς χρυσοδόλλοις τούτοις· ὅθεν οἱ μονάζοντες λαβόντες τὰ γράμματα παρέστησαν εἰς τὸ κριτήριον πρὸς ἀπόδειξιν τῶν δικαίων τῆς Μονῆς. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ μεταξὺ συνέβη ὁ ἐμπρησμός, καὶ τὰ τρία χρυσοδόλλα διεσφῆθησαν ἕξω τυχόντα τοῦ παμφάγου πυρός· ἀλλὰ τὰ δύο τούτων ἐμελλον εἰς ἄλλο δεινότερον ἐμπεσεῖν, διὸ καὶ ἠφανίσθησαν (τοῦλάχιστον μέχρι σήμερον). Κατὰ τὸ 1693 κατέσχον πάλιν τὴν Πάτραν μετὰ τῆς Ἀχαΐας καὶ τὴν Ναυπλίαν οἱ Ἑνετοὶ πολέμῳ λαβόντες ἀπὸ τῶν προκατασχόντων Τούρκων. Τότε οἱ Μεγαλοσηλαῖοι προσήλθον πρὸς τὸν ἐν τῇ Πάτρᾳ καθεδρεύοντα δυνάστην τῆς Ἀχαΐας τὸν Ἑνετὸν παριστῶντες τῶν Μοναστηριακῶν κτημάτων τὰς ἀποδείξεις, αὐτὰ τὰ χρυσοδόλλα. Ἐκεῖνος δὲ συνεβούλευσεν αὐτοῖς ἵνα καὶ παρὰ τῆς Ἑνετῶν ἐξουσίας λάβωσι νεώτερα χρυσοδόλλα τῶν παλαιῶν κυρωτικὰ καὶ οἱ Πατέρες ἐμελλον. Καὶ τέλος, κατὰ τὸ αἰετ' ἀπεστείλαν εἰς Ἑνετίαν τὸν ἀπὸ Μυρῶν Ζακχαῖον φέροντα τὰ χρυσοδόλλα τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ πα-

ρέδωκεν αὐτὰ εἰς τὸν Γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας, ὁ Ζακχαῖος ζητῶν τὴν ἐπικύρωσιν· κἀκεῖνοι ὑπέσχοντο· ἀλλ' ὁ χρόνος παρήρηχετο, καὶ ἡ ὑπόσχεσις ἔμενεν ἀτέλεστος· διότι οἱ Ἐνετοὶ πάντοτε τὸν πόλεμον τῶν Τούρκων βλέποντες κραταῖον, καὶ τὴν ἡτταν ἑαυτῶν ἄδραστον καὶ σχεδὸν βεβαίαν ὑποπτεύοντες, ὀλίγον ἐφρόντιζον περὶ τῶν τότε ὑπηρετῶν αὐτῶν, τῶν Πελοποννησίων, ὡς προσκαίρους καὶ παροδικούς ἑαυτοὺς θεωροῦντες. Ἦδη δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶντος ἐκραγέντος λαμπρῶς τοῦ πολέμου τῶν Τούρκων τοῦ πρὸς τοὺς Ἐνετούς, φοβηθεὶς ὁ Ζακχαῖος μήπως πάλιν οἱ Τούρκοι κυριεύσωσι τὴν Πελοπόννησον, καὶ νομίσας ἀναγκαίαν εἰς τὸ Μοναστήριον τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν σπεύσας τάχιον κατήλθε, καταλιπὼν εἰς τὴν Γραμματεῖαν τῶν Ἐνετῶν τὰ χρυσόβουλλα. Καὶ ἑάλω ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Πελοπόννησος· καὶ ἔφυγον οἱ Ἐνετοὶ τῷ αἰῶντι. Ἀφ' οὗ δὲ τὰ πράγματα κατεστάθησαν, ἀπήλθον οἱ Μοναχοὶ διὰ γραμμάτων τ' ἀρχαῖα χρυσόβουλλα τοῦ Μεγασπηλαίου σχετιάζοντες καὶ παρακαλοῦντες, ἀλλ' ὁ εἰσακούων οὐδεὶς. Ὁ δὲ Ζακχαῖος ὁ ἀπὸ Μυρέων ἐτελεύτησεν ἐν τῷ μεταξύ. Παρεκάλουν λοιπὸν οἱ Πατέρες τοὺς ἐν Ἐνέτιᾳ ὁμογενεῖς ἵνα διενεργήσωσι τὴν ἀνάληψιν τῶν χρυσοβούλλων· καὶ μόλις κατὰ τὸ αἰῶντος μετὰ μυρίας δεήσεις καὶ χρόνους ὅλους ἐννέα μετὰ τὴν ἐκ τῆς Πελοποννήσου φυγὴν τῶν Ἐνετῶν ἐπεδόθη πρὸς τινὰ τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν μόνον τὸ νῦν σφῆζόμενον χρυσόβουλλον τοῦ Αυτοκράτορος Ἰωάννου (καὶ τοῦτο χωρὶς τῆς συνήθως ἐν τοῖς χρυσοβούλλοις λόγους προσηρτημένης χρυσῆς σφραγίδος τοῦ Αυτοκράτορος)· τὰ δὲ ἐν αὐτῇ μνημονεύμενα ἀρχαιότερα (τοῦ τε Ἀνδρονίκου καὶ Γέροντος καὶ τοῦ τοῦ νεωτέρου κατεκρατήθησαν, ἴσως ὡς ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ κοσμήματα ἢ λάφυρα ἀναίμακτα (ὅποια καὶ ἄλλα πολλὰ ἤρπασαν ἐκ τῆς Ἑλλάδος οἱ Ἐνετοὶ, μὴ φοβούμενοι Νέμεσιν παρὰ πόδας αὐτοῖς ἐπακολουθοῦσαν) πρὸς κόσμον τῶν Ἐνετικῶν Ἀρχείων (καὶ ἴσως ἐκεῖ σφῆζονται μέχρι καὶ τῆς σήμερον). Δηλοῖ δὲ ταῦτα πάντα ἔγγραφον σημεῖωμα τῶν Πατέρων σφῆζόμενον ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου.

§ γ'. Ὅσον λοιπὸν ἐκ τῶν εἰρημένων χρυσοβούλλων καταφαίνεται, πρῶτος ἐκ τῶν Αυτοκρατόρων συνίσταται ἡ ἀνακαινιστὴς τοῦ θεοῦ Ναοῦ καὶ τοῦ Μοναστηρίου προικοδότης φαίνεται ὁ αἰοῖτος Ἀνδρόνικος ὁ Γέρον, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Ἰωάννης ὁ Κατακουζηνός· ἀρχαιότερα δὲ τῶν εὐσεβεστάτων Αυτοκρατόρων περὶ τὴν Μονὴν τοῦ Σπηλαίου φιλοτιμήματα καὶ χρυσόβουλλοι λόγοι, οἵτινες ἦσαν, καὶ τίνων, οὐκ ἔχομεν λέγειν ἀπολεσθέντων τῶν κειμηλίων τῆς Μονῆς ἐν τῷ μεγίστῳ ἐμπρησμῷ τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου. Συνέβη δὲ οὕτως τῷ 1640 καθὼς δηλοῦσι ὑπομνήματα, καὶ ἡ ἐπάνω τῆς ἀπὸ τοῦ Νάρθηκος μεγάλης πύλης τοῦ Ναοῦ ἔσωθεν σφῆζομένη καὶ τὴν σήμερον ἐπιγραφὴ. Ἔχει δὲ αὕτη οὕτω «Ἐν εἵναι αἰμα' (1640) ἐγένετο ἐμπρησμός, Θεοῦ παραχωρήσει, ἐν τῇ παρούσῃ σεβασμίᾳ

καὶ βασιλικῇ μονῇ τοῦ θεοῦ καὶ ἱεροῦ Σπηλαίου, καὶ ἠφανίσθη ἅπανα ὑπὸ τοῦ πυρός, σωθείσης μόνως τῆς σεβασμίας εἰκόνας τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς ἱστορηθείσης ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά. Τὸ δὲ αἶμα' (1641) ἔτος ἀνγγέρθη ἐκ βάθρων, καὶ ὑκδόμηθη

Οἱ κτίτορες τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου.

ἐξ ἰδίων ἀναλωμάτων, ἡγεμονεύοντος τοῦ κυρίου, Συμεῶν. Τὰ δὲ νῦν ἀνιστορήθη, καὶ ὁ θεὸς Ναὸς αὐτῆς οὗτος, τῇ βοηθείᾳ τῆς Θεοτόκου, ἡγουμενεύοντος τοῦ κυρίου Ἀνθίμου· ἔτει ἀπὸ τῆς ἐναρξούσης Οἰκονομίας

αρχή (1653), ἐν μηνί Δεκεμβρίῳ. Ἰνδικτιωνος ζ. χειρὶ Μανουὴλ ἱερέως τοῦ Ἀνδρόνου ἐκ πόλεως Ναυπλίου.

Καὶ ἄλλη δὲ ἐπιγραφή ἐπάνω τῆς σιδηρᾶς πύλης ἐπὶ μαρμάρου λέγει ταῦτα.

«Ἐτος ζρμή — ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχή εἰς τὰς δ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ἐκάνη τὸ μέγα Σηλαίου· ὥστε δὲν ἔμεινε λίθος ἐπὶ λίθον. Καὶ τὸν Μάρτιον μῆνα ἐδάχαμεν θεμέλιον ζρμή· ἀπὸ Χριστοῦ 1641, διὰ συνδρομῆς καὶ ἐπιμελείας Συμεὼν Ἱερομονάχου τοῦ Καθηγουμένου εἰς ἀνέγερσιν ἐκ βάθρων τοῦ θείου Ναοῦ καὶ τῆς Μονῆς» (α). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ σημερινὸς Καθολικὸς Ναὸς ὑπάρχει αὐτὸς ὁ ἐπὶ τοῦ Συμεὼν ἐκ βάθρων ἀνοικοδομηθεὶς· πλατύτερος δὲ οὗτος ἀνηγέρθη μεῖζων παρὰ τὸν ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου κτισθέντα καὶ καέντα, διότι ἐκεῖνος μὲν (ὡς ἔγραψαν οἱ περὶ τὸν Ἡσάην ἱστοροῦντες αἰὼς ἐπ' αὐτῶν ἐσφ-

(α) Τὰ δ' αὐτὰ πλατύτερον ἱστοροῦνται καὶ ἐν τινὶ ὑπομνήματι μετὰ ταῦτα γεγραμμένῳ λέγει δὲ καὶ τὸ ὑπόμνημα ταῦτα. «Ἐτεῖ ἀπὸ τῆς ἐνσάρχου Οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ 1640. ἐν μηνί Σεπτεμβρίῳ ἡμέρα δ'. ἔγεινεν ὁ ἐμπρησμός τοῦ Μοναστηρίου μας, τοῦ Μεγάλου Σηλαίου· ὥστε ὅπου δὲν ἔμεινε τίποτε, οὐδὲ καὶ πέτρα εἰς ἄλλην πέτραν, ὥρα πρώτη τῆς νυκτός, ἡγουμενεύοντος τοῦ πανοσιωτάτου Καθηγουμένου κυρίου Συμεὼν, ἀπὸ χωρίου Βάλισας, τὸ ἐπὶ κλην Κροκιδᾶ. Καὶ ἐκάμαμεν εἰς τὸ Τρανὸν ἀμπέλι μῆνας ἔξ, καὶ εἰς τὸ ἀχοῦρ, εἰς τὸν ἄγιον Νικόλαον, μῆνας τέσσαρας μὲ στενοχωρίαν μεγάλην. Ἐκάσαν καὶ δύο Καλόγεροι, ὅπου εὐρέθησαν μέσα, ὧν τὰ δνόματα, ὁ ἕνας Συμεὼν ἀπὸ χωρίου Ἀγρίδι, καὶ ὁ ἄλλος Συμεὼν ἀπὸ Τζεργατᾶ· ἦσαν καὶ Τοῦρκοι τότε ἐβδομήκοντα δύο, καὶ ἐπῆραν τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον ὅλον, καὶ ὁ, τι ἄλλο ἐδυνάστησαν καὶ ἐπρόφθασαν· ἐπειδὴ ἡμεῖς εἰμεθα φευγάτοι καὶ κρυμμένοι διὰ τὸν φόβον αὐτῶν». Ταῦτα λέγει τὸ ὑπόμνημα. Οὗτοι δὲ οἱ ἀλιτήριοι ἦσαν ὑπερβαίνει τῆς ἐν Πελοποννήσῳ τότε καὶ ἀλλοτρίῳ, καὶ κατὰ τὴν Ἀχαϊαν δυναστευούσης Τουρκικῆς ἑξαυσίας (οἱ δὲ Ἐνετοὶ πάλιν ἐπελθόντες ὑστερον ἔλαβον τὰ περὶ τὴν Πάτραν τῷ 1699) εἰς δημοσίαν ἀποστελλόμενοι ὑπηρεσίαν (ὡς ἱστορεῖ πάλιν τὸ Ἐνέτικον 1765, τυπωθὲν Προσκυνητήριον σλ. 27). διήλθον δὲ διὰ τοῦ Μεγάλου Σηλαίου, καὶ ἠθέλησαν εἰσελθεῖν βιαζόμενοι δῆθεν ὑπὸ του καταλαβόντος ὁμβρου· οἱ δὲ προεστώτες καὶ τῶν ἄλλων οἱ πλείστοι ἔτυχον ἀπόντες ἐκ τοῦ Μοναστηρίου εἰς τὸν τρυγητόν. Ὅσοι δὲ παρῆσαν Μοναχοί, δειλοί τινες καὶ δλίγοι, κατιδόντες τοὺς ἀσεβεῖς ὁπλίτας ἐκρόβησαν, οὐδ' ἦνοιξαν τὰς πύλας· ἐκεῖνοι δὲ περιελθόντες διέρρηξαν ἄλλο παλαιὸν θυρίδιον, ἐπάνωθεν τῆς μεγάλης πύλης τότε κείμενον (περὶ οὗ λέγομεν ἀνωτέρω), καὶ εἰσπεσόντες, ἀπῆλθον διὰ τοῦ ἱεροῦ Νάρθηκος εἰς τὸ μαγειρεῖον, ὅπου ἔϋλων εὐρόντες πληθὺς, ἀνήψαν μεγάλην πυράν, ἥτις περιχυθεῖσα, καὶ τῶν ξυλοθηκῶν ἐπιλαβομένη, περιήπτετο καὶ τῶν πλησίων ξυλῶν οἰκοδομῶν· οἱ δὲ μισροὶ ἐκεῖνοι βλέποντες τὴν πυρκαϊάν αἰρομένην ἀνεχώρουν, καὶ φεύγοντες ἐξῆλθον διὰ τῆς θυρίδος ὅθεν καὶ πρῶτον εἰσέφρησαν, διαρπάσαντες πρῶτον τὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ σκευὴ τοῦ θείου Ναοῦ (ὡς λέγει τὸ ὑπόμνημα)· διέρρηξαν δὲ (καθὼς φαίνεται) καὶ τοῦτου τὰς θύρας βιαίως καὶ τίς οἶδεν ἂν μὴ ἐξελθόντες ἀνήψαν τὴν πυρκαϊάν. Οἱ δὲ κατάκλιστοι μοναχοὶ πνιγόμενοι ὑπὸ τοῦ καπνοῦ ἐξεπῆδον ἄλλος ἄλλοθεν αἰὲν συνέτρεχον· ἄλλ' ἢ φλόξ ἐνε-

ζετο), εἶχε πρὸς ἀριστερὰν τὸ κοιμητήριον τῶν Πατέρων, πρὸς δεξιὰν δὲ τὸ παρεκκλήσιον (βλ. κεφ. β. § κ.). ὁ δὲ καθ' ἡμᾶς, δν Συμεὼν ὁ Κροκιδᾶς ἀνφοδόμησε, πολὺ μεῖζων ἀνηγέρθη, συμπερίληφθέντων ἐν αὐτῷ καὶ τοῦ κοιμητηρίου καὶ τοῦ παρεκκλησίου τῶν Πατέρων, καὶ κάλλιστον ἀπέδωκε τῆς Παντανάσσης ἀνάκτορον (αὐτῆς συνεργούσης), ὅλον ἐν τοῖς προλαβοῦσι διεγράψαμεν. Ἐπὶ τοῦ ἡειμνήστου Συμεὼνος ἐκτίσθη καὶ ὁ ἐσωτερικὸς τοῖχος, καὶ τὰ πλείστα τῶν κελλίων, καὶ πᾶσα ἡ μέχρι τῆς καλλιῤῥόνης πηγῆς οἰκοδομὴ τοῦ Μοναστηρίου· ὡς αὐτῶς καὶ τὰ περὶ τὸν Ναὸν παρεκκλήσια.

§ δ'. Κατὰ δὲ τὸ ἀφνζ'. ἔτος, Ἰωαννικίου ἡγουμενεύοντος, ἐκτίσθη τὸ ἔξω τεῖχος τοῦ περιβόλου, τρέχον ἀπὸ νότον πρὸς βορρᾶν καὶ διαζωννύον κατὰ μήκος ἅπασαν τὴν πρὸς δυσμὰς τοῦ Μοναστηρίου περιοχὴν. Ὑπάρχει δὲ τὸ ὕψος τοῦ τεύχους ὀργυῶν περίπου εἰκοσιν· ἐν αὐτῷ δὲ κεῖνται καὶ αἱ δύο πύλαι (περὶ ὧν προείπομεν) αἱ πρὸς δυσμὰς καὶ πύργος ὀχυρὸς πλησίον τῆς μεγάλης καὶ κυρίας πύλης, τῆς σιδηρᾶς τῆς πρὸς νότον ἀφορώσης. Ἀντικρὺ δὲ ταύτης ἐπὶ τοῦ πύργου κεῖται μάρμαρον ἔχον ἐπίγραμμα τὸ ἐφεξῆς.

«Σηλαίῳ υἱὸν τέκε μήτηρ παρθένος, ἀγνῆς
Μητὸς Σηλαίῳ δ' εἰκόνα δῶκε πάξι,
Ἦν Λουκάς γράψεν θεὸς· τῆς νῦν, ξένε, τεῖχεα
Ἀμφεδόμησαν ἱεροὶ μουσιπόλοι γε Μονῆς,
Ἰωαννίκιος σὺν Ἰωσήφ, ἅμα Ἰωῶν,
Ὡν μετὰ Καλλίνικος, ἥδὲ φύλαξ ἱερῶν
Ζαχαρίας, ἡγουμενεύοντος Ἰωαννικίου,
Οὗς γε, κόρη, τάξον τάξεσι μακαρίων.—
Δομήτορες δέ, Κώνστας καὶ Ἰωάννης,
ἐν ἔτει ἀφνζ'. Αὐγούστου δ'.

μετο ἤδη τὰ τε ἄλλα καὶ τὸν Ναὸν ἐκ τοῦ σύγγενος εἰσρεῖσα. Καὶ μόλις εἰσπηδήσαντες διέσφραν τὴν ἁγίαν καὶ ἀποστολικὴν εἰκόνα, σῶαν ἐκ τοῦ πυρὸς τῇ χάριτι τῆς Παντανάσσης διαμείνανσαν. Λέγονται δὲ καὶ ἄλλαι τινες πυρκαϊαὶ συμβᾶσαι τὸ παλαιὸν εἰς τὸ Μοναστήριον· καὶ πρώτη μὲν ὑπῆρξεν ἡ περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐννάτου αἰῶνος ὑπὸ τῶν Εἰκονομάχων δολίως ῥαδιουργηθεῖσα εἰς πυρπόλησιν τοῦ θείου ναοῦ· λέγομεν δὲ περὶ αὐτῆς καὶ ἐφεξῆς (Μέγ. β. κεφ. Ζ. θαυμ. β). Δευτέρα δὲ πυρκαϊὰ συνέβη κατὰ τὸ Μοναστήριον περὶ τὸ 1400, ὁπότε (καθὼς ἔχομεν ἐκ παραδόσεως) ὁ μὲν ναὸς καὶ τὰ πλείστα τῶν ἱερῶν κειμηλίων διεσφῆθησαν· κατεφλέχθησαν δὲ τὰ λοιπὰ τῆς Μονῆς οἰκοδομήματα. Ταύτης δὲ τῆς πυρπολήσεως ἡ αἰτία ἄγνωστος· διότι (καθὼς προείπομεν) τὰ παλαιὰ τῆς Μονῆς ὑπομνήματα κατέφαγε πάντα ὁ τρίτος καὶ ἔσχατος ἐμπρησμός οὗτος ὁ κατὰ τὸ 1640 γενόμενος ὑπὸ τῶν ἀπίστων, πολὺ τῶν ἄλλων δύο τῶν προτέρων φοβερώτερος καὶ πανώλεθρος.

Τὸ πάλαι ὑπῆρχε καὶ τις ἄλλη θύρα μικρὰ ἡνεφγμένη ἄνωθεν τῆς μεγάλης πύλης τῆς σιδηρᾶς (ἔπου τὰ νῦν ὑπάρχει τὸ λεγόμενον καστέλλιον), ἣτις ἔφερεν ἐκ πλαγίων πρὸς τὸ παρεκκλήσιον τῆς ἁγίας Εὐφροσύνης. Διὰ ταύτης τῆς θύρας εἰσῆλθον εἰς τὸ Μοναστήριον καὶ οἱ τὸν ἐμπρησμόν καταπράξαντες ἀσεβεῖς (ὡς προείπομεν). Ταύτην δὲ τὴν ἀπόδοσιν ἀπέκλεισε τοιχίσας ἔτι κατὰ τὸ ρφ' (1700) ὁ Μυρέων Ζαχαρίας μονάζων ἐν τῷ ἱερῷ Σπηλαίῳ· καὶ πολλὴν ἐκ τούτου τὴν ἀσφάλειαν περιεποίησεν εἰς τὸ ἱερὸν Μοναστήριον. Ἀλλὰ καὶ ἐφεξῆς μετὰ τούτου, καὶ μετὰ τοὺς ἰδρυσαμένους τὸ ἔξω τοῖχος, καὶ ἄλλοι κατὰ καιροὺς ἡγουμενεύοντες μετὰ τὸν προηγούμενον καὶ προσεστώτων οὐ διέλιπον μέχρι σήμερον κοσμοῦντες τὸ ἱερὸν Μοναστήριον, καὶ κοινῇ, καὶ ἰδίᾳ δὲ πολλὰς δαπάνης, ἅψ' ὧν ἕκαστος εἶχε πατρῶν χρημάτων, μεθ' ὧν ἤλθον εἰς τὴν Μονὴν ὑπουργοῦντες τῷ Θεῷ.

§ ε. Κτήματα δὲ ἀρχαῖα ἐκ τῶν βασιλικῶν καὶ ἄλλων ἀφιερωμάτων τὸ μὲν πάλαι εἶχε πολλὰ τὸ ἱερὸν Μοναστήριον, ἃ δὴ καὶ καταλέγονται ἐν τῷ ἐκδεδομένῳ χρυσοβούλλῳ τοῦ αἰοδίου Αυτοκράτορος Ἰωάννου· ἀλλὰ τούτων ἀφῆρπασαν τὰ πλεῖστα αἱ συχναὶ τῆς Πελοποννήσου ἀλώσεις καὶ μεταβολαί, καὶ τῶν κρατούντων ἡ πλεονεξία. Σφύζονται δὲ καὶ τὴν σήμερον κτήματα τοῦ Μοναστηρίου κατὰ τὴν Πελοπόννησον τέσσαρα τὰ καλούμενα μετόχια, Α'.) τὸ κείμενον κατὰ τὴν Ἀχαΐαν ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ τῆς ἀρχαίας Ἑλίκης (πόλεως λαμπρᾶς, πρόπαλαι καταποντισθείσης). Αὕτη ἡ τοῦ Μετοχίου χώρα τὰ νῦν καλεῖται Τρουπεῖα ἢ Τρουπία (α), καὶ αὐτοῦ κεῖται καλὸν καὶ εὐρύχωρον οἶκημα καὶ μικρότερον ἄλλο, καὶ ναὸς τιμωμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάν-

(α) Τὰ Τρουπία φαίνονται παρὰ τὸ Τρούπα ἢ Τρύπα παρωνομασμένα, διὰ τὸ πολὺτροπον τοῦ παρακειμένου βουνοῦ. Ἐπὶ τούτου εὐρίσκονται τρύπαι καὶ ἄλλαι καὶ τὸ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις φημιζόμενον Σπήλαιον τοῦ Βουραϊκοῦ Ἡρακλέους (Πανσαν. Ζ. κε. 6), ἄντρον οὔτε μέγα οὔτε βαθύ· σφῆρι δὲ καὶ μέχρι σήμερον μαντεῖον μορφῇ. Ἐχει δὲ καὶ δεύτερον κοίλωμα κείμενον ἐπάνωθεν, ὅπου κλίμαξ φέρει δυσανάβατος· ἐν δὲ τούτῳ φαίνεται Ναοῦ σχῆμα χριστιανικοῦ, καὶ ἐπὶ τοῦ τοίχου ζωγραφῶν ὀλίγα ἰχνη παλαιῶν. Γειτονεῖ δὲ πρὸς τὴν Ἑλίκην ἢ Βούρα, δύο σχεδὸν ὥρας ἀπέχουσα· Διακοπτὸν τὴν Βούραν ἡ χυδαία λαλιά συνηθέτερον τὴν σήμερον ὀνομάζει (ὡς διακεκομμένον τὸ χωρίον ἔτι καὶ τὴν σήμερον ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου σεισμοῦ περὶ οὗ λέγομεν εὐθύς). Αὐτῆς δὲ τῆς Ἑλίκης σφύζονται καὶ νῦν ἄμαυρά τινα ἐρεῖπια· καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα Ἰωνικώτερον σχηματισθὲν Ἑλίκεια (ὡς Λαοδίχη καὶ Λαοδίχεια κτλ.) διετηρήθη καὶ κεχυδαῖσμένον εἰς τὸ Λίκεινα (Ἑλίκεινα)· ὅθεν λέγουσι καὶ κοιλὸν τινα τόπον ἐκεῖ πλησίον τῆς Λίκεινας τὸ Λαγκάδιον. Κατεποντίσθη δὲ ἡ Ἑλίκη πρὸ τῶν Λευκτρικῶν (ἦτοι πρὸ τῆς ρβ. Ὀλυμπιάδος, ἢ πρὸ τοῦ 368 ἔτους π. Χ.)· καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν συγγραφέων λέγουσι συγχρόνως καὶ τὴν Βούραν ἀφανισθεῖσαν, ἄλλ' ἐκείνη μὲν ἡ Ἑλίκη ὑπὸ κύματος (τῆς θαλάσσης πλημμυρισίας), ἡ δὲ Βούρα ὑπὸ χάσματος (γῆς) ἠφανίσθη» (Στράβ., α, 54. Ἀριστοτ. περὶ Κόσμου κεφ. δ. Φιλόστρ.

νου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ ἄλλος τῆς ἁγίας Εἰρήνης, καὶ τρίτος τῆς ἁγίας Βαρβάρας, καὶ τέταρτος ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Τρύφωνος τοῦ μεγαλομάρτυρος, καὶ Παρθενίου ἐπισκόπου Λαμφάκων. Αὐτοῦ καὶ οἱ πλεῖστοι τῆς Μονῆς ἡμιπελῶνες, ἡ σταφιδῶνες, καὶ ἐλαιῶνες, καὶ κηποι παντοῖοι, καὶ ἄλλαι φυτεῖαι μέχρι πρὸς τὴν παραλίαν ἐκτείνόμεναι· Β'.) μετόχιον μετὰ τῆς κατ' αὐτὸ περιοχῆς τῆς ἐπιλεγόμενης τοῦ ἁγίου Νικολάου (ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῇ Ἐκκλησίας)· κεῖται δὲ κατὰ τὰ λεγόμενα μαύρα βουνά, χώραν τῆς Ἡλίδος· πρὸς τοῦτο δὲ γειτονεῖ· Γ'.) μετόχιον τὸ Βουπρασίον (τοῦτο τοῦ Ἀλῆ Τσελεπῆ καλεῖται βαρβαρικώτερον ὡς ἐκ τοῦ πρώτου κτίτορος Τούρκου, παρ' οὗ τινος ἡγόρασεν ἡ Μονὴ τὸ ὑποστατικόν)· ἐν δὲ τῷ Βουπρασίῳ καὶ ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου· Δ'.) ἡ λεγομένη Σάλμενα, μετόχιον καὶ αὕτη, καὶ χώρα κειμένη κατὰ τὴν Ἀρκαδίαν πλησίον τῶν Καλαβρύτων, ὀλιγώτερον μίας ὥρας ἀπέχοντα, καὶ Ναὸς ἅγιος ἐν αὐτῇ τιμωμενος ἐπ' ὀνόματι τῶν πανευφύμων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, τὸ δὲ πρότερον (πρὸ τῆς ἀνακαινίσεως) ἐπεφημίζετο ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Ἰσαποστόλων βασιλέων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης. Ἐχει δὲ καὶ ἄλλα κτήματα μικρότερα τὸ Μοναστήριον, οἷον. τὰ πλησίον τῶν Τρουπείων τέσσαρα μικρὰ μετοχίδια, τὸ λεγόμενον Σταυρία (καὶ Ναὸς ἐν αὐτοῖς τῆς ἁγίας Μαρίνης), καὶ τὰ Νεάματα (καὶ Ναὸς τοῦ ἁγίου Δημητρίου) καὶ τὴν Βοῖαν (καὶ Νάος τοῦ Παντοκράτορος), Ἀπωτέρω δὲ πάλιν οὐ μακρὰν τὸν ἱεροῦ Μοναστηρίου κεῖται τὸ λεγόμενον Μέγα ἀμπέλιον, καὶ Ναὸς ἐν αὐτῷ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Παρεξῆς δὲ, αἱ Φυτεῖαι, καὶ Ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου· καὶ παρὰ τὰς Φυτεῖας ἐλαιῶν, καὶ ληνός, καὶ οἰκίαι, καὶ Ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου. Εἰς ταῦτα προστεθείσθωσαν, κεφάλαιον καὶ

Ἡρωϊκ. σελ. 719)· ὁ δὲ Διόδωρος (ισ, 364) εἶπεν ἀμφοτέρας ὑπὸ θαλάσσης καταποντισθείσας· οὗτω καὶ Καλλιθένης (παρὰ Σενέπη, Φυσικ. ζητήμ., 5, 23)· ἀλλ' ὁ Ἀχαιοὺς Πολύβιος ἀριθμῶν τὰς πόλεις τῆς Ἀχαΐας. *Ας (λέγει) ἔτι καὶ νῦν διαμένειν, πλην Ὀλένου καὶ Ἑλίκης, τῆς πρὸ τῶν Λευκτρικῶν ὑπὸ θαλάσσης καταποθείσης· ὁ Πολύβιος ἔγραφε κατὰ τὴν ρνη. Ὀλυμπ. (τῷ 144 π. Χ.) ἦγον 224 ἔτη μετὰ τὰ Λευκτριὰ· καὶ ἔως τότε ὑπῆρχε λοιπὸν ἡ Βούρα, ὑπῆρχε δὲ καὶ τρεῖς αἰῶνας ὕστερον ἐπὶ Πανσανίου (τῷ 180 μ. Χ.). Ἀλλὰ τὴν φαινομένην τῶν ἱστορικῶν ταύτην διαμάχην διαλλάττει πάλιν αὐτὸς ὁ Πανσανίας· *Οτε δὲ (λέγει) Ἑλίκην ἐποίησεν ἀθλον ἐξ ἀνθρώπων ὁ Θεός, τότε καὶ τὴν Βούραν σεισμός ἐπέλαβεν ἰσχυρός—ὅποσοι δὲ τηλικαῦτα ἀποδημοῦντες—εὐτυχον—μόνοι τε οὗτοι Βουραίων ἐλήφθησαν, καὶ αὐτοὶ τῆς Βούρας ἐγένοντο οἰκισταί» (Πανσ. Ζ. κεφ. 25) ἠφανίσθη λοιπὸν μετὰ τῆς Ἑλίκης καὶ ἡ Βούρα πρὸ τῶν Λευκτρικῶν· ἀλλ' αὕτη πάλιν ἀνεκτίσθη, καὶ ἔκτοτε μέχρι σήμερον οἰκεῖται, καὶ οἱ μετὰ τὸν Πανσανίαν καὶ ἐφεξῆς ἐπιδρομαὶ τῶν ἐθνῶν μετέβαλον καὶ τὴν μορφὴν αὐτῆς καὶ παρὰ γούν πλείους) καὶ—τὸ ὄνομα.

κορωνίς ὄλων τῶν τοῦ Μοναστηρίου κτημάτων καὶ θησαυρὸς ἔνδοξος. τὰ ὀλίγα καὶ μικρὰ ἀλλ' ἀνεκτίμητα χωράφια τῆς ἁγίας Κόρης Εὐφροσύνης, κείμενα κατὰ τὸν Γαλατῆν (τὴν Ζαχλοροῦν), καὶ διαφυλάττοντα τὴν ἐπωνυμίαν τῆς ἁγίας μέχρι καὶ τῆς σήμερον ἡμέρας. Ταῦτα μένουσιν ὑποστατικά τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου κατὰ τὴν Πελοπόννησον· τὰ μὲν ἐξ ὑπαρχῆς κτηθέντα καὶ φυτευθέντα, τὰ δὲ καὶ ἀπὸ πολλῶν καταδρομῶν ἀνακαινισθέντα καὶ μέχρι σήμερον συντηρούμενα διὰ τοῦ μεγίστου καὶ σεμνοτάτου τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, λέγω δὲ τῶν δσίων καὶ συνεχῶν ἰδρώτων καὶ κόπων τῶν φιλεργοτάτων μοναχῶν. Τὰ δὲ κατὰ τὴν Λαπάταν καὶ τὸ παρὰ τὸ Αἶγιον (Βοστίτζαν) καὶ περὶ τὸν Δρόγκον μετόχια τοῦ Μοναστηρίου παλαιὰ, καὶ τὸ τῆς Ἀβυσσαίνης, καὶ τὸ τῆς Προυσσαίνης, καὶ τὰ λοιπὰ μεγάλα χωρία τὰ ἐν τῇ χρυσοδόλλῃ μνημονεύμενα χεῖρες ἤρπασαν ἱερόσουλαι δυναστείας παρανόμου.

§ ζ'. Τῶν δὲ παλαιῶν κειμηλίων, ἱερῶν τε σκευῶν καὶ ἁγίων λειψάνων, τὰ μὲν κράτιστα καὶ μέγιστα διέφθειρεν ὁ τῆς Μονῆς ἐμπρησμός· ὀλίγα δὲ τούτων ἐσφύθησαν ἔξω καὶ ταῦτα, κατὰ θεῖαν εὐδοκίαν, ἐν ποτὶς Μετοχίοις τυχόντα. Προσετέθησαν δὲ καὶ ἄλλα τινὰ ἐφεξῆς· ὡσαύτως καὶ ἱερῶν ἀμφίων πολυτίμους στολὰς, ἔχομεν μετρίας καὶ τὰς ἀναγκαίας· μετρίαν δὲ καὶ τὴν Βιβλιοθήκην καὶ μικρὰν ὡς πρὸς τὴν πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς πλουσίαν συνηγμένην· ὅθεν καὶ μάλιστα φροντίζουσιν οἱ Πατέρες ὅπως καὶ ταύτην ἐπαυξήσῃσι μετὰ τῆς Σχολῆς.

§ ζ'. Οἴκους δὲ κατὰ πόλεις (Μετόχια καὶ τούτους ὀνομαζομένους συνηθέστερον) ἔχει τὸ ἱερὸν Μοναστήριον καὶ ἐντὸς καὶ ἔξω τῆς Πελοποννήσου παρὰ τῶν χριστιανῶν ἑκκαταὶ καθιερωμένους. Τοιοῦτον οἶκον ἔχει ἐν Αἰγίῳ, καὶ ἄλλον ἐν Παλαιαῖς Πάτραις, καὶ ἐν Τριπόλει, καὶ Ἀργεῖ, καὶ Κορίνθῳ, καὶ Καλαβρύτοις, καὶ ἐν Καλάμαις, καὶ ἐν Μάνῃ· δὲ τὸ Μοναστήριον τῆς Μεταμορφώσεως καὶ ἐκτὸς δὲ τῆς Πελοποννήσου, ἐν Ἀθήναις, καὶ Λεβαδείᾳ, καὶ Θεσσαλονίκῃ, καὶ ἐν Σμύρνῃ, καὶ, τέλος, ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ λεγόμενον Βλαχικὸν παλάτιον (Βλαχ—Σαρᾶγι), καὶ προσέτι τὸ κατὰ τὴν Ἀντιγόνην νῆσον μοναστήριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τοῦ Καρίπη ἐπιλεγόμενον.

§ η'. Αὕτη συντόμως ἡ τοπογραφία τοῦ ἱεροῦ καὶ μεγαλυνόμου Σπηλαίου, τοῦ ὅρου τοῦ ἁγίου, ἐν ᾧ ἔθετο τὸ σκήνωμα τῆς παναγίας καὶ κεχαριτομένης αὐτῆς μορφῆς ἡ Παντάνασσα Δέσποινα κήπον τοῦτον ἀναδείξασα τῶν πνευματικῶν αὐτῆς χαρίτων καὶ δωρεῶν. Ἐν Σπηλαίῳ τῇ τῆς Βηθλεὲμ ἔτεκε τὸν μονογενῆ Υἱὸν αὐτῆς καὶ Θεὸν τοῦ παντός, καὶ ἐν Σπηλαίῳ τῇ τῆς Ἀρκαδίας ἀπεθησάμισε τὴν ἀρχέτυπον καὶ παντελὸς εἰκόνα τῆς προσκυνητῆς αὐτῆς μορφῆς, πηγὰς ἐλέους ἐκπέμπουσα τοῖς μετὰ πίστει προσιοῦσι. Καὶ προσέρχονται τὰ πλήθη τῶν πιστῶν «ὡς νεφέλαι καὶ περὶ στεραί» (καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας),

κατὰ τε τὴν δημοτελῆ πανήγυριν, καὶ ἄλλοτε πολλάκις συρρέοντα πανταχόθεν, καὶ μιμούμενα περιστερὰς μετὰ τῶν νεοσσῶν προσιοῦσας· ὥστε γίνεται καὶ πρὸς τοὺς συνερχομένους εὐλαβεῖς προσκυνητὰς τοῦ ἱεροῦ σκηνώματος ὁ, τι ἔλεγεν ὁ μακάριος Θεοδώρητος περὶ πάντων καθόλου τῶν πιστῶν τῶν ἐν ταῖς πανηγύρεσι συντρεχόντων εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν. «Εἰ δέ τις (λέγει) ἀκριβῶς βούλεται νοῆσαι τὸ χωρίον· (τό, Τίνες οἷδε ὡς νεφέλαι πέτανται, καὶ ὡσεὶ περὶ στεραὶ μετὰ νεοσσῶν; (Ἡσαΐ. ξ)· ἐν ταῖς δημοτελεῖσιν ἑορταῖς, ἢ ταῖς Δεσποτικαῖς, ἢ ταῖς τῶν ἁγίων μαρτύρων, θεασάσθω τὰ πλήθη συρρέοντα, καὶ τὰς μὲν (μητέρας), τὰς θυγατέρας ἐν ταῖς ἀγκάλας φερούσας, καὶ ταῖς χερσὶν ὀδηγούσας· τοὺς δὲ (Πατέρας), μετὰ τῶν υἱῶν βαδίζοντας· καὶ ὅψεται ἀληθῶς πνευματικὰς περιστερὰς μετὰ τῶν νεοσσῶν πετόμενας καὶ πρὸς τὴν νέαν παραγινομένης Σιών» (α).

Γένοιτο δὲ διὰ πρεσβειῶν τῆς παναρχάντου Θεοτόκου, ὅπως ἁείποτε τῶν πρὸς σωτηρίαν αἰτημάτων παρὰ Κυρίου τυγχάνωσι καὶ αἱ ἔξωθεν εἰς τὴν Μονὴν ἐρχόμενοι, καὶ οἱ ἐντὸς ἐνασκούμενοι πιστοὶ τῆς Παναγίας Τριάδος λάτρες καὶ προσκυνηταί, καὶ τῆς μελλούσης βασιλείας ἀξιώθωσιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι· εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

(α) Θεοδώρ. εἰς Ἡσαΐ. ξ. τόμ. Β. σελ. 185. ἐκδ. Εὐγ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Βίος καὶ πολιτεία τῶν δσίων καὶ θαυματουργῶν Πατέρων ἡμῶν Συμεῶν καὶ Θεοδώρου, καὶ τῆς δσίας Εὐφροσύνης, τῶν τὴν ἁγίαν καὶ θεομητορικὴν εἰκόνα εὐρόντων, καὶ ὅπως ταύτην ἀνεῦρον, καὶ περὶ αὐτῆς τῆς ἁγίας εἰκόνης, ὅπως ὑπὸ τοῦ θείου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ ἀνιστορήθη, καὶ ποία ταύτης ἡ μορφή, καὶ τίνων ὀλίγων ἐκ τῶν δι' αὐτῆς θαυμάτων ψυχωφελῆς διήγησις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ τῆς γεννήσεως καὶ ἀνατροφῆς τῶν δσίων ἡμῶν Πατέρων, καὶ ὅπως ἐμόνασαν.

§ α'. Οἱ τρισὸβλοι καὶ θεοφόροι Πατέρες ἡμῶν Συμεὼν καὶ Θεόδωρος ἦσαν ἀδελφοὶ κατὰ σάρκα, γεννηθέντες περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δ'. αἰῶνος (310—320 ἐν τῇ μεγαλοπόλει Θεσσαλονίκῃ τῆς Μακεδονίας), ἀπὸ γονέων λαμπρῶν μὲν κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν ἀκήρατον ὄλβον τῶν ἀρετῶν. Διότι διηγόν οὗτοι τὸν βίον «περιπατοῦντες ἀξίως τοῦ Θεοῦ τοῦ καλοῦντος ἡμᾶς εἰς τὴν εἰσαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν», καὶ κατὰ πάντα πολιτευόμενοι ὡς ἄξιοι ἀπτόγονοι τῶν Θεσσαλονικέων ἐκείνων, ὧν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐσέβειαν αὐτοὶς διέγραφεν ὁ οὐρανοβάμων Ἀπόστολος, γράφων πρὸς αὐτοὺς ταῦτα. «Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι παραλαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν τοῦ Θεοῦ, ἐδέξασθε οὐ λόγον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καθὼς ἐστὶν ἀληθὺς, λόγον Θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν». Τοιοῦτοι δὲ ὄντες οἱ μακάριοι γονεῖς ἤξιώθησαν παρὰ Κυρίου καὶ τοιούτων κεχαριτωμένων παιδίων, ἅτινα ἐκ τῆς βρεφικῆς αὐτῶν ἡλικίας ἀνέτρεφον ἐν φόβῳ Θεοῦ, καὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας, ἐκπαιδεύοντες τὰ ἱερὰ γράμματα, καὶ τὴν ἰδίαν ἐκυτῶν ζώην ἀρετῆς παράδειγμα πρὸς μίμησιν αὐτοῖς προτιθέντες. Καὶ προέκοπτον ἀμφοτέροι ὅτε Συμεὼν καὶ ὁ Θεόδωρος αὐξάνοντες καὶ

προβαίοντες θαυμασίως εἰς τὴν πρώτην στοιχείωσιν τῶν ἀρετῶν τῆς θεοσεβείας, ὥστε καὶ ἐξ αὐτῶν ἐτι τῶν ἀπαλῶν ὀνύχων ἐδείκνυσαν, ὅποιον κατὰ τὸ τέλειον τῆς ἡλικίας γενήσονται. Καὶ καθὼς τὰ γενναῖα βλαστήματα, ἔταν ἐκ τῆς πρώτης αὐξήσεως ἀναβαίνουσιν εὐθυτενῇ καὶ ραδινά, προδεικνύουσιν εἰς τοὺς γεωργοὺς τὴν μέλλουσαν αὐτῶν καλλονὴν καὶ εὐκαρπίαν, παρομοίως καὶ οὗτοι ἐκ τῆς πρώτης καὶ νεαρᾶς αὐτῶν ἐλάστης προεμήνυσαν, ὅτι ἔσονται ὡς τὸ ἀειθαλὲς ἐκεῖνο τοῦ ψαλμῶδου δένδρον, «τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καίρῳ αὐτοῦ καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρυήσεται». Καὶ ἐμελλεν ἄρα πληροῦσθαι καὶ ἐν αὐτοῖς τὸ θεῖον ἐκεῖνο ρητόν, ὅτι «Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει, καὶ ὡσεὶ κέρεος ἡ ἐν τῷ Λιβάνῳ πληθυνθήσεται».

§ β'. Ἄρτι λοιπὸν τὴν παιδικὴν παραλλάσσοντες ἡλικίαν, καὶ βρίθοντες ἀπὸ τε τῶν φυσικῶν τοῦ νοῦς πλεονεκτημάτων καὶ τῶν ἐκ τῆς χρηστῆς ἀνατροφῆς θεαρέστων ἡθῶν, πλήρεις δὲ καὶ χάριτος τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἔτεινον πρὸς ὃ προωρίσθησαν ὑψίστοιμον μέγεθος· καὶ οὕτε πρὸς πλοῦτον καὶ δόξαν ἀπέβλεψαν, οὕτε πρὸς ἄλλο τι τῶν γῆινων, ἀλλὰ πάντων ἀποστάντες, πρὸς ὅσα πλουτοῦσα νεότης ἐπτόχεται, φιλοδοξίας, ἀπολαύσεων, κυνηγεσίων, καλλωπισμάτων παντοίας τοῦ ἀβροδιαίου βίου ματαιοσπουδίας καὶ ρεούσης τρυφῆς, εὐθὺς ὅλοι ἐδόθησαν εἰς τὴν κτήσιν τοῦ ἀθανάτου πλοῦτου τῆς ἀρετῆς. Καὶ δὴ πρῶτον μὲν ἐσπούδασαν τὰ βιωφελῆ τῆς ἐξω σοφίας παιδεύματα, διακούσαντες εἰς τὰς ἐν Θεσσαλονίκῃ σχολὰς γραμματικὴν καὶ ρητορικὴν καὶ ποιητικὴν καὶ τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων τὰς ἐπιστήμας, ἐξαιρέτως δὲ ἐπαιδεύθησαν τὰς αἰωνίου καὶ ἀναλλοιώτους ἀληθείας τῆς θείας σοφίας καὶ τὰ τελειότατα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς παιδείας διδάγματα, θεολογίαν τε λέγων καὶ τὴν ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν ζωηφόρον καὶ φωτοπάροχον γνῶσιν, «αἰχμαλωτίξοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ». Καὶ ὅσον ἠῤῥξανον εἰς τὴν ἐπίδοσιν καὶ κατανόησιν τῆς ἐσω καὶ ἐξω φιλοσοφίας, τοσούτῳ προέκοπτον εἰς τὴν αὖξησιν τῶν ἀρετῶν, καὶ τὴν τελειότητα τῆς εὐσεβείας, σύμμαχον ἔχοντες τὴν ἐγκράτειαν, καὶ τὸ ἄτυπον καὶ ἀπλάστον ἦθος μετὰ τῆς ἐνοικούσης χάριτος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἄλλοτε μὲν, ὡς ἄλλοι τινὲς ὑψιπέται ἀετοί, ἀνυψοῦντο μετέωροι εἰς τὴν μυστικὴν θεωρίαν τῶν πνευματικῶν νοημάτων τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν, ἄλλοτε δὲ πάλιν, ὡς φιλεργοὶ μέλισσαι, διήρχοντο τῶν πρακτικῶν ἀρετῶν τοὺς λειμῶνας, εὐρίσκοντες τὴν ἐμπρακτον τοῦ θείου νόμου μελέτην γλυκυτέραν ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν· καὶ οὕτω διηγόν τὴν μακαρίαν αὐτῶν νεότητα, βίου καὶ λόγου τὴν ἁρμονίαν ὡς ἐν ὀργάνῳ μουσικῷ συνηχοῦντες, καὶ τὴν πράξιν μετὰ τῆς θεωρίας ἀδιαλείπτως ἀσχοῦντες.

Καὶ μᾶλλον κατὰ ψυχὴν παρὰ κατὰ τὸ σῶμα ζῆν ἐπεπόθουν, ἕνα καὶ μόνον ζῆλον καὶ σκοπὸν ἔχοντες, καὶ εἰς ἐν καὶ εἰς τὸ αὐτὸ τέλος ἀποβλέποντες, πῶς ἀρέσαντες τῷ Χριστῷ κερδήσωσι τὸν Χριστόν! Τοῦτον ἡγάπων, τοῦτον ἐπόθουν, πρὸς τοῦτον ἀκαταπαύστως ἀπέβλεπον, καὶ νῦν μὲν ἔψαλλον μετὰ τοῦ θεοπάτορος. «Πότε ἤξω καὶ ὁ φθῆσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;». Ἄλλοτε δὲ πάλιν «Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὥσει περιστερᾶς, καὶ πετασθήσομαι, καὶ καταπαύσω!» Κατὰ παύσεις γὰρ ἔστιν ἀληθῆς καὶ ἀνάπαυσις εὐφρόσυνος ἢ ἀπόλαυσις τοῦ ἄκρου τῶν ἐφετῶν, πρὸς ἣν καταντῶσιν ὅσοι τὴν πρᾶξιν καὶ θεωρίαν ὡς πτέρυγας φοροῦντες περιστερᾶς, ἀνίπτανται καθαροὶ καὶ ἄπιλοι ἀπὸ τῆς ἰλῦος τοῦ κόσμου τούτου.

§ γ'. Καὶ λοιπὸν ἀκμάζοντες ἤδη τὴν τοῦ σώματος ἡλικίαν, ἀκμάζοντες δὲ πολὺ πλέον τῷ πνεύματι καὶ τῇ κατὰ Θεὸν σοφίᾳ τε καὶ φρονήσει, καὶ πάντων τῶν ὄντων τὸ ἄσφατον καὶ πρόσκαιρον μελετῶντες, ἡσθάνοντο, ὡς ἐκ θείας ἐμπνεύσεως, ἀμφοτέροι πολλὴν κλίσιν πρὸς τὴν μοναδικὴν μακαρίαν ζωὴν, ὡς ἀνωτάτην φιλοσοφίαν, ἀπὸ τῶν κοσμικῶν θορύβων ἀπέχουσαν, καὶ μᾶλλον ἀπερίσπαστον καὶ ἀτάραχον, καὶ διὰ τῆς ἡσυχίας εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ ὄντος ὄντος ἀναδιβάλλουσαν. Ἐκέρυττε δὲ τότε ἡ ψῆμη τὴν ἀσκήσιν καὶ ἄλλων μὲν ἀλλαχοῦ μοναστῶν, μάλιστα δὲ τῶν κατὰ τὰ μέρη τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Παλαιστίνης ἐν ἐρήμοις ἀσκουμένων ἀγίων Ἀναχωρητῶν. Διότι κατὰ τὴν Αἴγυπτον πρῶτον, ἔτι περὶ τὰ μέσα τοῦ πρώτου αἰῶνος μετὰ Χριστόν, Μάρκου τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ τὸν θεῖον λόγον κηρύξαντες, καὶ κατὰ τοὺς ἐφεξῆς χρόνους πολλοὶ πιστεύσαντες εἰς τὸν Χριστὸν διηγόντες εἰς τὰς ἐρήμους, τῶν ζηλωτῶν Ἠλιού, καὶ τὸν ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλιοῦ ἐπελεθόντα μακάριον Πρόδρομον ἐνθῶως μιμούμενοι καὶ δέτριβον, ὡς εἶπεν ὁ Προφήτης, «ἐν γῇ ἐρήμῳ καὶ ἀβάτῃ καὶ ἀνύδρῳ», Θεῷ λειτουργοῦντες καὶ Θεῷ γινωσκόμενοι καὶ τούτων λοιπὸν τῶν ἰσαγγέλων ὁσίων τὸ παράδειγμα ἐξέκαιεν ἐν ταῖς καρδίαις τῶν δύο αὐταδέλφων τὸν ἐμπνευσθέντα τῆς θείας ἀγάπης οὐράνιον ἔρωτα. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς θείοις Εὐαγγελίοις ἀναγίνωσκον μετ' ἐπιστάσις νῦν μὲν τὸ «πῶλῃ σὸν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὲς πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι», νῦν δὲ τὸ «καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι, ὅτι νῦν εὐνοῦχισαν ἑαυτοὺς (ἔμειναν δηλονότι ἐν ἀγαμίᾳ καὶ παρθενίᾳ) διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» (α), καὶ τὴν κοινὴν τῶν Ἀποστόλων

(α) «Εἰσὶ γάρ, φησιν, εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». τίνες οὗτοι ἀλλ' ἢ οἱ γενητοὶ ἀπόστολοι, καὶ [οἱ] μονάζοντες, καὶ οἱ καθεξῆς παρθένοι; Ἰωάννης μὲν καὶ Ἰάκωβος υἱοὶ Ζεβεδαίου μέιναντες ἐν παρθενίᾳ, ... καὶ θαυμασίως τὸ κλέος τοῦ στεφάνου τούτου τοῦ ἀγῶνος ἐπενεγκάμενοι μετ' αὐτοὺς δέ, ὅσαι μυριάδες ἐν τῷ κόσμῳ μο-

ἀνεπόλουν φωνήν, οἵτινες διὰ τοῦ κορυφαίου Πέτρου πρὸς τὸν διδάσκαλον ἔκραζον: «Ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφῆκαμεν πάντα, καὶ ἠκολούθησάμεν σοι». Ταύτας δὲ καὶ τὰς τοιαύτας ἐμμελετῶντες θείας φωνὰς ὠρμησαν οἱ μακάριοι πρὸς τὴν ἀκριβεστάτην ἐκπλήρωσιν τῶν ἐντολῶν τῆς Εὐαγγελικῆς τελειότητος, καὶ κληρὸν ἑαυτοῖς ἔλαβον τὴν ἄκρατον καὶ ἀμίαντον παρθενίαν, τὴν σύνοικον τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν μακαρίων ψυχῶν. Καὶ δὴ λαβόντες εἰς τοὺς ἑαυτῶν ὤμους καρτερικῶς καὶ ἀνδρειοφρόνως τὸν Εὐαγγελικὸν τοῦ Χριστοῦ ζυγόν, ὑπερεῖδον μὲν δόξης καὶ πλούτου παντοδαποῦ, ὑπερεῖδον δὲ συγγενῶν καὶ φίλων καὶ οἰκετῶν καὶ μεγάλων κτημάτων καὶ ἀπολαύσεων, καὶ πάντων τῶν ὀνείρων τῆς ματαιότητος, ὅσα τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ περισπούδαστα, καὶ ἀφ' ὧν καὶ βραχεῖαν τινες ἔχοντες μερίδα, φουσθῶσι καὶ πνέουσι μεγάλα, καταλαζονεόμενοι τῶν ὑποδεεστέρων. Ἀλλ' οἱ μὲν τοιοῦτοι κύπτοντες ὡς βοσκῆματα πρὸς τὴν γῆν, καὶ μηδέποτε τὰ ὄμματά τῆς διανοίας ὑψοῦντες πρὸς οὐρανόν, καὶ τὴν αἰώνιαν τοῦ ἀνθρώπου πατρίδα, διέχουσιν ἐκδεδιγημένοι δοῦλοι τῶν ἄλλων παθῶν, καὶ συχνάκις τοὺς θείους παραβαίνουσι νόμους ἐν οἷς ἐγεννήθησαν καὶ ἐτρέφθησαν, ἕως οὗ θνήσκουσι, τέλος, θάνατον διπλοῦν, τὸν πρόσκαιρον τοῦ σώματος, καὶ τὸν ἀθάνατον τῆς ψυχῆς: πολλάκις δὲ καὶ κατείδον τὸν δύστηνον αὐτὸν βίον ἐν ἀπορίᾳ δύνοντα, γυμνόν τῆς προτέρας εὐπραγίας ἐκείνης, ἣν ἐνόμιζον ὅτι εἶχον παρ' ἑαυτοῖς ἀσφαλῶς κατεσφραγισμένην. Ἀλλ' οὐχ' οὕτως οἱ θεοπέσοι τῆς ἀρετῆς καὶ οἰότητος ἀσκηταί, Συμεὼν καὶ Θεόδωρος: ἀλλὰ πᾶσαν τὴν τοῦ βίου πλάνην κατανοήσαντες καὶ πρὸς τὴν μόνην ἀληθινὴν καὶ αἰώνιον ζωὴν ἀποβλέψαντες ἐφόρεσαν τὸ σχῆμα τῆς μοναδικῆς πολιτείας, καὶ ἀνεχώρησαν εἰς ἀβάτους ἐρήμους, ἀποφυγόντες θορύβους πολιτικούς, ὄχλον ἀγοραίων, ἀρχοντικὸν τύπον, κόρον τρυφῆς, τὸν ἀηδίας καὶ νόσον πατέρα, τὰ δικαστήρια, τοὺς συκοφάντας, τοὺς μετὰ πλεονεξίας πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας, τοὺς δμνούντας, τοὺς ψευδομένους, πᾶσαν τὴν τοῦ βίου κακίαν καὶ μοχθηρίαν, ὅσην ὁ κόσμος οὗτος εἰς τὰς πολυανθρώπους πόλεις μάλιστα ἐπισύρειται καὶ διέτριβον μόνον, καθαρεύοντες τοὺς ὀφθαλμούς, καθαρεύοντες τὰ ὦτα, καθαρίζοντες τὴν γλῶσσαν, καὶ πρὸ πάντων τὴν καρδίαν κεκαθαρμένον. Ἀνέδησαν δὲ πρῶτον ἐνασκούμενοι εἰς τὰ ὄρη, ὡς εὐθετα μάλιστα πρὸς ὑψηλὰς θεωρίας, καὶ ἀνέκαθεν φανέντα χωρὶα θεοφιλή: διότι καὶ Θεὸς ἐδόξασεν αὐτὰ πάλαι, τῆς φοβερᾶς αὐτοῦ καταξιώσεως ἐπιφανείας (ὡς τὸ Σίναιον καὶ Χωρήβ), καὶ αὐτὸς ὁ Θεάνθρωπος Κύριος ἡμῶν καὶ Δεσπότης κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς αὐτοῦ πο-

νάζοντες καὶ ἀπὸ μοναστηρίων (ἰσ. μοναστηρίων) καὶ παρθένων τουτὶ τοῦ ἀγῶνος τὸ κλέος ἐπηνέγκαντο: οἵτινες σώμασι γυναικῶν οὐκ ἐμίγησαν, ἀλλ' ἡθλήσαν ἐν ἀγῶνι τελειοτάτῳ, ὡς καὶ Ἠλίας ἐν [τῇ] παλαιᾷ Διαθήκῃ εὐρίσκεται, καὶ Παῦλος λέγων (Α. κορινθ. ζ. 8) λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις, ὅτι καλὸν αὐτοῖς, ἐὰν μείνωσιν οὕτως ὡς ἐγώ. Ἐπιφαν. αἰρέσ. νη. σελ. 491 Colon.

λιτεῖαν ἡδύλογι τὰ ὄρη συχνάκις, ἀνερχόμενος εἰς αὐτὰ καὶ προσευχόμενος κατ' ἰδίαν καὶ αὐτὴν δὲ τὴν δόξαν τῆς θείας αὐτοῦ μορφῆς ἐπ' ὄρους Θαβὼρ ἐφανέρωσεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους. Ὅθεν καὶ Μωσῆς ὁ θεόπτης, καὶ Ἡλίας ὁ ζηλωτής, καὶ ὁ Ἐλισσαῖος καὶ ἄλλοι υἱοὶ τῶν προφητῶν καὶ αὐτὸς ὁ ἐκ παιδὸς ἐν τοῖς ἐρήμοις διατρίβων Βαπτιστὴς τοῦ Κυρίου, καὶ οἱ τοῦτων ἐφεξῆς ὁπαδοί, ὁρεσίτροφοι πολλάκις διήγον «τὰ ἄνω ζήτοῦντες» καὶ «ἐγγίζοντες ὄρεσιν αἰωνίοις». Τούτους δὲ καὶ οἱ υἱοὶ Πατέρες μιμούμενοι τὴν ἐν ὄρεσιν ἐδίωκον ἡσυχίαν, ἀφορῶντες εἰς ἐκεῖνο τὸ νοητὸν ὄρος τοῦ Κυρίου, ὅπου, τέλος, ἀναθαίνει καὶ ἵσταται «πᾶς ἁθροῦς καὶ καθαρὸς τῆ καρδίας». Καὶ πρῶτον μὲν ἀνῆλθον οἱ μακάριοι εἰς τὸν Ὀλυμπον, ὅπου καὶ διέτριψαν χρόνον ἱκανόν, ἐκεῖθεν, δὲ μετέβησαν εἰς τὴν Ὅσων, ἀκχεῖθεν εἰς τὸ Πῆλιον «ὅστεροῦμενοι (κατὰ τὸν Ἀπόστολον), θλιβόμενοι, κακουχοῦμενοι, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὁπαταῖς τῆς γῆς», καὶ τρέχοντες διὰ τῆς ὑπομονῆς τὸν καλόν, ὃν ἀνέλαβον, ἀγῶνα τῆς ἱσαγγέλου πολιτείας.

§ δ'. Οὕτω δὲ διάγοντες, καὶ τὸν βίον μὲ προσευχὴν καὶ μελέτην τῶν θείων λόγων, καὶ εἰς ἐργασίαν (ἅψ' ἡς ἐτρέφοντο «ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσίν»), καὶ εἰς μικρὰν τοῦ σώματος ἀνάπαυσιν ἔχοντες διαμεμερισμένον, ναδὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπέδωκαν καθαρώτατος, τοῦ Θεοῦ ἐνδικαίτημα, καθὼς αὐτὸ τὸ ἀψευδέστατον στόμα τοῦ Κυρίου καθυπέσχετο παντὶ τῷ εἰς αὐτὸν πιστεύοντι καὶ τὰς Εὐαγγελικὰς ἐντολὰς ἐκπληροῦντι, λέγον, «ὅτι» Εὐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου ἐλευσόμεθα καὶ μόνην παρ' αὐτῷ ποιήσομεν». Καὶ διήγον λοιπὸν οἱ μακάριοι ἐπὶ γῆς, ὡς ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἀδιαλείπτως ἐμφοροῦμενοι τῶν κατὰ νοῦν καὶ γινώσκιν ὑψηλοτάτων θεωριῶν, καὶ ἀποβλέποντες πρὸς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν. Πολλὴν δὲ καὶ πρὸς τὴν ἄχραντον τοῦ Κυρίου μητέρα καὶ Θεοτόκον εἶχον εὐλάβειαν, καὶ ταύτην συνεχῶς ὕμνοις ὁμοίαις ἐγέραιρον, καὶ πιστῶς ἐμακάριζον, καθὼς αὐτὴ προεῖπεν ἡ Μητροπάρθενος «ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί» καὶ πρέσβυν αὐτὴν ἐπεκαλοῦντο καὶ μεσίτριαν ὑπὲρ ἑαυτῶν τε καὶ τοῦ κόσμου παντός πρὸν τὸν μονογενῆ αὐτῆς υἱὸν καὶ Θεόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῆς εἰς τὸν Ἀθῶνα καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἄλλους τόπους ἱερᾶς περιηγήσεως τῶν Πατέρων.

§ α'. Ἦδη δὲ χρόνους ἱκανοὺς ἐν τοῖς εἰρημίοις ὄρεσιν ἐνασκηθέντες εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς μετέβησαν καὶ εἰς τὸ τοῦ Ἀθῶνος ἀγώνυμον ὄρος, ὅπου ἀκχεῖ τότε διέλαμπον ἄνδρες ἐρημικοὶ καὶ ἡσυ-

χασταί, τῆς μελλούσης τῶν ἐκεῖ μοναστηρίων εὐλογίας πρόδρομοι. Ἦλασσον δὲ τόπους ἐκ τόπων οἱ μακάριοι, τῷ καθοδηγοῦντι πνεύματι πειθόμενοι καὶ πανταχόθεν μὲν αὐτοὶ συναθροίζοντες εἰσι χρήσιμον εἰς τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν, γινόμενοι δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους μοναδικῆς τελειότητος ἐμψυχον παράδειγμα. Πρᾶξιν δὲ καὶ θεωρίαν γεγυμνασμένοι, εἶχον καὶ τῶν ἀρετῶν τὴν παρακολουθοῦσαν πληθύν, πίστιν, ἀγάπην, ἐλπίδα, γνησίαν ἐν δόγμασιν εὐσέβειαν, ἀγνισμόν ψυχῆς καὶ σώματος, δάκρυα διηνεκῆ, προσευχὴν ἀκατάπαυστον, νηστείαν καὶ ἀγρυπνίαν ἀνάμνητον χαυμενίαν καὶ τὴν ἄλλην σκληραγωγίαν πάθη κατευνάζουσαν, ἀκτημησύνην καὶ ταπεινώσιν εἰς ἄκρον ἐλάσσαν, συμπαθεῖ φιλανθρωπίαν, ὅποια μάλιστα Θεῷ τὸν ἀνθρώπον ἐξομοῖσι, ζῆλον ἐνθεον πρὸς ἑλεγχον καὶ ἐπιστροφὴν τῶν κατὰ τῆς εὐσεβείας λυσσώντων, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀδιάκοπον τῶν θείων Γραφῶν τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην, ἣν ἡ τοῦ θείου ἔρωτος ἀσβεστος λαμπρὰς ἐμπυρον ἀνέφλεγε καὶ διακαῆ, κατὰ τὸν εἰπόντα προφήτην· «καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ».

§ β'. Οὕτω δὲ καιομένους ὑπὸ τοῦ θείου πόθου καὶ ἄλλος ἐπῆλθεν εἰς αὐτοὺς ἐνθεος λογισμὸς, ὅπως ἀπέλθωσιν εἰς προσκύνησιν καὶ τῶν θεοδαδιστῶν τόπων τῆς τε Ἱερουσαλήμ, καὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ. Εἰς ἐκείνην μὲν τὴν μητέρα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἵνα καταφιλήσῃ τοὺς τρισολβίους ἐκείνους τόπους, ἐφ' ὧν σωματικῶς περιπάτησαν οἱ θεανδρικοὶ καὶ ἄχραντοὶ πόδες τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰς δὲ τὸ Σίναιον, ὅπως θεωρήσῃ τὰς πανσέπτους ἐκεῖνας ἐρήμους, ἐν οἷς ὁ Θεὸς Μωϋσεὶ τῷ θεράποντι λαμπρῶς ἐπεφάνη, καὶ τὰς πλάκας ἔδωκε τῆς παγκοσμίου Νομοθεσίας· πρὸς δὲ τοῦτοις ἐπεθύμουν ἵνα καὶ αὐτόπται γένωνται καὶ αὐτήκοοι τῆς συνομιλίας καὶ συναναστροφῆς ἐκείνων μάλιστα τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, οἵτινες ὡς προείπομεν, διέτριβον ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐνασκούμενοι κατὰ τὴν Παλαιστίνην, καὶ ἐν Συρίᾳ, καὶ εἰς τὰς ἐρήμους τοῦ Σινᾶ, καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ Θηβαΐδος, καὶ τῶν ἐκεῖσε χωρῶν.

§ γ'. Πολλοὺς δὲ καθ' ὁδὸν καὶ ἄλλους ἱεροὺς ἀσκητὰς καὶ διδασκάλους τῆς ἀρετῆς ἐπεσκέφθησαν κατὰ τόπους· πολλῶν ἱερῶν σκηνωμάτων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς τεθησαυρισμένων ἁγίων κειμηλίων τῆς χάριτος ἀπήλαυσαν· πολλὰ ἐκοπίασαν, καὶ πολλάκις ἐκακοπάθησαν, καὶ πολλὰχῶς ὠφελήθησαν καὶ ὠφέλυσαν, ἕως, τέλος, Θεοῦ συνερουμένου, ἔφθασαν εἰς τὴν ἁγίαν γῆν. Καὶ χαίροντες, καὶ πάντα ποιῶντες εἰς δόξαν Θεοῦ, προσεκύνησαν τὴν ἁγίαν Βηθλεέμ, ἐν ᾗ ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη· ἐσεδάσθησαν τὸ Ἰορδάνην, ἐν ᾗ ἐβαπτίσθη· ἐθαύμασαν τὴν ἐρημον, ὅπου μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα νηστὶς διετέλεσεν· ἐτίμησαν τὸ Θαβώριον ὄρος, ὅπου πανενδόξως μετεμορφώθη· κατεφίλησαν τὴν ἁγίαν Σιών, ἐν ᾗ τὸν μυστικὸν ἐτέλεσε δεῖπνον, καὶ ὅπου

τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατήλθεν ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ἐν εἵδει πυρίνων γλωσσῶν προσεκύνησαν καὶ τὸν Γολγοθᾶν, ἐφ' οὗ ὁ Κύριος ἐσταυρώθη· καὶ τὸν Ζωφδόχον τάφον, ὅπου σωματικῶς ἐνταφιασθεὶς τριήμερος ἀνέστη· καὶ τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν, ὅθεν εἰς οὐρανούς πρὸς τὸν ἀρχίφωτον ἀνελήφθη Πατέρα· κατησπάσθησαν δὲ καὶ τὸν ἐν Γεθσημανῇ τῆς ζωηφόρου Θεομήτορος τάφον, ὅθεν ζῶσα πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς ἐνδόξως μετέστη, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἀπαξάπαντας τοὺς ἁγίους τόπους τῆς νέας Σιών ἐθώρησαν, ἐν οἷς ἐτελεσιουργήθησαν τὰ μυστήρια τῆς παγκοσμίου σωτηρίας. Μετὰ δὲ τούτους ἀπελθόντες προσεκύνησαν καὶ τοὺς ἱεροὺς τόπους τοῦ Θεοδαδίστου ὄρους Σινᾶ, ὅπου Μωϋσεὶ τῷ θεόπτῃ «ἐλάλησεν ὁ Κύριος ἐνώπιος ἐνώπιον, ὥς εἴ τις λαλήσῃ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον»· κατεφίλησαν τὴν ἁγίαν ἐκείνην κορυφήν, ὅπου, νηστεύσας ὁ θεόπτης νυχθήμερα τεσσαράκοντα, τὸν θεόγραφον νόμον ἔλαβε· κατησπάσθησαν τὴν ἁγίαν γῆν τῆς μυστηριώδους ἐκείνης βλάβης, ἣτις ἐκαίετο καὶ οὐ κατεκαίετο, τὸ μέγα τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον προτυποῦσα· καὶ τὸ Χωρὴδ δὲ κατεῖδον, ὅπου καὶ Μωϋσῆς πάλιν, καὶ ὁ προφῆτης Ἠλίας ὕστερον θείας ἐπιφανείας κατηξιώθησαν· καὶ ὅσα ἄλλα ἀνὰ πάσα μνημεῖα καὶ δείγματα τῶν ἐν ἐκείνῃ τῷ τόπῳ γενομένων θεοφανειῶν. Πληρώσαντες δὲ καὶ ταύτην τὴν φιλόθεον αὐτῶν ἔρεσιν ἀπῆλθον εἰς τὰς περὶ ἐρήμους αὐτοῦ τοῦ Σινᾶ, καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ τῆς Νητρίας καὶ Θηβαΐδος, ἔνθα συνωμίλουν μετὰ τῶν ἐκεῖσε τότε ἀνακουμένων ἱσαγγέλων ἐρημιτῶν. Καὶ συνασκούμενοι μετ' αὐτῶν, καὶ συμμελετῶντες πνευματικῶς ἠγάλλοντο καὶ ἔχαιρον, δοξάζοντες τὸν Θεόν, ὅστις ποιεῖ τὸ θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ἡξίωσεν αὐτοὺς καὶ ταύτης τῆς χάριτος, ὥστε καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς μακαρίας αὐτῶν ζωῆς ἤθελον ἐκεῖ διαπεράσαι· θεία δὲ ὅμως νεύσις ἤγε πάλιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν Ἱερουσαλήμ. Ὑπῆρχε δὲ τότε τῆς τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας πρόεδρος θεοπρόβλητος καὶ πνευματικὸς πηδάλιουχος Μάξιμος ὁ ἱερώτατος (α), ὅστις, ὥς εἶδε πάλιν αὐτοὺς ἐπανελθόντας, ὑπεδέξατο μετὰ πολλῆς τιμῆς, κατὰ τινὰ περὶ αὐτῶν προγεγονοῦσαν εἰς αὐτὸν θείαν ἀποκάλυψιν, καὶ τούτους τοῦ θεοῦ βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης κατηξίωσε, καὶ κατεῖχε φιλοστόργως παρ' ἑαυτῷ, ὥς ἐγκόλπια πνευματικὰ καὶ σκευὴ τίμια τοῦ Χριστοῦ διατηρῶν, καὶ περιμένων τί ἄρα τὸ θεῖον ἐν αὐτοῖς εὐδοκήσει πρὸς σωτηρίαν πολλῶν.

§ δ'. Ἐνδημοῦντες λοιπὸν εἰς τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλήμ οἱ μακάριοι εἶδον ἑκάτερος κατὰ μέρος μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁπτασίαν κατ' ὅσον φανερωθεῖσαν, τὴν ἐφεξῆς. Ἐφάνησαν αὐτοῖς τρεῖς τινες ἄνδρες, γηραλᾶτοι

(α) Μάξιμος ὁ Γ'. Ἱεροσολύμων, ἐπατριάρχευσε τῷ 333, μέχρι τῶν 348 μετὰ Χριστόν· τοῦτον διεδέξατο ὁ ἀγιώτατος Κύριλλος.

τὸ εἶδος, ἱεροπρεπεῖς τὴν στολήν, σεβάσμιοι τῇ καταστάσει τοῦ σχήματος, καὶ θεοειδεῖς διὰ τὴν ἐπανθοῦσαν εἰς τὰ πρόσωπα μάλιστα θαυμασίαν χάριν τε καὶ σεμνότητα. Καταπλαγέντες δὲ πρὸς τὴν εὐφροσύνην οἱ ἀδελφοὶ καθορῶσιν εὐθὺς καὶ ἄλλο θέαμα κρεῖττον ἢ κατὰ ἀνθρώπων. Ἐπιφανέται πάγκαλος καὶ ἡλιόμορφος ἀνασσα αἰγλήν οὐράνιον περιεστεμμένη· παρέστησαν δὲ παρ' αὐτὴν εὐθὺς προσελθόντες καὶ οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι γεραροὶ ἄνδρες, οἱ πρότερον ἐπιφανέντες. Καὶ ἡ πάμφωτος βασιλὶς εὐμενῶς πρὸς τοὺς δῶμα θεθαμβημένους ἀδελφοὺς ἀποδλέψασα θαρρεῖν τε ἐκέλευε, καὶ ἱλαρῇ τῇ προσώπῳ ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς τοιαῦτα. «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πιστοὶ δοῦλοι τοῦ υἱοῦ μου καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὗ τινος τὸν σταυρὸν ἐπ' ὧμων ἀράμενοι τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούετε, καὶ τὸ θέλημα ποιεῖτε προθύμως καὶ ἀξίως τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ βασιλείας. Ἄγετε δὲ καὶ τοῦ λοιποῦ τὸν ἄγωνα τὸν καλὸν ἀγωνίζεσθε, καὶ τὸν δρόμον τῶν τριῶν τούτων» (καὶ ἅμα τοὺς μετ' αὐτῆς τρεῖς σεβασμίους ἄνδρας δεῖκνυνεν) «δολοφύχως βαδίζετε, ἐργαζόμενοι καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ μου, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς χώρας τῆς Ἀχαΐας, ὅπου καὶ οὗτοι τὸ τοῦ Χριστοῦ γεώργιον εὐαγγελικῶς ἐφύτευσαν καὶ ἐπότισαν καὶ ἐκαλλιεργήσαν. Εἰσὶ δὲ τούτων ὅδε μὲν, Παῦλος ὁ Ἀπόστολος, οὗτος δὲ, Ἀνδρέας ὁ πρωτόκλητος, ὁ δὲ τρίτος ἐκεῖνος, ὁ Λουκάς ὁ εὐαγγελιστής. Ἐξέλθετε λοιπὸν ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ὑπάγετε εἰς τὴν Πελοπόννησον, καθ' ὁδὸν μὲν κηρύττετε τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἐπιστρέφοντες ἐκ πλάνης ἀμαρτωλούς, μέχρις ἂν καταντήσητε καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀχαΐας, ὅπου καὶ ἡ χάρις μου καθοδηγήσει ὑμᾶς διὰ τοῦ θεοῦ θελήματος. Ἐκεῖσε δὲ φθάσαντες εὐρήσετε τὸν τύπον τῆς ἐμῆς μορφῆς, κατ' εὐδοκίαν τοῦ υἱοῦ μου καὶ Θεοῦ ἐξεικονισθείσης ὑπὸ τοῦ θεηγόρου τούτου καὶ εὐαγγελιστοῦ Λουκά· τὰ δὲ πρὸς εὐρεσιν τῆς εἰκόνος ἅπαντα ὑμῖν ἀποκαλυφθήσεται, ὅταν καταντήσητε εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον· καὶ ἅπτε ἐν εἰρήνῃ». Τοῦτα εἰπούσα ἡ Παντάνασσα Δέσποινα ἀνῆλθεν εἰς οὐρανὸν μετὰ τῶν τριῶν Ἀποστόλων, καὶ οἱ ὅσοι ἐθεώρουν τὴν ἄνοδον. Ἐξεγερεθέντες δὲ τοῦ ὕπνου ἐκθαμβοὶ καὶ ἐννεοὶ διὰ τὴν ὁπτασίαν, διηγεῖται ταύτην πρῶτος ὁ Συμεὼν πρὸς τὸν Θεόδωρον, διηγεῖται δὲ μετέπειτα καὶ αὐτός πρὸς ἐκεῖνον ταῦτά· καὶ χωρὶς τινος διαταγμοῦ πληροφορηθέντες τὴν θείαν εὐδοκίαν, εἶπον πρὸς ἀλλήλους, «τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω καὶ τῆς αὐτῶν ἀφθόρως τεκούσης Παρθενομήτορος». Καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὁρᾷ διηγήσαντο πάντα πρὸς τὸν ἱερώτατον Μάξιμον. Οὗτος δὲ δοξάσας τὸν Θεόν, τὸν ποιοῦτα μεγάλα καὶ θαυμαστά, καὶ νοουθετήσας αὐτοὺς καὶ παρακαλέσας χριστομιμήτως, ἵνα πάντοτε διατελῶσι πρόθυμοι καὶ εὐπειθεῖς εἰς τὰ τοῦ Κυρίου θελήματα, ἐξαπέστειλεν ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων μετὰ θερμῶν δακρύων καὶ ἑγκαρδίων εὐχῶν. Ἐπέδωκε δὲ τούτοις καὶ ἐπιστολὰς πρὸς τὸν τότε Πάπαν τῆς Ρώμης (Ἰούλιος οὗτος ἦν), ὥς λέγει ἡ

γας τοῦ πατρὸς αὐτῆς, οἰκοῦντος ἐν κώμῃ καλουμένῃ τῶν Γαλατῶν· αὕτη καθοδηγήσει ὑμᾶς πρὸς τὴν εὐρεσιν τῆς Θεομητορικῆς εἰκόνης, περὶ ἧς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐνδημοῦντες ἐδιδάχθητε. Ἀλλ' ὑπάγεται, καὶ χαίρετε ἐν Κυρίῳ». Καὶ οἱ μὲν Ἀπόστολοι τοιαῦτα εἰπόντες ἐγένοντο ἄφαντοι· ὁ δὲ τόπος τῆς τοῦτων ἐπιφανείας ἀπέβη ὑστερον ἐπισημότητος, ὡς λέγομεν ἐφεξῆς (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης, καὶ ὅπως αὐτῇ συνήντησαν οἱ Πατέρες, καὶ δι' αὐτῆς ὠδηγήθησαν εἰς εὐρεσιν τῆς ἁγίας εἰκόνης.

§ α'. Οἱ δὲ ἄγιοι· ἐξαναστάντες τοῦ ὕπνου πλήρεις χαρᾶς καὶ πάσης πληροφορίας ἐδόξασαν τὸν Θεόν· καὶ εὐθυδρομοῦντες, ὡς διετάχθησαν, τὸν Βουραϊκὸν κατέλαβον ποταμόν, καὶ βλέπουσι μακρόθεν τὴν, περὶ ἧς προακηκόασιν, ἁγίαν κόρην καθήμενὴν ἐπὶ πέτρας, ἀντικρὺ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ· ἦτις, ὡς ἐπλησίασαν οἱ γέροντες, ἐμβλέψασα προσεκτικῶς εἰς αὐτοὺς ἡγαλλιάσατο τῷ πνεύματι, καὶ πάραυτα δραμοῦσα μεθ' ὅσης τῆς εὐλαθείας προσεκύνησε· καὶ αὐτοὶ εἶπον αὐτῇ, «χαῖρε ἐν Κυρίῳ», κατὰ τὸ σύνθημα, ἡδὲ ὁσία Εὐφροσύνη χαρμοσύνης εἰς αὐτοὺς ἀποδοῦσα «χαίρετε (λέγει) καὶ ὑμεῖς ἐν Κυρίῳ, δούλοι καὶ ἐργάται τοῦ ἀμπελώματος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, Συμεῶν καὶ Θεόδωρος»· καὶ οἱ ἄγιοι ὡς ἤκουσαν αὐτὴν ἀποκαλοῦσαν αὐτοὺς ἐξ ὀνόματος ἐθαύμασαν, καὶ ἐστησαν διστάζοντες διὰ τὸ τῆς κλίσεως ἀπροσδόκητον. Ἡ δὲ ὁσία Κόρη κατιδοῦσα τούτους πεφροντισμένους καὶ σιωπῶντας, καὶ συνεικάσασα τοὺς αὐτῶν διαλογισμούς, ἅμα τε διετύπωσεν εἰς ἑαυτὴν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιτοῦ Σταυροῦ τὸ σημεῖον, τὸ κατὰ τοῦ Διαβόλου ἀπροσμάχητον ὕπλον, καὶ κλένχσας τὰ γόνατα κάτωθεν τῆς πέτρας ἐφ' ἧς ἐκάθητο πρότερον, ὑψώσασα δὲ καὶ τὰς χεῖρας πρὸς οὐρανὸν ἐνώπιον αὐτῶν εὐχομένη ἔλεγε τοιαῦτα. «Ὁ Θεοτόκε παρθένε, ἡ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν ἀειπάρθετος Μήτηρ, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ μου, ἡ ἀένναος τῆς ζωῆς καὶ τῶν θαυμάτων πηγὴ, ἦτις ἡξίωσας καὶ ἐμὲ τὴν ταπεινὴν καὶ ἀναξίαν σου δούλην ὑπηρετήσαι τῇ θεομητορικῇ σου θελήσει, θαυμάστωσον ἐπ' ἐμοὶ τῇ ἀμαρτωλῇ τὰ ἑλέη σου· διότι ὡς μήτηρ τοῦ Παντοδυνάμου Δημοουργοῦ καὶ Σωτῆρος τῶν ὅλων, πάντα δι' αὐτοῦ δύναισι πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων». Ταῦτα εἰποῦσα, καὶ χαράξασα τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ κατὰ γῆν διὰ τῆς ποιμαντικῆς αὐτῆς ράβδου ἐπλεῖξε τὸ ἔδαφος, καὶ ἐβράχην μὲν ἡ πέτρα διχῶς, ἡ δὲ γῆ κάτωθεν ἀνέβλυσεν ὕδωρ πολὺ, ποτιμώτατον καὶ γλυ-

(α) Αὐτοῦ (πλησίον τοῦ χωρίου τῆς Κλαπατσούνας) εὐρίσκεται ἡ περιφημος ἐκείνη παμπάλαιος πλάτανος, καὶ ἐν αὐτῇ παραδόξως ἐντετυπωμένη εἰκὼν τῆς Θεομήτορος, ἀκριβέστατον ἀντίτυπον οὕσα τῆς Ἀποστολικῆς, ὡς λέγομεν ἐφεξῆς ἐν τοῖς περὶ τῶν θαυμάτων τῆς ἁγίας εἰκόνης· κεφ. ζ'. θαυματ. β.

κύτατον, καὶ βρῦσι τὸ νάμα μέχρι τοῦ νῦν, οὐ μακρὰν τῆς κώμης τῶν Γαλατῶν, παρ' αὐτὰ τὰ χωράφια τῆς Ὀσίας (περὶ ὧν προείπομεν Χωρογραφ. κεφ. ε'. § δ'). καὶ ἡ πηγὴ καλεῖται τῆς ἁγίας Κόρης ἄχρι καὶ τῆς σήμερον ἡμέρας. Ταῦτα βλέποντες οἱ Πατέρες ἐθαύμασαν, ὡς εἰκός, καὶ προσεκύνησαν τὸν Θεόν, καὶ τὴν πανάχραντον Θεοτόκον ἐδόξασαν, εἰτα λέγουσι πρὸς τὴν Κόρην. «Ὁ θύγατερ, τί σοι ἐστὶν ὄνομα; πόθεν δὲ καὶ ἐγνώρισας ἡμᾶς καὶ ἐκάλεσας ἐξ ὀνόματος; ποῦ δὲ καὶ ὁ θεομητορικὸς ἀπόκειται θησαυρός, εἴ τινα οἶδας ἁγίαν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ζωγραφηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ θείου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ;» ἡ δὲ ὁσία Κόρη ταπεινῶς καὶ ἀνυπερθέτως ὑπολαβοῦσα τὸ λόγον πρὸς ἀπόκρισιν, οὕτω τῆς διηγήσεως ἤρξατο.

§ β'. Ἐγὼ μὲν, δοσιώτατοι Πατέρες, ὀνομάζομαι Εὐφροσύνη· γνωρίζω δὲ τὴν σεπτὴν τῆς Θεομήτορος εἰκόνα, καὶ ποῦ κεῖται θεόθεν τεθησαυρισμένη· ὅπως δὲ αὕτη μοι ἀπεκαλύφθη, καὶ πῶς ὠδηγήθην εἰς εὐρεσιν αὐτῆς, πῶς δὲ καὶ τὰ καθ' ὑμᾶς ἐδιδάχθην γνωρίσαι, ποῖοι τινες ἐστέ, καὶ πᾶσι τὰ ὀνόματα ὑμῶν, ἀκούσατε. Βλέπετε τοῦτο τὸ μικρὸν αἰπόλιον τῶν αἰγιδίων τοῦ πατρὸς μου; τοῦτο βόσκουσα συνήθως εἰς τὰ περὶ χωρὰ τῆς πατρίδος μου (Γαλάται αὕτη ὀνομάζεται), ἀπρηχόμην πολλάκις καὶ πρὸς τὸ μέρος ἐκείνης τῆς ὑψικόμου πέτρας» (καὶ ἐδείκνυσεν εἰς αὐτοὺς τὸ μέγα Σπήλαιον). «Ἦδὴ δὲ πρό τινων ἡμερῶν ὥρα μεσημβρίας ἐνδιάζουσα διὰ τὸ καῦμα τοῦ ἡλίου μετὰ τῆς ποίμνης καὶ ἀναπαυομένη ὑποκάτω συγδένδρου σκοπιᾶς, ἦτις ἐκεῖ πλησίον εὐρίσκεται (α), βλέπω τῶν τράγων ἕνα χωριζόμενον ἀπὸ τοῦ ποιμνίου, καὶ βαδίζοντα διὰ τοῦ κρημνοῦ πρὸς τὸν φαίνόμενον ἐκεῖ στόμιον τοῦ σπηλαίου, ὅπου καὶ εἰσῆλθε, καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον ἐξελθὼν ὑπέστρεψε διὰ τῆς αὐτῆς ἀτραποῦ, καὶ παρίστατο ἔμπροσθέν μου, ἔχων καὶ τὸ γένειον βεβρεγμένον· ἀλλ' ἐγὼ τὸ πρῶτον οὐδὲν ἐκ τούτων περιειργάσθην. Προχθὲς δὲ πάλιν μεσημβριαζούσης μου συνήθως μετὰ τοῦ ποιμνίου κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον, ὁ αὐτὸς τράγος ἀπομακρυνθεὶς καὶ αὐθις ἀπὸ τῆς ποίμνης ἐπρατεν τὰ αὐτά· καὶ πάλιν προσελθὼν παρίστατο πρὸς με μυχάζων, καὶ βλέπων εἰς τὸ πρόσωπόν μου, διάβροχος τὸ γένειον, ὡς ἂν με ἐδίδασκε καὶ διὰ τῆς ἀνάρθρου φωνῆς αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ σχήματος προσκαλῶν, ἵνα τάχιον ἀπέλθω πρὸς ἐκείνην τοῦ ὕδατος τὴν πηγὴν· καὶ γὰρ, ταῦτα βλέπουσα, ἐκινήθην εἰς περιέργειαν, καὶ λίαν ἠπόρουν, καθότι κατ' ἐκεῖνο τὸ χωρίον οὐδαμοῦ ὕδωρ ἐφαίνετο, διὸ καὶ χθὲς ἐπείτηδες ἀνῆλθον μετὰ τῶν αἰγιδίων εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, παρατηροῦσα τὸν τράγον προσεκτικῶς· ὅστις πάλιν, ὡς πρότερον,

(α) Ἡ σκοπιὰ αὕτη φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ὁ καθ' ἡμᾶς λοφώδης τόπος, ἐφ' οὗ τὸ παρεκκλήσιον τῶν ἁγίων Πάντων ψοδόμηται, καὶ ὑπ' αὐτό, τὸ κοιμητήριον τῶν Πατέρων.

ἐβλάδιζε τὸν δρόμον τὸν αὐτόν, ὡς ἂν ὑπό τινος ὀδηγούμενος ἀοράτως. καὶ γὰρ κατόπιν ἐπηκολούθουν κατ' ἴχνος, ἕως ἡλλομεν εἰς τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου. Καὶ τῇ τύπῃ τοῦ σταυροῦ σφαιρισθεὶσα συνεισῆλθον τῇ τράγῃ· εἰς τὰ ἔνδον τοῦ σπηλαίου, καὶ θεωρῶ τὸν τόπον δεδασωμένον, λόγμην τρέφοντα πολλήν, ἄλλην τε παντοίαν καὶ βαθύτατον κισσόν, διὸ καὶ δὲν ἴδον εὐθὺς τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον περιεργότερον ἀτενίσασα, βλέπω κρήνην καλλιῆρόν, διαυγέστατον ἀναβρούσαν ὕδωρ, καὶ λίαν· ἐθαύμαζον καθορῶσα τοῦ τε σπηλαίου τὸ παμμέγεθες κύτος, καὶ πῶς ἀπὸ τοσοῦτον ἀποτόμου καὶ σκληρᾶς πέτρας ὕδωρ ἀναπιδύει. Καί τοι δὲ πολλὰ συλλογιζομένη καὶ δειλιῶσα, πλὴν ἄλλ' ὅμως ἐθάβρῃσα καὶ μέχρι τῆς πηγῆς δειλῇ τῇ βήματι προσελθεῖν, καὶ τῇ σφραγίδι τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ καθοπλισθεῖσα προσήνεγκα τὰς χεῖρας, καὶ ἡρυσάμην ἐκ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔπιον ὑπερήδιστον ποτόν, καὶ δοξάζουσα τὸν Θεὸν ἔλεγον. «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας· τὰ πάντα καλὰ ἔκτισας ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ ἀγαθῇ τῶν ἀνθρώπων». Ταῦτα δὲ λέγουσα, καὶ θεωροῦσα τὰ πέριξ, ἀκούω φωνὴν ἄνωθεν καλοῦσαν με κατ' ὄνομα, καὶ λέγουσαν. «Εὐφροσύνη, Εὐφροσύνη!» Ἐγὼ δὲ ἀκούσασα κατεπλάγχην, καὶ περιέδλεπον ἄνω καὶ κάτω περίτρομος καὶ σχεδὸν ἡμίθανῃς ὑπὸ τοῦ φόβου· ἀναβλέψασα δὲ καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ σπηλαίου, ἔθεν μάλιστα ἐφάνη μοι προσπεσοῦσα ἡ φωνὴ (ὡ τῆς φρικτῆς ἐκείνης θέας!), βλέπω κατέναντι, πρὸς τὰ ἄνω, μεταξὺ τοῦ ἀνέρποντος κισσοῦ καθιδρυμένην τὴν ἁγίαν τῆς Θεομήτορος εἰκόνα, περὶ ἧς μοι καὶ προείπατε· καὶ διὰ τὸ παράδοξον τῆς θέας τοσοῦτος φόβος καὶ τρόμος εἰς τὴν καρδίαν περιεχύθη, ὥστε καὶ λειποθυμήσασα κατέπεσα πρηγνῆς καὶ ἄφωνος. Οὕτω δὲ διακειμένη, καὶ συνεχῶς κατ' ἐμαυτὴν ἐπιλέγουσα τὸ, «Παναγία Θεοτόκε βοήθει μοι», ἀκούω καὶ ἐκ δευτέρου τῆς φωνῆς ἐκ τῆς ἁγίας εἰκόνης θαῤῥυνούσης με καὶ λεγούσης, «Ἐπώνυμε τῆς εὐφροσύνης μὴ φοβοῦ, ὅτι ἐγὼ εἰμι ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποίαν πάντοτε καὶ νῦν μάλιστα πρὸς ἀντίληψιν ἐπικαλεῖσαι». Ἀφ' οὗ δὲ ταῦτα ἤκουσα, ἐνεδυναμώθη, καὶ ἀνακύψασα ἀπέτεινον πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος τὰ βλέμματά μου, ὅπως ἀτενέστερον ἀποβλέψω, ἀλλ' οὐδόλως μοι συνεχωρεῖτο διὰ τὴν λάμψιν, ἥτις ἐκ τῆς ἁγίας εἰκόνης ἐξήστραπτεν ἀκτινοβόλος· καὶ πάλιν ἐπὶ προσώπου καταπεσοῦσα ἔκραζον συνεχέστερον «Παναγία Θεοτόκε βοήθει μοι, καὶ δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου, ὅτι σὺ εἶ ἡ Κυρία μου»· καὶ ἡ φωνὴ ἐπηκολούθει λέγουσα. «Μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ θάρσει· καὶ δράμε τάχιστα πλησίον τῆς πατρίδος σου πρὸς ὑπάντησιν τοῦ τε Συμεὼν καὶ Θεοδώρου, τῶν δὴ ἀδελφῶν κατὰ σάρκα, καὶ θεοφιλῶν ἱερέων τοῦ υἱοῦ μου καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἵτινες αὐρίον ἔρχονται πρὸς με, καθὼς αὐτοῖς ἀπεκαλύφθη· ἔρχονται δὲ μακρόθεν διδάσκοντες ἀποστολικῶς κατὰ πόλιν καὶ χώραν τὸν σωτήριον τοῦ θείου

Εὐαγγελίου λόγον, κατὰ μίμησιν τῶν Ἀποστόλων Παύλου τοῦ κορυφαίου, καὶ Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου, καὶ Λουκᾶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ ζωγράφου ταύτης τῆς εἰκόνης· τούτων τῆς ἀποστολῆς διάδοχοι θεῖα νεύσει ἀπεστάλησαν. Εἰσὶ δὲ κατὰ τὸ εἶδος τοῦ σώματος ὑψηλοὶ τὸ ἀνάστημα, ἱλαροὶ τὸ πρόσωπον, μεσαιπῶλοι, μακρογύναιοι ἀμφοτέροι καὶ πολλὴν ἐν τοῖς προσώποις ἐμφαίνοντες τὴν ὁμοίότητα τῶν χαρακτήρων, ὡς ὁμόγνοι ἀδελφοί, ἀλλὰ θάρρει, καὶ ὑπαγε ἐν εἰρήνῃ». Ταῦτα ὡς ἤκουσα, κύψασα δουλικῶς καὶ προσκυνήσασα πανευλαβῶς τὴν ἁγίαν εἰκόνα, ἐξηλθον εὐθὺς κατὰ τὸ θεῖον πρόσταγμα· καὶ σήμερον ἀναστάσα πρωίας ἀνέβην ἐπὶ ταύτην τὴν πέτραν, παρατηροῦσα τὸν δρόμον, καὶ προσδοκῶσα τὴν ὑμετέραν ἄφιξιν. Ὡς δὲ κατεῖδον ὑμᾶς προσερχομένους ἐγνώρισα ἀπὸ τῶν σημείων, ἐπιτηροῦσα τοὺς χαρακτήρα, ἔθεν καὶ προσείπον ἐξ ὀνόματος, ἀδιστάκτως πεπληροφορημένη, ὅτι ὑμεῖς ἐστε οἱ προσδοκώμενοι πληρωταὶ τῶν θείων καὶ θεομητορικῶν προσταγμάτων καὶ διατάξεων.

§ γ'. Τότε οἱ ἄγιοι, ἀφ' οὗ καὶ ταύτης τῆς διηγῆσεως ἤκουσαν, πολλῆς χαρᾶς ἐμφορηθέντες καὶ τὸν Θεὸν ὑπερδοξάζαντες ἔδραμον, ὡς ἄλλαι προφητικαὶ ἔλαφοι, ἐπιποθοῦντες ἐπὶ τὴν καλλίστην ἐκείνην πηγὴν τῶν ὕδατων, εἰς τὸ ἱερώτατον σπήλαιον, προπορευομένης ὁδηγοῦ τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης. Καὶ ὡς ἔφθασαν εἰς τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου, ἔπου ἀναπέκειτο τεταμειμένος ὁ θεομητορικὸς ἐκεῖνος καὶ θεοδόξαστος θησαυρός, κλίναντες τὸ γόνυ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος προσεκύνησαν τῇ Σωτηρί· Θεῷ μετὰ δακρύων προσευχόμενοι, καὶ ἀναστάντες εἰσέδωκαν εἰς τὸ σπήλαιον. Ὡς δὲ προσεχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα, βλέπουσι θέαμα ξένον καὶ εἰπεῖν καὶ ἀκοῦσαι θαυμαστόν, πόσῳ δὲ μᾶλλον καὶ αὐτοῖς ἰδεῖν ὀφθαλμοῖς· βλέπουσι, λέγω, ἀναποκειμένην κατὰ τὸ μέσον τοῦ κισσοῦ τὴν ἁγιωτάτην καὶ πανσέδαστον εἰκόνα τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου, δόξης ἐμπλεων, καὶ τηλαυγῶς ἀπαστρέπτουσιν· καὶ πεσόντες προσεκύνησαν ὑμνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν. Ἀλλὰ τίς γλώσσα διηγῆσεται, ἡ ποῖος νοῦς ἀνθρώπινος ἀξίως κατανοήσει, ὅσης μὲν ἐπλήσθησαν εὐφροσύνης, ὅσους δὲ τότε πρὸς τὸν Θεὸν ἀνέπεμψαν ὕμνους, ὅσα δὲ πρὸς τὴν Θεοτόκον ἐξεφώνησαν ᾠσματα οἱ θεόληπτοι Πατέρες Συμεὼν καὶ Θεόδωρος; Τελευταῖον δὲ ἐπέλεγον καὶ ταῦτα ταπεινοφρόνως καταναυόμενοι μετὰ τοῦ προφήτου· «ὦ τάλας ἡμεῖς, ὅτι ἄνθρωποι ὄντες, καὶ ψυχὴν καὶ χεῖλη καὶ στόμα καὶ ὄμματα βέβηλα ἔχοντες, ἡξιώθημεν ἰδεῖν τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα θαυμάσια, καθὼς ἠυδόκησε τὸ ἄπειρον ἔλεος τοῦ ἁγίου Θεοῦ, καὶ ἡ χάρις τῆς κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου, «Εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος»!

§ δ'. Τοιαύτας καὶ ἄλλας δοξολογικὰς ὑμνωδίας ἐπιφωνοῦντες οἱ ἔσσοι, ἀκούουσι φωνῆς ἄνωθεν ἐκ τῆς ἁγίας εἰκόνης. ἤτις αὐτοὺς ἐθάβρυνε, καὶ παρήγγειλλε τὰ πρακτέα, καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ μεγάλου

λου σπηλαίου τόπον ἐσόμενα προηγόρευε. Κἄκεῖ τὸ μὲν ὑπόλοιπον τῆς ἡμέρας καὶ ὅλην τὴν νύκτα διετέλειαν οἱ Πατέρες εἰς πανύχιον στάσιν καὶ προσευχὴν· ἐπὶ δὲ τὴν αὐριον χωρὶς τινος ἀναβολῆς ἐπεχειρήσαν· τὰ πρὸς ἀνακάθαρσιν καὶ τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ἱεροῦ σπηλαίου, ὅπερ, ὡς προεῖπομεν, ὑπῆρχε πλήρης λόχλης βαθυφύλλου καὶ θάμνων παντοίων, καὶ πανταχόθεν κατασκεπὲς ἐξ ὕλης πυκνοτάτης, καὶ μάλιστα κισσοῦ καὶ τοιούτων ἄλλων περιπλόκων καὶ πολυελίκτων φυτῶν· ταῦτα δὲ πάντα ἔκρινον εὐλογον ἵνα διὰ πυρὸς ἀφανίσωσι. Προσκυνήσαντες τοῖνυν, καὶ κατασπασάμενοι, καὶ ἀναλαβόντες μετὰ δακρύων χαρὰς καὶ παντοίων εὐφημιῶν τὴν ἀγιωτάτην καὶ θαυματοργὸν εἰκόνα ἐξέφερον ἔξω τοῦ σπηλαίου, καὶ ἀπέθετο κατὰ μέρος· καὶ ἔπειτα πῦρ ἐμβαλόντες τὴν ὕλην ἄπασαν ἀπετέφρωσαν. Ἡδὴ δὲ τοῦ ἐμπρησμοῦ ἀρχομένου πρᾶγμα παρὰ δόξον καὶ τῶν ἐφεξῆς θαυμάτων προοίμιον ἐνήγγισεν ἡ ἐν τῇ ἀγίᾳ εἰκόνι ἐπισκιάζουσα χάρις τῆς Θεοτόκου, τὸ ἐφεξῆς.

§ ε. Δράκων ὑπερμεγέθης καὶ φοβερὸς ἐνεφώλευε πρὸς τὰς ῥίζας τοῦ σπηλαίου κατ' αὐτὸν τὸν βαθύτατον πυθμένα (δοῦο καίται τανῦν ἡ οἶνο-θήκη), ὅστις αἰσθανόμενος τὴν θέρμην τῆς ἀναδιδόμενης πυρκαϊᾶς, ἀνεπήδησε βιαίως, ὡς ἂν περὰ τινα δανεισθεὶς παρὰ τοῦ ἀρχεκάκου δράκοντος, καὶ ἀνετινάχθη πρὸς ὕψος ἀκοντισθεὶς, καὶ τοσοῦτον ἐπήρθη μετέωρος, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου ὥρμησε διεξελθεῖν, ὅπως ἀποφυγῇ τὸν κίνδυνον· ἀλλὰ παραδόξως βολίς τις ἀστραπόμορφος ὡς ταχύπτερος ὁστός, ἐκ τῆς ἀγίας ἐξῆλθεν εἰκόνας, ἥτις τὸ φοβερόν ἐκεῖνο τέρας μετέωρον φερόμενον κυριῶς βαλοῦσα κατέτρωσε θανασίμως. Καὶ ἔπεσεν ὁ δράκων περὶ τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου συστραφόμενος καὶ ἀνελισσόμενος, καὶ τὸ ἔδαφος πατάσων, καὶ συρίζων φοβερόν. Ἐν δὲ τούτῳ καὶ ἡ φλόξ αὐτὸν καταλαβοῦσα τὸ μὲν ἄλλο σῶμα κατέκαυσεν, ἐκ δὲ τῶν ὁστέων ἀφῆκε λείψανα εἰς τὴν σποδιὰν καταχωσθέντα πρὸς ἐνδείξιν καὶ μνήμην τοῦ θηρίου· ἐσφίζοντο τὰ ὁστέα μέχρι καὶ τῆς ἐσχάτης τοῦ Μοναστηρίου πυρκαϊᾶς, τῆς κατὰ τὸ αἰχμ' ἔτος συμβάσης· περὶ ἧς προεῖπομεν εἰς πλάτος ἐν τῇ ἱερᾷ τοῦ Μοναστηρίου Χυρογραφίᾳ (Κεφ. ζ'. § γ.). Τὸ δὲ τοιοῦτον τερατῶδες εἶδος τοῦ δράκοντος, καὶ ἡ τούτου ἀπώλεια καὶ κακαστροφή προεῖκόνειεν (οἶμαι) τὸν ἀφανισμόν τῶν τοῦ νοητοῦ καὶ ψυχροφθόρου δράκοντος δαελθρίων ἐπιβουλῶν καὶ μυρίων καταδρομῶν, ὅσας πολλάκις κατὰ τοῦ ἱεροῦ καὶ μεγάλου Σπηλαίου ἀναρριπίσας ἐμαυτωθή, καὶ ὡς καπνὸς ἠφανίσθη· διότι τὸ ἱερὸν τοῦτο σκήνωμα ἡρετίσματο ἡ Θεοτόκος καὶ ἐξελέξατο εἰς κατοίκησιν τῆς ἀγιωτάτης εἰκόνας καὶ τῆς χάριτος αὐτῆς.

§ ζ'. Ἀφ' οὗ λοιπὸν διὰ τῆς σπουδῆς τῶν ἀγίων κατεκλή, ἡ ὕλη, καὶ σύμπας ὁ τόπος τοῦ ἱεροῦ σπηλαίου πανταχόθεν ἐκαθαρίσθη, ἀνεφάνη καὶ ἡ ἀγία τράπεζα, ὅπου (καθὼς ἀνέκαθεν καὶ εἰς ἡμᾶς ἐπεφήμισεν ἡ παράδοσις) αὐτὸς ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἱερουργεῖ τὴν ἀνάμικτον θυ-

σίαν ἐπιτελῶν. "Οτι μὲν οὖν τὸ ἱερὸν σπήλαιον διατέλει καὶ ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἀχαΐας, παντίπου δὴλον (α). Τὴν δ' Ἀχαΐαν εὐηγγελίσματο Παῦλος ὁ μέγας Ἀπόστολος μετὰ τὸν πρωτόκλητον Ἀνδρέαν ἐπελθὼν, ὅστις γράφων πρὸς Κορινθίους μνημονεύει καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πιστοὺς, καὶ τοὺς ἐν τοῖς κλίμασι τῆς Ἀχαΐας, καὶ τοὺτους ὡς ἐξαίρετον ἑαυτοῦ καύχημα ἐπαινεῖ (β). Τοῦ δὲ Παύλου συνέκδημος καὶ συνεργὸς ὑπῆρξε καὶ Λουκᾶς ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀλλαχοῦ τε παρακολουθῶν καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Ἀχαΐαν, ἣν καὶ ὕστερον αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν Εὐαγγελικῶς περιήρχετο· ὅθεν καὶ ὁ μακάριος Ἰερώνυμος πρὸς τοὺς ἄλλους μαρτυρεῖ ὅτι καὶ τὸ κατ' αὐτὸν ἅγιον Εὐαγγέλιον ὁ ἱερὸς Λουκᾶς ἐν Ἀχαΐᾳ συνέγραψε· λέγει δὲ ταῦτα ἐπὶ λέξεως ὁ θεσπέσιος Ἰερώνυμος. «Τρίτος (τῶν Εὐαγγελιστῶν ἐστι) Λουκᾶς ὁ ἱατρός, ὁ τὸ γένος μὲν Σύριος, τὴν πατρίδα δὲ Ἀντιοχεύς, οὗτινος ὁ ἔπαινος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅστις, καὶ αὐτὸς μαθητὴς ὦν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐν τοῖς Ἀχαΐας καὶ Βοιωτίας μέρεσι τὸ τεύχος (τοῦ Εὐαγγελίου) συνέγραψε» κτλ. (γ). Λέγεται δὲ καὶ ὅτι καὶ εἰς αὐτὸ τὸ μέγα σπήλαιον εἰσερχόμενος, χάριν ἡσυχίας, συνέγραψε τὸ Εὐαγγέλιον ὁ ἱερῶτατος Λουκᾶς, καὶ περὶ

(α) Ἀχαΐα κυριῶς μὲν ἡ γνωστὴ τῆς Πελοποννήσου ἐπαρχία· ἥδη δὲ ἐπὶ τοῦ Πολυβίου (κατὰ τὸ 120 π. Χ.) καὶ αὐτὴ ἡ Ἀρκαδία καὶ ὅλη ἡ Πελοπόννησος ὀνομάζετο Ἀχαΐα (Πολυβ. β'. 36). ἐπὶ δὲ τῶν Καισάρων καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάς, ἡ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Θεσσαλίαν περιέχουσα μέχρι Μακεδονίας· ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι καθυποτάξαντες τὴν Ἑλλάδα διήρουν εἰς δύο ἐπαρχίας· Ἀχαΐαν καὶ Μακεδονίαν. Ἀλλὰ καὶ τὸ πάλαι ἐπὶ Ὀμήρου (ἰλ. Β. 684) βλέπομεν Ἀχαΐαν καὶ Ἀχαιοὺς καλουμένους οὐ μόνον τοὺς ἐν Θεσσαλίᾳ Φθιώτας (ἐξ ὧν ἐλθόντων εἰς τὴν Πελοπόννησον ὀνομάσθη κακεῖ ἡ Ἀχαΐα. Στράβ. η. 365, 383, 429), ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἀκαδαίονες, καὶ τοὺς Ἀργεῖους (Παυσ. Ζ. α), καὶ πάντας ἐν γένει τοὺς Ἑλληνας (Ἰλ. α, 2, β, 120, 123 κτλ. πρβ. καὶ Εὐσταθ. παρεκβ. αὐτόθ.).

(β) Β. Κορινθ. ια. 10, πρβ. καὶ α, 1, 21.

(γ) Tertius Lucas medicus notione Syrus, Antiochensis, cujus laus in Evangelio, qui et ipse discipulus Apostavi Pauli, in Achaiee Boeotiae que partivus volumen condidit, etc. S. Hieron. Gom. in S. Mathaeum. Ὁ δὲ παλαιὸς τοῦ Εὐαγγελίου Σύριος μεταφραστὴς ἐσημείωσεν, ὅτι ὁ θεὸς Λουκᾶς τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον ἐξέδωκεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὴν μεγάλην, ἢ τὴν τῆς Τρωάδος (δοῦο καὶ συνέκδημος ἦν μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὡς αὐτὸς ὁ Λουκᾶς μαρτυρεῖ. Πραξ. ιτ. 11). Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη οὐδεμίαν ἀπόδειξιν ἔχει· ἡ δὲ τοῦ Ἰερωνύμου μαρτυρία βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, ἥτις ἡμῖν παρέδωκε τὸν Ἀπόστολον Λουκᾶν καὶ ἐν Ἀχαΐᾳ κηρύξαντα, καὶ Θήβαις τῆς Βοιωτίας ἐπισκοπεύσαντα, ὅπου καὶ τὸν στέφανον ἐδέξατο τοῦ μαρτυρίου (βλέπ. βίον Ἀποστ. Λουκᾶ). Εἰς τὰς Θήβας ἀπέκειτο καὶ τὸ Ἀποστολικὸν αὐτοῦ καὶ ἀγιωτάτον σῶμα μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Αυτοκράτορος, ὅστις μετεκόμισεν αὐτὸ εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀπέθετο ἐν τῷ ναῷ τῶν ἀγίων Ἀποστόλων (βλ. S. Hieronym. adv. Vigilant. — Θεοδώρ. Ἀναγνώστ. ιτ. βιβ. Β. 6. — Βίον τοῦ ἀγίου μάρτ. Ἀρέθα, καὶ βίον τοῦ Ἀποστ. Λουκᾶ.

τούτου διελάμβανον καὶ τὰ πάλαια χρυσοῦσθαι, ὡς ὁ Νικόλαος ὁ Μαλαξός, ὁ Πελοποννήσιος βεβαίως (α). Καὶ παράδοξον οὐδὲν ἂν καὶ τὸ μέγα Σπήλαιον ὑπηρετήσῃ τῇ θεοπνευστῇ Εὐαγγελιστῇ εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ Εὐαγγελίου, καθὼς καὶ τὸ τῆς Πάτμου σπήλαιον ὑπηρετήσῃ τῇ θεολόγῳ Ἰωάννῃ εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς θείας Ἀποκαλύψεως. Οὕτως ὁ ἐν Σπηλαίῳ γεννηθεὶς ἐν σπηλαίοις ἠδὲ δόκησεν ἀποκαλύψαι καὶ τὸν λόγον τῶν τῆς πίστεως μυστηρίων εἰς τοὺς δύο τούτους ἀποστόλους καὶ κήρυκας τῆς θεότητος αὐτοῦ. Τότε δέ, συγγράφων ὁ ἱερός Λουκᾶς τὸ Εὐαγγέλιον ἐκ λα καὶ τὸν θεῖον ἄρτον, κοινωνῶν καὶ μεταδίδων εἰς τινὰς τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ καὶ συνεργῶν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. Καὶ πρὸς τὴν ἱεουργίαν λοιπὸν τοῦ μυστηρίου εἶχεν αὐτοσχέδιον τινα κόγχην τοῦ Σπηλαίου ὡς θεῖαν τράπεζαν, ὁ ἱεουργὸς Εὐαγγελιστής· ἦν πάλιν αὐτὸς οὗτος ἴσως ἐδήλωσε τότε πρὸς τοὺς θεῖους Πατέρας ἐν δράματι, καθὼς καὶ εἰς ἄλλας δράσεις, ἐπιφανής· ὅθεν καὶ μέχρι σήμερον ὀνομάζεται ἡ ἱεουργικὴ τράπεζα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. Τοῦτο λοιπὸν τότε τὸ μικρὸν θυσιαστήριον οἱ θεόληπτοι Πατέρες ἀνευρόντες ἐν τῇ Σπηλαίῳ, καὶ ὅπως δὴ ποτε μεγεθύναντες ὑστερον ἔκτισαν περὶ αὐτὸ ναὸν μικρὸν καὶ αὐτοσχέδιον (ἔπου καὶ οἱ ἐφεξῆς μονάζοντες τὰς ἱερὰς συνάξεις· μέχρι τινὸς ἐποιοῦντο). Εἰς ταύτην τὴν ἱεουργικὴν τοῦ Ἀποστόλου τράπεζαν εὗρηκε καὶ τὸ σφῆζόμενον Τρίμορφον (καθὼς διεγράψαμεν ἐν τῇ Χωρογραφίᾳ τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου)· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑστερον. Τότε δ' εὐθὺς οἱ τρισμάκαρες Πατέρες ἐπὶ ταύτης τῆς κογχοειδοῦς τραπέζης ἐν ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἀναλαβόντες ἐναπέθεσαν τὴν χαριτόβρυτον εἰκόνα· αὐτοῦ δὲ που πλησίον εὗρηκαν αὐτὴν καὶ τὸ πρῶτον ἀποκειμένην ὑπεράνωθεν τῆς ἀναβλυζούσης πηγῆς, μεταξὺ τῆς λόγχης τοῦ κισσοῦ· καὶ αὐτοῦ παρέμεναν ἐν τῇ καθεξῆς ὑπὸ τῶν Πατέρων καθιδρυθέντι μικρῇ ναϊδίῳ φυλαττομένη μέχρι καιροῦ· ἀφ' οὗ δὲ μετέπειτα κατεσκευάσθη ὁ καθολικὸς ναὸς μετακαθεῖσθαι ἀνεστηλώθη ἔπου καὶ νῦν εὐρίσκεται, κατὰ τὸ κλίτος τὸ δεξιόν, ὡς προείπομεν. (Χωρογρ. κεφ. δ. ι.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τῆς ἐν ἁγίῳ Σπηλαίῳ πρώτης καθεδρύσεως τοῦ Μοναστηρίου καὶ τῆς μακαρίας τῶν ὁσίων τελευτῆς.

§ α. Εὐρεθείσης δὲ ἤδη τῆς εἰκόνης, καὶ τοῦ μεγάλου Σπηλαίου εἰς ναὸν Κυρίου, διὰ τοῦ Κυρίου μεταβληθέντος, εὐθὺς ἡ πολὺγλωττος φήμη καὶ μογαλόφθογγος (ἔταν μάλιστα τύχη μηνύτρια θείων οἰκονομῶν καὶ παραδόξων θαυμάτων διαγγελοῦς) ὅξυ πετάσασα περὶν, διέτρεχε, διαλαλοῦσα τὰ κατὰ τὸ μέγα Σπήλαιον οὐ μόνον εἰς τοὺς ἐγγύς

(α) Βλ. Πηδάλ. σελ. 72 Σημείωσ.

κατηκνημένους περιόικους, ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον· ὅθεν οἱ φιλόχριστοι, καὶ οἱ μακρὰν καὶ οἱ ἐγγὺς κατοικοῦντες, πᾶσα τάξις

Ἡ Εὐρεσίς τῆς Ἁγίας εἰκόνης.

καὶ ἡλικία, καὶ νοσοῦντες καὶ ὑγιαίνοντες συνέτρεχον μετὰ πολλῆς σπουδῆς· οἱ μὲν ὑγιαίνοντες, ὡς ἂν εἰς ἄλλην ἁγίαν Σιών καὶ νέαν τινὰ Βηθλεέμ, ἀντίτυπον ἐκεῖνου τοῦ θεοδόχου Σπηλαίου, ἵνα καὶ τὸν

ἐερὸν τόπον· ἱστορήσωσι καὶ τοὺς δόσιους τιμήσωσι τῆς παρ' αὐτῶν ἀξιούμενοι διδασκαλίας καὶ εὐλογίας, καὶ αὐτὴν δὲ πρῶτιστα καὶ μάλιστα τὴν πάνσεπτον εἰκόνα τῆς Θεοτόκου προσκυνήσωσιν, αὐτόπται γενόμενοι, οἱ δὲ πάλιν ἀσθενεῖς, καὶ ποικίλαις συνεχόμενοι νόσοις ἠπειγόντο ὡς ἂν εἰς ἄλλην παντοίας ἀσθενείας ἀλεξίτηριον κολυμβήθραν τοῦ Σιλβάμ, ὅπως ἀναλάδωσι παραδόξως τὴν κατ' ἄμφω θεραπείαν· καὶ οὗτοι δὲ κἄκεῖνοι ὑπέστρεφον μετὰ χαρᾶς μεγάλης δοξάζοντες τὸν Θεόν, καὶ τὴν μητροπάρθενον Θεοτόκον. Ἦδη δὲ τινες ἀνεμνησκόντο καὶ πολλὰς πατρὶους αὐτῶν παραδόσεις καὶ διηγήσεις, ὅσας ἤκουον περὶ τῶν εἰς τὴν Ἀχαΐαν τὸ πρῶτον εὐαγγελισαμένων Ἀποστόλων, Παύλου, καὶ Ἀνδρέου, καὶ αὐτοῦ μάλιστα τοῦ θεοῦ Λουκᾶ (οἶον, ὅτι ζωγράφος ὑπῆρχεν ὁ Εὐαγγελιστής, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον συνέγραψε κατὰ τὴν Ἀχαΐαν καὶ ὅσα τοιαῦτα τοπικὰ τῆς Ἀποστολικῆς ζωῆς ὑπομνήματα)· διότι μόλις ἤδη ἦσαν παρελθόντες τρεῖς αἰῶνες ἀφ' οὗ διατρίψαντες εἶχον οὗτοι οἱ Ἀπόστολοι εἰς τὰ κλίματα τῆς Ἀχαΐας. Οἱ δὲ τῶν Ἀποστόλων ἀμέσως αὐτόπται τότε γενόμενοι καὶ αὐτήκοοι Ἀχαιοὶ καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι διηγοῦντο τὰ κατ' αὐτοὺς, ἐξιστοροῦντες πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτῶν υἱούς· οὗτοι δὲ πάλιν πρὸς τοὺς ἐγχόνους· ὥστε καὶ πολλοὶ τῶν κατὰ τὴν εὐρεσιν τῆς ἀγίας εἰκόνας ζώντων πιστῶν, μόλις ἤδη πέντε ἢ ἕξ γενεάς μετὰ τοὺς Ἀποστόλους γενόμενοι, ἐγνώριζον τὰ κατ' αὐτοὺς, παῖς παρὰ πατέρα λαμβάνοντες τὰς παραδόσεις. Διηρῶν δὲ ταύτας ἱσως καὶ γραπτῶς ἐν τοῖς τότε σφζεμένοις ὑπομνήμασιν αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἀχαΐας (καθὼς καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου οἱ τότε τῆς Ἀχαΐας πρεσβύτεροι συνέγραψαν.) Καὶ ἔχαιρον λοιπὸν οἱ τότε τῶν δόσιων Πατέρων ἀκούσθαι ἀγαλλόμενοι ἐν πνεύματι διότι ἔβλεπον τὰ παρόντα θεῖα χαρίσματα σύμφωνα πρὸς ὅσα κατὰ παράδοσιν ἐγίνωσκον.

§ β'. Οἱ δὲ ἅγιοι βλέποντες τὸ πλῆθος τῶν μετ' εὐλαθείας καὶ πίστεως συντρεχόντων, ἐδόξαζον κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα τὸν Θεόν, ὅστις, ὡς μόνος αὐτὸς εἶδε πολυτρόπως τὰ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων οἰκονομεῖ· καὶ τοὺς προσερχομένους ἀδιαλείπτως ἐδίδασκον τὸν θεῖον τῆς πίστεως λόγον καὶ τὰς ἀποστολικὰς παραδόσεις, ὅσας εἴτε ἐγγράφως, εἴτε ἀγγράφως καὶ διὰ λόγου παρέδωκαν. Ὑπεμνήσκον δὲ τοὺς προσιόντας καὶ τὴν ἐν Χριστῷ εὐγένειαν τῶν ἀρχαίων αὐτῶν προγόνων, καὶ τὸν ἐν-θεον ζῆλον, ὅστις εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐδασίλευε (καθὼς καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐκείνους ἐπαινῶν, καὶ ὁ αὐτὸν Εὐαγγελίου ὠνόμαζε, γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους καὶ πάντας τοὺς πιστοὺς τῆς Ἀχαΐας τὰ ἐφεξῆς. «Καὶ ἐπεγνώτε ἡμᾶς ἀπὸ μέρουσιν, ὅτι καὶ ὁ ἡμῶν ἐσμέν, καὶ ὡς καὶ ὑμεῖς ἡμῶν».) Ἐκ τοιούτων λοιπὸν καταγομένους Πατέρων, παρήνουν αὐτοὺς οἱ χριστοκῆρυκες τῶν Ἀποστόλων διάδοχοι, ἵνα καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν εὐ-

σεθείας καὶ τῶν θεοφιλῶν αὐτῶν ἔργων ἀποδείξωσιν ἑαυτοὺς ἀξίους ἐκείνων τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, ὧν υἱοὶ καὶ ἀπόγονοι ἐχρημάτιζον, ὅπως πληρωθῇ καὶ εἰς αὐτοὺς ἡ εὐαγγελικὴ ἐκείνη φωνὴ ἡ θεσπίζουσα, «ὅτι ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται». «Καὶ ἄλλως δὲ (ἔλεγον πρὸς αὐτοὺς) ὑμεῖς ὀφείλετε μάλιστα πρὸς πολλοὺς καὶ ἄλλους λαοὺς ὑπόδειγμα παρέχειν βίου χριστιανικοῦ, ἀσθεστον τρέφοντες τὸ πνεῦμα καὶ τὸν ζῆλον τῆς Εὐαγγελικῆς πίστεως καὶ ἀρετῆς· διότι κατηξιώθητε ποτισθῆναι τὸ πνευματικὸν ἄδολον γάλα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ὑπ' αὐτῶν ἀμέσως τῶν θεσπεσίων Ἀποστόλων, οἵτινες πρῶτοι συνέπηξαν καὶ συνέστησαν τὴν Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κορίνθου καὶ πάσης τῆς Ἀχαΐας, καὶ οὖς τινες πρὸς πολλὰ μὲν ἔθνη τῶν πιστῶν ἐξαίρετον προβάλλεσθε καύχημα, πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν τῶν ὅλων Θεὸν θερμὸς ζήποτε πρέσβεις καὶ μεσείας, συμπερεσβεύουσας καὶ τῆς ἀχράντου Θεομήτορος». Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα διδάσκοντες τοὺς ἐπερχομένους ὁδοῦσιν εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀρετὴν, ἀδιαλείπτως ἀγωνιζόμενοι νύκτα καὶ ἡμέραν. Καὶ ἔρρεεν ἡ μελίρρυτος καὶ ἀποστολικὴ τῶν ἁγίων διδασχὴ ὡς ἄλλος χρυσορροῦς Νεῖλος, ἡ μᾶλλον, ὡς ἄλλη τις πηγὴ τοῦ παραδείσου, ἥτις ἀνέδανε καὶ ἐπότιζε οὐ μόνον τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐξωθεν ἐρχομένους λαοὺς. Οὕτως οὖν κατήρτιζον καὶ αὐτοὶ κατὰ μέρος τὸ τῆς καθολικῆς, καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας χριστεπώνυμον πλήρωμα, ὅπερ ἐξηγοράσθη κατὰ τὸν Ἀπόστολον «οὐ χρυσίῳ, καὶ ἄργυρίῳ, ἀλλὰ τῷ τιμίῳ ἀζματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

§ γ'. Ἀφ' οὗ δὲ καθάρισαντες ἐκάλλυναν τὸ ἱερώτατον σπήλαιον, καὶ καθίδρυσαν μὲν τὸν εὐαγγῆ Νάον, συνέπηξαν δὲ καὶ τινες μικρὰς κελλίων καλύδας πρὸς ἄνεσιν τῶν προσερχομένων, δὲν ἀνεπαύθησαν οἱ τρισόλβιοι χριστοκῆρυκες, οὐδὲ περιέμενον ἵνα συνέρχωνται πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀχροαταί· ἀλλὰ καταλιπόντες εἰς ἐπιστασίαν τοῦ νεοδηῆτου μονυδρίου ἕνα τινὰ, τὸν σεβασμιώτερον τῶν εἰς ἄσκησιν καταμενόντων καὶ τὴν μοναδικὴν ἐν Χριστῷ πολιτείαν ἐκλεξαμένων ἀδελφῶν, αὐτοὶ δὲ πάλιν ἀνέλαβον τὴν φροντίδα τοῦ κηρύγματος τοῦ ἀποστολικοῦ. Καὶ παρὴν λοιπὸν ὄρεῖν καὶ θαυμάζειν τὴν ἐνθερμον καὶ πολυζήλον ταχύτητα, μετ' ἧς ἔφερον οἱ μακάριοι, ὡς ἄλλοι τινὲς ὀξυπετεῖς ἀετοί, ἀκάματοι διατρέχοντες πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τῆς Πελοποννήσου· καὶ νῦν μὲν τὰ περὶ τὴν Κόρινθον ἐπήρχοντο καὶ τὴν Σικυώνα, ἄλλοτε δὲ τὸ Ἄργος, κἀκεῖθεν τὴν Ἐπίδαυρον, καὶ πάλιν τοὺς Ἀμύλκας, καὶ τοὺς Λάκωνας, ἄλλοτε δὲ τοὺς Ἠλείους καὶ Μεσσηνίους καὶ τοὺς Ἀρχάδας, καὶ αὖθις τοὺς Ἀχαιοὺς· καὶ πότε μὲν ἀμφοτέροις συνερχόμενοι, πότε δὲ κατὰ μέρος ἐκάτερος, καὶ νῦν μὲν εἰς τὰς ἐπισημοτέρας τῶν πόλεων ἐμφιλοχωροῦντες, νῦν τὰ μικρὰ χωρία ἐπὶ πλέον ἐπισκεπτόμενοι, τὴν Εὐαγγελικὴν εὐσέβειαν ἐκαλλιέργουν, ὡς ἄλλοι μετὰ τοὺς δώδεκα ὁῶν Ἀπόστολοι.

§ δ'. Διήρχοντο δὲ τὰς χώρας ταύτας οὐχὶ ταχέως καὶ ραδίως, καθὼς ὁ λόγος ὁ προφορικὸς ὁξέως αὐτὰς διέρχεται, οὐδὲ χωρὶς κακουχιῶν καὶ βασιάνων· ἀλλὰ πολλοὺς μὲν υπέρφερον κινδύνους καὶ διωγμούς, πολλὰς δὲ θλίψεις ὑπὸ τῶν δυσσεβῶν· πολλάκις δὲ καὶ δεσμὰ καὶ φυλάκας καὶ ραβδισμούς ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους τυράννων, ἀφ' οὗ μάλιστα τὸ κράτος τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας περιήλθε (κατὰ θεῖαν παραχώρησιν) εἰς τὸν ἀποστάτην Ἰουλιανόν, καὶ τοὺς εἰδωλολατρῶντας αὐτοῦ ὑπηρέτας (ἀπὸ τοῦ 361 — 363). Ἄλλ' ἐν πᾶσιν ἴσχυον οἱ χρηστοκλήρυκες ἐν τῇ ἐνδυναμοῦντι αὐτοὺς Χριστῷ, καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς αὐτῶν καὶ καρτερίας ἀπέβησαν ὁμολογηταὶ καὶ μάρτυρες τῇ προαιρέσει καὶ τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ παθήμασι, βασιτάζοντες καὶ αὐτοῖς τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ σώματι αὐτῶν.

§ ε'. Ἦδη δὲ τοῦ κράτους τῆς εὐσεβείας ἀναλάμπαντος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀποστάτου, πολλοὶ τῶν χριστιανῶν εὐγνωμονοῦντες πρὸς τὴν ἀναριθμήτους εὐεργεσίας καὶ τὰς ἰάσεις, ὅσας παρὰ τῆς θαυματουργούσης χάριτος τῆς θεομητορικῆς εἰκόνης ἀπήλαυνον καθ' ἑκάστην, καὶ πρὸς αὐτῶν δὲ τῶν ὁσίων Πατέρων τοὺς ἀποστολικούς ἀγῶνας καὶ τὰς ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας βασιάνους καὶ κακουχίας, ἤθελον προθύμως ἵνα καλλωπίσωσι τὸ ἱερῶτατον Σπήλαιον, ναὸν τε περικαλλῇ καθιδρυσάμενοι καὶ ἄλλας οἰκοδομὰς· ἀλλ' οἱ ἄγιοι πρὸς αὐτοὺς ἀπεκρίθησαν «Ὅτι, καθὼς θεοθεν ἐξηρηματίσθησαν, οὕτ' εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν, οὔτε κατὰ τοὺς δευτέρους αὐτῶν διαδόχους, ἀλλὰ μετὰ πολλοὺς χρόνους οἰκοδομηθήσεται τὸ ἱερὸν τοῦτο καὶ μέγα Σπήλαιον εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ τιμὴν τῆς Θεοτόκου, καὶ ψυχωφελὲς καύχημα τῶν ὀρθοδόξων»· ὅπερ καὶ ἐγένετο κατὰ τὴν πρόρρησιν τῶν ἁγίων. Διότι χρόνους ἱκανοὺς ὕστερον οἱ ὀρθόδοξοι Αυτοκράτορες ναὸν τε περικαλλέστατον καθιδρύσαντο, καὶ πάντα τὰ κατὰ τὸ θεόδομητον τοῦτο σκῆνωμα τῆς Θεοτόκου βασιλικῶς αὐξήσαντες ἀνεκαίνισαν. Τούτων δὲ τῶν αἰδίων Αυτοκρατόρων ἀρχηγέτην (ὅσων ἐκ τῶν σφύζομένων ἀποδείξεων) καὶ κορυφαῖον γνωρίζομεν Ἀνδρόνικον, τὸν Γέροντα, τὸν Παλαιολόγον (καθὼς ἐμπροσθεν εἰς τὴν Χωρογραφίαν τοῦ Μοναστηρίου προείπομεν κεφ. Γ. §. γ.). Τὰ δὲ πρὸ τούτου ἀδηλὰ πεποίηκε καὶ ἀσαφῆ ὁ κατὰ τὸ 1640 συμβὰς τῆς Μονῆς ἐμπρησμός, μέγιστος γενόμενος πάντων, ὅτινες καὶ ἄλλοι μνημονεύονται, ὁλερωτάτος δὲ, καταφαγὼν τὰ τῆς Μονῆς ἀρχεῖα καὶ τὰ χρυσόβουλλα. Πολλὰ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἐφεξῆς Αυτοκρατόρων καὶ τῶν Δεσποτῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ ποικίλα καθιερώθησαν εἰς τὸ Μοναστήριον, ἐξ ὧν ὀλίγα τινὰ καὶ μέχρι σήμερον διατηροῦνται καὶ σφύζονται ὑπὸ τὴν Δεσποτείαν καὶ διοίκησιν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, καθὼς ἐν τῇ ἱερᾷ Χωρογραφίᾳ τοῦ Μοναστηρίου προϊστορήθη. Καὶ ταῦτα μὲν ἐξέβησαν ὕστερον.

§ ζ'. Τότε δὲ οἱ θεόληπτοι Πατέρες ἡμῶν ἐμπλεοὶ τῶν ἀποστολικῶν

χαρισμάτων διατελοῦντες ἡγωνίζοντο τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς Εὐαγγελικῆς τελειότητος· «ὥστε (κατὰ τὸν ἀπόστολον) «μὴ ὕστερεῖσθαι αὐτοὺς ἐν μηδενὶ χαρίσματι, ἀπεκδεχομένους τὴν ἀποκαλύψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ τὴν πίστιν τηρήσαντες, καὶ τὸν δρόμον τελέσαντες, ἦδη πλήρεις ἡμερῶν ἐν γῇρα λιπαρῇ καὶ βαθύτατῃ μετήλλαξαν τὸν βίον, ἐκδιμήσαντες ἐκ γῆς εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Καὶ τὰ μὲν ἱερὰ καὶ πολύπονα αὐτῶν σώματα τῇ γῇ παρέδωκαν, τὰς δὲ τρισθλίους αὐτῶν ψυχὰς εἰς χεῖρας Θεοῦ προσαναμένουσι δὲ τὸν ἀμαράντινον τῆς δικαιοσύνης στέφανον, ὃν ἀποδώσει αὐτοῖς ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρῃ, εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν αὐτοῦ, κατὰ τὸν θεηγόρον Ἀπόστολον, οὗτινος ὑπῆρξαν μιμηταὶ καὶ κατὰ πάντα ὁπαδοί, καὶ διάδοχοι τοῦ κηρύγματος. Ὡς δὲ τούτους ζώντας, οὕτω καὶ μετὰ θάνατον ἐπὶ τῆς γῆς ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος, κρουνοὺς θαυμάτων τὰς ἱερὰς αὐτῶν σοροὺς ἀναδείξας. «Ἀένναος γὰρ ἡ χάρις τοῦ πνεύματος, καὶ τὰς ἀκνωμάτων αὐτῆς δωρεάς πρὸς τὰς γυνώμας τῶν εὐσεβοῦτων ἐπίμετρεϊ». Ἀνεπαύθησαν δὲ οὐχὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀμφοτέροι· ἀλλὰ πρότερον μὲν ὁ Ἱερὸς Συμεὼν, μετὰ δ' ἡμέρας ὀλίγας καὶ ὁ θεοδότης Θεόδωρος, ἀμφοτέροι τὸ ἑαυτῶν μακάριον τέλος προμνηυθέντες ὑπὸ θεοῦ ἀγγέλου· διὰ τοῦτο καὶ διὰ πολλῶν πατρικῶν νοουθεσιῶν καὶ Εὐαγγελικῶν παραγγελμάτων τοὺς ἱεροὺς αὐτῶν μαθητὰς καὶ θιασώτας προὔπεσθ' ἔβαν· ὧν καὶ ἐτάφησαν ἐνδον τοῦ ἱεροῦ Σπηλαίου, ὑπὸ τὸ ἔδαφος τοῦ νῦν καθ' ἡμᾶς καθολικοῦ Ναοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ, κατενώπιον τῆς ἁγίας εἰκόνης, ὅπου καὶ τὰ χαριτόδωρα αὐτῶν, μνημεῖα μέχρι τῆς σήμερον θεωροῦνται. Τῶν δὲ ἁγίων λειψάνων αὐτῶν κρίμασιν οἷς οἶδε Θεός, ὑπὸ ξένων χειρῶν ἀλαχοῦ μετακομισθέντων (ὡς λέγομεν ἐφεξῆς), μένουσι μόνον ἀμφοτέρων τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων καὶ προστατῶν αἱ θεσπέσαις χάραι, ἀνέκλειπτος ἐν τῷ Μοναστηρίῳ θησαυρός. Κατέλιπον δὲ καὶ Διαθήκην οἱ ἄγιοι Καθηγεμόνες ἡμῶν, ἧς τινος τὸ ἴσον σφύζεται μόνον (καὶ τοῦτο χυδαῖστί, χάριν ἴσως τῶν ἀπαιδεωτοτέρων ἀδελφῶν ὑπὸ τινος πολλοῦ ὕστερον μεθερμηνευμένου) αὐτὸ δὲ τὸ ἐλληνικὸν πρωτότυπον μετὰ τῶν ἄλλων κωδῆκων καὶ τῆς πρωτοτύπου τῶν ἁγίων βιογραφίας ἐπυρπολήθη κατὰ τὸν ἔσχατον μέγιστον ἐμπρησμόν τοῦ Μοναστηρίου (καθὼς προείπομεν). Ἀλλὰ καὶ ἐκ μόνης τῆς τῶν Πατέρων παραδόσεως ἀσφαλῶς διαπορθευθεῖσα τιμᾶται, καὶ κρατεῖ ἡ ἀπ' ἀρχῆς τετυπωμένη διάταξις τῶν ἁγίων τῆς Μονῆς ἡμῶν κτιτύρων καὶ γεναρχῶν, δι' ἧς ἦτε τῶν μοναχῶν διαγωγὴ κανονίζεται, καὶ πᾶσα ἡ ἱερὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀκολουθία διατυπῶνται (ἔστι δὲ σχεδὸν ἐν πᾶσιν ἡ αὕτη καὶ ἡ κατὰ τὰ ἱερὰ τοῦ ἁγίου Ὁρους φροντιστήρια διακρατούσα).

§ ζ'. Μετὰ δὲ τὴν ἐν τῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ τρισμακάριαν λῆξιν τῶν

ισαποστόλων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν, οὐ πολὺ ὕστερον ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον καὶ ἡ δόξα καὶ παμμακάριστος μήτηρ ἡμῶν Εὐφροσύνη. Αὕτη γὰρ μετὰ τὴν εὐρεσιν τῆς ἀγίας καὶ πανσέπτου εἰκόνης ἀναβάσας πρὸς τὸ ἀνώτατον μέρος, ἀπέναντι τοῦ νῦν Καθολικοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ (πλησίον δηλονότι τοῦ νῦν ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς ἐπιφημιζομένου παρεκκλησίου, ἔνθα καὶ ἡ τοῦ Λουκᾶ λεγομένη ἱερουργικὴ τράπεζα, καθὼς προεῖπομεν ἐν τῇ Χωρογραφίᾳ), κἄκει μικρὸν οἰκίσκον οἰκοδομήσασα, καὶ ἐγκλειστος ἐν αὐτῇ γενομένη, ἅπαν τὸ ὑπόλοιπον τῆς μακαρίας καὶ τρισολβίου ζωῆς αὐτῆς διετέλεσε «*νηστείας καὶ δεήσεις λατρεῖ οὐσα νόκτα καὶ ἡμέραν*»· διότι, ἂφ' ἧς ὥρας ἡνωτίσθη τὴν θεομητορικὴν ἐκείνην ἐκ τῆς ἀγίας εἰκόνης φωνήν, οὕτως ἐτρῶθη τὴν καρδίαν ὑπὸ τοῦ θείου ἔρωτος, ὥστε τοῦ λοιποῦ «*οὐκ ἔδωκεν ὕπνον (κατὰ τὸν προφήτην) τοῖς ἑαυτοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐδ' ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις*»· ἔως οὐ εὗρε τόπον ἀνέσεως τὴν παμμακάριστον ἐκείνην λῆξιν καὶ ἀνάπαυσιν, εἰς τὸν οὐράνιον εἰσελθοῦσα νυμφῶνα πρὸς τὸν ἑαυτῆς γλυκύτατον Νυμφίον· τοῦτον ὁλοψύχως ἐπόθησε, καὶ ἐγκαρδίως ἠγάπησε μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς τελευταίας ἀναπνοῆς, καὶ δι' αὐτὸν ἐξησεν ἐν σώματι ὡς ἐπίγειος ἄγγελος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος εἰς ὕψος ἀρετῶν ἀναβάσας, ὥστε καὶ προφητικοῦ κατηξιώθη θείου χαρίματος καὶ παμπόλλων θαυμάτων ἐγένετο ἐνεργός, καὶ ζῶσα καὶ μετὰ θάνατον. Μετέστη δὲ πρὸς Κύριον ἐτῶν γενομένη πεντήκοντα ἔξ, καὶ ἐτάφη ἐν αὐτῇ τῇ πλησίον τοῦ οἰκίσκου ναῷ (ὅστις διὰ τοῦτο καὶ κατ' ἐξοχὴν τὸ παρεκκλήριον τῆς ἀγίας Κόρης ἐπονομάζεται). Ἀλλὰ καὶ τῆς δόξας μητρὸς ἡμῶν τὸ μὲν ἄλλο τρισόβλιον σκῆνος συναφρῆθη συγχρόνως, ὁπότε καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων· καθὼς δὲ τῶν δόξων ἐκείνων, παρομοίως καὶ ταύτης ἀπέμεινε καὶ σφίζεται μέχρι σήμερον μόνῃ ἡ ἀγία κέρα, τιμωμένη καὶ αὐτὴ ὡς ἱερὸν τῆς εὐσεβείας θησαύρισμα καὶ τῆς Μονῆς ἡμῶν ἐγκαλλώπισμα.

§. η'. Τοιαύτη συντόμως ὑπῆρξεν ἡ ἔνθεος βιοτὴ τῶν ἱσαποστόλων καὶ θεοφόρων ἡμῶν Πατέρων καὶ τῆς δόξας μητρὸς ἡμῶν Εὐφροσύνης· καὶ τούτους, ἀδελφοί, τοὺς ἐπιγίους ἀγγέλους καὶ οὐρανίους ἀνθρώπους ἔχοντες ἡμεῖς πνευματικούς ἡμῶν γενάρχας καὶ καθηγεμόνας καὶ κτίτορας τῆς εὐαγεστάτης ἡμῶν Μονῆς, αὐτοὺς ὀφείλομεν ὡς παρόντας ζῆποτε ἔχειν πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀπαρέγκλιτον κανόνα καὶ στάθμην τῆς μοναχικῆς ἡμῶν πολιτείας. «Θθεν καὶ πρὸς τὴν μακαρίαν αὐτῶν τοὺς διευθύνωμεν ὅσον τὸ δυνατόν καὶ τὴν ἡμετέραν, ἵνα διὰ τῶν ἁγίων τούτων εὐχῶν καὶ τοῦ μακαρίου τέλους ἔξωθώμεν· καί, ὅταν παρασταθώμεν εἰς τὸ φοβερόν Κριτήριον τῆς θείας Δικαιοσύνης, εἴπωσι καὶ περὶ ἡμῶν οἱ τρισμάκαρες ἡμῶν Πατέρες τὸ προφητικὸν «*ἰδοὺ ἡμεῖς καὶ τὰ παιδιά, ἅπερ ἔδωκας ἡμῖν ὁ Θεός*»· καὶ ἀκούσκαμεν καὶ ἡμεῖς τῆς Δεσποτικῆς

ἐκείνης φωνῆς. «Εὐ δούλοι ἀγαθοὶ καὶ πιστοί!»· Naί. Γένοιτο Κύριε, διὰ τῶν πρεσβειῶν τῆς παναχράντου Σου Μητρὸς, τῆς Δεσποίνης πάντων τῶν χριστιανῶν, καὶ προστάτιδος τοῦ ἱεροῦ τούτου Σπηλαίου, τοῦ σκηνώματος τῆς ἀγίας δόξης Σου. Αὐτῆς ταῖς ἱκεσίαις ἐν ἔλει ἐπίσκεψαι, Κύριε, καὶ στερέωσον τὴν ἱερὰν ἡμῶν Μονὴν καὶ πᾶσαν τὴν ἀγίαν Σου Ἐκκλησίαν εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ζ'.

Σύντομος ὑποτύπωσις ἡ σχεδιογραφία τῆς ἐν τῷ μεγάλῳ Σπηλαίῳ πανσέπτου θεομητορικῆς εἰκόνης, ὁποῖα ταύτης ἡ ἀγία μορφή, καὶ ὅπως ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ ἀνιστορήθη, καὶ εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον τὸ πρῶτον ἀπετέθη, λαμβάνουσα μέχρι τῆς εὐρέσεως αὐτῆς.

§ α'. Ἀποδόντες ἤδη τὴν τε ἱερὰν Χωρογραφίαν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ τὴν ψυχωφελῆ Βιογραφίαν τῶν δόξων ἡμῶν Πατέρων καὶ πρῶτων δομητόρων τῆς Σπηλαιότηδος Μονῆς, ἐπιφέρωμεν, καλὴν τοῦ πονήματος κορωνίδα, τὴν διαγραφὴν τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους αὐτῆς τῆς Παναγίας καὶ Ἀποστολικῆς εἰκόνης τῆς Θεομήτορος· δι' ἧς καὶ τὸ μέγα Σπήλαιον ἡγιασθή, καὶ τῶν δόξων ἡμῶν Πατέρων ἡ τρισόβλιος μνήμη πανευκλεῶς ἐδοξάσθη. Αὕτη κυρίως ὑπάρχει ἀρχὴ καὶ μέση καὶ τέλος ἀκρότατον τῆς τοῦ μεγάλου Σπηλαίου καθιερώσεως, καὶ ταύτης τὰ μεγαλεῖα καὶ τὴν χάριν ἐξιστοροῦντες καὶ ἀνυμνοῦντες οὐδέποτε λήξομεν, οὐτ' ἀρχόμενοι τῶν λόγων, οὔτε μεσοῦντες, οὐτ' ἀποπαύομενοι. Αὐτῆς καὶ νῦν τὴν χάριν ἐπικαλεσάμενοι σχεδιογραφοῦμεν τὴν πάνσεπτον μορφήν.

§ β'. Ἔστι πινάκιον ἢ σανίδιον τετράγωνον, τό τε μήκος καὶ τὸ πλάτος ὅσον πῆχους ἐνὸς πάντοθεν ἐντετυλιγμένον εἰς ὀθόνην λινὴν, στεγανῶς περὶ τὸ πινάκιον προσκεκολλημένον· ἐπὶ τούτου τοῦ ὀθονοσκεποῦς ἱεροῦ πίνακος κεῖται κατεστηρικμένη ἡ πάνσεπτος τῆς Θεομήτορος εἰκὼν. Πεποιήται δὲ κ η ρ ὁ χ υ τ ο ς, ἐκ κυροῦ καὶ ἄλλων ἴσως εἰδῶν πεπλασμένη (κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς τοιαύτης ὕλης κατασκευὴν) (α') καὶ ἔστιν

(α) Παλαιὸν τὸ διὰ κηροῦ καὶ χρωμάτων εἶδος τῆς ζωγραφίας· ὅθεν καὶ κηρογραφίαν ἔλεγον τοῦτο τὸ εἶδος τῆς ζωγραφικῆς οἱ ἀρχαῖοι (Δειπνοσοφ. ε. 204), καὶ τὴν πρᾶξιν, κηρογραφεῖν. «Κεράμια κεκηρογραφημένα χρώμασι παντίοις» (αὐτὸδ. ε. 200). Μνημονεύουσι δὲ τούτου τοῦ εἶδους καὶ Πλίνιος (Ἱστορ. φυσ. λε. 11.), καὶ ἄλλοι παλαιοὶ (βλ. Δουκάγγ. Γλωσσαρ. λέξ. Κηρόχυτος). «Κηρόχυτον γραφὴν» ὀνομάζει τὴν τοιαύτην ζωγραφίαν ὁ Εὐσέβιος (ἐν βίῳ Κωνσταντ. α. 3). καὶ ὁ θεῖος Χρυσοστόμος. «Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἡγάπησα γραφὴν, εὐσεβείας πεπληρωμένην» (ταῖς ἀγίαις ἐννοῶν εἰκόνας)·

ἀνάγλυφος, ὅσον τὸ πλάτος ἐνὸς δακτύλου καὶ ἡμίσεως ἐξέχουσα τοῦ ἐπιπέδου. Τοῦτο δὲ τὸ τετράγωνον τῆς ἀγίας εἰκόνης πινάκιον ὑπάρχει εἰς ἄλλην σάνίδα μεῖζονα καὶ παχυτέραν κατὰ βάθος ἐνηρμοσμένον (ἑσπερον ἰσως ἐνιδρυθέν), τετράπλευρος δὲ καὶ αὐτὴ ἢ τὸ ἱερὸν πινάκιον πανταχόθεν περιβάλλουσα σάνις, πλήν ὅτι τὴν ἄνω πλευρὰν ἔχει καμπυλωμένην τοξοειδῶς. Οὕτω δὲ προσφυῶς καὶ ὁμαλῶς εἰς αὐτὴν ἐνήρμονται τὸ πινάκιον, ὥστε διαφεύγουσι πολλάκις καὶ τὴν δευτέραν ὄψιν τὰ λεπτὰ χαράγματα τῆς τῶν περάτων συναρμογῆς. Μόνον περὶ τὴν βᾶσιν τῆς ἀγίας εἰκόνης βραχεῖα τῆς ὁθόνης διαφαίνεται ἄκρα, κήρυξ τις προκύπτουσα καὶ μάρτυς τῆς ἀφθορίας τοῦ θεομητορικοῦ εἰκονίσματος, ἀφθαρτος, καθὼς ἐκεῖνο, καὶ αὐτὴ διὰ τοσούτων αἰώνων καὶ ἀκήρατος διαμένουσα· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Αὐτὸ δὲ τὸ πάνσεπτον ἀπεικόνισμα τῆς Θεοτόκου μεμόρφωται πλαστουργηθὲν κατὰ προτομήν, ἀνάγλυφον (ὡς προείπομεν)· φορεῖ δὲ καὶ τὴν ἱερὰν ἐσθῆτα κεχρωματισμένην, καὶ μεταξὺ διάχρυσον· ὅθεν καὶ Χ ρ υ σ σ π η λ α ῖ ῶ τ ι σ σ α ἢ εἰκὼν ἔκπαλαι παρὰ πολλοῖς ἐπωνομάζετο (6). Ἀμαυρὰ δὲ πάνυ φαίνονται τὰ νῦν ἐπὶ τοῦ κηροῦ τὰ τε χρώματα καὶ τὰ χρυσὰ διαγράμματα, μελανωθέντα ἰσως ὑπὸ τοῦ καπνοῦ, κατὰ τὸν μέγαν ἐκείνον τῆς Μονῆς ἐμπρησμόν (βλ. Χωρογραφ. κεφ. ζ'. § γ'). ἄλλὰ καὶ οὕτως ἡ Θεομήτωρ φαίνεται λέγουσα τὸ θεόχρηστον ἐκεῖνο λόγιον τῆς αὐτῆς προτυπωσάσης τοῦ Ἀσματος Νύμφης. «Μ ε λ α ῖ ν ἄ ε ἰ μ ε ἔ γ ῶ κ α ἰ κ α λ ῆ» (ἄσμ. α. 5). Ἐξείκονισται δὲ ὅλος ὁ τοῦ σώματος τύπος πρὸς τὰ δεξιὰ τετραμένος. Καὶ τὴν μὲν κεφαλὴν ἔχει νεύουσαν φιλοστόργως ὑπεράνωθεν τοῦ

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς (ἐπὶ βασιλικῆς εἰκόνης) «Οὐ σάνίδα τιμῶσιν (οἱ δῆμοι), οὐδὲ τὴν κηρόχυτον γραφὴν, ἀλλὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ βασιλέως» (Χρυσόστομ. Λόγ. εἰς τὸν Νικητῆρ.). Οἱ δὲ νεώτεροι καὶ κηρόχυτον ὕλην εἶπον, καὶ ὕλογραφίαν (Θεοφάν. Χρονολογ. σε, 373), καὶ ὕλογραφεῖν καὶ ὕλογραφικὴν εἰκόνα, τὴν κηρόχυτον. Λέγεται δὲ κηρόχυτος, διότι οἱ ζωγράφοι ἐμίγνουν τὰ χρώματα μετὰ κηροῦ τακέντος καὶ διαχυθέντος (ὅθεν καὶ ἐγκήρωτα ἐλέγοντο τὰ τοιαῦτα χρώματα, ὡς ἐν τακέντι κηρῷ μεμιγμένα καὶ κεκραμένα). Καὶ ἡ λείας ἐξωγράφου καὶ ὁμαλῆς τὰς εἰκόνας, ἢ καὶ ἀναγλύφους ἐξετύπων καὶ ἀναπέμπτους (κατὰ τὸ ἀνάγλυφον ἔκτυπον τῆς ἀποστολικῆς εἰκόνης)· ἔγλυφον δὲ καὶ ἀνδριάντας ὅλους ἐκ κηροῦ (βλ. Δουκάγγ. ἐνθ. ἀνωτέρω).

(β) Καὶ ἐν Ἀθήναις κατὰ νῦν Αἰόλου λεγομένην ὁδὸν ὑπάρχει ναὸς τῆς Θεοτόκου τῆς Χρυσοπηλαιωτίσσης ἐπικαλουμένης, ἥτις ὡς φαίνεται, ἐπωνομάσθη εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῆς ἐν τῷ μεγάλῳ Σπηλαίῳ Χρυσοπηλαιωτίσσης. Ἐσφῶν δὲ πολλὴν ἐξ ἀρχῆς οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τὸ Μέγα σπήλαιον τὴν εὐλάβειαν· ὅθεν καὶ τὴν Σύνταξιν τῶν Κανόνων ἐπὶ τοῦ Κόμητος Βερνάρδου, ἐξέδωκαν, ὡς προείπομεν (προοιμ. σελ. γ.). Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλη Χρυσοπηλαιωτίσσα Ἐκκλησία ἐν Ἀθήναις ἄνω κατὰ τὸν Ἀρειὸν Πάγον, πλησίον τῆς Ἀκροπόλεως, ἐν τῇ αὐτῇ τῇ παλαιᾷ τοῦ Βάκχου καλουμένη Σπηλαίῳ· ὅθεν ἔχει καὶ τὴν ἐπωνυμίαν.

Μονογενοῦς, ὃν φέρει βρεφοπρεπῶς ἐπαναπαυόμενον ἐπὶ τῆς παρθενικῆς αὐτῆς ὠλένης καὶ τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς, ἐφαπτομένης ἄκροις δακτύλοις τὸν ὦμον τοῦ παιδίου τὸν δεξιὸν (ἐξέριτον καὶ τοῦτο τῆς ἀγίας εἰκόνης ἰδίωμα· διότι πᾶσαι σχεδὸν τῶν θεομητορικῶν εἰκόνων αἱ ἀρχαιόταται σφισζόμεναι παριστῶσι τὸ θεάνθρωπον βρέφος ἀγκαλιοφоруόμενον οὐκ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τῆς Θεοτόκου, καὶ ταύτην ὁμοίως ἀποβλέπουσαν πρὸς τὰ λαῖα) (α). Τὴν δὲ πάλιν ἀριστερὰν ἢ παρθενομήτωρ ἀνέχει πρὸς τὸ πανάχραντον στήθος ὑποκρατοῦσα τὴν ἀριστερὰν τοῦ παντοκράτορος παιδίου ἡρέμα προτεινομένην· τὰς δὲ βολὰς τῶν ὁμμάτων ἀπειθύνει πρὸς τὸν θεωρὸν ἢ παντελεγγύμων, καλὸν ὀρώσα καὶ ἱερὸν καὶ θεῖας ἐλπίδος πληροῦσα τὰς καρδίας τῶν πιστῶς αὐτῇ προσερχομένων. Αὐτὸ δὲ τὸ θεάνθρωπον βρέφος ἐπὶ τῆς μητρῶς ὠλένης, ὡς ἐπὶ θρόνου Χερουβικοῦ, ἀνακεκλιμένον, ἄρραφον χιτῶνα φορεῖ καὶ πλατύν. καταβαίνοντα κάτωθεν τῶν γονάτων, περὶ δὲ τὸν ὦμον τὸν ἀριστερὸν ἐπιφαίνεται καὶ τις ἐσθῆτος διπλοῖς ἀτημέλητα πρὸς τὰ κάτω προβεβλημένη. Καὶ τὴν μὲν ἀριστερὰν (ὡς προείπομεν) ὑποστηρίζει ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς παλάμης τῆς Μητρὸς· τὴν δὲ δεξιὰν ἀποστεινεί πρὸς τὰ κάτω, βελίου κρατοῦσαν εἰλημὰ, τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου. Καὶ ἡ μὲν κόμη κεχυμένη νηπιώδης ἐπὶ τῆς θεῖας κεφαλῆς ἀπαλῶς ἐφρησυχάζει· τὸ δὲ μέτωπον, ἐλέους πηγὴ· ὅλον δὲ τὸ πρόσωπον καὶ αὐτὴν τὴν παντέφορον ὄψιν ἀπειθύνει καὶ τὸ βρέφος πρὸς τοὺς πιστοὺς προσκυνητάς, ὡς ἡ Μήτηρ, πανίλειον ἀτενίζουσα, καὶ φωνοῦσαν σχεδὸν ἐκεῖνο τὸ φιλανθρωπικὸν κάλεσμα. «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι· κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς». Δι' ὅλης δὲ τῆς ἀκράντου εἰκόνης ἐπιλαμβάνει τὸ τῆς τέχνης ἀπλοῦχόν τοσοῦτον ὕψηλόν καὶ θεοπρεπές, ὅσον καὶ τὸ ἀκατάσκευον καὶ ἀφελές τῆς φράσεως τοῦ ἀποστολικοῦ χαρακτήρος· ὥστε φαίνεται καὶ ἐκ τούτου ὅτι αὐτὴ ἐκεῖνη ἡ θεοκίνητος δεξιὰ, ἥτις μετὰ τῆς οὐρανίας ἐκείνης καὶ θεῖας ἀπλότῃτος ἱστορήσε συγγράφουσα τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ἢ αὐτὴ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπλότῃτος ἱστοριογράφου κηροχυτήσασα καὶ αὐτὸν τὸν τοῦ Εὐαγγελίου Θεὸν καὶ τὴν Θεοτόκον αὐτοῦ μητέρα. Ἐκατέρωθεν δὲ τῆς κηροπλάστου εἰκόνης ἀγγελιοὶ δύο παρίστανται μετὰ φόβου δουλοπρεπῶς. Τὰς δὲ τέσσαρας τῆς εἰκόνης γωνίας δεξιόθεν ἐπέχουσιν ἐξαπτέρυγα Σεραφεῖμ, ἀριστερόθεν δὲ, πολυόμματα Χερουβίμ. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ ἀγγελικὰ εἶδη διὰ χρωμάτων μόνον εἰσὶν ἐπὶ τοῦ Πίνακος ἐξωγραφημένα (διὸ φαίνονται ἔργα χειρὸς

(α) Ἄλλαι δὲ παλαιαὶ εἰκόνης παριστῶσι τὴν Θεοτόκον ἐπὶ θρόνου καθημένην, καὶ τὸ βρέφος ἐπὶ τῶν γονάτων ἔχουσαν, τὸ δὲ πρόσωπον ἀντικρὺν ἐπ' εὐθείας πρὸς τὸν θεωρὸν. Τῆς ἀρχαιότητος ταύτης θέσεως τοῦ θεομητορικοῦ τύπου πολὺ νεώτερα μνημεῖα φαίνονται καὶ τινες εἰκόνας ἐν Πίσσῃ τῆς Ἰταλίας, κατὰ τὸ 1663 ἐξωγραφημέναι, ἐν αἷς ἡ Θεοτόκος φέρει τὸν μονογενῆ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ βραχίονος. (Βλεπ. β Hist. de la Peinture en Italie Pae Par. M. B. K. Paris 1817 Vol 1. P. 16).

δευτέρας, ἴσως καὶ νεωτέρας περὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς κηροχυτήσασαν αὐτὸ τὸ θεομητορικὸν ἔκτυπον). Καὶ τοιαύτη μὲν συντόμως εἰπεῖν, τότε μέγεθος καὶ τοὺς χαρακτήρας ἢ χαριτόβρυτος αὐτὴ ἀποστολικὴ τῆς Θεομήτορος εἰκὼν (α).

§ γ. Ὅτι δὲ τὴν εἰκόνα ταύτην Λουκάς, ὁ ἱερώτατος Εὐαγγελιστής, κηροπλαστήσας ἐξετύπωσε, πρὸς αὐτὸ τὸ πρωτότυπον ζώσης ἐτι τῆς Θεομήτορος ἀποβλέπων, λέγομεν ἐφεξῆς, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐκθέσωμεν τὰς ἀποδείξεις ὅτι καὶ ζωγράφος ἦν ὁ Εὐαγγελιστής, καὶ τὴν πανηγίαν τῆς Θεοτόκου μορφὴν πρῶτος ἐζωγράφησεν ἐμπράκτως διδάξας τοὺς πιστοὺς τὴν σχετικὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων προσκύνησιν, ἣν καὶ οἱ λοιποὶ Ἀποστολοὶ παρέδωκαν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς ἀγράφου παραδόσεως αὐτῶν καὶ διδασκαλίας. Λουκάς τοιγαροῦν ὁ θεόπνευστος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Πράξεων συγγραφεὺς, ὁ Ἀντιοχεὺς τὴν πατρίδα, «οὗ ὁ ἔπαινος πολλὸς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ», οὐ μόνον ἱατρὸς (ὡς ὁ θεὸς Παῦλος αὐτὸν ρητῶς ἐπονομάζει, Κολα. β, 14) ἀλλὰ καὶ ζωγράφος ὑπῆρχε, πρῶτος τὴν πανηγίαν τῆς Θεοτόκου μορφὴν ἐν κόλποις φεροῦσης τὸν Κύριον ζωγραφήσας· καὶ τοῦτο διδάσκει μὲν ἀρχαία τε παράδοσις καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων παραλαβοῦσα, συνμολογεῖ δὲ καὶ πᾶσα ἡ Ἐκκλησία ἢ Ἀνατολική, καὶ αὐτὴ πρὸς τοῦτοις ἡ Δυτικὴ. Αὐτίκα περὶ τῆς βασιλείσεως Εὐδοκίας τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ νέου (τῷ 430) ἀναγινώσκουμεν, ὅτι ἐξ Ἱεροσολύμων, ὅπου διέτριβεν, ἐπεμφεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὴν βασιλίδαν Πουλχερίαν, τὴν ἀδελφὴν τοῦ Αὐτοκράτορος, μίαν τῶν τριῶν τῆς Θεομήτορος εἰκόνων, ὧν ὁ θεηγόρος Λουκάς ἐζωγράφησεν ἱστορεῖ δὲ ταῦτα Θεόδωρος Ἀναγνώστης τῆς κατ' αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν Ἐκκλησίας, ἐν μόλις αἰῶνα τῆς Εὐδοκίας μεταγενέστερος (τῷ 520) (6). Ἐν δὲ τῷ ἀρχαίῳ κτι-

(α) Περὶ τῆς ἁγίας εἰκόνος ἀνάκεινται καὶ πολλὰ ἀναθήματα ἐξωθεν προσηρημένα. Μεταξὺ δὲ τούτων διαπρέπει μάλιστα τὸ βασιλεῖον διάδημα, ὃ κρατοῦσιν ἐκατέρωθεν δύο ἄγγελοι ὑπεράνω τῆς ἀχράντου κεφαλῆς τῆς Παναγίας, ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτιμοτάτων κάλλιστα κατεσκευασμένον. Καὶ ἄλλο δὲ παρόμοιον ἐπίκειται μικρότερον καὶ ἀνάλογον ὑπεράνω τῆς κορυφῆς τοῦ νηπιάσαντος Παμβασίλειος. Ἀμφότερα δὲ τὰ στέμματα ὑπάρχουσιν ἀναθήματα βασιλικά, τῶν πιστῶν τινος αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὡς λέγεται, αὐτοῦ τοῦ κτίτορος τῆς Μονῆς Ἀδρονίκου· ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἀφιερώματα, κηρύττουσι τὴν εἰς Θεὸν ἐνθρόνονα πίστιν καὶ τὴν εἰς τὴν Θεοτόκον εὐλάβειαν τῶν ἀφιερωτῶν. Αὐτὸ δὲ τῆς ἁγίας εἰκόνος τὸ ἀντίτυπον ἔχει ἀναγνώστα προκείμενον ἀρχαίῳ ἐν κεφαλίδι τοῦ στήματος τοῦτου.

(β) Θεόδ. Ἀναγν. 15^α α. σελ 185. ὡσαύτως καὶ Νικηφόρος Κάλλιστος ὁ Ξανθόπουλος τὰ αὐτὰ ἱστορεῖ. (Ἐκ. 15^α βιβ. 11 καὶ 12). ὁμοίως καὶ Παχυμέρης. «Καὶ δὴ πέμψας (Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος) ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος ἁγίαν τὴν σεβασμίαν εἰκόνα τῆς ἁγνῆς Θεομήτορος, ἣν λόγος ἔργον μὲν εἶναι τοῦ θεοῦ Λουκά, ἐκείσε παρούσης ἀνάκειναι (τῆς Θεοτόκου) καὶ θεωμένης δῶρον δὲ μετὰ ταῦτα γενέσθαι Πουλχερίᾳ τῇ βασιλίδι παρὰ

τορικῇ τῆς τοῦ Μελα ἢ Σουμελά Μονῆς χειρογράφῳ (φαίνεται δὲ τοῦ ε'. ἢ γοῦν ἐξάπαντος τοῦ 5^{ου}). αἰῶνος ὁ κώδης οὗτος, ἄλλως τε καὶ μάλιστα διότι γέγραπται δίχως προσφιδῶν, κατὰ τὴν συνήθη μάλιστα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀτόνιστον γραφὴν) ἱστορεῖται ζωγράφος ὁ θεὸς Λουκάς, ζωγράφος τὰς τῆς Θεομήτορος εἰκόνας· ἐξ ὧν ἐστὶ καὶ ἡ κατὰ τὴν Μονὴν τοῦ Σουμελά τιμωμένη (λέγομεν δὲ περὶ ταύτης ἐφεξῆς) (α). Τοῦτ' αὐτὸ μαρτυρεῖ, ζωγράφον τὸν Εὐαγγελιστὴν ἐπονομάζων, καὶ Ἀνάκιος μοναχὸς Σαβδαίτης (ἐκ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα), ὅστις συνέταξε κἀκεῖνος ἱστορίαν τῆς αὐτῆς Μονῆς τοῦ Σουμελά ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου (τῷ 600 μ. Χ.) (6). Πάλιν ὁ θεὸς Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς (β' ἢ 3^{ος}). Οἰκουμένη τῆς θεόπνευστος Σύνοδος ἐγκωμιάζουσα ἔλεγεν, ὅτι «Ὁ ἔπαινος αὐτοῦ καὶ ἡ εὐκλεία ἐν πάσαις ταῖς ἀπανταχοῦς ἁγίαις τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαις», καὶ ὅτι «Τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ διαβιβάζονται», καὶ ὅτι «Ἰπὲρ Χριστοῦ καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ ἐξ ἀνατολῆς διὰ Χριστοῦ ἐσάλπισε τὴν εὐσέθειαν». κτλ. 3^{ος}. Συνόδ. Πράξ. 5^α), αὐτὸς λέγομεν ὁ θεοχαρίτωτος ἐκ Δαμασκοῦ τῆς Ἐκκλησίας φωστὴρ (τῷ 730) τὴν περὶ τοῦ ἁγίου

τῆς νύμφης αὐτῆς Εὐδοκίας τῆς ἐξ Ἀθηνῶν καὶ δεσποίνης, δῶρον ἀξιόχρεον ὄντως ἐκ Παλαιστίνης ἀποσταλέν». (Παχυμ. εἰς Μιχ. Παλαιολ. 15^α βιβ. β. κεφ. 14^α). Σημειῶσαι δὲ ὅτι ταύτην τὴν ἀποστολικὴν εἰκόνα λαβοῦσα ἡ βασιλὶς Πουλχερία ναὸν ἅγιον ἐνεδείματο, καὶ ἀπέθηκεν αὐτὴν ἐν τῇ μονῇ τῇ ἐπιλεγμένῃ τῶν Ὁδηγῶν (δθεν καὶ Ὁδηγήτρια ἡ εἰκὼν ἐπεκλήθη, ὡς λέγομεν ἐφεξῆς). Ἐνταῦθα δὲ λέγει ὁ Παχυμέρης αὐτὴν ἀποκειμένην ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Παντοκράτορος διὰ τὴν ἐφεξῆς αἰτίαν (ἣν πάλιν αὐτὸς ἱστορεῖ ἄλλαχού). Ὡς ἔαλω ὑπὸ τῶν Φράγκων ἡ Πόλις (τῷ 1204), ἐκ τῆς μονῆς τῶν Ὁδηγῶν ἡ ἀποστολικὴ Εἰκὼν μετεφέρθη ὑπ' αὐτῶν τῶν κατακτητῶν εἰς τὸ τοῦ Βουκολέοντος ἐπιλεγόμενον Παλάτιον, κἀκεῖθεν εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν. Καὶ ὁ πρῶτος βασιλεὺς Εὐρῆκος ἐδωρήσατο αὐτὴν εὐκόλως (ὡς φιλοδωρότατος περὶ τὰ ἀλλότρια) πολυπόθητον χάριν τῷ Βασιλεὶ τῶν Ἑνέων. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἤθελον ἀποστεῖλαι τὴν εἰκόνα εἰς Ἑνέτιαν, ἀνέστη μαθὼν ὁ τότε νέος ὀνομασθεὶς τῆς αἰχμαλώτου Κωνσταντινουπόλεως Φραγκοπατριάρχης· καὶ οἱ Ἑνετοὶ βιάσαντες τὰς θύρας τῆς ἁγίας Σοφίας μετέφερον τὴν εἰκόνα εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος, ἣν κατεῖχον αὐτοί· καὶ αὐτοῦ ἐμεινεν ἡ Ὁδηγήτρια μέχρι καὶ τῆς ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἐλευθερώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις μετέθηκε πάλιν τὴν ἀποστολικὴν εἰκόνα εἰς τὴν μονὴν τῶν Ὁδηγῶν (Παχυμ. αὐτ. βλ. καὶ Lebeau Hist. de Bas-Empire T. 17. p. 273. καὶ T. 18. p. 9g, Paris. 1834).

(α) Βλ. Θεία καὶ ἱερὰ ἀκολουθ. τῶν ὁσίων Πατέρων ἡμῶν Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου τῶν ἐξ Ἀθηνῶν, ἐν ἣ καὶ ἱερὰ ἱστορία τῆς βασιλικῆς Μονῆς τοῦ Σουμελά. κτλ. Συνθετοῖα παρὰ τοῦ Σοφωτάτου Διδασκάλου Κυρίου Νεοφύτου Ἱεροδιακόνου καὶ Πελοποννησίου τοῦ Καυσοκαλυβίτου κτλ. ἐν Λειψίᾳ 1775. προοιμ.

(β) αὐτόθ.

Μανδύλου μνημονεύσας Ιστορίαν (α), ἔπειτα καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ ζωγραφηθείσης εἰκόνας τῆς Θεομήτορος μνημονεύει λέγων· «Καὶ γὰρ θεσπέσιος Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς τὸν θεῖον καὶ σεβάσιμον χαρακτήρα τῆς Θεομήτορος Μαρίας ὅτι (γρ. ἔτι) ἐν σαρκὶ ζωῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὰς διατριβὰς ποιουμένης ἐν τῇ ἁγίᾳ Σιών [ἐμμήσατο], ζωγραφικᾶς τε μίξεσι τὴν τῆς Παναγίου στήλην ἐν πίναξ ἐ διεχάραξεν, ὥς ἐν κατόπτρῳ τῇ μετέπειτα γενεᾷ ἐγκαταλειποῦς· καὶ ταύτην αὐτῇ ὑποδείξαντος, ἡ χάρις μου μετ' αὐτῆς ἔσται, ἔφη» (β)· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ, «βλέπε μοι καὶ τὸν Εὐαγγελιστὴν καὶ Ἀπόστολον Λουκᾶν, οὐχὶ τῆς πανυχράντου καὶ ζειπαρθένου Μαρίας τὴν τιμὴν εἰκόνα ἀντιστόρησε, καὶ πρὸς Θεόφιλον ἔπεμψε» (γ). Σύμφωνα πρὸς τὸν θεῖον Δαμασκηνὸν φρονῶν καὶ Γερμανὸς ὁ πανασιδιδίμος Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης (τῷ 714) ἀνεκίρρυνε «τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ ζωγραφηθεῖσαν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος ἣτις ἐξ Ἱερουσαλὴμ (εἰς Κωνσταντινούπολιν) ἀπεστάλη» (βλ. βίον τοῦ Ἀγ. Στεφάνου τοῦ νέου)· τὸ δ' ἀντίτυπον, ὃ διέταξεν ἀντιγραφῆναι, φαίνεται μάλλον οὐ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ ζωγραφηθείσης, ἀλλ' ἐτέρας ἀχειροποιήτου εἰκόνας τῆς Θεομήτορος (ὥς λέγομεν ἐφεξῆς). Καὶ Γρηγόριος ὁ γ', ὁ ἀγιώτατος πάππας Ρώμης (τῷ 731) διαβεβαίωσεν τὴν ἀποστολικὴν ζωγραφίαν ἐν αἷς ἔγραφε πρὸς Λέοντα τὸν Ἰσαυρον (ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῇ). Ἀλλὰ καὶ Νικηφόρος ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀγιώτατος Πατριάρχης (τῷ 814 πρὸς τὸν εἰκονομάχον Αυτοκράτορα Λέοντα τὸν Ἀρμένιον τοὺς λόγους ποιούμενος ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, Τιμητέα (ἔλεγε), ὦ βασιλεῦ, αἱ ἱεραὶ τῶν ἁγίων εἰκόνες εἰσὶν, ὥς ἐξ ἀρχῆς θεῖον νεύματι φανεῖσαι· καὶ γὰρ ἡ ἁγία θρόνη» (τὸ συνήθ. ἅγιον Μανδύλιον), «ἦν ποτε λαβὼν ὁ Χριστὸς ἐπέθετο ἐπὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἀχειροποιήτως ἐγένετο, τιμητέα καὶ σεβασμιὸς ἐστίν· ἔπειτα αἱ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἰδιόχειροι εἰκόνες τοῦ τε αὐτοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς τοῦτον τεκούσης» (δ). Καὶ οἱ τῆς τῶν Ἀβραμιτῶν δὲ λεγομένης Μονῆς ὁρμώμενοι μοναχοὶ μετὰ παρρησίας παρκατάντες τῷ βασιλεῖ Θεοφίλῳ (τῷ 830) «τὰ τῶν θείων εἰκόνων μορφώματα ἀπεδείκνυσαν σύντροφά τε τοῖς Ἀποστόλοις καὶ ὁμοδίαιτα εἶγε Λουκᾶς μὲν ὁ θεὸς Ἀπόστολος τὴν τῆς Θεοτόκου μορφὴν

(α) Δαμασκ. περὶ Ὁρθοδόξ. πίστ. Δ. 16. καὶ περὶ τῶν Εἰκόν. λόγῳ α. βλ. Τ. α. σελ. 281, καὶ 326.

(β) Ἰωάν. Δαμασκην. Ἐπιστολ. πρὸς Θεοφίλ. §. 8. σελ. 631. Τ. α. Venet. 1748.

(γ) Λόγῳ ἀποδεκτ. περὶ τῶν ἁγ. Εἰκόν. πρὸς παντ. χριστιαν. καὶ πρὸς τὸν βασιλεῖα Κωνσταντ. τὸν Καβουλλίν. §. 5. σελ. 618. Τομ. α.

(δ) Νικηφόρ. παρὰ Συμεὼν τῷ Μαγίστρω Χρονογραφ. σελ. 304. βλ. καὶ Ἰωάν. Φωκᾶν παρ' Ἀλλὰτ. ἐν τοῖς Συμμιτ. σελ. 36.

ἀνετύποσεν» κτλ. (α). Ὡσαύτως καὶ ὁ Ὁμολογητὴς Θεοφάνης, ὁ Γραπτὸς (τῷ 818) ἐμελέδῃσεν ὅτι «Τῆς ἀγνῆς Θεοτόκου τὴν θείαν εἰκόνα Λουκᾶς ὁ Ἀπόστολος ἐκ πόθου ἀνιστόρησεν, (ἐν Μηναίαις Ὁκτωβρ.). Ἐξαποστ.) καὶ Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς (τῷ 820) «ὃ δὲ (λέγει) τῶν ἄλλων ἐστὶ χαριέστατον, ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν τοῦ προσλήματος τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ τύπον, τὸν τε τῆς αὐτὸν τεκούσης καὶ δοῦσης τὸ πρόσωπον χαρακτήρα πρῶτος οὗτος (ὁ Λουκᾶς) κηρῶ καὶ χρώμασι βάψας ἐν εἰκόνι τιμᾶσθαι μέχρι καὶ νῦν παρέδωκε» καὶ, «Τὴν εἰκόνα (τῆς Θεοτόκου) κατεσκευάσε διὰ ζωγραφικῆς τέχνης ἐκ κηροῦ» (β)· τὰ δ' αὐτὰ καὶ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἀνεκίρρυνε (τῷ 780—820). Ἀλλὰ καὶ Θεοφάνης ὁ Κεραμεὺς (τῷ 860) τῆς ἐν Σικελίᾳ Ταυρομενίας ἐπίσκοπος, ζωγράφον τοῦ Θεομητορικοῦ χαρακτήρος τὸν θεῖον ἀνακίρρυνε Λουκᾶν, λέγων· «Καὶ μὲν (γρ. μὴν) καὶ Λουκᾶς ὁ γλαφυρὸς Εὐαγγελιστὴς τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος κηρῶ καὶ χρώμασιν ἐζωγράφησεν, ἐν ταῖς ἱεραῖς ὠλέαις ἀγκαλιζομένην τὸν Κύριον, ἣτις ἐν τῇ μεγαλοπόλει νῦν διασώζεται» (γ). Τὰ δ' αὐτὰ περὶ τῆς ζωγραφικῆς τοῦ θεοῦ Λουκᾶ ἱστοροῦσι καὶ Νικητὰς ὁ Παφλαγὼν (τῷ 870) ἐν ὑπομνήμ. εἰς τὸν Εὐαγγ. Λουκᾶν βλ. καὶ Θεοφίλου τοῦ Καμπανίας Ταμείου Ὁρθοδόξ. κεφ. γγ'. σελ. 127 Ἐνετ. ἀφπ. καὶ Ἰωάννης, ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀγιώτατος Πατριάρχης, ὁ Ξιφιλίνος (τῷ 1064) (δ). καὶ Μιχαὴλ ὁ Γλυκᾶς (τῷ 1150). Καὶ Νικηφόρος δὲ ὁ Κάλλιετος (τῷ 1280), «Πρῶτιστον λέγει τὸν Λουκᾶν τὴν τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα καὶ τῆς αὐτοῦ τεκούσης, ἔτι δὲ καὶ τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων διὰ ζωγραφικῆς ἱστορήσαι τέχνης· κἀντεύθεν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ τοιοῦτον εὐσεβὲς καὶ πάντομον ἔργον ἐξεγενήθη» (ε) καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «Ὅπου γε καὶ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος μαθητῶν Πέτρου καὶ Παύλου τὰς εἰκόνας, ἔτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς αὐτὸν τεκούσης υπερφύως ἐν γραφῇ χρωμάτων εἰς δεῦρο σφωζόμενας πλείστας ἀνέγνωμεν Λουκᾶ μὲν τοῦ Ἀποστόλου πρῶτως αὐτὰς ἀκριβῶς εἰδυῖαις χερσὶ γράφειν ἱστορήσαντος, καὶ τοῦ ἔργου κατάρξαντος, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων

(α) Παρὰ Κεδρην. Συνοψ. ἱστορ. σελ. 519 Paris 1647.

(β) Συμεὼν Μεταφρ. ὑπομνήμ. εἰς τὸν ἱερὸν Λουκᾶν (βλέπε καὶ μὴν Ὁκτωβρ. ιγ').

(γ) Θεοφάν. Ὁμιλ. κ'. τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδόξ. σελ. 129. Lut. Paris. 1644.

(δ) Ξιφίλ. περὶ τῆς Τραπεζοῦντ. Μονῆς τοῦ Σουμελά. Παρὰ Νεοφύτῳ ἱεροδ. τῷ Καυσοκαλύβ. ἐν προλόγ. τῆς Ἀκολουθείας τῶν ὁσίων Πατέρων Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου, κλπ.

(ε) Νικηφόρ. Ἐκκλησιαστ. ἱστορ. Βιβλ. β. κεφ. 43. σελ. 210. τομ. α. Lut. Paris. 1630.

ἀρχαίων ἀνδρῶν». κτλ. (α). Τελευταῖον ἐν χειρογράφῳ σφζομένῳ κατὰ τὴν ἱερὰν Μονὴν τὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου τιμωμένην καὶ ἐπιλεγομένην τῆς Ὁπλοῦς (χυδαῖότερον Ὁμπλοῦς) κεῖται δὲ αὕτη πλησίον τῶν παλαιῶν Πατρῶν, δύο περίπου ὥρας ἀπέχουσα), σφζεται χειρόγραφον ἀρχαῖον, ἐν ᾧ γέγραπται περὶ τῶν ἱερῶν εἰκόνων λόγος Θεοκτίστου τοῦ καὶ Ραμεώτου, ἀρχιεπισκόπου πόλεως Ἀρμενίου (πότε δὲ ἤκμασεν οὗτος ἀδελφόν, ὅσον δ' ἐκ τῆς φράσεως φαίνεται περὶ τὸν ἱ. ἢ ἱα'. αἰῶνα γενόμενος)· εἰς τοῦτον οὖν τὸν λόγον λέγει ὁ Ραμεώτης ταῦτα· «Λουκάς, ὁ ἱερὸς Εὐαγγελιστὴς τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος κηρῷ τε διεμόρφωσε καὶ χρώμασιν ἐξωγράφησε βασιλεύουσιν ἐν ταῖς ἱεραῖς ὠλέναις τὸν Κύριον, ἥτις ἐν τῷ Μεγάλῳ Σπηλαίῳ τὰ νῦν διασφύζεται».

§ δ'. Ἐκ τούτων οὖν ἀπάντων βλέπομεν σαφῶς, ὅτι ὁ θεὸς Λουκάς πρῶτος ἐξωγράφησε τὴν ἀγίαν τῆς Θεομήτορος μορφήν. Ἐξωγράφησε δὲ οὐ μίαν καὶ μόνην ἀλλὰ πλείονας ἐκτυπώσας εἰκόνας. Καὶ τοῦτο φαίνεται σαφῶς ἐξ ὧν εἶπεν ὁ θεὸς Δαμασκηνός, ὅτι ὁ θεὸς Λουκάς τὴν τῆς Πανάγου στήλην (εἰκόνα μορφήν) ἐν πίνυα ξύλῳ (πληθυντικῶς) διεχάραξεν. Ὡσαύτως καὶ ὁ ἱστορικὸς Νικηφόρος πληθυντικῶς ἱστορήσεν ἀνωτέρω τὰς ὑπὸ τοῦ Λουκά τοῦ Ἀποστόλου εἰδωλίας χερσαῖαν ἱστορήσεις. Ἀλλὰ πόσας ἀρά γε Θεομητορικὰς εἰκόνας διεχάραξεν ἐν πίνυα ξύλῳ ὁ Εὐαγγελιστὴς; Ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατορίας Εὐδοκίας τρεῖς εἶδομεν ἀνωτέρω μνημονευομένας ὡς ζωγραφίας τοῦ Λουκά, ὧν τὴν μίαν ἀπέστειλεν ἡ Αὐτοκρατορίσα πρὸς τὴν ἀνασσαν Πουλχερίαν ἐξ Ἱερουσαλήμ. Ἄλλος δὲ λόγος ἔχει, ὅτι ὁ ἱερώτατος Λουκάς ἐξωγράφησεν εἰκόνας τῆς Θεοτόκου τὰς πάσας ἐπὶ τὰ (οἱ δὲ τινες εἶπον ὅλας ἐδομήκοντα), καὶ μένει τὸ πρᾶγμα ἀδιόριστον. Τρεῖς τοῦ Ἀποστόλου Θεομητορικαὶ εἰκόνας εὗρισκοντο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Εὐδοκίας μόνον ἐν Ἱερουσαλὺμοις· ἀλλ' ἦσαν, καθὼς φαίνεται, καὶ ἄλλαι ἀλλοῦ. Ἐν τοῖς κατὰ τὴν Ἐδεσσαν τῆς Συρίας Ἐκκλησιαστικοῖς καὶ δημοσίοις ἀρχεῖοις (γραμματοφυλακείοις) ἐσφζοντο ὑπομνήματα διηγούμενα τὴν ἱστορίαν τῆς ἀχειροποιήτου τοῦ Σωτῆρος εἰκόνης (τοῦ ἀγίου Μανδηλίου), ἐν οἷς βλέπομεν ὅτι μετὰ τοῦ ἀγίου Μανδηλίου ἐσφζετο εἰς τὴν Ἐδεσσαν καὶ τῆς Θεομήτορος εἰκὼν· διότι (λέγουσι τὰ ὑπομνήματα) «Ὁ Περσὼν βασιλεὺς εὐφῶ τὰς χεῖρας ζωγράφον διαπεμψάμενος (εἰς Ἐδεσσαν) αὐτοῦ τε Χριστοῦ τὸ εἶδος καὶ τῆς αὐτῶν ὑπερφύως τετοκυίας ζέοντι πίστεως πόθῳ ἔτι τάχιστα ἔγραψε, καὶ ἀπολαθὼν ἐκτίσαστο» (β). Ταύτας τὰς ἀγίας εἰκόνας προσεκύνησε καὶ ὁ ἅγιος Ἐφραίμ ὁ Σύρος (τῷ 350) ἐλθὼν εἰς Ἐδεσσαν, ὡς ὁ θεὸς Γρηγόριος ὁ Νύσσης ὑποδηλοῖ λέγων· «Ἐφραίμ ὁ θεὸς τὴν Ἐδεσσηνῶν κατέλαθε πόλιν·

(α) Αὐτ. Ἐκκλησιαστ. ἱστορ. Βιβλ. Γ. κεφ. 16 σελ. 407. τόμ. α.

(β) Νικηφ. Ἐκκλ. ἱστορ. βιβ. β. 7. σελ. 145. τόμ. α.

τοῦ τὰ ἐκεῖσε περιπτύξασθαι ἄγια (α)». Ἀγία δὲ λέγων ὁ ἱερὸς Νύσσης ἔννοεῖ μάλιστα τὴν ἀχειροποίητον εἰκόνα τοῦ Κυρίου, τὴν ὁποῖαν καὶ αὐτὸς ὁ θεὸς Ἐφραίμ ἐν τῇ Διαθήκῃ αὐτοῦ ῥητῶς μνημονεύει· ταύτην δ' ἔπειτα περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου αἰῶνος (τῷ 930) ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος ἐξ Ἐδέσσης εἰς Κωνσταντινούπολιν μετεκόμισαν (γ)· μετὰ ταύτης οὖν τῆς ἀχειροποιήτου μορφῆς τοῦ Σωτῆρος ὑπῆρχεν ἐν Ἐδέσῃ τὸ πάλαι (καθὼς εἶδομεν ἀνωτέρω ἐκ τῶν ὑπομνημάτων) καὶ εἰκὼν τῆς Θεομήτορος, ἥτις ἦν πιθανώτατα μία τις ἐκ τῶν ἰδιοχειρῶν τοῦ θεοῦ Λουκά, ἥγουν ἐν τῶν ἀρχαιστάτων ἀντιτύπων, ὅσα κατ' αὐτὸν ἴσως τὸν πρῶτον ἢ τὸν β. αἰῶνα εὐθὺς ἄνδρες εὐσεβεῖς ἀπετύπωσαν, ἀποβλέποντες δηλονότι πρὸς ἐκείνας τὰς πρωτοτύπους εἰκόνας, τὰς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ Λουκά ζωγραφηθείσας, «τοῦ πρώτου τὸν τῆς Θεοτόκου τύπον ἱστορήσαντος, καὶ πρώτου κατάρξαντος τοῦ ἔργου» (ὡς εἶπεν ἀνωτέρω ὁ ἱστορικὸς Νικηφόρος).

§ ε'. Τούτων δὲ τῶν ἰδιοχειρῶν Ἀποστολικῶν εἰκόνων τῆς Θεομήτορος πέντε μνημονεύονται ῥητῶς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις αἱ διασημέταται. Εἶδομεν ἀνωτέρω τὸν ἱερὸν Θεοφάνη τὸν Κεραμέα λέγοντα, ὅτι μία κατ' αὐτὸν διεσφζετο καὶ ἐτιμᾶτο ἐν τῇ μεγάλῳ πόλει· καὶ ὁ Θεοφάνης μετὰ τὸν πόλιν ἔννοεῖ τὴν βασιλεύουσιν Κωνσταντινούπολιν (καθὼς φαίνεται πιθανώτατον (γ)). Ἡ ἐκεῖσε λοιπὸν κατ' ἐκείνους τοὺς χρό-

(α) Γρηγόρ. Νύσσ. Ἐγκωμ. εἰς ὅσιν Ἐφραίμ. τόμ. β. σελ. 1036.

(β) Μελέτι. Ἐκκλ. ἱστορ. τόμ. β. σελ. 354.

(γ) Μεγαλόπολις ὑπάρχει καὶ ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὴν Ἀρκαδίαν (τὸ μετέπειτα χυδαῖος Συνάνον). Ἀπέχει δὲ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἡ Μεγαλόπολις ὥρας περίπου εἰκοσιν. Ὅθεν ἂν τις νομίσειεν ὅτι ταύτην τὴν ἐν Ἀρκαδίᾳ Μεγαλόπολιν ὁ ἱερὸς Θεοφάνης ἔννοεῖ, ὅπου καὶ κατ' αὐτὸν ἐτιμᾶτο ὡς ἰδιόχειρος τοῦ θεοῦ Λουκά ἡ τῆς Σπηλαιωτίσης πάνσεπτος εἰκὼν· ὀνόμασε δὲ ἀντὶ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου τὴν ὁμόχωρον Μεγαλόπολιν ὁ Θεοφάνης· διότι μακρὰν, ἐν Σικελίᾳ, διατρίβων ἐμάθανε καὶ τὰ περὶ τῆς ἀγίας εἰκόνης παρὰ τῆς φήμης ἀκούων, ἥτις πολλάκις περὶ τὰς ἀγγελίας οὐδεμίαν γεωγραφικὴν ἀκρίβειαν διαφυλάττει. Πλὴν ἀλλ' ὅμως φαίνεται πολὺ πιθανώτερον, ὅτι Μεγαλόπολιν ὁ Θεοφάνης ὀνόμασε κατ' ἐξοχὴν τὴν βασιλεύουσιν Κωνσταντινούπολιν, ἢ καὶ κατ' ἔλλειψιν τῆς κυριωνυμίας (διότι σονηθέστερον καὶ ἄλλαι πόλεις ἐπίσημοι καλοῦνται μεγαλόπολεις, ἀλλὰ πάντοτε προστιθεμένου καὶ τοῦ κυρίου τοπικοῦ ὀνόματος· οἷον ἡ τῶν Ἀλεξανδρέων, ἡ τῶν Ἀντιοχείων μεγαλόπολις, (Συνόδ. πρακτ. βλ. καὶ Holst. εἰς Στέφ. Βυζ. σελ. 201), ἡ Θεσσαλονικαία, ἡ Ρώμη, (Δουκαγγ. Γλωσ. 894) κτλ. οὕτω καὶ Ἀθηναίων, μεγίστης πόλεως (Θουκ.)· καὶ «μεγολοπόλις Ἀθῶνα» (Πίνδ. Πυθ. ζ. 1.) καὶ ἡ τῶν Συρακουσῶν αὐτ. β. 1.). Ἀλλ' ὅμως καὶ Λιβάνιος (ἐν ἐπιστ. ἐκδ. Wolf) καὶ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν συχνοὶ μεγαλόπολιν ἀπλῶς λέγοντες τὴν βασιλεύουσιν Κωνσταντινούπολιν ἔννοοῦσι (βλ. Παχυμέρ. εἰς Μιχ. Παλαιολογ. βιβλ. α. καὶ Γεωπον. προοιμ. σελ. 1.). Εἰς δὲ τὸ (περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος γραφὲν) χειρόγραφον προσκυνητρίου τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἡ ὁῆσις τοῦ ἱεροῦ Θεοφάνους μνημονεύεται κατ' ἄλλην ἀνάγνωσιν, οὕτως,

νους σφζομένη τῆς Θεομήτορος εἰκὼν ὑπῆρχε ἢ ἐπιλεγόμενη 'Οδὴ γή-
τρια: αὐτὴ δηλονότι ἐκείνη, ἣν ἐξ Ἱεροσολύμων ἀπέστειλεν ἡ Εὐδοκία
πρὸς Πουλχερίαν, ἣτις αὐτὴν παραλαβοῦσα ναὺν αὐτῇ καθίδρυσεν ἄγιον,
καὶ Μοναστήριον ἐπίσημον κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει λεγόμενὴν δὲ ν
τῶν 'Οδὴ γή τρι(α): ὅθεν καὶ ἡ εἰκὼν 'Οδὴ γή τρι(α) ἐπωνομάσθη, καὶ μέ-
χρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκεῖ διεσφ-
ζετο, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ μικροῦ πρὸ τῆς ἀλώσεως (τῇ 1430) ἀκμάσαν-
τος ἀοιδίμου Ἰωσήφ τοῦ Βρυενίου, ὅστις ῥητῶς αὐτῆς μνημονεύει (6).

«Ἦτις (εἰκὼν τοῦ Λουκά) ἐν τῇ μεγάλῃ Σπηλαίῳ νῦν διασφζεται». Καὶ πόθεν
μὲν ἀντέγραψεν ὁ τοῦ προσκυνηταρίου συγγραφεὺς τὴν ῥῆσιν τοῦ Θεοφάνους,
ἂν ἐκ τῆς ἐκδόσεως, ἢ παλαιοῦ τινοῦ χειρογράφου, δὲν μνημονεύει. Πράγμα δὲν
ὑπῆρχεν ἀδύνατον, ἵνα τὸ «Μεγάλῃ Σπηλαίῳ» ἐν τισὶ τῶν κωδίκων μεταβληθῇ
ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν εἰς τὸ ἐν Μεγολο-πόλει (καθὼς καὶ ἐξεδόθη) ὁ δὲ τοῦ προ-
σκυνηταρίου συγγραφεὺς ἔσφσε τὴν ἀληθῆ γραφὴν, ἀκριβεστέρῃ κώδικι περι-
τυχόν. Πλὴν τοῦτο χρῆζει τῆς καὶ ἀπὸ ἄλλων παλαιῶν χειρογράφων βεβαιώ-
σεως: ὅσα δὲ χειρογραφοὶ μετεχειρίσθη ὁ τὸν Θεοφάνην τύποις ἐκδοὺς Σκόρσος,
ἅπαντα περιεῖχον ἐν τῇ Μεγαλόπολει (διότι οὐδεμίαν ἄλλην παρὰ τοῦτην διάφο-
ρον ἀνάγνωσιν ἔσημειωσεν ὁ ἐκδότης). Καὶ φαίνεται λοιπὸν ἐν τοσοῦτῳ μᾶλλον
πιθανώτερον, ὅτι ὁ τοῦ προσκυνηταρίου συγγραφεὺς ἐσφαλμένως παραναγνοῖς
ἔγραψε Μεγαλοσπηλαίῳ ἀντὶ Μεγολοπόλεως.

(α) Βλ. Νικηφ. Κάλιστ. Ἐκκλ. Ἱστορ. ιε, 24—Γρηγορά. Ἱστορ. βιβλ. ια, 9.
σελ. 551 ἐκδ. Bon. Κατακουζ. α, 59, 8, 1.—Νικητ. εἰς Ἰσαὰκ Ἀγγελ.— Στῆλ. 34.
Ὁφικ. ια, σελ. 102. ἔκδ. Παρισ. Ζωναρ. Χρον. πρβλ. καὶ ὑπομνήματα Scors. εἰς
Θεοφάνην Ταυρομ. σελ. 501. Ἐφέρετο δὲ ἡ ἀγία Εἰκὼν ἐκ τῆς Μονῆς τῶν 'Οδη-
γῶν εἰς τὸ παλάτιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως χάριν εὐλαβείας (καὶ πρὸς μνήμην
ἰσως τῶν δύο βασιλίδων) κατὰ τὸ τέλος τῆς Μεγάλης Μ. (τῇ παρασκευῇ τῆς 4.
ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν), καὶ ἔμενε ἐν τῇ Παλατίῳ μέχρι τῆς δευτέρας Διακαι-
νησίμου, ὁπότε πάλιν μετετέφερετο εἰς τὴν Μονὴν τῶν 'Οδηγῶν μετὰ λιτανείας,
συμπεροδεύοντος καὶ τοῦ Αυτοκράτορος (βλ. Κουροπαλ. περὶ Ὁφικ. 16).

(β) Βλ. Βρυέν. Λόγῳ εὐχαριστ. εἰς τὴν Θεοτόκ. Εἴρηται δὲ ἐν τῇ Μονῇ τῶν
'Οδηγῶν μετὰ τὴν ἐκ τῆς χώρας τῶν Ζώντων (ὅπου μετὰ λιτανείας αὐτὴν εἶχον
ἐξεγενκόντες τότε οἱ Κωνσταντινοπολίται) τῆς εἰκόνης ταύτης ἐπάνοδον (Βρυέν. Τόμ.
B. σελ. 405, 406, 410, 411). Εἰς ταύτην τὴν ἀγίαν εἰκόνα τὸ πρῶτον ἐμελοουργήθη
τὸ διὰ πάσης τῆς Ἐκκλησίας ἡδόμενον μελιχρότατον ῥῆμα. «Ἀλα τὰ χεῖλη τῶν
ἀσεβῶν τῶν μὴ προσκυνούντων τὴν εἰκόνα σου τὴν σεπτὴν, τὴν ἱστορηθεῖσαν ὑπὸ
τοῦ Ἀποστόλου Λουκά ἱερωτάτου, τὴν 'Οδηγήτριαν». 'Οδηγήτριαν δὲ τῶν ὑπε-
ρόντιν ἐπωνόμασαν καὶ τὴν ἐν τῇ Μεγάλῃ Σπηλαίῳ Ἀποστολικὴν εἰκόνα τῆς
Θεοτόκου (βλ. Περιγραφ. τῆς ἐν Κύπρῳ ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Κύκκου σελ. 32 καὶ 23·
ὅπου κατὰ μέγα λάθος ἱστορεῖται καί, ὅτι ἡ Θεοτόκος φέρει τὸν Μονογενῆ ἐξ
ἀριστερῶν, ἐνῶ φέρει τοῦτον ἐκ δεξιῶν). Ἀλλὰ τῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ Σπηλαίῳ Θεο-
μητορικῆς εἰκόνης ἡ ἐπωνυμία λέγεται κυρίως ἡ Σπηλαιώτισσα (παρὰ τισὶ δὲ
καὶ Χρυσοσπηλαιώτισσα, καθὼς προείπομεν) ἀπὸ τοῦ τόπου ἐπικαλουμένη, καθὼς
καὶ ἐκ τοῦ Κύκκου ἢ Κυκκώτισσα, καὶ κατὰ τὴν Ἀθωνιάδα τῶν Ἱβήρων Μονὴν
ἢ Πορταίτισσα, (ἀπὸ τῆς πόρτας ἢ παρᾶκειται), καὶ αὐτῇ, τέλος, ἡ ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει 'Οδηγήτρια ἀπὸ τῆς οδοῦ τῶν ὀδηγῶν.

Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν, ἄδηλον τί ἀπέδωκε αὐτῇ ἡ Ἀποστολικὴ εἰκὼν καὶ
ἴσως συνηφανίσθη τότε μετὰ τοσούτων καὶ ἄλλων κειμηλίων τῆς εὐσεβείας,
ἢ καὶ λανθάνει που κεκρυμμένη καὶ ἀγνώριστος. Ἐνόμισάν τινες, ὅτι πρὸ
τινων τῆς ἀλώσεως μηνῶν ἀναρπασθεῖσα μετεκομίσθη εἰς τὴν Μελίτην
(Μάλταν): καὶ ἔστιν αὐτὴ ἐκεῖνη, ἣτις μετὰ καὶ τῆς ἀγίας τοῦ Προδρό-
μου χειρὸς ἀπεστάλη πρὸ τινων ἐνιαυτῶν παρὰ τοῦ κοινοῦ τῶν Μελι-
ταίων δῶρον ἱερὸν πρὸς τὸν ἀοιδίμον τῆς Ῥωσσίας Αυτοκράτορα Παῦλον
τὸν Α'. (καὶ σφζονται νῦν τὰ ἅγια κειμήλια ταῦτα τεθησαυρισμένα ἐν τῇ
κατὰ τὴν Πετρούπολιν εὐαγεστάτῃ Ναῶ τοῦ Παλατίου). Ἀλλὰ τὴν ἐκ
Μελίτης Ἀποστολικὴν εἰκόνα ταύτην εἶχον ἐκεῖ μετακομίσαντες οἱ Σταυ-
ροφόροι ἱππεῖς ἐξ Ἱερουσαλήμ, ὅπου ἦσαν ἐκπαλαί (καθὼς προείπομεν)
αἱ τρεῖς εἰκόνες τοῦ Λουκά, ὧν ὑπῆρξε μία καὶ ἡ 'Οδὴ γή τρι(α).

§ 5'. Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων τῶν καθ' ἡμᾶς σφζομένων, καὶ λόγοις χρυσο-
δόλοις καὶ Πατριαρχικοῖς σιγίλλοις ὡς ἰδιοχειρῶν τοῦ Ἀποστόλου Λουκά
κεχωρωμένων τῆς Θεοτόκου εἰκόνων μία μὲν ἐστὶν αὐτὴ ἡ Μεγασπηλαι-
ώτισσα (εἰς ἣν μετ' ὀλίγον ἐπανερχόμεθα): ἄλλη δὲ τεθησαύριστα ἐν τῇ
κατὰ τὸν Πόντον πλησίον τῆς Τραπεζούντος σεβασίμῃ Μονῇ τῇ ἐπιλεγο-
μένῃ (ἀπὸ τοῦ ὅρους, ἐφ' οὗ κεῖται) τοῦ Μελέα, καὶ Μελέα, ἢ Σουμελέα.
'Αρχαιότατον δὲ καὶ τοῦτο τὸ Μοναστήριον, ἔτι περὶ τὰ τέλη τοῦ 8. αἰ-
ῶνος (τῇ 380) ἐν τινὶ μικρῇ Σπηλαίῳ καὶ τοῦτο καθίδρυθ' ἐπ' ὀνόματι
τῆς Θεοτόκου, καὶ βασιλικαῖς ὕστερον φιλοτιμίαις ὑπὸ τῶν Κομνηνῶν
μάλιστα πεποικισμένον (α). Αὕτη δὲ ἡ κατὰ τὸ Σουμελέα εἰκὼν τῆς
Θεοτόκου ἐπιλέγεται καὶ Ὀδηγήτρια (κατὰ μίμησιν τῆς Κωνσταντινου-
πολίτιδος), καὶ Ἀθηναιώτις, ἢ Ἀθηναιώτισσα, ὡς ἐξ Ἀθηνῶν ἀφικμένη,
ὅπου τὸ πρῶτον χρόνον τινὰ διέτριψεν ἐκ Θηβῶν μετακομισθεῖσα (6).
Τρίτῃ δὲ τῶν τοῦ Λουκά εἰκόνων σφζεται ἐν τῇ κατὰ τὴν νῆσον Κύ-

(α) Ἀλλ' ἡ δὲ κατὰ τὴν Συρίαν Μονὴ τοῦ Σπηλαίου, ὅπου ἀπέκειτο ἡ τιμία
κἀρα τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ, περὶ ἧς ἱστορίσεν ὁ
ἱερός Θεοφάνης (Χρονογρ. σελ. 362 Paris. 1655).

(β) Βλ. τὴν ἱστορίαν τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σουμελέα (ἐν ἀκολουθ. τῶν ὁσίων
πατέρων Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου κτλ.) σελ. 5. κτλ. Δείκνυται δὲ καὶ μέχρι σή-
μερον ἐν Ἀθῆναις κατὰ τὴν ἀγορὰν πλησίον τῆς Ἀδριανοῦ Βιβλιοθήκης ἀντικρυ
τοῦ πύργου τοῦ Ὁρολογίου ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου, ὅπου ἀνέκειτο ἡ εἰς Σουμελέα
μετατεθείσα εἰκὼν, καὶ σφζεται μικρὸς τὸ μέγεθος, ἐπωνομαζόμενος κοινῶς ἡ
'Εκκλησία τῆς Μεγάλης Παναγίας.—Περὶ δὲ τῆς ἐν Σουμελέᾳ θεομητορικῆς Εἰ-
κόνης καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχαίων ἐμνημόνευσαν (βλ. τὴν ἱστορ. ἐνθ. ἀνωτέρ.), καὶ
ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος λέγει ταῦτα: «Εἰς δὲ τὸ τοῦ Σουμελέα Μο-
ναστήριον ἔστιν εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ὡσεὶ πηχυαία. Λέγεται αὐτὴν εἶναι ἱστο-
ρίαν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά» (Δοσίθ. Δωδεκαβιβλ. βιβλ. ιβ. κ. 9. §. 2. σελ.
1230). Ὁ δ' αὐτὸς ἀοιδίμος Πατριάρχης ἱστορεῖ ὅτι, «Καὶ ἐν τῇ Μοναστηρίῳ δὲ
Κελάτῃ, κεμένῳ ἐπάνω τοῦ Κουταρισίου» κατὰ τὴν Ἱμμερτιανὴν χώραν τῆς Ἱβη-
ρίας καὶ συνήθως Γεωργίας) «ἐν τῇ ἄκρῃ τοῦ τέμπλου, ὕψου ἐπὶ τοῦ εὐωνόμου

προν το σ Κ υ κ ο υ επιλεγομένη σεβασμία Μονή (ἀπὸ τοῦ Κόκκου, καθὼς ἐκαλεῖτο πάλαι τὸ ὅρος, ἐφ' οὗ ὠκοδόμηται)· λέγεται δὲ συνήθως ἡ εἰκὼν, ἡ Παναγία ἡ Κυκώτισσα, καὶ (παρὰ τισιν) ἡ Ἐλεούσα (α). Τετάρτη δὲ τῆς Θεομήτορος ἀποστολικὴ καὶ περιδοξὸς εἰκὼν ἀπόκειται ἐν Βίλνχ τῇ πόλει κατὰ τὴν μικρὰν λεγομένην Ῥωσιάν. Ἐπικέκληται δὲ αὕτη κυρίως ἡ Ἐλεούσα καὶ ἀπεστάλη πρὸς τοὺς εὐσεβεστάτους Ῥώσους παρὰ τῶν Αυτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου μετεκομίσθη ἐξ Ἀτταλείας (ὅτε αὕτη ἐξῶ ὑπὸ Περσῶν). Εἰς Ἀττάλειαν δὲ ἦλθε τὸ πρῶτον ἐκ τῆς Αἰγύπτου (καθὼς λέγουσι). Περὶ δὲ τῆς ἐν Πετροπόλει τὰ νῦν σφζομένης, τῆς ἐκ Μελίτης, εἴπομεν ἀνωτέρω. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν παρόδῳ περὶ τῶν ἄλλων Ἀποστολικῶν Εἰκόνων τῆς Θεοτόκου (6).

μέρους, ἐστὶ μία εἰκὼν τῆς Θεοτόκου μετὰ θυρίδων ἔσθθεν καὶ ἔξωθεν. Ἐλεγον δὲ ὅτι ἐστὶν ἱστορία τοῦ Λουκά ἡ εἰκὼν. (Αὐτ. αὐτ. ιβ. κεφαλ. β. §. ιγ. σελ. 1202).

(α) Βλ. Περιγραφ. τῆς Μονῆς τοῦ Κύκκου σελ. 24—30. Ἐνετίη. 1782, ταύτην ἀπέστειλεν ὁ Αυτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς (τῷ 1100) εἰς τὴν ἐν Κύκκῳ Μονήν, ἣν ἀνήγειρεν ὁ Ἡσαΐας, ὁ ἀσκητής.

(β) Καὶ κατὰ τὴν Ἰταλίαν δὲ σφζονται εἰκόνες ἐπικαλούμεναι τοῦ Λουκά, εἴτ' αὐτοῦ τοῦ Ἀποστόλου, εἴτε (τὸ πιθανώτερον) ἀντίγραφοι ἐκ τῶν ἰδιοχείρων τοῦ Λουκά ἐκτυπωθεῖσαι, διὸ καὶ τούτου τ' ὄνομα φέρουσι. Τοιαῦται δεικνύονται ἐν Ρώμῃ τρεῖς (μία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ λεγομένῃ τῆς ἁγίας Μαρίας τοῦ λαοῦ, καὶ ἄλλη κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς μεζζονος, καὶ τρίτη εἰς τὸ Καπιτώλιον ἐν τῷ Μοναστηριακῷ Ναῷ τῆς Θεοτόκου τοῦ Ἀρακέλη)· δεικνύονται δὲ καὶ ἄλλαι, οἷον ἐν Βονωνίᾳ καὶ Βενετίᾳ καὶ εἰς ἄλλη ἄλλαχοῦ. Τούτων δὲ οὗτε λόγοι χρυσόβουλλοι, οὔτε ἄλλα δείγματα ἀρχαῖα (ὅσον ἡμεῖς γνωρίζομεν) μαρτυροῦσι τὸ ἰδιόχειρον τοῦ Ἀποστόλου. Τῶν δὲ τινες νεωτέρων ἐνόμισαν αὐτὰς ἔργον νεωτέρου τινὸς ζωγράφου Λουκά κἀκείνου καλουμένου· ἀλλὰ μᾶλλον φαίνονται ἐκτυπα τῶν Ἀποστολικῶν Εἰκόνων τῆς Θεοτόκου, ἄλλα παρ' ἄλλων ἄλλοτε ἀντιγεγραμμένα, ὅποια καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ ἐπιδείκνυνται· πάντων, ὡς εἰπεῖν, τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην χριστιανῶν ἐθνῶν ἐκκαλεῖται δι' εὐλάβειαν φιλοτιμηθέντων εἰς τὴν κτῆσιν καὶ αὐτῶν τῶν ἀντιτύπων τῆς ἀποστολικῆς ἱερογραφίας· (ὁὕτως ὁμόφωνος ἐξ ἀπάντων τῶν χριστιανικῶν λαῶν ἀνάκθεον ἀναβαίνει ἡ βεβαίωσις, ὅτι ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Λουκάς ἐξωγράφει πρῶτος τὴν παναγίαν τῆς Θεοτόκου μορφήν.) Ἀναγινώσκομεν δὲ καὶ ῥητῶς, ὅτι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ, Πατριαρχοῦντος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αὐτοῦ κελεύσαντος τοῦ Πατριάρχου, ἀντεγράφη ἐκτυπον τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Λουκά ζωγραφηθείσης εἰκόνος τῆς Θεοτόκου· καὶ τοῦτο τὸ ἐκτυπον ἐπωνομάζετο ἐφεξῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Ρωμαιοῦς (ὡς ἐν Ρώμῃ τεθησαυρισμένον) βλ. Διήγησιν χειρογράφου, ἡς ἡ ἀρχή. «Καὶ πάντα ὁ χρόνος» (ὁ συγγραφεὺς ἀνώνυμος. βλ. Lombecii VIII, p. 325 καὶ Fobric, Bih. Graec. Vol. X. p. 285, ed. Harl.) Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἀντίτυπον οὐκ ἀπὸ τῆς τοῦ Λουκά, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξ ἄλλης ἀχειροποιήτου εἰκόνος τῆς Θεοτόκου, ἐν κίονι ναοῦ ἱστορημένης, ἀντέγραψεν ὁ Πατριάρχης Γερμανὸς (ὁδοιπορῶν εἰς Ἱεροσόλυμα) καὶ τὸ ἀντίγραφον ἐκτυπον εἰς θάλασαν βληθὲν διεσφύθη πρῶτον εἰς Ρώμην (ἐπὶ τοῦ Πάπα Γρηγορίου Γ')· κἀκεῖθεν πάλιν ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τε-

§ ζ'. Ἡ δὲ κατὰ τὸ Μέγα Σπήλαιον τῆς Θεομήτορος κηρόχυτος εἰκὼν (ἵνα πάλιν εἰς αὐτὴν ἐπανέλθωμεν) ὅτι γνήσιόν ἐστιν ἔργον αὐτῆς ἐκείνης τῆς τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον συγγραψάσης δεξιᾶς τοῦ θεοπνεύστου Λουκά μαρτυροῦσι τὰ ἐφεξῆς:

Α.) Αὕτη ἡ τῶν ὁσίων ἡμῶν Πατέρων Συμεὼν καὶ Θεοδώρου θεόμηπτος ὀπτασία, καθ' ἣν ἐδιδάχθησαν καὶ ἐκινήθησαν εἰς ἀνεύρεσιν αὐτῆς. Αὕτη δὲ πάλιν ἡ ὀπτασία καθιστορεῖται ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ βιογραφίᾳ τῶν Πατέρων, εὐθὺς μετ' αὐτοὺς κατὰ τὴν παράδοσιν αὐτῶν συγγεγραμμένη, περὶ ἧς προείπομεν ἐν τοῖς προοιμίαις.

Β.) Τὸ εἶδος τῆς ἁγίας εἰκόνος ἀκριβῶς συμφωνεῖ πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν ἱερῶν ἡμῶν Πατέρων γενομένην περιγραφὴν τῶν ἰδιοχείρων τοῦ Λουκά. «Κηρὼ καὶ χρώμασι βάψας ἐν εἰκόνι τιμᾶσθαι παρῆδωκε τὸν χαρακτῆρα τῆς Θεομήτορος ὁ Ἀπόστολος Λουκάς (καθὼς ὅτε Συμεὼν ὁ γλυκὺς Μεταφραστὴς, καὶ Θεοφάνης ὁ Ταυρομενίας ἱστορήσαν ἀνωτέρω), κηρόχυτος, ἡ μᾶλλον κηρόπλαστος ὑπάρχει καὶ ἡ τῆς Σπηλαιώτιδος Παντανάσσης πανευλόγητος μορφή, καὶ χρώμασι βεβαμμένη, καὶ (τοῦτ' αὐτὸ τὸ τοῦ ὑπομνήματος) «κατεσκευασμένη διὰ ζωγραφικῆς τέχνης ἐκ κηροῦ», (καθὼς προδιεγράψαμεν ἀνωτέρω). Καὶ φαίνεται μὲν ὁ θεὸς Λουκάς, ὅτι καὶ διὰ γραφίδος μόνος καὶ χρωμάτων (ἡ ἀπλῶν, ἡ ἐγκηρωτῶν) ἐξωγράφει ὁμοιάς καὶ λείας εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, καθὼς πάλιν εἶπεν ὁ ἱερὸς Νικηφόρος «ἐν γραφῇ χρωμάτων ἀντιστρέψαι» (καὶ τοιαῦται λείαι χρωματογραφίαι ὑπάρχουσι καὶ αἱ σήμερον ὡς ἰδιόχειροι τοῦ Ἀποστόλου τιμώμεναι Θεομητορικαὶ εἰκόνες, εἴτε κατὰ τὴν Μονὴν τοῦ Κύκκου, καὶ ἡ κατὰ τὸ Σουλεμᾶν, καὶ ἡ ἐν Βίλνχ, καθὼς προείπομεν ἀνωτέρω)· ἀλλ' ὅμως τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ὀδηγήτριαν κηρὼ καὶ χρώμασιν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου τετυπωμένην ἱστορήσαν ἀνωτέρω Θεοφάνης ὁ Κεραμεὺς (ὡς ἀνάγλυφον δηλονότι κἀκείνην). Καὶ ἄλλως δὲ ἡ αὕτη τῶν ζωγράφων κηρογραφία καὶ λείας ἐξεκόνιζε τὰς μορφάς, καὶ ἐκτύπους ἢ ἀναγλύφους, κατὰ τὴν Σπηλαιώτισσαν (α).

θὲν ἐν τῷ Ναῷ τῶν Χαλκοκρατείων ἐπωνομάζετο τῆς Θεοτόκου τῆς Ρωμαιοῦς. (Βλ. Fabric I. c. vol. X. P. 253 Harl.) ὁ δὲ Μ. ὁ Γλυκὺς (Χρονικ. τῆμ. Δ. σελ. 281) κατὰ μέγα λάθος ἱστορήσει τὸν Πατριάρχην Γερμανὸν λέγοντα, ὅτι «ἡ παρὰ Λουκά τοῦ Ἀποστόλου ἱστορηθεῖσα εἰκὼν εἰς Ρώμην πρὸς Θεοφίλον ἐστάλη. (Πρβλ. Gretser. Syn ag. de imag. non manufact C. 18. ὅστις καὶ ἄλλης ἐπὶ τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ Μ. ἀποστολικῆς εἰκόνος ἐν Ρώμῃ μνημονεύει, καὶ τρίτης ὁμοίως).

(α) Κατὰ μίμησιν τῆς Σπηλαιώτισσης ἀνάγλυφος ἐξεκόνισθη καὶ ἡ τῆς Προουσιωτίσσης ἐπιλεγομένη πάνσεπτος εἰκὼν τῆς Θεοτόκου· τεθησαυρίζεται δὲ αὕτη ἐν τῷ εὐαγεί μοναστηρίῳ τῷ κατὰ τὴν Ὁθρὺν (ὅρος πρὸς τὰς ἀκρας τῆς Φθιώτιδος Θετταλίας μακρὸν παρατεταμένον καὶ χυδαιότερον λεγόμενον Βε-

Γ.) Ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς στήλην ἐν πίναξιν ὠνόμασεν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου τυπωθεῖσαν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου. Καὶ σημαίνει μὲν ἡ στήλη καταχρηστικώτερον πᾶσαν εἰκόνα γραπτὴν (παρὰ τοῖς νεωτέροις μάλιστα) κυρίως δὲ στήλη λέγεται οὐ μόνον ἡ καὶ συνήθως στήλη καὶ κολῶνα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνεστηλωμένον καὶ ἐξέχον, οἷον ἀγαλμα, καὶ ἐκ λίθων καὶ ξύλων ἢ μετάλλων ἀναγεγλυμέναι εἰκόνες. Κατὰ ταύτην οὖν τὴν σημασίαν στήλη τις ἀν εἶη καὶ τὸ παρὰδεγμένον εἰς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν ἀνάγλυφον ἔκτυπον (τὸ καὶ ἄλλως πρόστυπον) εἶδος τῶν εἰκόνων (ὅποια πολλὰ τῶν ἱερῶν ἐγκολπίων ἐν Ἀθῶνι καὶ ἄλλαχού τορευτὰ καλλιτεχνοῦνται) τοιαῦτα δὲ καὶ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων ἐξ ἀργύρου ἢ ἄλλης ὕλης ἐπιτιθέμενα πανσέδαστα εἰκονίσματα) ἀνάγλυφος δὲ καὶ ἀνάπεμπτος (ὡς προείπομεν), καί, τοῦτ' αὐτό, στήλη τις ἐν πίνακι ὑπάρχει καὶ ἡ τῆς Σπηλαιωτίσεως χαριτόδρυτος εἰκὼν· ἔθεν καὶ οἱ Ἀβραμίται πρὸς τὸν Θεόφιλον ἔλεγον ἄνωτέρω, ὅτι ὁ θεῖος Λουκᾶς τὴν τῆς Θεοτόκου μορφήν ἀνετύπωσεν, ἐννοοῦντες δηλονότι καὶ αὐτοὶ διὰ τοῦ ἀνετύπωσε ῥήματος τὴν ἄνω τε τυπωμένην ἢ ἔκτυπον γλυφὴν καὶ τορεῖαν τῶν ἀνωφερῶν καὶ ἐξεχόντων ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου ἐπιπέδου τυπωμάτων, πρὸς διστολήν καὶ διάκρισιν τῶν ἀτορευτῶν καὶ ὁμαλῶν καὶ λείων ἐπὶ πίνακος ζωγραφιῶν.

Δ.) Ὁ Ῥαμεώτης (ἐν τῇ χειρογράφῳ τῆς Ὀπλοῦς) ὀνομάζει ῥητῶς ἰδιόχειρον τοῦ Λουκᾶ τὴν ἐν τῇ Μεγάλῃ Σπηλαίῳ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, κρηφὲ τε διαμορφωμένην, καὶ χρώμασιν ἐζωγραφημένην (καθὼς προείπομεν ἄνωτέρω).

Ε.) Ὁ σφῆζόμενος χρυσόβουλλος λόγος Ἰωάννου τοῦ Κατακουζηνοῦ διακηρύττει τὴν Ἀποστολικὴν εἰκόνα τῆς Σπηλαιωτίσεως συμφώνως πρὸς ἀμνημονεῦει προγενέστερα χρυσόβουλλα Ἀνδρονίκου καὶ Μιχαὴλ τῶν Παλαιολόγων.

Σ.) Καὶ τελευταῖον, ὁ ἱστορικὸς Νικηφόρος, ὁ Κάλλιςτος ἠκμαζεν ἐπὶ τοῦ ρηθέντος Ἀνδρονίκου τοῦ Γέροντος (πρὸς ὃν καὶ τὴν βίβλον τῆς ἱστορίας ἐν τοῖς προαιμίῳ προσφωνεῖ), καὶ ἐπὶ τῶν τούτου διαδόχων, Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, καὶ τοῦ τούτου υἱοῦ Ἀνδρονίκου (ὃν ἐπετρόπευεν Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός), φίλος ὢν καὶ τιμώμενος παρὰ τοῖς βασι-

λεῦσι τούτοις, οὓς καὶ διὰ στίχων εὐφήμως ἐμνημόνευσεν (α). Οὗτος δὲ ὁ γηραιὸς Ἀνδρόνικος, καὶ ὁ υἱὸς Μιχαὴλ, καὶ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός ἀνακαινιστὰι γενόμενοι τῆς ἱερᾶς τῆς μεγαλωνύμου Σπηλαίου Μονῆς, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ τιμωμένην ἀνάγλυφον εἰκόνα τῆς Θεομήτορος ἰδιόχειρον ἔργον τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ ἀνεκλήρυσαν ἐν τοῖς χρυσόβουλλοις (καθὼς προείπομεν ἄνωτέρω). Καὶ ὁ ἱστορικὸς λοιπὸν Νικηφόρος συνεμαρτύρει τοῖς συγχρόνοις βασιλεῦσιν, ἐννοῶν δηλαδὴ καὶ αὐτὸς τὴν Μεγα-σπηλαιωτίσαν μίαν τῶν εἰς δεῦρο (καὶ τότε δηλονότι κατ' αὐτὸν) σφῆζομένων εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος, ἃς ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς εἰδυίας χερσὶν ἀνιστόρησε. Ὁθεν καὶ ὁ ἱερώτατος Μάρκος ὁ Ἐφέσου, ὁ Εὐγενικός, ὁ αἰδίδμος (τῇ 1436) ἐν τοῖς ἡδὴ πρῶτον μετὰ τοῦ Κτιτορικοῦ τούτου παρ' ἡμῶν ἐκδοθεῖσιν ὁκτὼ παρακλητικοῖς εἰς τὴν Θεοτόκον κανόσιν αὐτοῦ ἐξυμνεῖ τὴν ἔτι κατ' αὐτὸν σφῆζομένην ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ὀδηγήτριαν, ὡς εἰκονογραφίαν τοῦ Λουκᾶ (βλ. Ὑμνωδῶν Ἀνεκδότα. Ἀθήνησι α.ω.μ. σελ. 105 καὶ 126. Κανον. γ'. 'Φδ. θ'. καὶ Καν. ζ. 'Φδ. η'). Τὰ δ' ἀπὸ τοῦ αἰδίδμου Πατριάρχου Παρθενίου (τῇ 1690) καὶ ἐφεξῆς σφῆζόμενα Πατριαρχικὰ συγγλυφὴ γράμματα τὰ διακηρύττοντα τὸ κύρος τῆς ἁγίας εἰκόνος, ἐκδίδομεν ἐφεξῆς (δ).

(α) Ἐν συνόψ. πάσης Γραφ. πρὸς τῷ τέλει. Ἰδοὺ καὶ οἱ στίχοι αὐτοί.

«Στεφῶς Μιχαὴλ Παλαιολόγος μέγας,

Ὁς Λατίνους ἔξωσε τῆς Κωνσταντινῶς.

Τῆς εὐσεβείας Ἀνδρόνικος ὁ στύλος,

Ἀσύγκριτος νοῦς, ἐξηρημένη φύσις.

Λαμπρὸς Μιχαὴλ Παλαιολόγος τρίτος,

Ὅντως βασιλεὺς καὶ λόγιος καὶ πρακτικός.

Ἀνδρόνικος παῖς, συνδρομὴ τῶν χαρίτων.

Οὓς περιφυλάττει εἰς χρόνους ἀπειρίτους

Λόγος παλαιῆ παντάναξ, παντοκράτωρ.»

(β) Καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Μονῆς τοῦ Σουμελά, ἣν ὁ μακαρίτης καὶ περικλὴς ἐν διδασκαλίῳ Νεόφυτος ἱεροδιάκονος ὁ Κουσοκαλυβίτης ἐξέδωκεν ἐκ παλαιῶν ἐρρασιόμενος χειρογράφον (ἀπὸ τοῦ 5. αἰῶνος μέχρι τοῦ 15.) ἡ Μεγασπηλαιωτίσσα εἰκὼν ἀριθμεῖται μία τῶν τριῶν ἰδιοχειρῶν τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ· ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν Νέον Θησαυρὸν ἐν βίῳ τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ (Ὁκτωμβρ. 1η. Ὁμιλ. γ. σελ. 33. Ἐνετίῃσι 1805) ἀναγινώσκονται ταῦτα. «Ἡ μία (τῶν τριῶν εἰκόνων τοῦ Λουκᾶ) εὐρίσκεται εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ μεγάλου Σπηλαίου· ἡ δὲ δευτέρα, εἰς τὴν μικρὰν Ρωσίαν εἰς Βίλναν· ἡ δὲ τρίτη δὲν ἔχομεν βέβαιον ποῦ εὐρίσκεται». Καὶ ταῦτα μὲν ἀτελὲς ὁ τοῦ Θυσαυροῦ συγγραφεὺς. Ὁ δὲ μακαρίτης Σεραφεῖμ ὁ Ἀγκύρας, ὁ Πισσιδεῖος, μεταφράσας τὸν Θησαυρὸν καὶ Τουρκιστί, χάριν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ὁρθοδόξων (ὃν τὸ πλῆθος τουρκιστί διαλέγεται) ἐσφάλη περὶ τὴν ὀνομασίαν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου· διότι ἀντὶ τοῦ, εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον (ὡς ἔχει τὸ κεῖμενον) αὐτὸς ἔγραψεν εἰς τὴν μετάφρασιν «εἰς τὸ ἐν Κύπρῳ Μοναστήριον τοῦ Κύκκου» (Τασφίρην μπιρσί Κύπριζδα Κύκκο ἀγγιλάν Μοναστηρά τηρ.). Εὐρίσκεται, ναί, καὶ εἰς τὸ Μοναστή-

λοῦχι)· φκοδόμηται δὲ καὶ τοῦ μοναστηρίου τούτου μόνος ὁ ναὸς ἐν Σπηλαίῳ μικρῷ. Προϋσιώτισσα δὲ τὸ ἐπίκλην ἡ εἰκὼν ὀνομάσθη ὡς ἐκ Προύσεως μετακομισθεῖσα (ἐπὶ Θεοφίλῳ τῇ 829). Λέγεται δὲ καὶ αὕτη μία τῶν Ἀποστολικῶν, ἡ ἐκείνων ἀντίτυπος· τὸν δὲ Μονογενῆ κρατεῖ πρὸς τ' ἀριστερὰ (βλ. ἱερὰν Διήγησιν περὶ τῆς Θεοτόκου τῆς Προϋσιώσεως, ἐν Ἀθῆν. 1838).

Καὶ φαίνεται ἄρα πανταχόθεν ἔργον ἱερὸν τῆς Ἀποστολικῆς τοῦ Λουκᾶ θεξιᾶς ἢ Σπηλαιώτισσα τῆς Παντανάσσης εἰκὼν· καὶ τίς οἶδεν ἂν δὲν ὑπάρχει αὐτῇ ἐκείνη τὴν ὁποίαν πρῶτος ὁ θεὸς ζωγράφος παρέστησεν εἰς τὴν Θεοτόκον ἢ δὲ Πανύμνητος εἶπεν ἐπ' αὐτῇ τὴν αἰδίμην ἐκείνην φωνήν· «Ἡ χάρις τοῦ ἐξ ἐμοῦ τεχθέντος εἴη μετ' αὐτῆς!»

§ η'. Πῶς δὲ ἄρά γε, καὶ πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἢ Ἀποστολικῆς τῆς Θεομήτορος εἰκὼν ἀπετέθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ Μεγάλῳ Σπηλαίῳ, ὅπου μετὰ ταῦτα τῇ μακαρίᾳ Κόρῃ καὶ τοῖς Πατράσιν ἀπεκαλύφθη; Περὶ τοῦτου οὐδὲν βέβαιον, οὔτε ἐκ τῆς παλαιᾶς τῶν Πατέρων βιογραφίας, οὔτε ἐκ παραδόσεως ἐκπεφρασμένον· εἰκασίαι δὲ τινες λέγονται, καὶ τῶν ἄλλων μάλιστα πιθανωτάτη ἡ ἐφεξῆς. Ὁ θεὸς Δαμασκηνὸς λέγει περὶ τοῦ θεοῦ-ρήμονος Λουκᾶ, ὅτι τὴν τιμὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος ὁ Λουκᾶς ἱστορήσας «πρὸς Θεόφιλον ἔπεμψε». ὁ δὲ Θεόφιλος ὑπῆρχεν ἀνὴρ ἀξιωματικὸς καὶ ἡγεμὼν, καθὼς μαρτυρεῖ τὸ κράτιστος ἐπίθετον, ὡς ἐπονομάζει τὸν Θεόφιλον ὁ Εὐαγγελιστὴς «κράτιστε Θεόφιλε» (Λουκ. α. 3). «τὸ γὰρ κράτιστος» (ὡς λέγει ὁ θεὸς Χρυσόστομος καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ ἱερός Θεοφύλακτος) «ἐπὶ τῶν ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων» (οὕτω καὶ Φηλιξ, καὶ Φῆστος οἱ ἡγεμόνες κράτιστοι ἐπονομάζονται, Πραξ. 26. κδ, 3. κς, 25.) διὰ καὶ τινες τῶν Πατέρων δικαίως εἶπον τὸν Θεόφιλον ἐπαρχὸν τῆς Ἀχαΐας, ὑπὸ τοῦ θείου Λουκᾶ κατηχηθέντα καὶ πιστεύσαντα, ὁπότε κατὰ τὴν Ἀχαΐαν διέτριβεν ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὅθεν εἰς αὐτὸν προσεφώνησε καὶ τὸν πρῶτον λόγον (τὸ Εὐαγγέλιον δηλονότι), καὶ τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων (ὡς δευτέρον δηλονότι βιβλίον ταύτας ὕστερον συγγραφείσας). Οὐδόλως λοιπὸν ἀπίθανον φαίνεται, ἀλλὰ καὶ μάλιστα εὐλογον, ὅτι παραδιδούς τὸ Εὐαγγέλιον ὁ Λουκᾶς τῷ Θεοφίλῳ κατὰ τὴν Ἀχαΐαν, παρέδωκε καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου. Μόνος τῶν θεοπνεύστων Εὐαγγελιστῶν ὁ Λουκᾶς ἐξιστόρησε καὶ τὸν Εὐαγγελισμόν, καὶ τὴν πρὸς τὴν Ἐλισάβετ συγγένειαν, καὶ αὐτὴν τὴν πολυύμνητον ᾠδὴν τῆς Κεχαριτωμένης· καὶ πάλιν αὐτῆς καὶ μετὰ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος ἀπεμνημόνευσεν ἐν ταῖς πράξεσι (Πράξ. α). Οὕτως ὑπὸ τοῦ λαλοῦντος ἐν αὐτῷ πνεύματι

τοῦ Κύκκου ἰδιογράφος τοῦ Λουκᾶ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἴσως ἡγνέει ὁ συγγραφεὺς τοῦ Νέου Θησαυροῦ)· ἀλλ' ὁ μεταφραστὴς ἔπρεπε μᾶλλον ἵνα διὰ σημειώσεως προσθέσῃ τοῦ Κύκκου τὴν ἑλλειψιν, μήτε τὸ ἑλληνικὸν κείμενον διαφθείρας ἐξ ἀπροσεξίας· μήτε τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' ἴσως τὸ σφάλμα προήλθεν ἐκ τῆς ἀβλεψίας τοῦ τυπογράφου συγχύσαντος τὴν φράσιν τοῦ χειρογράφου· διότι αὐτὸς οὗτος πάλιν ὁ μακαρίτης Σεραφεῖμ, εἰς ἣν ἐξέδωκε περιγραφὴν τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Κύκκου, ἀνεκύρωσε· τὴν ἐν τῷ μεγάλῳ Σπηλαίῳ εἰκόνα τῆς Θεομήτορος μίαν τῶν τριῶν ἰδιοχειρῶν τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ (Περιγραφ. σελ. 23.).

τος ἀγόμενος ὁ τοῦ Χριστοῦ κήρυξ καὶ Εὐαγγελιστὴς ἀπέβη συγχρόνως ὁ αὐτὸς κήρυξ καὶ ὑπογραφεὺς καὶ τῶν θείων μεγαλειῶν τῆς μόνης ἐν γυναιξὶ ἐν ὑλογενέσεως. Καθὼς δὲ μεταξὺ τῶν ἄλλων Εὐαγγελιστῶν αὐτὸς ἐξαιρετικῶς διέγραψε τὴν θεομητορικὴν τῆς Παρθένου Μαρίας ἀξίαν ἐν τοῖς Εὐαγγελλίοις, οὕτω καὶ τὴν παναγίαν αὐτῆς μορφήν ἐξετύπωσε ἐν πίναξιν καὶ χρώμασιν· ὅθεν καὶ πρὸς τὸν ἡγεμονικὸν Θεόφιλον προσάγων πρῶτον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δικαίως παρέδωκε καὶ τὴν εἰκόνα τῆς κατὰ σάρκα μητρὸς οὗ εὐηγγελίζετο Σωτῆρος τῶν ὅλων ἀγκλοφορούσης καὶ τοῦτον αὐτὸν τὸν δι' ἡμᾶς σαρκὶ νηπιόσαντα. Αὐτὸς δὲ ὁ Θεόφιλος βλέπων μὲν σωματικῶς ἐν τῇ εἰκόνι τὸν τύπον τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ, θερμότερον ἀνῆγατο εἰς τὴν νοερὰν θεωρίαν καὶ λατρεῖαν τοῦ μυστηρίου, καὶ λαμπρότερον ἐπεγίνωσκε. «Περὶ ὧν κατηχήθη λόγων τὴν ἀσφάλειαν»· ἀναγινώσκων δὲ πάλιν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τὴν φανέρωσιν τῆς θείας οἰκονομίας ἔλεγε καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν Ἀειπάρθενον μετὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ, τὸ «Χαίρε κεχαριτωμένη», ὡς παροῦσαν αὐτὴν φανταζόμενος διὰ τῆς εἰκόνης, καὶ σχετικῶς προσκυνῶν καὶ γεραίρων τὴν ὑπὸ πασῶν τῶν γενεῶν μακαρίζομένην εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἐκ δὲ τοῦ Θεοφίλου θανόντος, εἰς ἄλλου χριστιανοῦ χεῖρας ἡ θεομητορικὴ εἰκὼν μεταβάσα κατεκρύβη, τέλος, εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον, ἐν καιρῷ τῶν ἐφεξῆς παρὰ τῶν Ἑθνικῶν κατὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως γενομένων διωγμῶν. Τῶν δὲ κρυφάντων τὴν εἰκόνα θανόντων, ἡ καὶ διὰ Χριστὸν φονευθέντων, ἀπέμεινεν ἐν τῷ Σπηλαίῳ κεκρυμμένη ὁ θησαυρὸς, ἄγνωστος, μέχρις οὗ ἀπεκαλύφθη εἰς τὴν ἁγίαν Κόρην καὶ τοὺς θεοπεσίους Πατέρας. Ἀλλ' ὅπως ποτ' ἂν ἦλθεν εἰς τὴν Ἀχαΐαν, καὶ ὅφ' οὔτινος, καὶ ὅσον χρόνον ἐκρύβη ἐν τῷ Σπηλαίῳ τοῦτο τὸ τῆς Θεομήτορος Ἀποστολικὸν ἔκτυπον, εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ πάντα πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων οἰκονομῶν· καὶ εὐλογημένη ἡ πανάχραντος Μητροπάρθενος, ἥτις μιμουμένη τὸν Ἰδὸν αὐτῆς τὸν Μονογενῆ καὶ Νύμφιον τῆς Ἐκκλησίας «ἐκρύβη φεύγουσα ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν ἁρωματῶν», καὶ πάλιν ἐπεφάνη διὰ τῆς ἁγίας αὐτῆς μορφῆς, καὶ εἰσήνεγκεν αὐτὴν ὁ βασιλεὺς τῶν αἰώνων καὶ τῶν τόπων εἰς τὸ ταμεῖον αὐτοῦ, τὸν εὐαγέστατον Ναόν, εἰς δόξαν καὶ λατρείαν τοῦ παναγίου αὐτοῦ δνόματος! Τοσαῦτα περὶ τῆς εἰκόνης τῆς παμμακαρίστου Δεσποίνης τοῦ παντός καὶ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου.

§ θ'. Ἡμέρα δὲ καθ' ἣν εὗρον οἱ θεόληπτοι Πατέρες ἡμῶν τὴν ἁγίαν εἰκόνα παραδέδοται ἡ κγ. τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ἡ καὶ τὰ Ἀπόδοτρα λεγομένη· καὶ ταύτην ἡ ἱερά τοῦ Σπηλαίου Μονὴ διπλῶς ἑορτάζει, ἐπὶ τε τῇ κοινῶς ἑορταζομένῃ ἀποδόσει τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως, καὶ ἰδίως ἐπὶ τῇ εὐρέσει τῆς ἁγίας εἰκόνης.

§ ι. Ἀλλ' ἱκανούσθω καὶ τοῦτο τὸ κεφάλαιον· ἤδη δὲ διαγράφομεν καὶ

ὀλίγα τινὰ τῶν διὰ τῆς ἀγίας καὶ Θεομητορικῆς Εἰκόνης ὑπὸ Θεοῦ τετελεσμένων καὶ περιϋμνουμένων θαυμάτων. Πολλὰ δὲ τούτων καὶ τὰ παλαιότατα ὑπῆρχον καταγεγραμμένα ἐν τοῖς πυρποληθεῖσιν ἐκείνοις ἀρχαίοις ὑπομνήμασι τῆς Μονῆς· καὶ τινὰ τούτων ἔτι καὶ νῦν ἄδονται παρὰ πολλοῖς κατὰ παράδοσιν. Ἡμεῖς δὲ μῆτε τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους κώδικας ἔχοντες, προσέτι (καθὼς ἔλεγεν ὁ ἱερός Θεοδώρητος ἐν τῇ φιλοθέῳ ιστορίᾳ) «φειδόμενοι τῆς ἀπιστοσύνης ἀκοῆς, ὡς ἂν μὴ βλαθεῖεν οἱ τὸ ἀληθές, τῷ μεγέθει τῶν λεγομένων, ψευδὸς οἰόμενοι», ἀρκοῦμεθα μόνον ὀλίγα τινὰ καὶ τὰ προφανέστατα τῶν κατὰ καιροῦς γενομένων μυρίων θαυμάτων ἀπαριθμοῦντες, ἐν οἷς ὑπάρχουσι καὶ τινὰ τῶν, ὧν καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς γέροντες αὐτόπται γεγονάσιν. Ἄλλων δὲ πολλῶν καὶ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς καθ' ἐκάστην τελομένων (καὶ θεῖα δυνάμει ζεῖποτε τελεσθησομένων) θαυματουργιῶν μάρτυρας ἄψευδεις καὶ στεντορείους κήρυκας καταλείπομεν αὐτοὺς τοὺς εὐεργετούμενους, οἵτινες διηγοῦνται καὶ διηγῶνται πάντα πρὸς δόξαν Θεοῦ «τοῦ θαυμαστοῦ ἐν τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ τῶν ἁγίων ἀγίᾳ, τῇ παντανάσῃ Μητρὶ αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Ἀπαρίθμησις τινῶν ἐκ τῶν θαυμάτων ὅσα διὰ τῆς ἀγίας εἰκόνης ἐτέλεσε δεξιὰ Κυρίου ἡ ποιοῦσα δύναμις.

Α΄.

Τὰ κατ' αὐτὴν τὴν ἁγίαν Εἰκόνα Θαυμάσια.

§ α'. Πρῶτον θαῦμα ἐν τῇ θεομητορικῇ εἰκόνι ἐνεργούσης θεῖας χάριτος ἔστι τε καὶ δείκνυται διὰ παντός αὐτὴ ἡ πανευλόγητος Εἰκὼν, ἄφθαρτος καὶ ἀκήρατος διὰ τοσούτων αἰώνων διατελοῦσα. Πολλοὺς ἡλίων κύκλους διέμεινεν ἐν τῷ εὐρώεντι Σηπταίῳ κεκρυμμένη καὶ λανθάνουσα, καὶ μετὰ τὴν ἁγίαν αὐτῆς εὐρεσιν) χιλίους ἤδη πεντακοσίους ἐνιαυτοὺς πρόκειται εὐπρόσιτος καὶ ἀνοικτὴ πρὸς πάντας τοὺς μετ' εὐλαβείας ἀσπαζομένους. Μυριάδων χειλέων ἁγία φιλήματα, καιομένης καρδίας ἥσθημα πνέοντα θερμὸν, καὶ χλωραὶ τακερῶν δακρύων λιθάδες ἐκ μυρίων ὀφθαλμῶν καταστάζουσαι, προσκολλῶνται ἀδολαίπτως ἐπ' αὐτοῦ τοῦ χρωτὸς τῆς ἀχράντου μορφῆς παρὰ τῶν ζεῖποτε προσερχομένων. Νυκτὸς καὶ ἡμέρας διὰ τοσούτων αἰώνων καίουσιν ἐνώπιον αὐτῆς λύχνων καὶ λαμπάδων πυκνῶν πυρῶδεις αὐγαί· καὶ θυμιαμάτων εὐδύμων ἀτμίδες ἀένναοι καὶ ζέουσαι περιπτάνται. Καὶ ὅμως ὁ φύσει τηχτός καὶ εὐλυτος κηρός (ἐξ οὗ μάλιστα συνίσταται ἡ κηρόχυτος ὕλη τῆς εἰκόνης) ἀντέχει πρὸς πάντα πάγιος καὶ ἀρτιμελής, καὶ οὔτε λύεται, οὔτε κἂν συνίζάνει χθα-

μαλούμενος ἢ ρυτιδούμενος κατὰ τόπους, ἀλλὰ μένει στερρότερος ἀδάμαντος, καὶ νεάζει τραφερός καὶ ἀνένδοτος καὶ εὐπαγής, ὡς ἀρτιγλυφῆς καὶ νεωστὶ τετορευμένος, ὅποιον αὐτὸν διέπλανε τὸ πρῶτον ἡ ἀποστολικὴ τοῦ θεορρήμονος ζωγράφου δεξιὰ. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ, περὶ ἧς εἵπομεν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν (κεφ. Γ', σ. 6.), διαφαινομένη λεπτὴ τῆς ἱερᾶς θούνης ἄκρα διαρκεῖ ἀκήρατος καὶ ἄσηπτος, ἡρέμα προφαίνουσα τὴν ὕψην, καὶ ταύτην ἄλυτον καὶ συνεστηκυῖαν, ὡς νεωστὶ καταβάσαν ἀπὸ τοῦ ὀφαντικοῦ ἴστου. Καὶ πληροῦται λοιπὸν καὶ εἰς τὴν ἁγίαν ταύτην εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ὅ, τι καὶ περὶ τῆς τιμίας αὐτῆς ἐσθῆτος καὶ ζώνης μελωδεῖ λαμπρῶς ἡ Ἐκκλησία «ὅτι κἀκεῖνα διέμειναν ἀφθαρτα, κατὰ τὸν ἄφθορον τόπον τῆς Θεομήτορος· ἐπ' αὐτῇ γὰρ καὶ φύσις καὶ νοστομεῖται καὶ χρόνος» (α).

§ β'. Θαυμαστὸν δὲ προσέτι καὶ ὅπως, τοσούτων πολλάκις ἐπελθόντων κινδύνων ἀβλαβῆς ἡ ἁγία Εἰκὼν διεσώθη θεῖα δυνάμει προφανῶς διατηρουμένη. Εἵπομεν ἐν τῇ Χωρογραφίᾳ (κεφ. Γ' § γ.) τὰ κατὰ τὸν μέγαν καὶ πανώλερον τῆς ἱερᾶς Μονῆς ἐμπρησμόν, καὶ ὅπως ἀπ' αὐτοῦ μόνῃ τῶν κειμηλίων τοῦ θεοῦ Ναοῦ ἡ πανάχραντος Εἰκὼν διεφυλάχθη. Τοὺς δὲ προγενεστέρους ἐμπρησμοὺς παραλείπομεν. Καὶ ἐξ ἄλλων δὲ κακῶν ἀπήμαντος ἡ Εἰκὼν διετηρήθη, μεγάλων τε καὶ δεινῶν καὶ οὐχ ἥσσον τοῦ πυρὸς θλεθριωτέρων. Ἀδείχα, τῶν Ἑνετῶν καὶ τῶν τούτοις συμμάχων Φράγγων εἰσβαλόντων εἰς τὴν Ἡελοπόννησον κατὰ τὴν ἄθελον ἐκείνην, ἡ μάλλον ἐπὶ καταφρονήσει τοῦ Σταυροῦ γενομένην σταυροφορίαν (τῷ 1205), ἀφ' οὗ τούτων οἱ ἰσχυροὶ χῶρας τε πολλὰς καὶ ναοὺς ἁγίους σολήσαντες ἐπόρθησαν, ὠρμησάν τινες καὶ εἰς τὸ Μέγα Σηπλάιον, καὶ τὴν πάνσεπτον εἰκόνα τῆς Θεοτόκου λαβεῖν ἀπῆλθον δυναστικῶς· τοὺς δὲ Πατέρας τῆς Μονῆς, ἱκετεύοντας μετὰ δακρύων μὴ στερηθῆναι τοῦ Θεοδωρήτου θησαυροῦ, τύποντες ἐξέλαβον τῆς Ἐκκλησίας. Ἦδη δὲ μέλλων ὁ τούτων ἀρχηγὸς ἐπιβάλλειν τὰς ἱεροσύλους αὐτοῦ παλάμας εἰς τὴν εἰκόνα, πρῶτον μὲν ἐκρατήθη τὰς χεῖρας, ἀκινήτους γενομένας ὡς ἂν ξηράς, ἔπειτα δὲ τρόμφυ συσχεθεῖς καὶ σκοτιδιανάσας ἔπεσε κατὰ γῆς ἄφρωνος ὡς νεκρός· οἱ δὲ περὶ αὐτὸν ἔφυγον,

(α) Ὅθεν καὶ τις τῶν καθ' ἡμᾶς εὐλαβῶν τῆς ἀγίας καὶ ἀποστολικῆς Εἰκόνης προσκυνητῶν ἐμελῶδησεν εἰς αὐτὴν νεωστὶ τὰ ἐφεξῆς τρία ἡμέματα, ἡ Μεγαλυνάριον (πρὸς τὸ, Τὴν τιμιωτέραν, κτλ.)

† «Γηραιοὶ αἰῶνες πρὸ τῶν ποδῶν, ἐλίσσονται φόβῳ, προσκυνοῦντές σου τὴν μορφὴν, ἣν ἐν τῷ Μεγάλῳ Σηπταίῳ, Θεοτόκε, χεῖρὶ Λουκᾶ γραφεῖσαν ἀπεθσαύρισας».

† «Μακαρίζομέν σου τὴν δεξιάν, Λουκᾶ θεηγόρε, δι' ἧς ἔχομεν οἱ πιστοί, τὰς τῶν θείων λόγων διττὰς ἁγίας πλάκας, καὶ τὴν σεπτήνεϊκόνα τῆς Θεομήτορος».

† «Εὐλαλα τὰ χεῖλιν τῶν εὐσεβῶν, τῶν καταφιλοῦντων τὴν εἰκόνα σου τὴν σεπτήν, πανταχοῦ καὶ πᾶσαν, καὶ τὴν ἱστορηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ τοῦ θείου τὴν Σηπταίωτίσαν».

καὶ δραμόντες πρὸς τοὺς πατέρας ἔξω τοῦ Ναοῦ κλαίοντες καὶ ὀδυρομένους παρεκάλουν αὐτοὺς προσπίπτοντες, ὥπως εἰσελθόντες ἐξευμενίσωσι τὸν Θεὸν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ εἴτι δύναιντο βοηθῶσιν, ὡς νεκρῷ κειμένῳ τῷ ἀρχηγῷ. Καὶ συνήλθον οἱ τεθλιμμένοι μοναχοί, καὶ γονυπετοῦντες ἐδέοντο τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν πανάχραντον Δέσποιναν ἱκέτευσαν ἐλεῆσαι τὸν πεπτωκότα, ἔπειτα δὲ καὶ ἤλειψαν αὐτὸν ἐλαίῳ λαθόντες ἐκ τοῦ πρὸ τῆς εἰκόνης καίοντος λύχνου· καὶ εὐθέως συνήλθεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀναστὰς προσεκύνη τῷ Θεῷ μετὰ δακρύων ἄφρονος ζητῶν τοῦ παρανομήματος. Καὶ τότε μὲν οὕτως ἡ ἀγία Εἰκὼν διεσφύθη. Μετὰ δὲ τινες χρόνους, κρατούντων ἤδη τῆς Ἀχαΐας τῶν Φράγγων ἐκείνων τῶν κατακτητῶν, ἦλθεν ἄλλος τις αὐτῶν ἀρχηγὸς ζητῶν τῶν ὁσίων ἡμῶν Πατέρων Συμεὼν καὶ Θεοδώρου τὰ ἱερῶτα λείψανα, καὶ τὸ τῆς ἀγίας Εὐφροσύνης· καὶ ἡ Πατέρες παρεκάλουν μετὰ δακρύων ἵνα μὴδὲ τούτων τῶν ἁγίων θησαυρισμάτων ὀρφανισθῶσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἦν οὐδέν, καὶ οἱ κρατοῦντες ἐπέκειντο πειθαναγκάζοντες παρεχώρησαν καὶ ἄκοντες οἱ πολυπαθεῖς, καὶ ἔλαβον οἱ Ἐπειτὸι τὰ ἱερὰ τῶν ἁγίων λείψανα καὶ μετὰ πολλῆς εὐλαθείας παρέπεμψαν εἰς τὴν Βενετιαν θησαυρίσαντες, ὡς λέγουσιν, εἰς τὸν Νάον τοῦ ἁγίου Μάρκου, ὅπου πολλοὺς πρότερον χρόνους (τῷ 827) καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀποστόλου Μάρκου τὸ πάνσεπτον λείψανον εἶχον μετακομίσαντες. Καὶ ἄλλων δὲ τοσοῦτων ἁγίων ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ Παλαιστίνης καὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀλλαχόθεν τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου γῆς λαμβάνοντες τὰ ἱερὰ λείψανα συνεφόρησαν εἰς τε τὴν Βενετιαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς δούσεως οἱ σκυροφορήσαντες ἐκεῖνοι ἀρπαγοτύρανοι, ἀφ' ὧν κατεξουσίασαν τὸ πλεῖστον τῆς ἡδὴ ἀσθενοῦς Βυζαντικῆς Αυτοκρατορίας. Εἰς δὲ τὸ μέγα Σπήλαιον ἀφῆκαν μόνας τὰς τρεῖς ἀγίας κάρας τῶν ὁσίων, τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦτο οἰκονομήσαντος, ἵνα μὴ παντάπασιν ὀρφανῇ τῆς κόνης τῶν πρώτων αὐτῆς θεμελιωτῶν ἡ Μονὴ καταλειφθῇ. Κατὰ δὲ τὸν ἐμπρησμόν τοῦ Μοναστηρίου διεσφύθησαν καὶ ταῦτα τὰ ἱερὰ κειμήλια ἔξω τυχόντα κατὰ τὰς Πάτρας, καὶ ἄλλας τῆς Πελοποννήσου χώρας, ὅπου ἦσαν ὑπὸ τῶν πιστῶν προσκεκλημένοι, ἵνα μετὰ τῶν ἁγίων λειψάνων ἐλθόντες ψάλλωσιν ἁγιασμὸν ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ μετετέθησαν τὰ σκήνη τῶν ὁσίων, διαμένει ὁμοῦς διὰ παντός μετὰ τῶν ἁγίων κεφαλῶν καὶ ἡ χάρις αὐτῶν εἰς ὃν ἀνήγειραν αὐτοὶ οἶκον Θεοῦ. Καὶ ἄλλως δὲ παρεχώρησε ἴσως ὁ Θεὸς ἵνα κατὰ τὸ φαινόμενον τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μακρὰν τῆς Μονῆς ἐπιξενωθῶσι καὶ οἱ ἄλλα κρίματα τῶν ἀνεξιχνίαστων αὐτοῦ βουλῶν, καὶ πρὸς τούτοις ἵνα πληροφορηθῶσιν οἱ πάντες, ὅτι μόνης τῆς ἀγίας εἰκόνης ἡ ἀναφαίρετος χάρις ἄρκει πρὸς εὐκλειαν ἱερὰν καὶ συντήρησιν τοῦ ἁγίου αὐτῆς σκηνώματος.

§ γ'. Καὶ ἄλλος δὲ λόγος παλαιὸς ἀφίκετο εἰς ἡμᾶς κατὰ παράδοσιν παρὰ τῶν Πατέρων. Ὅτι μετὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ ψευδοσύνονον ἐκείνην, τὴν

γενομένην λόγῳ μὲν πρὸς ἔνωσιν, πράγματι δὲ, πρὸς χείρονα διαίρεσιν τῶν Ἑκκλησιῶν, ἀγανακτήσας ὁ τὸν Εὐγένειον διαδεξάμενος Πάπας Νικόλαος (τῷ 1447) διότι πᾶσα ἡ Ἀνατολικὴ Ἑκκλησία ἀπεκήρυξε τὸ θεοκάπηλον τῆς Φλωρεντίας Συνέδριον, ἐμβὰς ὁ Πάπας εἰς κάτεργα ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἔστη ἐπ' ἀγκύρας κατὰ τὴν Χρυσοῦπολιν (τὸ χυδαῖοτερον Σκούταρι) ἀντικρὺ τῆς Πόλεως, ἐρωτῶν τοὺς Ἀνατολικοὺς ἂν στέργωσι τὴν τῆς ἐνώσεως κοινωνίαν. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτον δὲν ἐδέχθησαν οἱ Κωνσταντινουπολίται, ἀφορίσας καὶ ἀνταφορισθεὶς ἀνεχώρησε· καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸ ἁγιώνυμον ὅρος τοῦ Ἀθῶνος καὶ μὴδ' ἐκεῖ παρὰ τοῖς Ἀγιορείταις Πατράσιν εἰς κοινωνίαν δεχθεὶς, ἔπραξε πολλὰ καὶ τυραννικὰ κατὰ τε τὸ Βατοπέδιον, καὶ τὸ τοῦ Ζωγράφου καὶ τὰ λοιπὰ τῶν εὐαγίων Μοναστηρίων (α). Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἔδωκε παραπλέων ὁ τῆς Ῥώμης δυνάστης. Τότε καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ Στειρίῳ τῆς Λεβαδείας ἱερὰν καὶ βασιλικὴν Μονὴν τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ πέμψας ἐποίησά τοι ληΐσμὸν πολὺν, καὶ τὸ ἐκεῖσε τεθησαυρισμένον ἅγιον λείψανον τοῦ ὁσίου Λουκᾶ καὶ ἄλλων πολλῶν ἁγίων ἀρπάσας ὥχετο (καὶ δεικνύνται μέχρι σήμερον ἐν τῷ Ναῷ κεναὶ αἱ θήκαι καὶ οἱ τόποι, ἐν οἷς τὰ ἱερὰ λείψανα κατέκειντο). Ἐλθὼν δὲ εἰς τὰς Πάτρας ἐπεμψεν εἰς τὸ μέγα Σπήλαιον βυζολόμενος ἵνα καὶ τὴν ἀποστολικὴν Εἰκόνα τῆς Θεομήτορος σφετερισθεὶς ἀπαγάγῃ μεθ' ἑαυτοῦ. Ἀλλ' οἱ σταλέντες ἐπανήλθον ἀπρακτοί, διότι μὴδὲ προσεγγίσει πρὸς τὴν ἀχραντὸν Εἰκόνα ἡδυνήθησαν, σεϊσμοῦ γενομένου· διὸ καὶ φρίκης πολλῆς ἐμπλησθέντες ἐστράφη-

(α) Ταῦτα ἱστορεῖ τοῦ Πάπα Νικολάου σύγχρονος ἀνὴρ, ὁ Μονεμβασίας Δωροθέος παρ' Ἀλλατίῳ (De consens. Etc. pag. 952). Ὁ Ὀ' Ἀλλατίος ψευδίζει τὴν ἱστορίαν. Ἄλλ' Ἀγιορεῖται πάντες ἐπιβεβαιοῦσιν οὐ μόνον διὰ τῆς ἀγράφου παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ δι' ἱστορίας ἐγγράφου καὶ πραγματικῆς. Πλησίον τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου δεικνύουσι καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ ὁ Πάπας φοῦρκαν στήσας πολλοὺς τῶν καὶ συγκοινωνησάντων αὐτῷ ἐκρέμασεν. Οἱ δὲ τῶν ἄλλων ὄλων Μοναστηρίων μοναχοὶ μέχρι σήμερον προσκλαίονται κατὰ τῆς Λαύρας, διότι κατέχει πολλὰ ἱερὰ κειμήλια, ἀπερ' ὁ Πάπας ἀπὸ τῶν ἄλλων Μοναστηρίων ἀρπάσας ἐδώρησά τοις Λαυριώταις· οἵτινες μόνον τῶν ἄλλων μοναστηρίων ὑπὸ δειλίας καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐκοινώνησαν αὐτῷ πρὸς τὸ φαινόμενον· βλ. Ἀπόκρισιν ὀρθοδόξου τινὸς (τοῦ ἀοιδίμου Θεοτόκου) περὶ τῆς τῶν Κατολίκ. δυναστείας—καὶ περὶ τῆς βαρβαρικῆς λεγομένης Οὐνίας σελ. 63. ἐν Χάλλῃ 1775. Πρόσθετες δὲ καὶ οἱ Ζωγράφοι εἰσὶν ἐν τῷ Ἀθῶνι δεικνύουσι τὸν πύργον, ὅπου κεκλεισμένους κατέκαυσεν ὁ Πάπας ἔχοντας πολλοὺς μοναχοὺς, διότι καὶ οὗτοι δὲν ἐκοινώνησαν μετ' αὐτοῦ. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν μονὴν τοῦ Ζωγράφου ὀλόκληρον ἐπυρπόλησε. Τὰ δὲ κατὰ τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, τοῦ ἐν Στειρίῳ τῆς Λεβαδείας, ἐγράψαμεν ἀνωτέρω. Τόσαι τοπικαὶ μαρτυρίαι καὶ δείγματα πρωτοφανῆ ὑπάρχουσι, νομίζομεν, πολὺ τοῦ Ἀλλατίου ἀξιοπιστότερα, διακοσίους ὅλους ἐνιαυτοὺς μετὰ τὴν πρᾶξιν, καὶ ἔξω πού τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ῥώμῃ καὶ πλησίον τῆς παπικῆς καθέδρας διαμαρτυρομένου!

δὲ καὶ τινες τῶν εὐλαβῶν κατοίκων τῆς κώμης συνοδεύοντες καὶ φιλοξενούντες τοὺς μοναχοὺς. Ἦδη δὲ πάλιν, ὄρθου βαθύς, εἰς προσευχὴν οἱ Πατέρες ἀναστάντες ὡς εἰσηλθόντες εἰς τὸ κοίλωμα, βλέπουσι θαῦμα παράδοξον. Ἀντικρὺ τοῦ τόπου, ὅπου ἐκρέματο ἡ ἀγία εἰκών, εὐρίσκουσιν ἀκριβέστατον αὐτῆς ἀντίτυπον ἐν αὐτῇ τῇ κοίλῳ τῆς πλατάνου κορμῷ αὐτομάτως τετυπωμένον· καὶ φωτὸς ἀκύρατος αἰγλή τὸ ἐπεικόνισμα περιήγαγεν. Οἱ γοῦν ἱερομόναχοι καὶ οἱ ἄλλοι παρατυχόντες εὐσεβεῖς κατιδόντες τὸ παράδοξον, θάμβους τε ἐπλήσθησαν καὶ φρίκης ἀγίας μετὰ χαρᾶς μεμιγμένης, καὶ πεσόντες προσεκύνουν τῇ Κυρίῳ, καὶ τὴν αἰετάρθενον Θεοτόκον ἐν ὕμνοις καὶ ψωναῖς ὁσαῖς ἐμεγάλυνον. Συνέτρεχον δὲ πανταχόθεν καὶ οἱ περίοικοι τὸ θαῦμα ἐκπληττόμενοι. Καὶ οἱ μὲν Πατέρες διαθρήσκοντες αὐτῶν τὴν εὐσέβειαν ταῖς προσηκούσαις διδασκαλαῖς, καὶ παραθέμενοι αὐτοὺς τῇ Κυρίῳ, ἀνεχώρησαν προπεμπόμενοι· καὶ ἐλθόντες εἰς τὸ Μοναστήριον διηγοῦντο τὸ τεράστιον τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ μία παρὰ πάντων ἐξεχέτο δοξολογία, ὁμνούντων τὸν Θεόν, τὸν πάντα πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἰδίου πλάσματος οἰκονομοῦντα. Οἱ δὲ κάτοικοι τῆς χώρας ἐκείνης θυσιαστήριον πήξαντες ἐν αὐτῇ τῇ κοίλῳ τῆς πλατάνου κορμῷ εἰς ναῦδριον αὐτὸν μετεποίησαν, καὶ ἐκκλησιάζοντο. Καὶ μένει μέχρι σήμερον ὁ ναῦσκος ἐν τῇ πλατάνῳ δεκαπέντε περίπου ἀνθρώπων χωρητικός.

§. γ'. Διατηρεῖται δὲ σφον καὶ ἀκραϊνὴς καὶ αὐτὸ τὸ ἱερὸν ἐντύπωμα τῆς Ἀποστολικῆς εἰκόνος τῆς Θεομήτορος, ἀκριβὲς ἀντίτυπον αὐτῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀσφαλῶς διαμένον, καὶ ἀπαράλλακτον κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὸ μέγεθος. Ἐχει δὲ τοὺς χαρακτῆρας κατὰ βάθος ἐγγεγλυμμένους εἰς τὸ

λουσα καὶ μέχρι σήμερον ἀπὸ τῶν Ἱπποκράτους, ὡς λέγουσι, χρόνων. Ὑπῆρχε δὲ καὶ τὸ ἀρχαῖον ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὴν Ἀρκαδίαν παρὰ τὴν πόλιν τῶν Καρυῶν ἡ Μενελαΐς λεγομένη πλάτανος, ἣτι καὶ ἐπὶ Πausanίῳ σφισμένη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ φυτεύσαντος αὐτὴν Μενελάου, ἢ τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὅστις ἐφύτευσε καὶ τὴν ἐν Δελφοῖς (ὁπότε συνῆγον τὸν εἰς Τροίαν στρατόν), καὶ τὴν φήμην (Paus., 23. Θεόφρ. ἱστ. φυτ. δ, 16). Καὶ τὴν ἐν τῇ Κρήτῃ δὲ κατὰ τὸν ἀγρὸν τῶν Γορτυνίων ἀρχαιοτάτην πλάτανον ἐμνημόνευσεν ὁ Θεόφραστος (ἱστ. φυτ. α, 15). Καὶ ἄλλα δὲ φυτὰ μακροβιώτατα μνημονεύουσιν οἱ συγγραφεῖς, ὅσον τὴν ἐν Δωδώνῃ δρυῖν, ἐλαίαν, καὶ τὴν ἐν Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηναίων, φοῖνικα τὸν ἐν τῇ Δήλῳ, καὶ τὴν ἄλλην ἐν αὐτῇ ἐλαίαν, ἣτις ἐσφριζέτο καὶ μέχρι Τιβερίου τοῦ αυτοκράτορος (ὁ δὲ Στράβων ἱδ, 639, ἐν Ὁρτυγίᾳ λέγει ταύτην τὴν ἐλαίαν), καὶ κότινον (ἀργελαίαν) ἐν Ὀλυμπίᾳ, κτλ. (βλ. Θεόφρ. ἱστ. φυτ. φυτ. δ, 16 καὶ Paus., 23). Καὶ ἡ δρυς δὲ Μαμβρῇ (Γεν. ιη, 4) ἐσφριζέτο μέχρι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, καὶ πολλοὶ κατ' ἔτος ἐκεῖ συνήσαν ἑορτάζοντες καὶ ἐθνικοὶ καὶ χριστιανοί, Παλαῖστινοί, Φοίνικες, Ἀραβες καὶ ἄλλοι (βλ. Εὐσεβ. βίβλ. Κωνστ. γ, 51), πρὸς βλ. E. Spanhem. opserv. in Hymn. Callimach. T. 2, d. 547, ἐκδ. Ern. Περί μακροβίων δένδρων βλ. καὶ Hufeland die Kunst qus Menschl. Lepen zu vrläng. I. Br. p. 54 Erankf. 1798.

κοίλωμα τῆς πλατάνου, τρεῖς περίπου πήχεις ἀνωτέρω τοῦ τῆς γῆς ἐδάφους ὑπερέχον, βλέπει δὲ πρὸς δυσμὰς. Νομίζεις, ὅτι ἡ κυρόπλαστος καὶ τακερὰ τῆς Θεομήτορος εἰκὼν ἐνεσημάνθη εἰς τὸν σκληρὸν τοῦ δένδρου κορμόν, ὡς ἂν τις ἀδαμάντινος ἢ μεταλλίνη σφραγὶς κραταιῶς ἐμπαγεῖσα· ἢ καὶ τὰνάπαλιν, ὅτι ὁ ξύλινος καὶ ἰσχυρὸς κορμὸς ἐξαίφνης μαλακὸς γενόμενος καὶ πανάπαλος, ὡς ἂν εὐμάλακτον κηρίον ἢ ζύμης φύραμα, ἀπεμάξατο τοῦ ἱεροῦ ἀναγλύφου τὴν ἔκτυπον μορφήν, εἰς βάθος ἐνσφραγισθεῖσαν καθὼς καὶ πᾶν ἄλλο ἔκτυπον ἐναφίγει κοίλους τοὺς χαρακτῆρας εἰς ὕλην προσπλασθεῖσαν εὐένδοτον καὶ μαλακὴν, ἢ καθὼς ἀγαλματοποιὸς καλλιτέχνης σμίλῃ βαθέως ἐνεχάραξεν εἰς μάρμαρον ἢ μέταλλον ἢ ξύλον ξηρὸν οἰουδήποτε μορφώματος τοὺς χαρακτῆρας, κοίλους ἐγκολάψασα καὶ γλαφυρούς. Ἀλλὰ τὰ μὲν τοιαῦτα χειρὸς ἀνθρωπίνης ἔργα τότε διαμένουσιν ἐπὶ πολὺ ἀμετάβλητα, ὅταν εἰς ὕλην ἐγγλύφονται φύσει ξηρὰν καὶ ἀνικμον καὶ νεκράν· ἢ γοῦν, ὅταν εἰς εὐπλαστον ἐντυπῶνται μάξαν καὶ μαλακὴν, ἣτις ἔπειτα μετὰ τὴν ἐντύπωσιν ἀποβαίνει στεγανὴ καὶ ξηρά, καὶ πάσης ἐνούσης σηπτικῆς ἱκμάδος ἀπηλλαγμένη. Ὁ δὲ τὴν θεομητορικὴν μορφήν ἐν ὑγρῷ καὶ ζῶντι τῷ κορμῷ τῆς πλατάνου χαραῖξας χαλκότηπος ἢ γλυφεὺς ὤπρηνεν ἄρα πάσης γλυπτικῆς καὶ λιθοξόου τέχνης ἀνενδεής· καὶ οὔτε προτύπων καὶ προπλασμάτων ἔλαβε χρεῖαν, οὔτε ἄν προσήγγισε τὸ πρωτότυπον ἐφαρμόζας εἰς τὴν ὕλην, εἰς ἣν ἐμελλεν ἐντυποῦσθαι· ἀλλὰ καὶ μακρόθεν κρεμαμένης τῆς ἀγίας εἰκόνος τοὺς χαρακτῆρας ἀνεχάραξεν εἰς τὴν ἀντικρὺ τοῦ κοιλώματος πλευράν, καὶ τούτους αὐθωρόν, βαθέως καὶ μονίμως διασμιλεύσας. Καὶ εἶχε λοιπὸν ὁ τεχνίτης οὗτος, καθὼς φαίνεται, καὶ χεῖρα καὶ σμίλην ἀνωτέραν ἢ κατὰ ἀνθρώπου, καὶ ἀσυγκρίτως παρὰ τὴν τοῦ Φειδίου δραστηριωτέραν, ἣτις ἐν ἀκαρεῖ τῷ χρόνῳ ἐνεφύτευσε εἰς τοῦτο τὸ παράδοξον σμίλευμα καὶ κάλλους ἀκρίβειαν καὶ βάρος μόνιμον καὶ διαρκές, εἰς πολλὰς αἰώνων καὶ γενεῶν διαδοχὰς ἀνεξάλειπτον διαμένον. Θαῦμα παράδοξον! Ὅλα τὰ περὶ τὸ ἱερὸν ἐντύπωμα συνεχῇ μέρη τοῦ κορμοῦ μεταβάλλουσι κατὰ φύσιν τὸ εἶδος, καθὼς μέρη θάλλοντος δένδρου καὶ ζωτικῆς, καὶ πῇ μὲν εὐσαρκούσιν ἐξογκούμενα καὶ τρεφόμενα, πῇ δὲ πάλιν καταπίπτουσι συνιζάνοντα διὰ χρόνου, καὶ που φαίνονται καὶ ἀκροασπῇ μόνον δὲ τὸ ἐμβαδὸν ἐν ᾧ τὸ ἱερὸν ἀντίτυπον ἐγκεχάραται μένει, καθὼς εἶχεν ἐξ ἀρχῆς ἀναύξητον ἢ ἄτροφον καὶ ἄπτωτον καὶ ἄσηπτον, καὶ παντάπασιν ἀναλλοίωτον· ὅθεν καὶ ὁ τύπος τῆς θεομητορικῆς μορφῆς ἀκέραιος ἐν αὐτῷ καὶ ἀρτιμελὲς διατηρεῖται, καθὼς τὸ πρῶτον ἐνεσημάνθη, καίτοι ἐνσφραγισμένος εἰς ἐπίπεδον πλεον ἢ μίαν σπιθαμὴς βαθύτερον παρὰ τὸν περίεξ ἐξέχοντα καὶ μεταβαλλόμενον κορμόν. Καὶ φαίνεται λοιπὸν, ὅτι καὶ εἰς ταύτην τῆς θεομητορικῆς εἰκόνος τὴν ἔκτυπον ἐγγλυφὴν ἐνήργησεν ἡ θεία δύναμις ἐκείνη, ἣτις καὶ τὴν ἀχειροποίητον εἰκόνα

τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ (τὸ συνήθως ἅγιον Μανδύλιον) ἐξωγράφισεν ἀχειροποιήτως πάλιν εἰς τὸν κέραμον, ὅστις ἐπεσκέπαζε τοῦτ' αὐτὸ τὸ ἅγιον Μανδύλιον κεκρυμμένον ἐν τῇ πόλει τῆς Ἑδέσσης. Ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Θεοτόκου Δεσποίνης ἡμῶν ἱστοροῦνται τινες ἀχειροποιήτοι εἰκόνες ἀρχαϊστάται τιμῶμεναι κατὰ τόπους (α).

(α) Τοιαύτην ἀχειροποίητον εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ζωγραφητὴν τιμωμένην ἐν Ταυρομενίῳ τῆς Σικελίας μνημονεύει ὁ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπίσκοπος ἱερὸς Θεοφάνης ὁ Κεραμεὺς (περὶ οὗ προείπομεν ἀνωτέρω). Λέγει δὲ ταῦτα ἐπὶ λέξεϊς ὁ Θεοφάνης: «ἡ Μητροπάρθενος Δέσποινα εἰς ἐν αὐτῆς (ἡμᾶς) συνήγαγε, καὶ προσκυνῆσαι ἤξιώσε τὸ ἀχειρότευκτον αὐτῆς ἀπεικόνισμα» (Θεφ. ὁμιλ. ια, σελ. 64). καί, «Ἐν ᾧ σηκῶ (τῆς Ταυρομενίας) τὸ ἀχειρότευκτον ἱδρύεται τῆς πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν ἀπεικόνισμα» (αὐτ. ὁμιλ. νθ, σελ. 398). Αὕτη δὲ ἡ ἐπὶ τοῦ Θεοφάνους ἀχειρότευκτος εἰκὼν τῆς Θεομήτορος σφύζεται καὶ μέχρι σήμερον ἐν Ταυρομενίῳ τῆς Σικελίας (καθὼς ὁ Σικελὸς ἐκδότης τοῦ Θεοφάνους Σκόρρος βεβαίῳ ἐν τῷ εἰσαγωγ. προοιμ. § γ). Μνηνται δὲ καὶ ἄλλης ἀχειροποιήτου θεομητορικῆς εἰκόνας, ἡ γοῦν θεανδρικῆς (τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ) καὶ ἄλλος Θεοφάνης, ὁ ἱστορικός, καὶ Γεώργιος ὁ Πισίδης, ἐν Κωνσταντινουπόλει τιμωμένης ἐπὶ Ἡρακλείου Αὐτοκράτορος (τῷ 613). Ὁ δὲ Μαλαξὸς (ἱστορ. Πατριαρχ.) καὶ τρίτην ἀχειροποίητον εἰκόνα τῆς Θεομήτορος ὀνομάζει τὴν καὶ μέχρι σήμερον τιμωμένην ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ τῆς Κοσσυφηνίσσης, κειμένη κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τῶν Ζυγῶν εἰς τὸ Πατίκιον, ἢ, κατ' ἄλλους, Σαμάτιον λεγόμενον ὄρος. Περὶ δὲ τῆς ἐπωνυμίας «ἀχειροποίητος», ὅτι μὲν ἡ λέξις κυρίως τίθεται ἐπὶ τοῦ ἁγίου Μανδηλίου, ὡς ἄνευ ἀνθρωπίνης χειρὸς ἐν αὐτῷ τῆς τοῦ Σωτήρος ἡμῶν θεανδρικῆς μορφῆς ἐντυπωθείσης, φανερόν. Λέγεται δὲ ἐπὶ τοῦ κεράμου, εἰς ὃν ἀντίτυπος εὐρέθη ἡ ἀχειροποίητος μορφή τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ (καθὼς εἶπομεν ἀνωτέρω) ἐπὶ δὲ τῶν εἰρημένων θεομητορικῶν εἰκόνων τὸ ἀχειροποίητος ἄλλοι ἄλλως ἡρμήνευσαν, λέγοντες οἱ μὲν, ὅτι δι' Ἀγγέλου· οἱ δὲ κατ' ἄλλον τινὰ θαυμαστόν τρόπον, ἐξωγραφήθησαν αἱ εἰκόνες (βλ. Σκορρ. ἐνθ' ἀνωτ.). Ἀλλ' ἰδοὺ τι περὶ τῆς ἐν Κοσσυφηνίσσῃ Θεομ. εἰκόνας ἱστορεῖται περὶ τῆς ἐπωνυμίας. Γερμανὸς ὁ θεσπέσιος ἐξ Ἰορδάνου (ἐνθα ἠρύχαζε) θεία νεύσει κινήθεις ἦλθε πρὸς τὰ περὶ τὴν Θράκην Μακεδονικὰ χωρία, μοναστήριον συστήσων περὶ τὸν 8' αἰῶνα μ. Χ. Κόσσυφος φανείς ἔδειξε τὸν τόπον (ὑπουργοῦσι δὲ καὶ πτηνὰ τῷ θεῷ βουλήματι· καὶ μάρτυς ὁ κόραξ Ἥλις δουλεύων, καὶ τῷ Νῶε περιστερὰ) καὶ αὐτοῦ καθιδρύθη ἡ ἄνω προειρημένη Μονή (ᾗθεν καὶ ἀπὸ τοῦ κόσσυφος, οἷον κοσσυφαφανής παρωνομάσθη, καθὼς ἐτυμολογοῦσι καὶ Κοσσυφοφάνισσα, καὶ κατὰ μετὰπλαιν καὶ συγκοπὴν, Κοσσυφηνίσσα). Συμπήξας οὖν μικρὸν τὸ πρῶτον ναίδριον ὁ ἱερὸς Γερμανὸς διέταξε σανιδιοποιῶν ἵνα δύο κατασκευάσῃ σανίδας, ἕξ ὃν ἐπὶ μὲν τῆς μίας ἤθελε ζωγραφῆσαι τὸν τύπον τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας τὸν τῆς Θεοτόκου· καὶ ἐξεπριονίσθησαν αἱ σανίδες, ἡ μὲν πρὸς τὴν τοῦ Σωτήρος ζωγραφίαν ἀέριαις ἐξεληθούσα καὶ ἀρραγής· ἀλλ' ἡ διωρισμένη πρὸς τὴν τῆς Θεομήτορος ἐξεκόνισιν διεσπάρη κατὰ μέρος. Δαίμονος ἐπήγρηται τὸ συμβεβηλὸς ἐνομήθη, καὶ ἠθύμει ὁ Γερμανός. Ἐπιφανείσα δὲ ἡ Θεοτόκος θαρρὲν ἐκέλευε τὸν ὄσιον, ὡς τῆς σανίδος καλῶς ἐχούσης πρὸς ὃ διώρισται Καὶ εὐρέθη μετ' ὀλίγον ἐπ' αὐτῆς θεία νεύσει γεγραμμένη ἡ μορφή τῆς Θεομήτορος ἀγκαλοφορούσης τὸν Κύριον· ὅθεν καὶ ἀχειροποίητος δικαίως αὕτη ὀνομάσθη. Ἐκ δὲ ταύτης ἰσως (ὡς ἀρχαιστάτης) ἀντίτυπα καθιστορήθησαν ὕστερον καὶ αἱ ἀνωτέ-

§ δ'. Πολλοὶ πρὸς τούτοις τῶν ἐγχωρίων τοῦ Σελινουντίου δήμου (τῆς

Ὁ ἐκ Πεντέλης ἱεροδιάκονος καὶ ὁ θεραπευθεὶς χωλός.

Κλαπατσούνας) καὶ ἐκπαλαι καὶ νῦν μαρτυροῦσιν, ὅτι πολλάκις κατὰ τὴν

μνημονευθεῖσαι ἀχειρότευκτοι· ὅθεν καὶ ὡς ἔκτυποι μετέλαβον τῆς τοῦ πρωτοτύπου ἐπωνυμίας· (καθὼς καὶ τῶν τοῦ θείου Λουκᾶ ποιοτυπῶν τὰ ἀντίτυπα με-

νύκτα τῆς κγ'. τοῦ Αὐγούστου μηνός (καθ' ἣν ἡ ἀπόδοσις τῆς Θεομητορικῆς Κοιμήσεως ἐορτάζεται) βλέπουσι φῶς περὶ τὴν πλάτανον περικυγάζον ἀρίζηλον καὶ τηλαυγές, ἐν εἵδει σφαίρας ὁλολαμπούς καταβαίνον ἄνωθεν ἐκ τῶν μερῶν τῆς Μεγασπηλαιώτιδος Μονῆς. Καὶ αὕτη δὲ ἡ πλάτανος παράδοξος φαίνεται καὶ πολλοῦ λόγου ἄξια τρίκορμος ἢ τριστέλεχος ὑπάρχουσα καὶ μονοστέλεχος ἡ αὕτη. Διότι ὁ κοῖλος αὐτῆς κορμὸς σύγκαιται ἐκ τριῶν στελέχων ἢ κορμῶν πρὸς ἀλλήλους συμφυῶς περιπεπλεγμένων, οἵτινες οὕτως εἰς ἑαυτοὺς ἐλισσόμενοι περιστροφικοί, καὶ πρὸς ὕψος ἀναβαίνοντες μακρόν, ἔπειτ' ἀποχωρίζονται, καὶ διαιροῦνται εἰς τρεῖς κορυφάς· ὅρηκας δὲ μεγάλους ἢ ἀκρέμονας (κλώνας κεφαλαιώδεις) ἡ πλάτανος ἔχει δώδεκα, περιπεφυκότας ἀνέκαθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, καὶ μήτε φθίνοντας ἢ ἐλαττούμενους, μήτε πάλιν ὑπερβαίνοντας τὸν ἀριθμὸν.

Γ'. ΘΑΪΜΑ.

Τὸ κατὰ τὴν θεραπείαν τοῦ χολοῦ.

§ α'. Εἰς τὴν κατὰ τὰς Παλαιὰς Πάτρας Ἀλικήν, τὴν μεταξὺ τῆς (οὕτω καλουμένης κώμης) Ἀχαΐας καὶ τοῦ Ὠλένου (τῆς χυδαϊότερον Καμενίτης), πλησίον τοῦ Μέλανος ποταμοῦ, νέος τις Ἰωάννης τοῦνομα, τὸν ἀριστερὸν ἐπόνεσε πόδα κατὰ τὸ ψηπδ. (1684) σωτήριον ἔτος· καὶ δι' ὅλων τριῶν ἐτῶν ὑπ' ἀνθρώπων θεραπευόμενος οὐδὲν ὠφελήθη· ἀλλὰ καὶ γάργαριναν ἔτεινε τὸ πάθος, τοῦ ποδὸς κατὰ μικρὸν ἀποσηπομένου, καὶ τῶν σαρκῶν διαβρέουσιν· ὥστε οὐδὲ κινεῖν πλέον ἠδύνατο τὸ σκέλος ἀλλ' ἔφερεν αὐτὸ παντάπασιν ἀκίνητον καὶ ὡς ἂν ἀπὸ τοῦ ὕλου σώματος μέχρι γόνυτος ἀποκεκομμένον, οὐδὲν ἄλλο τοῦ ποδὸς αἰσθανόμενος ὄφελος, εἰμὴ τὰς ἀφορήτους ὀδύνας. Ἦδη δὲ δι' ὅλης τῆς τριετίας μετ' ἀκρας ὑπομονῆς, ὡς χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ, δοκιμασθεὶς θερμότερον προσήχετο πρὸς Θεόν, καὶ τὴν χάριν τῆς Θεοτόκου πιστῶς ἐπεκαλεῖτο, ἥτις καὶ ἄλλους μυρίους ἰάσατο κύλλους καὶ χολούς, καὶ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ Δαμασκηνοῦ τὴν ἀποκοπεῖσαν δεξιάν. Ἦκουε δὲ καθ' ἑκάστην ὁ Ἰωάννης ὅσα καὶ τότε κατ' αὐτὸν ἡ Θεομήτωρ διὰ τῆς Σπηλαιωτίσεως αὐτῆς εἰκόνας ἐτέλει θαύματα. Καὶ ἤρχετο μετὰ θαυμάτων εἶναι, ὅταν ποτε τῆς ἰατρείας τοῦ ποδὸς ἀπολύσις, παρעוּת ἀπελθὼν εἰς τὴν ἱερὰν αὐτῆς Μονὴν ἀφιερωνήσεται, καὶ μονάσει. $\pi \alpha \rho \alpha \rho \dot{\iota} \phi \theta \epsilon \dot{\iota} \varsigma \epsilon \nu \tau \dot{\omega} \sigma \dot{\iota} \chi \phi \tau \circ \dot{\omega}$ $\Theta \epsilon \circ \dot{\omega}$, καὶ πιστῶς ἐν τῷ τεμένει τῆς Θεομήτορος ὑπηρετῶν ἐφ' ὅρου

τωνομάσθησαν παρομοίως τοῦ Λουκά). Θαυμαστόν δὲ καὶ ὅλος διόλου πνευματικῆς ὀπτικῆς φαινόμενον θεωρεῖται καὶ τὴν σήμερον εἰς τὴν τῆς Κοσσυφηνίσεως εἰκόνα. Μόλις ἀμυραὶ τινες καὶ λεπτόταται γραμμαὶ τοῦ θεομητορικοῦ χαρακτῆρος ἐπὶ τοῦ πίνακος ἐκ τοῦ πλησίον ὁρῶνται· ὅταν δὲ πόρρωθεν ἀποστάς ἀποβλέψῃς, ὅλον καταφαίνεται λαμπρὸν καὶ πάγκαλον τὸ πρόσωπον τῆς Παρθενομήτορος. Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτων ἱστοροῦνται ἐν τῷ Κτιτορικῷ τῆς ἁγίας ἐκείνης Μονῆς.

ζωῆς. Τοῦτο σήμερον ἐδέετο, τοῦτο αὔριον, τοῦτο καθ' ἡμέραν καὶ νύκτα, προσευχόμενος ἀδικαίπτως.

§ β'. Οὕτω δὲ διακείμενος (ὡ τῆς ἀφάτου σου συμπαθείας Παντάνασσα Μεγασπηλαιώτισσα!) ἐξαίφνης ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἡσθάνθη χειρὸς τινος ἀοράτως τοῦ ποδὸς ἐφαπτομένης, καὶ κουφότερον αὐτὸν ἀπεργαζομένης καὶ παντάπασιν τῶν ἀλγηδόνων ἀπηλλαγμένη· καὶ παρατηρῶν ἔβλεπε καθ' ἡμέραν τὸ σκέλος ἐπὶ τὸ κρεῖττον προβαίνον· ἤδη δὲ καὶ σάρκες κατὰ μικρὸν ἀνεφύοντο, καὶ ἐνευροῦντο, καὶ ἐτρέφοντο ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὑπὸ θρεπτικῆς δυνάμεως αὐξανούσης μέχρις οὗ τέλειον ὁ ποὺς ἀνακαινισθεὶς, καὶ ὅλον ἐξ ὑπαρχῆς ἀναπλασθεὶς ἀποκατέστη σῶος ὅλος καὶ ἄρτιος καὶ ὑγιής, ὁ πρῶην ἄσαρκος καὶ σκελετωδῆς καὶ μονονουχὶ νεκρός. Καὶ λοιπὸν ὁ Ἰωάννης ἀναστὰς ἀρτίπους ἤλλετο καὶ περιεπάτει δοξάζων τὸν Θεόν, καὶ θαῦμα ξένον γινόμενος καὶ τοῖς ὁρῶσι καὶ τοῖς ἀκούουσιν.

§ γ'. Ἀποδιδοὺς δὲ καὶ τὰς πρὸς Θεὸν εὐχὰς ὁ Ἰωάννης ἀπῆλθεν εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ μεγάλου Σπηλαίου, καὶ μονάσας Ἰωαννίκιος διὰ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος μετωνομάσθη, καὶ διετέλεσε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς αὐτοῦ νεωκορὸν τὸ ἱερώτατον τέμενος τῆς Θεοτόκου, καὶ λατρεύων τῷ Θεῷ νύκτα καὶ ἡμέραν. Πρὸς δεῖγμα δὲ τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτοῦ καὶ μαρτύριον τῆς, ἣς ἀπῆλυσεν, εὐεργεσίας, πόδα κατασκευάσας ἀργυροῦν ἐπίχρυσον, ὑποκάτω τῆς θαυματουργοῦ καὶ παντευεργέτιδος Εἰκόνης φέρον καθεύδων, ἐπιγράφας αὐτὸς εἰς αὐτὸν καὶ τὴν τοῦ θαύματος ὁμολογίαν εἰς δόξαν Χριστοῦ, καὶ αἶνον τῆς παναγίας αὐτοῦ Μητρός· καὶ ἀνάκειται ὁ ποὺς ἐκεῖνος κρεμάμενος μετὰ τῶν ἄλλων ἀναθημάτων ὑποκάτω τῆς ἁγίας Εἰκόνης μέχρι τῆς σήμερον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς.

Δ'. ΘΑΪΜΑ.

Τὸ κατὰ τὴν μετοχέτευσιν τοῦ ῥύακος.

§ α'. Ὀλίγον ὑπῆρχε τὸ ὕδωρ καὶ ἀνίκανον πρὸς τὰς χρεῖας τῶν ἔξω τῆς Μονῆς ὑπουργούντων ἀδελφῶν, καὶ, πλὴν τῆς ἔσω τοῦ Σπηλαίου καλλιπρόβης κρήνης, ἄλλο νᾶμα πηγαίου ὕδατος ἔξω τῆς Μονῆς ἀνέδρευεν οὐδὲν, χρησιμεῖον ἐκ τοῦ πλησίον· ὥστε μήτε ἀλευρον ἀλήθειν εἶχον οἱ μοναχοί, μήτε τ' ἀναγκαῖα πρὸς ἔψημα λάχανα ποτίζειν καὶ κηπεύειν· κατετρέβοντο δὲ περιόντες ἄνω καὶ κάτω καὶ πολλαχῶς κακοπαθοῦντες· αἱ δ' ἀνάγκαι κατήπειγον αὐξάνουσαι καθ' ἡμέραν πληθυνόντων τῶν ἀδελφῶν. Ἐκρίθη λοιπὸν ἀναγκαῖον ἵνα μετοχέτευσωσι τὸ καὶ μέχρι σήμερον πρὸς τὰ νότια τοῦ Σπηλαίου καταβρέον ρεῦμα τοῦ Κερυνίτου (καὶ χυδαίως Λαδοποτάμου)· δι' οὗ καὶ μύλοι ἀλήθουσιν, καὶ αἱ πολλὰ τῶν ἀναγκῶν τῆς Μονῆς θεραπεύονται, καθὼς προείπομεν ἐν τῇ Χωρογραφίᾳ (κερ. Ε. § α.)· Ὁ δὲ Κερυνίτης οὗτος ἄνωθεν ἐξ ὅρου ῥεεῖ Κερυ-

νείας (Κρύαν βρύσιν λέγει τούτου τὰς πηγὰς ἢ νῦν συνήθειαι)· ἡ δὲ Κερύνεια, παραφύας τις οὖσα καὶ αὐτὴ καὶ κλάδος ἡ κέρας τῆς Κυλλήνης (καὶ ἴσως καὶ αὐτὴ μετὰ τῶν Ἀροανίων ὁρέων γενικώτερον τὸ πάλαι συναριθμουμένη), καταβαίνει γείτων καὶ παράλληλος πρὸς τὸν σύγγυς βραχίονα τῶν Ἀροανίων, ἐν ᾧ κεῖται ἡ Πέτρα τοῦ Σπηλαίου (Χωρογραφ. κεφ. Α. § α.). Μέσος τῶν δὴ τούτων γειτόνων ὁρέων ἀνωθεν καταρρέει ὁ Κερυνίτης, καὶ καταβαίνων εἰς τὴν μεταξὺ βαθεῖαν κοιλάδα ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλικῆς, ἢ τῆς Βούρας· ὅθεν ἔχει συνωνυμοῦσαν καὶ τὴν ἐκπαλαι πρὸς δεξιὰν τῆς θαλάσσης ἐν ὅρει κατωκισμένην πόλιν Κερύνειαν· ἥς τιнос πλησίον κατ'ὀψισται καὶ σημερινὴ Κερυνίτισσα (χρὺδ. Κερνίτσα) συνάπτουσα πρὸς τὴν Βούραν (τὴν Διακοπτὸν) (α).

§ 6'. Ἐκ τούτου τοίνυν τοῦ Κερυνίτου ποταμοῦ (ἐφ' ὅσον ἔτι φερόμενος ὑψηλὸς διαρρέει, πρὶν εἰς τὰ κατώτερα τῆς κοιλάδος ἐμπέσει) ἤθελον οἱ Μοναχοὶ ῥυάκιον μετοχετεύσαι· δι' αὐλακος ἀποστρέψαντες εἰς τὰ ἐντεῦθεν τοῦ πλησιέζοντος βραχίονος τῶν Ἀροανίων, ἐπὶ τὰ νότια καὶ σύγγυς τοῦ Σπηλαίου· καὶ ἀπελθόντες ὥρυστον αὐλακοτομοῦντες. Καὶ ὁ ῥυάξ ἐπικολούθει κελάρυθον καὶ· συνήγει κατὰ μικρὸν, ἄδρὸς καὶ πολλὸς ἀπὸ τοῦ Κερυνίτου ἀποσχισθεὶς. Ἀλλ' ἔστησε τοὺς ὀρύσσοντας πέτρα μεγάλη προσκαπντήσασα, πρὸς ἣν ὁ ῥυάξ προσβάλλων ἀνέστρεφε τὸ ρεῦμα, καὶ οὐκ ἤθελε προχωρεῖν. Ἡ δὲ πέτρα προσίστατο ἀκλόνητος κάτω τε βαθέως ἐρριζωμένη, καὶ πρὸς ὕψος ὑπὲρ τὰς τρεῖς ἀνέχουσα ὀργυιάς, τὸ δὲ πλάτος, εὐρυτέρα καὶ παχυτέρα· καὶ οὔτε πρὸς τομωτάτας ἀξίνας καὶ δικέλλας ὑπεῖκεν, οὔτε πρὸς πλῆθος χειρῶν καὶ πληγῶν κατα-

(α) «Μετὰ δὲ Ἑλικὴν ἀποτραπήσῃ τε ἀπὸ θαλάσσης εἰς δεξιὰν, καὶ ἡεῖς εἰς πόλισμα Κερύνειαν. Ὅρισται δὲ ὑπὲρ τὴν λεωφόρον ἐν ὄρει, καὶ οἱ τὸ ὄνομα ἢ δυνάστης ἐπιχώριος, ἢ ὁ Κερυνίτης ποταμὸς πεποίηκεν, ὃς ἐξ Ἀρκადίας καὶ ὄρους Κερυνείας ῥέων Ἀχαιοὺς τοὺς ταύτη παραΐξεισι» κτλ. (Παυσαν. Ζ. κε, § 3· πρβλ. καὶ Στραβ. η, 387. Ὁ δ' Αἰλιαν. ποικ. ἱστ. ιγ, 6 ἔγραψε Κερυνία). Τῶν δὲ καθ' ἡμᾶς περιηγητῶν Κερυνίτην ὀνόμασαν τὸν Βουραϊκὸν ποταμὸν· ἀλλὰ τούτου αἱ πηγαὶ καὶ ἡ πορεία τοῦ ροῦ φαίνεται πάντῃ διάφορος πρὸς τὴν τοῦ Παυσανίου περιγραφὴν. Ὁ Βουραϊκὸς ὑπάρχει τῶν Καλαβρύτων ὁ ποταμὸς (ὡς προείπομεν), ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ τὰ Τρουπεῖα, ἀποτέρω δὲ παρὰ τὴν Διακοπτὸν, ἐκβάλλει ὁ Κερυνίτης. Τούτου δὲ καὶ αὐτῆς τῆς, ἐξ ἧς παράγεται, Κερυνείας τὸ ἔντυμον (εἶτι συγχωρεῖται καὶ μετὰ Παυσανίαν ἐτυμολογεῖν) φαίνεται παρὰ τὸ κέρως αἰολικώτερον ἀντὶ κέρως καὶ κέρως (ὅθεν καὶ τὰ ἐκ τοῦ κερουσύνθετα, ὡς κερουτύπος κτλ.), τὸ αὐτὸ καὶ κέρως. Ὅθεν Κερύνεια μὲν καὶ τὸ ὄρος (ὅτι ὡς κέρως ἐκφύεται ἀπὸ τῆς Κυλλήνης), Κερύνεια δὲ κατὰ μετάληψιν καὶ ἡ πόλις, οἷον κερύσσα, καὶ αὐτὴ, διότι κατ' αὐτὸ τὸ ὄρος καὶ ἐπὶ λόφου κεραιοειδὺς ἐπωκοδόμηται. Ὁ δὲ μακαρίτης Μελέτιος Κερώνειαν τὴν Κερύνειαν ἔγραψε κατὰ λάθος (Γεωγραφ. τ. β. σελ. 383, ἔκδ. Γαζῆ). Καί τοι καὶ αὐτὸ τὸ ἑτεροσημάντων Κερώνεια, καὶ Κερωνέα, καὶ Κερωνία (τὸ δένδρον ἢ Κερατὶα καὶ Ξυλοκερατὶα) ἐκ τοῦ κέρως παράγεται (κέρως, κέρων, κερώνης, κερώνεια· καὶ κέρως, κέρων, κερώνης, κερύνεια).

φερομένων βαρέως, ἔστομοστο δὲ πρὸς αὐτὴν ἀποκείμενους καὶ τῶν πάνυ ῥωμαλαίων βραχίωνων ἢ ἐνέργειαι· ἄλλοθεν δὲ παρατρέψαι τὸ βεῖθρον ἢ τραχύτης τοῦ ὄρους οὐ συνεχώρει. Πολλὰς λοιπὸν ἡμέρας εἰς μάτην πονήσαντες οἱ ἀπλοῖκοι καὶ ἀτεχνοὶ μοναχοί, κατέβησαν, τέλος, ὅσον ἐκ τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως ἀπηλπισμένοι· καὶ τὴν Θεοτόκον ἀνάγκως ἰκέτευον ταπεινοὶ προσελθόντες, ἵνα, τοὺς θεραπεύοντας ἐλεήσασα, βοηθήσῃ πεπονημένοις. Καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν πάλιν ἀνέβησαν τὰς δικέλλας φέροντες καὶ προσευχόμενοι. Καὶ βλέπουσι τὴν μὲν πέτραν ἐσχισμένην, τὸ δὲ ὕδωρ διαβαίνον, καὶ τῇδε κῆκεῖσε σκεδαζόμενον καὶ περιχεόμενον ἔτοιμον πρὸς ὀχετηγίαν, Χαίροντες λοιπὸν ἐδόξαζον τὸν Κύριον καὶ τὴν ἀντίληψιν τῶν καταπονουμένων, ἥτις ἀπάσας τὰς ἀνάγκας τῶν πιστῶν αὐτῆς τέκνων φιλοστόργως συγκατανεύουσα θεραπεύει. Προσώρυσαν δὲ καὶ τὸ λειπόμενον τῆς αὐλακος, καὶ περιλαβόντες τὸν ῥυάκα μετωχέτευσαν ὅπου καὶ τὴν σήμερον καταρρέει πρὸς τὰ νότια τοῦ Σπηλαίου, Καὶ φαίνεται μέχρι τοῦ νῦν ἢ τῆς Πέτρας ῥωγμῇ, θείῳ νεύματι ῥαγείσης· καὶ αὐτὴ ἡ πέτρα «τὸ λιθάριον τῆς Παναγίας» συνήθως ὀνομάζεται μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας.

Ε'. ΘΑΓΜΑ.

Τὸ κατὰ τὴν προϋπάντησιν τοῦ ἀρχισατράπου τῶν Ὀθωμανῶν Τζὶν Ἀλῆ Πασᾶ.

§ 1. Κατὰ τὸ χλιιστὸν ἐπτακοσιοστὸν δέκατον τέταρτον σωτήριον ἔτος ὁ τότε τῆς τῶν Ὀθωμανῶν βασιλείας ἀρχισατράπης τὸ μὲν ὄνομα Ἀλῆς, τὸ δ' ἐπώνυμον Τζὶν (δηλαδή, δαιμόνιον) ἐστράτευσεν μετὰ μυριαρίθμου στρατοῦ κατὰ τῆς Πελοποννήσου, αὐτὸς ἀρχιστρατηγῶν. Ἦδη δὲ φθάσας αὐτοῦ κατὰ τὸν Ἰσθμὸν (τὸ ἐξαμήλιον), καὶ τὴν Κόρινθον πολιορκούντος, ἡ Θεοτόκος ἐφάνη κατ' ὄναρ εἰς τινα τῶν εὐλαδῶν καὶ ἐναρέτων μοναχῶν τοῦ Μοναστηρίου, Γρηγόριον Προηγούμενον, κελεύουσα ταχέως εἰπεῖν πρὸς τοὺς Πατέρας, ἵνα φθάσαντες προλάβωσι τὸν κίνδυνον, ἐξελθόντες εἰς προϋπάντησιν καὶ ὑποτελῆ ὑποδοχὴν τοῦ ῥηθέντος Ὑπάτου Στρατάρχου τῶν Ὀθωμανῶν· καὶ εἶπεν ὁ Γρηγόριος τὸ ὄραμα. Οἱ δὲ Πατέρες διὰ τινος κενῆς καὶ ματαίας ἐλπίδας (αἵτινες ἔδοσκον τότε τοὺς θαρρόντας εἰς τὴν ἡδὴ λυποφυχοῦσαν δύναμιν τῶν Ἑνετῶν) ἀντέτεινον, οὐδ' ἤκουον ὅσα πρὸς αὐτοὺς ἔλεγεν ὁ Γρηγόριος, καθὼς διετάχθη, νομίζοντες τὸ πρᾶγμα κενὸν φαντασίας ὄνειρον. Ἀλλ' ἡ πάντοτε τῶν πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ θεοῦ σκηνώματος κηδομένη, καὶ τοὺς οἰκείους θεράποντας καθοδηγοῦσα Παντάνασσα Μητροπάρθεος ἐμφανισθεῖσα καὶ αὖθις τῷ Γρηγόρι κατ' ὄναρ, εἶπεν αὐτῷ πάλιν προστακτικῶς «Λέγε πρὸς τοὺς Πατέρας, ἵνα, τὰς ματαίας ἀφέντες ἐλπίδας, ἐξεέλθωσιν ἀνυπερθέτως εἰς προϋπάντησιν τοῦ στρατάρχου τῶν Ὀθωμανῶν, ὅστις ἐντὸς ὀλίγου [καθυποτάξει] πᾶσαν

τὴν Πελοπόννησον· ὅτι τοῦτο ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Ἀναστάς λοιπὸν ὁ Γρηγόριος ἔντρομος αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνήγγειλε πάντα πρὸς τοὺς Πατέρας, συγχρόνως ἔφθασεν εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον καὶ τις ὅσιος πνευματικὸς Παῖσις τοῦνομα, Κροντηρᾶς τὸ ἐπίθετον, ἐκ τοῦ κατὰ τὴν Στρέζοβαν Μοναστηρίου τῆς ἁγίας Τριάδος, ὅστις καὶ αὐτὸς ὑπὸ Θεοῦ φωτισθείς, ἔδραμε καὶ συνεβούλευε τοῖς Σπηλαιώταις τὴν προῦπάντησιν τοῦ ἀρχισατράπου. Παρήσαν δὲ καὶ ἐκ τῆς εὐαγεστάτης Μονῆς τῶν Ταξιάρχων Ὁ, τε Καθηγούμενος κύριος Θεοφάνης καὶ ὁ τούτου θεῖος Ἀγάπιος, συμφώνως καὶ οὗτοι παροτρύνοντες πρὸς ἀπάντησιν. Ὅθεν κοινῇ ἀποφάσεως γενομένης, ὁ τότε τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἡγούμενεύων Ἰωάσαφ μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν παρευρεθέντων Πατέρων ἐκλέγουσιν αὐτὸν τὸν Γρηγόριον (τὸν καὶ Ὡλένης ἐπίσκοπον μετὰ ταῦτα χρηματίσαντα), καὶ ἀποστέλλουσιν ὡς ἐκ προσώπου παντὸς τοῦ Μοναστηρίου πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ στρατάρχου μετὰ δώρων ὑποτελοῦς εὐπειθείας ἐνδεικτικῶν. Συναπλήθη δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ Ἀγάπιος ἐκ μέρους τῶν Ταξιάρχων.

§ 6'. Ἦδη δὲ τοῦ Γρηγορίου μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν καθ' ὁδὸν προπορευομένου καὶ φθάσαντος περὶ τὸ κοινῶς λεγόμενον Αὐγόν, Τούρκοι τινες ἱππεῖς εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰσχωρήσαντες ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τῶν Ὁθωμανῶν, καὶ τὰ περὶ τὴν Κόρινθον ληστεύοντες, καὶ κτείνοντες πάντα τὸν ἀπαντῶντα, ὡς εἶδον καὶ τὸν Γρηγόριον, ἐφώρμησαν κατ' αὐτοῦ θέλοντες αὐτὸν θανατῶσαι μετὰ τῆς συνοδείας· καὶ τὰ ἑξίφη γυμνῶσαντες ἐχώρουν ὁρμῇ· ὁ δὲ Γρηγόριος ἰδὼν αὐτοὺς οὕτως ἄττιοντας καὶ φωνοῦντας, ὅλος ἔντρομος, μέγα ἀνεβόησε, Θεοτόκε Μεγαλοσπηλαιώτισσα πρόφθασσον! καὶ εὐθὺς ὦ τοῦ θαύματος! ἐπεφάνη ἡ ἐτοίμη βοήθεια καὶ ἀντίληψις τῶν εἰς αὐτὴν προστρεχόντων χριστιανῶν· διότι οἱ ἄγριοι ἐκείνοι καὶ ἀπάνθρωποι φωνεῖς ὡς ἤκουσαν τῆς φωνῆς, ἔστησαν ὡς ἔννεοι· τί παθόντες! ἄδῃλον· καὶ μετ' ὀλίγον καλέσαντες πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς περὶ τὸν Γρηγόριον ἱερεῖς καὶ χειροῦθεις, ὡς ἄρνία ἄκακα, ὁμιλίας τε ἡξίωσαν φιλανθρώπου (ἐλάλει δὲ τις τῶν περὶ τὸν Γρηγόριον τουρκιστὴν), καὶ παρηγορήσαντες ἀπέλυσαν εὐμενέστατα λέγοντες. «Μὴ φοβεῖσθε, διότι, καθὼς βλέπομεν, ὁ Θεὸς ὑμᾶς ἀγαπᾷ καὶ διαφυλάττει»· καὶ πλέον οὐδὲν εἰπόντες ἀφήκαν αὐτοὺς ἀπιέναι. Διασφθέντες δὲ οἱ περὶ τὸν Γρηγόριον ὡς ἐκ στομάτων λεόντων ἔδωκαν δόξαν τῷ Θεῷ καὶ τῇ Θεοτόκῃ· καὶ μικρὸν προδόντες περιέμενον καὶ τοὺς Ταξιάρχους, οἵτινες κἀκεῖνοι κατόπιν ἐρχόμενοι διέβησαν ἀδολαβεῖς.

§ 7'. Καὶ πάλιν ὁδοιπορήσας ὁ Γρηγόριος ἔφθασεν εἰς τὸν Ἰσθμόν, καὶ διαδὰς διὰ τῶν προφυλακῶν συνωδευόμενος ὑπ' αὐτὸν, παρέστη, τέλος, ἐνώπιον τοῦ Στρατάρχου τῶν Ὁθωμανῶν. Ὁ δὲ βλοσυρῶς πρὸς αὐτὸν ἀποβλέψας «Πόθεν εἰ σὺ (λέγει), καὶ τί ζητεῖς, καλόγηρε!»· Καὶ ὁ Γρηγόριος ἀπεκρίνατο «Ὡ μεγάλε Ἀρχισατράπα· ἐπειδὴ καὶ ὁ Θεὸς παρα-

δίδωσι τὴν Πελοπόννησον εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς κραταΐας τῶν Ὁθωμανῶν βασιλείας, πέμπουσί με οἱ κατὰ τὸ Μέγα Σπήλαιον πτωχοὶ Μοναχοὶ πρέσβυν ὑπὲρ τοῦ Μοναστηρίου, τοῦτόν σοι κομίζοντα τὸν φόρον πρὸς ἐνδειξιν ὑποτελοῦς ὑποταγῆς»· (καὶ προσήγγειε τὰ δῶρα). Δέξαι, Στρατάρχα, τὴν προσφορὰν, καὶ μηδενὶ συγχωρήσης ἀδικῆσαι τὸ Μοναστήριον ἐν ᾧ λατρεύεται ὁ τῶν ὅλων Θεός. Φεῖσαι δὲ καὶ τῆς ἄλλης Πελοποννήσου, ἵνα ταύτην ἔχει ὁ βασιλεὺς ὡς κήπον ἀδιάφθορον ἀκμάζοντα καὶ εὐθηνούντα πρὸς φόρου ἀπαγωγῇ. Ταῦτα ἀκούσας ὁ βάρβαρος σατράπης, ἐλάρη τε καὶ ἐπήνεσε καὶ θαρρῆν ἐκέλευσεν, ἱλαρῶ τῷ προσώπῳ πρὸς τὸν Γρηγόριον ἀπιδὼν· ὡσαύτως ὑπεδέχθη καὶ τοὺς Ταξιάρχους· Ὑπῆρχε δὲ τότε παρὰ τῷ Ἀρχισατράπῃ μέγας διερμηνευτὴς Ἰωάννης Μαυροκορδάτος (ὅστις ἔπειτα καὶ ἡγεμόνευσεν εἰς τὴν Βλαχίαν). Καὶ οὗτος λοιπὸν ὑπεδέχθη τοὺς Πατέρας εὐλαδέστατα, καὶ τινὰ ἱερομόναχον ἐκ τῆς συνοδείας τοῦ Γρηγορίου Μεγασπηλαιώτην ἐκράτησε παρ' ἐκείνῳ ὡς ἐφημέριον, Δανιὴλ καλούμενον (ὅστις καὶ σχολεῖον ἔπειτα κοινωφελέστατον συνέστησεν εἰς τὴν Πελοπόννησον). Συνεργεῖα δὲ τῆς Θεοτόκου καὶ μεσιτεῖα τοῦ διερμηνέως ἀνανέωσεν ὁ Ἀρχισατράπης καὶ τὰ ἐπὶ τῆς πρώτης αἰχμαλωσίας (α) δοθέντα εἰς τε τὸ Μεγασπήλαιον καὶ εἰς τοὺς Ταξιάρχους Ὁθωμανικὰ διατάγματα (φερμάνια), καὶ ἀπέλυσεν εὐμενῶς τὸν Γρηγόριον μετὰ τοῦ Ἀγαπίου, δοὺς αὐτοῖς καὶ στρατιωτικὰς, ὅπως αὐτοὺς φρουρῶσι καθ' ὁδόν, καὶ παραμείνωσιν εἰς τὰ Μοναστήρια φύλακες, ἵνα μηδεὶς ἐκεῖ πλησιάσῃ, ὅταν ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἰσβάλῃ νικηφόρος εἰς τὴν Πελοπόννησον.

§ 8'. Ἀκουσθεῖς δὲ τῆς τῶν Μεγασπηλαιωτῶν ὑποδοχῆς παρὰ τῷ Ἀρχισατράπῃ, ἀπήλθεν εἰς τούτου προῦπάντησιν καὶ τις Ἠλίος, Δόξας ἐπωνομούμενος, καὶ ἄλλοι τινὲς ἀπὸ τῆς Σπάρτης· καὶ ὁ Σατράπης ἀπέβη ἡμερώτερος. Διότι εἶχε σκοπόν, ἵνα λαβὼν τὴν Κόρινθον, εὐθὺς ἀποστείλῃ μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ πρὸς αἰχμαλωσίαν καὶ σφαγὴν καὶ παντελῇ ἐξολόθρευσιν τῆς Πελοποννήσου· ἀλλ' ὕστερον ἰδὼν τὸν αὐθακρέτως (ὡς ἐφαινότο) προσελθόντων τὴν ὑποταγὴν, καὶ δυσωπούμενος τὸ διαβόητον Μέγα Σπήλαιον, ὡς κοινὸν τῆς Πελοποννήσου προσκύνημα, εἰσέβαλε πρὸς πολλοὺς ἡπιώτερος. Οὕτω συνεργεῖα τῆς Θεοτόκου ἐσφθῆσαν μὲν ἀπὸ τοῦ κινδύνου αἱ ἱερῶταται Μοναί (6), ἐσφθῆσαν δὲ καὶ πόλεις. Καὶ χῶ-

(α) Πρώτη τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσις ἐγένετο κατὰ τὸ 1550—1560, καὶ διήρκεσε μέχρι τοῦ 1687, ὁπότε πάλιν ἐκυρίευσαν αὐτῆς οἱ Ἑνετοί· καὶ τοῦτον ἡ δυναστεία διήρκεσεν ἕως τοῦ 1715, ὁπότε πάλιν ἐπανήλθον οἱ Τούρκοι.

(β) Καὶ ἄλλα δύο μικρὰ Μοναστήρια, τὸ μὲν τῆς Κορίνθου, τὸ δὲ τῶν παρὰ τὴν Τροιζῆνα (Λαμαλῶς) λεγομένων Πηγῶν ἀπέστειλαν μοναχοὺς εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἀρχισατράπου. Οὕτως οἱ πτωχοὶ μοναχοὶ ἐφρόντιζον περὶ τῆς ἑαυτῶν καὶ τῆς τοῦ πλησίον σωτηρίας, χρεὸς ἐκπληροῦντες Εὐαγγελικόν. Οἱ δὲ τότε προσεστώτες τῆς Πελοποννήσου, οἱ πλείστοι, οἱ μὲν ἐσφῶν ἑαυτοὺς ἀναχωροῦντες εἰς τὰ ἑξὼ καὶ καταλείποντες τὴν πατρίδα· οἱ δὲ ἐβόσκοντο ματαίαις ἐλπίσι τῶν

ραι τῆς Πελοποννήσου ἄλλαι τε καὶ σύμπασα τῶν Καλαβρύτων ἢ ἐπαρχία ἀπὸ τῆς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῆς, οἵτινες ἐμελλον καὶ εἰς ἐκεῖνας τὰς χώρας ἐπιπεσεῖν, ὥς λύκοι βαρεῖς θύοντες καὶ ἀπολλύοντες τὸ πᾶν. Καὶ τοῦτο μὲν τὸ θαῦμα τῆς Παντανάσσης Θεοτόκου τοιοῦτον ἐγένετο. Ὅτι δὲ καὶ ἄλλοτε παρομοίως πολὺ τῆς Πελοποννήσου μέρος ἀπὸ τῆς μανίας τῶν Τούρκων διέσωσεν ἡ Θεοτόκος διὰ τοῦ ἁγίου σκηνώματος αὐτῆς, τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, λέγομεν ἐφεξῆς.

Γ'. Θ Α Γ Μ Α.

Τὸ περὶ τοὺς ἐκ τῆς καρατομίας διασωθέντας ἱερομόναχους, Παρθένιον καὶ Σωφρόνιον.

§ α. Κατὰ τὸ χιλιοστὸν ἐπτακοσιοστὸν δέκατον ἑβδομον σωτήριον ἔτος τὰ πράγματα τῆς Πελοποννήσου εἰσέτι ἐκυμαίνοντο τεταραγμένα καὶ ἀστατοῦντα, διὰ τὴν πρὸ μικροῦ γενομένην τῶν Τούρκων εἰσβολήν. Τότε τοῖνυν κατὰ τὸ Αἴγιον (περὶ τὰ νῦν Τρουπεῖα) πειρατῶν ἐξαίφνης ἀναφανέντων ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν πενήκοντα, ὁ τῆς Πελοποννήσου σατράπης, Ὁσμάνης τοῦνονα, κατὰ τὴν παλαιὰν Πάτραν ποιοῦμενος τὰς διατριβάς, ναυτικὸν ἀποστείλας κατεπολέμησε τὸ πειρατικόν, καὶ φεύγοντες οὗτοι, τὰς μὲν λέμβους τὰς ληστρίδας προσώκειλαν εἰς τὸ παράλλιον παρὰ τὸν Κράθιν, Ἀρχαδίαν καὶ Ἀχαΐας ποταμόν (α), αὐτοὶ δὲ κατέφυγον ἐξεληθόντες εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου. Ὁ δὲ σατράπης τοῦτο μαθὼν, ἀποστέλλει κατ' αὐτῶν ληστοδιώκτην τὸν ἑαυτοῦ Ταγματάρχην (Δελιμπασσιν) Μουσταφᾶν, τὸ ἐπώνυμον Τζιλιμίγκραν, ἐπιτάξας καὶ πικρὰν ἐπιταγήν, ἵνα πρὸς τοὺς λησταῖς ἀκρίτως φονεύῃ καὶ πάντας, οὓς ἂν μάθῃ ληστοτρόφους γενομένους, ὅσοι δηλαδὴ παρέσχον ἐκείνοις τροφάς ἢ καταφύγιον καὶ ἀποκρυβὴν εἰς οἰκίας, ἢ καὶ ἄλλως ὁπωσδήποτε περιποιήσαντο τοὺς κακούργους. Ἐγίνοντο λοιπὸν συχναὶ κατηγορίαι καὶ διαβολαὶ καὶ βλάβαι μεγάλαι παρὰ τῶν Τούρκων κατὰ τῶν χριστιανῶν. Καὶ τινες ἀφοδίῃ Θεοῦ φερόμενοι τὸν βῆθέντα ταγματάρχην Τζιλιμίγκραν ἐπληροφόρησαν, ὅτι τοὺς φυγάδας πειρατὰς διαβάντας καὶ διὰ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἐψώμισαν δῆθεν οἱ ἐκεῖ μοναχοί, καὶ παντοίως ἀνέπαυσαν καὶ ἐνίσχυσαν. Ὁ δὲ ταγματάρχης, ὡς ἤκουσε, χωρὶς ἀναβολῆς ἐξαπέστειλε τὸν λοχαγὸν (Μπουλούμπασσιν), τοῦνομα Μεχμέτην, τὸ δ' ἐπώνυμον Λεχίσταν, τὸ γένος Ἀλδανόν, ἵνα φέρῃ πρὸς αὐτὸν ἀνυπερ-

τότε χαύνων καὶ ἀνακίδων Ἐνετῶν, οἵτινες οὔτε τοὺς οἰκείους σφάζειν, οὔτε κατὰ τῶν πολεμίων ἠδύνατο βοηθεῖν· ἀλλὰ καὶ προδόται τινες ἐφάνησαν (ὡς οἱ κατέχοντες τὸ Ναύπλιον)· καὶ ἐφ' ὅσον ἐκράτησαν τῆς Πελοποννήσου, ἐευράνουν καὶ αὐτοὶ βία πρᾶττοντες, καὶ μικρὸν τι διαφέροντες τῆς δυναστείας τῆς Τουρκικῆς.

(α) Ὁ Κράθιν λέγεται καὶ θηλυκῶς, ἡ Κράθις (Πουσαν. Ζ. 25, καὶ Η. 15. δθεν ἡ χυδαίολεξία εἶτε καὶ ἡ Κράθα, καὶ ἡ Κράτα, ἐξ οὗ παρεπλάσθη (καὶ ἡ Ἀκράτα, ὡς λέγεται κοινότερον ἡ Κράθις καὶ τὴν σήμερον.

θέτως τὰς κεφαλὰς τῶν εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον ἐνασκαυμένων ἐπιστημοτέρων μοναχῶν, καὶ πρὸ πάντων τοῦ Καθηγουμένου, πρῶτον Μυρέων, κυ-

Οἱ ἐκ τῆς καρατομίας διασωθέντες Ἱερομόναχοι.

ρίου Ζακχαίου, πρὸς δὲ αὐτὸς ὁ Ταγματάρχης μεγάλως ἐνεχότει· διότι ἔτε εἰς Πάτρας ἀπηλλθην ὁ Ἡγούμενος δώροις τιμήσων, ὡς ὑπῆρκος, τὸν

ρήθεντα σπαρτάην Ὀσμάνην, δὲν ἐφιλοδώρησε καὶ τὸν Ταγματάρχην αὐτὸν κατ' ἰδίαν (ἐξ ἀγνοίας, ἢ ἀπροσεξίας τοῦτο παθὼν)· τοῦτο δὲ δαινὸν ἐφάνη καὶ ἀπόρητον εἰς τὴν ἀλαζονικὴν τοῦ βαρβάρου πλεονεξίαν· ὅθεν ἐζήτει κατὰ τοῦ Ἡγούμενου πρόφασιν ἐκδικήσεως ἧς καὶ τότε ἐπέτυχεν.

§ 6'. Ἀπελθὼν λοιπὸν εἰς τὸ ἱερὸν Μοναστήριον ὁ λοχαγὸς Λεκίστας, τοιαύτην ἔχων ἐπιταγήν, ἐζήτηί τοὺς προεστώτας· ἀλλ' οὕτε ὁ Ἡγούμενος εὐρέθη ἐκεῖ, οὕτε οἱ λοιποὶ Πατέρες, εἰμὴ οἱ διακονηταὶ μόνοι, καὶ τις τῶν γερόντων ποδαλγός, τοῦνομα Νεόφυτος, καὶ ἄλλος δὲ τις γέρων πενιχρῶς ἐνδεδυσμένος, Γεννάδιος ὁ Σκευοφύλαξ, καὶ δύο ἱερομόναχοι, κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἐφημερεύοντες, ὧν ὁ μὲν ἐλέγετο Παρθένιος, ἀπὸ χωρίου Σιλιβανίων· ὁ δὲ Σωφρόνιος ἀπὸ χωρίου τῆς κάτω Ποταμίας λεγομένου (ταῦτα δὲ τὰ χωρία τελοῦσιν εἰς τὴν τῶν Καλαθρότων· διοίκησιν), ἄνδρες ἀμφοτέρωι εὐλαβεῖς περὶ τὰ θεῖα καὶ ἐνάρετοι, καὶ παιδίοθεν ἀνατεθραμμένοι θεαρέτως εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο Μοναστήριον. Ὁ γοῦν Λεκίστας, ὡς ἐπληροφόρηθη παρὰ τῶν διακονητῶν ὅτι τῶν Πατέρων οὐδεὶς ἄλλος ἐκεῖ παρῆν, συλλαβὼν τοὺς παρατυχόντας, διὰ μὲν τοὺς ἄλλους ἡτοίμαξε σκόλοπας, ὅπως αὐτοὺς ἀνασκολοπήσῃ, τοὺς δὲ δύο ἱερομόναχους παρὰ τὸν ναὸν ἀπαντήσας καὶ συναρπάσας ἔδωκεν ὀπισθὰ κωλύοντα τὰς χεῖρας, καὶ φέρων αὐτοὺς ἐγονάτισεν εἰς τὸν Νάρθηκα παρὰ τὴν θύραν τοῦ εὐαγοῦς Ναοῦ, ἵνα, κακατομήσας, ἀποστείλῃ παρευθὺς τὰς κεφαλὰς αὐτῶν πρὸς τὸν κατὰ τὸ Σοπρωτὸν τότε διατρίβοντα ταγματάρχην. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ μικραῖοι στενάζαντες καὶ δακρύσαντες καὶ πρὸς τὰς θύρας τοῦ θεοῦ σκηνώματος τὸ ἔσχατον ἀποδελήσαντες, ἔκρυψαν τοὺς αὐχένους προσεχόμενοι καὶ περιμένοντες, ὡς ἀρνία ἀκκακ, τὴν σφαγὴν. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξύ φθάνει τις διάκονος, τοῦνομα Ἀδέρκιος, φέρων ἐπιταγμὰ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος πρὸς τὸν λοχαγόν, ἵνα μηδεὶς παρενοχλήσῃ τοὺς Μεγασπηλαιώτας, μηδὲ παραβλάψῃ τὸ Μοναστήριον (διότι ὁ Ἡγούμενος τότε τυχὼν εἰς τὰς Πάτρας, καὶ μαθὼν τὴν κατὰ τοῦ Μοναστηρίου λύσιν τοῦ Ταγματάρχου, προσῆλθε πάλιν τῷ ἡγεμόνι μετὰ δώρων καὶ ζητήσας ἔλαβε καὶ ἀπέστειλε αὐθωρὸν διὰ τοῦ διακόνου τὸ ἐπιταγμὰ). Ὡς δὲ ἦλθεν ὁ διάκονος καὶ εἶδεν τὰ ἔτοιμα τὰ σφάγια, ἐφοβήθη, μήπως ὁ λοχαγὸς Λεκίστας (ὅστις ἐν μόνον ἀπέδελπεν, ὅπως ἀρέσῃ τὸν ἴδιον ἀρχηγόν) ἰδὼν τὴν ἐπιταγὴν ὀργισθῇ μάλλον, καὶ μὴτ' ἐκείνων φεισθῇ, κατασφάξῃ δὲ καὶ τοὺς ἄλλους καὶ αὐτὸν τὸν κομιστήν (τίς δὲ περὶ τοῦτον ἐμελλεν αὐτὸν εὐθύνειν; πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν ἡγεμόνα, ἂν ἐξητάζετο, τυχὼν ἡδύνατο λέγειν, ἢ ὅτι οὐδόλως, ἢ ὅτι βραδέως ἦλθε πρὸς αὐτὸν τὸ διάταγμα καὶ ὁψέ, τῶν φόνων ἡδὴ πεπραγμένων), ἔκρυψε λοιπὸν ὁ διάκονος ἀνέκφορον κρατήσας τὴν διαταγὴν, καὶ ἀποστὰς καὶ συγκαλυψάμενος, ἔκλειεν. Ὁ δὲ Λεκίστας σπασάμενος τὴν σπάθην μετ' ὀργῆς πρῶτον μὲν κατέφερεν ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ ὁσίου Σωφρονίου·

ἀλλ', ὡς τῆς ἀμάχου προστασίας σου Δέσποινα! ἡ δῆμιος ἐκείνη σπάθη καταφερομένη ἐθραύσθη εἰς δύο· ἄλλος δ' ἐξ ἄλλου γενόμενος ὁ σφαγεὺς ἀπὸ τοῦ θυμοῦ στρέφεται κατὰ τοῦ Παρθενίου μετὰ τοῦ ἐναπολειφθέντος ἀνὰ χεῖρας ὑπὲρ τὸ ἡμισυ τμήματος τῆς σπάθης. Ἐν ᾧ δὲ τοῦτο μετ' ὀργῆς ἀνατείνας κατέφερεν ἐπὶ τὸν τράχηλον ἐκείνου, κατέπεσε λοιπὸν καὶ αὐτὸ τὸ λείψανον τοῦ ξίφους, διατρυφέν, καὶ ἀπέμεινεν εἰς τὴν δράκκα τοῦ δημίου μόνη ἡ λαβή. Τότε ζέσας ὑπὸ θυμοῦ καὶ μανεῖς ἐκείνος ὁ θηρίων ἀπάντων ὀμότατος ἔσυρε τὸν ἀκινάκην, θέλων ἀμφοτέρους τοὺς γονυπετεῖς ἱερεῖς διαπερᾶσαι· ἀλλ' εἰς τῶν παρόντων βαρβάρων στρατιωτῶν θεωρήσας τὸ παράδοξον τοῦ θαύματος, εἶπε πρὸς αὐτὸν ἀλδανιστί, «παῦσαι τοῦ τοσούτου θυμοῦ, καὶ ἀπεχε τὰς χεῖρας ἀπὸ τῶν καλογήρων· διότι εἴτε ὁ παρ' αὐτοῖς τιμώμενος ἄγιος, εἴτε καὶ αὐτὴ ἡ ἀθωότης αὐτοῖς βοηθεῖ· καὶ ἰδοὺ φανερώς διασφύζονται· ὥστε δὲν θέλει τὴν σφαγὴν αὐτῶν ὁ Θεός· ἡσύχασον λοιπὸν, μὴ συμβῇ τι κακὸν καὶ εἰς ἡμᾶς· τότε ὁ αἰμοδόρος ἐκείνος μόλις ἐλώφησε τοῦ θυμοῦ, καὶ ἀφῆκε τοὺς ἄνδρας, λαβὼν γρόσια ὀγδοήκοντα διὰ τὴν ἀξίαν τῆς συντριβείσης σπάθης· ἔλαβε δὲ καὶ ἄλλα προσέτι χρήματα πρὸς ἐξαγορὰν τοῦ ποδαλγοῦ Νεοφύτου καὶ τῶν ἄλλων, τὰ πάντα περὶ τριακόσια γρόσια, καὶ οὕτως ἀνεχώρησε λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὰ τεμμάχια τῆς σπάθης πλὴν ἐνὸς μόνου, τῆς ἀκρας (ἀφῆκε δὲ τοῦτο χάριν δῆθεν δικαιοσύνης! ὡς ἀνῆκον ἦδη τὸ ξίφος εἰς τὴν Μονήν, παρ' ἧς ἔλαβεν αὐτοῦ τὴν τιμὴν)· καὶ κρέμαται μέχρι τοῦ νῦν τὸ ἄκρον τοῦτο τῆς σπάθης ὑποκάτω τῆς ἀγίας εἰκόνης εἰς αἰώνιον τοῦ θαύματος ἐνθύμιον. Τὰ δὲ λοιπὰ θραύσματα παρέλαβε με' ἑαυτοῦ δεῖγμα φέρων αὐτὰ πρὸς τὸν ἴδιον ἀρχηγόν, τὸν εἰρημένον ταγματάρχην, ὅπως κἀκεῖνος μὴ μόνον παρὰ τῶν ἄλλων, τῶν συμπαραγενομένων στρατιωτῶν, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν τῆς σπάθης θραυσμάτων πληροφορηθῇ τὸ περὶ τὰς ἐπιταγὰς αὐτοῦ πρόθυμον.

§ γ'. Ταῦτα μαθὼν ὁ ταγματάρχης ἐταράχθη, καὶ πρὸς τὸν σπαρτάην Ὀσμάνην περίφοδος προσελθὼν ἐποίησε κατάδηλα· καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας μάλιστα περιποιεῖτο τὸ ἱερὸν Μοναστήριον ὁ σπαρτάης. Ἀλλὰ καὶ ὕστερον εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ὑπάτου (βεζῆρη) προβιβαθείς, ἀπεμνημόνευσε τοῦ θαύματος· διότι κατὰ τὸ χιλιοστὸν ἐπτακοσιοστὸν τριακοστὸν δεῦτερον σωτήριον ἔτος ὑπατεύοντες αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, παραστάντες οἱ Πατέρες τοῦ Μοναστηρίου προσήνεγκαν ἀναφορὰν, ζητοῦντες ἄδειαν πρὸς ἀνακαίνισιν τῆς ἐξω στέγης τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου. Ὁ δὲ ὑπάτος, ὡς ἀνέγνω τὴν ἀναφορὰν, ἀνυπερθέτως διὰ βασιλικὸν διατάγματος ἄδειαν αὐτοῖς ἔδωκεν· καὶ πρὸς τοὺς περιστώτας, ἐπὶ τοῦ βήματος αὐτοῦ καθήμενος, ἐπιδεξίως τὸν λόγον συνείρας, τότε θαῦμα διηγῆσας, καὶ τὸ τῶν Πατέρων ἐνάρετον, καὶ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου τὸ ἄξιον εὐλαθείας καὶ προστασίας βασιλικῆς.

§ δ'. Τοιοῦτο γέγονε καὶ τοῦτο τὸ θαῦμα τῆς Θεοτόκου· τοῦτο δὲ οὐ

μόνον ὁ προειρημένος Ἀθέριος (μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ἐπίσκοπος γενόμενος, καὶ Ἀθανάσιος μετονομασθεὶς) αὐτόπτης γενόμενος πρὸς πάντας ἐκήρυττεν· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ δύο ὅσοι καὶ ὁμολογηταὶ ὄντες Παρθένιος καὶ ὁ Σωφρόνιος, ἱκανὸν ἐπιζησαντες χρόνον, διέμειναν στήλαι τῆς θαυματουργίας ἔμφυχοι θεωρούμενοι παρὰ πάντων. Ἐξῆσαν δὲ μετὰ ταῦτα ὁ μὲν Παρθένιος (ὅστις καὶ πνευματικὸς ἐχημάτισεν), ἔτη περίπου πέντε, διανύσας τὴν ὁσὴν βιοτὴν ἐν νησταίαις καὶ δεήσεσι καὶ παννύχοις προσευχαῖς ἐνώπιον τῆς ἁγίας εἰκόνης ἐκχεομέναις, ἕως ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ ἡγουμενέοντος τοῦ πανοσιωτάτου Δαμιανοῦ· ὁ δὲ Σωφρόνιος (ὁ διὰ τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος Σίλβεστρος μετακληθεὶς) καὶ αὐτὸς ὁσὼς καὶ θεαρέστως ἔτη σχεδὸν εἴκοσι ἐπιβιώσας, ἐπὶ τῆς ἡγουμένηας τοῦ πανοσιωτάτου Ἰωνᾶ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε.

Ζ'. ΘΑΓΜΑ.

Τὸ κατὰ τὸν ἐκ Πεντέλης ἱεροδιάκονον Γρηγόριον.

§ α'. Ἱεροδιάκονός τις ἐκ τῆς οὐ μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν κειμένης κατὰ τὴν Πεντέλην ἱερᾶς τῆς Θεοτόκου Μονῆς (Πεντέλην ἐκ τοῦ τόπου καλοῦσι καὶ τὴν Μονήν), τοῦνομα Γρηγόριος, χρόνους ὀλοκλήρους ἕξ ὑπὸ νόσου κωλικῆς ὀδυνηρῶς ἔδασανίζετο. Καὶ μηδὲν ὑπὸ τῶν ἱατρῶν ὠφεληθεὶς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀρχὰς ὕδρωπος καταντήσας, ἐπειδὴ κατενόησεν ὅτι μηδεμίαν ἀνθρωπίνης ἱατρείας εἶχεν ἐλπίδα, ἐζήτει λοιπὸν μόνην τὴν ἐξ οὐραυμάτων βοήθειαν καὶ θεραπείαν. Καὶ παρὰ πολλῶν ἐνωτιζόμενος ὅσα θαύματα τελεῖ, καὶ νόσους ἀνιάτους παραδόξως θεραπεύει ἡ ἁμίσθος ἐπίσκεψις καὶ θεραπεία τῶν ἀπηλπισμένων διὰ τῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ Σπηλαίῳ πανσέπτου αὐτῆς εἰκόνης, ἀνέλαβε τὸν κόπον τῆς εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον ὁδοπορίας. Καὶ φθάσας εἰς Αἶγιον κατὰ τὸ χιλιοστὸν ἐπτακοσιοστὸν τριακοστὸν πέμπτον σωτήριον ἔτος Μαΐου γ'. ἡμέρᾳ Σαββάτου, εὔρε κατὰ τύχην συνοδοιπόρους καὶ προθύμους εἰς τὸ Μοναστήριον ὁδηγοὺς, δύο τινὰς ἀδελφοὺς κατὰ σάρκα, Νικόλαον καὶ Δημήτριον, υἱοὺς Πετρούτζου τοῦ πικλήν Κεφαλληνοῦ, τὴν πατρίδα Ποταμίτας (ἀπὸ τῆς ἐν Ἀχαΐᾳ κατὰ τὴν Ποταμίαν). Οὗτοι δὲ οἱ καλοὶ συνοδῆται διελθόντες ἤδη τὸ χωρίον τὸ λεγόμενον Δουμενά, καὶ νομίσαντες ὅτι ὁ ἱεροδιάκονος ἔφερε μεθ' αὐτοῦ πολὺ τι ἀργύριον καὶ χρυσίον, κενὰ κατ' αὐτοῦ δολίως ἐμελέτησαν. Καὶ ἀποπλανήσαντες αὐτὸν δι' ἄλλης ὁδοῦ στενοπόρου κατήντησαν εἰς τόπον ἄβατον καὶ ἔρημον Θάλασσαν λεγόμενον, δι' οὗ καὶ τῶν Καλαβρύτων ὁ ποταμὸς διαρρέει. Ἐκεῖ δὲ, νυκτὸς ἤδη καταλαμδανούσης, ἐφώρμησαν κατὰ τοῦ δυστυχοῦς Γρηγορίου· καὶ οὗτος ὡς εἶδεν αὐτοὺς ἐπιπεσόντας, οὐδὲν ἕτερον ἐφθάσεν ἐκφωνῆσαι πάρεξ, «Παναγία Μεγασπηλαιώτισσα βοήθει μοι». Ἐκεῖνοι δὲ, λυσσῶντες, ὡς ἂν τινες ἀνθρωποκτόνοι δαίμονες, ἐπέ-

βάλον ἐπ' αὐτὸν τὰς φονικὰς αὐτῶν χεῖρας, καὶ ὁ μὲν λαθὼν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ λαίμου, ὁ δὲ ἄλλοθεν τοῦ σώματος ἤγγχον στραγγαλίζοντες· καὶ νομί-

Ἡ ἀναβίωσις τοῦ κσασχασθέντος παιδός.

σαντες αὐτὸν ἤδη τεθνηκότα κατέρραξαν εἰς ὄρυγμα βαθὺ καὶ πληρὲς ὕδατος, ἀφ' οὗ πρῶτον αὐτὸν ἐγύμνωσαν, λαθόντες καὶ ὅπερ ἔφερεν ὀλιγώ-

τατον ἀργύριον (μόλις εἰς δέκα γρόσια συμποσούμενον), καὶ οὕτως οἱ ἄθλιοι ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια.

§ δ'. Κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον (ἐπέφωσκε δὲ Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος) ὁ καταδυθεὶς ἱεροδιάκονος, ὡς ἐξ ὕπνου ἀναστὰς, βλέπει τὴν Θεοτόκον ὀφθαλμοφανῶς, ἥτις ἀπὸ τῆς χειρὸς αὐτὸν κρατήσασα, ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ βόθρου καὶ λέγει πρὸς αὐτόν, «Χάριν τῆς διὰ τοσοῦτον χρόνων ἄκρας ὑπομονῆς σου καὶ τῆς πρὸς Θεὸν πίστεως, ἰδοὺ δὲ διὰ τοῦ Μονογενοῦς υἱοῦ μου καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ῥυομαί σε τοῦ ἐπικειμένου θανάτου, δωροῦμαι σοὶ δὲ καὶ τὴν ἱσιν τοῦ πολυχρονίου πάθους σου». Ταῦτα πρὸς αὐτὸν εἰπούσα, καὶ ἅμα χειραγωγήσασα πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον, ἀπῆλθεν ἄφαντος. Αὐτὸς δὲ μετὰ μικρόν, ὡς συνῆλθε, βλέπων ἑαυτὸν ἐξω τοῦ βόθρου, σεσφισμένον, ἐδόξαζε τὴν Θεοτόκον, καὶ χαίρων ἐπορεύετο τὴν ὑποδειχθεῖσαν ὁδόν, ἕως ἐφθάσεν εἰς τὸ ἱερὸν Μοναστήριον τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου.

§ γ'. Οἱ δὲ Πατέρες, ὡς εἶδον αὐτὸν οὕτως ἔχοντα, κατάγυμνον, ἐνέδυσαν εὐθὺς στολὴν ἐξενεγκόντες, καὶ κατ' αὐτὸν ἐξηκριδωμένως ἔμαθον. Ὅθεν πρῶτον μὲν πάντες ὁμοῦ συνελθόντες μετὰ καὶ αὐτοῦ τούτου, ἠυλόγουν τὸν Θεόν, καὶ τὴν ὑπέραγγον Θεοτόκον, ἥτις ὡς Μήτηρ τῆς Ζωῆς καὶ πηγὴ τοῦ ἐλέους διέσωσεν αὐτόν, καὶ ἀνεζώωσεν. Ἐπειτα δὲ μετ' ἐπιμελείας ἐξετάσαντες ἀνεῦρον ἐκεῖνους τοὺς ἀνδροφόνους (ἀπέστειλε δὲ τοῦτους πρὸς τοὺς Πατέρας ὁ τότε τοῦ χωρίου τῆς Ποταμίας προϊστάμενος ἱερεὺς Βενιζέλος, πρόφασιν τινα σκηψάμενος, τῷ δὲ πράγματι πρὸς μετάνοιαν αὐτοὺς ἐκεῖ διευθύνων). Ἐλθόντες οὖν εἰς τὸ Μοναστήριον οἱ κακοῦργοι, ὡς εἶδον τὸν διάκονον ζῶντα καὶ λαλοῦντα πρὸς αὐτούς, ἐξέστησαν ὅλοι ἐντρομοί, καὶ τὴν μαιοφονίαν εἰλικρινῶς ὡμολόγουν, καὶ ἐξ ὅλης καρδίας μετανοοῦντες τό, «ἡμᾶρ τοι μεν, ἡνομίσαμεν, ἡδικήσαμεν» ἔκραζον ἐνώπιον πάντων, καὶ μυρίων θανάτων ἀξίους ἑαυτοὺς ἀνεκίρυντον. Οἱ δὲ Πατέρες νοουθετήσαντες αὐτοὺς χριστομιμῆτως, καὶ τῆς μετανοίας ἄξια πράσσειν ἔργα τοῦ λοιποῦ παραινέσαντες, ἀπέλυσαν. Μετὰ δὲ τινα καιρὸν (ἐπειδὴ «οὐκ ἔστι κρυπτόν, ὁ οὐ φανερόν γενήσεται») διεδοθήθη τὸ πρᾶγμα καὶ μαθὼν ὁ Τοῦρκος τῆς χώρας διοικητής, εὐθέως αὐτοὺς συνέλαβεν ἀποστείλαι, καὶ ἔρριψεν εἰς φυλακὴν ὡς φονεῖς, βουλόμενος μετ' ὀλίγον εἰς θάνατον παραδόναι. Καὶ ὁ ἱερεὺς ἐμήνυσε ταῦτα παρευθὺς εἰς τὸ Μοναστήριον. Ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ ἱεροδιάκονος Γρηγόριος ἔδραμε τάχιστα πρὸς τὸν τοπάρχην, καὶ παρεκάλει μετὰ δακρύων, ὅπως ἀπολύσῃ τοὺς ἀνθρώπους· διότι αὐτὸς ὁ παθὼν οὐδεμίαν ἔχει κατ' αὐτῶν ἀγωγὴν, ἀλλ' ἀφῆκε τὴν κρίσιν εἰς τὸν Θεόν. Καὶ οὕτως ἡλεωθέντος τοῦ τοπάρχου, καὶ τὰ ἱκανὰ λαβόντος, ἀπελύθησαν οἱ φονεῖς ἐκ τῶν δεσμῶν καὶ εὐθέως ἀφέντες καὶ πατρίδα καὶ πάντα τὰ ἐν τῇ πατρίδι, μετέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν Μοναστήριον, καὶ ἐμόνα-

σαν διάγοντες ἐν μετανοίᾳ, καὶ γεωργοῦντες κατὰ τὸ αὐτῶν ἐπιτήδευμα τὰ τῶν μετοχίων χωράφια μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτῶν.

§ δ'. Ὁ δὲ νεκρέγερτος ἱεροδιάκονος Γρηγόριος διατρίψας χρόνον ἱκανὸν εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον, παρίστατο νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐνώπιον τῆς ἁγίας εἰκόνας μετὰ δακρύων πολλῶν καὶ εὐχῶν, ὡς εὐγνώμων δοῦλος, τὴν Κυρίαν καὶ Δέσποιναν τῶν ὅλων εὐχαριστῶν καὶ αὐτοῦ καταμένειν ἤθελε μέχρι καὶ τῆς ἐσχάτης ἀναπνοῆς· ἀλλ' οἱ σεβάσμιοι Πατέρες ὡς φύλακες ἀκριβεῖς τῶν ἱερῶν περὶ τὰ τοιαῦτα τύπων καὶ κανόνων, θεοφιλῶς αὐτὸν συνεβούλευον, ἵνα μᾶλλον εἰς τὴν ἀπ' ἀρχῆς αὐτοῦ μετάνοιαν ἐπανακάμψῃ, κατὰ τὸ «ἀπόδος τῇ Κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου» (α). Καὶ ἐπανῆλθεν ὁ Γρηγόριος εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ Μοναστήριον, τὸ τῆς Πενταλῆς ὅπου κατεβίωσεν ἄειποτε πρὸς ἅπαντας, ὡς ἄλλη καλλικέλαδος ἀηδὼν, διηγούμενος τὰ κατ' αὐτὸν γενόμενα θαυμάσια τῆς Θεοτόκου διὰ τῆς ἐν τῷ Μεγάλῳ Σπηλαίῳ πανσεβάστου αὐτῆς εἰκόνας, εἰς δόξαν Θεοῦ.

Η'. ΘΑΓΜΑ.

Τὸ περὶ τοῦ καταχωσθέντος παιδός.

§ α'. Κατὰ τὸ χιλιεστὸν ἑπτακοσιοστὸν πεντηκοστὸν τρίτον σωτήριον ἔτος οἱ Πατέρες τοῦ ἱεροῦ καὶ Μεγάλου Σπηλαίου ἀνακαίνιζον ἐν τῶν μετοχίων τοῦ Μοναστηρίου, Βοΐνιναν λεγόμενον, ἐκ βάρθρων ἀνακτίζοντες, ὡς ἤδη σεσαθρωμένον ἐκ τῆς πολυκαιρίας· καὶ ἔσκαπτον οἱ κτίσται πρὸς οἰκοδομὴν τῶν θεμελίων ἐργαζόμενοι. Καὶ ποτε περὶ μεσημβρίαν ἀπελθόντων αὐτῶν ἐν τῷ γευματίσῃ, εἰς τῶν παρ' αὐτοῖς ὑπηρετούντων παιδῶν, ἕως ἑτῶν δώδεκα, τοῦνομα Ἀνδρέας, υἱὸς Σταύρου τοῦπικλῆν Κολοκύνθα, ἀπὸ χωρίου Δουμενῶν, ἀπέμεινεν ἔσχατος κατὰ συγκυρίαν εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἔσκαπτον. Καὶ ἐξαίφνης τὸ περίεξ ἐφεστικὸς χωρίον ἀποκοπὴν, χῶμα μέγα μετὰ λίθων, κατέπεσε, καὶ τὸν παῖδα κατέχωσε πανταχόθεν περικαλύψαν, οἱ δὲ κτίσται μετὰ τοῦ πατρὸς τοῦ παιδίου κατανοήσαντες τὸ συμβεβηκὸς ὠδύροντό τε τὴν συμφορὰν, καὶ τὸ χῶμα καὶ τοὺς λίθους ἀνεκίνουν, ὅπως ἐξενεγκόντες ἐνταφιάσωσι τὸν νεκρόν· καὶ ἀνασκάψαντες εὗρον τὸν παῖδα κείμενον ἄφωνον καὶ ἀναίσθητον· καὶ λοιπὸν ἐφρόντιζον τὰ πρὸς ταφὴν ἐπιτήδεια.

§ β'. Ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ τὸ κείμενον παιδίον ἐξαίφνης ἀνέπνευσε, καὶ εἰς ἑαυτὸ ἐλθὼν ἀνεκάθισε, καὶ διηγείτο πρὸς τοὺς παρευρεθέντας, ὅτι, τοῦ χῶματος ἀποκοπταμένου, γυνὴ τις πάγκαλος καὶ λαμπροφύρος εὐθὺς ἐπιστάσα, τὸ μὲν χῶμα διείργεν ἀπ' αὐτοῦ, τοὺς δὲ λίθους πόρρω διέστειλεν· ὅθεν οὔτε τὴν κεφαλὴν, οὔτε τὸ λοιπὸν τοῦ παιδίου σῶμα συνέθλασαν· αὐτὸ δὲ φοβηθὲν ἔκειτο λειπόθυμον, ἕως πάλιν

ἀνέφερε, καὶ εἶδε τὸν ἥλιον. Τότε πάντες ἐκθαμβοὶ καὶ ἐκστατικοὶ μὲν φωνῇ ἐδόξαζον τὸν Θεόν, καὶ τὴν Θεοτόκον ἐμεγάλυνον.

Θ'. ΘΑΥΜΑ.

Τὸ κατὰ τὸν Αἰγύπτιον Ἰσραήλ.

§ α'. Εἴπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὅπως κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ζιν— Ἀλῆ τοῦ ἀρχιστρατάρου διέσωσεν ἐκ τῆς τουρκικῆς μανίας τὴν Σηλαιώτιδα μονὴν καὶ πολὺ τῆς Πελοποννήσου μέρος ἢ χάρις τῆς Παντανάσσης (βλ. Θαυμ. ε.). Τοιαύτην σωτηρίαν καὶ ἄλλην περὶ τὴν φιλόχριστον Πελοπόννησον ἡ Θεοτόκος εἰργάσατο καὶ ἄλλοτε παρομοίως διὰ τοῦ Μεγάλου Σηλαίου, ἄλλους τε πολλοὺς τῶν Πελοποννησίων διασώσασα καὶ μάλιστα τοὺς κατοικοῦς τῆς ἐπαρχίας τῶν Καλαβρύτων. Προστιθέμεθα δὲ καὶ ταύτην τὴν θαυμαστὴν διήγησιν ἐνταῦθα, τὰ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις ἐπισυνάπτοντες, καὶ μετὰ ταῦτα μεταβαίνομεν εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἐσχάτως ἐπὶ τοῦ δυσσεβοῦς Ἰσραήλ συμβεβηκότα.

§ β'. Κατὰ τὸ 1770, ἐπανεστὴ κατὰ τῶν Τούρκων ἡ Πελοπόννησος τὴν ἄωρον ἐκείνην καὶ δυστυχῆσαν ἐπανάστασιν· καὶ στρατὸς Ἑλλήνων ὀπλιτῶν ἐπολιόρκει τὰ Καλάβρυτα· ὁ δὲ τότε Ἡγούμενος Ζαχαρίας προεῖδε κατ' ὄναρ ὑπὸ θεοῦ φωτισμοῦ διδασχθεὶς τὴν ἐκ τῆς ἐπανάστασεως προκύψασαν μεγάλην συμφορὰν τῆς Πελοποννήσου. Καὶ δὴ συν-αθρίσας καὶ πείσας τοὺς Πατέρας, ἐξηλθε μετὰ τῶν προσεστώτων καὶ πολλῶν ἄλλων μοναχῶν ἔχων τὸν Σταυρὸν ἀνὰ χεῖρας, καὶ βαδίζων κατετεθὺ Καλαβρύτων. Καὶ προσελθόντες πρὸς τοὺς πολιορκητὰς διὰ πολλῶν ἱκεσιῶν, ἀπειλῶν, δακρύων, νουθεσιῶν, λύουσι τὴν πολιορκίαν, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὰ Καλάβρυτα παραλαμβάνουσιν ὅλας τὰς ἐν τῇ πόλει τότε κατφυγμένους οἰκογενεῖας τῶν Τούρκων, καὶ σφίζουσιν αὐτὰς ἀδελφεῖς μετὰ καὶ τῶν πολυτιμωτέρων αὐτῶν κειμηλίων ἀπαγαγόντες εἰς τὸ Μοναστήριον. Ἐπειτα δὲ πάλιν ἐκείθεν συνοδεύσαντες διὰ τῆς Ἀχαΐας κατάρχουσιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἠκείθεν διεβίβασαν αὐτὰς εἰς τὸ ἀντικρὺ Κρίσσιον κώπον (ἔπου σοβαρῶς ἐκυμάτιζεν ἐκτεταμένη πρὸς ἀνέμου πνοῇ ἡ τῶν Τούρκων σημαία, καὶ στρατὸς αὐτῶν παρεκάθητο πολλὸς καὶ βαρὺς ἐκδίκησιν πνέων), καὶ παρέδωκαν τὰς οἰκογενεῖας τοῖς ὁμοπίστοις σφίς προσαγαγόντες καὶ λίαν εὐγνωμονούσας. Τοῦτο δὲ τὸ φιλάνθρωπον ἔργον τῶν Μεγαλοσπηλαιωτῶν ἐγένετο σωτηρία πολλῶν· διότι μετ' ὀλίγον εἰσβαλόντες οἱ Τούρκοι μετὰ τῶν Ἀλβανῶν, καὶ πορθοῦντες τὴν Πελοπόννησον ἀπεμνημόνευσαν τὴν χάριν τοῖς Μεγαλοσπηλαιωταῖς. Εὐθὺς δὲ Στρατάρχης ἀπέστειλε φρουροὺς μετὰ σημαίας πρὸς φύλαξιν τοῦ Μοναστηρίου· καὶ οἱ μοναχοὶ θαρρήσαντες ἐξηλθον εὐθὺς, καὶ πολλοὺς τῶν αἰχμαλώτων ἐρῶντο προσελθόντες εἰς τὸ στρατόπεδον ἀσφαλεῖς. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ Καλάβρυτα, καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Ἀρκαδίας καὶ

Ἀχαΐας ἐσφῆθη ἀδελφές διὰ τῆς μεσιτείας τῶν Μεγαλοσπηλαιωτῶν, οὓς αὕτη πάλιν ἡ τοῦ μεγάλου Σηλαίου πολυέλεος Ἀνίσσα διήγειρε καὶ ἐφώτισε πρὸς τὴν πρώτην ἐκείνην ἀγαθοποιῶν, ἐπιφανέισα καθ' ὕπνους τῇ Ἡγουμένῳ· καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἀρχαιότερα. Ἦδη δὲ κηρύττομεν καὶ ἄλλο, μέγα καὶ τοῦτο, τῆς Θεομήτορος ἑλεος, ἔπερ χθὲς καὶ πρῶην κατ' αὐτὴν τὴν ἐπανάστασιν τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος ἐθαυμάστωσαν εἰς τὸ Σπήλαιον Αὐτῆς, ἀνάλωτον τοῦτο προπύργιον ἀναδείξασα τῆς Πελοποννήσου, καὶ λιμένα σωτηρίας πολλῶν χιλιάδων ψυχῶν.

§ γ'. Πέμπτον ἦδη περιέτρεχεν ἔτος τῆς μακρᾶς καὶ πολυπόνου τῶν Ἑλλήνων ἐπανάστασεως (τῇ 1825), καὶ ὁ ἅγιος Αἰγύπτιος Ἰσραήλ εἰσβαλὼν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἦγε καὶ ἔφερε πάντα τὰ πρὸ ποδῶν, καὶ μάλιστα τὴν Ἀχαΐαν καὶ τὰ πεδινώτερα τῆς χερσονήσου. Κατὰ δὲ τὸ μέγα Σπήλαιον πανταχόθεν ἦσαν καταφυγόντες χιλιάδες πολλαί, μεθ' ὧν συνηριθμοῦντο καὶ πεντακόσιοι ὀλόκληραι οἰκογένειαι. Διότι πᾶσα ἡ Πελοπόννησος, καὶ τὰ πολλὰ δὲ τῆς πέριξ Ἑλλάδος, ὀχυρώτατον καταφύγιον ἐν τοῖς ἐσχάτοις τῶν πολεμίων κινδύνους ἔχουσιν ἀνέκαθεν τὸ μέγα Σπήλαιον, οὐ μόνον διὰ τὴν τοποθεσίαν, καὶ τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἐπισκιάζουσαν χάριν τῆς Θεομήτορος. Τοιοῦτος τόπος καταφυγῆς ἀνεφάνη ἡ Σηλαιώτις Μονὴ καὶ κατὰ τὴν καλλίτικον γενομένην ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων· καὶ πολλὰ μὲν εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως ἀγῶνα χρήματα κατέβαλε, μὴδ' αὐτῶν τῶν ἀργυρῶν φεισάμενη σκευῶν (ὧν τὰ πλεῖστα ἐξηγγύρωσε), καὶ χρέους ἀνέλαβε φορτίον βαρὺ δανεισμένη πρὸς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ στρατοῦ καὶ πολλῶν πενήτων περιποίησιν καὶ διατροφήν· καὶ τὰ ἴδια δὲ σώματα παρέδωκαν οἱ Μοναχοὶ τοῦ Σηλαίου συμμαχοῦντες τοῖς ὑπὲρ πίστεως ἀγωνιζομένοις ἀδελφοῖς, πρὸς οὓς ἔδραμον πολλάκις βοηθοί, καθοπλισθέντες ἐξ ἀνάγκης, πάντες οἱ ἐν ἡλικίᾳ ἰδιῶται μάλιστα καὶ ὑπηρέται τῆς Μονῆς. Τότε δὲ, τῶν Αἰγυπτίων τὸ πλεῖστον τῆς Πελοποννήσου κατεχόντων, συνέρρευσεν προσφύγων ἀνδρῶν τε (καὶ μάλιστα ἀσθενεστέρων) καὶ γυναικῶν καὶ παίδων πληθος πολὺ. Πολλῶν δὲ πολλαχόθεν καὶ πολὺτιμα κειμηλίων, καὶ χρήματα μέγала, καὶ παντοῖαι ἀποσκευαὶ μετακομίσθησαν ἐν τῇ Σηλαιῳ χάριν ἀσφαλείας ἐγκατατεθέντα. Τῶν δὲ μοναχῶν οἱ πλεῖστοι, καὶ σχεδὸν ἅπαντες διέτριβον αἰθριοὶ παραχωρήσαντες τὰ οἰκήματα εἰς τοὺς πρόσφυγας, καὶ ἔτρεπον δὲ τούτους ὑπερέτουντες· τὰ δὲ πέριξ τῆς Μονῆς ἐφρούρουσαν ὀλίγοι τινὲς ὀπλίται μισθοφόροι, χάρακας ποιήσαντες κάτω περὶ τὰς λαγόνας τῆς ὑπωρείας· τηλεβόλα δὲ κανόνια δύο μόνον εἶχον, καὶ ταῦτα μικρά, τὸ μὲν ἱστάμενον εἰς τὸ ἐπάνω κανονοστάσιον παρὰ τὸν πύργον, ὃν εἶχον οἰκοδομήσαντες νεωστὶ περὶ τὸν Ναὸν τῆς Ἀναλήψεως ἐπὶ τῆς τοῦ Σηλαίου κορυφῆς, καὶ ἄλλον μικρότερον πυργίσκον εἰς ὀχύρωσιν προσπαραλαβόντες, (ἐφύλαττον δὲ καὶ τούτους τοὺς

πύργους εὐαριθμοὶ μισθοφόροι· τὸ δὲ ἕτερον κανόνιον ἔκειτο κατωτέρω πρὸς τὰ βόρεια τοῦ Σπηλαίου κατὰ τὸ πλάγιον ἄντρον ἐκεῖνο, τὸ παρὰ τὴν κεκαυμένην ἄλωνα (προεῖπομεν δὲ περὶ τούτων ἐν Χωρογραφ. Κεφ. ε'. § γ' δ').

§ δ'. Πάντα ταῦτα ἠπίστατο ὁ Αἰγύπτιος Κεφρήν, καὶ τῶν συγκεκομισμένων ὠρέγετο θησαυρῶν, καὶ αἵματος ἐδίψα ἑλληνικῶν. Καὶ δὴ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων τοῦ τιμίου Προδρόμου (Ἰουνίου κδ. τῇ 1827), τῆς ἱερᾶς λειτουργίας τελομένης, ἐρχονται τινες ἀγγέλλοντες ὅτι Τούρκων καὶ Αἰγυπτίων μέγας στρατὸς ἀνέβαινεν ὀπισθεν τοῦ Μοναστηρίου πρὸς τὸν λεγόμενον Ὑψήλδον Σταυρόν· πολὺς δὲ τοὺς ἀκούσαντας τρόμος περιεχύθη· καὶ οἱ μοναχοὶ θερμότερον προσηύχοντο. Ἦδη δὲ καὶ πυροβόλων ἠκούετο κρότος ἐξεληούσης τῆς φρουρᾶς ἄνωθεν ἐκ τῶν πύργων καὶ προμαχώων, συνεξήλθον δὲ καὶ τῶν διακονητῶν τῆς μονῆς οἱ ἐν ἡλικίᾳ καὶ καταστάντες ἐμάχοντο κατὰ τὸν λεγόμενον Ζυγὸν, παρὰ τὸ λειοῦ τῆς παναγίας καὶ τὸν Ὑψήλδον Σταυρόν, ὅπου πρῶτον ἔστησαν οἱ ἐχθροί, ἐπτακισχίλιοι περίπου τὸν ἀριθμὸν, ὅπισθεν δὲ τούτων ἐφῆδρευσεν καὶ ἄλλο τάγμα δισχιλίων Αἰγυπτίων, κατέχοντες τὸ λεγόμενον Πετρούχον· οἱ δὲ φρουρὰ τοῦ Μοναστηρίου πάντες ἦσαν περὶ τοὺς ἑξακισίους. Ἀλλὰ καὶ τοσοῦτοι ὄντες ἀντίστηντο γενναίως πρὸς τὰς προσβολὰς τῶν ἐχθρῶν· ἐσφαίροβόλοι δὲ κατ' αὐτῶν καὶ τὸ μικρὸν κανόνιον ἄνωθεν ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Σπηλαίου. Ἐν δὲ τούτοις φθάνουσι καὶ ἄλλοι στρατὸς ἀναβάντες κάτωθεν ἐκ τῆς Βούρας, ἣν εἶχον ἤδη καταστρέψαντες, τὸ πρῶτ' αὐτῆς ἡμέρας ἐπελθόντες· καὶ εἶχον λοιπὸν καὶ πρὸς τούτους ἀγῶνα πολὺν οἱ φρουροὶ τοῦ μοναστηρίου. Ἦδη δὲ τινες δραμόντες ἀγγέλλουσι τοῖς περὶ τὸν Ἠγούμενον τῆς Μονῆς ὅτι Τούρκων ἱππέων ἐκεῖναι φαίνονται ἵλλαι παραλλάσσουσαι τὰς ὄχθας τοῦ Βουραϊκοῦ ποταμοῦ κάτωθεν τοῦ μοναστηρίου, πεντακισίοι περίπου τὸν ἀριθμὸν. Ὡς δὲ τούτους ἴδον πλησιάζοντας οἱ κατὰ τὴν Πανηγυρίστραν ἐν τοῖς χάραξιν φρουροί, παρεσκευάζοντο πυροβολεῖν κατ' αὐτῶν (διότι ἀπειχόν ἔτι πυροβόλου βολῆς)· ἐσφαίροβόλοι δὲ μόνον τὸ ἕτερον τηλεβόλον ἄνωθεν ἐκ τοῦ πλησίον τῆς ἄλωνος ἄντρον· καὶ ἀφικνεῖτο, καὶ ἔπесαν ὀλίγοι τινες ἐκ τῶν ἱππέων, τὸ δὲ πλῆθος αὐτῶν ἔστη μακρὰν τῆς πέτρας τοῦ Σπηλαίου περὶ τὴν Κρήνην τὴν ἐπιλεγομένην τοῦ Ἀρσενίου. Ἡ δ' ἐπάνω κατὰ τὸν Ζυγὸν τὸ πρῶτον συστάσας μάχην προτοῦσης τῆς ἡμέρας ἐκραταιοῦτο, γινομένη καυστεῖρά, καὶ διήρκεσε μέχρι ἑσπέρας· πολλοὶ δὲ καὶ εἰς χεῖρας συνέμιξαν· καὶ ἔπесαν ἐκ τῶν Αἰγυπτίων πλῆθος πολὺ· οἱ δὲ λοιποί, τέλος, σκεδασθέντες ἐτρέπησαν ἅπαντες εἰς φυγὴν, καταθέοντες ἐπὶ κεφαλῇς ὀπίσω πάλιν πρὸς τὰ Καλάβια· καὶ ἡ φρουρὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιδίωκε μέχρι τινός, ἔπειτα στραφέντες ἀνέλαβον τοὺς τραυματίας, καὶ ἐπανήλθον εἰς τὴν Μονήν. Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν Ἑλλήνων ἀπέθανεν εἰς καὶ μόνος, Ἀνδρέας Σαρδελλιανὸς ἐκ Κερ-

πηνῆς· τῶν δ' ἄλλων ἀπάντων ἀπέθανεν οὐδεὶς, οὔτε κατὰ τὴν μάχην πεσόν, οὔτε πληγῶθεις ἀνίατοι· πάντες δὲ ὅσοι καὶ ἐτραυματίσθησαν (οὐδ' οὗτοι πολλοὶ τινες ὄντες) θεραπευόμενοι δεόντως ἰάθησαν. Καὶ τὸ μὲν πεζὸν τῶν Αἰγυπτίων οὕτως αἰσχυρῶς ἀπῆλλαξεν ἀπὸ τῆς Μονῆς· τὸ δὲ κάτω παρὰ τὸν Βουραϊκὸν φανὲν ἱππικὸν προσεκαρτέρουν ὥραν πολλὴν ἀκίνητοι μένοντες κατὰ χώραν, καὶ προσδεκῶντες τὴν ὑπὸ τῶν πεζῶν κυρίευσιν τῶν ἄνω πύργων, καὶ τὴν κατάβασιν αὐτῶν παρὰ τὸ Μοναστήριον (διότι, καθὼς φαίνεται, ἐσκόπουν, ὅταν κατέλθωσιν ἐκεῖνοι παρὰ τὸ Σπήλαιον, τότε καὶ αὐτοὶ προσαναβαίνοντες ἐπιδοσθεῖν, ὥπως ἐκατέρωθεν ἐπιπεσόντες εἰς τοὺς χάρακας κατακόψωσι τοὺς φρουροὺς, καὶ οὕτως ἀκόλυτοι πανταχόθεν προσβάλλοντες κυριεύσωσι τὸν περίβολον τῆς Μονῆς). Ἐπειδὴ δὲ κατενόησαν εἰχάσαντες τὴν ἤσταν τοῦ πεζοῦ, ἀνέστρεψαν πάλιν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸ στρατόπεδον. Καὶ οἱ ἱεροὶ κώδωνες ἐκρότουν λαμπρῶς, καὶ πᾶσα τῶν ἐντὸς καὶ κύκλῳ τῆς Μονῆς μυρίων εὐσεβῶν ἡ πληθὺς ὕμνουν καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν καὶ τὴν Θεοτόκον ἐν φωναῖς ἀγαλλιάσεως ἀλαλάζοντας, οἱ δὲ βουνοὶ καὶ τὰ ὄρη πέριξ ἀντήχουν, ὅλον σκιρτῶντα καὶ παιανίζοντα τὴν ἐπινίκιον τῆς εὐσεβείας ᾠδὴν. Οὕτως ἡ πολιοῦχος τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου Σώττειρα καὶ προστάτις τετύφλωκε τῶν ἀπίστων τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ τὰς καρδίας αὐτῶν ἐνέπλησε φρίκης, καὶ τὰς φρένας ἐτάραξε, τοὺς μὲν πεζοὺς σκορπίσασα κατασχυμένους, ἀπράκτους δὲ πεδύσασα τοὺς ἱππεῖς, ἵνα τὸ ἱερὸν Μοναστήριον ἀνενόχλητον καὶ ἀδολαφὸν διαμείνῃ, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ καταφυγόντα πλήθη τῶν πιστῶν ἀπείρατα τῶν φοβερῶν τοῦ πολέμου δεινῶν διασωθῶσι.

§ ε'. Θαῦμα παράδοξον! παρὰ τὴν Κερπηνήν (μόλις μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τοῦ Σπηλαίου) ἐκάθητο ὁ Αἰγύπτιος Ἰβραήμης βαρὺς ἐστρατοπεδευμένος· μυρίαν εἶχε καὶ ἵππον καὶ δύναμιν πεζικὴν, καὶ σώματα πολλὰ τειχομαχούτων ἐπιλέκτων, καὶ ἄλλων τακτικῶς μαχομένων στρατιωτῶν (ἐνήσαν δὲ καὶ Εὐρωπαῖοι πολεμικοὶ τὰς τάξεις ἰθύνοντες τῶν ἀπίστων). Πολλὰς δὲ περιῆγε καὶ σφαίρας πυροβόλους, καὶ ἰχθία, καὶ τηλεβόλα κανόνια παντοῖα (καὶ μάλιστα τὰ λεγόμενα ἐλαφρά καὶ ἀκροβόλα), καὶ τ' ἄλλα δὲ πάντα τὰ μαιφρόνα τῶν κοσμοφθέρων πολέμων ὄργανα. Τὸ δ' ἀντικρὺ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ὅρος τῶν Γαλατῶν ἐπὶ καιρὸν ὕψουται καὶ εὐφυστάτο εἰς καγονοστάσια· καὶ φθάνουσιν ἐκεῖθεν εἰς τὸ Σπήλαιον αἱ πυρφόροι βαλλόμεναι σφαῖραι (καθὼς ἐφθάνον τ' ἀνάπαλιν καὶ αἱ ἐκ τῶν βορείων τοῦ Σπηλαίου διὰ τοῦ μικροῦ κανονίου ἐκείνου καταπεμπόμεναι πρὸς τοὺς παρὰ τὸν Βουραϊκὸν σταθέντας Αἰγυπτίους ἱππεῖς). Ἀλλὰ καὶ ὀρειβάτας μαχημωτάτους ἰδίως ὁ Ἰβραήμης περιῆγε πολλοὺς καὶ πρὸς ἀκροβασίαν γεγυμνασμένους· ὅποιοι καὶ τὴν Κυλλήνην αὐτὴν ἐπιβάντες, καὶ διὰ χωρίων ἀδάτων καὶ δυσπόρων προσανερπύσαντες, πολλοὺς τῶν ἐκεῖ καταφυγόντων Ἑλλήνων ἐξώγρησαν, τοὺς δὲ κατέσφαξαν. Εἰς δὲ τὸ Μέγα Σπήλαιον, οὕτως ὁπίσας τῆς ἀνόδου καὶ βασιμωτάτης καὶ ἱππεῦσι καὶ πεζοῖς ἀναπεπταμένης, οὐδεμίαν ἐφοδὸν ἐποίησαντο οἱ

βάρβαροι ἱππεῖς προσβαλόντες, οὕτε περικαθίσαντες, οὗτ' ἄλλο μάχης εἶδος ἐπιχειρήσαντες, οὐδ' ὅσον γοῦν ἀπόπειραν τῆς ἀλώσεως τοῦ χωρίου λαβεῖν, ἀλλ' ἐπελθόντες καὶ γνώμη καὶ χειρὶ μαιφρόνῃ εἶδον, καὶ ἀπηλθον! οἱ δ' ἐκ τῶν ἀνωθεν παμπληθεὶ συμπλακέντες εἰς μάχην καὶ συνετρίβησαν. Τρεῖς σχεδὸν ὀλοκλήρους ἐνικυτοὺς τὰ πολλὰ τῆς Πελοποννήσου πορθήσας ὁ Αἰγύπτιος, καὶ πάντα τὰ περίξ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου λεηλατήσαντες, αὐτὸ τὸ Μέγα Σπήλαιον παρθένον ἀφήκεν ἄψαυστον καὶ ἀκήρατον (καίτοι λύσαν ἄσχετον λυσσῶν ὁ χριστομάχος εἰς ἄλυσιν αὐτοῦ, καὶ μέχρι θεμελίων κατασκαφῆν), οὐδ' ἄλλοτε οὐδέποτε ἑστράτευσε κατὰ τῆς Μονῆς, ἕως οὗ, τέλος, ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἔρρων, καὶ κακὸς φθειρόμενος. Οὕτως ἡ θεία δύναμις, ἥς ἔστι τὰ σύμπαντα δοῦλα, θαυμαστοῦται μὲν ὅταν τοὺς ὄρους τῆς φύσεως παντοδυνάμως μεταποιῇ, θαυμαστοῦται δὲ καὶ ὅταν τοὺς πονηροὺς τῶν ἀνθρώπων ἐκτυφλοῖ πρὸς τὰς κακουργίας, καὶ «ἀθετῇ μὲν λογισμοὺς λαῶν, ἀθετῇ δὲ καὶ βουλάς ἀρχόντων» καὶ «δράσσηται σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν», σφίζουσα τοὺς ἐκλεκτοὺς, καὶ ἐλεοῦσα, ὃν ἂν ἐλεῇ, καὶ τελειοῦσα τὸ κράτος αὐτῆς ἐν ἀσθενείᾳ. Καὶ μένει λοιπὸν αἰδιδίμος καὶ οὗτος τῆς νίκης ὁ στέφανος, ὃν ἡ Παντάνασσα περιέθηκεν εἰς τὸν ἡγιασμένον αὐτῆς σκήνωμα, τρόπαιον καὶ τοῦτο τῆς εὐσεβείας στήσασα κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἀκατάλυτον, καὶ τῆς Πελοποννήσου πάσης ἀνάλωτον προμαχῶνα καὶ πύργον ἰσχύος, εἰς ψυχῶν σωτηρίαν καὶ δόξαν Θεοῦ.

§ 5. Ἰκανοῦσι ταῦτα τὰ ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν θαυμάτων, ὅσα ἡ ἀκένωτος τῆς Θεομήτορος χάρις διὰ τῆς ἐν τῷ Σπηλαίῳ τεθησαυρισμένης Ἀποστολικῆς αὐτῆς Εἰκόνης πολλάκις ἐτέλεσε, καὶ τελεῖ, καὶ δι' αἰῶνος τελέσει πρὸς πάντας τοὺς μετὰ πίστει προσείοντας. Ἡμεῖς δὲ πέρρας ἤδη εἰς τὴν Βιογραφίαν τῶν ὁσίων Πατέρων ἡμῶν καὶ εἰς ὅλον τὸ Προσκυνητήριον ἡ Κτιτορικὸν τῆς Σπηλαιώτιδος Μονῆς ἐπιθέντες διὰ τῆς θείας χάριτος ἐγκομβοῦμεν τὸ βιβλίον ἐπάγοντες, ὡς ἱερὰν κορωνίδα, χαριστήριον ἱκεσίαν, ἣν πρὸς αὐτὴν τὴν τῶν ἁγίων ἁγίαν ἐκ βάθους καρδίας ἐπιφωνοῦμεν. Σὲ τοίνυν, ὦ Παντάνασσα καὶ Παντευλόγητε Δέσποινα, ἣν ἐν οὐρανοῖς εὐφημοῦσιν αἱ τῶν Ἀγγέλων χορεῖαι καὶ πάντα τῶν ἁγίων τὰ τάγματα, Σέ, Μήτηρ Θεοῦ, καὶ Μήτηρ πιστῶν, ἣν πᾶσι τῶν εὐσεβῶν αἱ γενεαὶ (καθὼς προσφύτευσας) μακαρίζουσι, Σέ, Παμμακάριστε, πιστὸς εὐλογοῦμεν, καὶ δοξάζομεν αἰγιήτως ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς μετὰ τοῦ Γαβριὴλ ἀνακράζοντες «Χαῖρε κεχαριτωμένη ὁ Κύριος μετὰ Σοῦ»! Εὐλόγηταί Σου τὸ ὄνομα, δεδόξασταί Σου τὸ κράτος, ἐθαυμαστώθη τὰ θαύματα. Γῆ καὶ οὐρανὸς τὴν θεομητορικὴν Σου προσκυνοῦσιν ἀξίαν, καὶ πᾶσα Σε ἡ Ἐκκλησία δοξάζει, καὶ τῆς Παναχράντου Σου μορφῆς τὸν ἀγιώτατον τύπον πάντες οἱ πιστοὶ σχετικῶς προσκυνοῦμεν καὶ ὅπου ποτ' ἂν ἴδωμεν τὰς σεπτὰς εἰκόνας Σου σεβόμεθα καὶ τιμῶμεν ἀπάσας, τὰς τε

ἄλλας ἐπίσης, αἵτινες διεγείρουσι τῶν πιστῶν τὴν εὐσέβειαν, καὶ ἐν ὅσας ἰδίως τὴν χάριν Σου φανεροῖς, κατὰ θεῖαν εὐδοκίαν, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν προσείοντων καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς Σπηλαιώτιδος ταύτης τῆς παναχρίας Σου εἰκόνης, ὧ Παμβασίλισσα ποιεῖς, ἣν ἀποστολικαί μὲν χεῖρες κατὰ θεῖαν νεύουσιν ἐξετύπωναν, Σὺ δὲ Παρθενομῆτορ αὐτῇ, ἥως ἔτι ἐπὶ τῆς γῆς, τοῖς τε παναγίοις ὀφθαλμοῖς Σου κατείδες αὐτὴν εὐμενῶς, καὶ ταῖς παναχράντες Σου χερσὶν ἐψηλάφησας, καὶ τῇ ζωηφόρῳ Σου φωνῇ χαριτοδρῶτως ὑψόλογησας, καὶ εἰς τὸ ἱερὸν Σου Σπήλαιον ἀνέκαθεν θησαυρισθῆναι κατηξίωσας, ἀφθαρτον καὶ ἀκήρατον εἰς αἰῶνας διατηροῦσα. Εὐχαριστοῦμεν Σοι πάντες, ὦ Δέσποινα, ὑπὲρ πάντων τῶν εὐεργετημάτων, ὅσα τε κατὰ τοὺς ἄνω χρόνους ἐποίησας τοῖς πατράσιν ἡμῶν, καὶ ὅσα καὶ νῦν εἰς ἡμᾶς ἐθαυματούργησας προφανέστατα, καὶ καθ' ἐκάστην θαυματουργεῖς. Καὶ καρδίᾳ καὶ νῷ καὶ ψυχῇ καὶ φωνῇ τὰς πρὸς ἡμᾶς Σου χάριτας ὁμολογοῦμεν, καὶ πρόμαχον ἀήττητον διαβρόχῳ Σε κηρύττομεν, καὶ προστάτην ἡμῶν ἀκαταίσχυτον καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἕκαστοι καὶ ἀλλήλους, καὶ τὰς ψυχάς, καὶ τὰ σώματα, καὶ τὴν ἁγίαν ἡμῶν Μονήν (μᾶλλον δὲ τὴν Σὴν) ἐπὶ Σέ διὰ παντός ἀνατιθέμεθα, καὶ διὰ Σοῦ τῷ Θεῷ. Σοὶ τὰ σῶστρον, Σοὶ τὰ νικητήρια, Σοὶ τὰ χαριστήρια ἐπιγράφομεν. Καὶ Σὲ παρακαλοῦμεν, καὶ ἱκετεύομεν, καὶ πρέσβυν ζείποτε πρὸς τὸν Θεὸν προσβαλλόμεθα, Σέ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν τὴν ἀναψυχὴν, τὸ τῶν καρδιῶν ἡμῶν ἀγαλλίαμα, τῶν ὀμμάτων τὸν φωτισμόν, τῶν στομάτων τὸν γλυκασμόν, τὴν βοήθειαν τῶν ἀδωρητήτων, τῶν ἐν ἀνάγκαις τὴν λύτρωσιν, τῶν ἐν εὐτυχίαις τὴν χειραγωγόν, τῶν ἀρματωλῶν τὴν ἐλπίδα, τῶν ἐναρέτων τὸ στήριγμα! Ὡς παντελεῖμον Κυρία καὶ Κυριώνυμε Μαριάμ, τὸ ὄνομα τὸ προσκυνητὸν καὶ δεδοξασμένον, Σὺ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἡ δόξα, τῶν ἁγίων ἡ ἰσχύς, τῶν Ἀγγέλων τὸ θαῦμα, τὸ πλήρωμα τῶν χαρισμάτων τοῦ παναγίου Πνεύματος, ἡ ἀειπαρθένος Μήτηρ τοῦ σαρκακωμένου Θεοῦ Λόγου, ἡ ἀνύμφευτος Νύμφη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἡ ἐξαίρετος κατοικία τῆς ὁμοουσίου καὶ Πανταγίου Τριάδος, Σὺ καὶ νῦν καὶ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον τὴν Ἐκκλησίαν στερέωσον, καὶ πᾶσαν ψυχὴν καὶ πᾶσαν χώραν τῶν εὐσεβῶν, καὶ τὴν Ἑλλάδα Σου πᾶσαν μετὰ τῆς ἱερᾶς Σου Μονῆς ταύτης ἐκ παντοίων κινδύνων διάσωσον, καὶ ἐνίσχυσον ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ, καὶ κράτυνον ἐν τῇ πίστει, καὶ διαφύλαξον ὁρθόδοξον, ἕως ἂν ὁ Σὸς Ἰῶς ἔλθῃ κρίναι τὸν κόσμον ἅπαντα κατὰ τὴν μεγάλην ἐπιφάνειαν Αὐτοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ
ΕΙΣ ΤΟ Α' ΚΑΙ Β' ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ
ΚΤΙΤΟΡΙΚΟΥ

ΗΤΟΙ
ΣΥΛΛΟΓΗ

ΕΚ ΤΩΝ ΚΤΙΤΟΡΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΜΟΝΑ-
ΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ, ΠΕΡΙΕΧΟΥΣΑ
ΤΑ ΕΦΕΞΗΣ:

- α) Τὸ Χρυσόβουλλον τοῦ αἰοδήμου Αυτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Κατακουζηνοῦ·
- β) Πέντε Σιγίλλια γράμματα τῶν παναγιωτάτων καὶ Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν·
- γ) Τρία Χρυσόβουλλα τῶν εὐσεβεστάτων Ἡγεμόνων τῆς Οὐγγροβλαχίας.
- δ) δύο διατάγματα τῆς πρώην ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου Βενετικῆς Ἐξουσίας·
- ε) Δύο τῆς παρελθούσης Ὀθωμανικῆς.

Α'.

Ο ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΙΟΔΙΜΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΑΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ.

† Ἐπεὶ ὁ τιμιώτατος Καθηγούμενος τῆς κατὰ τὴν Πελοπόννησον σε-
δασμίας Μονῆς τῆς βασιλείας μου, τῆς εἰς ὄνομα τιμωμένης τῆς πανυ-
περάγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένης Μεγασπηλαιο-
τίσης, τῆς παρὰ τοῦ ἱερωτάτου ἁγίου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ
ἱστορηθείσης, ἀρχιμανδρίτης τε καὶ πρωτοσύγκελλος ἱερομόναχος κύριος
Μάρκος ἀνέφερεν, ὥς ἡ κατ' αὐτὸν τοιαύτη σεδασμία Μονὴ κέκτηται διὰ
χρυσοβούλλων καὶ προσταγμάτων τοῦ τε αὐθέντου μου τοῦ βασιλέως, τοῦ
πάππου τῆς βασιλείας μου, καὶ τοῦ θειοτάτου μου Δεσπότη καὶ βασιλέως,
τοῦ ἀδελφοῦ τῆς βασιλείας μου, τῶν αἰοδύμων καὶ μακαριτῶν ἀλλὰ καὶ
δι' ἀπογραφικῶν ἀποκαταστάσεων, καὶ ἐτέρων εὐλόγων δικαιωμάτων με-
τόχῃ, καὶ λοιπὰ κτήματά τε καὶ ὑποστατικὰ ἐν διαφόροις τοποθεσίαις.

ἃ δὴ καὶ κατὰ μέρος ἔχουσιν οὕτως. Εἰς τὴν Λαπάταν μετόχιον εἰς ὄνομα
τιμώμενον τοῦ ἁγίου καὶ θεοφόρου Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου, μετὰ τῶν
αὐτῷ παρόικων, προσκαθημένων τε καὶ ἐξαλειμματικῶν ὑποστάσεων. Ἐτε-
ρον μετόχιον περὶ τὴν Βοστίτζαν, εἰς ὄνομα τῆς πανυπεράγνου τιμώμενον
Δεσποίνης τῆς Θεομήτορος, καὶ ἐπικεκλημένης τῆς Περφανερωμένης. Περὶ
τὸν Δρόγκον, ἕτερον μετόχιον εἰς ὄνομα τιμώμενον καὶ αὐτὸ τῆς πανυπε-
ράγνου Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένης τῆς Συνοδηριωτί-
σης, μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ παρόικων προσκαθημένων καὶ λοιπῶν δικαίων
αὐτοῦ. Περὶ τὸ Μονοδένδριον, γῆν μοδίων τριακοσίων. Εἰς τὸ χωρίον
Βραχνὶ πάροικοι ὅτε Δημήτριος, καὶ Κωνσταντῖνος οἱ πρεσβύτεροι, καὶ
Γεώργιος ὁ Βάρδας. Εἰς τὸ χωρίον τῆς Ζαχλοροῦς, προσκαθημένοι τινές.
Εἰς τὸ χωρίον Δουμηνᾶν πάροικοι καὶ ἐξαλειμματικαὶ ὑποστάσεις, ὧς
προκατεῖχε. Περὶ τὸ καστέλλιον τὸν ἅγιον Ἰωάννην, χεϊμάδιον τὸ καλού-
μενον ἡ Λάμεια, καὶ ἕτερον εἰς τὴν Βλογοκίτζαν μετὰ τοῦ πλησιάζοντος
ἐκείσε χωραφίου τοῦ καλουμένου τῆς Προυσσαίνης. Ἡ ἡμίσεια μερίς ἡ Λα-
τινική τοῦ χωρίου τῆς Ἀδυσσαίνης, (ὥς τῆς λοιπῆς ἡμισείας μερίδος κα-
τεχόμενῃ παρὰ τινων διαφόρων Ῥωμαίων, καὶ ὑπὸ χεῖρα τῆς βασιλείας
μου), καὶ αἱ ἐκείσε πλησιάζουσαι ἐξαλειμματικαὶ ὑποστάσεις τοῦ τε Καρ-
θώνῃ καὶ τοῦ Νήφωρος· ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ ἐν αὐτῇ μυλοτόπιον, σὺν τῷ
ἐκείσε εὐρισκομένῳ παλαιῷ Ναῷ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ
πρωτοκλήτου· ἃ δὴ καὶ κατέχει, καὶ νέμεται τὸ μέρος τῆς τοιαύτης σε-
δασμίας μονῆς ἀνενοχλήτως καὶ ἀδιασείστως μέχρι τοῦ νῦν. Παρεκάλει
δὲ ἀρτίως ὁ ῥήθεις τιμιώτατος ἀρχιμανδρίτης καὶ πρωτοσύγκελλος, ἵνα
πορίσῃται ἐπὶ τοῦτοις καὶ χρυσόβουλλον τῆς βασιλείας μου, τὴν τούτου
δέξαι εὐμενῶς προσδεξαμένη ἡ βασιλεία μου τὸν παρόντα χρυσόβουλλον
ΛΟΓΟΝ ἐπιχορηγῇ καὶ ἐπιβραβεύει τῇ κατ' αὐτὸν τοιαύτῃ σεδασμίᾳ
Μονῇ, δι' οὗ προστασσεῖ, καὶ διορίζεται εἶναι μὲν καὶ εὐρίσκεισθαι τὸν αὐ-
τὸν τιμιώτατον πρωτοσύγκελλον εἰς τὴν ἡγουμενείαν καὶ προστασίαν τῆς
δηλωθείσης Μονῆς ἐφ' ὅρῳ τῆς αὐτοῦ ζωῆς· κατέχει δὲ καὶ τὴν τοιαύτην
σεδασμίαν Μονὴν καὶ νέμεσθαι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὰ ἀνωτέρω κατὰ μέρος
εἰρημένα μετόχια καὶ λοιπὰ ὑποστατικά, κτήματά τε καὶ βελτιώματα,
ἀνενοχλήτως παντῆσαι καὶ ἀδιασείστως, ἔτι τε ἀναφαιρέτως καὶ ἀναπο-
σπάστως, κατὰ τὰς περιλήψεις τῶν προσόντων αὐτῇ, ὧς εἴρηται χρυσο-
βούλλων τε καὶ προσταγμάτων καὶ λοιπῶν εὐλόγων δικαιωμάτων, καὶ
ὧς εὐρίσκειται κατέχουσα ταῦτα καὶ μέχρι τοῦ νῦν, ὀφείλοντα διατηρεῖ-
σθαι ἀνώτερα πάσης καὶ παντοίας καταδυναστείας, καὶ ἐπηρείας, καὶ
κατατριβῆς, καὶ διανοχλήσεως ἀδίκου καὶ πλεονεκτικῆς. Τῇ γοῦν ἰσχύϊ
καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου ΛΟΓΟΥ τῆς βασιλείας μου δια-
τηρηθήσεται μὲν ὁ διαληφθεὶς τιμιώτατος ἱερομόναχος ἀρχιμανδρίτης
καὶ πρωτοσύγκελλος κύριος Μάρκος εἰς τὴν ἡγουμενείαν καὶ προστασίαν

τῆς τοιαύτης σεβασμίας Μονῆς ἐφ' ὅρῳ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, ὡς δεδήλωται. Καθέξει δὲ καὶ νεμηθήσεται καὶ ἡ αὐτὴ σεβασμία Μονὴ τὰ προσόντα ταύτῃ, καθὼς εἴρηται, κτήματά τε καὶ ὑποστατικά μετὰ τῆς περιοχῆς, καὶ τῶν δικαίων αὐτῶν καὶ τῶν ἐν τούτοις βελτιωμάτων, κατὰ τὰς περιλήψεις τῶν ἀναγεγραμμένων χρυσοδούλων προσταγμάτων τε καὶ λοιπῶν εὐλόγων δικαιωμάτων, ἀνενοχλήτως πάντῃ καὶ ἀδιασείστως, ἀναφαίρετως τε καὶ ἀναποσπάστως, καθὼς κατέχει καὶ νέμεται ταῦτα καὶ μέχρι τοῦ νῦν, μηδεμίαν παρὰ μηδενὸς τῶν ἀπάντων ὑφισταμένη ἐπὶ τῇ τούτων κατοχῇ καταδυναστείαν, ἣ ἐπήρειαν τινὰ καὶ κατατριβὴν· ἐπειδὴ καὶ τούτου ἕνεκεν ἐγένετο καὶ ὁ παρὼν χρυσόδουλος ΛΟΓΟΣ τῆς βασιλείας μου, καὶ ἐπεχωρηγήθη καὶ ἐπεδραβεύθη τῷ ῥηθέντι τιμιωτάτῃ καθηγουμένῳ ἀρχιμανδρίτῃ καὶ πρωτοσυγγέλλῳ, καὶ τῇ κατ' αὐτὸν τοιαύτῃ σεβασμίας Μονῇ δι' ἀσφάλειαν, ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον τῆς ἐνεστώσης Ἰνδικτικῆς τοῦ ἐξακισχίλιστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκστοῦ ἔκτου ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόδκλητον ὑπεσημνήνατο κράτος.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤῳ Τῷ ΘΕῳ ΠΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙΩΝ Ο ΚΑΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ.

Β'.

ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ ΕΛΕῶ ΘΕΟῦ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙ-
ΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ, ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

† Ὡς ἐν σκιᾷ καὶ ζόφῳ κατολισθαίνοντες πάντες περιπολοῦσιν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ φέρειν ἀνέχονται πολλὰ τῶν δεινῶν, ἀγνοοῦντες ὅλως ὧν τε προσήκον ἀντέχεσθαι, καὶ ἀπέχεσθαι τίνων· ἀφορᾷ δὲ γε πάντων τὰ διαθήματα, εἴτε τὴν δεξιὰν τρίβον φανῶσι βαδίζειν, εἴτε τὴν ἄλλως ἔχουσαν, πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐξομολώσιν καὶ τὸ πάντῃ ἐλεύθερον καὶ μερίμνης ἀπάσης ἀνεπίδεκτον. Πολλὰ γὰρ πάσχειν στέργουσιν οἱ βασιλεῖς, οὐ δι' ἄλλο τι πολέμους κατὰ τῶν ἐναντίων καὶ μάχην διεγείροντες, ἢ δεῖξαι ἑαυτοὺς ἀνώτερους ἀπάσης ὑποταγῆς καὶ δουλείας. Ταύτῃ καὶ οἱ τῆς Ἐκκλησίας προστάται ποθεῖν ὑφίστανται πολλὰς τὰς τοῦ πονηροῦ προσβολὰς, ἵνα φανῶσιν ἀνώτεροι καὶ νικηταὶ πάντων τῶν αὐτοῦ ἐπηρειῶν, τῆς ψυχροφθόρου αὐτοῦ δουλείας ἑαυτοὺς ἀπαλλάξαντες καὶ πάντας τοὺς ὑπὸ τὴν αὐτῶν διοίκησιν αὐτοῖς θεόθεν ἐμπιστευθέντας εἶναι, διὰ τὸ τὴν μὲν δουλείαν αἰτίαν εἶναι καὶ πρόξενον φθορᾶς, τὸ δὲ ἐλεύθερον, ἀνέσεως καὶ χαρᾶς. Διὸ καὶ τινὰ τῶν Μοναστηρίων οἱ πάλαι αἰοδιμοὶ βασιλεῖς, δι' αἰτίας τινὰς εὐλόγους τῶν ἄλλων προτιμῆσαι βουλόμενοι τὸ τῆς ἐλευθερίας ἐξαιρέτῳ τρόπῳ καὶ λόγῳ διὰ χρυσοδούλων ταῦτα ὠχύρωσαν, τῶν λοιπῶν πάντων εὐεργετημάτων τὴν ἐλευθερίαν ἔχειν τὰ πρῶτα κεκρινότες· παρ' ὧν καὶ ἡ Ἐκκλησία ἢ καθ' ἡμᾶς ἢ μεγάλη τὰς

ἀφορμὰς λαβοῦσα, πράττει τὰ ὅμοια. Εὐρίσκομεν τοίνυν καὶ κατὰ τὴν γῆν τῆς Πελοποννήσου, ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἐπισκοπῆς Κερνίτζης, Μοναστήριον εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἔχον εἰκόνα τὴν παρὰ τοῦ ἁγίου καὶ πανευφύμου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ ἱστορηθεῖσαν, Μέγα Σπήλαιον κεκλημένον, ὅπερ ἔχει τὸ πάντῃ ἐλεύθερον καὶ ἀδούλωτον παρὰ τῶν κατ' ἐκεῖνο καιρῷ αἰοδιμῶν Βασιλέων καὶ Πατριαρχῶν, δι' ὅς οἱ τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἀνθρώποι οἰδασιν αἰτίας, βασιλικὴν καὶ πατριαρχικὴν καλούμενον σταυροπήγιον, ὡς τοῖς πᾶσι καταφανές, καὶ τοῖς μετέπειτα τὰ τε βασιλικά αὐτοῦ χρυσόδουλλα καὶ πατριαρχικά σιγίλλωδῃ γράμματα πολλάκις ἰδοῦσι καὶ μετελθοῦσιν. Ὅπερ σφύζομενον καὶ φυλαττόμενον μέχρι τοῦ νῦν, καὶ ἐν εὐπορίᾳ διαγόντων πάντων τῶν αὐτῷ ἐνασκούμενων περίπου πεντήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν μοναχῶν, ἐξ ἐπηρείας τοῦ δαίμονος, πυρὸς ἀνάλωμα γέγονε, τῶν Πατέρων πρὸς τὸν τρυγητὸν ἐνασχολουμένων· ἀφανισθέντων δὲ πάντων τῶν ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ ἱερῶν σκευῶν, χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν, καὶ ἀμυρίων, μόλις ῥῥυθίσθησαν ἀπαλλάξαι τὴν τῆς Θεομήτορος εἰκόνα τὴν παρὰ τοῦ ἁγίου Λουκᾶ ἱστορηθεῖσαν, οἱ παρευρεθέντες μοναχοί. Δεηθέντων οὖν, διὰ τοῦ παρόντος ἡ μετριότης ἡμῶν, καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ἱερὰ τῶν ἀρχιερέων σύνοδος, διορίζεται γράφουσα, ἵνα τὸ σεβασμιον πατριαρχικὸν βασιλικὸν καὶ σταυροπηγιακὸν Μοναστήριον, εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὸ καὶ Μέγα Σπήλαιον καλούμενον, καθὰ ἄφ' οὗ ἤρξατο τοῦ εἶναι καὶ λέγεσθαι Μοναστήριον ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ ἐλευθερίαν τὴν σταυροπηγιακὴν, παντελεύθερον ἐν, ἀδούλωτον, ἀδέσποτον, καὶ ἀκαταπάτητον παρὰ παντὸς προσώπου τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερατευόντων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κερνίτζης καὶ τῶν πλησίον πάντων· μηδὲν τέλος παρέχον τινί, μέχρι καὶ ὀβολοῦ, ἐκτὸς τῶν διακοσίων ἀσπρων, τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐτησίως, ὑποταγῆς χάριν· τὸν αὐτὸν τρόπον βουλόμεθα καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα αἰῶνα εἶναι τὸ Μοναστήριον αὐτὸ τὸ σταυροπηγιακὸν καὶ πατριαρχικὸν, ἀδούλωτον, ἀδέσποτον, καὶ ἀκαταπάτητον παρὰ παντὸς προσώπου, μηδὲν ὀφείλον, ἢ τῇ καθ' ἡμᾶς Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ προῤῥηθέντα διακόσια ἀσπρα, ὑποταγῆς χάριν· ἄλλ' οὐδὲ οἱ κατὰ τύχην ἐκεῖθεν διαπερῶντες πατριαρχικοὶ ἐξαρχοὶ ἔχουσιν ἄδειαν ἢ ἐξουσίαν τινὰ καταπατεῖν τὸ αὐτὸ Μοναστήριον, καὶ ἐνοχλεῖν τοὺς ἐν αὐτῷ Πατέρας κατὰ τι, καὶ ζητεῖν ἐπ' ὀνόματι πατριαρχικῷ ζημιῶν αὐτοὺς. Τοὺς δὲ ἡγουμένους τοῦ Μοναστηρίου αὐτοῦ ἐκλέγεσθαι κατ' ἔτος, καὶ ἀλλάττεσθαι, καὶ ἀντικαθίστασθαι ἕτερον, τοῦ πρώτου τῆς ἡγουμενείας παραίτησιν ποιουμένου. Καὶ προσέτι μνημονεύειν αὐτοὺς τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος παῤῥησίᾳ ἐπ' ἐκκλησίᾳ, κατὰ τὴν συνήθειαν· καὶ διάχειν αὐτοὺς κατὰ τὴν πάλαι συνήθειαν τὴν πρὸ τῆς πνευματικᾶς τὰς δὲ χειροτονίας αὐτῶν γίνεσθαι παρ'

ὧν ἂν αὐτοὶ βούλονται τῶν ἀρχιερέων, ἄνευ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκριθέμεθα. Ταῦτα πάντα βουλόμεθα μένειν ἀδιαλύθητα καὶ ἀπαρεγχεύρητα καὶ ἀμετάτρεπτα μέχρι παντός, καὶ μηδὲνα τῶν πάντων ἔχειν ἄδειαν διασεῖσθαι αὐτοὺς ἐπὶ προφάσει τῆς ἀναλώσεως καὶ φθορᾶς τῶν παρ' αὐτοῖς παλατινῶν γραμμάτων, χρυσοβούλλων τε καὶ πατριαρχικῶν σιγίλλων, ἐν βάρει ἀργίας ἀσυγνώστου καὶ ἀφορισμοῦ ἀλύτου, τοῦ παρὰ Θεοῦ Παντοκράτορος καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἄν δέ τις τῶν πάντων βουληθῇ ποτὲ ἐνοχλῆσαι αὐτοῖς, ἀρχιερεὺς, ἢ ἱερεὺς, ἢ ἰδιώτης, καὶ ποιῆσαι παρ' ὃ γράφομεν, οἱ μὲν, ἀργοὶ μενέτωσαν πάσης ἀρχιερατικῆς καὶ ἱερτικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως· οἱ δὲ λαϊκοὶ ἀφωρισμένοι ἔστωσαν παρὰ Θεοῦ, καὶ κατηραμένοι, καὶ ἀσυγχώρητοι, καὶ ἄλυτοι μετὰ θάνατον, καὶ ἔξω τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέμῃτι ὑπόδοι καὶ ταῖς πατριαρχικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς. Ἐπὶ γὰρ τῇ τούτου ἀμετατρέπτῳ βεβαιώσει ἐγράφη τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος βεβαιωτήριον καὶ σιγίλλωδες γράμματα, καὶ ἐπεδόθη τοῖς ἐν τῷ πατριαρχικῷ καὶ βασιλικῷ Μοναστηρίῳ Πατράσιν. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑξακοστοστῷ τριακοστῷ ἐννάτῳ· ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ. Ἰνδικτῶνος ὀγδόης.

Παρθένιος ἑλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἡρακλείας Ἰωαννίκιος.

Χολκιδόνος Παχώμιος.

Ἀδριανουπόλεως Παρθένιος.

Φιλίππων καὶ Δράμας Γεράσιμος.

Βιζύης Δαμασκηνός.

Παλαιῶν Πατρῶν Θεοφάνης.

Λακεδαιμονίας Ἰωάσαφ.

Μιτυλήνης Παρθένιος.

Ἰδόντες τὸ παρὸν πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα, εὐλαδῶς προσκυνοῦντες ὑπογράφωμεν ἰδίᾳ χειρί. Ταπεινὸς Μητροπολίτης Σεβαστείας Ἀνθίμος καὶ πάσης Ἀρμενίας ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος. Ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ ἰδ' τοῦ αχ'γ'. ἔτους τοῦ Σωτηρίου.

Τουρνόβου Παρθένιος.

Λαρίσης Γεηγόριος.

Ἀγκύρας Λαυρέντιος.

Βάρνας Παρθένιος.

Πρόφην Ῥαιδεστοῦ Θεοφάνης.

Χίου Κύριλλος.

Νέων Πατρῶν Ἰωάσαφ.

Πρόφην Ἀθηνῶν Σωφρόνιος.

Γ'.

ΠΑ.Ι.ΣΙΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΙΠΟΛΕΩΣ,
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

† Ἔργον φέριστον, καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς εὖ φρονοῦσι σπουδῆς τῆς ἀνωτάτω ἐπάξιον κρίνεται, πᾶσαν οἰκοδομὴν καλῶς ἀνωθεν ἀρξαμένην καὶ συντελεσθεῖσαν, εἴτα τῇ τοῦ χρόνου παρόδῳ καὶ ταῖς τοῦ καιροῦ περι-

στάσει πτώσιν τινὰ καὶ ἀνατροπὴν ὑφωρωμένην, ἀνοικοδομεῖν καὶ ἀνανοεῖν ἐπὶ τῇ καταβληθέντι θεμελίῳ, καὶ τῆς διηγενοῦς αὐτῆς συντηρήσεως λόγον εἶναι πλείστον ποιεῖσθαι. Τῆς γὰρ τοῦ πανθαυμάτου χρόνου βοῆς ταῖς κατὰ τὸ ἀντίφωρον αὐτῆς προσβολαῖς ἀμαυροῦν πεφυκυίας τὰ καλῶς φθάσαντα συντελεσθῆναι, οἱ τούτων ἐμφρόνως προστάται λαχόντες οὐ διαλείπουσιν ἀναμορφοῦντες αὐτά, καὶ εἰς φῶς ἀνακαλοῦντες σωστικοῖς ἐπιτηδεύμασι τε καὶ ἐπεξεργάσμασιν. Ἀναγκαῖα γοῦν οὕσα ἢ τοιαύτη ἀνάκλησις τε καὶ ἀνανέωσις ἐπὶ πάντων τῶν ἐγκοσμίῳν πραγμάτων, ὅσα τὴν ἐκ τοῦ χρόνου φθορὰν ἐπιδέχεται, ἀναγκαιοτάτη δῆπουθεν ἐν τοῖς μάλιστα πέφυκεν ἐπὶ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν, εὐαγῶν τε οἰκῶν, καὶ σεβασμίων μοναστηρίων ἐνεργουμένη, τῶν ὑποτελούντων τῇ προνοίᾳ καὶ δεφενδεύσει τοῦ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικοῦ ἀποστολικοῦ τε καὶ οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ὧν τὴν κηδεμονίαν κληρωθέντες θεόθεν οἱ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ἐπιτετραμμένοι ὀφείλομεν, ὅση δύναμις, ἀναλαμβάνειν καὶ ἐπανορθοῦν τὰ ἀντιλήψεως θεόμενα τῶν ἱερῶν σκηνωμάτων, καὶ τούτων μάλιστα ὅσα ἀρχαιοῦς διατρέπῃ καὶ ἀρετῇ διαδόγηται, βασιλικῇ τε ἅμα καὶ πατριαρχικῇ φιλοτιμίᾳ ἐπίσχυμα διετέλεσαν, ἐπιβεβαιούντες τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἐν τῷ καλῷ κατὰστασιν διὰ μεταγενεστέρων γραμμάτων, καὶ μὴ ἔξιν ἐπιγενέσθαι αὐτοῖς φθορὰν τινὰ καὶ βλάβην ἐκ τῶν τοῦ καιροῦ περιστάσεων. Ταμεῖα γὰρ ἀρετῆς ὁμολογουμένως καθέστηκεν τὰ ἱερὰ ταῦτα τῶν ψυχῶν φροντιστήρια καὶ σεβάσματα μοναστήρια· ἐν αὐτοῖς γὰρ ὁ σωφροσύνης ἀσκεῖται τρόπος, καὶ ψυχῶν τελειότης πορίζεται, καὶ βίος θεοφιλὴς ἐκπαιδεύεται, καὶ τῆς ὑπομονῆς κατάρτιζεται τὸ σωτήριον κλέος, ὅπου γε καὶ Θεὸς ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἐπαναπαύεσθαι πιστεύεται τοιαύτη τοι καὶ κατὰ πάντα καιρὸν ἢ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλη Ἐκκλησία τὴν σύστασιν αὐτῶν καὶ συντήρησιν περὶ πολλοῦ ποιουμένη, χεῖρα βοηθείας ὀρέγειν αὐτοῖς ἐν πᾶσι τρόποις οὐκ ἐπαναίνεται. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ τὰ νῦν προσεκομίσθη καὶ ἐνεφανίσθη ἡμῖν ἴσον ἀρχαίου πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ γράμματος, γεγονότος πρὸ χρόνων ἤδη ἐπέκεινα τῶν ἑκατὸν ἐπὶ τοῦ πάλαι ποτὲ Πατριάρχου μακαρίτου κυρίου Παρθενίου, καὶ διακληρόντος, ὥς ἢ κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἐπισκοπῆς Κερνίτζης εὐρισκομένην ἱερὰ καὶ σεβασμία Μονή, ἢ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, ἐπικεκλημένη δὲ Μέγα Σπήλαιον, ἢ ὡς περ καὶ μνησίον καὶ θησαυρὸν πολύτιμον ἔχουσα τὴν ἱερὰν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος τὴν παρὰ τοῦ ἁγίου καὶ πανευφύμῳ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ ἱστορηθεῖσαν, ἀνωθεν μὲν καὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων διετέλεσε βασιλική, πατριαρχική, καὶ σταυροπηγιακή, ἐλευθέρ τε καὶ ἀδούλωτος πάντῃ, ὑπὸ τῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ αἰοδίων βασιλέων καὶ πατριαρχῶν τῇ παντελεῖ ἐλευθερίᾳ καὶ ἀσυνδόξῃ τιμημένη, ἅτε κατὰ τῶν οὐσῶν καὶ τοῖς πᾶσιν ὁμολογουμένης τοῖς τε πάλαι καὶ τοῖς μετέπειτα τοῖς τοιαύτης αὐτῆς βασιλικῆς φιλοτιμίᾳ καὶ σταυροπηγιακῆς

ἀξίας, τοῖς θεασαμένοις καὶ ἀνεγνωκόσι τὰ χορηγηθέντα αὐτῇ καὶ σφιδόμενα ἐν τῷ τότε βασιλικῇ τε χρυσόδουλλᾳ καὶ πατριαρχικῇ σιγilliώδῃ γράμματι. Ἡστίνος ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας αὐτῆς σφιδόμενης τε καὶ φυλαττομένης, καὶ διενεργουμένης ἀνενοχλήτως, ὥς παρὰ πᾶσιν ἐγνωσμένης, διήγγον ἐν ἀνέσει πάντες οἱ συνασκούμενοι ἐν αὐτῇ περίπου τοὺς πεντήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν δοιῶνται Πατέρες, τέμνοντες ἐλευθέρως τὴν αὐλακὰ τῆς σωτηρίου ὁδοπορίας αὐτῶν, καὶ τὸν ἐν τῷ μοναδικῷ βίῳ τῆς ἀσκήσεως καὶ ἀρετῆς ἀκωλύτως ἐξασκοῦντες καὶ μετερχόμενοι τρόπον· εἴτα, κρίμασιν οἷς μόνος οἶδε ὁ Θεός, συμδὴν ἐξ ἐπηρείας τοῦ μισοκάλου δαίμονος τὴν ἱεράν Μονὴν ταύτην πυρὶ καταναλωθῆναι, τῶν Πατέρων, ὡς φησί, περὶ τὸν τρυγητὸν ἐνασχολουμένων, ἐπομένως διὰ τῆς ἐπιγενομένης ταύτης ὀλεθρίου πυρκαϊᾶς ἀπετεφρώθησαν δυστυχῶς, καὶ κατεκείνησαν καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ αὐτῆς σφιδόμενα ἱερὰ σκεύη καὶ ἁμφία συνάμα τοῖς χρυσοδούλλοις καὶ σιγillis, τῶν παρעυρεθέντων Πατέρων μὲν δυνήθέντων διασφισσάσθαι καὶ ἐξελεῖσθαι τοῦ πυρὸς τὴν ῥηθεῖσαν τῆς Θεοτόκου εἰκόνα τὴν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Λουκᾶ ἱστορηθεῖσαν. Μεθ' ἣν ἀτυχίαν καὶ δεινὴν περίστασιν προσελθόντες τῆνικαὶ οἱ τῆς ἱερᾶς Μονῆς Πατέρες τῇ προνοίᾳ καὶ κηδεμονίᾳ τοῦ πατριαρχικοῦ καὶ οἰκουμένου τούτου Θρόνου, καὶ τὸ ἐπισυμβῆναι τῆς πυρκαϊᾶς τοῦτο πάθος τετραγυρῶντες καὶ τὴν διὰ τοῦ πυρὸς ἀπώλειαν τῶν εἰρημένων χρυσοδούλλων τε καὶ σιγillis καὶ λοιπῶν συστατικῶν γραμμάτων τῆς Μονῆς αὐτῶν ταύτης ἐμφανίσαντες καὶ δηλώσαντες, καὶ πιστώσαντες τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἐλευθερίαν τε καὶ αὐτονομίαν τὴν διὰ βασιλικῆς φιλοτιμίας καὶ σταυροπηγιακῆς ἀξίας, ἄλλως τε ἐμφανῆ καὶ κατάδηλον καὶ τοῖς πᾶσιν δημολογουμένην, ὡς εἴρηται, ἐν τῷ τότε διατελοῦσαν, ἔλαβον παρὰ τοῦ ῥηθέντος Πατριάρχου κυρίου Παρθενίου τὴν ἀνανέωσιν καὶ βεβαίωσιν αὐτῆς διὰ τοῦ διαληφθέντος συνοδικοῦ γράμματος, ἀποφαινομένου καὶ ἐπιβεβαιωμένου αὐτοῖς τὸ εἶναι καὶ λέγεσθαι αὐτῆς ὡς καὶ πρότερον τὴν ἱεράν Μονὴν ταύτην βασιλικὴν καὶ σταυροπηγιακὴν, καὶ πάντῃ ἐλευθέραν, καὶ ἔχειν ἀναμφιδόλως καὶ ἀκωλύτως πάντα τὰ ἀνέκαθεν φιλοτιμηθέντα αὐτῇ τῆς ἐλευθερίας προνόμια, καὶ τὸ μηδεμίαν προσλογίζεσθαι αὐτῇ ἐκ τῆς περιστατικῆς ταύτης αἰτίας, δηλονότι τῆς τῶν γραμμάτων διὰ τοῦ πυρὸς ἀπωλείας, ὕψους καὶ ἑλάττωσιν καὶ ἐπήρειαν ἡντιναοὺν ἐπὶ τοῖς οἷς πεπλούτηκεν ἀνέκαθεν προνόμοις. Ὅπερ ἐπιβεβαιωτήριον γράμμα προσκομίσαντες τὰ νῦν τῇ ἡμῶν μετρηότητι, ἐδεήθησαν μετὰ θερμῆς παρακλήσεως ἐπικυρωθῆναι, καὶ ἐπιβεβαιωθῆναι τὴν αὐτὴν ταύτην σταυροπηγιακὴν αὐτῶν ἀξίαν καὶ ἐλευθερίαν καὶ παρ' ἡμῶν, κατὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς διατύπωσιν, καὶ κατὰ τὰ ἀνέκαθεν φιλοτιμηθέντα προνόμια διὰ παντελούς ἀσυνδοσίας, ἀνανεωθῆναι τε ταῦτα δι' ἡμετέρου πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ σιγillisώδους γράμματος. Ὡν τὴν δέξιν καὶ ἀξίωσιν εὐλογον οὖσαν καὶ δικαίαν εὐμενῶς

ἀποδεξάμενοι, ὡς χρέος ἀπαραίτητον ἔχοντες ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν τοιούτων ἱερῶν οἰκῶν, καὶ συνίστην τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν προνόμια καὶ τὴν ἀνέκαθεν ἐλευθερίαν, ἐπὶ τῇ σφίξεσθαι διηνεκῶς ἀνεπηρέαστα καὶ ἀδιαλώδητα, γράφομεν διὰ τοῦ παρόντος καὶ ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἀρχιερέων καὶ υπερτίμως, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγάπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ διαληφθεῖσα κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἐπισκοπῆς Κερνιτζῆς διατελοῦσα ἱερὰ καὶ σεβασμία βασιλικὴ τε καὶ πατριαρχικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ Μονή, ἡ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ ἐπικεκλημένη Μέγα Σπήλαιον, καθὼς ἀνέκαθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων ὑπῆρξε καὶ διετέλεσεν ἐλευθερία παντελεῖ καὶ αὐτονομία κεκοσμημένη διὰ βασιλικῆς φιλοτιμίας καὶ σταυροπηγιακῆς ἀξίας, οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς καὶ εἰς ἅπαντα τὸν αἰῶνα, ἕως οὗ ὁ ἥλιος περιτρεχέι τὸν κύκλον αὐτοῦ, ἦτε καὶ λέγεται καὶ παρὰ πάντων γινώσκειται βασιλικὴ καὶ σταυροπηγιακὴ, ἐλευθέρᾳ τε πάντῃ καὶ ἀδούλωτος, καὶ ἀκαταπάτητος καὶ ἀνεπηρέαστος, καὶ πάντῃ ἀσύδοτος ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ὑποτελούντων αὐτῇ, καὶ ἐν διαφόροις τόποις κειμένων μετοχίων αὐτῆς, ἅτινα εἰδικῶς εἰσι ταῦτα. Τὸ κατὰ τὸ χωρίον Στρέζοβαν μετόχιον τῆς Εὐαγγελιστρίας, ὁμοῦ μετὰ τῶν συνημμένων αὐτῇ χωραφίων καὶ τῆς Ἐκκλησίας· τὸ κατὰ τὰ Μαῦρα Βουνὰ σὺν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ τοῖς συνημμένοις αὐτῇ τόποις· τὸ κατὰ τὰ Τρουπία μετὰ τῆς Ἐκκλησίας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ τῶν τόπων αὐτοῦ· τὸ κατὰ τὰ Σταυρία μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Μαρίνης, καὶ τῶν τόπων αὐτοῦ· τὸ κατὰ τὰ Νεάματα μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου, καὶ τῶν τόπων αὐτοῦ· τὸ κατὰ τὰ Θυννεῖα σὺν τοῖς τόποις αὐτοῦ· τὸ κατὰ τὰς Φυτεῖας μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου, σὺν τοῖς τόποις αὐτοῦ· ὁ ἅγιος Νικόλαος μετὰ τῶν ἐλαιοφύτων καὶ τόπων αὐτοῦ· τὸ κατὰ τὴν Πανηγυρίστραν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ τῶν τόπων αὐτοῦ· τὸ κατὰ τὸν Σταυροέλατον μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Εἰσοδίων· καὶ τῶν τόπων αὐτοῦ· τὸ κατὰ τὴν Σάλλμεναν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τῶν τόπων αὐτοῦ· τὸ κατὰ τὴν Γουμένιτζαν σὺν τοῖς τόποις αὐτοῦ· τὸ κατὰ τὰ Λεχαῖνα σὺν τῇ ὁσπητίῳ καὶ τοῖς τόποις αὐτοῦ· τὸ ἐν τῇ παλαιᾷ Πάτρᾳ ὁσπητίον σὺν ἄλλοις τόποις αὐτοῦ· τὸ ἐν Καλαμακίῳ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τόπων αὐτοῦ· τὸ Μέγα Ἀμπέλιον μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου· τὸ ἐν τῇ Βοστίτζᾳ μετόχιον μετὰ τῶν τόπων αὐτοῦ· καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ παλαιῶν Πατρῶν, καὶ ταῖς ὑποκειμέναις, αὐτῇ ἐπισκοπῇ ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀπηριθμημένων ἀνωτέρω τόπων, οἵτινες εἰσὶν Ἀμπέλια, χωράφια, κήποι καὶ δένδρα, παλαιὰ βασιλικά καὶ λοιπῶν χριστιανῶν ἀφιερώματα· εἴτι δὲ καὶ ὅσα ἄλλα ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τῆς τῶν χριστιανῶν ἀφιερώσεως προσκτῆσεται πράγματα καὶ κτήματα ἢ ἱερὰ

Μονὴ αὐτῇ, ἔχουσι μένειν καὶ ταῦτα πάντα ἀναφαίρετα καὶ ἀκαταπάτητα καὶ ἀνεπηρέαστα, ὡς μετόχια τῆς σταυροπηγιακῆς Μονῆς ταύτης, μηδενὸς πώποτε τολμῶντος μηδὲ τοῦ κατὰ τόπον Ἀρχιερέως Κερνιτζίης, ἢ ἄλλου τινὸς τὸ παράπαν, ἢ πατριαρχικοῦ τινος Ἐξάρχου κατεπεμβαίνειν τῆς ἱερᾶς Μονῆς ταύτης, καὶ ἐνοχλεῖν τοῖς ἐνασκουμένοις αὐτῇ Πατράσιν, ἢ δόσιν ἀπαιτεῖν παρ' αὐτῶν πολλὴν ἢ ὀλίγην, ἢ ἐπὶ προφάσει ἐξαρχικοῦ δικαιοῦματος, ἢ δι' ἄλλην τινα αἰτίαν· ἀλλ' ὑπάρχει ἀσύδοτος ἐς τὸ παντελές, μηδενὶ μηδὲν ὀφείλουσα παρέχειν μέχρι καὶ ὁβολοῦ, μνημονευομένου ἐν αὐτῇ ἀεννάως τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος, ὑποκειμένη ἀμέσως τῇ καθ' ἑαυτὴν οἰκουμένικῃ Θρόνῳ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ μόνον δεσποζομένη, διεξαγομένη τε καὶ κυβερνωμένη ἐν πάσαις αὐτῆς ταῖς χρεαῖς καὶ ὑποθέσεσιν. Οἱ δ' ἐν αὐτῇ συνασκούμενοι Πατέρες, διάγοντες ἐν ἀνέσει καὶ ἐλευθέρως, ὀφείλουσι ζῆν εὐτάκτως καὶ σωφρόνως καὶ κατὰ τὸν ὅρον τοῦ μοναδικοῦ βίου, φροντίζοντες τῆς συστάσεως καὶ αὐξήσεως τῆς ἱερᾶς Μονῆς ταύτης. Καί, ἐπειδὴν ἔχουσι χρεῖαν χειροτονίας, ἔχουσιν ἄδειαν προσκαλεῖν ὅν ἂν βούλωνται ἐκ τῶν πλησιωχῶρων ἀρχιερέων, ἐπὶ τῇ ἐκτελεῖν τὰς χειροτονίας αὐτῶν μετὰ πάσης τῆς κανονικῆς παρατηρήσεως, ὡς γυνόμισται· ἀλλὰ καὶ ἐν στερήσει ἡγουμένου γεγόμενοι, τέχουσιν ἄδειαν ἐκλέγειν ἕνα ἐκ τῆς συνοδείας αὐτῶν τὸν κοινῶς ἀναφανέντα ἀξίον, καὶ τοῦτον ἀποκαθιστᾶν ἡγούμενον. Τῷ δὲ κατὰ καιροῦς ἡγουμένῳ τῆς Μονῆς ταύτης παρέχουσαν ἄδειαν σφραγίζειν ἀναγνώστας ἔνδον μόνον τῆς Μονῆς αὐτῶν αὐτῆς· καὶ πρὸς τοῦτοις παρέχειν ἄδειαν καὶ τοῖς ἀξίοις καὶ ἐμπήροις ἀναφανέσιν ἱερομονάχοις τῆς Μονῆς ταύτης δέχεσθαι τοὺς λογισμοὺς τῶν συνασκουμένων Πατέρων, καὶ προσερχομένων χάριν ἐξομολογήσεως ἐξ αὐτῶν ἔνδον τῆς Μονῆς ταύτης. Μηδὲνα δὲ τῶν κατὰ καιροῦς ἡγουμένων ἔχειν ἄδειαν καθιστᾶν ἐπιτρόπους κοσμικοὺς καὶ λαϊκοὺς ἄνδρας ἐπὶ τῷ θεωρεῖν τὰς ὑποθέσεις τοῦ μοναστηρίου αὐτῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς κοινότητος τῶν Πατέρων καὶ μοναστηριακῶν θεωρεῖσθαι καὶ διεκπιρνεῖσθαι. Τοῦς δὲ καθάπαξ προσηλωθέντας ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ ταύτῃ καὶ βαλόντας μετάνοιαν, καὶ τὴν κουράν ἐν αὐτῇ δεξαμένους μηκέτι τολμᾶν λειποτακτεῖν, καὶ ἀναχωρεῖν καὶ φεύγειν ἐξ αὐτῆς χωρὶς ἀδείας τοῦ ἡγουμένου καὶ νομίμου αἰτίας· τὸν δ' ἄλλως τολμήσαντα λειποτακτῆσαι καὶ φυγεῖν, ἱερωμένον μὲν ὄντα ἔνοχον εἶναι καθαιρέσει, μοναχὸν δὲ ἀφορισμοῦ, μέχρι τοῦ ἐπιστρέψαι εἰς τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ. Ταῦτα γοῦν πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα καὶ διορισθέντα βουλόμεθα ἔχειν τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχὺν μόνιμον καὶ διηνεκῇ ἐς θεῖ, καὶ διαμένειν ἀπαρεχγέλητα καὶ ἀμετάπτωτα μέχρι παντός· ὅς δ' ἂν τις καὶ ὁποῖος τολμήσῃ διασεῖσαι καὶ ἀνατρέψαι τι ἐν τῇ παρόντι διορισθέντων, καὶ τὴν σταυροπηγιακὴν ἀξίαν καὶ ἐλευθερίαν καὶ τὸ ἀσύδοτον τῆς ἱερᾶς ταύτης Μονῆς ἐπωσοῦν ἐπηρεάσαι, καὶ ἐνόχλησιν τινα καὶ βίαν καὶ δουλείαν ἐπαγαγεῖν αὐτῇ, οἴωδ' ἔτιν

τρόπῳ ἀπ' ἐναντίας φερόμενος τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ συνοδικῇ ἡμῶν ἀποφάσει ταύτῃ, ὁ τοιοῦτος, ἐποῖας ἂν ἢ τάξεως καὶ ὁποῖου βαθμοῦ, ἀφωρισμένος εἴη παρὰ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδικιρέτου καὶ μακαρίας Τριάδος, τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ πάσαις ταῖς πατριαρχικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπόδικος, καὶ ἔνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν ἐγένετο καὶ τὸν πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγίλλωδες ἐν μεμβράναις γράμμα, καὶ ἐδόθη τῇ ῥηθείᾳ σεβασμῆς Μονῇ τοῦ μεγάλου Σπηλαίου. Ἐτεῖ Σωτηρίῳ ἀψμᾶ, μηνὶ Μαρτίῳ Ἰνδικτιῶνος δ'.

Παῖσιος ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως,
Νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Καίσαρεῖς Γεράσιμος.
Νικαῖας Καλλίνικος.
Κυζίκου Γεράσιμος.
Δέρκων Μακάριος.
Μελνίκου Κύριλλος.
Μετρώων Ἀνθιμος.

Ἡρακλείας Μελέτιος.
Χαλκηδόνος Καλλίνικος.
Νικομηδείας Ἀνθιμος.
Προύσσης Δανιήλ.
Σωζουπόλεως Θεοφάνης.
Ναυπλίας καὶ Ἀργους Νεόφυτος.

Δ'.

ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ ΕΛΕΦ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΙΝΠΟΛΕΩΣ,
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ, ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

† Πάντα τὰ αἰτήματα τὰ πρὸς σύστασιν ἱερῶν καὶ σεβασμίων μοναστηρίων καὶ θείων καταγωγίων καὶ σκηνωμάτων γινόμενα ἀποδέχεσθαι δεῖ, καὶ συνιστᾶν, καὶ ἐπικυροῦν γράμμασιν ἐκκλησιαστικοῖς, καὶ τὸ μόνιμον ἐπάγειν αὐτοῖς καὶ ἀσφαλὲς τρόποις ἐνοῦσι, τιμᾶν τε τὰ ἱερὰ ἐκασταχοῦ κείμενα καὶ σεβάσμια μοναστήρια, ἐπ' εὐλόγοις αἰτίαις κανονικῶς καὶ δυνατωτέρας διαφενδεύσεως καὶ ὑπερασπίσεως ἀξιοῦν, καὶ τὰ πρὸς αὐξήσιν καὶ βελτίωσιν ἐκείνων ἐπινεῖν καὶ ἐφευρίσκειν εἰς διενεκή αὐτῶν διαμονὴν καὶ συντήρησιν. Οἷς γὰρ τῶν θείων καὶ ἱερῶν σκηνωμάτων μέμνηται φροντίς, τοῦτους προσήκει ἐναδρύνεσθαι καὶ φιλοτιμεῖσθαι μὴ ἐφ' οἷς ὁ πόρος διαρκῶς καὶ βεβαίως τὰ πρὸς διαμονὴν ἔχει, ἀλλὰ μάλιστα τὴν ἐπιμέλειαν καταβλητέον περὶ ἐκεῖνα, ὅσα περ ἂν ἀπώρως ἔχοντα ἐν κινδύνῳ καταστῇ ἀπωλείας, καὶ μὴ μόνον αὐτοὺς τοῦτο ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ εἰτινες ἄλλοι τοιαύτης ἐπιμελείας ὑπομνήσκων ἀποδέχεσθαι τε καὶ ἐς δύναμιν ἐπικυροῦν. Αὕτη οὖν ἡ ἐπιμέλεια γεγέννηται ἡδὴ καὶ περὶ τὸ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Χαλκηδόνος ἐν τῇ νήσῳ Ἀντιγόνου ἱερὸν καὶ σεβάσιμον μοναστήριον, ἐπ' ὀνόματι τιμώμενον τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος

Δημητρίου. Οἱ γὰρ χρήσιμοι μαγίστορες ἐκ τοῦ ρουφετίου τῶν καπῆλων, τῶν δουλευόντων ἐν τῇ βασιλευσούσῃ τῶν πόλεων κατὰ τὸ Φανάριον, δηλαδὴ, Τσουπαλῆ, Παλατᾶ, Κοντοσκάλλιον καὶ Ὑψωμαθεῖα, παραστάντες ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶς προκαθήμενης, ἀνήγγειλαν καὶ ἐξετραγῶδησαν τὰ κατὰ τὸ μοναστήριον τοῦτο δυστυχήματα· πρὸ χρόνων γὰρ τινῶν εἶχον περιποιούμενοι αὐτό, καὶ ἀγωνιζόμενοι καὶ προθυμούμενοι εἰς ἀνάγκησιν τούτου· μὴ κατορθωμένου δὲ αὐτοῖς τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐρημώσεως ἐπαπειλουμένης, τελευταῖον ἰδίᾳ αὐτῶν γνώμῃ καὶ θελήσει, ἡτήσαντο θερμῶς συνενῶσαι αὐτὸ τὸ μοναστήριον τῇ κατὰ τὴν Πελοπόννησον κειμένῃ ἱερῇ καὶ σεβασμῇ ἡμετέρῃ πατριαρχικῇ καὶ σταυροπηγιακῇ μοναστηρίῳ τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, Μεγασπῆλαιον ἐπικεκλημένῃ, εἰς ἀνάσφιν αὐτοῦ, καὶ δῆτα τὴν ἀφιέρωσιν αὐτῶν ταύτην ἐξήτησαν ἐπικυρωθῆναι καὶ κατασφαλισθῆναι διὰ τοῦ παρόντος ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ ἐν μεμβράναις σιγγιλλιδώδους γράμματος εἰς μόνιμον καὶ διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν, ἵνα μὴ τῇ τοῦ χρόνου παρατάσει εἰς λήθης ἐμπέσῃ βυθόν, καὶ ἐξίτηλος γένηται ἢ τούτων ἀφιέρωσις. Διὸ τὴν αἴτησιν αὐτῶν ταύτην εὐμενῶς ἀποδεξάμενοι, εὐλογον οὖσαν καὶ πρὸς ὠφέλειαν καὶ βελτίωσιν τοῦ ῥηθέντος Μοναστηρίου ἀφορῶσαν, κοινῇ καὶ συνοδικῇ διακνώσει γράφοντες ἀποφασιζόμεθα μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τὸ ῥηθὲν σεβάσιμον μοναστήριον τὸ ἐν τῇ νήσῳ Ἀντιγόνου τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, πάλαι ποτὲ ὑπὸ τὴν ἐπίσκεψιν ὑπάρχον τοῦ ρουφετίου τῶν καπῆλων, ὡς διὰ κοινῆς αὐτῶν γνώμης καὶ θελήσεως καὶ προαιρέσεως ἀφιερῶθῃ καὶ προσηλωθῇ τῇ κατὰ τὴν Πελοπόννησον κειμένῃ τῇ ἱερῇ Μοναστηρίῳ τοῦ μεγάλου Σπηλαίου, μετὰ πάντων τῶν σκευῶν καὶ κτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτοῦ, κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων τῶν τε ἡδὴ ὄντων, ἀμπελίων τε καὶ κήπων (μπαχσέδων), καὶ τῶν εἰσέπειτα προσκτηθησομένων, ὑπάρχῃ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὑπὸ τὴν ἐπίσκεψιν καὶ προστασίαν τῶν ὁσιωτάτων Πατέρων τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τοῦ μεγάλου Σπηλαίου καὶ λέγῃται καὶ γνωρίζῃται μετόχιον ἐκείνου, συνηγμένον καὶ προσηλωμένον καὶ ἀφιερωμένον ἐκείνῳ· δεσποζόμενον καὶ διακυβερνώμενον παρὰ τοῦ κατὰ καιροὺς ἐνταῦθα εἰς βασιλεύουσαν τὴν δικαιοῦσιν ποιούμενου ἡγουμένου τοῦ μεγάλου Σπηλαίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ Πατέρων, ὀφείλοντος καὶ προθυμοποιούμενου ἀντιλαμβάνεσθαι τε τούτου ἀμφοτέραις χερσὶ, καὶ ζεοῦσῃ προθυμίᾳ φροντίζειν τὰ πρὸς καλλωπισμὸν καὶ σύστασιν καὶ ἐπὶ τὰ πρόσω αὖξιν καὶ βελτίωσιν αὐτοῦ, μηδὲν μὴδὲν ὀφείλοντος διδόναι, εἰμὴ τῇ κατὰ τὸν ἄρχιερεϊ καὶ κυρίῳ καὶ ἑκαστον ἔτος δεκαεὶ γρόσια, λόγῳ ἐνορικῆς ὑποταγῆς, ἱερωτάτῃ μητροπολίτῃ Χαλκηδόνος ὑπερτίμῃ καὶ ἐξάρχῃ πάσης Βιθυνίας,

ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος κυρίῳ Παρθενίῳ, μνημονευομένου ἐν αὐτῷ τοῦ ἀρχιερατικοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ ἀκολουθίαις, ὡς κατὰ τὸν προῖσταμένου. Ὁφείλουσι δὲ οἱ ῥηθέντες μαγίστορες τῶν καπῆλων διδόναι κατ' ἔτος ὑπὲρ μνημοσύνου καὶ ψυχικῆς αὐτῶν σωτηρίας ἑκαστον μέρος (σέπριον) ἐκ τῶν τριῶν ἀνὰ ἑκάτον γρόσια, συμποσούμενα τὰ πάντα εἰς τριακόσια γρόσια. Καὶ δὴ διατρίβοντες ἤδη ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὄντος ἡγουμένου τοῦ ῥηθέντος Μοναστηρίου τοῦ μεγάλου Σπηλαίου, τοῦ ὁσιωτάτου ἐν ἱερονάχοις κυρίου Βησσαρίωνος, παρέδωκαν οἱ ῥηθέντες μαγίστορες πρὸς αὐτὸν τοῦτ' αὐτὸ τὸ μοναστήριον, ὅστις ὑπέσχετο φροντίζειν τὰς πρὸς σύστασιν αὖξιν καὶ βελτίωσιν αὐτοῦ, καὶ τὰ πρὸς καλλωπισμὸν καὶ εὐπρέπειαν, κατὰ τὴν ἐνοῦσαν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἐπιμέλειαν· χρεῖας τε γενομένης ἐπισκευῆς καὶ ἀπαρτισμοῦ ἔχειν αὐτὸν τοῦτον τὸν ἡγούμενον τὴν φροντίδα περὶ πάντων τῶν γενησομένων ἐξδίδωαι καὶ δαπανημάτων, μηδενὸς ἐτέρου ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ ἔχοντος εἰς τὸ ἐξῆς μετοχὴν τινα ἢ ἐξουσίαν εἰς αὐτὸ τὸ Μοναστήριον, εἰμὴ μόνον αὐτῶν τῶν Πατέρων τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου τοῦ μεγάλου Σπηλαίου, ὡς γνωρίζομενον καὶ λεγόμενον μετόχιον αὐτοῦ, καὶ κτήμα ἴδιον καὶ πρᾶγμα ἀναφαίρετον καὶ ἀναπόσπαστον. Ὑπέσχετο δὲ ὁ διακληθεὶς νῦν ἡγούμενος καὶ τοῦτο, ὅτι, ἐὰν ποτε ἰδίᾳ γνώμῃ καὶ προαιρέσει καὶ συγκαταθέσει τῶν ὁσιωτάτων Πατέρων τοῦ εἰρημένου μοναστηρίου τοῦ μεγάλου Σπηλαίου παραιτηθῇ τῆς ἐπισκέψεως καὶ φροντίδος αὐτοῦ τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἢ αὐτός, ἢ ὁ κατὰ καιροὺς ἡγούμενος, μὴ ἔχειν αὐτοὺς ἐξουσίαν διδόναι τὸ ῥηθὲν μοναστήριον ἄλλῳ τινι, ἢ ἐναφίῃ. ἢ μοναστηρίῳ, εἰμὴ μόνον ταῖς ῥηθείαι μαγίστορος τοῦ ρουφετίου τῶν καπῆλων, παρ' ὧν ἔλαβον τοῦτο. Ἐπειδὴ δὲ ἐν στερησίᾳ ἡγουμένου γένηται, ἔχουσιν οἱ Πατέρες τοῦ εἰρημένου μοναστηρίου τοῦ μεγάλου Σπηλαίου αἰρεῖσθαι καὶ ἐκλέγειν καὶ ἀποκαθιστᾶν κοινῇ γνώμῃ αὐτῶν τὸν σεμνότερον καὶ ἀξιώτερον ἀναφανέντα.

Ὅστις δ' ἂν καὶ ὁποῖος ἐπιχειρήσῃ καὶ τολμήσῃ μετακινήσαι πῶς καὶ ἀνατρέψαι τὰ ἐν τῇ παρόντι συνοδικῶς ἐπικυρωθέντα περὶ τοῦ εἰρημένου Μοναστηρίου, μετοχίου γεγονότος τοῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ κατὰ τὴν Πελοπόννησον μεγάλου Σπηλαίου, ὁ τοιοῦτος, ὁποῖός ἂν ἢ τάξεως καὶ βαθμοῦ, ἀφωρισμένος εἴη ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου παντοκράτορος, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος καὶ τυμπανιαὶος, καὶ πάσαις ταῖς πατριαρχαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος καὶ ὑπόδικος. Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν καὶ διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ καταστρωθὲν ἐν τῇ ἱερῇ μεμβράναις γράμμα, καὶ σταυροπηγιασθὲν, καὶ καταστρωθὲν ἐν τῇ ἱερῇ κώδῃ τῆς κατ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐδόθη τῇ ῥη-

θέντι ἡγουμένῳ κυρίῳ Βησσαρίωνι. Ἐν ἑτῇ Σωτηρίῳ χιλιοστῇ ἑπτακο-
σιοστῇ ἔκτῳ, κατὰ μῆνα Ἰούλιον ἐπινεμήσεως δ'.

Προκόπιος ἑλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως,
Νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἐφέσου Σαμουήλ.	Κυζίκου Ἀγάπιος.
Ἡρακλείας Μεθόδιος.	Χαλκηδόνος Παρθένιος.
Νικομηδείας Ἀθανάσιος.	Θεσσαλονίκης Ἰάκωβος.
Δέρκων Ἀναΐας.	Δράμας Γρηγόριος.
Ἀδριανουπόλεως Καλλίνικος.	Ναυπλίου Μελέτιος.

Ε'.

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΙΝΟΠΟΛΕΩΣ,
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ, ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

† Ἡ κηδεμονία καὶ πρόνοια τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἱερῶν καὶ
σεβασμίων Μοναστηρίων, τῶν εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ μνημόσυνον αἰώνιον τῶν
ὀρθοδόξων κατὰ καιροὺς ἀνεγγεγερμένων παρὰ φιλοθέων καὶ εὐσεβῶν ἁ-
γίων τῶν ἡγαπηκῶτων ἐξαιρέτως τὴν εὐπέπρειαν τῶν τοῦ Θεοῦ σκηνω-
μάτων, οὐ μόνον ὀφειλομένη ἐστὶ καὶ χρειώδης τοῖς παρ' αὐτοῦ ἡξιωμέ-
νοις τὴν προστασίαν καὶ μέριμναν καὶ διοίκησιν τῶν τοιούτων εὐαγῶν οἰκῶν,
ἀλλὰ καὶ πρὸ πάντων τῶν ἄλλων ἀναγκαιότατη καθέστηκεν. Ὅσα γὰρ συνι-
στῶσι τὴν εὐσέδειαν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ καθαρὰν λατρείαν χαρακτηρίζουσι,
καὶ πᾶσαν ἀρετὴν καὶ θεογνωσίαν τοὺς μουμένους ἐκδιδάσκουσι, καὶ τὴν
τῶν ψυχῶν σωτηρίαν ἐπιδραβεύουσιν, ἐν τούτοις τοῖς ἱεροῖς σκηνώμασι
διενεργεῖσθαι ὀφείλουσι καὶ διεκπεραιεῖσθαι ταύτην τοι καὶ ἡ τούτων δια-
δοχὴ καὶ συντήρησις ζέοντι πόθῳ φιλοθέως ἀνέκαθεν ἐσπουδάζετο τοῖς
εὐαγγελικῶς προϋσταμένοις τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ, καὶ ἡ τούτων σύντονος
μέριμνα καὶ φροντίς οὐ διέλιπε ποτε ἀπαραιτήτως ἐνεργουμένη· καὶ γὰρ
ἀπρονόγητα ἐναπομείναντα καὶ τῆς προσηκούσης κηδεμονίας ἐστερημένα εἰς
φθορὰν παρεκτρέπεται, καὶ κατὰ μικρὸν ἐξίτηλα γίνεται, καὶ τῷ τῶν ὀρ-
θοδόξων πληρώματι μεγάλη βλάβη καὶ ζημία προστρίβεται. Διὸ καὶ ἡ
μετρίότης ἡμῶν, κατὰ θεῖαν νεῦσιν τοὺς πνευματικὸς οἶακας τοῦ παγ-
κοίνου σκίφους ἐγκχερισμένη, οὐ διαλείπει ἀποδέχεσθαι εὐμενῶς τὰς
θεοφιλεῖς αἰτήσεις τὰς ὑπὲρ τῶν ἱερῶν σκηνωμάτων γινόμενας, ἐπὶ τῷ
κατασφαλίζεσθαι αὐτὰς καὶ ἐπικυροῦσθαι, εἰς διαμονὴν καὶ συντήρησιν
τῶν ἱερῶν καταγωγῶν. Καὶ γὰρ προσεκομισθὴ ἡμῖν καὶ πάσῃ τῇ περὶ
ἡμᾶς ἀδελφότητι καὶ ἁγίᾳ συνόδῳ ἐν πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν σιγι-
λιῶδες γράμμα, ἐκδοθὲν ἐπὶ τοῦ προκατόχου ἡμῶν κατὰ τὸ παρελθυθὸς χι-
λιοστὴν ἑπτακοσιοστὴν ὀγδοηκοστὴν ἔκτον σωτήριον ἔτος, κατὰ μῆνα Ἰούλιον

ἐπινεμήσεως τετάρτης, περιέχον, ὅτι τὸ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Χαλκηδόνος ἐν τῇ
νήσῳ Ἀντιγόνου κείμενον ἱερὸν καὶ σεβασμίων μοναστήριον τιμώμενον ἐπ'
δνόματι τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, οἱ χρήσιμοι μαχίστερες
τοῦ ρουφετίου τῶν καπῆλων τῶν δουλευόντων ἐν τῇ βασιλευούσῃ τῶν πό-
λεων κατὰ τὸ Φανάριον, δηλαδὴ, Τσουπαλή, καὶ Γαλατὰ, καὶ Κοντο-
σκάλλιον καὶ Ὑψωμαθεῖα, θεῖον ζῆλον ἀναλαβόντες περιποιήσαντο αὐτό,
καὶ οὐκ ὀλίγους ἀγῶνας κατέβαλον εἰς ἀνάκτησιν αὐτοῦ· τοῦ δὲ σκοποῦ
αὐτῶν μὴ εἰς ἔκβασιν ἐλθόντος, ἡτήσαντο ἐνθέρμως συνενῶσαι αὐτὸ τῷ
κατὰ τὴν Πελοπόννησον κειμένῳ ἱερῷ ἡμετέρῳ πατριαρχικῷ καὶ σταυρο-
πηγιακῷ μοναστηρίῳ τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τοῦ Με-
γάλου Σπηλαίου ἐπικεκλημένῳ, εἰς ἀνάσφωσιν αὐτοῦ καὶ ἀγαθὴν κατάστα-
σιν, ἐνοριακοῦ μὲν τοι τυγχάνοντος. Καὶ δὴ τὴν ἀφιέρωσιν αὐτοῦ ταύτην
ἀποδεξάμενοι οἱ τοῦ πατριαρχικοῦ ἡμῶν καὶ σταυροπηγιακοῦ Μοναστη-
ρίου ὁσιώτατοι Πατέρες, οὐκ ὀλίγους ἀγῶνας καταβαλόντες, περιποιή-
σαντο πρὸς αὐξήσιν καὶ βελτίωσιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἵνα διαμένη ἀπὸ τοῦδε
καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἀναφαίρετον καὶ ἀναπόσπαστον ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ
ἡμῶν ἐκείνου μοναστηρίου τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἐξητήσαντο ἐνθέρμως
ἀναδειχθῆναι καὶ τοῦτο ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ σταυροπηγιακόν,
ἐλεύθερον, ἀδούλωτον, ἀκαταπάτητον, καὶ ἀνεπηρέαστον καὶ ἀσύδοτον,
καὶ πάντῃ ἀνενόχλητον παρὰ παντὸς προσώπου ἱερωμένου καὶ λαϊκοῦ,
ἡνωμένον δέ, ᾗ προσηλωμένον τῷ πατριαρχικῷ ἡμῶν Μοναστηρίῳ τοῦ
Μεγάλου Σπηλαίου, συναίνουτων ἐν τούτῳ καὶ τῶν μαχιστέρων ἐκ τοῦ
ρουφετίου τῶν καπῆλων, καὶ πρὸ πάντων στέργοντος καὶ ἀποδοχομένου
τὴν ἔνωσιν ταύτην τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Χαλκηδόνος, ὑπερίμου
καὶ ἐξάρχου πάσης Βιθυνίας, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητοῦ καὶ περιποθή-
του ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ κυρίου κυρίου Ἱερεμίου· ὅστις ἰδίαις
χερσὶ φέρων ἀπεκόμισεν. οἰκεία αὐτοῦ βουλὴ καὶ αὐθαιρέτῳ γνώμῃ καὶ
ἀδιάστῳ προαιρέσει, τὸ ῥηθὲν πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγιλιῶδες
γράμμα, ἐξαίτουμένος κατὰ ζῆλον φιλόθεον τὴν παντελὴ ἐλευθερίαν τοῦ
ῥηθέντος μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ τὴν ἐπισφράγισιν τῆς αἰ-
τήσεως τῶν ὁσιωτάτων Πατέρων, ὥστε ἀποκαταστηθῆναι αὐτὸ ἡμέτερον
πατριαρχικὸν σταυροπηγιακὸν μετὰ πάντων τῶν προσόντων αὐτῷ ἀφιε-
ρωμάτων, καὶ κτημάτων κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων, ἀδούλωτον, ἀσύδοτον
καὶ ἀκαταπάτητον, συνηνωμένον δέ καὶ προσηλωμένον τῷ ἱερῷ μοναστη-
ρίῳ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, καὶ μετόχιον ἐκείνου λεγόμενον ἀναφαίρε-
τον καὶ ἀναπόσπαστον. Ταύτην οὖν τὴν ἐνθερμον αἴτησιν αὐτῶν εὐμενῶς
ἀποδεξάμενοι, καὶ ταῖς προσηκούσαις εὐφημίαις καταστεψάμενοι, τὴν αὐτοῦ
ιερότητα, καὶ τὸν θεοφιλὴ αὐτοῦ σκοπὸν χριστομιμήτως προσηκόμενοι, ὡς
εὐλογον καὶ νόμιμον καὶ πρὸς ὠφέλειαν τοῦ ῥηθέντος ἱεροῦ Μοναστηρίου
ἀφορῶντα, ἐγνωμεν, γνώμῃ κοινῇ καὶ συνοδικῇ διαγνώσει, ἐπινεῦσαι πρὸς
τὸ αἶτημα αὐτῶν. Τοῦτου χάριν γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ

των περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τὸ ρηθὲν ἱερὸν καὶ σεβάσιμον μοναστήριον τοῦ ἀγίου ἐνδόξου καὶ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τῷ ἐκ τῆς νήσου Ἁντιγόνου, ὑπάρχῃ καὶ λέγῃται παρὰ πάντων γινώσκῃται ἡμέτερον πατριαρχικὸν σταυροπηγιακὸν μοναστήριον, μετὰ πάντων τῶν ἱερῶν αὐτοῦ σκευῶν καὶ κτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων κινήτων τε καὶ ἀκινήτων, τῶν τε ἡδὴ ὄντων, ἀμπελίων καὶ κήπων (μπαχτσέδων), καὶ τῶν εἰσέπειτα προσγεννησομένων ἀν' προσηλωμένον δὲ καὶ ἡγούμενον ἀναποσπάστως τῷ κατὰ τὴν Πελοπόννησον κειμένῳ σεδασμῷ ἡμετέρῳ πατριαρχικῷ καὶ σταυροπηγιακῷ μοναστηρίῳ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, καὶ γνωρίζεται μετόχιον ἐκείνου, δεσποζόμενον καὶ διακυβερνώμενον παρὰ τοῦ κατὰ καιροὺς ἐνταῦθα εἰς βασιλεύουσιν τὰς διατριβὰς ποιουμένου ὁσιωτάτου καθηγουμένου τοῦ Βλάχ Σαραγίου, μετοχίου τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, καὶ τῶν συνασκουμένων αὐτῷ Πατέρων, καὶ μόνον ὑπ' αὐτῶν διεξαγόμενον, ἐλεύθερον δέ, ἀδούλωτον, ἀσύδοτον, ἀκαταπάτητον, καὶ μηδὲν μηδὲν ὀφείλον διδόναι μήτε τῷ κατὰ τόπον ἀρχιερεῖ καὶ κυριάρχῃ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Χαλκηδόνος, μήτε ἄλλῳ τινι προσώπῳ ἱερωμένῳ καὶ λαϊκῷ μέχρις ὁδοῦ, μνημονευομένου ἐν αὐτῷ τοῦ κανονικοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ ἀκολουθίαις, ὡς νενόμισται καὶ εἴθισται τοῖς πατριαρχικοῖς ἡμῶν σταυροπηγιακοῖς μοναστηρίοις, μηδ' ἔχῃ ποτὲ ἄδειαν ὁ κατὰ καιροὺς ἱερωτάτος μητροπολίτης Χαλκηδόνος, μηδ' ἄλλος τις ὁποιασοῦν τάξεως καὶ βαθμοῦ, ἱερωμένος, ἢ λαϊκὸς ἐνωχλῆσαι τε καὶ καταπατήσαι τὴν ἐνεῦσαν αὐτῷ σταυροπηγιακὴν ἡμῶν χάριν καὶ ἐλευθερίαν, ἢ ἑλως ἀπατήσιν τινα πολλὴν ἢ ὀλίγην μέχρι καὶ τοῦ ἐλαχίστου προβαλεῖν ἢ βίαν ἐπινεγκεῖν τοῖς ἐν αὐτῷ συνασκουμένοις Πατράσι καὶ ἰδιώταις, ἐφ' οἷς αἰσθάνονται αἰτία καὶ προσφάσει. Οἱ δὲ ἐν αὐτῷ συνασκούμενοι Πατέρες ὀφείλουσι διάγειν ἐν εἰρήνῃ, καὶ πολιτεύεσθαι εὐτάκτως, καὶ ρυθμίζειν τὸν ἑαυτῶν βίον κατὰ τὸ μοναδικὸν ἐπάγγελμα καὶ πρὸς τὸν κανόνα τῆς ὀφειλομένης ἀσκήσεως. Καὶ ἐπειδὴ ἐν χρεῖα χειροτονίας καὶ ἀρχιερατικῆς λειτουργίας καὶ μνημοσύνου γίνονται, ἔχουσι πᾶσαν ἄδειαν προσκαλεῖν ὃν ἂν βούλωνται τῶν ἀρχιερέων, διὰ πατριαρχικῆς μέντοι ἐκδόσεως, ἐπὶ τῷ ἐκτελεῖν τὰς ἀρχιερατικὰς λειτουργίας καὶ μνημόσυνα καὶ χειροτονίας αὐτῶν μετὰ πάσης τῆς κανονικῆς παρατηρήσεως. Ἔτι δὲ ὁ κατὰ καιρὸν προϊστάμενος τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου ἡγουμενεύων, ὡς γηραιὸς καὶ ἄγιος, ἔχει ἄδειαν ἐκτελεῖν τὸ τῆς πνευματικῆς πατρότητος ἱερὸν λειτουργημα, καὶ ἐξομολογεῖν τοὺς προσερχομένους αὐτῷ συγκοινοβιότητος Πατέρας καὶ μοναχοὺς καὶ λοιποὺς χριστιανοὺς ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου, καὶ ἀνευρεῖν τὰ εἶδη τῶν καρδιῶν αὐτῶν, δι' ἐκκλησιαστικοῦ μέντοι ἐνταλτηριώδους γράμματος, ὡς νενόμισται. Τὰς δὲ ἐκλογὰς ἀποκαταστάσεις τῶν ἐν αὐτῷ προϊ-

σταμένων, καὶ τὰς λοιπὰς μοναστηριακὰς διοικήσεις ἔχουσι ποιεῖν τῇ εὐδότησει καὶ γνώμῃ τῶν πρωτίστων Πατέρων τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, μηδὲν τολμώντες ἐν μηδὲν παραβῆναι καὶ ἀθετηῖν τὴν ἐπιχωρηγηθεῖσαν αὐτῷ σταυροπηγιακὴν χάριν, κατὰ τὴν ἐνωσιν καὶ προσήλωσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἱερὸν Μοναστήριον τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Ὅς δ' ἂν καὶ ὁποῖος ἐπιχειρήσῃ οἰκοδόμῃ τρόπῳ ἀνατρέψαι ὁποσοῦν τῇ ἐν τῷ παρόντι συνοδικῷ ἀποφαιθέντα, καὶ ἐπικυρωθέντα, καὶ ὑπὸ δουλείαν ἀγαγεῖν καὶ φόρον τὸ σταυροπηγιακὸν ἡμῶν τοῦτο Μοναστήριον, ἢ ἀποσπᾶσαι καὶ ἀποσενῶσαι ἀπὸ τοῦ ρυθέντος ἱεροῦ Μοναστηρίου τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ὁ τοιοῦτος, ὁποῖας ἂν ἢ τάξεως καὶ βαθμοῦ, ἀφωρισμένος ὑπάρχει παρὰ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδικαιρέτου καὶ μακαρίας Τριάδος, τοῦ ἐνδὲς τῇ φύσει καὶ μόνου Θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος καὶ τυμπανιστίας, καὶ πάσαις ταῖς Πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος, καὶ ὑπόδικος τῇ αἰωνίῳ ἀναθέματι, καὶ ἐνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γενένης. Ταῦτα γοῦν ἀπεφάνθη, καὶ κεκύρωται κατὰ κοινὴν γνώμην καὶ συνοδικὴν διάγνωσιν. Εἰς δὲ τὴν περὶ τούτων ἐνδείξιν καὶ διηγεσὶ τὴν ἀσφάλειαν ἀπελύθη καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγίλλωδες γράμμα, καταστρωθὲν ἂν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ ἐδόθη εἰς τὸ ρηθὲν ἱερὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ σταυροπηγιακὸν μοναστήριον τοῦ Ἀγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τὸ ἐν τῇ νήσῳ Ἁντιγόνου. Ἐν ἔτει αψ'ηβ' κατὰ μῆνα Ἰανουάριον ἐπινεμίσθη α'.

Νεόφυτος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως,
Νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Καισαρείας Γρηγόριος.

Ἡρακλείας Μεθόδιος.

Νικομηδείας Ἀθανάσιος.

Δέρκων Ἀνανίας.

Ἐφέσου Σαμουήλ.

Κυζίκου Ἀγάπιος.

Χαλκηδόνος Ἱερὸθεός.

Ἀρτις Μακάριος.

ΣΤ'.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ, ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

† Ὅσα μὲν κατὰ τοὺς θεῖους θεσμοὺς καὶ τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικοὺς καὶ συνοδικοὺς κανόνας τυγχάνει διακυβερνώμενα, πολλὴν ἔχουσι τὴν χάριν παρὰ Θεοῦ, καὶ τὸ κλέος μέγιστον ὅσα δὲ τοῦναντίον παραβαίνει τῶν ὁρῶν ἐκτρεπόμενα, ἐν τούτοις προφανὴς ἡ ἀκοσμία καὶ κατὰ διήλος ἡ φθορά, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἡ τῶν ψυχῶν ἀπώλεια. Εἰ γάρ, καθάπερ οἱ περὶ τῶν καθ' ἕκαστα ἐκκλησιῶν νόμοι, οὕτω καὶ οἱ περὶ τῶν σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων, τῶν ὑπὸ τῷ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικῷ καὶ οἰκουμενικῷ Θρόνῳ ἀπαράτρεπτοι δια-

φυλάττοντο, καὶ τῆς κατὰ νόμους ἐπιμελείας καὶ προστασίας ἀκχεῖνα ἡξιοῦντο παρὰ τῶν αἰ πατριαρχευσόντων, οὐκ ἂν τσαύτα καὶ τηλικαῦτα τὰ δεῖνὰ τοῖς μοναστηρίοις συνέβαινεν· ἀλλ' ἐπειδὴ, οὐκ εἰδόμενοι ὅπως τῶν ἱερῶν παρημελημένων νόμων, εἰς τσαύτην προήλθον ἀκαταστασίαν καὶ ἐλευσίνην ἀπώλειαν τὰ ἱερὰ ταῦτα καταγώγια, διὰ ταῦτα εὐθὺς ἀνελήφθον ἡμῖν τοὺς οἰκτας τοῦ παγκοίνου τούτου σκάφους, ἔδοξε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ παρημελημένα αὐτὰ εὐαγγῆ μοναστήρια διωρθώσασθαι, ἀφορῶσι πρὸς τὸ ἐκείνων συμφέρον, ὡς μέλη γνήσια ὄντα τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ τῇ σταυροπηγιακῇ καὶ πατριαρχικῇ προνομίᾳ τιμημένα· ἄλλως τε οὐδὲ καινοὺς τινας ἀφ' ἑαυτῶν νόμους φέρομεν, ἀλλ' ἀρχαίους τοῖς ἐνασκουμένοις καὶ γεραροῦς. Τὴν γὰρ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων προστασίαν τοῖς ἐπισκόποις ἐπιτρέπουσιν οἱ ἱεροὶ νόμοι καὶ κανόνες, τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον προτίθεσθαι διακελεύμενοι, ἵνα εἴγῃ δέοντο, καὶ αὐτοὶ μεταλαμβάνουσιν, ὃν τρόπον ὁ λη'. τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Κονών, καὶ ὁ κε'. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἡ ἐν Χαλκηδόνι· οὐμὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ, ἕ, τε ια'. καὶ ὁ ιβ', καὶ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ ὁ ιε'. καὶ ὁ μθ'. τῆς ἐν Τρούλλῃ, καὶ ἄλλοις πλείστοι ἔσοι σεπτοὶ νόμοι καὶ κανόνες σαφῶς φαίνονται τὴν τῶν ἱερῶν μοναστηρίων ἐξουσίαν τοῖς ἐπισκόποις διδόντες, ὥστε μεταλαμβάνειν μὲν καὶ αὐτοὺς τῶν δεόντων, εἴγῃ δέοντο εἰς τὰς ἐκ αὐτῶν χρείας, τὴν δὲ περὶ ἐκεῖνα ἐπιμελείαν μεγίστην τε καὶ ὡς Θεοῦ ἐφορῶντος ποιεῖσθαι, ἵνα προστατεύωσιν αὐτῶν, καὶ οἰκονόμους καὶ ἐπιτρόπους καὶ ἡγουμένους ἀποκαθιστῶσιν ἐν αὐτοῖς, καλῶς περὶ τῆς αὐξήσεως καὶ βελτιώσεως τούτων ἐπιμελούμενοι, ἵνα μὴ δι' ἀμέλειαν ἐνοχοὶ γένονται τοῖς ἐκ τῶν νόμων ἐπιτιμίαις. Οἱ δὲ οἰκονόμοι, ἡγούμενοί τε καὶ ἐπίτροποι, διαμένωσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπισκόπων, καὶ δίχα τῆς ἀδείας αὐτῶν μὴ τε πωλῶσι μὴτ' ἀγοράζωσι μοναστηριακὸν τι κτήμα, ἀλλ' οἰκονομῶσι καλῶς πρὸς τὴν ἐκείνων ὁδηγίαν καὶ ἄδειαν· ὅπως μὴ αὐτοί, ὡς ἀνατρέποντες τοὺς ἐκκλησιαστικούς τούτους ὅρους καὶ κανόνες, βαρυτάτους ὑποπέσωσι τοῖς ἐπιτιμίαις καὶ τιμωρίαις. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ θεοὶ νόμοι ἀποφαίνονται περὶ τῶν ἱερῶν μοναστηρίων· τούτων δὲ τὰ μὲν τοῖς κατὰ τόπον ἐπιτετραμμένοις ἐνοριακῇ τῆς προσηκούσης ἀρχιερατικῆς, ὡς εἰκόσ, ἐπ' αὐξήσει τυγχάνει ἐπιμελείας· μόνα δὲ τὰ τῇ σταυροπηγιακῇ ἀξίᾳ τιμημένα, οὐκ οἶδαμεν ὅπως, πρὸ χρόνων πολλῶν παρημέληται καὶ δέον, ὡς Θεοῦ ἐφορῶντος διοικεῖσθαι αὐτά, καὶ ἐκ παντὸς τρόπου ἐπιμελείας τῆς ἀναλόγου ἀξιοῦσθαι, ὅπως τῶν ἐν αὐτοῖς ἀγαθῶν, τὰ μὲν ὑπάρχοντα διαμένῃ, περιποιῇται δὲ τὰ προσγενησόμενα αὐ· τῶν δὲ φαύλων, τὰ μὲν προσόντα ἀποδιοπομπῇται, τὰ δὲ συμβησόμενα ἂν διακωλύωνται. Τοιαύτην οὖν κατὰ νόμους τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἀπάντων τῶν σταυροπηγιακῶν ἡμῶν μοναστηρίων· καθόλου φροντίδα κατεβάλλομεν,

ἐπιθέμενοι, κατὰ κοινὴν γνώμην καὶ συνοδικὴν διάγνωσιν, ἱερὸν τόμον ἀποφαινόμενον συνῶδὰ τοῖς ἱεροῖς νόμοις, καὶ τοῖς ὡς γραφομένοις, περὶ τῆς ἐξῆς ἀρίστης διοικήσεως ἐκάστου σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου, καὶ εὐνομίας τῶν ἀσκουμένων ὁσιωτάτων Πατέρων, καὶ τῆς δυνατῆς ἀντιλήψεως καὶ ἀμέσου προστασίας αὐτῶν παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀνανεύοντες τὰ παλαιγενῆ πατριαρχικά καὶ συνοδικὰ αὐτῶν σιγίλλια θεωρεάν, καὶ ἐπικυροῦντες ἅπασι τὰ σταυροπηγιακὰ αὐτῶν προνόμια εἰς διενεκὴ συντήρησιν αὐτῶν καὶ ἀσφάλειαν μὴ δεόμενα ποτὲ ἀνανεώσεως καὶ ἐπικυρώσεως· ὡς καὶ περὶ τοῦ ἐν τῇ κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐπισκοπῇ Κερνίτζης ἱεροῦ καὶ σεβασμίου Μοναστηρίου τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, ἐπικεκλημένου Μέγα Σπήλαιον. Ἐνεφανίσθη γὰρ ἡδὴ ἡμῖν πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγίλλωδες γράμμα τοῦ αἰοδίου ἐν πατριάρχαις Παίσιου, ἐπικυροῦν ἴσον ἀρχαίου συνοδικοῦ γράμματος τοῦ αἰοδίου Παρθενίου, περιέχοντος, ὅτι τὸ Μοναστήριον τοῦτο ἔχει τὴν σεπτὴν καὶ ἱερὰν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος τὴν ἱστορηθεῖσαν παρὰ τοῦ πανευφήμου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ· καὶ ὅτι ἀνέκαθεν διὰ σιγίλλων καὶ βασικῶν χρυσοβούλων σταυροπηγιακῇ ἀξίᾳ τετίμηται· καὶ ὅτι ἐν συμβάσει ἐκεῖ πυρκαῖα, κατακκέντων πάντων τῶν ἐν τῇ σκευοφυλακῇ χρυσοβούλων, σιγίλλων, καὶ ἄλλων γραμμάτων τε καὶ πραγμάτων, μόλις σ' ἐκεῖ Πατέρες ἡδυνήθησαν διασῶσαι τὴν ῥηθεῖσαν ἱερὰν εἰκόνα, χάριτας βρύουσαν τοῖς μετ' εὐλαθείας προσερχομένοις· καὶ ἀποφαινόμενον ἵνα τὸ Μοναστήριον τοῦτο, κατὰ τὸ ἐκπαλαι, ὑπάρχῃ πάντῃ ἐλευθερον σταυροπηγίον, μετὰ τῶν ὑποτελούντων αὐτῷ ἐν διαφόροις τόποις κειμένων μετοχιῶν, ἅτινα εἰσι ταῦτα· Τὸ κατὰ τὰ Μαύρα Βουνὰ μετόχιον σὺν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Νικολάου, καὶ τοῖς συνημμένοις αὐτῷ τόποις· τὸ κατὰ τὰ Τρυπία μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ τῶν τόπων αὐτοῦ· ὁ ἅγιος Νικόλαος μετὰ τῶν ἐλαιούφων καὶ τῶν τόπων αὐτοῦ· τὸ κατὰ τὴν Πανηγυρίστραν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀγίας Τριάδος, καὶ τῶν τόπων αὐτοῦ τὸ κατὰ τὸν Σταυροέλατον μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Εἰσοδίων καὶ τῶν τόπων αὐτοῦ τὸ κατὰ τὴν Σάλμηναν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τῶν τόπων αὐτοῦ· τὸ κατὰ τὰ Σταυρία μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀγίας Μαρίνης, καὶ τῶν τόπων αὐτοῦ· τὸ κατὰ τὴν Γουμένισσαν σὺν τοῖς τόποις αὐτοῦ· τὸ ἐν τῇ παλαιᾷ Πάτρᾳ ὁσπῆτιον σὺν ἄλλοις τόποις· τὸ ἐν Καλαμικῇ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν τόπων αὐτοῦ· τὸ Μέγα Ἀμπέλιον μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου· τὸ ἐν τῇ Βουσιτῇ μετόχιον μετὰ τῶν τόπων αὐτοῦ, καὶ ὅσα ἄλλα ἀμπέλια, χωράφια, κήπους, δένδρα, καὶ ἄλλα ἀφιερῶματα ἔχει ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Παλαιῶν Πατρῶν καὶ ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῇ ἐπισκοπαῖς, μετὰ τούτων σὺν καὶ μετὰ πάντων τῶν λοιπῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτοῦ ὑπάρχει σταυροπηγίον· καὶ ὅπως ὁ ἡγούμενος ἔχῃ τὴν ἄδειαν σφραγίζειν ἀναγνώστας ἔνδον τῆς Μονῆς· καὶ

παρέχειν ἄδειαν καὶ τοῖς ἀξίοις ἱερομονάχοις δέχεσθαι τοὺς λογισμοὺς τῶν συνασκειμένων Πατέρων, καὶ μηδεὶς τῶν ἡγουμένων δύνηται καθιστῆν ἐπιτρόπους κοσμικοὺς καὶ λαϊκοὺς ἄνδρας, ἐπὶ τῇ θεωρεῖν τὰς μοναστηριακάς αὐτῶν ὑποθέσεις, ἀλλ' ὑπὸ τῆς κοινότητος τῶν Πατέρων αὐτὰ διαπεραίνονται· καὶ μηδεὶς τῶν προσηλωθέντων τῇ Μονῇ ταύτῃ δύνηται λειποτακτεῖν ἄνευ ἀδείας τοῦ ἡγουμένου, καὶ νομίμου αἰτίας· ὁ δὲ παρὰ ταῦτα πράττων, ἱερωμένος μὲν, ἔνοχος, ὑπάρχει καὶ χαιρέσει, μοναχὸς δὲ ἀφορισμῷ, μέχρι τοῦ ἐπιστρέψαι εἰς τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ. Εἰς ἀνακρίνισιν οὖν τούτου γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τὸ Μοναστήριον τοῦτο μετὰ τῶν ἀνωτέρω ἀπηριθμημένων μετοχῶν αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοῦ ἐν τῇ νήστῃ Ἀντιγόνου μοναστηρίου τοῦ ἀγίου Γεωργίου Καρύπι ἐπιλεγόμενου, ὄντος καὶ κείνου μετοχίου τοῦ μοναστηρίου τούτου, κατὰ τὸ ἐπὶ τοῦ προπατριαρχεῦσαντος Νεοφύτου πατριαρχικῶν συνοδικῶν σιγίλλωδες γράμματα, καὶ μετὰ τῆς ἐν τῇ Βλάχ Σαραγίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν Ταχτά Μιναρὲ Ἐκκλησίας τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, κατὰ τὰ περὶ τούτου πανέκκλημπρα αὐθεντικὰ χρυσόβουλλα, καὶ μετὰ τοῦ νεωνήτου μετοχίου τοῦ Ἀλῆ Τσελεπῆ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, καὶ μετὰ πάντων τῶν λοιπῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων αὐτοῦ καὶ ἀφιερωμάτων κινήτων τε καὶ ἀκινήτων, τῶν τε ἡζῆ ὄντων καὶ τῶν εἰσέπειτα προσγενησομένων ἂν, ὡς ἀνέκαθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, οὕτω καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον ὑπάρχει καὶ λέγεται καὶ παρὰ πάντων γινώσκεται ἡμέτερον πατριαρχικόν, σταυροπηγιακόν, ἀδούλωτον, ἀκαταπάτητον καὶ ὅλως ἀνενόητον παρ' οὐτινοσούν προσώπου ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, μνημονευμένου ἐν αὐτῇ τοῦ κανονικοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος, ἔχον τὸ προνόμιον κατὰ πατριαρχικὴν φιλοτιμίαν, ὥστε τὸν κατὰ καιροὺς ἐν αὐτῇ ἡγούμενον, ἐν ταῖς ἑορτασίμοις ἡμέραις, φορεῖν ἐπ' ἐκκλησίαις μανδύαν, προχειρίζομενον καὶ πατερίτζαν. Ἀποφαινόμεθα δὲ καὶ τὸ ἐφεξῆς ἵνα, πρῶτον μὲν ὑπάρχει ἀπηλλαγμένον πάσης ἐξαρχικῆς ἐξουσίας καὶ δεσποτείας· δευτέρου δέ, λόγῳ ὑποταγῆς, ἀποδιδῶν καθ' ἑκάστον ἔτος ἀπαραιτήτως γρόσια τριακόντια εἰς τὸ κοινὸν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ λαμβάνῃ ἐξοφλητικὴν ἀπόδειξιν· καὶ οὕτως ἡ διατηροῦν τὸ ἀρχαῖον γεραρὸν τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας προνόμιον, καὶ καλῶς διοικούμενον, ὡς μέλος γνήσιον τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγιοτάτου ἀποστολικοῦ καὶ πατριαρχικοῦ Θρόνου· ὁ δ' ἐν αὐτῇ κατὰ καιροὺς ἡγούμενος, ὡς περὶ ὁ Ἀρχιερεὺς, οὕτω καὶ αὐτὸς γράφῃ ἀμέσως πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλην Ἐκκλησίαν, καὶ ζήσῃται τῆς προσηκούσης ὑπερασπίσεως ἐν ταῖς συμβαινούσαις χρεῖαις καὶ ὑποθέσεσι· τρίτον, ἵνα διαφυλάττωνται καταγεγραμμένα ἐν τῇ διωρισμένῃ κώδῃκι τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας

ἅπαντα τὰ κτήματα καὶ ἀφιερώματα αὐτοῦ καὶ τὰ χρῆμα καὶ τὸ τοῦ ἡγουμένου ὄνομα· τέταρτον, τὸ σιγίλλιον αὐτοῦ ἔχει μὲν ἀπαράτρεπτον καὶ ἀπαράβατον, μὴ δεόμενον ποτὲ ἀνανεώσεως καὶ ἐπικυρώσεως ἐκκλησιαστικῆς· πέμπτον, ἐπειδὴ ἐν στερήσει ἡγουμένου γένωνται, φυλαττομένης ἀπαράβατο τῆς ἀρχαίας μοναστηριακῆς τάξεως, ἔχουσιν ἄδειαν ἐκλέγειν ἕνα ἐκ τῆς συνοδίας αὐτῶν, τὸν κοινῶς ἀναφανέντα ἀξίον, καὶ τοῦτον ἀποκαθιστῆν ἡγούμενον, ἐκτὸς εἰμὴ εἴη διαφωνία τῶν προκριτῶν Πατέρων περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου ἡγουμένου· τότε γὰρ δι' ἐνυπογράφων ἀναφορῶν ὀφείλουσιν ἀναφέρειν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην εἰς τὸν κατὰ καιροὺς οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, περιγράφοντες ἐν φόβῳ Θεοῦ τὰ ἡθῆ, τὸν βίον, καὶ τὴν φρόνησιν τῶν εἰς ἐκλογὴν ἐπὶ τῇ ἡγουμένει· προκειμένων μοναστηριακῶν Πατέρων, ἵνα, ἐπικρίσεως ἐκκλησιαστικῆς ἀκριβοῦς γενομένης πρὸς τὸ κοινὴ συμφέρον τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου, ἀποκαθιστᾶται διὰ πατριαρχικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γράμματος καὶ διορίζηται ὁ νέος ἡγούμενος, σημειμένου καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐν τῇ ῥηθέντι κώδῃκι· ἕκτον, ἡ σφραγὶς τοῦ μοναστηρίου νὰ διαιεσθῇ εἰς τμήματα τέσσαρα, καὶ ἡ μὲν λαβὴ παρακατατεθειμένη ὑπάρχει τῇ ἡγουμένῳ, τὰ δὲ τέσσαρα τμήματα, τέσσαρσι συγκοινωβιάταις Πατράσι, ἐκλεγομένοις κοινῶς παρὰ πάντων τῶν συγκοινωδιατῶν Πατέρων· ἔβδομον, οἱ ἐπιτετραμμένοι τὰ τέσσαρα τμήματα καὶ τὴν λαβὴν, μὴ ἔχουσιν ἄδειαν καθ' ἑαυτοὺς σφραγίσαι μοναστηριακάς χρεωστικὰς ὁμολογίας, ἀλλ' ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν προκριτότερων ἐν τοῖς συγκοινωβιάταις ὑπογεγραμμένων καὶ κείνων ἰδίαις χερσίν· αἱ δὲ μὴ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον γεγραμμέναι καὶ σφραγισμέναι ὁμολογίαι νομίζονται μὴ τοῦ μοναστηρίου, ἀλλ' ἰδίαι τῶν κατ' ἰδίαν σφραγισάντων, καὶ ἐκεῖνοι ἐξ ἰδίων ἀποπληρῶσι τὰς ἐμπεριεχομένας ἐν ταῖς τοιαύταις ὁμολογίαις χρηματικὰς ποσότητας· οὗτοι δὲ, δηλαδὴ ὁ ἡγούμενος μετὰ τῶν τεσσάρων τῶν ἐπιτετραμμένων τὰ τῆς σφραγίδος τμήματα, ἔχουσι πᾶσαν πληρεξουσιότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτιμᾶν, σωφρονίζειν, ἀποβάλλειν ἐκ τῆς Μονῆς τοὺς ἀτακτοῦντας καὶ ἐκνευροῦντας τοὺς μετερχομένους τὸ ἄθλον τῆς ἀσκήσεως, καὶ μὴ πειθομένους, τελευταῖον, διὰ κοινῆς αὐτῶν ἀναφορᾶς ἀναγγέλλειν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅγδοον, μηδεὶς τοῦ Μοναστηρίου τούτου δύνηται πωλεῖν τοῦ λοιποῦ μοναστηριακῶν ὑποστατικόν, ἄνευ τῆς νομίμου εἰδήσεως τοῦ κατὰ καιρὸν οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, εἰμὴ μόνον τὰς κατ' ἔτος ἐπικαρπίας, καὶ τὰ γεννήματα, καὶ τὰ μοναστηριακὰ θρέμματα, διὰ τὰς ἀναγκαίας αὐτῶν χρεῖας· ἔνατον, ἐπειδὴ ἐν χρεῖᾳ χειροτονίας γένωνται, ἔχουσιν ἄδειαν προκαλεῖν εἰς τὸ σταυροπηγιακὸν ἡμῶν τοῦτο Μοναστήριον, ὃν ἂν βούλυνται τῶν ἀρχιερέων φέροντα ἔγγραφον ἄδειαν πατριαρχικὴν καὶ συνοδικήν, ἐπὶ τῇ ἐκτελεῖν αὐτὰς μετὰ πάσης τῆς κοινωνικῆς παρατηρήσεως· δέκατον δὲ καὶ τελευταῖον, ὀφείλουσιν οἱ ἐν αὐτῇ συνασκειόμενοι ὁσιώτατοι Πατέρες φυ-

λάττειν τὰ ἐν τῇ παρόντι ἐκτεθέντα, ἀπαράτρεπτα, καὶ ἀπαράβατα διὰ παντός, καὶ πείθεσθαι τῇ κατὰ καιροῦς ἡγουμένῳ, καὶ διάγειν σεμνῶς, εἰρηνικῶς, καὶ ἀμέμπτως κατὰ τὸν τύπον τοῦ μοναχικοῦ ἐπαγγέλματος. ἀφορῶντες πρὸς τὴν κοσμιότητα αὐτῶν καὶ τὴν κατὰ Θεὸν διαγωγὴν καὶ πολιτείαν, καὶ πρὸς τὴν βελτιώσιν καὶ αὐξήσιν τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν τούτου σταυροπηγιακοῦ καταγωγίου, ἐπόμενοι τῇ θεοφιλεῖ σκοπῇ τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἀγρόπῳως προνοούσης περὶ τῆς εὐσταθείας τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ σταυροπηγιακῶν ἱερῶν μοναστηρίων, καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις διαφυλάττειν τὴν ἀρχαίαν διατύπωσιν ἀπαράτρεπτον. Ὅστις δὲ καὶ ὅποτος τῶν χριστιανῶν ἱερωμένος ἢ λαϊκός, ὁποιασοῦν τὰ ἐν τῇ παρόντι νομίμως καὶ κανονικῶς ἀποφανθέντα, καὶ ἀνατρέψα τι τῶν ἀνωτέρω καταγεγραμμένων, ὁ τοιοῦτος ἀφωρισμένος εἶη καὶ κατηραμένος, καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ μετὰ θάνατον ἄλλως, καὶ πάσαις ταῖς Πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος, καὶ ὑπόδικος καὶ ἔνοχος τῇ αἰωνίῳ πυρὶ τῆς γένεσης. Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν, καὶ διηγετικὴ ἀσφάλειαν, ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγίλλωδες γράμμα ἐν μεμβράναις, καταστρωθὲν ἅπῃ τῇ ἱερῇ κώδῃ: τῆς κατ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας τῇ ἐπ' αὐτῇ τούτῳ διορισθέντι, καὶ ἐδόθη εἰς τὸ ῥηθὲν μοναστήριον. Ἐν ἔτει Σωτηρίῳ, χιλιοστῇ ἐπτακοσιοστῇ ἐννενηκοστῇ ὁγδόῃ, κατὰ μῆνα Φεβρουάριου, ἐπινεμήσεως πρώτης.

Γρηγόριος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως,

Νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἐφέσου Σαμουήλ.

Ἡρακλείας Μελέτιος.

Κυζίκου Ἰωαννίκιος.

Νικομηδείας Ἀθανάσιος.

Νικαίας Καλλίνικος.

Δέρκων Μακάριος.

Θεσσαλονίκης Γεράσιμος.

Νεοκαισαρείας Ἡσαΐας.

Λαρίσης Διονύσιος.

Εὐρίπου Ἰερόθεος.

Ζ'.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΓΚΙΚΑΣ ΒΕΟΒΟΔΑΣ,
ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΚΑΙ ΗΓΕΜΩΝ ΠΑΣΗΣ
ΟΥΓΚΡΟΒΛΑΧΙΑΣ.

Μέγιστον ὄντως καὶ ἐπαινετὸν παρὰ τε Θεῷ καὶ ἀνθρώποις τὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐκοσμίας μεριμνᾶν τοὺς ἐν ἀρχῇ ὄντας, καὶ τῆς τῶν ἱερῶν καταγωγίων συστάσεως καὶ βελτιώσεως φροντίζειν, καὶ τῆς καλῆς διαγωγῆς αὐτῶν κηδεῖν καὶ μέγιστον κόλμημα πρὸς Θεὸν οἱ οὕτω διακείμενοι κέκτηνται, καὶ ἐν ἀγαλλιάσει ψυχῆς κατὰ τὸν προφητάνακτα Δαβὶδ μετὰ παύρησις τῇ Θεῷ ἐκδοῦσι, «Κύριε ἡγάπησα εὐπράπειαν οἴκου σου καὶ τόπον σκηνώματος δόξης σου», καὶ τὴν ἐκ τῶν σωτηρίαν

διὰ τοῦτο θαῤῥοῦσι παρὰ Θεοῦ ζητεῖν λέγοντες, «Μὴ συναπαλὲσης μετὰ ἀσεβῶν τὴν ψυχὴν μου, καὶ μετὰ ἀνδρῶν αἱμάτων τὴν ζωὴν μου» ὥστε οἱ περὶ τὴν σύστασιν τῶν ἱερῶν καταγωγίων προσανέχοντες, καὶ τῆς τούτων συστάσεως τε καὶ εὐπρεπείας ἐφίεμενοι εὐτόλμως παρὰ Θεοῦ τὴν ἄφεσιν τῶν ἑαυτῶν ἁμαρτιῶν ἐξαιτοῦνται, ἐξιλεούμενοι τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα διὰ τῆς πρὸς τοὺς ἱερούς αὐτοῦ ναοὺς μερίμνης τε καὶ ἐπιμελείας καὶ μάλα δικαίως, ἐν αὐτοῖς γὰρ ὑμνεῖται τὸ ἅγιον αὐτοῦ ὄνομα ἀενάως, καὶ δοξολογεῖται παρὰ πάντων τῶν εὐσεβῶν μετὰ συντριβῆς καρδίας καὶ ταπεινώσεως. Αὐτῆς τοίνυν ταύτης τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐκοσμίας, κατὰ μίμησιν τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀοιδίου θεοῦ ἡμῶν Ἰωάννου Γκίκα Βοεβόδα καὶ λοιπῶν φιλελημονίων ἀδελφῶν ἡμῶν Αὐθεντῶν, φροντίζοντες καὶ ἡμεῖς κατ' ὀφειλὴν ἀπαράιτητον, καὶ τῆς τῶν ἱερῶν καταγωγίων συστάσεως ὑπὲρ τι ἄλλο ἐφίεμενοι, ἐγνωμεν, ὡς θεόθεν τὴν διοίκησιν τοῦ αὐθεντικοῦ Θρόνου τῆς Δακίας λαχόντες καὶ τὰς αὐθεντικὰς αὐτῆς ἡνίας διέποντες, τὴν ἐν τῇ βασιλευσούσῃ τῶν πόλεων κειμένην ἱερὰν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ Β λ ἄ χ Σ ε ρ ἄ γ ι ο ν κατὰ τὸν Τ α χ τ ἄ Μ ι ν α ρ ἔ, σεμνυνομένην ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου Κοιμήσεως, ἰδίαν οὖσαν τῆς αὐθεντίας Οὐγκροβλαχίας, προσηλωσάμενοι καὶ ἀφιερῶσαι τῇ ἐν Πελοποννήσῳ οὐσῇ σεβασμῇ μονῇ βασιλικῇ τε καὶ πατριαρχικῇ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς ἱστοριθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, ἐπικαλούμενη τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἐπὶ τῇ ἐπισκέπτεσθαι παρὰ τῶν ὁσιωτάτων Πατέρων τῆς αὐτῆς μονῆς, διακυβερνᾶσθαι τε καὶ διεξάγεσθαι διὰ παντός πρὸς σύστασιν αὐτῆς κρεῖττονα καὶ εὐκοσμίαν καὶ αὐξήσιν καὶ βελτιώσιν καὶ δι' αὐθεντικοῦ ἡμῶν χρυσοδοῦλλου τὴν ἀφιέρωσιν ταύτην ἐπικυρῶσαι, ἐπὶ τῇ ἔχειν διὰ παντός τὸ μόνιμον, καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἀμετάτρεπτον καὶ ἀμεταποίητον συμφύφων ὄντων ἐπὶ τῇ ἀποφάσει ἡμῶν ταύτῃ, ὡς ὅλως θεαρέστῃ καὶ ἐνθέου ζήλου πλήρει, καὶ τῶν φιλιτάτων ἡμῶν υἱῶν. Καὶ δὴ γράφοντες ἀποφαινόμεθα μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς πιστῶν ἀρχόντων τοῦ ἡμετέρου αὐθεντικοῦ διδανίου, τοῦ τε δηλαδὴ μεγάλου Β ο ρ ν ῖ κ ο υ Κωνσταντίνου Κρετσουλεσκούλου, Μπάνου Παύλου Κατακουζηνοῦ, Βορνίκου Ῥάδου Βακαρέσου, μεγάλου Σπαθάρη Δημητράκη Γκίκα, μεγάλου Λ ο γ ο θ ἔ τ ο υ, Σωτηρίου Στιρμπέη, μεγάλου Βεστιάρη Μιχαήλ Κατακουζηνοῦ, Παχαρνίκου Νικολάου Στιρμπέη, Στολνίκου Στεφάνου Τοπλιτζάνου, Κωστάκη Κομίσου, καὶ Χριστοδοῦλου Λογοθέτου β'. ὅπως ἡ ῥηθεῖσα Ἐκκλησία τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Κοιμήσεως, ἡ ἐν τῇ βασιλευσούσῃ τῶν πόλεων κειμένη πλησίον τοῦ Τ α χ τ ἄ Μ ι ν α ρ ἔ εἰς τὸ Β λ ἄ χ Σ ε ρ ἄ γ ι ο ν, μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ὁσπητίων καὶ περιοχῶν καὶ πάντων ὧν κέκτηται κτημάτων ἀφιερῶμένη εἶη, λέγηται τε καὶ γνωρίζεται ἀφιέρωμα τῆς σεβασμῆς ταύτης Μονῆς τοῦ μεγάλου Σπηλαίου, παρ' αὐτῆς διεξαγομένη καὶ κυβερνωμένη ὡς με-

τόχιον αὐτῆς, μενούσης τῆς ἀφιέρωσης ταύτης αὐτῇ ἀναποσπάστου καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἄπαντα. Ἀξιοῦμεν δὲ καὶ τοὺς μεθ' ἡμᾶς ἀδελφοὺς αὐθέντας τοὺς ἀναδεξιμένους τὴν ἡγεμονικὴν διοίκησιν τοῦ αὐθεντικοῦ τοῦτου Θρόνου τῆς Οὐγκροβλαχίας, κατὰ μίμησιν τοῦ διακληφθέντος ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει αὐτοῦ θείου ἡμῶν, ὡς πρωταίτιον ὄντος αὐτῆς τῆς ἀφιέρωσης, μηδὲλως διασεῖσαι καὶ ἀνατρέψαι τὴν ἀφιέρωσιν ταύτην, ἀλλ' ἐπικυρῶσαι καὶ βεβαιῶσαι πρὸς ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν ἀνεσί τε καὶ ἀγαλλίαν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐξεδόθη καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον ἐν μεθράνῃ χρυσόδουλλον, καὶ ἐπεδόθη τῇ διακληφθείσῃ σεβασμῇ Μονῇ τῆς θαυματοδρότου εἰκόνης τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

αψξθ' ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ. Ἐγράφη ἐν τῷ α' χρόνῳ τῆς Οὐγκροβλαχικῆς ἡμῶν αὐθεντίας ἐν Βουκουρεστίῳ.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΓΚΙΚΑΣ ΒΒ.

(Τ. Σ.)

H'.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΙΧΑΗΛ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΟΥΤΣΟΣ ΒΟΕΒΟΔΑΣ,
ΕΛΕΩΘΕΟΓ ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΚΑΙ ΗΓΕΜΩΝ ΠΑΣΗΣ
ΟΥΓΚΡΟΒΛΑΧΙΑΣ.

Ἐπειδὴ καὶ ἡ Βλαχία ἔχει ἐν τῇ βασιλικῇ περιφανεστάτῃ καθέδρᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μίαν ἱερὰν Μονὴν ὀνομαζομένην Βλαχ Σαράγι, ἣτις εἶναι καὶ κατάλυμα τῶν αὐθεντικῶν ἀνθρώπων ὅσοι ὑπάγουσι καὶ ἔρχονται ἐδόθεν ἐκεῖσε, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἱερὰ αὕτη Μονὴ δὲν ἔχει κατὰ τὴν αὐθεντικὴν ἔλεος μήτε εἰσόδῃ ἀπὸ τῆς Βλαχίας, καθὼς ἄλλα μοναστήρια καὶ μοναὶ ἔχουσιν εἰς διὰφορα μέρη καὶ ξένα καὶ ἐντόπια, καὶ μὴδ' ἐκεῖ εἰς βασιλεύουσιν δὲν ἔχει ἀρκετὴν ἐνορίαν συνοίκων (καθὼς καὶ ἄλλαι ἔχουσιν ἐκκλησίαι), ἀπὸ τῆς συνδρομῆς τῶν ὁποίων νὰ ἡμπορέσῃ νὰ προφθάσῃ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα, καὶ οὕτως εἶναι στερημένη πάσης προμηθείας, ἐκρίναμεν ὅτι μία Μονὴ τοῦ τόπου τῆς Βλαχίας εὐρισκομένη εἰς τὴν βασιλικὴν Καθέδραν (τὸ ὅποτον τοῦτο εἶναι πρὸς τιμὴν καὶ χάριν τοῦ τόπου) δὲν εἶναι εὐλογον νὰ ᾖ ἐγκαταλειμένη, καὶ ἀπεστερημένη πάσης βοηθείας τοῦ τόπου τούτου, ἐν ᾧ θείῳ ἔλεει τόσα καὶ τόσα μοναστήρια ἀλλοδαπῇ βοηθοῦνται καὶ κυβερνῶνται μὲ τὰ ἑλὲν τῆς χριστιανικῆς ταύτης ἡγεμονίας· πόσῳ μάλλον πρέπει νὰ βοηθῆται καὶ τὸ εἰς αὐτὴν ἀνήκον ἰδιαιτέρως ἀδοξήθητον μοναστήριον. Διὸ καὶ διὰ τὸ χρέος ὅπερ ἔχει ὁ τόπος οὗτος πρὸς τὸ ῥηθὲν ἱερὸν μοναστήριον, καὶ διὰ τὴν εὐλάβειαν ἣν ἔχομεν ἡμεῖς πρὸς ὅλα τὰ ἱερὰ σκηνώματα, καὶ δι' ὅσῃν καταβάλλομεν προσπάθειαν εἰς τὸ νὰ βλέπωμεν τὰ ἐξ ἄλλων ἱερὰ σκηνώματα καὶ τὸ ῥηθὲν μοναστήριον μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης εὐκοσμίας καὶ χωρὶς ἐλλείψεως τῶν ἀναγκαίων, ἀπεφασίσαμεν ἐξ οἰκείας μας βουλῆς.

καὶ προαιρέσεως, καὶ ἐκδίδομεν τὸ παρὸν ἡμέτερον αὐθεντικὸν χρυσόδουλλον, ἵνα λαμβάνῃ ὁ ὁσιώτατος ἡγούμενος (ὅστις εἶναι κηδεμὼν καὶ κυβερνήτης τῆς ἱερᾶς ταύτης Μονῆς) κατ' ἑκάστον χρόνον ἔλεος καὶ εἰσόδῃ ἀπὸ τὸν τόπον τοῦτον, ἐκ τῶν 27 δηλαδὴ ποσορίων τῶν ἐν τῇ Καθολικῇ Ῥωμανατζίου (ἅτινα ποσορία δὲν εἶναι μέχρι τοῦδε ἀφιερωμένα εἰς καὶν ἄλλο μοναστήριον) ἀνὰ δύο ἄσπρα εἰς τὸ μέτρον, καθὼς καὶ ἄλλα μοναστήρια, καὶ τὸ πάρεπαρον κατὰ τὸ σύνθημα· τὰ δὲ λοιπὰ τρία ἄσπρα νὰ μένωσι καὶ αὐτῆς αὐθεντικῆς τὰ ὅποια παύρια εἶναι τὰ ἐφεξῆς: Δοπρολοβένι, Φατκόγι, Πραγκοβένι, Βαλένι, Πατζόγιουλι, Πρανέτζουλι, Πρασκοβένι, Δοπρονοούλι, Ροσιγένι, Οσίκα, Κοσοβάνι, Βασιγιόρα, Ποπουζελέστι, Πρίζπα ἀπιλέβι, Κιζδαβέστι, Μαρσάνι, Γκαλέσουλι, Σορόϊ παρσάβου, Δοπροτέστι, Ζδόρκλα, Ἀμαρέστι δὲ σούς, Κέζος, Τζελέγιουλι, Πούπιτζουλι, Στούδικα, Ρέδια, Γκίρποβου, βέρδε· ὡσαύτως νὰ λαμβάνῃ καὶ ἀπὸ τὸ καδῆληκι τοῦ Γκορζίου ἐκ τῶν 89 ποσορίων, τῶν μὴ εἰσέτι ἀφιερωμένων, πάλιν ἀνὰ δύο ἄσπρα τὸ μέτρον, καὶ τὸ πάρεπαρον κατὰ τὸ σύνθημα, ἥτοι ἀπὸ Πράτουγι, Ράσιν, Ρογκόσιν, Βιέσιν, Παράουλι, Καμινέστι, Κοζότῆνι. Δετζέστι, Βατέστι, Γκολδιάνου, Τζέπουλι, Σουρπάφιλι, Τουρπάξι, Πουζέστι, Γκορζίου, Δινπλάσα τζιλότουλου, Διάλου πλοποσόρου, Πεστζίαν, Παλιζάν, Βλαδουζίνι, Τζιάρ, Κούκα, Κορνέστι, Στροέστι, Λιφόρα, Ἀρκάνι, Παλιτόρα, Ρίγκουλι, Λιλέστι, Ἀμιζένι, διάλου παλάνιλορ. Πορτζάνι, Μοσνένι, Πιρνέτι, Σιμποτίνουλι, Χουρέζουλι, Σκέλλα, Περκουρίλι, Διάλου πατρίνι, Σαργκόγιουλι, ἡ βουτζιδαλάρ, Κορ πάνουλι, πιασέστι, Τίργκου ζιγιουλου, Βλαδιμίρ, Πετζένι, Πατζέστι, Ζικόγιου δρίπσιγ, Δινπλάσα ζιγιουλου, Χουραζάνι δὲ αμαράδ, Πισκόγιουλι, Πουσιγιότῆ, Κολτζέστι, Τινδολεστι, Γκιτζέστι, Νεγκρένι διπλάσα αμαρέτῆ, Δὲ σούς, Σκράδα παρέστι, Ποπέστι, Ρακίτα, Σάκα, Λικουρίτζι, Γκαλαζάνι, Ποζάρουλι, Πογιάν, Σετζουρίλα, Ἀλόνουλι, Ρόσιγια δέζος, Σιτόγια, Περτζένι, Τζοκάδι, Ποτζοβάλεστε Ζοστλέστι, Παρέστι, Ποκοάραλε, Τζουπερτζιλε, Πουντζέστι, τὸ Παρτζογιουλι ὅλον τῆς πλάσας Χάρμε ρίζου, Γιουράτζι, Διάλου βλαέστι, Κορμανέστι, Πισκόσα, Πλασόγι, Τελέτζι, Διάλου μάτζιλορ, Διάλου γκουράνι, Πίλα, Ἰζ βάρκα Διάλου κοτένι, Διάλου Κολτζέστι διπλάσατισμένη. Διὰ ταῦτα ὁ ὁσιώτατος ἡγούμενος, ὅστις κατὰ καιρὸν ἐπιστατῆ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ εἰσόδῃματος, ἔχει νὰ διορίξῃ ἐπίτροπόν του, ὅστις νὰ συμπεριέρχεται μετὰ τῶν αὐθεντικῶν βινατζέριδων, καὶ συγκαταγράψῃ τὴν ποσότητα τῶν μέτρων ἐκείνων ὅσοι πληρώνουσι βιναρίσιον, καὶ ἐκ τῶν πέντε ἄσπρων εἰς τὸ μέτρον ὅσα συνήθως λαμβάνονται τρία ἄσπρα νὰ τὰ λαμβάνωσιν οἱ αὐθεντικοὶ βινατζέριδες, τὰ δὲ λοιπὰ δύο

ἄσπρα καὶ τὸ π ἄ ρ ρ ο ν νὰ τὰ λαμβάνη ὁ διωρισμένος ἐπίτροπος τοῦ μοναστηρίου, χωρὶς νὰ ἔχωσι νὰ ἐπεμβαίνωσι παντάπασιν οἱ αὐθεντικοὶ βιναρτζερίδες εἰς τὸ μέρος τοῦ μοναστηρίου. Ἐκ τούτων δὲ τῶν ἄσπρων τοῦ βιναρτζίου τοῦ μοναστηρίου, ὅσα συναχθῶσιν ἀπὸ τὰ δύο ταῦτα καθήλικια, χρεωστῇ νὰ δίδῃ ὁ ἡγούμενος τοῦ Β λ ἄ χ Σ α ρ α γ ί ο υ εἰς τὸ νέον νοσοκομεῖον τὰ κατὰ τὰ Θεραπεῖα καθ' ἑκάστον χρόνον ἅνα διακόσια γρόσια εἰς σύστασιν ἐνὸς πνευματικοῦ, πρὸς παρηγορίαν καὶ ψυχικὴν θεραπείαν τῶν ἐκεῖσε ἀρρώστων, καὶ μνημόσυνον τῶν ἀφιερωτῶν· τὰ λοιπὰ ἄσπρα, ὅσα ἤθελαν συναχθῶσι, νὰ δαπανῶνται εἰς πληρωμὴν τῶν πρὸς εὐπρέπειαν τῆς Ἐκκλησίας ψαλτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀναγκαίων τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁφείλουσι δὲ, ὅτε ἡγούμενος καὶ οἱ ἐφημέριοι, νὰ μνημονεύωσι δεόμενοι ἐν ταῖς ἱεραῖς λειτουργίαις ὑπὲρ εἰρήνης καὶ καλῆς καταστάσεως καὶ ἀφθόνου καρποφορίας καὶ σωτηρίας τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος καὶ τόπου τῆς Βλαχίας. Καὶ δὴ ἀξιούμεν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν αὐθέντας, ὅσοι μεθ' ἡμᾶς ἀξιωθῶσι τῆς ἐξουσίας τοῦ αὐθεντικοῦ τούτου θρόνου, ἵνα συμφώνως ἀνανεώσωσι καὶ ἐπικυρόσωσι τὸ ἔλεος τοῦτο, τὸ ὁποῖον κατὰ δίκαιον λόγον ἐχορηγήθη τῷ ῥηθέντι ἱερῷ μοναστηρίῳ· οὕτω γὰρ κατὰ τῆς ἐκλαμπότητός τῶν χρυσόδουλλων καὶ ἐλέη ἔσονται παρ' ἄλλοις αὐθένταις ἰσχυρὰ καὶ κύρια καὶ σεβάσιμα. Ἐπεκυρώσαμεν δὲ τὸ παρὸν ἡμέτερον χρυσόδουλλον καὶ τῇ ἰδίᾳ τῆς ἡμετέρας αὐθεντίας ὑπογραφῇ, Ἰωάννης Μιχαὴλ Κωνσταντίνου Σούτζος βοεβόδας, καὶ τῇ τῶν φιλιτῶν ἡμῶν τέκνων, Ἰωάννου βοεβόδα, Γρηγορίου τῶν τιμιωτάτων καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων· τῶν τοῦ ἡμετέρου διδανίου, πᾶν Δημητρίου Γκίκα μεγάλου Μπάνου, πᾶν Στεφάνου Βραγκοβάνου μεγάλου Βορνίκου τῆς ἄνω Τζάρας, πᾶν Γιαννάκη Μαυροῦζης μεγάλου Βορνίκου τῆς κάτω Τζάρας, πᾶν Μανολάκη Βραγκοβάνου μεγάλου Λογοθέτου τῆς ἄνω Τζάρας, πᾶν Γρηγορίου Παλιάνου μεγάλου Λογοθέτου τῆς κάτω Τζάρας, πᾶν Γρηγορίου Παλασάκη μεγάλου Σπαθάρη, πᾶν Γιαννάκη Βακαρέστου μεγάλου Βιστιάρη, πᾶν Ἀλεξάνδρου μεγάλου Ποστελνίκου, πᾶν Γεωργίου Σούτζου μεγάλου Κλουτζιάρη, πᾶν Δημητρίου Ῥακοβίτσα μεγάλου Παχαρνίκου, πᾶν Ἰωάννου Πραϊλόη μεγάλου Στολνίκου, πᾶν Ἀλεξάνδρου Μάνου μεγάλου Καμαράση, πᾶν Γρηγορίου Δούνα Σλουτσιάρη, πᾶν Κωστᾶκη Παλατζάνου μεγάλου Πιτάρη. Διατάσσομεν τὸν πᾶν Μανωλάκη Βραγκοβάνον μεγάλον Λογοθέτην ἐκτελεστήν. Ἐγράφη τὸ παρὸν ἡμέτερον χρυσόδουλλον κατὰ τὸ β' ἔτος τῆς πρώτης ἡμῶν αὐθεντίας ἐνταῦθα ἐν τῇ πρωτεύουσῃ πόλει καὶ καθέδρᾳ ἡμῶν, Βουκορεστίῳ τῆς Βλαχίας, κατὰ τὸ 1784 ἔτος τὸ Σωτήριον Ἰουνίου 25.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΙΧΑΗΛ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΟΥΤΖΟΣ ΒΟΕΒΟΔΑΣ
ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ, ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΚΑΙ ΗΓΕΜΩΝ ΠΑΣΗΣ
ΟΥΓΚΡΟΒΛΑΧΙΑΣ.

(Τ. Σ.)

Προσθήκη. ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΙΧΑΗΛ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΟΥΤΖΟΣ κλπ.

Ἐπειδὴ καὶ ἐκ τῶν ἄνω ῥηθέντων π ο π ο ρ ί ω ν τέσσαρα εὐρέθησαν πρὸ καιροῦ ἀφιερωμένα εἰς τὸ ἱερὸν Μοναστήριον Πίστριζας, ἅντ' ἐκείνων ἐπιδραβεύομεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Β λ ἄ χ Σ α ρ α γ ί ο υ νὰ λαμβάνη ἀπὸ τὰ π ο π ο ρ ί α Λ ε ο υ λ καὶ Ῥακοβίτσα τῶν ἐν τῷ Ῥωμαντζίῳ ἅνα τρία ἄσπρα τὸ μέτρον, ἐπειδὴ καὶ τὰ λοιπὰ δύο ἄσπρα καὶ τὸ παρὸν εἶναι ἀφιερωμένα εἰς ἄλλο μοναστήριον, 1875 Νοεμβρίου 25.

(Τ. Σ.)

Θ'.

ΙΩΑΝΝΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΑΤΖΑΣ ΒΟΕΒΟΔΑΣ
ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΚΑΙ ΗΓΕΜΩΝ ΠΑΣΗΣ
ΟΥΓΚΡΟΒΛΑΧΙΑΣ.

Ἐπειδὴ τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν Μοναστήριον Καρῆπι ἐπονομαζόμενον ἐν τῇ Νήσῳ Ἀντιγόνου, ὅπερ νεωστὶ ἀνηγέρθη ἐκ θεμελίων, ἐν ᾧ πανηγυρίζεται ἡ μνήμη τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Θαυματουργοῦ, ὑπάρχει γνωστὸν τῇ ἡμετέρᾳ αὐθεντίᾳ, ὅτι εὐρίσκεται ἐν πτωχῇ καταστάσει καὶ ἐν στερήσει πολλῶν χρῆζουσι βοηθείας, μὴ ἔχον μέσον νὰ βοηθεῖται εἰς τ' ἀναγκαῖά του ἔξοδα καθ' ἣν πρὸς τὰ θεῖα καταγώγια τρέφομεν εὐλάβειαν εἰς τὸ νὰ συντρέχωμεν, ὅσον τὸ δυνατόν, δὲν παρεδίδεψαμεν αὐτό. Ἐχομεν δὲ καὶ ὑπόδειγμα ἐκ τῶν χρυσόδουλλων τῶν πρὸ ἡμῶν ἀδελφῶν ἡγεμόνων, ἅπαρ καὶ ἡμεῖς ἐκυρώσαμεν, ὅσα γε ἐξ αὐτῶν ἐνεφανίσθησαν, ὅπως παρέχεται ἐν τῇ ἐνταῦθα Τζάρας εἰς τὰ ἱερὰ σκηνώματα ἢ ἀνήκουσα βοηθεῖα τῶν ἐλεῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἡμετέρα Αὐθεντεία διὰ τοῦ παρόντος αὐθεντικοῦ χρυσόδουλλου, τοῦ δοθέντος τῷ ῥηθέντι ἱερῷ μοναστηρίῳ, διορίζομεν νὰ λαμβάνη ἔλεος βιναρτζίου ἅνα δύο ἄσπρα τὸ μέτρον ἀπὸ τρία π ο π ο ρ ί α τὰ ἐν τῷ καθηλικίῳ Μουτσέσκου κείμενα ὀνομαζόμενα Βεσπέστι, Μπαδένι, καὶ Μ π ο ν ι τ σ έ λ ο ν, ὅπου καὶ τὸ μοναστήριον τοῦ Ξενοφώντος ἔχει ἅνα 3 ἄσπρα τὸ μέτρον. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τοῦ βιναρτζίου ὀφείλει νὰ διορίξῃ τὸ μοναστήριον ἐπίτροπον, ὅστις ὁμοῦ μετὸν ἄνθρωπον τοῦ μοναστηρίου Ξενοφώντος καὶ μετὸς αὐθεντικοῦ βιναρτζερίδες νὰ καταγράψῃ παρευρισκόμενος παρὼν εἰς τὸ μέτρομα καὶ εἰς τὴν παραλαβὴν τῶν ἄσπρων, γινομένου καταστήχου, ὥστε νὰ λαμβάνη ἐκ τῶν ἄσπρων τὸ μερίδιόν του σφόν. Ἐξ αὐτῶν δὲ κρατηθήσεται τὸ δέκατον τῶν Μ π ο δ ο ῦ ρ ω ν, οἱ δὲ αὐθεντικοὶ βιναρτζερίδες νὰ μὴ κρατῶσιν οὐδ' ὀβολὸν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ· μηδὲ νὰ ἀναβάλλωσι τὴν λήψιν τῶν ἄσπρων ἐπὶ προσχήματι νὰ τὰ δίδωσιν ἐκ τῶν κουσούριων· ἀλλὰ γινομένης τῆς συντάξεως παρὰ τῶν δασμοφόρων ἐγκατοίκων, οἵτινες πληρόνουσι βιναρτζισίον καὶ εὐρίσκεται καταγεγραμμένον ἐν τῇ καταστήχῃ του, τότε καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ μοναστηρίου

ἀμείσως νὰ λαμβάνη τὸ μερίδιον τῶν ἄσπρων. Διὰ τοῦτου τοῦ ἐλλείους διατάσσομεν νὰ βοηθῇται τὸ ἱερὸν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Καρῆπιν εἰς ὅσας χρεῖας ἔχει, ὅπως καὶ οἱ ἐν αὐτῷ Πατέρες δέωνται τοῦ πανοικτίρμονος Θεοῦ ὑπὲρ τῆς κατευδόσεως τῆς ἡμετέρας αὐθεντίας, καὶ ὑπὲρ τῆς εὐφορίας καὶ εὐτυχίας ταύτης ἐξ ἧς ὠφελοῦνται. Δεχόμεθα δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν αὐθεντῶν τῶν μεθ' ἡμᾶς ἀξιοθησομένων ἀναδέξασθαι τοὺς οἰακας τοῦτου τοῦ Θρόνου, ὅπως εὐδοκήσωσι νὰ ἀνακινίσωσι καὶ ἐπικυρώσωσι τὸ τεταγμένον τοῦτο ἔλεος, ὥστε καὶ τὰ αὐτῶν ἐλέη νὰ ἦναι ἐν ἰσχύει καὶ ἐνεργείᾳ παρ' ἄλλων. Ἐβεβαιώσαμεν δὲ τὸ παρὸν χρυσόβουλλον δι' ἰδίας ἡμῶν ὑπογραφῆς ἐγὼ Ἰωάννης Γεωργίου Καρατζᾶς βοεδόδας, καὶ δι' ὑπογραφῆς τῶν παμφιλίτων ἡμῶν τέκνων Γεωργίου βοεδόδα, καὶ Κωνσταντίνου βοεδόδα. Μάρτυρες δὲ, οἱ εὐγενέστατοι καὶ πιστοὶ ἄρχοντες βουλευταὶ τοῦ Διθανίου τῆς αὐθεντίας ἡμῶν πᾶν Κωνσταντίνος Φιλεππέσκος μέγας Μπάνος· πᾶν Ῥάδος Γολέσκος μέγας Βόρνικος τῆς ἄνω Τσάρας· πᾶν Γρηγόριος Μπραγκοβάνος μέγας Βιστιάρης· πᾶν Γρηγόριος Γκίκας μέγας Λογοθέτης τῆς ἄνω Τσάρας· πᾶν Ῥάδος Σλαβηνιάνος μέγας Βόρνικος τῆς κάτω Τσάρας· πᾶν Δημητράκος Ῥακοδίτσκις μέγας γ'. Βόρνικος· πᾶν Ἰσνράτης Κροτσουλέσκος μέγας δ'. Βόρνικος· πᾶν Σωριδιάνης Σλαβηνιάνος μέγας Λογοθέτης τῆς κάτω Τσάρας· πᾶν Κωνσταντίνος Σουτζος μέγας Χάτμανος· πᾶν Μιχαλάκης Πάνος μέγας Βόρνικος τῆς πολιτείας· καὶ λοιποί.

Ἐγράφη τὸ παρὸν ἡμέτερον χρυσόβουλλον τῷ β'. ἔτει τῆς ἡμῶν αὐθεντίας ἐν Βουκορεστίφ, 1814 Ἀπριλίου 5.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΑΤΖΑΣ ΒΒ.

(Τ. Σ.)

Γ'.

ΒΕΝΕΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

Παρὰ τοῦ εὐγενοῦς καὶ σοφοῦ ἀνδρὸς Ἀντωνίου Ζήνου, Γενικοῦ Διοικητοῦ τῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον στρατευμάτων, πίστιν, ἀγάπην, ὑγείαν καὶ φιλίαν.

Ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν σεβαστὴν Γαληνότητά μας ὁ ἡγούμενος καὶ οἱ Καλόγηροι τῆς Μονῆς τῆς ἀφιερωμένης εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, τῆς ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Καλαβρύτων, καὶ δι' εὐσεβέστου ἀναφορᾶς τῶν ἐπαρεκάλεσαν, ὅτι μὲ ἐκείνον τὸν φόρον τοῦ δεκάτου, ὅσοι ἐγκρίθη δίκαιον νὰ προσδιορισθῇ παρὰ τῆς δημοσίας ἐξουσίας, νὰ συγχωρηθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ εἰρηνικὴ κάρπωσις τῶν κτημάτων, ὡς διωρισμένη πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ ρηθέντος Μοναστηρίου αὐτοῦ. Περὶ τῆς παρακλήσεως αὐτῶν ἐλήφθησαν αἱ ἀπαιτούμεναι πληροφορίες, καὶ

ἰδοὺ κατὰ τὴν τούτων συνέπειαν ἐκδίδει ἡ Γερουσία τὴν ἀπόφασιν ταύτην. Ὅτι ἐπάνω εἰς τὰ κτήματα καὶ ὅλην τὴν περιουσίαν τοῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου, ὅσῃ κατὰ τὸ παρὸν κατέχει, νὰ πληρώνηται μέχρι νέας δημοσίας ἀποφάσεως τὸ χρέος τοῦ δεκάτου φόρου εἰς ῥιάλια 200 κατ' ἔτος. Διευθύνθησαν ἤδη πρὸς τὴν αὐτοῦ Γαληνότητα τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς θαλάσσης αἱ εἰδοποιήσεις δι' ἐκεῖνας τὰς διαταγὰς, τὰ ὁποῖας ἡ ἰδία του φρόνησις ἐνέκρινεν ἀναγκαίως νὰ ἐκδώσῃ εἰς τὴν προθεσμίαν μας πρὸς παρηγορίαν τῶν ἱκετῶν.

Ἐδόθη ἐν τῷ Δουκικῷ οἰκήματι· τῇ 5 Σεπτεμβρίου Ἰνδικτ. 3.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΖΗΝΟΣ, κτλ.

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ ΓΑΛΛΑΔΙΝΟΣ Γραμματεὺς.

Τῇ 11 Φεβρουαρίου 1693, (ἔτους νέου) ἐν Πάτραις.

Ἐπαρουσιάσθη εἰς χεῖρας τοῦ ἐκλαμπροτάτου καὶ ἐξοχωτάτου Ἀντωνίου Ζήνου, γενικοῦ Διοικητοῦ τῶν στρατευμάτων ἐν ἐνεργείᾳ, παρὰ τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς τῆς Ὑπεραγίας τοῦ μεγάλου Σπηλαίου. Παρεδέχθη αὐτὴν διὰ τὴν ἀπαράλλακτον ἐκτέλεσιν τῆς.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΖΗΝΟΣ κτλ.

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ ΓΑΛΛΑΔΙΝΟΣ Γραμματεὺς.

1693 Φεβρουαρίου 12 (ἔτ. ν) ἐν Πάτραις. Κατεχωρίσθη εἰς τὸ βιβλίον τῆς συλλογιστικῆς ὑπερεσίας.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΓΟΡΑΣ Γραμματεὺς.

ΙΑ'.

ΔΙΑΤΑΓΜΑ.

Ἰωάννης Κορνήλιος, χάριτι θεῆς ἡγεμὼν τῶν Βενετῶν καὶ ἐνὸς ἐκαστοῦ ὁμῶν, καὶ σοφώτατος ἀνὴρ, διατάσσω πρὸς τοὺς γραμματεῖς, ὁπλαρχηγούς, εἰσπράκτορας, καὶ λοιποὺς ὑπαικῶς πάσης γῆς καὶ τόπου τῆς ἐξουσίας μου, καὶ πρὸς τοὺς διαδόχους μου τοὺς πιστοὺς καὶ ἀγαπητοὺς ἐπευχόμενος ὑγείαν καὶ ἀγάπην.

Σὰς γνωστοποιούμεν, ὅτι τῇ 29 ἡμέρᾳ τοῦ ἐκπνέοντος μηνὸς ἐν τῷ ἡγεμονικῷ ἡμῶν συμβουλίῳ ὁ ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξετάσεως διωρισμένος Κύριος Ἰωάννης Λεπομάνος Ἀνέμ. Κόμης καθυπέβλεπεν ἡμῖν πρότασιν, ἣτις καὶ παρεδέχθη ὡς πρέπουσα εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀξιόπρεπειαν τῆς ἡμετέρας κυριαρχίας, ἵνα προβληθῇ καὶ διαταχθῇ τὰ μέσα τῆς Δικαιοσύνης, ὥστε ἕκαστος εἰς τὴν ἐλευθέραν ἡμῶν ἐπικράτειαν νὰ δύναται νὰ ζῇ εἰρηνικῶς, καὶ νὰ νέμεται καὶ χαίρῃ τὰ ἀγαθὰ του, νὰ τιμωρῶνται δὲ διὰ τῶν ἀνηκουσῶν ποινῶν πρὸς παραδειγματισμὸν οἱ κακοποιοί. Καὶ ἐπειδὴ διὰ ταπεινῆς ἱκεσίας τῶν μοναχῶν τῆς

Μονῆς τῆς Θεοτόκου τοῦ μεγάλου Σπηλαίου τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Καλαβρύτων κατὰ τὴν περιοχὴν τῆς Ἀχαΐας, καὶ τοῦ Ἱεροῦ. Σεραφεῖμ Φραντζῆ, ἀντιπροσώπου τῆς αὐτῆς ἁγίας Μονῆς ἀνεφέρθη εἰς τοὺς ἡμετέρους συνγγόρους, ὅτι διάφοροι ἄγνωστοι κλέπται καὶ κακοῦργοι προξενούσιν εἰς αὐτοὺς ἡμέραν καὶ νύκτα μεγάλας ζημίας εἰς τὰ ὑποστατικά των, γαίης, πεδιάδας, λειβάδια, βοσκάς, μύλους, βουνά, οἰκίας, αὐλάς, κήπους, δένδρα, ἀμπελώνας, καστανῶνας λίμνας, νερά, ὕδραγωγεῖα, περιστερώνας καὶ ἄλλα κτήματά των τοποθετημένα εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, κόπτοντες τὰ δένδρα καὶ τὰ κούρβουλα καὶ ξυλικὴν μετὰ διαφόρων καρπῶν, συντρίβοντες καὶ χαλῶντες τοὺς φράκτας καὶ ἄλλα περιτειχίσματα κτισμένα διὰ τὰ ὕδατα καὶ διὰ τὰ ζῶα, βόσκοντες ζῶα διαφόρων εἰδῶν, κλέπτοντες σιτάρια, κριθάρια, ἀστάχια, γεννήματα, ξύλα, λινάρια, σανόν, μέλι, σταφύλια, καὶ ὀπωρικά καὶ ἄλλους καρπούς, οἷτινες γίνονται ἐκεῖ, κάμνοντες πολλὰς διόδους καὶ διαβάσεις καὶ ἔφιπποι καὶ πεζοὶ ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὰ ὑποστατικά καὶ τὴν φυτευμένην γῆν, καὶ ἀνασπῶντες δένδρα, κατεδαφίζοντες τοίχους, ἀναθαίνοντες καὶ πιάνοντες τοὺς δρόμους, χαλῶντες τὰ χανδάκια καὶ τὰς γούδας, ἀνοίγοντες σκάμματα, ἀρπάζοντες ζῶα καὶ αὐτὰς τὰς ὀρνίθας καὶ τὰ περιστέρια, καὶ σκοτώνοντες ὡς καὶ τὰ ὀρνιθόπουλα καὶ τὰ περιστερόπουλα, ὀφαρεύοντες εἰς τὰς λίμνας καὶ ἔχθυστροφεῖα καὶ ἀρπάζοντες τὰ ὀψάρια, καὶ τέλος πάντων, μυρίας ἄλλας τοιαύτας ἀνυποφόρους ζημίας προξενούντες, τὰς ὁποίας ἐὰν τὰ μέσα τῆς δικαιοσύνης δὲν ἀναχαιτίσωσιν, ἀνευ ἀμφιβολίας ὅλα τὰ ῥηθέντα κτήματα θέλουσιν ἀφανισθῶσι καὶ διαρπαγῶσι. Διὰ ταῦτα κατ' ἐξουσίαν τοῦ συμβουλίου τούτου ἀπεφασίσθη νὰ συλλαμβάνωνται οἱ τοιοῦτοι κακοῦργοι ὅποιοιδήποτε διὰ τῶν ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ Γραμματέων, ὀπλαρχηγῶν, εἰσπρακτόρων, καὶ λοιπῶν τῆς ὑπακοῆς μας καὶ τῶν κληρονόμων καὶ διαδόχων των ἀφ' οὗ πρῶτον οὗτοι διακηρύξωσιν ὅτι, ἔσαν καὶ ὁψέποτε παρὰ τοῦ ἰδίου ἀναφέροντος Μοναστηρίου, εἴτε ἄλλου ὁποιοῦδήποτε ἐπιτρόπου του προσκληθῶσιν εἰς βοήθειαν, οὐδεὶς θέλει ὑποφέρει νὰ προσενηθῇ ζημία κἄμία παρὰ τῶν προειρημένων κακοποιῶν, οὔτε κατ' οὐδένα ἄλλον τρόπον, εἰς τὰ κτήματα καὶ γαίης καὶ τόπους τοῦ Ἱεροῦ μοναστηρίου τῶν ἀναφερομένων. Καὶ εἶναι ὑπὸ ποινὴν ὃ ἐξελεγχθῆις κακοποιός, ἐκτὸς προσδιορισμένης παιδείας καὶ τῆς ἀποζημιώσεως, νὰ πληρώσῃ καὶ ἐν πρόστιμον πεντήκοντα μικρῶν λιτρῶν (τῶν ὁποίων τὸ ἐν ἡμῶν θέλει δίδεται εἰς τὸν ἀνακαλύπτοντα καὶ ἀναφέροντα τὴν ζημίαν, καὶ τὸ ἀπολειφθῆναι εἰς τὸν εἰσπράκτορα καὶ τὸν ἐνεργούντα καὶ ἐκτελοῦντα τὰ δημόσια χρέη), καὶ θέλει καταδικάζεται εἰς τρία σχοινία, καὶ νὰ δουλεύῃ εἰς τὰς γαλιώτας τῆς κυριαρχίας μας δι' ἰδίων ἐξόδων, ἐὰν εἶναι ἱκανὸς καὶ δυνατός, εἰς τρεῖς χρόνους κατὰ συνέχειαν. Ἐξ ἐναντίας δέ, ἐὰν οἱ κακοῦργοι τύχῃσι ἀδύνατοι, τρεῖς φορὰς νὰ δέρνονται εἰς τὴν πλατεῖαν

τοῦ τόπου καὶ περιοχῇ, καὶ νὰ ἐξορίζωνται 15 μίλια μακρὰν τῶν συνόρων διὰ δύο ἔτη καὶ ἂν παραβιασθῇ αὕτη ἡ ζημία καὶ συλληφθῶσι, νὰ φυλακίζωνται δι' ἓνα ὁλόκληρον χρόνον καὶ νὰ ἐπιστρέψωσι πάλιν εἰς τὴν ἐξορίαν των, καὶ τοῦτο, ὁσάκις μὲ τὰς αὐτὰς περιστάσεις ἤθελον συλληφθῶσιν· οἱ δὲ ὁπωσδήποτε δυνατοὶ ἐξ αὐτῶν νὰ πληρώσωσι καὶ ἑκατὸν λίτρας μικρὰς ἐκ τῆς ἰδιοκτησίας των ἐὰν ἔχωσιν, ἢ ἀπὸ τὰ χρήματα τοῦ ἀναφερομένου καὶ ὅστις ἐκατηγόρησε τοὺς κακοῦργους αὐτοὺς ὁπωσδήποτε εὑρεθῇ ἡ ἀλήθεια, νὰ ἀπολαμβάνῃ τὰς 50 μικρὰς λίτρας, τὰς πληρωτέας ὡς ἄνω καὶ νὰ κρατῇται μυστικῶς. Ἄλλ' ἐὰν οἱ κακοῦργοι δὲν δυνηθοῦν νὰ συλληφθῶσιν ὑπὸ τῆς δημοσίας δυνάμεως, νὰ ἴναι ἀπακεκυρτυμένοι καὶ ἀπόντες, καὶ ἐννοοῦνται ἐξωρισμένοι, καὶ ὑπὸ περιστάσιν παραβάσεως τῆς ἐξορίας. Καὶ ἂν εἰς ἐξ αὐτῶν τῶν ἐγκληματικῶν συντρόφων ἤθελε μαρτυρῆσαι τοὺς συναιτίους, οἱ συναιτίοι του τότε νὰ παιδεύωνται ὅπως ἔχη ἡ ἀλήθεια, καὶ αὐτὸς ὡς κερδίσῃ τὴν συγχώρησιν του καὶ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ τὰ ἔξοδα καὶ τὰς 50 λίτρας τὰς μικρὰς, αἱ ὁποῖαι νὰ τῷ πληρώνωνται ὡς ἄνω, καὶ νὰ κρατῇται τοῦτο κρυφόν. Ἡ ἐκτέλεσις ταύτης τῆς διαταγῆς παραδίδεται εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς ἡγεμονίας μας εἰς ὅσους ἀνήκει, καὶ εἰς τοὺς διαδόχους των, πρὸς τοὺς ὁποίους ἤθελε γίνῃ γνωστὴ ἡ ζημία παρὰ τῶν ἀναφερομένων. Καὶ ἐπειδὴ αὕτη ἡ διαταγὴ μας ἐγίνε κατὰ θέλησιν μας, προστάζομεν ὡς καὶ ἄνωθεν ἓνα μένη μοναδική, καὶ εἰς ὅλα τῆς τὰ μέρη νὰ θεωρηθῇ καὶ ἐκτελεσθῇ καὶ ἐνεργηθῇ, καὶ παρὰ πάντων νὰ σεβασθῇ, καὶ ἕκαστος νὰ τὴν παραπέμπῃ πρὸς τὸν ἄλλον, καὶ νὰ κάμῃ νὰ δημοσιευθῇ εἰς ἅπαντας πᾶν ὅτι αὕτη ἡ διαταγὴ διαλαμβάνει· αὕτη δὲ νὰ καταχωρισθῇ καὶ νὰ ἐπιστραφῇ εἰς τὸ Μοναστήριον.

Ἐδόθη ἐν τῷ ἡγεμονικῷ παλατίῳ, τῇ 3 Ἰουλίου. Ἰνδικτιῶνος 6.

(Τ. Σ.)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΦΡΑΓΚΗΣ.

ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ Ἐπιτρ. ὁπ.

Τῇ 13 Ἰανουαρίου 1713. Ε. Ν.

Ἐπαρουσιάσθη εἰς χεῖρας τοῦ ἐξοχωτάτου, Ἀντωνίου Λορετάνου Γενικοῦ Ἐπαρχοῦ τῶν ὀπλῶν τῆς Πελοποννήσου παρὰ τοῦ ἡγουμένου τῆς ἁγίας Μονῆς τοῦ μεγάλου Σπηλαίου, ὅστις ἰδὼν αὐτὴν διώρισε νὰ καταχωρισθῇ διὰ τὴν ἀκριθεὶς ἐκτέλεσιν τῆς.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΟΥΚΑΤΟΣ Γραμματεὺς.

ΤΟΥΡΚΙΚΑ

ΙΒ΄.

ΣΟΥΛΤΑΝ ΜΕΧΜΕΤ (δ Δ΄.)

(Τ. μονοκονδυλίας τοῦ ὀνόματος τοῦ Σουλτάνου, ἢ Τουρά.)

Οἱ καλόγηροι τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Καλαβρύτων κειμένου Μοναστηρίου Μέγα Σπήλαιον ἀνέφερον εἰς τὸ κράτος δι' ἀναφορὰς των, λέγοντες ὅτι, «ἀπὸ τὴν ἄλωσιν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐφεξῆς, τὰ δέκατα, τὸ χαράτζιον, καὶ οἱ λοιποὶ φόροι τῶν παρ' ἡμῶν καλλιεργουμένων τόπων οὔτινες κεῖνται ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῶν Καλαβρύτων, τῆς Βοστίτζας, τῶν Παλαιῶν Πατρῶν, καὶ τῆς Γαστούνης, ἀπεκόπησαν προσδιορισμένως· καὶ κατὰ τὸ 1053 ἔτος, ὁ προσδιορισμένος διὰ τὴν καταγραφὴν τοῦ Μωρέως Χατζῆ Ἀχμέτ κατέγραψεν εἰς τὰ βασιλικά κατάστιχα τρεῖς χιλιάδες λεπτὰ (ἄσπρα) διὰ προσδιορισμένον ἐτήσιον φόρον μας. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ἀνὰ χεῖρας μας δοθέντα βασιλικά, ἐνδεικτικά, καὶ ἀντίγραφα τοῦ βασιλικοῦ καταστίχου κατεκάρησαν εἰς τὴν πυρκαϊάν, ἥτις κατέκαυσε πρὸ μικροῦ τὰς κατοικίας μας, διάφοροι ξένοι ἐπέβαλλον χεῖρας εἰς τὰ κτήματά μας καὶ μᾶς ἠνώχλουν· διὸ ἀναφέροντες ἡμεῖς τὴν ἐνόχλησίν μας κατὰ τὸ 1084, καὶ προσθέσαντες εἰς τὸν διωρισμένον φόρον μας τρεῖς χιλιάδες λεπτὰ (ἄσπρα), χρονικῶς πενήτηντα γρόσια γινόμενα ὅλα, τρεῖς χιλιάδες ἄσπρα ὠρισμένως, ἐδίδομεν αὐτὰ εἰς τοὺς συντάκτας τῶν φόρων διὰ νὰ μὴ ἐνοχλούμεθα ὀλότελα, καὶ κατεγράφησαν εἰς τὸ ἀρχεῖον τῶν χαρατζίων, καὶ ἐξεδόθησαν αὐθις βασιλικά ἐνδεικτικά ἔγγραφα τοῦ βασιλικοῦ καταστίχου, καὶ ὅμως πάλιν μᾶς ἐνοχλοῦν καὶ δὲν μᾶς ἀφίνουν ἐν ἡσυχίᾳ. Διὰ ταῦτα, ἀφ' οὗ κατ' ἔτος πληρόνωμεν εἰς τοὺς συντάκτας τῶν φόρων τὸν προσδιορισθέντα φόρον μας, διὰ τὰ λειβάδια μας, δένδρα μας, καὶ ἄλλα κτήματά μας εὐρισκόμενα εἰς τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Καλαβρύτων, Βοστίτζης, παλαιῶν Πατρῶν, καὶ Γαστούνης κείμενα μετόχιά μας, διὰ νὰ διαμένωσιν ὑπὸ τὴν κυριότητά μας, καὶ μηδεὶς ἄλλος, εἴτε Μιρμηράνης, εἴτε χάς Βοεβόνδας, εἴτε ἐπιστάται τῶν τιμαρίων, εἴτε γέντιοι τῆς ἰδέας, εἴτε ἄλλοι ἐξουσιασταί, νὰ μὴ μᾶς ἐνοχλῶσι μὲ ἀπαιτήσεις χαρατζίων, καὶ ἄλλων φόρων χωρὶς βασιλικὸν φερμάνιον, καὶ χωρὶς ἀντίγραφον τοῦ βασιλικοῦ καταστίχου, παρακαλοῦμεν νὰ δοθῇ εἰς χεῖρας βασιλικὸν δίπλωμα (μπεράτιον) σύμφωνον μὲ τὰ πρὸ καιροῦ δοθέντα εἰς ἡμᾶς, τὸ βασιλικὸν φερμάνιον καὶ τὸ ἀντίγραφον τοῦ βασιλικοῦ καταστίχου». Θεωρηθέντων λοιπὸν τῶν βασιλικῶν μου καταστίχων τῶν φυλαττομένων εἰς τὰ ἀρχαιοφυλάκια τῶν χαρατζίων (ἰτζιτζιά), καὶ τῶν λογαριασμῶν (μπαζμουχασαπέ), ἐπειδὴ εὐρέθη καταγεγρα-

μμένον, ὅτι εἰς τὸν ἐτήσιον φόρον τοῦ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων κειμένου Μοναστηρίου Μέγα Σπήλαιον, ὄντα ἀποκεκομμένον διὰ τρεῖς χιλιάδες ἄσπρα (λεπτὰ), καὶ ἔγιναν πενήτηντα γρόσια κατ' ἔτος, δηλ. συνισταὶ ἐξ χιλιάδες ἄσπρα καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1084. τὴν ἐνάτην ἡμέραν τῆς σελήνης ῥεμπιούλ ἐβέλ, ἐδόθη εἰς αὐτοὺς βασιλικὸν φερμάνιον καὶ ἀντίγραφον τοῦ βασιλικοῦ καταστίχου, διὰ τοῦτο ἔγινε βασιλικὴ ἡ προσταγή μου. Καὶ διδοὺς εἰς χεῖρας των τὸ παρὸν βασιλικὸν μπεράτιον διατάττω, ὅτι τὸ μοναστήριον Μέγα Σπήλαιον, ἀφοῦ δώσῃ κατ' ἔτος εἰς τοὺς συντάκτας τῶν φόρων τὰ πενήντα γρόσια, ἥτοι ἐξ χιλιάδες λεπτὰ (ἄσπρα), τὸν προσδιορισθέντα φόρον διὰ τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Καλαβρύτων, Βοστίτζης, παλαιῶν Πατρῶν, καὶ Γαστούνης μετόχιά του, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ καλλιεργούμενα χωράφια, ἀμπέλια, λειβάδια, δένδρη, καὶ λοιπὰ κτήματα ὄντα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του, νὰ μὴ τὸ ἐνοχλήσουν πλέον μὲ ἀπαιτήσεις χαρατζίων, δεκάτων καὶ ἄλλων, οὔτε οἱ Μιρμηράνες, οὔτε οἱ ἐπιστάται τῶν τιμαρίων, οὔτε οἱ φύλακες τῶν φρουρίων, οὔτε ἄλλοι ἔχοντες ἐξουσίαν τινά· οὕτως ὥς ἡξεύρωσι, καὶ ὥς δώσωσι πίσιν εἰς τὸ βασιλικὸν μου σημεῖον.

Ἐξεδόθη τῇ 25 τῆς Σελήνης τζεμάζουλ ἐβέλ. ἐν ἔτει 1090, (ἀπὸ Χριστοῦ 1674).

[Ὅτι πιστὴ ἡ μετάφρασις· τῇ 12 Ἰουλίου 1834 ἐν Ἀργεῖ. Ὁ διερμηνεὺς τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος· Ἰουσουρμπέης Ἀχμετπασαζάδες].

ΙΓ΄.

ΣΟΥΛΤΑΝ ΑΧΜΕΤ (δ Γ΄.)

(Τουράς).

Ἐξοχώτατε καὶ υπέρτατε Βεζίρη, μουχασίλη τοῦ Μωρέως, καὶ λογώτατοι κριταὶ τῶν Καλαβρύτων, καὶ τῆς Βοστίτζας, καὶ τῆς παλαιᾶς Πάτρας, καὶ τοῦ Χλουμουτζίου, πληθυνθεῖς ἡ δόξα ἡμῶν. Ἐρχομένου τοῦτο τοῦ υπερέτατου καὶ αυτοκρατορικοῦ ὀρίσμου, γνωστὸν ὑμῖν ἔστω, ὅτι οἱ καλόγηροι τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Σπηλαίου, ὅπερ εἶναι εἰς τὴν διαίκτησιν τῶν Καλαβρύτων ὅπου ὑπάρχει εἰς τὸν Μωρέα, πρὸς τὸ αυτοκρατορικὸν μου κριτήριον ἔδωσαν ἀναφορὰν διαλαμβάνουσαν ὅτι, ὁπότεν ἐμβήκεν ὁ στρατὸς τῶν μουσουλμάνων εἰς τὸν ῥηθέντα Μωρέα διὰ νὰ τὸν κυριεύσῃ καὶ νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ, πρῶτοι ἀπὸ ὅλων αὐτοὶ μετὰ σπουδῆς ἐδέχθησαν νὰ ᾔναι ὑπήκοοι (ῥαγιάδες). Καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ αἰοδύμου Σουλτάν Μεχμέτη, κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν ἐξουσιάζοντες τοὺς τόπους τόσον ἐκείνους ὅπου σπέρνονται, ὅσον καὶ ἐκείνους ὅπου δὲν σπέρ-

γονται, ὅσοι εἶναι εἰς τοὺς τόπους των καὶ τὰ κτήματά των (μούλκια) ὅπου ἐξουσιάζουσι καὶ εὐρίσκονται εἰς τὰ Καλάδρυτα, καὶ Βοστίτζαν, καὶ παλαιὰν Πάτραν, καὶ εἰς τὸ Χλουμούτζιον, καὶ τὰ Τρυπία, ὥρισθῃ νὰ δίδωσι δι' αὐτὰ εἰς τὸ δημόσιον (Μιριμακτοῦ) δεκαπέντε χιλιάδες ἄσπρα, κατ' ἔτος, ἀντὶ τοῦ οὐσουρίου καὶ ῥεσμίου, καὶ τῶν ἄλλων τεκιλιφίων, καὶ νὰ μὴ ἀνακατώνεται τινὰς εἰς τὰ κτήματά μας, καὶ εἰς τὰ χώματα, καὶ εἰς τὰ χωρία (τζιφιλίκια), καὶ εἰς τὰ κουρία, καὶ εἰς τοὺς μύλους καὶ εἰς τὰς ἐλαίας, καὶ εἰς τὰ περιδόλια, καὶ ἀμπέλια, καὶ ἀλώνια, καὶ ξεχειμάδια, καὶ μετόχια αὐτῶν, οὔτε νὰ ἐμποδίζῃ αὐτοὺς τινὰς ἐξουσιάζοντας αὐτά, οὔτε νὰ τοὺς πειράζῃ ζητῶν παρ' αὐτῶν οὐσοῦρι, καὶ ῥέσμι, καὶ ἄσπρα, καὶ χαρίσματα, καὶ πράγματα, καὶ ζωοτροφίας (ζακίρε), καὶ κτήνη, καὶ τετράποδα, καὶ ἄλλο τίποτε, καὶ ὁμολογίαν ταπίσματος, ὅπου νὰ δίδεται εἰς ἄλλον. Μ' ὅλον τοῦτο οἱ ὀρίζοντες τὸν μαλκιαννὲ τῆς Βοστίτζας καὶ τοῦ χωρίου Διακοπτοῦ ὅπου εἶναι εἰς τὴν γειτονείαν των λέγουσιν εἰς τοὺς μοναχοὺς, ὅτι ἐσεῖς εἰς τοὺς προτερινούς μας ἐδίδετε πρᾶγμα, τὸ λοιπὸν δίδετε καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ οὕτω ἐνοχλοῦσι, καὶ ἀνακατόνονται εἰς τὸν τόπον τὸν καλούμενον Τρυπία. Αὐτοὶ λοιπὸν ἔχοντες καὶ μερικοὺς φετβάδες ὅπου συμφωνοῦν μετὰ τὴν ἀγωγὴν των, παρεκάλεσαν νὰ γίνῃ προσταγὴ εἰς τοὺς ῥηθέντας νὰ μὴ τοὺς πειράζωσι, καὶ νὰ μὴ τοὺς ἐνοχλῶσι ζητοῦντες τοὺς οὐσοῦρια, καὶ ῥέσμι, καὶ ἄσπρα, καὶ πράγματα, καὶ κτήνη, καὶ τετράποδα, καὶ ἄλλο τίποτε. "Ὅθεν ἐθεωρήθη εἰς τὰ κατὰστιχα τοῦ μπᾶς μουχασεμπέ, τὰ πεφυλαγμένα εἰς τὸ πλούσιό μου ταμεῖον, καὶ ἔγεινε τερκενάρι διαλαμβάνον, ὅτι κατὰ τὴν ἁγίαν προσταγὴν, καὶ τὸ ἴσον τοῦ καταστίχου, καὶ τοῦ βασιλικοῦ μπερατίου, ὅπου ἐδόθησαν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ μακαρίτου Σουλτάν Μεχμέτη, ἐδόθη προσταγὴ μου ἁγία περιέχουσα, ὅτι τὰ κτήματα καὶ τὰ χώματα τῶν καλογήρων τοῦ ῥηθέντος μοναστηρίου τοῦ κειμένου εἰς τὸν ληφθέντα Μωρέαν, τὰ ὅποια αὐτοὶ ὀρίζουσιν καὶ εἶναι εἰς τοὺς ἄνωθεν τόπους κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον ἐγγράφησαν μακτοῦ, καὶ τὰ πρόβατά των, ἂν δὲν γένωσι χίλια, νὰ μὴ δίδωσι ῥέσμι, καὶ ἀντὶ τοῦ οὐσουρίου καὶ ῥεσμίου καὶ τῶν ἄλλων τεκιλιφίων νὰ πληρώνωσι κατ' ἔτος εἰς μιριμακτοῦ ἄσπρα (λεπτά) 15000. Οἱ δὲ οὐτζ-τουγιλου Πασάδες, καὶ οἱ Τεφτιστζίδες, καὶ οἱ χᾶσ Βοεθονδάδες, καὶ οἱ Σουμπασίδες τῶν ζατμιδων καὶ τιμαρίων, καὶ οἱ Μπεδελτζίδες, καὶ οἱ Ἐμίνιδες, καὶ οἱ Καστρινοί, καὶ τὸ φουσσάτον, καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοί, ἐναντίον τῆς προσταγῆς καὶ τοῦ ἴσου τοῦ καταστίχου τοῦ βασιλικοῦ, καὶ ἐναντίον τῶν σενετίων, νὰ μὴ τοὺς πειράζωσι, καὶ νὰ μὴ τοὺς ἐνοχλῶσιν· ὅθεν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐπροστάχθη νὰ ἐνεργῶνται τὰ ἄνωθεν. Ὅρίζω λοιπόν, καθὼς φθάσῃ ἡ ἀπόφα-

σίς μου ἡ ἁγία κατὰ τὴν ἐκδοθεῖσαν προσταγὴν μου νὰ ἐνεργήσῃτε, ἡγουν, τὰ κτήματα καὶ τὰ χώματα τῶν μοναχῶν τοῦ ῥηθέντος Μοναστηρίου, τὰ ὅποια αὐτοὶ ὀρίζουσι, νὰ εἶναι μέσα εἰς σύνορα φανερά καὶ πασίδηλα, καὶ κεῖνται εἰς τοὺς ἄνωθεν τόπους, νὰ τὰ κάμετε νὰ εἶναι κατὰ τὴν ἄνωθεν συνήθειαν ἰδικά των, καὶ τὰ πρόβατα ἕως οὗ νὰ γένωσι χίλια νὰ μὴ δίδωσι ῥέσμι, καὶ ἀντὶ τοῦ οὐσουρίου καὶ ῥεσμίου καὶ ἄλλων τεκιλιφίων νὰ πληρώνωσι κατ' ἔτος εἰς τὸ μιριμακτοῦ 15000 ἄσπρα, καὶ κατὰ τὸ ἔκπαλαι νὰ ἐμποδίζητε τοὺς οὐτζ-τουγιλου Πασάδες, καὶ Τεφτιστζίδες, καὶ Χασβοεθονδάδες, καὶ Σουμπασίδες τῶν ζατμιδων, καὶ τιμαρίων, καὶ τοὺς Μπεδελτζίδες, καὶ Ἐμίνιδες, καὶ Καστρινοὺς καὶ ἄλλους ἀξιωματικούς, ἐναντίον τῆς προσταγῆς καὶ τοῦ καταστίχου καὶ τῶν σενετίων, καὶ ἔξω τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νῦν δοθέντος ἁγίου ὁρισμοῦ, νὰ μὴ κάμνουν εἰς αὐτοὺς στενοχωρίαν καὶ δυναστείαν διὰ τὰ κτήματα καὶ τὰ χώματά των. Ἐτῆς νὰ ἡξεύρετε, καὶ νὰ πείθεσθε εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον τὸ ἅγιον, τὸ ὅποιον ἐγράφη.

Ἐν ἔτει 1149 κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεγγαρίου Ῥετζεπ (ἀπὸ Χ. 1724).

ΙΔ'.

ΣΟΥΛΤΑΝ ΣΑΛΙΜ (δ Γ').

(Τουρκᾶς).

Πληροῦσαι κλπ. Βεζύρη τοῦ Μωρέως, ἀδελφεῖν ἡ λαμπρότης σου.

Καὶ πεπαιδευμένοι Καδίδες (κριταὶ) τῶν ἐπαρχιῶν Καλαβρυτῶν, Βοστίτζης, Γαστούνης καὶ παλαιῶν Πατρῶν, ἀδελφεῖν ἡ σοφία σας.

"Ἄμα φθάσῃ τὸ παρόν μου βασιλικὸν σημεῖον θέλει σᾶς γένῃ γνωστὸν, ὅτι οἱ καλόγηροι τοῦ Μοναστηρίου Μέγα Σπήλαιον λεγομένου καὶ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρυτῶν κειμένου, ἀνέφερον εἰς τὸ κράτος μου, ὅτι μ' ὅλον ὅπου, διὰ τὰ ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς βασιλικῆς ἀλώσεως εὐρισκόμενα εἰς χεῖρας τοῦ κτήματος καὶ γαίης, ὅπου κεῖνται εἰς τὰς ἐπαρχίας Βοστίτζης, Καλαβρυτῶν παλαιῶν Πατρῶν, καὶ Γαστούνης, ὑπάρχουσιν ἐκδομένοι βασιλικοὶ ὁρισμοὶ διαλαμβάνοντες τὴν ἀσυδοσίαν των ἀπὸ τῆς δεκτικίας καὶ λοιπῶν φόρων, μὲ ὅλον τοῦτο ποτὲ μὲν ἀπὸ τὸ μέρος τῶν σπαχίδων, ποτὲ δὲ ἀπὸ τὸ μέρος τῶν βοεθονδάδων καὶ ἄλλων δυνάμει, ἡνωχλοῦντο καὶ ἐπηράζοντο, διὰ τοῦτο προσθέσαντες εἰς τὸν ἔκπαλαι προσδιορισμένον φόρον των ἔτι τι περὶδίδον εἰς αὐτούς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ Βοεβόνδα τῆς Γαστούνης ἐζήτουν ἀπὸ αὐτοὺς χρήματα μὲ διαφόρους ἐπιζημίους τρόπους, διὰ τοὺς τόπους τοὺς λεγομένους Μετόχιον τοῦ Μαυ-

ροβουνίου, μ' ὅλον ὅπου οἱ ἐν τούτοις τοῖς τόποις κατοικοῦντες καλόγηροι καὶ βραγιάδες ἦσαν ἐλεύθεροι ἀπὸ τοῦς ῥηθέντας φόρους ἐσυμφωνήσαν νὰ δίδωσι κατ' ἔτος καὶ τῇ Βοεβόνδῃ τῆς Γαστούνης διὰ τοῦ ἐπιστάτου τοῦ ῥηθέντος Μετοχίου 250 γρόσια, λόγῳ συνδρομῆς εἰς τοὺς φόρους τῆς ἐπαρχίας ἀποκεκομμένως κατ' ἀναλογίαν· καὶ ἐπ' αὐτῇ τούτῳ ἔγειναν καὶ ἐκ μέρους τῆς κρίσεως ἐπίσημα ἐνδεικτικὰ ἔγγραφα (σενέτιον καὶ χοντζέτιον) διαλαμβάνοντα τὴν συμφωνίαν ταύτην. Καὶ ὅτι, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἐνοχλῇ κῆνεις οὔτε ἀπὸ τοῦς νεφερίδες τοῦ φρουρίου Ναβαρίνων, οὔτε ἀπὸ τοῦς ἐνοικιαστὰς τῶν δεκάτων, λέγοντες ὅτι οἱ ἔκπαλαι θακουφικοὶ τόποι τοῦ ῥηθέντος Μοναστηρίου ἐμπεριέχονται εἰς τοὺς τόπους τῶν τιμαρίων των, ἐναντίον τῶν ὅσα διαμολογοῦσι τὰ βασιλικὰ μου καταστάσιχα ἐξεδρόθησαν βασιλικὰ διαταγαὶ διαλαμβάνουσαι τὰ παλαιὰ ὅρια τῶν εἰρημένων κτημάτων καὶ ἐμποδίζουσι τὴν φορολογίαν τῶν ἐν τοῖς εἰρημένοις ὁρίοις περιεχομένων κτημάτων, καὶ γαιῶν, ἀμπελίων, χωραφίων, ἐλαιοῦνδρων, οἰκιῶν, ἐργαστηρίων καὶ τόπων ἄλλων, τοὺς ὁποίους οἱ Ἱδιοὶ οἱ καλόγηροι ἐξεχέρσωσαν, ἐν ὅσῳ δίδουσι κατ' ἔτος εἰς τὸν βασιλικὸν μου θησαυρὸν τὸν προσδιορισμένον φόρον αὐτῶν, καὶ ἀνακροῦσαι τὴν ἀπαίτησιν δεκάτων καὶ ἄλλων φόρων ἐκ μέρους τῶν δεκατιστῶν, καὶ τῶν ἐν δυνάμει, καὶ τῶν ἐφόρων τῆς βασιλείας μου, καθὼς καὶ τὸν φόρων χιλίων προβάτων. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ εἰς τὰ περίε διατρίβοντες τοὺς παρενοχλοῦσι, πότε μὲ ἀπαιτήσεις δεκάτων καὶ φόρων, καὶ πότε μὲ ἀπαιτήσεις προβλέψων, καὶ γίνονται αἰτίοι τοῦ ὀλέθρου των, ἐξητήσαντο νὰ ἐξαχθῶσιν ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀρχείων μου ἀντίγραφα τῶν βασιλικῶν διαταγῶν καὶ τῶν ἀνὰ χεῖρας αὐτῶν εὑρισκομένων ἀντιγράφων τοῦ βασιλικοῦ καταστίχου ὅπου καταγράφονται αἱ γαῖαι τῶν ὁποίων εἶναι ἔκπαλαι κύριοι, καὶ αἱ ὁποῖαι κεῖνται εἰς τὰς ἐπαρχίας Καλαβρυτῶν, Βοσιτζῆς, παλαιῶν Πατρῶν, καὶ Γαστούνης, καθὼς καὶ τὰ σύνορα αὐτῶν, καὶ νὰ ἐκδοθῇ αὐστηρὰ βασιλικὴ μου διαταγὴ, διὰ νὰ μὴ ἀπαιτῶνται παρὰ βοεβονδάδων, δεκατιστῶν, καὶ ἄλλων ἐν δυνάμει, καὶ νὰ μὴ συνάζωνται παρ' αὐτῶν οὔτε ὀλίγα οὔτε πολλά, δέκατα καὶ φόροι διὰ τὰς ἀμπέλους, καὶ τὰ ῥηθέντα σύνορα, οὔτε δι' ὅσα ἄλλα ἐξεχέρσωσαν οἱ καλόγηροι, οὔτε φόρος διὰ τὰ χίλια πρόβατά των. Ἐξετασθέντων οὖν τῶν ἐν τῇ βασιλικῇ μου θησαυρῷ καταστίχων, ἐδήχθη, ὅτι οἱ καλόγηροι τοῦ κατὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαρχίαν Καλαβρυτῶν κειμένου Μοναστηρίου Μέγα Σπήλαιον, ἐν καιρῷ τῆς ἀλώσεως τῆς Χερσονήσου, ἀπεδέχθησαν πρὸ πάντων τὴν ὑποταγὴν, καὶ ἐδόθη εἰς χεῖράς των αὐστηρὰ βασιλικὴ διαταγὴ διαλαμβάνουσα τὴν ἀσυδοσίαν των, καὶ ὅτι, ἀφ' οὗ πληρῶνουν κατ' ἔτος εἰς τὸν βασιλικὸν μου θησαυρὸν, διὰ τῶν ἡγεμόνων τοῦ Μωρέως, μετὰ τῆς γενομένης προσθήκης τὸ ὅλον τριάντονα πέντε χιλιάδες λεπτὰ (ἄσπρα), ὡς ἀντίτιμον τῆς ἀσυδοσίας

τῶν δεκάτων καὶ ἄλλων φόρων διὰ τὰ ὑποτεταγμένα εἰς τὸ ῥηθὲν Μοναστήριον κτήματα καὶ γαίας, νὰ μὴ ἐνοχλῶνται παρ' οὐδενὸς μὲ ἀπαιτήσεις τοιούτων φόρων. Ἐπειδὴ δὲ ἐναντίον τῶν βασιλικῶν μου διαταγῶν ἠνωχλοῦντο παρὰ τῶν διορισμένων συνάδων μὲ νέας ἀπαιτήσεις καὶ λήψεις ἔξω τοῦ εἰρημένου ἀντίτιμου τῆς ἀσυδοσίας των, διὰ τὰ κτήματα τὰ χερσωθέντα καὶ καλλιέργουμένα παρ' αὐτῶν εἰς τὴν ῥηθεῖσαν Χερσονήσον, καὶ φόρους διὰ χίλια πρόβατά των, καὶ ἐπειδὴ τὸ ἀντίτιμον τῆς παλαιᾶς ἀποκοπῆς τῶν δεκάτων καὶ φόρων, τῶν ὁποίων ἡ πληρωμὴ ὤφειλετο ἀπὸ τοῦς καλογήρους τοῦ εἰρημένου Μοναστηρίου, διὰ τὰ κτήματα καὶ τὰς γαίας των, δηλ. αἱ εἰκοσιπέντε χιλιάδες λεπτὰ (ἄσπρα), συναζόμενα παρὰ τῶν ἡγεμόνων τοῦ Μωρέως ἐστέλλοντο εἰς τὸν βασιλικὸν μου θησαυρὸν, καὶ ἦσαν ἐκ τῶν συμπεριλαμβανομένων εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Μωρέως· κατὰ τὸ ἔτος 1200, ἡ ῥηθεῖσα ἀποκοπὴ ὁμοῦ μὲ ἄλλας προσόδους ἐχωρίσθη καὶ ἐδόθη πρὸς τινας, ἐν εἴδει μαλκιανέ, διὰ ἀντάλλαγμα 200 γροσίων, οἱ δὲ ἡγεμόνες τοῦ εἰρημένου Μουσουλμάνου ῥηθέντος Μοναστηρίου μὲ ἀπαιτήσεις φόρων διὰ τὰ κτήματα, καὶ περιδόλια, καὶ ἐλαιόδενδρά των. Διὰ ταῦτα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὅτι οἱ καλόγηροι τοῦ ῥηθέντος Μοναστηρίου εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ Μωρέως ἀπεδέχθησαν πρῶτοι τὴν ὑποταγὴν, τὸ ἀντίτιμον τῆς ἀσυδοσίας των, γενομένης καὶ προσθήκης δέκα χιλιάδων λεπτῶν (ἄσπρων) εἰς τὴν ἀποκοπὴν των δι' ὧν αὐτὴ συμποσοῦται τριάντα πέντε χιλιάδες λεπτὰ (ἄσπρα), κατ' ἔτος 1211· ταῦτα τὰ χρήματα προσετέθησαν εἰς τὴν ἀποκοπὴν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχείου, διὰ νὰ παραδίδωνται κατ' ἔτος εἰς τὸν θησαυρὸν μου ἐκ μέρους τοῦ ῥηθέντος πατριαρχείου, καὶ ἀκυρώθη τὸ ἔγγραφον τοῦ Μαλκιανέ. Ἐπειδὴ εἶναι διατεταγμένον εἰς τὰ ἀνὰ χεῖρας τῶν καλογήρων σφζόμενα φερμάνια μου νὰ κερδαίνωσι τὰ δέκατα καὶ τοὺς φόρους τῶν ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ ῥηθέντος Μοναστηρίου κειμένων γαιῶν, καὶ νὰ μὴ ἀπαιτῶνται φόρους διὰ τὰ χίλια πρόβατά των, πληρόνοντες τὴν ἀποκοπὴν των μετὰ τῆς γενομένης προσθήκης, μηδὲ νὰ ζητηθῶσι ποτὲ παρ' αὐτῶν φόροι διὰ τὰ ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ Μοναστηρίου κείμενα, γαίας, περιδόλια, καὶ ἐλαιόδενδρα, καὶ νὰ μὴ ἐνοχλῶνται μὲ λήψεις φόρων διὰ τὰ χίλια πρόβατά των, τὸσον οἱ καλόγηροι ὅσον καὶ οἱ βραγιάδες οἱ κατοικοῦντες εἰς τὸ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Γαστούνης κείμενον μετόχιον, τὸ ὁποῖον ἐπονομάζεται Μαύρα Βουνά, ἀφ' οὗ πληρῶνωσι κατ' ἔτος τὰ μετὰ τῆς προσθήκης γινόμενα τριάντα πέντε χιλιάδες λεπτὰ (ἄσπρα) ὡς ἀντίτιμον τῆς ἀσυδοσίας των, τῆς ὁποίας ἡ πληρωμὴ ὤφειλετο εἰς τὸν διατεταγμένον συνάκτην αὐτῶν, καὶ νὰ εἶναι ἐλεύθεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους φόρους. Καθότι ἀφ' οὗ πληρῶνωσι κατ' ἔτος τὴν ἀποκοπὴν των μετὰ τῆς γενομένης προσθήκης ὡς ἀντίτιμον τῆς ἀσυδοσίας

των διὰ ὀφειλόμενα δέκατα καὶ ἄλλους φόρους τῶν γαιῶν, ἐλαιοδένδρων, ὀσπητίων, περιβολίων, ἀμπελιῶν, καὶ λειβαδίων, χειμερινῶν καὶ θερινῶν, τῶν ὁποίων τὰ σύνορα εἶναι σημειωμένα κατὰ τὰ βασιλικά μου κατὰ-
στιχα, καὶ κεῖνται εἴτε εἰς τὸ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Γαστούνης ξενο-
τροφεῖον καὶ μετόχιον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκ τῶν παραρτημάτων τοῦ ῥη-
θέντος Μοναστηρίου, εἴτε εἰς αὐτὸ τὸ ἴδιον Μοναστήριον Μέγα Σπήλαιον,
τὰ ὁποῖα τροφοδοτοῦσι τοὺς διαβαίνοντας ἐκεῖθεν ἡγεμόνας, ἐξουσιαστάς,
καὶ ἄλλους ἀνθρώπους ἀνευ μηδεμιᾶς πληρωμῆς, τὸ νὰ ἐνοχλῶνται
καθ' ὅποιονδήποτε τρόπον, καθὼς καὶ τὸ νὰ ἐπιηρέαζονται οἱ καλόγηροι
καὶ λοιποὶ ῥαγιάδες τοῦ ῥηθέντος Μετοχίου παρὰ τῶν βοεδονδάδων τῆς
Γαστούνης μὲ ἀπαιτήσεις περισσοτέρων φόρων εἶναι ἐναντίον εἰς τὰς βα-
σιλικὰς μου διαταγὰς τὰς ἐκδοθείσας κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διὰ τὴν
ἀσυδοσίαν των καὶ τὸν κανονισμὸν αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τινες ἐκ τῶν
φυλάκων τοῦ φρουρίου Ναβαρίνων, καὶ τῶν ἐνοικιαστῶν, ἐναντίον τῶν βα-
σιλικῶν κανόνων τοὺς παρηνώχλουν μὲ ἀπαιτήσεις φόρων, καὶ κρισολο-
γηθέντων, μ' ὅλον ὁποῦ ἀπεδείχθη ὅτι αἱ ἀπαιτήσεις των ἦσαν ἐναντίαι
εἰς τὰς βασιλικὰς μου διαταγὰς καὶ εἰς τὴν ἀσυδοσίαν των, κατέπαυσεν ἡ
δικαφιλονεικία, καὶ ἐδόθησαν εἰς αὐτοὺς νόμιμα πιστοποιητικὰ ἔγγραφα
(ἰλάμιον καὶ χοτζέτιον) ἐκ μέρους τῆς κρίσεως περὶ τούτου, αὐτοὶ δὲ ἐπέ-
μενον εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των, ἐξαχθέντων ἐκ τοῦ βασιλικοῦ μου ἀρχείου
τῶν κατὰ τὰς ῥηθείσας γαίαις ἐκδοθέντων φερμανίων μου, διαλαμδανόντων
ὅτι διὰ τὰ δέκατα καὶ ἄλλους φόρους τῶν τόπων τῶν περιεχόντων χει-
μερινὰ καὶ θερινὰ λειβάδια, ἀμπελοῦς, περιβόλια, ἐλαιόδενδρα, οἰκίας καὶ
χωράφια, τῶν κειμένων εἰς τὸ κατὰ τὸ μέρος τῆς Γαστούνης διαληφθέν
μετόχιον τὸ ἐπονομαζόμενον Μαύρα Βουνά, καὶ ὃν ἐκ τῶν παραρτημά-
των τοῦ ῥηθέντος Μοναστηρίου καὶ ἐχόντων θρία τὴν ἄκραν τῆς θαλάσ-
σης ἕως τὸν ἀνήφορον, καὶ ἐκεῖθεν ἕως τὸ παραχειμᾶδιον τῶν ἀρπάδων,
καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῶν παλουκίων ἕως τὴν δάφνην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς βα-
λανιδίας, καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῶν ἄκρων τῆς τάφρου κατ' εὐθείαν εἰς τὴν
Ἐκκλησίαν τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, καὶ
τοῦ σοῦβαδίου καὶ τοῦ ἰουσίην τὸν κατήφορον, καὶ διὰ τῆς μεγά-
λης δάφνης, καὶ διὰ τοῦ παλαιοκάστρου, καὶ διὰ τῆς σκάλας τῶν ἀρπά-
δων ἕως ὁποῦ καταντᾷ εἰς τὸν τόπον τὸν ἐπιλεγόμενον ζευγαρόπετρα,
εὐρέθη διατεταγμένον ἀφ' οὗ πληρόνως κατ' ἔτος εἰς τὸν βασιλικόν μου
θησαυρὸν τὰ τριάντα πέντε χιλιάδες λεπτὰ (ἄσπρα), ὅντα τὸ ἀντίτιμον
τῆς ἀσυδοσίας των, νὰ μὴ ἐνοχλῶνται πλέον μὲ ἀπαιτήσεις δεκάτων καὶ
ἄλλων φόρων. Καὶ ἐρωτηθέντος τοῦ ἐκ τῶν λειτουργῶν μου περιφανε-
στάτου Ἀσμη Ἐφένδη, τοῦ ἐπὶ τῆς δικτηρήσεως τῶν κανονισμῶν τοῦ
Μωρέως, περὶ τοῦ τί εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γένῃ ἐν ταύτῃ τῇ ὑποθέσει,
ἐπειδὴ ἐπεβεβαίωσε δι' ἐνσφραγίστου ἐγγράφου πιστοποιήσεώς του, ὅτι

Ἐπειδὴ αἱ ὑποθέσεις καὶ ἐννοιαὶ τῶν ἐκδοθέντων βασιλικῶν μου φερμα-
νίων δὲν ἀντιφάσκουσιν εἰς τὰς αἰτήσεις τῶν διαληφθέντων καλογήρων,
νὰ ἐκδοθῇ βασιλικὴ μου διαταγὴ σύμφωνος μὲ τὰ ἑκπαλαὶ καὶ κατὰ δια-
φόρους ἐποχὰς ἐκδοθέντα βασιλικά μου φερμανία. Διὰ τοῦτο ἔγινε
βασιλικὴ μου διαταγὴ ἵνα ἐνεργηθῇ καθὼς διαβεβαίωσιν ὁ εἰρημένος ὑπουρ-
γός μου καὶ διατάττω, ἅμα φθάσωσιν οἱ φέροντες τὴν παρούσαν βασιλι-
κὴν μου διαταγὴν, Σεῖς οἵτινες εἰσθαι ἐγνωσμένοι, ὅτε Ἡγεμόν, καὶ οἱ
διαληφθέντες κριταί, νὰ ἐνεργήσῃτε καὶ τώρα καὶ πάντοτε, σύμφωνα μὲ
τὴν παρούσαν βασιλικὴν μου διαταγὴν, κατὰ τὸν ἀνω εἰρημένον τρόπον,
καὶ νὰ μὴ δεῖξηται διάθεσιν καὶ κλίσιν εἰς τὸ ἐναντίον αὐτῆς, οὕτω γινώ-
σκεται καὶ πιστεύσατε εἰς τὸ βασιλικόν μου Σημεῖον.

Ἐξεδόθη τῇ 17 τῆς Σελήνης Ῥεμπιούλ Ἐβέλ ἐν ἔτει 1219 (ἀπὸ Χρι-
στοῦ 1803).

[Ὅτι πιστὴ ἡ μετάφρασις τῇ 12 Ἰουλίου 1834 ἐν Ἀργεῖ. Ὁ διερμη-
νεὺς τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος. Ἰουσουφμπέης Ἀχμετπασαζαδές].

Α'. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΙΜΒΡΑΗΜ ΠΑΣΣΑ ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ ΤΟΥ Μ. ΣΠΗΛΑΙΟΥ

*Ἐγγενέστατε Ἡγούμενε καὶ ἐπίλοιποι παπᾶδες καὶ καλόγεροι
Μεγάλου Σπηλαίου.*

Σὰς Σημειώων, ὅτι ἡμεθα φερμένοι μὲ τὸν ὑψηλότατον Ἰμβραήμ πασᾶν
ἐφέντη μας, εἰς Κάμπον Καλαβρύτων ἐδῶ καὶ τέσσαρες ἡμέρας προτη-
νότερα καὶ ἔχομεν μεγάλας ὀρδηνίας καὶ ἐτοιμασίας διὰ τὴν πολιορκίαν
μοναστηρίου μεγάλου Σπηλαίου. Καὶ ὡς ταχὺ προσμένωμεν νὰ μᾶς ἔλ-
θουν τὰ τόπια καὶ αἱ μπόνιμπες καὶ ἀρκετὰ σύνεργα διὰ μῆνες καὶ ἐπειδὴ
ἀπὸ μία ἢ δύο ἡμέρας νὰ ρίξωμεν τὰ ἀρδιά μας περὶ πολιορκίας τοῦ μο-
ναστηρίου. Εἰς αὐτὰ τὰ μέρη διὰ τοῦτο σὰς φανερώνω ὅτι νὰ λυπηθῇτε
τὸ μοναστήρι σας νὰ μὴ τύχη καὶ χαλᾶση καὶ ὅτι εἰς τὸν ἄλλον καιρὸν
δὲν ἐχάλασε μὴν τύχη καὶ χαλᾶσει. Καὶ τώρα μάλιστα οἱ πλέον ἀγνωθοὶ
ἀπὸ λόγου σας ἦρθαν καὶ ἐπροσκύνησαν εἰς τὸν ἐφέντη μας καὶ ἐγλύτω-
σαν τὰ χωριά τους. Καὶ τόσο λαὸ καὶ τὴν ζωὴν τους καὶ τὰ πράγματά τους
λοιπὸν τοῦ λόγου σας, εἰσθε γνωστικώτεροι ἀπὸ ἐκείνους καὶ θέλει στο-
χασθῇτε τὸ κάθε πρᾶγμα καλλίτερα, παρὰ πᾶν δὲν σὰς γράφω θέλει πλη-
ροφορηθῇτε καὶ ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ φίλου μου τοῦ Φωτήλα, θέλει σὰς
συμβουλεύσει ὁ ἴδιος. Ἡγούμενε θέλει στοχασθῇς τοῦτο τὸ κίνημα τῶν
Ῥωμαίων δὲν θέλει εὐγγὴ σὲ κεφάλι, λοιπὸν σὺν φρόνιμος ὅπου εἶσαι στο-
χάσου βαθιὰ πῶς δὲν εὐρίσκες καλὸ τέλος καὶ θὰ εἶσαι νικημένος θέλεις

ἡξεύρεις ὅτι αὐτὸ θπου σὰς γράφω, τὸ γράφω μετὰ τοῦ ὑψηλοτάτου ἀφέντη μας τὸν ὀρισμὸν.

Καὶ νὰ μὲ ἀποκριθῇτε εἰς τὰ ὅσα σὰς γράφω

ΣΑΜΗ ΕΦΕΝΤΗΣ

ΣΕΓΝΕΖΤΙΠΗ ΕΦΕΝΤΗΣ

Τῇ 21ῃ Ἰουνίου 1827.

Β'. ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΤΟΥ
ΙΜΒΡΑΗΜ ΠΑΣΣΑ.

Ἐψηλότατε Ἀρχηγέ τῶν Ὀθωμανικῶν ἀρμάτων χαῖρε.

Ἐλάδομεν τὸ γράμμα σου καὶ εἶδομεν τὰ ὅσα γράφης, ἡξεύρομεν πῶς εἶσαι εἰς τὸν Κάμπον τῶν Καλαβρύτων πολλὰς ἡμέρας καὶ ὅτι ἔχης ἐλατὰ μέσα τοῦ πολέμου, ἡμεῖς διὰ νὰ προσκυνήσωμεν εἶναι ἀδύνατον διότι εἴμεθα ὀρκισμένοι εἰς τὴν πίστιν μας, ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἢ νὰ ἀποθάνωμεν πολεμοῦντες καὶ κατὰ τὸ ἀνὶ μας δὲν γίνεται νὰ χαλάσῃ ὁ ἱερός ὅρκος τῆς πατρίδος μας, σὲ συμβουλευόμεν ὅμως νὰ ὑπάγῃς νὰ πολεμήσῃς ἄλλα μέρη διότι ἂν ἔλθῃς ἐδῶ νὰ μάς πολεμήσῃς καὶ μάς νικήσῃς δὲν εἶναι μέγας κακός, διότι θὰ νικήσῃς παπάδες, ἂν ὅμως νικήθῃς τὸν ὅποιον ἐλπίζομεν ἄφευκτα μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διότι ἔχομεν καὶ θέσιν δυνατὴν καὶ θὰ εἶναι ἐντροπὴ σου καὶ τότε οἱ Ἕλληνες θὰ ἐγκαρδιοθοῦν καὶ θὰ σὲ κυνηγοῦν πανταχοῦ. Ταῦτα σὲ συμβουλοῦμεν καὶ ἡμεῖς κάμε ὡς γνωστικὸς τὸ συμφέρον σου, ἔχομεν καὶ γράμματα ἀπὸ τὴν βουλὴν, καὶ Ἀρχιστράτηγον Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, ὅτι εἰς πᾶσαν περίστασιν πολλὴν βοήθειαν θὰ μάς στείλῃ, παλικάρια καὶ τροφὰς καὶ ὅτι ἢ θὰ ἐλευθερωθῶμεν τάχιστα ἢ θὰ ἀποθάνωμεν κατὰ τὸν ἱερὸν ὅρκον τῆς πατρίδος.

ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Ὁ Ἠγούμενος οἱ σὺν ἐμοὶ παπάδες καὶ καλόγεροι

Τῇ 22ῃ Ἰουνίου 1827 Μέγα Σπήλαιον.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΙΜΒΡΑΗΜ ΠΑΣΙΑ ΕΚ ΠΑΤΡΩΝ.

ΕΙΣ ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟΝ.*

(Ἐκ τῆς Ἱστορίας Φωτίου Χρυσανθοπούλου ἢ Φωτάκου).

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου 1827 ὁ Ἰμβραῆμ Πασῆς ἀπεφάσισεν ἐκ Πατρῶν νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς Καλάβρυτα καὶ Μέγα Σπήλαιον καὶ ὁ μὲν Στρατὸς αὐτοῦ ἀποτελούμενος ἐκ δεκαπέντε χιλιάδων πεζῶν καὶ καθαλαραίων τακτικῶν καὶ ἀτάκτων καὶ τῆς φρουρᾶς τῶν Πατρῶν ἀπὸ τὸν Δελὴ Ἀχμέτ ἐκ πέντε χιλιάδων ἔφθασεν εἰς Καλάβρυτα καὶ ἐστρατοπέδευσεν παρὰ τὰ Καλάβρυτα εἰς τὸ λειβάδιον τῆς Σαλμένης Μετοχίου τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Ὁ δὲ Ἰμβραῆμ ἀκολουθῶν ἔφθασεν εἰς τὸ χάνι τοῦ Βερβαινακίου ἀπέχοντος ἐκ Σαλμένης ὀκτὼ ὥρας. Καὶ μὴ γνωρίζων τὸν δημόσιον ὁρὸν ἐπλανᾶτο εἰς τὸ δάσος καὶ κατὰ τύχην ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τουρκομηπροσκυνημένων Ἑλλήνων ἐχόντων ἀρχηγὸν τὸν Νενέκον μὲ τὸν ὅποιον ὅλην τὴν ἡμέραν ἐθάδιζε καὶ ἐφρουρεῖτο ἀπὸ μισθωτοῦς Ἕλληνας ἔχων μαζὶ τοῦ ἑνα μόνον Τούρκον τοιμπουκοδότην. Ὁ δὲ Νενέκος τότε ἂν ἤθελεν ἐλάμβανε τὸν Ἰμβραῆμ αἰχμάλωτον καὶ ἐκράτει εἰς τὴν Μονὴν τῆς Μακελαργιάς ἢ εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον. Οἱ δὲ Τούρκοι ἀγνοοῦντες τι ἔγειναν ὁ ἀρχηγός των θὰ κατέπαυον τὸν πόλεμον καὶ θὰ ἐσώζετο ἡ Πελοπόννησος, ἀλλ' ὁ ἀσυνείδητος ἐφύλαξε πίστιν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἔλαβε δι' ἀνταμοιβὴν πολλὰς γαίας καὶ ὀνομάσθη καὶ Μπέης, ἀλλ' ἐφονεύθη κατόπιν ἀπὸ τὸν ἀντίξηλόν του πρῶτον ἐξάδελφόν του Ἀθανάσιον Σιαγιάν, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐφονεύθη κατόπιν. Ἐκ τῶν Καλαβρύτων ὁ Ἰμβραῆμ κατὰ συμβουλὴν τοῦ Τούρκου Σεχτεσίπης ἐστίλε γράμμα πρὸς τοὺς Μοναχοὺς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ὑποσχόμενος πολλὰ καὶ καλὰ πράγματα καὶ ἠλπίζεν ὅτι οἱ μοναχοὶ θὰ ὑπετάσσοντο ὡς καὶ οἱ μοναχοὶ τῶν Ταξιαρχῶν τῆς Βοστίτσας (Αἰγίου) οἵτινες διὰ μεσιτείας καὶ παρακινήσεως τῶν Τουρκοπροσκυνημένων εἶχον προσκυνήσει εἰς τὸν Δελὴ Ἀχμέτ Πασᾶν. Αὐτοὶ δὲ οἱ Τουρκοπροσκυνημένοι παρεκίνησαν καὶ συνεδούλευον τοὺς μοναχοὺς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου νὰ στέλουν δύο Πατέρας φέροντας σημεῖον ὑποταγῆς δύο σφακτὰ καὶ κάμποσον βᾶδαν νὰ ζητήσουν τὸ ράϊ μπουγιουντί, καὶ νὰ μὴν φοβηθοῦν διότι προηγουμένως αὐτοὶ εἶχαν ὁμιλήσει περὶ τούτου εἰς τὸν Πασᾶν καὶ τοὺς ὑπεσκέθη ὅτι ἂν προσκυνήσουν κανεὶς Τούρκος εἰς τὸ ἐξῆς δὲν ἤθελε βλάψῃ τὴν Μονὴν των θὰ κἀθῆνται ἡσυχοὶ εἰς αὐτὴν (*).

Οἱ δὲ μοναχοὶ ταῦτα μαθόντες ἀπὸ τοὺς Τουρκοπροσκυνημένους, τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐπρότειναν νὰ ὑποταχθοῦν διότι εἶχαν βαρεθῇ καὶ δὲν ὑπέφερον πλέον τὰς καταχρήσεις τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν λοιπῶν κατοίκων τῆς Ἐπαρχίας Καλαβρύτων, οἵτινες εἶχαν τὰς οἰκογενεὰς των εἰς τὴν Μονὴν καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἐτρέφοντο, οἱ δὲ ἄλλοι Πατέρες δὲν ἤθελαν ν'

(*) Προσθήκη τρίτης ἐκδόσεως Κτιτορικοῦ. (1) Σελ. 419.

ὁποταχοῦν, καὶ εἰς μὲν τὸν Ἱμδραῖον ἀπήντησαν ὅτι εἶναι ὠραιομένον· εἰς τὴν πίστιν τῶν ἡ νὰ ἐλευθερωθῶν ἡ νὰ ἀποθάνουν μαχόμενοι ὑπὲρ πίστεως καὶ Πατρίδος, ἀπέστειλαν δὲ εἰς τὸν Γενικὸν Ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου Θ. Κολοκοτρώνην διαμένοντα τότε εἰς Βόχα τῆς Κορίνθου δύο Πατέρας, τὸν προηγούμενον Ἰωάννη Κανελοπούλου καὶ τὸν Παγκράτιον Πολυζωγόπουλου καὶ ἐζήτησαν βοήθειαν στρατιωτικὴν πρὸς σωτηρίαν τῆς Μονῆς τὴν ὁποίαν ὁ Ἱμδραῖος ἐφοβήριζε νὰ καταστρέψῃ.

Ὁ δὲ Γενικὸς ἀρχηγὸς διέταξε τὸν Φωτῆα (Συγγραφέα τῆς Ἱστορίας ταύτης) τὸν Νικολῆν Καραχάλιον σημαιοφόρον του, τὸν Βασίλειον Οἰκονόμου, τὸν Κωστὴν Μέλιον καὶ τὸν Θεοδόσιον Παπαγιαννακόπουλον νὰ ἔλθουν εἰς Μέγα Σπήλαιον πρὸς βοήθειαν τῆς Μονῆς συνεννοούμενοι μὲ τὸν Ν. Πετμεζῆαν φρούραρχον τῆς Μονῆς. Ἀναχωρήσαντες (λέγει ὁ Φωτῆας) ἐπεράσαμεν ἀπὸ τὰ Τρίκαλα καὶ τὰ λοιπὰ χωρὶς τῶν Χασιῶν, ἀπὸ τὴν Βαλιμὴν καὶ τὰ Κλουκινόχωρια καὶ ἐφθάσαμεν ἐπὶ τέλους καὶ ἐτοποθετήθημεν εἰς τὸν Ὑψηλὸν Σταυρὸν ἄνωθεν πρὸς ἀνατολὰς ὀλίγον μακρὰν τῆς Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. (1)

Οἱ δὲ Πατέρες μαθόντες ὅτι ἐφθάσαμεν ἐκεῖ ἐκάλεσαν ἡμᾶς καὶ κατέβημεν εἰς τὴν Μονὴν ὅπου μᾶς ἐκατέρησαν μετὰ χαρᾶς καὶ μᾶς ἔχαισαν μεγάλην ὑποδοχὴν καὶ ἐχαίρεισαν μὲ κανονιστοὺς τὴν Σημαίαν τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ μᾶς ἔδωκαν πολλὴν τροφὴν καὶ καλὴν. Ἐνθὺν δὲ εἰς τὴν Μονὴν (λέγει ὁ Φωτῆας) πολλοὺς στρατιώτας Καλαβρυτινοὺς καὶ πολλὰς χιλιῖδας ψυχῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικοπαίδων, καὶ ὅσοι ἐξ αὐτῶν δὲν εἶχον ψωμὶ ἐτρέφοντο ἀπὸ τὴν Μονήν, οἱ Πατέρες τῆς ὁποίας κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας πολλὴν περιποίησιν ἔκαμον πρὸς αὐτοὺς. Παρεπονέθησαν ὅμως κατὰ τῶν προυχόντων καὶ τινῶν στρατιωτικῶν διότι δὲν ἠδύναντο νὰ διατρέψωσι τὰς οἰκεγενεῖας αὐτῶν.

Ἐγὼ δὲ (ὁ Φωτῆας) ἰδὼν τὴν θέσιν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἀπόρρητον ἐκράτησα μόνον τὸν Καπετὰν Κωστὴν Μέλιον μὲ ἑκατὸν πεντήκοντα (150) στρατιώτας τοὺς δὲ ἄλλους ἀπέστειλα εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον Θ. Κολοκοτρώνην, ἐνεθάρρηνά δὲ τοὺς μοναχοὺς καὶ ὑπεσχέθην πρὸς αὐτοὺς πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν παρὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ μου. Ἐκωνόνισαμεν δὲ τὰς θέσεις οὕτως, ἐγὼ μὲν (ὁ Φωτῆας) κατέλαβον τὴν θέσιν Κισσωτῆν, ὁ δὲ Γκολφίνος Πετμεζᾶς μὲ τοὺς συντρόφους του κατέλαβε τὸν ἄνω τῆς Μονῆς Πύργον, τὴν δὲ Κανονιστοχίαν (Κανονιέραν) κατέλαβον ἄλλοι, καὶ ὁ Φραγκάκης ἄλλην. Ὁ δὲ Ν. Πετμεζᾶς φρούραρχος τῆς Μονῆς κατεῖχε τοὺς Ἁγίους Πάντας καὶ ὡς Ἀρχηγὸς ἐφρόντιζε περὶ ὧν. Οἱ δὲ Μοναχοὶ εἶχον καλῶς ὀχυρώσει τὴν Μονήν καὶ τὴν προηγουμένην τῆς ἀφίεώς μας εἶχον κατακαύσει τὰ κάτωθεν τῆς Μονῆς ἐν τῇ θέσει πανηγυρίστρα οἰκίματα, ἵνα μὴ ἐπελθόντες καταλάβωσιν οἱ Τούρκοι. Ὅλοι δὲ οἱ Πατέρες νύκτα καὶ ἡμέραν ἦσαν εἰς κίνησιν διὰ νὰ μᾶς εὐχαριστήσουν. (2)

(1) Σελ. 425. (2) Σελ. 428.

Ἡ μάχη περὶ τῆς Μονῆς καὶ ἕττα τῶν Τούρκων.

Τὴν 23ην Ἰουνίου 1827 ὁ Ἱμδραῖος Πασᾶς διελθὼν ἐκ τῶν χωρίων Κερπινῆς καὶ Ρωγῶν κειμένων πρὸς δυσμὰς τῆς Μονῆς ἦλθεν ἀπέναντι αὐτῆς μὲ πολλοὺς πεζοὺς καὶ ἵππους καὶ κατεσχόπευε τὴν Μονήν. Τὴν δὲ ἐπελθοῦσαν νύκτα πρὸς τὴν πρωΐαν τῆς 24ης Ἰουνίου τῇ ὁδηγίᾳ τῶν Τουρκοπροσκυνημένων Ἑλλήνων γνωρίζοντων καλῶς τὰ περὶ τῆς Μονῆς Τουρκικὸς στρατὸς καταλαβὼν τὴν ἄνωθεν καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Μονῆς θέσιν Ὑψηλὸν Σταυρὸν καὶ τὰς περὶ τῆς Μονῆς στενάς καὶ ἐπικαίρους θέσεις ἐπολιώρει τὴν Μονήν ἀπὸ ἀνατολῶν· καὶ μεσημβρίας. Πολυάριθμον δὲ σῶμα Τούρκων ἐπέρασε καὶ ἐπῆγεν εἰς Διακοπτὸν τὴν ἰδίαν νύκτα καὶ ἐφθασεν ἐκεῖ καθ' ἣν ὥραν οἱ ἄνθρωποι ἦσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπλησίαζε ν' ἀπολύσῃ καὶ ἐξαίφνης κυκλώσαντες τὴν Ἐκκλησίαν αἰχμαλώτισαν ὅλους, ἄνδρας καὶ γυναικόπαιδα καὶ τοὺς Ἱερεῖς τῶν, καὶ τὸν Ἱερέα ὁ ὁποῖος εὖτε τότε νὰ λειτουργῇ, ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν, διὰ χλευασμὸν τὸν ἔφερον ἐνδεδυμένον τὴν Ἱερατικὴν στολὴν καὶ ἐπέστρεφον διὰ τοῦ Ὑψηλοῦ Σταυροῦ εἰς Καλάβρυτα. Ἡμεῖς δὲ οὐδὲν ἐγνωρίζομεν. Κατὰ δὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου ἀντελήφθημεν ὅτι οἱ Τούρκοι μᾶς εἶχον πολιορκήσει καὶ ἐδύνατο ἀπὸ τὰ ταμπύρια μας τοὺς Τούρκους ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸ Διακοπτὸν μὲ τοὺς αἰχμαλώτους ἄνδρας γυναικόπαιδα καὶ πολλὰ ζῶα, οἱ δὲ ἄνδρες ἦσαν φορτωμένοι διάφορα πράγματα τὰ ὅποια ἐπῆραν ἀπὸ τὸ Διακοπτὸν καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐκεῖ χωριά.

Τότε ἦλθεν ἕνας καλόγερος εἰς τὴν Κισσωτὴν καὶ μὲ θυμὸν μοῦ λέγει δὲν ἐντρέπεσθε, ὅπου εἴθε στρατιωτικοί· Πῶς ὑποφέρετε νὰ βλέπετε τοὺς ἀδελφούς μας Χριστιανοὺς νὰ τοὺς κύνουν ἔτσι οἱ Τούρκοι καὶ μάλιστα τῆς γυναικὸς σας νὰ τὰς κύνουν σεργούνη; «Ἀλλ' ἡμεῖς ἐντρέπηκα ἀκούσας τοιαῦτα λόγια ἀπὸ τὸν μοναχόν, καὶ ἀμέσως εἶπα εἰς τοὺς Καπεταναίους καὶ τοὺς λοιποὺς συντρόφους μου νὰ ἐτοιμασθῶν εἰς πόλεμον. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν Κισσωτὴν ἐπῆγα εἰς τοὺς Ἁγίους Πάντας, ὅπου ἦτο τὸ ταμπύρι τοῦ Ν. Πετμεζᾶ. Ἐκεῖ ἦν συναγμένους ὅλους τοὺς στρατιώτας τοὺς ὁποῖους ὁ Πετμεζᾶς εἶχεν ἐτοίμους νὰ ἔβγουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν πόλεμον. (1)

Ἐνθὺν δὲ ταῦτα ἐγίνοντο, ἔξαφνα βλέπω νὰ ἐξερχωνται ἀπὸ τὸ Μοναστήριον ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου μοναχοὶ ἕως ἑκατὸν (100) καὶ Καπετάνιον εἶχον τὸν γνωστὸν μοναχὸν Γεράσιμον. Οὗτοι ὅλοι ἐβγαλαν τὰ καλογερικά καὶ ἐνεδύθησαν στρατιωτικὰ Ἑλληνικά, ἔβαλαν φουστάνελαις καὶ ἐφόρεσαν φέσια, ἐξάπλωσαν κάτω τὰ πλοῦσια μαλλιὰ τῆς κεφαλῆς τῶν καὶ εἶχον ὅπλασθῃ κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀτάκτων στρατιωτῶν. Περωνῶντες δὲ ἐμπροσθεν ἡμῶν μᾶς ἐπροκάλεσαν οὕτως. «Ἐλάτε νὰ μᾶς

(1) Σελ. 431.

ιδῆτε πῶς θὰ πολεμήσωμεν», καὶ βαδίζοντες ἐτράβηξαν κατὰ τὸ Παλη-
ἀμπελον, θέσιν κειμένην ἄνωθεν καὶ κατὰ τὸ μεσημβρινόανατολικὸν μέ-
ρος καὶ φθάσαντες ἐκεῖ ἀμέσως ἤρχισαν μόνον τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Τούρ-
κους. Τοῦτο ἰδόντες ἡμεῖς ἐξεροκοκινήσαμεν ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν μας καὶ
παρευθὺς ἐδῆγχαμεν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Κισσωτῆς νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸν
πόλεμον.

Ἐγώ, ὁ Ν. Πετμεζᾶς, ὁ Καπετὰν Ἀ. Σαρδελιάνος ἐκ Κερπινῆς καὶ ὁ
Κωνσταντῆς Μέλιος ἀνελθόντες εἰς Ὑψηλὸν Σταυρὸν ἐπολεμήσαμεν ὅ-
λοι οἱ οὐσθεν ἀπὸ τὰ ἔλαττα, ἄλλοι ἀναβάντες ἐπάνω εἰς τὰ ἔλαττα, ἄλλοι
ἀνάψαντες φωτιὰν νὰ γίνῃ καπνὸς νὰ μὴ μᾶς βλέπουν οἱ Τούρκοι καὶ
πολλοὺς περὶ τοὺς σαρὰντα (40) ἐφονεύσαμεν καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους
Χριστιανοὺς ἡλευθερώσαμεν τρέψαντες εἰς ἄτακτον φυγὴν τοὺς Τούρκους
ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐπληρώθησαν καὶ πολλοὶ ἐχάθησαν μέσα εἰς τὰ
ρεύματα καὶ εἰς τὰ δάση καὶ ἐκεῖ ἀπέθανον καὶ μετὰ ταῦτα εὗρίσκαμεν
τοὺς ἀποθανόντας ἐκ τῆς δισωδίας καὶ τὰ ὄρνεα.

Οἱ δὲ καλὸι γέροντες ἐσκότωσαν περισσοτέρους Τούρκους ἀπὸ ἡμᾶς σχεδὸν
διπλασίους. Ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν οἱ Τούρκοι ἠσθάνθησαν καλογερικὸν
πόλεμον. Καὶ τῇ βοηθείᾳ τῆς Παναγίας δὲν ἐφονεύθη ἄλλος ἀπὸ τὸν
Καπετὰν Ἀ. Σαρδελιάνον τὸν ὁποῖον ἐνταφίασαν ἐνδόξως, ὡς καὶ τὸν
Καπετὰν Μέλιον ἐξ ἀσθενείας ἀποθανόντα, μὲ ὅλους τοὺς κληρικοὺς
τοὺς καπεταναίους καὶ τοὺς στρατιώτας.

Τοιαύτη ἡ μάχη ἦτις ἐγένετο μετὰ τὸν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Ἱμβραῆμ
καταλήξασα εἰς ἐπαίσχυντον ἦταν καὶ ἄτακτον φυγὴν τοῦ Ἱμβραῆμ καὶ
εἰς Δόξαν τῆς Παναγίας τῆς Μεγασηλαιωτίσσης.

ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΑΝΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΟΙ. *

Περὶ τῆς ἐν τῷ Μεγάλῳ Σπηλαίῳ θαυματουργοῦ Ἀγίας εἰκόνος τῆς
Θεοτόκου, ὅτι εἶνε ἔργον τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ
καὶ οὐχὶ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ ὡς ἐσφαλμένως ὑποθέτει ὁ κ. Γ.
Σωτηρίου.

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1917 ὁ ἔφορος τῶν Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων
κ. Γεώργιος Σωτηρίου ἐκπληρῶν ἐντολὴν τοῦ Συμπούργειου τῆς Παιδείας
ἀφίκετο ἐνταῦθα, ὅπως ταξινομήσῃ τὰ τῆς Μονῆς ἱερὰ κειμήλια καὶ με-
λετήσῃ τὴν τέχνην καθόλου αὐτῆς, εἰς τὸν ὁποῖον παρεσχέθη πᾶσα εὐκολία
πρὸς ταξινόμησιν αὐτῶν δι' ἣν ἐργασίαν ἡ Μονὴ λίαν εὐγνωμονεῖ αὐτῷ.
Ἀλλὰ θελήσας νὰ διευκρινήσῃ δῆθεν τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς καὶ τὰ ἐξι-
στορούμενα ἐν τῇ Κτιτορικῇ αὐτῆς περὶ τῆς θαυματουργοῦ Ἀγίας εἰκό-
νος τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ περιπεσὼν ἐξ ἐσφαλμένης προκαταλήψεως εἰς
πλείστας ὁσας ἀμφιβολίας, ἀνακριθείας καὶ ἀντιφάσεις, καὶ παραδεχθείς,

(*) Προσθήκη τρίτης ἐκδόσεως Κτιτορικοῦ.

ὡς ἀληθεῖς συγκεχυμένας καὶ ψευδεῖς τινὰς ὑποθέσεις Νερούτσου τινὸς
ἱστορικοῦ, μᾶλλον ἐπισκοπεῖ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀναιρεῖ τὰ πραγματικὰ
ἱστορικὰ γεγονότα, διότι ἐνῷ ἐπαινεῖ τὸ Κτιτορικὸν τῆς Μονῆς, «ὡς ἀξιό-
λογον μονογραφίαν ἐκδεδομένην ὑπὸ τοῦ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων ὑπὸ
τὸν τίτλον «Κτιτορικὸν ἢ Προσκυνητῆριον τῆς ἱερᾶς καὶ βασιλικῆς Μο-
νῆς τοῦ Μ. Σπηλαίου» Ἀθῆναι 1840» ὅμοιον τοῦ ὁποῖου δὲν ἠτύχησε
νὰ ἰδῇ μέχρι σήμερον ἡ νεοελληνικὴ θεολογία.»

(Παράρτημα Ἀρχαιολ. Δελτίου 1918, Σελ. 46—47. καὶ Σημ. 2). Καὶ
ἐνῷ κατὰ τὸν κ. Γ. Σωτηρίου εἶναι τοιοῦτον τὸ Κτιτορικὸν τῆς Μονῆς
ἔπεται ὅτι καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενα ἱστορικὰ γεγονότα περὶ τῆς Μο-
νῆς καὶ παραδόσεις περὶ τῆς Ἀγίας εἰκόνος πάντα εἰσὶν ἀληθῆ καὶ
ἀναμφισβήτητα καὶ αἱ παραδόσεις ὡς ἱερὰ καὶ ἀληθεῖς οὐδόλως χρήζου-
σιν διευκρινήσεως ἢ διορθώσεως.

Ἀλλ' ἀναιρῶν αὐτὸν ἐπιφέρει κατόπιν «Αἱ ἀδέσποτοι αὗται παραδό-
σεις» καὶ «ἡ ἱστορηθεῖσα δῆθεν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ.» Αἱ λέξεις
αὗται τοῦ Γ. Σωτηρίου, «ἀδέσποτοι παραδόσεις» καὶ «ἡ ἱστορηθεῖσα δῆ-
θεν» ἐκφράζουσιν ἀμφιβολίαν καὶ ἀναιροῦσιν αὐτὸν τὸν κ. Γ. Σωτηρίου
τὸν ἐπαίνουντα τὸ Κτιτορικὸν καὶ τὴν ἱστορικὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν
τοῦ Κτιτορικοῦ. Ἀλλ' ὡς συναισθανόμενος τὸ κατὰ τῆς ἀληθείας ἀδίκημα
καὶ θέλων νὰ συγκαλύψῃ αὐτὸ καὶ ἀποφύγῃ τὸν ἔλεγχον «ἐπιφέρει» «αἱ
παρατηρήσεις μου ἐπὶ τοῦ Κτιτορικοῦ δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς
ἐπικρίσεις.»

Παρὰ ταῦτα ὅμως φρονῶν ὅτι αἱ ἐπικρίσεις του εἶναι ὀρθαί, καὶ μὴ παρα-
δεχόμενος τὰς ἐν τῷ Κτιτορικῷ τοῦ Μ. Οἰκονόμου ἀναγραφόμενας πα-
ραδόσεις περὶ τῆς Ἀγίας Εἰκόνος ὡς ἀληθεῖς, ἐξακολουθεῖ ἐν τῷ Ἀρ-
χαιολ. Δελτίῳ του νὰ καταχωρῇ περὶ αὐτῆς, ἐν ᾧ λέγει «Πρῶτον καὶ
κυριώτατον κειμήλιον τῆς Μονῆς εἶναι ἡ πολυβύλλητος εἰκὼν τῆς Θεο-
τόκου ἡ ἱστορηθεῖσα κατὰ τὰς παραδόσεις ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ».
Τοῦτο εἶναι ἀληθέστατον, ἀλλ' ἀμφιβάλλων πάλιν λέγει, «κατὰ τὰς πα-
ραδόσεις» καὶ «ἡ φερομένη ὡς ἔργον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ» καὶ πάλιν,
«ἡ λεγομένη εἰκὼν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ», καὶ δὲν λέγει μετὰ βεβαι-
ότητος ὅτι ὄντως αὕτη εἶναι ἔργον τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ
Λουκᾶ, διότι ἀμφιβάλλει καὶ δὲν τὸ πιστεύει καὶ προσπαθεῖ νὰ διαψεύσῃ
τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ὡς λέγομεν ἀμέσως κατόπιν. Καὶ πρὸς ταῦτα λαμ-
βάνων ὡς ἱσχυρὸν ἐπιχείρημα τὴν ἐπένδυσιν τῆς Ἀγίας Εἰκόνος, ὅτι εἶ-
ναι Βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ τὴν ὑπαρξίν ψηφιδότου τῆς εἰκόνος δεξιο-
κρατούσης τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ Καθολικῇ Ναῷ τῆς ἐν Λεθαδείᾳ ἱερᾶς
Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, καὶ ὅτι ὁ Ὁσῖος Λουκᾶς ὑπηρέτησεν ὡς Μο-
ναχὸς περὶ τὰς Πάτρας, ἐκφράζεται μὲ τὰς πλήρεις ἀμφιβολίας λέξεις
«ἴσως, φαίνεται—δῆθεν—δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθῇ» κ. λ. ὅτι ἡ Εἰκὼν τοῦ

Μ. Σπηλαίου δὲν εἶναι ἀρχαιότερα τοῦ Γ' αἰῶνος καὶ ὅτι κάτοχος αὐτῆς ἦτο Ἰσως ὁ Ὅσιος Λουκάς, ὅστις φαίνεται ἐδώρισεν αὐτὴν εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ συσχετισθέντας ἀσκητὰς τοῦ Μ. Σπηλαίου Συμεὼν καὶ Θεόδωρον, καθ' ἣν ἐποχὴν παρέμενον εἰς τὰς Πάτρας, καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα ἔνα προσδοθῇ πλείοτερον κύρος, «ἐκλήθη Εἰκὼν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά». Πού εὑρεν ὁ Ὅσιος τὴν εἰκόνα, καὶ διατὶ δὲν τὴν ἐκράτει εἰς τὴν ἰδικήν του Μονήν;

Ἀλλὰ πάντα ταῦτα καὶ τὰ ὅμοια τοῦ «Ἰσως» — φαίνεται: — δυνατόν καὶ δῆθεν εἶναι ἀμφίβολα, ἀδέδαικα, ἀσύστατα καὶ ἀσυμβίβαστα, ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ πραγματικὴ ἐξιστόρησις καὶ ἀποδείχθῃ ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων καὶ γεγονότων. Ἀπορίας δὲ ἄξιον, πῶς εἰς ἐπιστήμων, ὡς ὁ κ. Γ. Σωτηρίου ἠδυνήθη νὰ συμβιβάσῃ τὰ φύσει ἀσυμβίβαστα, διότι προὑπαρχούσης τῆς Ἀγίας Εἰκόνης ἢ ἐπένδουσιν ἢ δύναται νὰ γίνῃ ὁπότε δῆποτε καὶ οὐδόλως συντελεῖ εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ χρόνου καθ' ὃν κατεσκευάσθη ἡ εἰκὼν, ἢ δὲ ὑπαρξίς ψηφιδωτῆς εἰκόνης εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ὁσίου Λουκά ἐχούσης ὁμοιότητα τινα πρὸς τὴν Ἀγίαν Εἰκόνα τοῦ Μ. Σπηλαίου δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ἄνευ τινὸς ἀποδείξεως καὶ αὐθαιρέτως ὅτι προὑπῆρξεν ἡ ψηφιδωτὴ καὶ ὅτι ἡ τοῦ Μεγ. Σπηλαίου ἀνάγλυφος εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἐγένετο κατόπιν κατ' ἀπομίμησιν τῆς ψηφιδωτῆς τοῦ Ὁσίου Λουκά; Τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα ὡς λέγει ὁ κ. Σωτηρίου, ἀλλ' εἶναι σαθρότατον καὶ γελοῖον. Μᾶλλον δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ τοῦναντίον ὅτι ὁ τεχνίτης κατ' ἀπομίμησιν τῆς Ἀποστολικῆς ἀγ. Εἰκόνης Μ. Σπηλαίου οὕσης ὄντως ἀρχαιότητος καὶ ὡς ἔργον τοῦ Ἀποστόλου Λουκά προὑπαρχούσης κατεσκευάσθη τὴν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Ὁσίου Λουκά ψηφιδωτὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου.

Ἀλλὰ πῶς συμβιβάζεται τὸ παράδοξον τοῦτο, ὅτι ὁ μεταγενέστερος κατὰ πεντακόσια (500) καὶ πλέον ἔτη ὅσιος Λουκάς ἀκμάσας κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα ἐσυσχετίσθη μὲ τοὺς προὑπάρχοντας κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα (362) Συμεὼν καὶ Θεόδωρον ἀσκητὰς τοῦ Μ. Σπηλαίου καὶ εὑρεν τὰς τῆς Ἀγίας Εἰκόνης τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ Μ. Σπηλαίῳ; Διὰ τὴν συμβιβάσῃ ὁ Γ. Σωτηρίου τὸ φύσει τοῦτο ἀσυμβίβαστον προβάλλει ψεύδος ἕτερον πασιφανέστατον καὶ μεγαλύτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ ὑψηλοῦ βράχου τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ὅπερ ἀποκαλεῖ «ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα» ἀντὶ νὰ εἴπῃ σαθρὸν καὶ γελοῖον, ἱκανὸν νὰ καταρίψῃ πάντα τὰ ἄλλα ψεύδη καὶ αὐτὸν τὸν Σωτηρίου καὶ τὸ ὅποιον προτείνει πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς ἑαυτοῦ ἐσφαλμένης καὶ ψευδοῦς ὑποθέσεως. Ἰδοὺ τὸ (σαθρὸν καὶ ψεύδης) ἐπιχείρημα. «Τὴν ὑμετέραν ὑπόθεσιν» (δηλ. ὅτι ἡ Ἀγία Εἰκὼν τοῦ Μ. Σπηλαίου δὲν εἶναι ἀρχαιότερα τοῦ Γ' αἰῶνος, καὶ ὅτι δὲν εἶνε ἔργον τοῦ Ἀποστόλου Λουκά) ἐπικυροῖ οὐ μόνον ἢ ὑπαρξίς ψηφιδωτῆς εἰκόνης

δεξιοκρατούσης Θεοτόκου ἐν τῇ Καθολικῇ Ναῷ τοῦ Ὁσίου Λουκά τοῦτο, λέγει, εἶναι ἰσχυρὸν (γελοῖον) ἐπιχείρημα, ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονός ὅτι διασώζεται καὶ σήμερον παρακλήσιον ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Μ. Σπηλαίου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ὁσίου Λουκά τιμώμενον». Τοῦτο εἶνε μέγιστον ψεύδος, μεγαλύτερον τοῦ ὁποίου δὲν δύναται ἄλλο νὰ γίνῃ! Ἀληθῶς καὶ σήμερον διασώζεται τὸ ἀναφερόμενον Παρακλήσιον καὶ τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά τοῦ ὁποίου ἐντὸς τοῦ παρακλησίου ὑπάρχει καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ καὶ ὅταν ἐκτελῇται ἐκεῖ ἡ θεία λειτουργία ψάλλουν τὸ τροπάριον τοῦ Ἀποστόλου Λουκά οὕτω: «Ἀπόστολε Ἄγιε καὶ Εὐαγγελιστά Λουκά, πρέσβευε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ ἵνα πταισμάτων ἄφεσιν παράσχῃ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν» καὶ οὐχὶ ὡς ἐσφαλμένως, λέγει, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ὁσίου Λουκά, τοῦ ὁποίου ἐντὸς τῆς Μονῆς οὔτε παρακλήσιον οὔτε εἰκὼν οὐδαμοῦ ὑπάρχει οὔτε μνεῖα τίς ποτὲ ἐγένετο περὶ σχέσεως αὐτοῦ μὲ τοὺς ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Μ. Σπηλαίου ἀσκητὰς, οὔτε ἂν διέμεινε ποτὲ ὀλίγον ἢ πολὺ ἐν τῇ Μονῇ. Καὶ τώρα καλεῖται ὁ κ. Γ. Σωτηρίου νὰ εἴπῃ ἡμῖν πόθεν ἔλαβε τὰς ψευδεῖς ταύτας πληροφορίες; Ταῦτα εἶναι φαντασιώδη καὶ χονδροειδέστατα ψεύδη ἀναιροῦντα πανηγυρικῶς τὴν περὶ τῆς Ἀγίας εἰκόνης ψευδεστάτην ὑπόθεσιν τοῦ κ. Γ. Σωτηρίου καὶ καταρρίπτοντα τὸ ἐπιστημονικὸν κύρος αὐτοῦ, καὶ μειοῦντα τὸ γόητρον αὐτοῦ.

Ὁ χαράσσων τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμὰς ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἀνατυπώσεως τοῦ Κτιτορικοῦ χωρὶς νὰ ἔχωμεν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην διάθεσιν νὰ κατηγορήσωμεν τὸν κ. Γ. Σωτηρίου ἡλθεν εἰς τὴν Μονὴν τὸ 1862 ἐκ παιδικῆς ἡλικίας 14 ἐτῶν καὶ ἤδη ἄγω τὸ 84ον ἔτος τῆς ἡλικίας μου καὶ οὐδέποτε ἤκουσα τι περὶ τοῦ Ὁσίου Λουκά, περὶ σχέσεως αὐτοῦ ἢ διαμονῆς ἐνταῦθα ἢ εἰκόνης αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἐνόμισα ὅτι ἔχω καθήκον νὰ σείρω τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμὰς πρὸς ἀντίρρυσιν τοῦ ψεύδους καὶ ἀνόρθωσιν τῆς ἀληθείας.

Καὶ ἔτι λέγει, ὁ κ. Γ. Σωτηρίου «ἐντὸς τοῦ παρακλησίου τῆς Ἀγίας Εὐφροσύνης δεῖκνυται κόγχη ἐν τῇ σπηλαίῳ λελαξευμένη, ἐνθα λέγεται ὅτι ὁ Λουκάς διέμεινε καὶ ἱστόρησε καὶ τὴν εἰκόνα, ὅπερ δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ ὡς διαμονὴ ἐπ' ὀλίγον τοῦ Ὁσίου Λουκά μετὰ τῶν ἀσκητῶν τοῦ Σπηλαίου τῶν Ἀροανίων αἵτινες τότε Ἰσως ἤχμασαν καὶ ὅτι τέλος ἡ εἰκὼν τοῦ Μ. Σπηλαίου (ὡς καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Σουμελά) δὲν δύναται νὰ εἶναι παλαιότεραι τοῦ Γ' δεκάτου αἰῶνος».

Ὅντως ἐντὸς τοῦ παρακλησίου τῆς Ἀγίας Εὐφροσύνης, ἥτις ὠδήγησε τὸ 362 μ. Χ. ἔτος τοὺς Πατέρας Συμεὼν καὶ Θεόδωρον πρὸς εὑρεσιν τῆς Ἀγίας Εἰκόνης τῆς Θεοτόκου τῆς ἱστορικῆς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά ἐδεικνύετο κόγχη λελαξευμένη ἐν τῇ σπηλαίῳ ἢ ὁποία ὅτε τὸ πρῶτον ἡλθεν ἐνταῦθα ὁ κ. Γ. Σωτηρίου ἦτο ἔμπροσθεν

ἐκτισμένη και δὲν ἐφαίνετο ἡ ἁγία Τράπεζα ἐπὶ τῆς ὁποίας ἱερουργεῖ ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς ἐνθα συνέγραψε (ὡς ἱστορεῖ καὶ ὁ Νικόλαος Μαλαζός. Πηδ. σελ. 64 ὑποσημείωσις 1) καὶ τὸ καθ' αὐτὸν ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Πρὸ πενταετίας ὁμοῦς δοθείσης ἀφορμῆς τινος καὶ συζητήσεως γενομένης περὶ τοῦ Τριμῶρφου τοῦ ἀναφερομένου ἐν τῷ Κτιτορικῷ ποῦ τοῦτο εὐρίσκειται ἐγένετο ἔρευνα ἐπὶ τόπου καὶ χαλάσαντες τὸν ἐμπροσθεν τῆς κογχῆς ἐκτισμένον τοῖχον εὐρέθη ἡ ἁγία Τράπεζα τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ καὶ ἄνωθεν αὐτῆς τὸ περιγραφόμενον Τρίμορφον (εἰκόνημα, ἦτοι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἐκατέρωθεν ἡ Θεοτόκος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος) καὶ ἐβεβαιώθη πλέον ἀναντιρρήτως, ὅτι ὄντως ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς ἱερουργεῖ ἐκεῖ καὶ συνέγραψε τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ ὅτι ἡ περὶ τούτου παράδοσις εἶνε ἀληθεστάτη καὶ πρὶν ἢ ἀποθάνῃ ἀφῆκεν ἐκεῖ κατὰ θεῖαν ἔμπνευσιν καὶ τὴν ἀνάγλυφον ἁγίαν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ἣν οὗτος ἰδίαις χερσίν εἶχε κατασκευάσει καὶ ἦτις μετὰ πολλοὺς ἔπειτα χρόνους κατὰ τὸ 362 εὐρέθη δι' ἀποκαλύψεως ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων αὐταδέλφων Συμεὼν καὶ Θεοδώρου. Ὅτε δὲ τὸ δευτερόν κατὰ τὸ π.έτος 1931 ἐπεσκέφθη τὴν Μονὴν ὁ κ.Γ. Σωτηρίου μετὰ καὶ ἄλλων καθηγητῶν καὶ ἐπιστημόνων ἐγένοντο αὐτῷ παρατηρήσεις ἐπὶ τόπου ἐνώπιον καὶ ἄλλων καθηγητῶν, ὅτι τὸ ὑπάρχον παρακλήσιον εἶνε τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ καὶ οὐχὶ ὡς ἐσφαλμένως λέγει αὐτὸς εἰς τὸ εἰρημένον ἀνωτέρω Δελτίον τῶν Ἀρχαιοτήτων 1918 καὶ εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἱερῶν κειμηλίων τῆς Μονῆς Μ. Σπηλαίου ὅτι εἶνε ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, τοῦ ὁποίου οὔτε κτλ εἰκὼν ὑπάρχει ἐν τῇ Μονῇ. Καὶ ὅπως δειχθῇ εἰς τὸν κ. Γ. Σωτηρίου καὶ ἡ ἀνακαλυφθεῖσα Ἀγία Τράπεζα τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ καὶ ἔδειξεν ὅτι ἐπείσθη καὶ μᾶς ὑπεσχέθη ὅτι δι' ἄλλης συγγραφῆς θὰ ἐπανορθώσῃ τὸ ἱστορικὸν τοῦτο λάθος.

Ὅτι ὁμοῦς ἡ ἐν τῷ Μ. Σπηλαίῳ Ἀγία Εἰκὼν τῆς Θεοτόκου εἶνε ὄντως ἔργον τῆς χειρὸς τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ, τοῦτο ἐβεβαίωσεν αὐτὴ ἡ Θεοτόκος δις ὅταν ἐνεφανίσθη καθ' ὕπνον τὴν αὐτὴν στιγμήν καὶ ὥραν χωρὶς ἐκάστῳ ἐν Ἱεροσολύμοις εἰς ἀμφοτέρους τοὺς αὐταδέλφους Συμεὼν καὶ Θεόδωρον ἔχουσα μεθ' αὐτῆς τοὺς Ἱεροὺς Ἀποστόλους ὅτινες ἐκήρυξαν τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸν Πρωτόκλητον Ἀνδρέαν κηρύσσοντα εἰς τὰς Πάτρας, τὸν Κορυφαῖον Ἀπόστολον Παῦλον εἰς Κόρινθον καὶ τὸν Ἀπόστολον Λουκᾶν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ καὶ εἰς τὴν Ἀχαΐαν, ἀποτεινομένη ἡ Θεοτόκος πρὸς τοὺς Πατέρας εἶπεν αὐτοῖς. «Νὰ μεταβῆτε εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου νὰ εὕρητε τὴν Εἰκόνα μου τὴν ὁποίαν κατασκεύασε θεϊκύνουσα οὗτος ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς». Τὸ αὐτὸ ἐπανελάβε καὶ ὅταν ἐφθασαν εἰς Πελοπόννησον καὶ διενυκτέρευσαν προσευχόμενοι ἐντὸς τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ μεγάλης Πλατάνου ἐν Κλαπατσούνα τῶν Καλαβρύτων.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἐξιστορεῖ τὸ Κτιτορικὸν τῆς Μονῆς, τὸ ὅποιον καὶ ὁ κ. Γ. Σωτηρίου ἀναγνωρίζει μὲν ὡς ἀξιόλογον μονογραφίαν παραδέχεται ὁμοῦς ὡς ἀπλήν παράδοσιν, ἀλλὰ θέον νὰ παραδεχθῇ ὅτι πᾶσα παράδοσις προερχομένη παρ' ἁγίων ἀνδρῶν εἶναι ἀληθής, καὶ καλεῖται ἱερὰ διότι δὲν ψεύδεται καὶ ὡς τοιαύτη σεβαστὴ καὶ τηρητέα, διὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐντέλεται: «Κρατεῖται τὰς παραδόσεις» καὶ αἱ Ἀγ. Σύνοδοι κατωχύρωσαν δι' ἱερῶν Κανόνων (τῆς Ζῆς ζος, τοῦ Μεγ. Βασιλείου σελ. 91—92)

Τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἱερὰν παράδοσιν προσεπικουροῖ καὶ ἡ Θεοτόκος διὰ τῶν ἐνεργουμένων καθ' ἐκάστην ὑπ' αὐτῆς πλείστων θαυμάτων, τὰ ὅποια ἀποδίδονται αὐτῇ ὅχι ἀπλῶς (ὡς ἐνδεχόμενον νὰ φρονῇ ὁ τυχὼν) πρὸς ἰδιοτελεῖς σκοποὺς, ἀλλὰ διότι ὄντως εἰσὶν ἀληθεῖ καὶ ἐνεργοῦνται θεῖα χάριτι πρὸς δόξαν αὐτῆς. Καὶ τὸ πρῶτον θαῦμα εἶναι ὅτι ἐφορευθῇ χάριτι τῆς Θεοτόκου θεῖα δύναμις καὶ ἐνεργεῖα ὁ ὑπὸ τὸ Μ. Σπηλαίον ἐμψυλεύων Μέγας Δράκων καὶ ἔκτοτε ἐν τῷ μεταξὺ ἔλαβον καὶ λαμβάνουσι καθ' ἐκάστην χώραν πλεῖστα ὅσα θαυμάσια, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Ἐσχάτως δὲ καὶ ἡμεῖς πολλὰ θαυμάσια τῆς Θεοτόκου ἰδίαις ὁμμασιν ἴδομεν καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφισαν. 1) ἡ μεταφορὰ μετὰ πομπῆς τοῦ Ῥωσικοῦ Ἐπιταφίου ἐκ τῆς Βιβλιοθήκης εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Καθολικοῦ Ναοῦ ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς. 2) Ἡ ταξινόμησις τῶν ἁγίων λειψάνων ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ. 3) Ἡ ἀνεύρεσις ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ βιβλίου τινὸς παρακλητικῶν Κανόνων, καὶ 4) Τὸ ἀνοῖγμα τῶν παραθύρων ἐμπροσθεν τῶν Παρακλησίων, Ἀποστόλου Λουκᾶ καὶ Ἀσωμάτων.

Τὸ δὲ τελευταῖον θαῦμα τῆς Θεοτόκου, τὸ ὅποιον ἐπισφραγίζει πάντα τὰ θαυμάσια τῆς Θεοτόκου καὶ ἐπιβεβαιεῖ τὰ ἐν τῷ Κτιτορικῷ, ἐξιστορούμενα περὶ τῆς ἁγίας εἰκόνης ὅτι ὄντως αὕτη εἶνε ἔργον τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ εἶνε τὸ ἑξῆς.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μωραΐτιδης ἐξ Ἀθηνῶν ἀνὴρ εὐσεβὴς καὶ ἐπιστήμων γνωστὸς εἰς ἅπαντα τὸν ἐπιστημονικὸν Ἑλληνικὸν Κόσμον, ἀφίκετο κατὰ τὸ ἔτος 1907, ἵνα ἐπισκευθῇ τὴν Μονὴν καὶ παραμείνας ἐπὶ τινὰς ἡμέρας πρὸς μελέτην τῶν κατ' αὐτὴν μίαν ἐσπέραν μετὰ τὸ δεῖπνον μεταβαίνων εἰς τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ θὰ ἐκοιμάτο, καθ' ὁδὸν διολογίζετο, ὅτι τὰ λεγόμενα παρὰ τῶν μοναχῶν περὶ τῆς Ἀγίας εἰκόνης, ὅτι εἶνε ἔργον τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ δὲν θὰ εἶναι ἀληθῆ, αἰφνης ὀλισθήσας καὶ πεσὼν χαμαὶ συνετρίβη τὸ ὅσοτον τοῦ δεξιοῦ ποδὸς καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ δριμυτάτων πόνων ἐξωμολογεῖτο παρρησία τὰς σκέψεις του καὶ παρακαλῶν μετὰ θερμῶν δακρύων τὴν Θεοτόκον νὰ τοῦ συγχωρήσῃ τὸ ἁμάρτημα καὶ νὰ τὸν θεραπεύσῃ, ὑπεσχέθη δὲ νὰ φέρῃ μίαν ἀργυρᾶν κανδύλαν καὶ τυχὼν συνώμης καὶ θεραπείας ἀπέστειλε ταύτην φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν, «Ἀλέξανδρος Μωραΐτιδης 1907 Ἰουλίου 1.» Καὶ νῦν κρέμματα

αὐτὴ ἐνώπιον τῆς ἁγίας εἰκόνος εἰς μαρτύριον τοῦ γεγονότος θαύματος τῆς Θεοτόκου. Καὶ κηρύττει γαγονύξ τῇ φωνῇ· «Αὕτη ἡ Ἁγία εἰκὼν τῆς Θεοτόκου εἶνε ἔργον τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ, καὶ μηδεὶς περὶ τούτου μὴ ἀμφισβῆλλῃ ἢ ἀπιστῇ διότι ἐπόμενον ὁ ἀπιστῶν ἢ ἀμφισβῆλλον νὰ τιμωρηθῇ ὡς ὁ Μωραΐτιδης». Τὸ θαῦμα τοῦτο εἶνε ἀναμφισβήτητον καὶ ἐπισηραγίξει καὶ ἐπικυροῖ περὶ τῆς ἀληθείας πασῶν τῶν ἐν τῷ Κτιτορικῷ ἀναγραφόμενων παραδόσεων περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἱερ. Μονῆς τοῦ Μ. Σπηλαίου καὶ τῆς ἐν αὐτῇ Ἁγίας εἰκόνος τῆς Θεοτόκου ὅτι ὄντως εἶνε ἔργον τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ, καὶ ὅτι ἀληθὴ εἰσι πάντα τὰ ἐξιτορούμενα καὶ ἀποδιδόμενα αὐτῇ θαυμασία πρὸς δόξαν αὐτῆς· Ἀμήν.

ΑΝΑΚΑΙΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Ἀνακεφαλαιῶντες τὰ εἰρημένα λέγομεν 1) ὅτι αἱ ἐν τῷ Κτιτορικῷ τῆς Μονῆς, ὡς ὄντος κατὰ τὸν κ. Γ. Σωτηρίου ἀξιολόγου μονογραφίας, ἥς ὅμοιον δὲν ἠτύχησε νὰ ἴδῃ ἡ νεότερα νεοελληνικὴ θεολογία μέχρι σήμερον, ἐξιτορούμεναι ἀληθεῖς ἱεραὶ παραδόσεις. 2) Ἡ ἐν τῷ Κτιτορικῷ ἀναγραφόμενη δις μαρτυρία τῆς Θεοτόκου, ὅτι τὴν ἐν τῷ Μ. Σπηλαίῳ Ἁγίαν αὐτῆς εἰκόνα κατεσκεύασεν ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς. 3) Τὸ ἐν τῇ Μονῇ ὑπάρχον παρακλήσιον τοῦ Λουκᾶ εἶνε ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ καὶ οὐχὶ ὡς ἐσφαλμένος λέγει ὁ κ. Γ. Σωτηρίου, τοῦ ὁσίου Λουκᾶ. 4) Ἡ ἐν τῷ Παρακλήσιῳ τῆς Ἁγίας Εὐφροσύνης ἀρχῆθεν ὑπάρχουσα κεκαλυμμένη καὶ προπενηταετίας ἀνευρεθεῖσα Ἁγία Τράπεζα τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ ἐνθα οὗτος κατὰ τὴν ἱεράν παράδοσιν καὶ τὸν ἱστορικὸν Νικόλαον Μαλαξὸν συνέγραψε καὶ τὸ ἱερὸν κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον.

5) Τὰ χάριτι τῆς Θεοτόκου γενόμενα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι ἐσχάτων πλεῖστα θαύματα καὶ 6). Τὸ τελευταῖον θαῦμα τὸ γινόμενον εἰς τὸν ἐξ Ἀθηνῶν Ἀλέξανδρον Μωραΐτιδην τοῦ ὁποῦ ἀργυρᾶ κανδύλα κρέμματα ἐνώπιον τῆς Ἁγίας εἰκόνος μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀλέξανδρος Μωραΐτιδης 1907 Ἰουλίου 1». Ταῦτα πάντα εἶνε τρανώτατα τεκμήρια ἀπτά, καὶ ἀναμφισβήτητοι ἀποδείξεις, ὅτι ἡ ἐν τῷ Μεγάλῳ Σπηλαίῳ ἀνάγλυφος εἰκὼν τῆς δεξιόκρατους Θεοτόκου, εἶνε ἔργον τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ καὶ οὐχὶ τοῦ ὁσίου Λουκᾶ ὡς ἐσφαλμένως ὑποθέτει ὁ κ. Γ. Σωτηρίου. Ταῦτα πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν τῆς Μεγαλειοσυνηλασιότητος Θεοτόκου, ἥς ταῖς Εὐπροσδέκτοις πρεσβεῖαις σωθείμην πάντες, οἱ εὐλαβῶς αὐτὴν προσκυνῶντες καὶ μετὰ πίστεως ἐπικαλούμενοι, Ἀμήν. «Εὐλαλα τὰ χεῖλη τῶν εὐσεβῶν, τῶν καταφιλοῦντων τὴν εἰκόνα σου τὴν σεπτὴν, πανταχοῦ καὶ πᾶσαν, καὶ τὴν ἱστορηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ ἱεροτάτου τὴν Σπηλαιώτισσαν.»

Ἐν Μεγάλῳ Σπηλαίῳ τῇ 6 Μαΐου 1932.

Προηγούμενος. Νήφων Χ. Ἀνδρικόπουλος

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

**Ἡ ἀκολουθεία τῆς ἐτησίου ἐορτῆς τῶν ἁγίων ἡμῶν
Πατέρων Συμεὼν καὶ Θεοδώρου, καὶ τῆς
᾽Οσίας Εὐφροσύνης.**

Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ἡ, ἐν τῷ μικρῷ Ἑσπερινῷ ἱστῶμεν στίχους
δ'. καὶ ψάλλομεν στιχηρὰ προσόμοια. Ποίημα Καλλινίκου.

Ἦχος πλ. β.

Ὅλην ἀποθέμενοι.

Ὅλος ἐκ νεότητος, ἐνθέῳ πόθῳ τρωθέντες, κόσμου πλάνην ἄπασαν, καὶ τρυφὴν τὴν ῥέουσιν ἀπηνήσασθε, τὸν σταυρὸν ἄραντες, ὅπλον σωτηρίας, καὶ Χριστῷ ἀκολουθήσαντες· καὶ νῦν πανεύφημοι, σὺν χοροῖς ἁγίων εὐφρανέσθε· μετ' ὧν συνδοξαζόμενοι, καὶ τῶν ἱκετῶν ὡμῶν μέμνησθε, τῶν πίστει τιμῶντων καὶ πόθῳ ἐκτελούντων εὐσεβῶς, τὴν ἱεράν καὶ σεβασμίαν, μνήμην ὡμῶν ὅσοι.

Κάλλος ἐκποθήσασα, σοῦ τοῦ Δεσπότη προθύμως, ὁπίσω σου ἔδραμε θυὰς ἡ ζωιδίμος καὶ αὐτάδελφος· τὰ τερπνὰ πάντα δέ, τοῦ ματαίου βίου, ὡς σικὰν ὑπερφρονήσαντες, πρὸς τὸ πρωτόπλαστον, κάλλος τῆς εἰκόνος ἀπέδλεπον, ἀλώδητον φυλάττοντες, καὶ παθῶν ἀχλὺς ἀθόλωτον, ὅθεν καὶ τὴν θείαν εἰκόνα Σου Χριστέ καὶ τῆς Μητρὸς, εὐρεῖν αὐτοὺς κατηξίωσας, μόνε πολυεύσπλαχνε.

Τόπους προσκυνήσαντος, περιχαρῶς τοὺς ἁγίους, εἶδον ἐν ὁράματι τὴν τῶν ὅλων Δέσποιναν οἱ αὐτάδελφοι, φῶς αὐτοῖς ἄπλετον, καὶ κράτος διδοῦσαν, εἰς τοῦ θείου σου θελήματος, Σῶτερ Ἰησοῦ τὴν ἐκπλήρωσιν, διὸ πρὸς ταύτην ἔδραμον, ὡς ἀγγελικοὶ σου θεράποντες. Καὶ νῦν σὺν Ἀγγέλοις, τῆς αἵγλης ἀπολαύοντες τῆς σῆς, ὑπὲρ ἡμῶν δυσωποῦσαι σε, Δέσποτα φιλόνηρωπε.

Εὐρον οἱ θεόφρονες, σὺν τῇ ἁγίᾳ παρθένῳ, Σοῦ τὸν τύπον Δέσποινα, ὃν Λουκᾶς ὁ ἐνδοξος προσεχάραξε, φωτισθεὶς πάνχαρνε ἐκ τῆς σῆς χάριτος, καὶ αὐτὸν ἀπεθησαύρισαν, ἐν τῷ σκηνώματι, σοῦ τῆς θείας δόξης Παντάνασσα· διὸ τὴν τούτων σήμερον μνήμην ἐκτελοῦντες δεόμεθα, σφῖζε Θεοτόκε, ταῖς τούτων ἱκεσίαις τοὺς πιστοὺς, τοὺς πανταχοῦ προσκυνῶντας σου, τὴν μορφὴν τὴν ἄχραντον.

Δόξα. Ἦχος δ'.

Τὴν πτωχείαν τοῦ πλουσίου ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς Ἰησοῦ ποθήσαν-

τες, πλοῦτον ἐλίπετε φθαρτόν· καὶ τὴν τρίβον τὴν στενὴν προθύμως ἀνύσαντες, εἰς πλάτος ἐφθάσατε παραδείσου. Καὶ νῦν σὺν τοῖς χοροῖς τῶν ἁγίων τῆς θείας δόξης ἡξιωμένοι, Πατέρες τρισόλβιοι, μέμνησθε δεόμεθα καὶ ἡμῶν, πρεσβεύοντας τῇ Κυρίῳ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, καὶ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Καὶ νῦν Θεοτόκιον. Ἐκ παντοίων κινδύνων τοὺς δούλους σου.

Εἰς τὰ ἀποστίχου προσόμεια. Ἦχος β'.

Οἶκος Εὐφραθᾶ.

Δεῦτε χαρμονικῶς, προδῶμεν ἐν Σπηλαίῳ, τὴν τῆς Ἀειπαρθένου, τιμήσαντες εἰκόνα, ἣν ὁ Λουκᾶς ἐτύπωσε.

Στίχ. Ἀπενεχθήσονται τῇ βασιλεῖ παρθένου ὀπίσω αὐτῆς.

Βρῦει παντοδαπὰς, ἰάσεις ἀενάως, ἡ πάνσεπτος καὶ θεία, εἰκὼν σου Θεοτόκε, τοῖς πίστει σοι προστρέχουσι.

Στίχ. Καυχῆσονται οἱ σοὶ ἐν δόξει καὶ ἀγαλλιάσει.

Σήμερον Συμεὼν, συνάμα Θεοδώρῳ, καὶ θεῷ Εὐφροσύνῃ, καλῶς ἀγωνισθέντες, ἐν οὐρανοῖς ἀγάλλονται.

Δόξα, Καὶ νῦν, ὁμοιον.

Χαίρε ἡ τὴν χαράν, τοῦ κόσμου δεξαμένη, Χριστὸν τὸν ζωοδότην, καὶ παύσασα τὴν λύπην, Παρθένη τῆς μητρότητος.

Νῦν ἀπολύεις. Τὸ Τρισάγιον. Παναγία Τριάς. Πάτερ ἡμῶν. Ὅτι σοῦ ἐστίν. Καὶ τὰ τροπάρια. Ἀπόστολε ἅγιε. Δόξα, Ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων ἡμῶν. Καὶ νῦν. Τὸ ἀπ' αἰῶνος ἀπόκρυφον. Καὶ γίνεται ἀπόλυσις,

Εἰς τὸ ἀπόδειπνον, ὁ φωτοφόρος Κανὼν εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον· ποίημα Θεοκτίστου μοναχοῦ τοῦ Στουδίτου· οὗ ἡ ἀκροστιχίς.

Φωτὸς δοχεῖον φώτισόν με φωτί σου. Ἀμήν.

ᾠδὴ α'. Ἦχος δ'. Θαλίσης τὸ ἐρυθραῖον πέλαγος.

Φωτί με τῶν πρεσβειῶν σου φώτισον θεογεννήτρια, ἡ γενομένη μήτηρ τοῦ φωτός, τοῦ ἀδύτου πανάχραντε, καὶ φωτισμόν μοι γνώσεως παρασχεθῆναι κατηκέλευσον.

Ὡς οὖσα φωτοειδὴς πανάχραντε θεογεννήτρια, φωτιστικαῖς πρεσβείαις σου ἀγνή, σκοτισθέντα με φώτισον, καὶ τοῦ φωτός βαδίζειν με τὰς θείας τρίβους καταξίωσον.

Τὴν νύκτα τῶν λογισμῶν μου φώτισον φωτί σου πανάγνε, καὶ τὴν ψυχὴν μου πύλη τοῦ φωτός, φωτοφόρον ἀπέργασαι, ἵνα τὸ φῶς θεάσωμαι τοῦ φωτοδότου καὶ Θεοῦ ἡμῶν.

Ὁμίχλην τὴν τῶν παθῶν ἀπέλασον τὸ φῶς ἡ τέσσα, θεογενήτωρ μόνη ἡ φωτὸς, προφανῶς ὑπερλάμπουσα, ἡλιακοῦ πανάχραντε, φωτοκυτόντων παντευλόγητε.

ᾠδὴ γ'. Εὐφραίνεται ἐπὶ σοί.

Συγχώρησιν ἐξαίτῳ φωτιστικῶν σου πρεσβειῶν ἄχραντε, ἦν συμπαθῶς δίδου μοι, φῶς τὸ ἐκ φωτός ἡ κύησας.

Διάνοιαν σκοτεινὴν τῇ φωτοφόρῳ σου αὐγῇ φώτισον· σὺ γὰρ φρικτῶς τέτοκας, τοῦ Πατρὸς ἀγνή τὸ ἀπαύγασμα.

Οὐκ ἔστιν ἐπὶ τῆς γῆς ἁμαρτωλότερος ἐμοῦ πάναγνε· ἔθεν βοῶ φώτισον, πύλη τοῦ φωτός τὴν καρδίαν μου.

Χωρίον φωτοειδὲς τῆς ὑπερφώτου ἀληθῶς φύσεως, φῶς θεῖκόν ἄχραντε, καὶ φωτὸς ἀκτίνα παράσχου μοι.

ᾠδὴ δ'. Ἐπαρθέντα σε ἰδοῦσα.

Ἐκ νεότητός μου πάναγνε φωτοτόκε, ταῖς ἡδοναῖς βεβρύπωμαι· τῆς δικαιοσύνης ἡλιον τεκοῦσα Χριστόν, φωτί σου νῦν φώτισον, τὴν ἁμαρτωθεῖσαν καρδίαν μου.

Πατρεῖον σὺ πανάμωμε φωτοτόκε, φωτιστικὸν ὑπάρχουσα, φώτισον τὸν νοῦν μου Λόγου φωτοφόρε σκηνὴ, καὶ ῥῦσαι τοῦ σκότους με, ἐν φωτὶ αὐλῇ σκηνοῦσά με.

Ὁλοτρόπως τῇ κακίᾳ κατεδουλώθην, ἀλλ' ἐπὶ σοὶ προσφεύγω νῦν ὁ ἐσκοτισμένος, φώτισόν με πύλη φωτός, καὶ ῥῦσαι γενένης με, καὶ φωτὸς αὐλοῦ ἐμπλησον.

Νομοθέτην ἡ τεκοῦσα καὶ φωτοδότην, τὴν χαλεπὴν ἀπέλασον σκοτίαν νοῦς μου, σοῦ τῶν πρεσβειῶν τῇ φωτί, καὶ φώτισον δέομαι, τὸν ἐσκοτισμένον δλόφωτε.

ᾠδὴ ε'. Σὺ Κύριέ μου φῶς.

Φῶς σὺ τὸ ἐκ φωτός, ὑπὲρ λόγον κύησας, φῶς δίδου μοι ἐπιστρέφον, ἐκ ζοφώδους ἀγνοίας, τὸν πίστει ἀνυμνοῦντά σε.

Ὡς οὖσα Χερουβὶμ, Σεραφὶμ ὑπερτέρα τε, πανάχραντε Θεοτόκε, τὴν ψυχὴν μου φωτί σου, φωτοκυτόντων φώτισον.

Τίς δύναται νοεῖν, τοῦ φωτός σου τὸ ἀῤῥήτον, ὑπέρφωτε Θεοτόκε, τῆς Τριάδος τὸν ἕνα, φρικτῶς γὰρ σὺ γεγέννηκας.

Ἰσότημον Πατρί, τὸν ὕδιν καὶ τῷ Πνεύματι, πανάχραντε φωτοδότην, ὑπὲρ λόγον τεκοῦσα, φωτί με τούτου φώτισον.

ᾠδὴ ς'. Θύσω σοι μετὰ φωνῆς.

Στόμα μου τὸ ῥυπαρὸν φωτί σου θεόνομφε, καθαρωτέρα ὡς οὖσα, τοῦ φωτός καθάρισον ἵνα μέλπω, τοῦ τῶν φῶτων Πατρὸς καθαρῷ τὸ ἀπαύγασμα.

Οἴκτειρον ὡς συμπαθὲς ἐμὲ τὸν ἀκάθαρτον, φωτεινότερα ὡς οὖσα,

τοῦ φωτός παρθένη τοῦ ἐρωμένου, καὶ φωτός μου τὴν καρδίαν ἐνθέου νῦν πλήρωσον.

Νεύσεις φωτιστικαῖς παρθένη δδήγησον, τὸν σκοτισθέντα ἀθλίως, πρὸς τὸ φῶς τὸ ἄδυτον τοῦ υἱοῦ σου, καὶ τὸν λύχνον τῆς ψυχῆς σθεσθέντα ὑπάναψον.

Μόνην σε τιμιωτέραν ἔγνωμεν πάνχαγε, τῶν Χερουδὶμ ὡς τεκοῦσαν, τοῦ φωτός τὸν πρύτανιν Θεοτόκε· ὃν δυσώπει πρὸς τὸ φῶς με σκηνώσαι τὸ ἄδυτον.

Κοντάκιον.

Προστασία τῶν χριστιανῶν ἀκαταίσχυντε.

ᾠδὴ ζ'. Ἐν τῇ καμίνῳ.

Ἐγὼ παρθένη ταῖς ἀνομίαις φεῖ υπερβέβηκα, πάντας τοὺς πρὸ νόμου πάνχαγε ἀληθῶς, καὶ ἐν νόμῳ ἡ κηρύσσει, φῶς ἀπρόσιτον, φωτεινὴ με νεφέλῃ νῦν φώτισον.

Θεορέντα κόσμον ἀνακαινίζεις ὡς μητροπάρθενε, κόρη τεκοῦσα τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον· διὸ νῦν φώτισον τῆς ψυχῆς μου τὰ ὅμματα δέομαι.

Ἐκκοιτῆτην κυριότοκε σὺ καὶ ὀλόφωτον, νῦν μου τὴν ψυχὴν ἀπέργασαι ἢ φρικτῶς, τοῦ Πατρὸς ἀποκήσασα, τὸ ἀπαύγασμα, καὶ φωτός ἀγίου με ἐμπλήσον.

Τὴν συντριβὴν μου τὴν ψυχικὴν παρθένη θεράπευσον, πύλη τοῦ φωτός καὶ δίδου μοι πρὸς τὸ φῶς, τοῦ υἱοῦ σου τὰς πορείας μου, ποιεῖσθαι πάντοτε ἵνα βλέψω τὸ φῶς τὸ ἀνέσπερον.

ᾠδὴ η'. Χειρὰς ἐκπετάσας Δανιήλ.

Ἰδὼ σου τὸ φῶς τῶν πρεσβειῶν ἢ φῶς κηρύσσει βροτοῖς τὸ ἄρρητον, καὶ τὰς αἰσθήσεις μου ἄχραντε, τῆς ψυχῆς καταφωτίζουσα, καὶ τῆς ἀγνοίας τὸ δεινὸν σκότος ἐξαίρουσα, ἵνα κράζω, φωτοκυήτωρ χαῖρε πανάμωμε.

Σκότος τῶν παθῶν μου φωτεινὴ, φωτός ὑπάρχουσα νεφέλῃ πάνχαγε, τῇ φωτοφύρῳ σου ἀπέλασον, ἱεσὶα μητροπάρθενε, καὶ φωταγωγῇσον τὸν νοῦν ἵνα σφύζομενος, ἀνακράζω, φωτοκυήτωρ, χαῖρε πανάμωμε.

Ὁλβιος καὶ πλήρης φωτισμοῦ, ἢ σὴ πανάχραντε πρεσβεία πέφυκε, φωτός πηγὴ τε ἀέναντος, καὶ φωτός κατοικητήριον, ἢ τὰς καρδίας τῶν πιστῶν καταφωτίζουσα, τῶν βοώντων, φωτοκυήτωρ χαῖρε πανάμωμε.

Ῥυμνος σοι ἐπάξιος οὐδαίς, προσενηχθήσεται Δέσποινα πάνχαγε, σὺ γὰρ ὑπέρφωτε τέτοκας, φωτοδότην ὑπὲρ ἔννοιαν, καταφωτίζοντα ψυχὰς Χριστὸν τὸν Κύριον, τῶν βοώντων, φωτοκυήτωρ χαῖρε πανάμωμε.

ᾠδὴ θ'. Λίθος ἀχειρόμητος ὄρου.

Ἀχραντε φωτῶνμε κόρη, τῇ φωτοφύρῳ σου πρεσβεῖα, φώτισον νόος

μου τὰς κόρας, καὶ τὰς αἰσθήσεις πάσας τοῦ σώματος, ἵνα τὸ φῶς θεάσωμαι τοῦ φωτοδότου καὶ Θεοῦ ἡμῶν.

Μόνος υπερβέβηκ παρθένη, τῶν γηγενῶν πᾶσαν τὴν φύσιν, ἐν ταῖς αἰωταῖς ὥστε καὶ ὤφθη, κτηνῶν ἀλόγων ἀλογώτερος· ἀλλὰ φωτὶ με δέομαι τῶν πρεσβειῶν σου φωταγωγῇσον.

Ἡμικρον ὁ τάλας παρθένη, υπερβαλλόντως ἀλλὰ σὺ με, φώτισον καὶ ῥῦσαι τοῦ σκότους, τοῦ αἰωνίου καὶ καθοδήγησον, πρὸς τὴν ζωὴν τὴν ἄρρευστον, καὶ τὴν οὐράνιον ἀπόλαυσιν.

Νόμου τὸ κεφάλαιον κόρη, σὺ καὶ τὸ πλήρωμα τεκοῦσα, πλήρωσον φωτός καὶ τὴν ψυχὴν μου, καὶ τὰς αἰσθήσεις πάσας μου φώτισον, ἵνα τὸ φῶς θεάσωμαι τοῦ φωτοδότου Θεοῦ ἡμῶν.

Ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ Ἑσπερινῷ μετὰ τὸν προοιμιακὸν ψαλμόν, τὸ Μακάριος ἀνὴρ, τὸ πρῶτον Ἀντίφωνον· εἶτα τὸ Κύριε ἐκέκραξα· ἐν ᾧ ἱστώμεν στίχους η'. καὶ ψάλλομεν τοῦ Ἀποστόλου προσόμοια δ'. Ἦχος πλ. δ'.

Τί ὑμᾶς καλέσωμεν ἄγιοι;

Τί σε ὀνομάσω Ἀπόστολε; οὐρανόν, ὅτι τὴν δόξαν διηγῇσω τοῦ Θεοῦ· ἀστραπὴν, ὅτι τὸν κόσμον καταυγάζεις φωτισμῷ· νεφέλῃν, ἐπομβροῦσαν θεία νάματα· κρατῆρα, τῆς σοφίας ἐνθεώτατον· οἶνον ὑμῖν ἀναδρόοντα, τὸν τὰς καρδίας εὐφραίνοντα, ἱκέτευε τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Τί σε νῦν προσεῖπω θεόληπτε; ποταμὸν ἐκ παραδείσου προερχόμενον ἡμῖν· κιθαρὸν τῆς διαθήκης, ἣν διέθετο Χριστός· φωστῆρα, νοητὸν φῶς ἀπαστρέπτοντα· λυχνίαν, Ἑκκλησίαν καταυγάζουσαν· ἄρτον ζωῆς, θείαν τράπεζαν, ποτήριον θεοῦ Πνεύματος, ἱκέτευε τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Τί σε νῦν θεόπτα καλέσωμεν; λειτουργὸν τῶν μυστηρίων δραστηκώτατον Χριστοῦ· τῆς σκηνῆς τῆς νοουμένης, ἀρχιτέκτονα σοφόν· τὰς πλάκας λατομουῦντα τὰ τῆς χάριτος· τὸν νόμον γεγραφότα τὸν καινότατον· τὸν ἐκ Σιών προερχόμενον· καὶ διὰ τοῦ σοῦ κηρυγτούμενον, ἱκέτευε τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Τί σε νῦν καλέσωμεν ἐνδοξε; μαθητὴν, ὅτι ἡμῖν εὐηγγελίσω τὸν Χριστόν· ἱατρόν, ὅτι τὰ πάθη θεραπεύεις τῶν ψυχῶν· καὶ στύλον εὐσεβείας ἀκατάσειστον· καὶ πύργον Ἑκκλησίας ἀκατάλυτον· πολλὰ Λουκᾶ τὰ ὀνόματα· ἢ ἀρετὴ σοι πεποίηκεν· ἱκέτευε τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἑτίρα τῶν ἁγίων. Ἦχος α'.

Πανεύφημοι μάρτυρες ὁμᾶς.

Ἡγέρετες πανεύφημοι ὁμᾶς, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πηγὰς θαυμάτων

ἀνέδειξε, τῇ γῇ τοῦ Πέλοπος, πάσης ἀρρώστιας δροσιζούσας καύσωνα, ψυχῶν τε καὶ σωμάτων ἐκάστοτε· ῥῶσιν κατ' ἄμφω δέ, χοριζούσας τοῖς ἐκ πίστεως ἐκτελοῦσιν ὁμῶν τὸ μνημόσυνον.

Πατέρες πανόλβιοι ὕμῃς, ὁ Κύριος ἐπεμψεν, ἐκ τῆς Σιών εἰς τὴν Πέλοπος, σεπτὸν εἰκόνημα, τῆς αὐτὸν τεκούσης, ἐν ἄνθρωπῳ κρυπτόμενον, εὐρεῖν καὶ ἀναδείξει πρὸς καύχημα, πιστῶν καὶ στήριγμα, προσκυνούντων τὰ μορφώματα, τῶν ἁγίων, Ὁρθοδόξῳ δόγματι.

Πατέρες τρισμακάρες ὕμεις, ὡς φωστῆρες λάμπετε, τοῦ νοητοῦ στερεώματος, πιστοὺς ἀγάζοντες· ἄσβεστοι λαμπτήρες, ἀρετῆς ἐδείχθητε, ψυχῶν τε καὶ σωμάτων ἀκέστορες, κανόνες πίστεως, μοναστῶν τὸ ἐγκαλλώπισμα, καὶ τῆς ποιμνῆς ὁμῶν τὸ κραταίωμα.

Ὅσα πανεύφημη τὴν σὴν, ψυχὴν ἀνεπτέρωσας, ταῖς ἀρεταῖς πρὸς τὸν ὕψιστον, βίον ἰσαγγέλον, ἐπὶ τῆς γῆς βοῦσα, διὸ κατηξίωσας, τῶν θεῶν χάρισματων ἀοίδιμη· καὶ νῦν βοήθησον, Εὐφροσύνη τοῖς τιμῶσί σε, εὐρεῖν χάριν καὶ μέγα ἔλεος.

Δόξα τῶν ἁγίων. Ἦχος πλ. β'.

Ω θεία καὶ ἱερὰ Πατέρων δυάς καὶ ξυνωρίς ὁμότροπε, Συμεὼν καὶ Θεόδωρε· ὕμεις πατρίδα μὲν ἔχετε τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἧς τὰ τεῖχη ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Θεοῦ ἐξωγράφονται· Πατέρα δὲ τὸν Θεόν, παρ' οὗ γεγονάτε, καὶ πρὸς ὃν ἐπεστράφητε· ἀδελφοὺς δὲ καὶ φίλους, τὰ τῶν ἀγγέλων μακάρια τάγματα, καὶ τοὺς χοροὺς πάντων τῶν ἁγίων. Ἀλλὰ καὶ τὸ σεμνότατον τῆς ἀρετῆς ὁμῶν ἀθλητήριον, οὐκ ἀγέραςτον ἐπὶ γῆς καταλείπατε· τὸν γὰρ ἐν τῷ Σπηλαίῳ τῆς Βηθλεὲμ ἐκ τῆς παρθένου τεχθέντα Σωτῆρα τῶν ὅλων τιμῶντές τε καὶ κηρύττοντες, σπῆλαιον· ὦκησατε, καὶ θαῦμα τοῦτο τοῖς ὑπ' οὐρανὸν ἀνεδείξατε, ἐν ᾧ πηγάζουσιν αἱ τοῖς χριστιανῶν, παντοίων λαμάτων χάρισματα. Ἀλλ' ὦ πανόλβιοι μετὰ τῆς δόξης Εὐφροσύνης, πρεσβεύσατε Χριστῷ τῷ Θεῷ, δωρηθῆναι τοῖς πόθῳ ἐορτάζουσι τὴν πανέορτον μνήμην ὁμῶν, ἄφειν ἁμαρτιῶν, καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον. Τίς μὴ μακαρίσει σε.

Εἰσόδος. Τὸ προκείμενον τῆς ἡμέρας, καὶ τὰ ἀναγνώσματα.

Σοφίας Σολομῶντος τὸ Ἀνάγνωσμα.

Δικαίων ψυχὰ ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀφῆται αὐτῶν βάσανος. Ἐδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνάναι, καὶ ἐλογίσθη κάκωσις ἡ ἐξόδος αὐτῶν. Καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία σύντριμμα· οἱ δὲ εἰσὶν ἐν εἰρήνῃ. Καὶ γὰρ ἐν ὅψει ἀνθρώπων ἐὰν κολασθῶσιν, ἡ ἐλπίς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης. Καὶ ὀλίγα παιδευθέντες, μεγάλα εὐεργετηθήσονται, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπέειπεν αὐτοῖς, καὶ εὗρεν αὐτοὺς ἀξίους ἑαυτοῦ. Ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτοὺς, καὶ ὡς ὀλοκάρπωμα θυσίας προσεδέξατο αὐ-

τούς. Καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἀναλάμψουσι· καὶ ὡς σπιθήρες ἐν καλάμῃ διαδραμοῦνται. Κρινοῦσιν ἔθνη καὶ κρατήσουσι λαῶν, καὶ βασιλεύσει αὐτῶν Κύριος εἰς τοὺς αἰῶνας. Οἱ πεποϊθότες ἐπ' αὐτῷ, συνήσουσιν ἀληθείαν, καὶ οἱ πιστοὶ ἐν ἀγάπῃ προσμενοῦσιν αὐτῷ, ὅτι χάρις καὶ ἔλεος ἐν τοῖς δόσις αὐτοῦ, καὶ ἐπισκοπὴ ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ.

Σοφίας Σολομῶντος τὸ Ἀνάγνωσμα.

Δίκαιος ἐὰν φθάσῃ τελευτῆσαι, ἐν ἀναπαύσει ἔσται. Γῆρας γὰρ τίμιον, οὐ τὸ πολυχρόνιον, οὐδὲ ἀριθμῷ ἐτῶν μεμέτρηται. Πολιὰ δὲ ἐστὶ φρόνησις ἀνθρώποις, καὶ ἡλικία γήρως, βίος ἀκηλίδωτος. Εὐάρεστος τῷ Θεῷ γενόμενος ἠγαπήθη, καὶ ζῶν μεταξὺ ἁμαρτωλῶν μετετέθη. Ἠρώτη, μὴ κακία ἀλλάξῃ σύνεσιν αὐτοῦ, ἢ δόλος ἀπατήσῃ ψυχὴν αὐτοῦ. Βασκανία γὰρ φαυλότητος ἁμαυροῖ τὰ καλὰ, καὶ βεβηκαλὸς ἐπιθυμίας μεταλλεῖ νοῦν ἁκακόν. Τελειωθείς ἐν ὀλίγῳ, ἐπλήρωσε χρόνους μακροῦς. Ἀρεστὴ γὰρ ἦν Κυρίῳ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ἔσπευσεν ἐκ μέσου πονηρίας. Οἱ δὲ λαοὶ ἰδόντες, καὶ μὴ νοήσαντες, μὴδὲ θέντες ἐπὶ διανοίᾳ τὸ τοιοῦτον, ὅτι χάρις καὶ ἔλεος ἐν τοῖς δόσις αὐτοῦ, καὶ ἐπισκοπὴ ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ.

Σοφίας Σολομῶντος τὸ Ἀνάγνωσμα.

Δίκαιοι εἰς τὸν αἰῶνα ζῶσι, καὶ ἐν Κυρίῳ ὁ μισθὸς αὐτῶν, καὶ ἡ φροντίς αὐτῶν παρὰ ὕψιστον. Διὰ τοῦτο λήφονται τὸ βασίλειον τῆς εὐπρεπείας, καὶ τὸ δαΐδημα τοῦ κάλλους ἐκ χειρὸς Κυρίου. Ὅτι τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ σκεπάσει αὐτοὺς καὶ τῷ βραχίονι ὑπερασπίζει αὐτοὺς. Λήψεται πανοπλίαν τὸν ζῆλον αὐτοῦ, καὶ ὀπλοποιήσει τὴν κτίσιν εἰς ἄμυναν ἐχθρῶν· ἐνδύσεται θώρακα δικαιοσύνης, καὶ περιθήσεται κύρυθα κρίσιν ἀνυπόκριτον. Λήψεται ἀσπίδα ἀκαταμάχητον δσιότητα. Ὁξυνεῖ δὲ ἀπότομον ὄργην εἰς ῥομφαίαν. Συνεκπολεμήσει αὐτῷ ὁ κόσμος ἐπὶ τοὺς παράφρονες. Πορεύσονται εὐστοιχοὶ βολίδες ἀστραπῶν, καὶ ὡς ἀπὸ εὐκύκλου τόξου τῶν νεφῶν, ἐπὶ σκοπὸν ἀλοῦνται. Καὶ ἐκ πετροβόλου θυμοῦ πλήρεις ριπῆσονται χάλαι. Ἀγανακτήσει κατ' αὐτῶν ὕδωρ θαλάσσης· ποταμοὶ δὲ συγκλύσουσιν ἀποτόμως. Ἀντιστήσεται αὐτοῖς πνεῦμα δυνάμεως, καὶ ὡς λαίλαψ ἐκλικμήσει αὐτοὺς. Καὶ ἐρημώσει πάσαν τὴν γῆν ἀνομία, καὶ ἡ κακοπραγία περιτρέψει θρόνους δυναστῶν. Ἀκούσατε οὖν βασιλεῖς, καὶ σύνετε. Μάθετε δίκαια περὰ τῶν γῆς. Ἐνωτίσαθε οἱ κρατοῦντες πλήθους, καὶ γεγαυρωμένοι ἐπὶ ὄχλοις ἐθνῶν. Ὅτι ἐδόθη παρὰ Κυρίου ἡ κράτης ὁμῖν, καὶ ἡ δυναστεία παρὰ ὕψιστου.

Εἰς τὴν λιτὴν στιχηρὰ ἰδιόμελα τῶν ἁγίων.

Ἦχος α'.

Ανυμνήσωμεν οἱ πιστοί, τοὺς δόσις Πατέρας ἡμῶν, Συμεὼν καὶ Θεόδωρον, σὺν τῇ δόξῃ Εὐφροσύνης, ἐν ᾧδαῖς μεγαλύνοντες τὴν ἱερὰν

αὐτῶν μνήμην· οὗτοι γὰρ ἔζησαν ἐπὶ τῆς γῆς ὥσπερ ἄγγελοι· καὶ τὴν ἁγίαν εἰκόνα τῆς μητρὸς τοῦ Θεοῦ χρόνοις μακρατάτοις ἐν τῇ σηλαίᾳ κεκρυμμένην ἀνεύραντο· καὶ τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν ἐκράτουν· καὶ φωστῆρες τοῖς Ἀχαιοῖς ἀνεδείχθησαν· καὶ νῦν ἐν παρρησίᾳ πρεσβεύουσι σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἦχος β'.

Δεῦτε λαοὶ στεφάνους πλέξαντες ἐξ ἀνθέων ἁσματικῶν, στεφανώσωμεν τὰς κάρας τῶν θεοσόφων Πατέρων ἡμῶν· οὗτοι γὰρ ὡς σκύδαλα πάντα ῥίψαντες, μόνῳ τῷ Χριστῷ προσεκολλήθησαν· καὶ οὐδὲν ἐνταῦθα κτησάμενοι, τὸν ἐν οὐρανοῖς πλοῦτον ἐκληρονόμησαν, παλαιστραν ἀσκητικὴν ἐσχηκότας τὸ Σπήλαιον· ἐν ᾧ καὶ μεταστάντες, ψυχὰς μὲν ἔχουσιν ἐν χειρὶ Θεοῦ, ἣν δὲ ζῶντες ἐπλούτουν χάριν, ταύτην Χριστὸς βραβεύει τῇ θήκῃ τῶν λειψάνων αὐτῶν· ἐξ ἧς καὶ σωματίων νόσοι, καὶ ψυχῶν ἰῶνται παθήματα.

Ἦχος γ'.

Ἰδοὺ δὴ τί καλόν· ἢ τί τεριπνόν· ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό· ἡμᾶς τε καὶ τοὺς ὁμοίους προβλέπων Δαβὶδ ὁ ἁματογράφος ἀνέκραγε, Πατέρες παμμάκαριστοι, Συμεὼν καὶ Θεόδωρε· ἐπὶ τὸ αὐτὸ γὰρ ὑμεῖς ἐν ὁμοίᾳ ζήσαντες καὶ πολιτευσάμενοι, οὐδὲ γοῦν μετὰ θάνατον τὰ σώματα ὑμῶν χωρισθῆναι ἠνέσχεσθε· ἀλλ' ἐν ἐνὶ τάφῳ ἀδελφικῶς διατηρεῖτε πανόλβιοι· πλοῦτον ἄσπλον, καὶ καύχημα μέγιστον κατέλιπόντες τῇ ἱερᾷ ποιμνῇ ὑμῶν.

Ἦχος δ'.

Ἀσματικὴν πανήγυριν στησώμεθα πιστοί, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν θεολήπτων Πατέρων ἡμῶν· καὶ στεφάνοις ἐπαίνων τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἀναδῆσωμεν· οὗτοι γὰρ σὺν τῇ δόξῃ Εὐφροσύνης, τὴν πανθαύμαστον εἰκόνα τῆς Θεοτόκου σηλαίᾳ λαμβάνουσιν, ἐν καιροῖς ἰδίᾳ εὐρόντες ἐφανέρωσαν, πηγὴν ἰάματα βρύουσιν, καὶ μυρία θαύματα πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Ἀλλ' ὦ πανόλβιοι, Συμεὼν καὶ Θεόδωρε· ἱλασμὸν ἡμῖν δοθῆναι αἰτεῖσθε παρὰ Χριστοῦ καὶ τὸ γέγα ἔλεος.

Ἦχος θαρύς.

Κροτήσωμεν ἐφύμνια, καὶ λαμπρῶς πανηγυρίσωμεν τὴν τῶν δόσιων Πατέρων μνήμην, Συμεὼν καὶ Θεόδωρου, καὶ τῆς δόσις Εὐφροσύνης· κατασπαζόμενοι τὰς ἱεράς αὐτῶν λάρνακας, ὡς θείαν μυροθήκη, ὡς ἀένανον πηγὴν τῶν θαυμάτων· ὅφ' ἧς φυγαδεύονται δαίμονες, καὶ δραπέτεύουσι πάθη σωματίων, καὶ ψυχῶν νοσήματα θεραπεύονται. Ἀλλ' ὦ Πατέρες ἅγιοι, ἱκετεύσατε ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀχρείων δοῦλων· ὅπως εὐρωμεν ἄψενιν παρὰ Χριστοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.

Τοῦ Ἀποστόλου. Ἦχος πλ. β'.

Ἠάνσοφε ἁλίου, ἅγιε μαθητά, ἐργάτα τοῦ Σωτῆρος, καὶ θρίαμβε τῶν

αὐτοῦ παθημάτων· ὁ τὴν κτίσιν τῇ πίστει διαδραμὼν, καὶ τῆς πλάνης τὰ ἔθνη συναγαγὼν, καὶ Θεῷ προσενέγκας, ὡς θυμίαμα καλόν, εἰς οὐρανὸς εὐωδόθη· διδὸν παριστάμενος τῇ κριτῇ, πρέσβευε βυθθῆναι ἡμᾶς τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν, καὶ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, λυτρωθῆναι τῆς κολάσεως.

Ἦχος δ'.

Τῷ τῆς σοφίας ἀλιευτικῷ καλάμῳ, τὸν τῆς νοητῆς θαλάσσης βυθὸν ἀνιχνεύων, ἐκ θανατηφόρου βυθοῦ τὰς τῶν πιστῶν ψυχὰς ἐξωγράφησας, Λουκᾶ παμμάκαριστε· ἔθεν τῷ Παύλῳ μαθητευθεὶς, ὄλῃν ἐκάθηρας τὴν σαυτοῦ καρδίαν, τῇ ἐπιλάμψει τοῦ πνεύματος· καὶ τοῖς δόγμασί σου τὰ ἔθνη ἐφώτισας· καὶ τὰ τῶν παθῶν νοσήματα τοῖς θαύμασιν ἰάτρεισας· Χριστὸν τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν ζεῖ ἐκδυσωπῶν τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἦχος πλ. δ'.

Δεῦτε πᾶσα κτίσις τὸν ἀληθῶς ἱατρὸν τὸν πνευματικόν, καὶ τοῦ Σωτῆρος μαθητὴν, Λουκᾶν τὸν αἰδιδόν, ἐν ᾧδαῖς εὐφημήσωμεν· οὗτος γὰρ ἀθεῖας τὴν νόσον, τῷ ἐπιχρίσματι τῆς Χριστοῦ κολυμβήθρας ἐθεράπευσεν· καὶ ποταμοὺς θεοδρύτων ναμάτων ἐκ στόματος ἐψυγμέναις χώραις τοῦ Εὐαγγελίου κατήρδευσεν· ἔθεν ἐξηλλθε προφητικῶς ὁ φθόγγος αὐτοῦ εἰς τὴν οἰκουμένην· καὶ πρεσβεύει σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἦχος πλ. δ'.

Ἀδελφικῶς συνελθόντες οἱ πιστοὶ ἐν ᾗσμασι τῷ μυστικῷ ῥήτορι τοῦ λόγου Λουκᾶ ἐκδοήσωμεν· ἢ γλώσσᾳ σου κάλαμος γραμματικῶς ὀξύγραφος Χριστοῦ ἀνεδείχθη, ὠραῖζων τὰς ὅψεις τῶν ἐθνῶν, πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς θείας ἐπιγνώσεως· ἐν ᾗ ἀνεκήρυξας τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ τῶν συναποστόλων σου τὰς πράξεις συνεγράψω· διδὸν παριστάμενος τῇ Τριάδι καὶ Θεῷ, πρέσβευε ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Δόξα τῶν ἁγίων. Ἦχος πλ. δ'.

Ποῖος νοῦς, ἢ γλῶσσα βροτῶν, τὰ καθ' ἡμᾶς ὑμῆσαι ἰσχύσει τρισόλβιοι Πατέρες, Συμεὼν καὶ Θεόδωρε· Ἐνδεδυμένοι γὰρ τὴν ἁγίαν τῆς ἱερωσύνης στολήν, καὶ τὸν ἀποστολικὸν ἀγῶνα τοῦ κηρύγματος σὺν τοῖς ἁθλοῖς τῆς ἀσκήσεως εὐτόνως αγωνισάμενοι, πυρσοὶ νοητοὶ καταυγάζοντες τὴν Ἐκκλησίαν ἀνεδείχθητε, καὶ τὴν ἀποστολικὴν εἰκόνα τῆς ἀχράντου Θεομήτορος εὐρεῖν ἠξιώθητε, θεοκινῆτε ὁδηγία Εὐφροσύνης τῆς πανευφύμου. Καὶ νῦν ἐν οὐρανοῖς τῶν ἐσώπτρων λυθέντων μακάριοι, τῷ φωτὶ τῆς υπερθέου Τριάδος ἐγγύτερον καταλάμπετε· ἡμῖν δὲ τὰ πανίερα τῶν ψυχῶν ὑμῶν κατελίπατε σκῆνη, ποταμοὺς ἰάσεων τοῖς χρίζουσι βλύζοντα καὶ χάριν εὐλογίας. Ἀλλὰ μέμνησθε καὶ ἡμῶν, οἱσι· πρὸς Κύριον, αἰτούμενοι ὑμῖν ἱλασμὸν καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον. Ὁ αὐτός.

Ἐγὼ παρθέने ἁγία Θεοτόκε τῇ σκέπῃ σου προστρέχω· οἶδα ὅτι τεύχομαι τῆς σωτηρίας, δύνασαι γὰρ ἀγνὴ βοηθῆσαι μοι.

Εἰς τὸν στίχον στιχηρὰ τοῦ Ἀποστόλου. Ἦχος πλ. α΄.

Χαίροις ἀσκητικῶν ἀληθῶς.

Χάρις τοῖς χεῖλεσί σου Λουκᾶ, πυρίνη γλῶσση ἐξεχύθη Ἀπόστολε, καὶ γλῶσσα πυρὸς ἐδείχθης, λόγους ἐκπέμπων φωτός, τοῖς φωτὸς ἀξίοις τῷ κηρύγματι, βολλίδης φλεγούσας δέ, τοῖς τὸ σκότος ποθήσας, γράφων διδάσκων τὸ σεπτὸν Εὐαγγέλιον, καὶ ὁσμὴ ζωῆς, τοῖς ζωὴν ὄντως θέλουσιν, ὠφθῆς ὡς Παῦλος ἔφησεν, ὃν ἔσχατος διδάσκαλον, ὁσμὴ θανάτου δὲ πάλιν, τοῖς μὴ ζωὴν ἀγαπήσασιν· ἀλλ' ἡμῖν εἰρήνην, καὶ ζωὴν, καὶ φῶς παράσχου, καὶ μέγα ἔλεος.

Στίχος. Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξηλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ.

Χαῖρε ὁ μόνος γράψας ἡμῖν, τὸ χαῖρε χαίρων τῆς ἀγνῆς Εὐαγγελίου· καὶ ταύτην κυριοτόκον, εἰπόντα τὸν βαπτιστήν, ἐκ γαστρὸς οὐ γράφεις καὶ τὴν σύλληψιν· καὶ λόγου τὴν σάρκωσιν, πειρασμοὺς καὶ τὰ θαύματα· λόγους καὶ πάθη, τὸν σταυρὸν καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν ἔγερσιν, ἣν περ εἶδες καὶ ἄνοδον, πνεύματός τε τὴν κάθοδον, κηρύττων τὰς πράξεις τε, καὶ ἐξαίρετος τοῦ Παύλου, οὐ περ ἐδείχθης συνέκδημος· ἀκέστωρ καὶ μύστα, καὶ φωστὴρ τῆς Ἐκκλησίας, ἣν ἐφρουρεῖ πάντοτε.

Στίχος. Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ.

Ἐγνώμεν ἐκ τῶν λόγων τῶν σῶν, καθὼς περ ἔφης τὴν τῶν λόγων ἀσφάλειαν· ὧν ἔφης ἐνθῶς μύστα, ἐπεὶ περ γράψαι ἡμῖν περὶ τῶν πραγμάτων ἐπεχείρησας, ὧν περ πεπληροφόρησαι, καὶ καθὼς σοι παρέδωσαν οἱ πρὶν αὐτόπται, ὧν καὶ σὺ ἴσως γέγονας, ὑπηρέτης τε, τῆς τοῦ λόγου σαρκώσεως, ὃν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, εἰς Ἑμμαοὺς ἔδλεψας· καὶ καιομένη καρδίᾳ, μετὰ Κλεώπα συνέφαγες· αὐτοῦ θείας θερμῆς, καὶ ἡμῶν τῶν σὲ τιμώντων τὰς ψυχὰς πλήρωσον.

Δόξα τῶν ἁγίων. Ἦχος δ΄.

Εὐφραίνου Μέγα Σπήλαιον, τὸ τῆς παναχράντου καὶ Θεοτόκου Μαρίας ἐκλεκτὸν οἰκητήριον· κρότησον ἐφύμνια λαμπρῶς πανηγυρίζον, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν ὁσίων Πατέρων ἡμῶν, Συμεὼν καὶ Θεοδώρου· ὧν τὴν ἱεράν ἐν κόλποις φέρεις λάρνακα, καὶ τὰς πανιέρους κάρας, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον, καὶ πηγὴν ἀένανον θαυμάτων τοῖς μετὰ πίστεως προσιοῦσιν. Ἀλλὰ καὶ τῆς παρθένου καὶ θείας Εὐφροσύνης, τὴν ἁγίαν καὶ θαυματόβρυτον σορὸν πεπλουτικὴν, ἀγάλλου καὶ χόρευε, καὶ τέρπου μελωδικῶς ἐκδοῶν· Πατέρες οὐρανόφρονες, στύλοι φωτὸς ἀδύτου ταῖς ἀλλοῖς ἀστραπαῖς καταλαμπόμενοι, μέμνησθε τῆς ποίμνης ὑμῶν, ἐκ πάσης θηρίων ψυχοφθόρων κακώσεως ἀβλαβῆ διατηροῦντες· καὶ πάντας τοὺς πλεόντας τοῦ βίου τὴν πολυκύμαντον ζάλην, εἰς ἔρμον ὁδηγεῖτε τῆς σωτηρίας· εἰρήνην αἰτούμενοι· βαθεῖαν τῷ κόσμῳ παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον. Ὁ αὐτός.

Θεοτόκε παντάνασσα, τῶν ὀρθοδόξων τὸ καύχημα· αἰρετικῶν τὰ φρυάγματα, καὶ τὰ πρόσωπα καταίσχυνον, τῶν μὴ προσκυνούντων μηδὲ τιμώντων πᾶναγε, τὴν σεβάσμιον εἰκόνα σου.

Εἰτα τὸ Νῦν ἀπολύεις τὸν δούλον σου Δέσποτα. Τρισάγιον. Παναγία Τριάς. Πάτερ ἡμῶν. Ὅτι σοῦ ἐστίν. Καὶ τὰ ἀπολυτικά. Ἀπόστολε ἅγιε. Καὶ τῶν ἁγίων. Ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων ἡμῶν. Δόξα τῆς ἁγίας. Ἐν σοὶ μήτερ ἀκριβῶς. Καὶ νῦν Θεοτοκίον. Θεοτόκε Παρθένα χαῖρε κεχαριτωμένη. Εἰτα ἡ εὐλόγησις τῶν ἁγίων. Καὶ μεταλαμπάδνομεν ἐκ τοῦ εὐλογηθέντος ἁγίου καὶ οἴνου πάντες οἱ ἀδελφοὶ (πλὴν τῶν μελλόντων ἱεουργῆσαι), εἰς ἁγιασμόν ψυχῆς καὶ σώματος. Καὶ γίνεται ἀνάγνωσις ἐκ τῶν λόγων εἰς τὴν Θεοτόκον τῶν ἁγίων Πατέρων. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν, κρούει τὸ μέγα σήμαντρον. Καὶ ἀρχόμεθα τοῦ Ἐξαψάλμου. Εἰτα συναπτή, καὶ ψάλλομεν τὸ Θεὸς Κύριος. Καὶ τὰ τροπάρια τοῦ Ἀποστόλου καὶ τῶν ἁγίων. Δόξα τῆς ἁγίας. Καὶ νῦν Θεοτοκίον. Ὁ δὲ ἡμᾶς γεννηθεὶς. Εἰτα στιχολογοῦμεν τὸ Ψαλτήριον. Μετὰ δὲ τὴν πρώτην στιχολογίαν κάθισμα.

Ἦχος δ΄. Τὰς προκατάλαβε.

Τῆς ἁγίας ἐπιμένοντες ὑπερκοσμίῳ ζωῇ, τὴν κάτω τερπνότητα τῆς μεταίτητος, σοφῶς, ὑπερίδετε· ἔθεν τῆς Ἐκκλησίας ἀνεδείχθητε στύλοι, κήρυκες ἀληθείας, καὶ Σπηλαίου τὸ κλέος· διὸ καὶ ἐορτάζομεν πόθῳ τὴν μνήμην ὑμῶν.

Δόξα τῆς ἁγίας. Ὅμοιον.

Ἀσκήσει κοσμήσασα τὴν καθαρὰν σου ζωὴν, ὡς δῶρον προσήνεξαι τῷ ποιητῇ καὶ Θεῷ, Εὐφροσύνη αἰοῖδιμε· χάριν δὲ ἱαμάτων, παρ' αὐτοῦ εὐχρηστὰ, νόσους ἀποδιώκεις, τῶν εἰς σὲ προστρεχόντων· πρεσβεύουσα σφθῆναι ἡμᾶς τοὺς τιμώντάς σε.

Καὶ νῦν, Θεοτοκίον. Ὅμοιον.

Παρθένε πανάμωμε τὸν ὑπερούσιον, Θεὸν ἡ κύησας σὺν τοῖς ὁσίοις αὐτόν, ἀπαύστως ἱκέτευε, ἄφεςιν τῶν πταισμάτων, καὶ διόρθωσιν βίου, δούναι ἡμῖν πρὸ τέλους, τοῖς ἐν πίστει καὶ πόθῳ, ὁμνοῦσὶ σε κατὰ χρέος θεοχαρίτωτε.

Μετὰ δὲ τὴν δευτέραν στιχολογίαν κάθισμα.

Ἦχος γ΄. Τὴν ὥραιότητά.

Πάθη ξηράναντες Πατέρες ὅσοι, πνεῦμα ζωώσαντες δακρύων ρέμασι, χαρίτων θείων ποταμούς τῷ κόσμῳ ἀναβλύζετε· ἔθεν προσερχόμενοι, τοῖς τιμίσι λειψάνοις ὑμῶν, χάριν τε καὶ ἔλεος προφανῶς ἀρυόμεθα, τιμώντες ὑμᾶς ἐπαξίως, πίστει θερμῇ θεομακάριστοι.

Δόξα τῆς ὁσίας. Ὅμοιον.

Κόσμου τερπνότητα προθύμως, ἔλιπες, καὶ τῷ Δεσπότη σου κατηκολούθησας, ἔρωτι θείῳ τὴν ψυχὴν, τρωθεῖσα παναοῖδιμε· ἔθεν καὶ κατη-

κησας ἐν σπηλαίῳ νικήσασα, πόνοις τῆς ἀσκήσεως τὸν ἐχθρὸν τὸν ἀντίπαλον· διὸ καὶ σὺν ἀγγέλοις χορεύεις, ὑπὲρ ἡμῶν αἰεὶ πρεσβεύουσα.

Καὶ νῦν, Θεοτοκίον. Ὅμοιον.

Θεομακάριστε μήτηρ ἀνύμφευτε, τὴν ἀσθενοῦσάν μου ψυχὴν θεράπευσον, ὅτι συνέχομαι δεινῶς, τοῖς πταισμάσιν ὁ ἄθλιος· ἔθεν καὶ κραυγάζω σοι στεναγμῷ τῆς καρδίας μου· δέξαι με πανάμωμε τὸν πολλὰ πλημμελήσαντα· ἵνα ἐν παρρησίᾳ βοῶ σοι, χαῖρε ἡ κεχαριτωμένη.

Μετὰ τὸν πολυέλαιον, τὰ καθίσματα τοῦ Ἀποστόλου.

Ἦχος πλ. δ'. Τὴν σοφίαν καὶ λόγον.

Ως συνέκδημος Παύλου ἀναδειχθεὶς, τοὺς ποικίλους κινδύνους καρτερικῶς, ὑπέμεινας πανεύφημε, τοῦ Κυρίου Ἀπόστολε· καὶ τὸν δρόμον ἀθλήσει, τελέσας τῆς πίστεως, σὺν αὐτῷ ἐν ὑψίστοις, εὐφραίνῃ μακάριε· ἔθεν καὶ τῷ κόσμῳ, τὸ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον, κηρύξας ἐφώτισας, τὴν ὑψηλὴν ἀπασαν, Λουκᾶ πανσεβάσμιε· πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ, τῶν πταισμάτων σου ἄφεισιν δωρήσασθαι, τοῖς ἐορτάζουσι πόθῳ τὴν ἁγίαν μνήμην σου.

Δόξα τῶν ἁγίων. Ὅμοιον.

Τῶν ἁγίων ζηλώσαντες ἀσκητῶν, τὸν ἱσάγγελον βίον τὸν ἐπὶ γῆς, ἐπ' ὧμων ἀνελάβετε, τὸν σταυρὸν ὡμῶν ὅσοι, καταλιπόντες πᾶσαν, τοῦ βίου τὴν μέριμναν, καὶ παθὼν νεκρώσει, τὸ πνεῦμα ζωώσαντες· ἔθεν καὶ φωστῆρες, ἀνεδείχθητε κόσμου, καὶ σκευὴ μυρίνοια, τῶν χαρίτων τοῦ Πνεύματος, Συμεὼν καὶ Θεόδωρε· πρεσβεύσατε Χριστῷ τῷ Θεῷ, τῶν πταισμάτων ἄφεισιν δωρήσασθαι, τοῖς ἐορτάζουσι πόθῳ τὴν ἁγίαν μνήμην ὡμῶν.

Καὶ νῦν, Θεοτοκίον. Ὅμοιον.

Ο τῶν ἔλων Δεσπότης καὶ ποιητής, ἐξ ἀχράντου σου μήτρας σάρκα λαβὼν, προστάτην σε ἔδειξε, τῶν ἀνθρώπων πανάμωμε· διὰ τοῦτο πάντες, πρὸς σὲ κκταφεύγομεν, ἱλασμὸν πταισμάτων, αἰτούμενοι δέσποινα, καὶ αἰωνιζούσης, λυτρωθῆναι βασάνου, καὶ πάσης κολάσεως, τῆς ἐκεῖσε δεόμεθα· ἵνα πίστει βοῶμεν σοι, πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ, τοῦ δοθῆναι πᾶσι κόρη ἄφεισιν, τοῖς πιστῶς προσιοῦσι παρθένε τῇ σκέπῃ σου.

Εἰτα οἱ ἀναβαθμοί, τὸ α'. ἀντίφωνον τοῦ τετάρτου ἤχου. Τὸ πᾶσα πνοή. Εὐαγγέλιον δσιακόν, ζῆται Ἰανουαρίου ιζ'. Εἰτα ὁ πεντηκοστός. Δόξα. Ταῖς τῶν δσίων πρεσβείαις ἐλεῆμον. Καὶ νῦν. Ταῖς τῆς Θεοτόκου. Εἰτα ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεος σου. Καὶ λέγομεν τὸ παρόν.

Ἦχος πλ. α'.

Δεῦτε μοναστῶν τὰ συστήματα, δεῦτε καὶ χορεῖαν στηρόμεθα, ἀνευφημοῦντες τοὺς θεῖους Πατέρας ἡμῶν, Συμεὼν καὶ Θεόδωρον, σὺν τῇ δσίᾳ Εὐφροσύνῃ· οὗτοι γὰρ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ ἐπ' ὧμων ἀράμενοι, προθύμως αὐτῷ ἠκολούθησαν, καὶ πόνοις τῆς ἀσκήσεως τὰς μηχανὰς τοῦ κοσμοκράτορος καταβράξαντες, νικηταὶ γεγονᾶσι στεφανῖται, τοῦ

μακαρίου τέλους ἀξιωθέντες. Ἄλλ' ὃ Πατέρες θεϊότατοι, μὴ παύσησθε καὶ τὴν πόμην ὡμῶν, ἣν αὐτοὶ συνηγάγετε, διασφύζοντες ἐκ τῶν σκανδάλων τοῦ πολεμήτορος, καὶ πρεσβεύοντες Χριστῷ τῷ Θεῷ, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Τὸ Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου. Τὸ Κύριε ἐλέησον ιδ'. Εἰτα, Ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ. Οἱ Κανόνες τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἀποστόλου, μετὰ τῶν εἰρμῶν εἰς ε'. Καὶ τῶν ἁγίων δύο μετὰ τῆς δσίας ἡνωμένοι, εἰς η'. Ὁ Κανὼν τῆς Θεοτόκου ἡνωμένος μετὰ τοῦ Ἀποστόλου.

ᾠδὴ α'. Ἦχος πλ. δ'. Ὁ εἰρμός.

Ἡ κεκοιμημένη τὴν ἄτομον ἔεμε, καὶ εἶδεν ἥλιος γῆν, ἣν οὐκ ἐθεάσατο· ἀλλ' ἄστορα ἐχθρὸν, τὸ ὕδωρ κατεπόντισε, καὶ ἄβυσσος διήλθεν Ἰσραήλ· ᾧ δὲ ἀνεμείλετο· τῷ Κυρίῳ ἄσωμεν, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασθαι.

Ἰνα τοὺς κάτω τοῖς ἄνω συνάψειεν, ὁ μόνος πάντων Θεός, μήτραν ἀπειρόγαμον, ὑπέδω καὶ σαρκὸς φανείς ἐν ὁμοιώματι, τῆς ἐχθρας τὸ μεσότειχον ἐλὼν, εἰρήνην ἐμεσίτευσεν, καὶ ζωὴν ἐβράβευσε, καὶ θείαν ἀπολύτρωσιν.

Νομῖμον δίχα τῆς φύσεως, τέτοκας τὸν νομοδότην καὶ Θεόν, ἀνθρωπὸν γεγόνησαν· αὐτὸν ὡς ἀγαθόν, ἰκέτευε πανάμωμε, ἡμῶν τὰς ἀνομίας παριδεῖν, τῶν πίστει προσκυνούντων σου, τὴν εἰκόνα πάνανγε· ὅσα γὰρ θέλεις δύνασαι.

Μυσταγωγῶν σε Χριστὸς τὰ σὺράνια, καὶ θεοπνεύστους Γραφάς, ἀμέσως διανοίγων σοι, Ἀπόστολε Λουκᾶ, καὶ μύστην ἀναδείκνυσι, καὶ κήρυκα σοφόν τῶν ὑπὲρ νοῦν, εὐτόνως ἀνακράζοντα· τῷ Κυρίῳ ἄσωμεν, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασθαι.

Τῆς ἀνωτάτης σοφίας τὸ στόμα σου, κρατῆρα θεῖον σοφέ, πάντες ἐπιστάμενοι, ἀπόστολε Λουκᾶ, τὸν μέγαν καὶ ἀπόρρητον τῆς χάριτος πλουτοῦντες θησαυρόν, προθύμως ἀρυόμεθα, τῷ Κυρίῳ ψάλλοντες ἐνδόξως γὰρ δεδόξασθαι.

Θεοτοκίον.

Τῆς ἀνεκφράστου καὶ θείας συλλήψεως, τῆς πανυμνήτου ἀγνῆς, τὸν τρόπον διεσάφησας, ἀπόστολε Λουκᾶ, τὸ πνεῦμα τὸ πανάγιον, ἐλήλυθε σαφῶς γὰρ ἐπ' αὐτήν, καὶ Λόγος ἐπεσκήασεν· ὃ συμφώνως ψάλλομεν, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασθαι.

Ἄλλος Κανὼν τῶν ἁγίων καὶ τῆς δσίας οὗ ἡ ἀκροστιχίς.

Πατρᾶσι δύο, καὶ μιᾷ αἰνὸς κόρη.

Ἐν δὲ τοῖς Θεοτοκίοις, ᾧ δὲ Παύλου.

ᾠδὴ α'. Ἦχος δ'. Ἀνοίξω τὸ στόμα μου.

Πατέρας ὑμνήσωμεν, τοὺς ἱεροὺς καὶ θεόφρονες, ἐνθέοις ἐν ἄσμασι χαρμονικῶς ἐορτήν, συστησάμενοι καὶ θαύματα τὰ τούτων, ὡς ἄνθη δρεψόμεθα πανηγυρίζοντες.

Ἐσμάτων ἀκρότητας, ὑφαίνειν πίστει σπουδάσωμεν, εἰκόνας τὴν εὐ-
ρεσιν τῆς τοῦ Κυρίου μητρὸς, ἑορτάζοντες ἢν πρόπαλαι ὁ θεὸς, Λουκᾶς
ἐξωγράφῃσε, χάριτας βρύουσιν.

Τῷ πνεύματι ἡστράψεν, ἡ ἑορτὴ τῆς θεόποιδος· τῆς δὲ πανηγύρεως
Λουκᾶς ὁ μέγας λαμπτήρ, προεξάρχει· τε καὶ μέλπει κακαρίζων, ὡς ἀει-
μακάριστον τὴν Θεομήτορα. Θεοτοκίον.

Ἐδὴν σοι ἐόρτιον, ἥσῃ πανάμωμε Δέσποινα, Μαρία μητρόθεε, σὺ γὰρ
τὴν ὄντως ζωὴν, ἡμῖν τέτοκας Χριστόν, ᾧ Εὐφροσύνη, μακρὰς δι' ἀσκή-
σεως ἀγνῶς νενύμφευται.

Ἐτερος Κανὼν τῶν ἁγίων οὗ ἡ ἀκροστιχίς.

Καὶ πάλιν ᾠδῇ τοῖς ὁσίοις ἐνθάδε.

Ἐν δὲ τοῖς Θεοτοκίοις, Κορινθίου.

Ἐδὴ α'. Ἦχος πλ. δ'. Ἀρματηλάτην Φαραώ.

Κατευθυνθήτω μοι ὁ ὕμνος ἄνωθεν, ἐξ οὐρανόθεν πνοῆς· ὃν ἐξ εὐλα-
θείας, μέλπειν νῦν προήρημι, ἐγκώμιον ἐόρτιον τοῖς ὁσίοις Πατράσιν,
εὐχαῖς αὐτῶν καὶ δεήσεσι, κόρης τε σεμνῆς καὶ θεόφρονος.

Ἀναδεχόμενοι ζυγὸν τὸν ἐνθεον, μοναδικῆς ἀγωγῆς, ἐκ παιδικῶν χρό-
νων καὶ ἱερατεύσαντες, Κυρίῳ παντοκράτορι, ὦ Πατέρες θεόπαι εἰκόνα
θεῖαν εὐρήκατε, ἀποστολικαῖς εἰσηγήσεσι.

Ἰταμωτάτης χαλεπῆς αἰρέσεως, εἰκονομάχων δεινῶν, πρὶν ἢ ἐπισ-
κήψῃ, φάρμακον ἐδείξατε, τῷ κόσμῳ θεόφρονες, καὶ σωτήριον ὄπλον, εὐ-
ρόντες ἄνθρωποι κρυπτόμενον, τύπον τῆς ἀγνῆς Θεομήτορος.

Θεοτοκίον.

Καταφυγὴν καὶ ἱλασμὸν Μητρόθεε, σὲ κεκτημένος πλυθὼν, τῶν ἁμαρ-
τιῶν μου, ἐξάλειψον δόμοι, ταῖς πρὸς Θεὸν πρεσβεῖαις σου, καὶ ψυχῆς
μου τὰ πάθη, παντελεῆμον θεράπευσον, θεῖας Εὐφροσύνης δεήσεσιν.

Καταδασία. Ἀνοίξω τὸ στόμα μου.

Ἐδὴ γ'. Ὁ εἰρμός.

Σὺ εἰ τὸ στερέωμα, τῶν προστρεχόντων σοι Κύριε· σὺ εἰ τὸ φῶς,
τῶν ἐσκοτισμένων· καὶ ὕμνεῖ σε τὸ πνεῦμα μου.

Ἦλθον ἁμαρτίας μου, σὼν πρεσβεῖων πυρὶ σύμφλεξον, μητερ, Θεοῦ,
δρόσον μοι τὴν θεῖαν τῆς ἀφέσεως φέρουσα.

Σὲ πάντες κεκτήμεθα, καταφυγὴν καὶ σκέπην ἡμῶν, δοῦλοι Χριστοῦ·
σὲ δοξολογοῦμεν, ἀσιγήτως θεόνυμφε.

Σοὺ τὸ Εὐαγγέλιον, Λουκᾶ θεσπέσιε ἄνωθεν, ἀνατολήν, ἐπισκεψαμέ-
νην, τοὺς ἀνθρώπους παρίστην.

Παῦλος ὁ ἀπόστολος, τῶν ἐγκωμίων σοι ἐπλεξε, τὰς ἀπαρχάς, καὶ τοὺς
σοὺς ἐπαίνους ἐπιστέλλων ἐξέθετο.

Θεοτοκίον.

Σὲ νῦν μακαρίζουσιν, ὡς προεφύησας ἄχραντε, αἱ γενεαί, πᾶσαι τῶν
ἀνθρώπων, διὰ σοῦ νῦν σφωζόμεναι.

Ἄλλος. Τοὺς σοὺς ὕμνολόγους Θεοτόκε.

Ἐρανάτωσαν σήμερον νεφέλαι, οὐράνιον θεῖον γλυκασμόν, ἡ ἑορτὴ γὰρ
ἡστράψε, Συμεὼν Θεοδώρου τε, πᾶσι πιστοῖς παρέχουσα, τῶν ἱαμάτων
χαρίσματα.

Ἐένναον πνεύματος τὴν χάριν, πλουτήσας Λουκᾶς ὁ θαυμαστάς, ἐν
τῷ σπηλαίῳ γέγραφε, Χριστοῦ τὸ μέγα κήρυγμα, ἐκφράσας λόγων κάλ-
λεσιν ἔργων ἀσύγκριτον μέγεθος.

Συνέλθετε, ἤκετε αἱ πόλεις τῆς Πέλοπος νήσου καὶ λοιπῆς, Ἑλλάδος
σκιρτήσατε, ἐόρτια χορεύοντες, ἐν τῇ εὐρέσει σήμερον, θεῖας εἰκόνας ἐν
πνεύματι. Θεοτοκίον.

Δαδὶ θυγατέρα καὶ τοῦ κτίστου, μητέρα γινώσκω σε ἀγνή, ἐκ σοῦ γὰρ
ᾧ ἀπέκειτο ἡ βασιλεία, ἤλυθε, Σωτὴρ τοῦ κόσμου Δέσποινα, ᾧ Εὐφροσύνη
νενύμφευται.

Ἄλλος. Ὁ στερέώσας κατ' ἀρχάς.

Πεποικιλμένοι ἀρεταῖς, θεοπρεπῶς οἱ Πατέρες, καὶ τὰ δόγματα Ὀρ-
θόδοξα σὸντες, ἐν τε στόματι καὶ νῷ, τὴν Ἐκκλησίαν ἡγύφαναν, αἰρετι-
κῶν ἀπάσας, δόξας μακρὰν ἐξαλάσαντες.

Ἀγαλιώσθω οὐρανός, καὶ χορευέτω ἡ κτίσις, ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ὁσίων
Πατέρων, εὐωδίαν ἱεράν, ἐκ τῶν λειψάνων βρύουσιν, ἀενάως ὀρώντες,
καὶ τῶν θαυμάτων τὸ πέλαγος.

Λελαμπρισμένοι ἀρετῶν, ταῖς κολλοναῖς θεοφόροι, καὶ τοῖς δόγμασι
τοῖς θείοις Πατέρες, συντηρεῖτε εἰς αἶν τὸ ἐν τῇ νήσῳ Πέλοπος, Σπή-
λαιον ἐνθα πάλαι, ταῖς ἀρεταῖς ἐνιδρώσατε.

Θεοτοκίον.

Ὁλοαμπῆς ἡ ἑορτὴ τῶν μακαρίων Πατέρων, ἐξανέτειλε καὶ κόρης
δόξας, καταστράπτουσα πιστοὺς, ἐν τῇ ναφῇ σου σήμερον, πάνταγνε Θεο-
τόκε, χαρίτων θεῖων λαμπρότησιν.

Καταδασία. Τοὺς σοὺς ὕμνολόγους Θεοτόκε.

Εἶτα συναπτὴ καὶ λέγομεν τὸ κοντάκιον τοῦ Ἀποστόλου.

Ἦχος δ'. Ἐπεφάνης σήμερον.

Μαθητῆς γενόμενος τοῦ θεοῦ λόγου, σὺν τῷ Παύλῳ ἄπασαν, ἐφωτα-
γώγησας τὴν γῆν, καὶ τὴν ἀχλὺν ἀπεδίωξας, τὸ θεῖον γράψας, Χριστοῦ
Εὐαγγέλιον.

Ὁ Οἶκος.

Ὡς ἱατρός καὶ μαθητῆς Λουκᾶ ἡγαπημένος, μυστικῇ χειρουργίᾳ τὰ
πάθη τῆς ψυχῆς μου καὶ τὰ τοῦ σώματος ὁμοῦ ἱάσαι, καὶ δός μοι κατὰ
πάντα εὐεκεῖν, καὶ σοὶ τὴν παναοίδιμον γηθόμενος γεραίρειν πανήγυριν,
ἔμβροισ τε δακρύων, ἀντὶ μύρου, τὸ σεπτὸν σου καὶ πάντιμον σῶμα κα-

ταδρέχειν· ὡς στήλη γὰρ ζωῆς τεθησαυρισμένον ἐν τῇ ναφῇ τῇ θαυμαστῇ τῶν Ἀποστόλων, πᾶσι προσφωνεῖ, καθάπερ καὶ σὺ τὸ πρῶτον, τὸ θεῖον γράφας Χριστοῦ Εὐαγγέλιον.

Εἶτα τὰ καθίσματα. Κάθισμα τοῦ Ἀποστόλου ἡχος πλ. δ'.

Τὴν σοφίαν καὶ λόγον.

Ὡς τοῦ σκεύους ὑπάρχων τῆς ἐκλογῆς, ἀπεικόνισμα θεῖον ὡς ἀληθῶς, τὰ θεῖα μυστήρια ἐμύθησεν τῷ πνεύματι· καὶ φωτισθεὶς τῇ χάριτι, τῆς θείας ἐλλάμπσεως, ἀποστόλων τὰς πράξεις τρανῶς διεσάφησας· ὅθεν καὶ τῷ κόσμῳ, θησαυρὸν καταλείψας, τὰ θεῖα διδάγματα, κατεφώτισας ἅπαντας, Λουκᾶ παναοίδιμη· πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ τῶν πταισμάτων ἄφεσιν δωρήσασθαι, τοῖς ἐορτάζουσι πόθῳ τὴν ἁγίαν μνήμην σου.

Ἔτερον τῶν ἁγίων. Ὁμοιον.

Ἐγκρατεῖα καὶ πόνοις ἀσκητικοῖς, τὴν ψυχὴν καθαρθέντες σεμνοπρεπῶς, γεγονάτε συμμέτοχοι τῶν ἀγγέλων μακάριοι· καὶ τῶν θαυμάτων ὁντως τὴν χάριν ἐλάβετε, τοῦ ἱσθαι τὰς νόσους τῶν πιστῶν τιμῶντων ὑμᾶς· ὅθεν καὶ δαιμόνων, ἀπελαύνετε πλήθη, παρέχοντες ἰάματα τοῖς ἀνθρώποις πανόλδιοι, Συμεὼν καὶ Θεόδωρε· πρεσβεύσατε Χριστῷ τῷ Θεῷ, τῶν πταισμάτων ἄφεσιν δωρήσασθαι, τοῖς ἐορτάζουσι πόθῳ, τὴν ἁγίαν μνήμην ὑμῶν.

Ἔτερον Θεοτοκίον. Ὁμοιον.

Τοῦ ἡλίου νεφέλῃ τοῦ νοητοῦ, θεοῦ φέγγους λυχνία χρυσοφανής· ἄσπιλε ἀμόλυντε, παναμώμητε Δέσποινα τὴν σκοτεινὴν ψυχὴν μου, τυφλώττουσαν πάθει, τῆς ἀπαθείας αἴγλη, καταύγασον δέομαι· καὶ μεμολυσμένην τὴν καρδίαν μου πλύνον, ῥοαῖς κατανύξεως, μετανοίας τοῖς δάκρυσι· καὶ τοῦ ῥύπου με κάθαρσον, πρεσβεύουσα Χριστῷ τῷ Θεῷ, τῶν πταισμάτων ἄφεσιν δωρήσασθαι, τοῖς εὐσεβῶς προσκυνούσι, τὴν ἁγίαν εἰκόνα σου.

ᾠδὴ δ'. Ὁ εἰρμός.

Ἐπέθηκες ἐφ' ἱππους, τοὺς ἀποστόλους σου Κύριε, καὶ ἐδέξω χερσὶ σου ἡνίας αὐτῶν, καὶ σωτηρίᾳ γέγονεν ἡ ἱπποσία σου, τοῖς πιστῶς μελωδοῦσι, δόξα τῇ δυνάμει σου Κύριε.

Ὡς ὄφθης τῇ αἴγλῃ, πεφωτισμένος τοῦ πνεύματος, ἡξιώθης χερσὶ σου τοὺς νόμους αὐτοῦ, τοῖς θεοφίλοις ἄριστα διατυπώσασθαι, τοῖς πιστῶς μελωδοῦσι, δόξα τῇ δυνάμει σου Κύριε.

Ἡ χάρις εὐροῦσα, τοῦ Παρακλήτου σε σκηνώμα, ἐξεχώθη πλουσίως τοῖς χεῖλεσι, καὶ τῆς εἰρήνης κήρυκα πᾶσιν ἀνέδειξε, τοῖς πιστῶς μελωδοῦσι, δόξα τῇ δυνάμει σου Κύριε.

Ἀγώνων τῷ Παύλῳ, ὡς κοινωνὸς ὄφθης ἐνδοξε, τῶν στεφάνων ἐνδίκως ἡξίωσαι, τῆς βασιλείας ἄμω τε συναγαλλόμενοι, συμφώνως κραυγάζετε, δόξα τῇ δυνάμει σου Κύριε.

Εὐρών σου τὸ κάλλος, τῆς διανοίας ὁ Κύριος, ὡς ταῖς θείαις ἀκτίσιν ὥραιως διαλαμπούσης, κήρυκά σε προχειρίζεται, τοῖς πιστῶς κραυγάζουσι, δόξα τῇ δυνάμει σου Κύριε.

Θεοτοκίον.

Καθεῖλε δυνάστης, ἀπὸ θρόνων ὁ Κύριος, ἡ Παρθένας καὶ Μήτηρ ὡς ἔφησε· τοὺς δὲ πεινῶντας θείων ἀγαθῶν ἐνέπλησε, τοὺς πιστῶς μελωδοῦντας, δόξα τῇ δυνάμει σου Κύριε.

Ἄλλος. Τὴν ἀνεξιχνίαστον.

Ἰδετε ἰάματα ἃ ἐκ Θεοῦ, βρύειν ἐν σπηλαίῳ πεπλούτηκεν, ἡ τῶν ὁσίων, θήκη πᾶσι τοῖς πιστοῖς, καὶ μελωδοῦντες κράζετε, δόξα τῇ δυνάμει σου Κύριε.

Δύναμιν κτησάμενος πνευματικὴν, γράφει ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ἐν τῷ σπηλαίῳ, ὁ θεοτόκος Λουκᾶς, τὴν τοῦ Σωτήρος σάρκωσιν, πᾶσι κηρύττων ὑψηλότερα.

Ἰδοὺς ἐφύπερθε τοῦ θαυμαστοῦ, εὐρον σὺν τῇ κόρῃ αἱ ὅσοι, θείαν εἰκόνα, τῆς τεκούσης τὸν Θεόν· ἀποκρυφὴν γὰρ ἔθετο, τοῖς ἑαυτῆς μορφῆς τὸ σπηλαίον.

Θεοτοκίον.

Ἰλλιος ὡς ἄλλος τις θαῦμα φρικτόν, ἔλαμψεν εἰκὼν πανακήρατος, τῆς Θεοτόκου, ἡ τὰ θεῖα Χερουβίμ, δουλοπρεπῶς παρίσταντο, ἔνδον τοῦ σπηλαίου λανθάνουσα.

Ἄλλος. Σὺ μου ἡ ἰσχὺς, Κύριε.

Ἰνα τὸ σόν, Δέσποινα θεῖον εἰκόνισμα, δείξης πᾶσιν, ἔκπαλαι κρυπτόμενον, ἐκ Θετταλῶν, εἰς τὴν Ἀχαιῶν, ἀνδρας θεολήπτους, καὶ κόρην ἄγεις ἐγγώριον, εἰς ἄντρον ἔνθα εὐρον, Χερουβίμ παρυστώτα, καὶ βοῶντα σοὶ δόξα τῷ τόκῳ σου.

Νόμοις Χριστοῦ, ἐντετραμμένη ἡ πάναγνος, Εὐφροσύνη, πρόδατα ποιμαίνουσα, βλέπει πηγῆς, βεῖθρου διαυγοῦς, ἀνωθεν ἐν ἄντρῳ τὸ πάνσεπτόν σου εἰκόνισμα, παρθένε Θεοτόκε, καὶ ὑμνοῦσα ἐδόξα, παντευλόγητε χαίροις παντάνασσα.

Ἀδὴν καινὴν, ἔδω σοι μόνῃ Μητρόθεε, κατὰ χρέος, σὺ γὰρ ἡ ὑπόθεσις, ἣν ὁ Λουκᾶς ἔγραψε σαφῶς, ἐν Εὐαγγελίῳ, καὶ τὸ σεπτόν σου εἰκόνισμα τυπώσας ἐν σπηλαίῳ, κρυπτόμενον ἀφήκεν, ὁ καιροῖς ἰδίῳ ἀνεύρηται.

Θεοτοκίον.

Ἦμα τὸ σόν, πληροῦντας πάναγνε Δέσποινα, γενεαὶ σε, πᾶσι μακαρίζομεν, ἐπὶ τῆς γῆς, τάξεις τῶν πιστῶν, ὕμνοις ἀσχηγέτοις· ἐν σοὶ γὰρ πάντες σεσφύσμεθα, κολάσεως ῥυσθέντες τῷ σκυρῷ τοῦ υἱοῦ σου, καὶ τυχόντες τῆς βιώσεως.

ᾠδὴ ε'. Φώτισον ἡμᾶς.

Ὡς τὸ νοητόν, τῇ καρδίᾳ σου δεσάμενος, καὶ μολυσμάτων ὡς λαμπτήρ καθαρθεὶς, ἀγάπης νόμῳ, τοῖς πᾶσι Λουκᾶ μετέδωκας.

Σὺ ταῖς ἀσπραταῖς, ταῖς τῆς χάριτος πανόλβιε, κατηγασμένος καθω-
ράθης σαφῶς, πυρίνη γλώσση, ἐνθέως, Λουκᾶ φθεγγόμενος,

Παῦλ τῷ σοφῷ, συνοδεύειν ἐπεπόθησας, ἀγαπητὸς γὰρ προσηγόρευ-
σαι, ὡς ὑπηρέτης Εὐαγγελιστὰ τῆς χάριτος.

Θεοτοκίον.

Χαίροις ἀληθῶς, παρθενίας τὸ κεμήλιον, ἡ τῆς προμήτορος ἀνάκλη-
σις καὶ τῆς κατάρας ἡ λύσις τῆς τοῦ προπάτορος.

***Ἄλλος.** Ἐξέστη τὰ σύμπαντα.

Οἱ δούλοι σου Δέσποινα, Συμεὼν καὶ Θεόδωρος, πνεύματι ἁγίῳ κινή-
θέντες, πόρρωθεν ἦγον, ἐν τῷ σπηλαίῳ σπουδῇ, καὶ τύπον μορφῆς σου
τῆς σεπτῆς, εὖρον ἐγκρυπτόμενον μακροτάτης ἐν ἔτεσιν.

Κυκλώσατε σήμερον, λαοὶ φιλοθεώτατοι, θήκην τὴν κοινήν τῶν αὐ-
ταδῶν, ρεῖθρα θαυμάτων ἀντλοῦντες ἐνθεν πιστῶς, καὶ δόξαν προσά-
ξατε Χριστῷ, χάριν τῶν ἰάσεων, δωρουμένῳ τοῖς χρήζουσιν.

Ἀνύμψετε Δέσποινα, Πατέρα θεοκήρυκας, κόρην τε παρθένον καὶ
δοσίαν, ἡγαγες ἐνδον Σπηλαιῶν πρὶν ἀφεγγοῦς, εἰκόνας πρὸς εὐρεσιν τῆς
σῆς, ἥνπερ καὶ ἀνέδειξας, ὑπὲρ ἥλιον λάμπουσας.

Θεοτοκίον.

Πιστεύομεν πάναγνε, τὴν ἀσπορόν σου γέννησιν, μόνῃ γὰρ ἐφάνης
ἀπ' αἰῶνος, Ἀδάμ θυγάτηρ, καυπερτέρα βροτῶν ἀγγέλων τε πάντων
Μαριὰμ, τὸν Σωτήρα Κύριον, εἰς τὸν κόσμον εἰσάξασα.

***Ἄλλος.** Ἰνα τί με ἀπώσω.

Παῦλον, Λουκᾶν, Ἀνδρέαν Ἀχαΐας τοὺς μύστας τοὺς θεοκήρυκας,
οὐρανὸν πέμψας διὑπνίζεις τὸ ζεῦγος τὸ ἅγιον, τῶν Πατέρων πάλαι,
καὶ πρὸς ἀνεύρεσιν εἰκόνας, ἀποστέλλεις Χριστὲ τῆς τεκούσης σε.

Ἡλιος ὡς περ ἄλλος, ἤστραψεν ἡ μνήμη σου ζεῦγος αὐτάδελφον, ὡς
ἀκτίνας κόσμῳ, τῶν ἰάσεων χάριτας νέμουςα, καὶ τῷ θεῷ φέγγει, πα-
θῶν σκοτόμαιναν παντοίων, ἐκδιώκουσα πόρρω καὶ ἀφανίζουσα.

Τετρωμένοι τῷ πόθῳ, δοιοὶ τοῦ κτίσαντος ἐξενιτεύσατε, τοὺς λαοὺς
εἰς πίστιν ὀδηγοῦντες καὶ πόρους ὑπέστητε, χρόνοις πάλαι πλείστοις,
ἀσκητικὸς Θεὸν εὐρόντες μονάζοντων ἀνδρίας τὸν ἔφορον.

Ἰατρὸν τὴν τεκούσαν, Θεοτόκον Δέσποιναν σὺ ἐθεράπευσας, ἐγκλει-
σθεῖσα κέλλη, καὶ πρὸς ὕψος οὐράνιον ἐφθασας, Εὐφροσύνη θεῖα διὸ καὶ
χάριν ἐκομίσω, ἱατρεύειν τὰς νόσους ἐκάστοτε.

***Ὡδὴ Γ'.** Τὴν δέξιν ἐκχεῶ.

Εἰς ὅρος τῶν ἀρετῶν ἀπόστολε, ἀναβάς τῷ ποθουμένῳ ὠμίλεις, καὶ
ὡς Μωσῆς θεογράφους τὰς πλάκας, ἐγγεγραμμένας δακτύλῳ τοῦ πνεύμα-
τος, ἐδέξω μακαριε διττάς. Λουκᾶ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλε.

Τὸν κόσμον αἰς διδασκαίς ἐφώτισας, οἱ αἱ ῥήτωρ τῆς σεπτῆς Ἐκκλη-
σίας, ταῖς γὰρ αὐγαῖς τῆς ἀκτίστου Τριάδος, πεπυρσευμένος ὡράθης θεό-
ληπτε, καὶ γέγονας ὡς περ ἀστὴρ δαδουχῶν οἰκουμένης τὰ πέρατα.

Τὰς νόσους νῦν τῶν ψυχῶν θεόπνευστε, ἱατρεύεις καὶ σωματίων ὡς
πάλαι ἐμπιστευθεὶς οὐρανὸν ἐν τῷ δώρῳ, καὶ ὡς πλουτήσας τὴν χάριν τοῦ
πνεύματος, ὁ Παῦλος γὰρ σε μαρτυρῶν ἱατρὸν γεγονέναι παρίστησιν.

Θεοτοκίον.

Ἐπέδλεψεν ἐπὶ σὲ ὁ Κύριος, τὴν ἐμὴν ἐνακαίνιζων οὐσίαν, ὡς δυνα-

τὸς μεγαλεῖα ποιήσας, θεογεννητορ ὡς ἔφης πανάμωμε, καὶ ἔσφρσε με
διὰ σοῦ, ἐκ φθορᾶς ὡς Θεὸς καὶ φιλόανθρωπος.

***Ἄλλος.** Τὴν θεῖαν ταύτην καὶ πάντιμον.

Ἰδοὺ τὸ ὕδωρ τὸ ἅγιον, ὃ ἐδείξεν ἡμῖν πάλαι Κύριος, βρῶν ἰάματα
ἰδοὺ χαρίτων τὸ πέλαγος, δεῦτε πιστῶς προστρέχοντες ἀρυσώμεθα.

Μανίαν πᾶσαν αἰρέσεως, εἰκόνας ὕβριστῶν ἀπεδιώξας, νήσου τῆς Πέ-
λοπος, διὰ τῆς θεῖας εἰκόνας σου, ἦν ἐκ τοῦ ἄντρου πάλαι πιστοῖς ἀνέδειξας.

Ἰδοὺ συντρέχουσιν ἅπασαι, αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐόρτια, τῇ θεο-
μήτορι, ἄγουσαι δῶρα καὶ ψάλλουσαι, τὸ τοῦ ἀγγέλου μέλος, χαίροις
πανάμωμε.

Θεοτοκίον.

Ἀρρήτως λόγον γεγέννηκας, Πατὴρ τὸν ἐμοῦσιον ἀσπλε, ὃ δὴ νε-
νύμψευται, κόρη πανσέμνως διώσασα, καὶ ἱαμάτων χάριν τοῦ τάφου
βρῶουσα.

***Ἄλλος.** Ἰλάσθητί μοι Σωτήρ.

Πολλὴ χαρὰ τοῖς πιστοῖς πολλὴ δὲ καὶ ἀγαλλίασις, τοῖς ψάλλουσι
συνετῶς, ἐν τῷ οἴκῳ σου Δέσποινα, τὰ πολλὰ τεράστια τῶν πιστῶν σου
δούλων, Συμεὼν τε Θεοδώρου τε.

Ἰάματα κρουνηδὸν τῆς Λάρνακος ἀποβλύζουσι, Πατέρων δὲ σεπτῶν
ἀρύσασθε ἄνθρωποι, τὸν Θεὸν καὶ Κύριον ἀνυμνοῦντες ὅθεν, τοῖς δοαῖς
ταῦτα δέδοτε.

Συνέλωμεν οἱ πιστοί, εἰς τῆς πανάγνου τὸ τέμενος, ἐνώπιον τῆς σε-
πτῆς, εἰκόνας ἐκχέμεν, ὕμνους μελωδοῦντες, τὴν κεχαριτωμένην, καὶ
τοὺς Πατέρας γεραίροντες.

Νεάνιδες εὐσεβεῖς, τῆς κόρης δεῦτε μιμήσασθε, τὴν πίστιν καὶ ἀρε-
τήν, πομπέουσα γὰρ ποτε, κόρης τῆς θεόπαιδος εὗρατο τὴν χάριν, καὶ
ἐς δεῦρ' οὐ μακαρίζεται.

Καταβασία. Τὴν θεῖαν ταύτην καὶ πάντιμον.

Κοντάκιον. Ἦχος γ'. Ἡ παρθένος σήμερον.

Τῶν Πατέρων σήμερον τὴν πανσεβάσμιον μνήμην, Θεοδώρου ἤμασι
καὶ Συμεὼν εὐφημοῦμεν, ἅμα δὲ καὶ Εὐφροσύνης τῆς πανολβίας, εὖρον
γὰρ τῆς Θεοτόκου εἰκόνα θεῖαν, ἐν σπηλαίῳ χορηγοῦσαν, πηγὴν θαυμά-
των ἀδιαλείπτων πιστοῖς.

***Ὁ Οἶκος.**

Ἐπεστὴ μὴμερον ἡμῖν σωτήριος ἡμέρα, ἡ μνήμη τῶν Πατέρων καὶ
τῆς δοσίας Εὐφροσύνης, ἣν πιστεῖ συνελθόντες ἀνευφημοῦμεν εὐσεβῶς·
οὗτοι γὰρ ἀκήρσει προκαθάραντες ἑαυτούς, εὖρον τὴν ἀποστολικὴν εἰκόνα
τῆς Θεοτόκου σὺν τῇ δοσίᾳ Εὐφροσύνῃ. Καὶ πρὸς Κύριον μεταστάντες
σὺν ἀγγέλοις χορεύουσιν εἰς αἰῶνα, αἰτούμενοι παρὰ Χριστοῦ πταισμάτων
ἱλασμόν δοθῆναι τοῖς εὐσεβῶς ἐπιτελοῦσι μνήμην τὴν αὐτῶν καὶ τὸν θη-
σαυρὸν τῆς ἀγίας εἰκόνας ἡμῖν κατέλιπον, πηγὴν θαυμάτων ἀδιαλείπτων
πιστοῖς.

Τῷ αὐτῷ μνητὶ ιη'. τοῦ ἁγίου ἐνδόξου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελι-
στοῦ Λουκᾶ.

Εἰς Ἑμμοῦς βλέπειν σε καὶ πρὶν εἰργόμην,

Λουκᾶς λέγει, τρανῶς σε νῦν Χριστὲ βλέπω.

*Ὁρδοῦν δὲ δεκάτῃ πέρας βίου ἔμμορε Λουκᾶς.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, τῶν δόσιων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν Συμεὼν καὶ Θεοδώρου, καὶ τῆς δόσιος μητρὸς ἡμῶν Εὐφροσύνης, τῶν εὐραμένων τὴν ἀποστολικὴν καὶ πάνσεπτον εἰκόνα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὴν Σπηλαιώτισσαν, καὶ τῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου μονῆς καθηγησάμενων.

Ἐν γῆς μὲν ἀντὶ τῆς Παρθένου τὸν τύπον,

Ἐν οὐρανοῖς δὲ ζῶσαν αὐτὴν εὐρετε.

Ὁκτωκαιδεκάτῃ, Συμεῶνα τε καὶ Θεόδωρον,

Εὐφροσύνην θ' ὅσιως τὸ μέγα Σπήλαιον αἰεῖδει (α).

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Μαρίνου, καὶ τοῦ δόσιου Πατρὸς ἡμῶν Ἰουλιανοῦ.

Ταῖς αὐτῶν ἁγίαις πρεσβείαις Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς.

ᾠδὴ ζ'. Παῖδες Ἑβραίων ἐν καμίνῳ.

ᾠ πῶς Λουκᾶ τε καὶ Κλεώπᾳ ἐμφανίζεται Δεσπότης ἐκ τοῦ τάφου· ἀναστὰς γὰρ αὐτοὺς ἐδίδασκε κραυγάζειν, εὐλογητὸς εἰ Κύριε, ὁ Θεὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Τρίβον τοῦ βίου ζιατρέχων, συνοδεύοντα τὸν Λόγον εὐρες μάκαρ, οὐρανίων σκηνῶν ἀνοίγοντά σοι πύλας, εὐλογητὸς εἰ κράζοντι, ὁ Θεὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Λύρα τοῦ πνεύματος ἐδείχθη, μελωδήματα θεόθεν φθεγγομένη, τοὺς ἀνθρώπους Λουκᾶ φωτίζοντα βοῶντας, εὐλογητὸς εἰ Κύριε, ὁ Θεὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Θεοτοκίον.

Χαίρε Μαρία Θεοτόκε, ὁ ἀσώματος ἐδόξα σοι παρθένη· σὺν αὐτῇ δὲ πιστοὶ βοῶμεν σοι τῷ τόκῳ, εὐλογημένος πάντα, ὁ καρπὸς τῆς σῆς κοιλίας. Ἄλλος. Οὐκ ἐλάτρευαν τῇ κτίσει.

Ἀλαλάξωμεν ἐφύμνια θεόφρονες, τῇ Θεομήτορι, ὅτι ψυχώλεθρον πῦρ, αἰρέσεων ἔσβεσε, μορφὴν αὐτῆς τὴν σεπτὴν, πάλαι δείξασα, καὶ λόγου δοῦσα δύναμιν, τῇ διὰ τῶν Πατέρων.

Ἀνυμνήσωμεν φιλέοργοι τὴν ἔνθεον, μνήμην ἐν ἄσμασι, τῆς ξυνωρίδος Χριστοῦ, κυκλοῦντες τὴν λάρνακα καὶ ἀρυόμενοι, χάριν ἄφθονον, καὶ ὁλοφύχως μέλποντες, ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἰ.

Ἰατῆρας τοὺς Πατέρας ἡμῶν ἔχοντες, νόσων καὶ θλίψεων, αὐτῶν τὴν θείαν ζωὴν, πιστῶς μιμησώμεθα, Θεῷ δουλεύοντες, ἵνα τύχωμεν τῆς σωτηρίας ψάλλοντες, ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἰ.

Θεοτοκίον.

Ἐπεὶ ἦλιν ἐγέννησας θεόνυμφε, ἐν κόσμῳ λάμποντα, τὸν φωτοδότην Χριστόν, ζωὴν τε παρέχοντα πιστοῖς αἰώνιον, ἥς ἀπήλαυσεν, ἡ Εὐφροσύνη μέλπουσα· ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἰ.

Ἄλλος. Θεοῦ συγκατάθεσιν.

Ὁλόφωτος πνεύματος, αὐγαὶς εἰσέδω τὸ πάλαι ἄντρον βαθύ, μύστης τῶν ἀπορρήτων, Λουκᾶς ὁ μέγας τῆς Ἀχαΐας φωστὴρ, ψυχᾶς Θεῷ προσάγων καὶ γέγραφε, χερσὶν ἁγίαις τὴν Καινὴν Διαθήκην Χριστοῦ.

Σιών πανηγυρίζε, Βηθλεὲμ δὲ χαίρε καὶ τέρπου πιστῶς, ἀντίτυπον γὰρ ἔχεις, ἐν Ἀχαΐᾳ Σπήλαιον ὡ Μαριάμ, ἡ Βηθλεεμίτις ἐντεθησαύρισε, τὸν θεῖον τύπον αὐτῆς ἡ Θεοτόκος ἡ ἁγνή.

Ἰδοὺ Δαβὶδ θύγατερ, εὐλογημένη Παῦλος ὁ μύστης Χριστοῦ, Λουκᾶς

(α) Τὸν βίον τῶν δόσιων βλ. ὁμοίως σελ. 56.

τε καὶ Ἀνδρέας, ἐν Ἀχαΐᾳ προσήγαγόν σοι λαόν, εὐσεβερώνως τῇ υἱῷ σου λατρεύοντας, ὃν περίσφζε σεμνὴ ταῖς ἱεραΐαις σου πιστόν.

Ὁ λόγος σεσάρκωται, ἐκ τῶν ἀχράντων αἱμάτων κόρη τῶν σῶν· ἐν εἰκόνι δὲ τοῦτον, ἀνιστοροῦμεν θεανδρικῇ τῇ μορφῇ, πιστῶν τὰ πλήθη καὶ ψάλλοντες λέγομεν, σὺν ταῖς Πατράσιν ἡμῶν, αὕτη ἡ δόξα πιστῶν. Θεοτοκίον.

Θεοῦ συγκατάθεσιν κατανοοῦσα δόξα κόρη πιστῶς, ἐξ ἀχράντου παρθένου, σάρκα λαβόντος εἰς σωτηρίαν βροτῶν, ἐν παρθενίᾳ διέζη τοῖς δάκρυσιν, ἱεσουμένη Χριστόν, διὰ τοῦ βίου παντός.

ᾠδὴ η'. Τὸν ἐν ὄρει ἁγίῳ δοξασθέντα.

Θεογράφους ὡς πλάκας δεδεγμένοι, τὰς σὰς βίβλους πιστῶς κατατρυφῶμεν, τοῦ φωτισμοῦ, τῆς χάριτος πανόλβιε, Κύριον ὕμνουντες, καὶ ὑπερυψοῦντες εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὡς ὄργανον τὸ πνευμά σου τῇ γλώττῃ, κεκρημένον φωτίζει τοὺς ἀνθρώπους, μυσταγωγῶν, τῆς χάριτος τὰ δόγματα, Κύριον ὕμνουντας, καὶ ὑπερυψοῦντας εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Συνεδέθης τῇ σχέσει μετὰ Παύλου, θεοῖον Λουκᾶ τοῦ τηγόρου, καὶ ξυνωρίδας, πανέντιμας ἐδείχθητε, Κύριον ὕμνουντες καὶ ὑπερυψοῦντες εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἐσαπλόκω σαγήνη σου τῶν λόγων, ἐπαπλώσας τοὺς πλάνη κρατοῦμένους, τῷ φωτισμῷ, τῆς πίστεως ἐξώγρησας, Κύριον ὕμνουντας, καὶ ὑπερυψοῦντας εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Θεοτοκίον.

Ἐλπίσθαι μητέρα σε Κυρίου, προσεφώνει προφήτης δεδεγμένη, τὸν Βαπτιστήν, καὶ Πρόδρομον βαστάζουσα, Κύριον ὕμνουσα, καὶ ὑπερυψοῦσα εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἄλλος. Παῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ.

Νόμον σου φυλάσσοντας ἀγρύπνως, τοὺς ἄνακτας τῶν Ῥωμαίων ὡς Θεάνθρωπε, παντοκράτωρ Κύριε, σκέπε καὶ περισφζε, ἀγγελικαῖς ἐν πτέρυξι, πάντας ἐχθροὺς τοῦ Σταυροῦ, τιθεὶς ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ κράτους, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν στηρίζων εἰς αἰῶνας.

Οἶκτω τῶν ἀνθρώπων σαρκωθέντα Χριστόν ἐν σπηλαίῳ Βηθλεὲμ, ὡς Θεομήτορ τέτοκας· ὃ λατρεύων κράτιστος, ἀναξ ἀνδρῶν Ἀνδρόνικος εἰς δόξαν σου τῆς μορφῆς, τὸ Σπήλαιον Ἀχαΐας λαμπρύνει Νίκας τούτῳ δίδου λαμπράς κατὰ βαρβάρων.

Σήμερον τῇ μνήμῃ τῶν Πατέρων, σεμνὴν συγχροτήσαντες ὁμήγυριν, τούτων τὰ θαυμάσια, μέλπομεν ἐν ἄσμασιν, ἄλλος ἄλλο τι λέγοντες, ὧν ἀπηλαύσαμεν, τὸν Κύριον ὕμνουντες, ὡς πάσης, ἀγαθοδορίας αὐτὸν μόνον δοτῆρα.

Κλέος Ἐκκλησίας ἀνεδείχθη, τὸ ζεῦγος τὸ τῶν Πατέρων Σῶτερ ὕψις· οὗτοι γὰρ βαδίσαντες, Ἀποστόλων ἵχνησι, καὶ θεομάχων αἵρεσιν θείοις κηρύγμασι, μακρὰν ἀποσοδήσαντες πάλαι, τῶν πιστῶν τῆς ποίμνης ἐκδύζουσι νῦν μύρα.

Θεοτοκίον.

Λεύκανον Παρθένη ὡς χιόνα τοῦ βίου μου τὸ ζοφῶδες καὶ ἐκλάμπρου

νον, θείας ἱκεσίας σου, ἵνα μεγαλύνω σε, ὡς τοῦ ἐλέους ἄβυσσον Κύριον τέξασαν, ὡς μόνην σωτηρίας ἐλπίδα, πᾶσι χριστιανώμοις δοθεῖσαν εἰς αἰῶνας.

Ἄλλος. Ἐπταπλασίως κείμενον.

Ἱερούργοι θεόφρονες, τῶν δόμων ἀγλάϊσμα, σὺν τῷ Θεοδώρῳ, Συμεὼν πανόλβιε, τῆς πίστεως πρόμαχοι, ὀρθοδοξίας στήλαι λαμπραί, τῆς τε Παγγελιάδος κραταῖοι πολιοῦχοι, Χριστὸν ἐκδυσωπεῖτε ρυσθῆναι τῶν κινδύνων, τοὺς πόθῳ εὐφημοῦντας ὑμᾶς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Στεφφοροῦντας ἀνακτας, τῶν Ῥωμαίων περίφραξον, ταῖς ἀγγελικαῖς ἀπ' οὐρανοῦ δυνάμει, Θεὲ ὑπερούσιε, τὰς ἐθναρχίας πάσας ὁμοῦ, τοῦ τοῖς ὑποτάττων, καὶ συντρίβων τυράννους, πρεσβεῖαις τῆς παρθένου Θεοτόκου Μαρίας, Πατέρων τε πανσόφων, καὶ θείας Εὐφροσύνης.

Ἐπὶ τῆς γῆς τῆς Πόλεως, ὃ θεόνυμφε Δέσποινα, τὴν ἐν τῷ σπηλαίῳ σοῦ Μονὴν εἰς δόξαν σου, παγκάλλως ἐπηύξησε Παλαιολόγος, ἀναξ σοφός, περιβεβλημένος εὐσεβείας τὸ κράτος, Ἄνδρόνικος δὲ μέγας· τούτῳ βράδευε νίκας, βαρβάρων κατὰ πάντων, καὶ τρόπαιον εἰρήνης.

Νῦν εἰς τὸ ἄντρον ἅπαντες, ὃ μονάζοντες σπεύσατε, δῶρα τοῖς Πάτρᾶσι ἀρετὰς προσφέροντες· τῇ λάρνακι πρόσιτε, πᾶσι βουσίῃ χάριν πιστοῖς· ἀντλήσατε καὶ τούτους, εὐφημοῦντες βοᾶτε· Ὡς Θεοῦ παντάνασα, ταῖς αὐτῶν ἱκεσίαις, ἀξίωσον σοὺς δούλους τυχεῖν τοῦ Παραδείσου.

Θεοτοκίον.

Ἰνα πιστώσης ἄχραντε, τοῦ υἱοῦ σου τὴν σάρκωσιν, ἄχραντον εἰκόνα σῆς μορφῆς ἀνέδειξας, ἐν ἄντρῳ λανθάνουσαν, χειρὶ Λουκᾶ γραφεῖσαν ἀγνή· ἐν ᾗ Παρθένη φέρεις, ἐν ἀγκάλαις ὡς βρέφος, τὸν Μονογενῆ σου, πανευσπλάγγχως ὀρώμενα· Αἰρετικῶν οὖν θράσους πιπτέως παραυτίκα.

Καταβασία. Παῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ.

ᾠδὴ θ'. Ὁ εἰρμός.

Ὅρους περὶ ἡλθεῖς τῆς φύσεως, τὸν δημιουργὸν συλλαβοῦσα καὶ Κύριον, καὶ πόλιν σωτηρίας τῇ κόσμῳ γέγονας· διὸ σε Θεοτόκε, ἀκαταπαύστως μεγαλύνομεν.

Ἐστῆς Λουκᾶ τῆς ἐφέσεως, τὸ τῶν ὀρεκτῶν οἶα φθάσας τὸ ἔσχατον, καὶ τέλους μακκρίου σαφῶς ἐπέτυχες, λυθέντων τῶν ἐσόπων, τῆς ἀληθείας ταῖς ἐμφάσεσιν.

Ἄμφως τῇ κόσμῳ ὡς ἥλιος, ἐνθεαυτικῶς τῇ Τριάδι παρίστασαι, σὺν Παύλῳ τῷ θεόπτη Λουκᾶ πανεύφημε· μεθ' οὗ σε θεοφάντωρ, ἀκαταπαύστως μεγαλύνομεν.

Ἐγλή Λουκᾶ τῇ φωσφόρῳ σου, τοὺς σοὺς ὕμνητάς φαιδρυνθῆναι δυνάμει, καὶ κόσμῳ τὴν εἰρήνην παμμάκαρ βράδευσον, ὅπως σε θεγγορε, ἀκαταπαύστως μεγαλύνωμεν.

Χαίρων Λουκᾶ νῦν παρίστασαι, τῷ πικρακτεῖ, τῷ στεφάνῳ κοσμοῦμενος, τῆς θείας εὐπρεπείας καὶ ὀρασιότητος· διὸ σε θεορρήμον, ἀκαταπαύστως μεγαλύνωμεν.

Θεοτοκίον.

Λόγον ἐδέξω τὸν ἄσχατον, φύσιν τὴν ἐμὴν ἀναπλάσαι βουλόμενον, καὶ τοῦτον σαρκαθέντα παρθένη τέτοκας· διὸ σε Θεοτόκε, ἀκαταπαύστως μεγαλύνωμεν.

Ἄλλος. Ἄπας γηγενής.

Ὅρος θαυμαστόν, ἐν ἄντρῳ καὶ ὕδασι ἀγνή κρυπτόμενον, εἶχε σὺν εἰκόνασμα. Βουραϊκὸς δὲ σιγῶν παρέβρεεν· ἔως Πατέρας εὕρηκαν αὐτὸ δοξάζοντες, τὸν ἀπάντων, Κύριον ἐν αἰτήσῃ, βασιλείας τὰ σκήπτρα κρατύνεσθαι.

Ῥῆξον δυσμενῶν, τῶν κύκλῳ τὰς φάλαγγας καὶ τούτους ὄλεσον· νήσου δὲ τῆς Πέλοπος, προστάτην πέμψον θεῖον ἀρχάγγελον, τοὺς εὐσεβεῖς ρυόμενον ἐκ πάσης θλίψεως, τῶν Πατέρων· κόρης τε ἐντεύξεσιν, Ἀειπάρθενε κόρη παντάνασσα.

Ἡ κερικαλλής, καὶ πάμφωτος μνήμη σου τριάς θεόληπτε, ἡθροῖσε πανηγύρι, λαῶν δόσις, ὥδᾳ σοι μέλπουσαν, ὦ Συμεὼν, Θεόδωρε, καὶ Εὐφροσύνη σεμνή, οἷς πλουσίαν, χάριν καὶ συγχώρησιν, τῶν πταισμάτων θεόθεν βραδέυετε.

Ὁλη τῇ ψυχῇ, καὶ νῷ καὶ καρδίᾳ μου μυσταγωγούμενος, παρὰ τῶν Πατέρων μου, καὶ τῶν Γραφῶν εἰς ἕνα Θεὸν πεπίστευκα. Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀδιαίρετον, καὶ εἰς ἕνα Χριστὸν μου Κύριον, ἐκ παρθένου τεχθέντα θεάνθρωπον.

Ἄνθρωπῳ οὐ ποτέ, Δαβὶδ ἐπεθύμησε Βηθλεὲμ βλύζοντος, βρύει νῦν ἀέναντον, ἐν τῇ Σπηλαίῳ δευτε ἀντλήσατε, λαοὶ φιλοθεάτατοι πανηγυρίζοντες· ἱαμάτων χάριτας ἀρύσασθε, Θεοτόκον ὕμνουντες τὴν Δέσποιναν.

Ἄλλος. Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ ὁ οὐρανός.

Θαυμάτων σου τὸ πέλαγος ὃ διὰς, τῶν Πατέρων μιμεῖται τὰ ρεύματα τοῦ παταμοῦ, ὅσπερ τὴν Μονὴν ἡμῶν περιβρεῖ, τοῖς τεραστίαις ὅσοι, πᾶσαν περικυλῶν γῆν νοητῶς, Ἑλλήνων καὶ τὰς νόσους, καθαίρει καὶ ὑγίαιν, τοῖς δεομένοις παρεχόμενον.

Ἀνδείξον θεόνυμφε Μαρίᾳ, τὴν Μονὴν σου πλουσίαν ἐν χάριτι, καὶ ἀρεταῖς, ἡρεμον, ἀκίνδυνον ἐσσεῖ, πάσας κακώσεις πόρρωθεν, ταύτης ἐκδιώκουσα κραταιῶς· καὶ πάρεχε τοῖς πίστει, προστρέχουσι παρθένη, τῇ σῇ εἰκόνι· χάριν ἄφθονον.

Δαιμόνων τε καὶ νόσων καὶ συμφορῶν, πειρασμῶν τε καὶ ζάλης καὶ θλίψεων, ὃ Μαρίᾳ, σφῖς τοὺς οἰκέτας σου τοὺς πιστοὺς· συκοφαντίας λύτρωσον· ἐν τῇ τρίτῃ τούτους τῶν ἐντολῶν, τῶν θεῶν ποδηγέτει· καὶ πλοῦτον εὐσεβείας, δὸς τοῖς ὕμνοισι τὰ σά θαύματα.

Ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἀγνή, βασιλεῦσιν ἡμῶν καὶ εἰρήνευε, τούτους· ἀεὶ· πρᾶντον θαυμάσιον καὶ ταρχάς· ἐθνῶν καὶ τῶν αἰρέσεων σβέσον τὰ φρυγάσματα τὰ δεινὰ τῇ χώρᾳ καὶ τῇ πόλει, τοῦ κράτους ὃ παρθένη, νέμουσα δόξαν καὶ ἀσφάλειαν.

Ἀόξα.

Τριάδα ἐν Μονάδι θεολογῶ· μίαν φύσιν οὐσίαν καὶ δύναμιν, ἕνα Θεόν, ἐν τρισὶ προσώποις ὁμολογῶ, Πατέρα, Λόγον, Πνεῦμα τε, τρεῖς τὰς ὑποστάσεις, μίαν τὴν ἀρχὴν, ἀχώριστον· εἰς μίαν, Θεότητα πιστεύω, τρισυπόστατον καὶ ὁμοούσιον.

Καὶ νῦν.

Παρθένη Παναγία μητὲρ Θεοῦ, σὺ τὸν Λόγον σαρκὶ ἀπεκύησας, ἕνα Χριστόν, ἐν δυσὶ ταῖς φύσεσιν ἐπὶ γῆς, Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα, καὶ τὸ γένος σφῆσαντα τῶν βροτῶν· διὸ σε Θεοτόκε, ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ταξιαρχία μεγαλύνουσιν.

Ἐξαποστειλάριον. Τοῖς μαθηταῖς συνέλθωμεν.

Λουκᾶ Χριστοῦ ἀπόστολε, μύστα τῶν ἀπορρύτων, καὶ τῶν ἐθνῶν διδάσκαλε, μετὰ Παύλου τοῦ θείου, καὶ τῆς ἀγνῆς Θεοτόκου, ἥς τὴν θείαν εἰκόνα, ἐκ πόθου ἀνιστόρησας, ἐκδυσώπει θεόπτετα ὑπὲρ ἡμῶν, τῶν μακαριζόντων σε καὶ τελούντων, τὴν ἱεράν σου κοίμησιν, πάνσοφε μυστολέκτα.

Ἐτερον τῶν ἁγίων.

Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἀστροῖς.

Ἀπὸ τῆς λάρνακος βρούει, τῶν αὐταδελφῶν Πατέρων, χαρίσματα λαμάτων, πᾶσι τοῖς προσιοῦσιν· οὓς εὐφημοῦμεν ἐκ πόθου, σὺν τῇ μητρὶ Εὐφροσύνῃ. Θεοτοκίον.

Χρυσοπλοκώτατε πύργε, καὶ δωδεκάτειχε πόλις, ἡλιοστάλακτε θρόνε, καθέδρα τοῦ βασιλέως, ἀκατανόητον θαῦμα, πῶς γαλουχεῖς τὸν Δεσπότην. Εἰς τοὺς αἰῶνας, ἱστώμεν στίχους ἡ. καὶ ψάλλομεν στιχηρὰ προσόμοια τῶν ἁγίων ε. καὶ τοῦ Ἀποστόλου γ'.

Ἦχος δ'. Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσιν.

Τοὺς Πατέρας αἰνέσωμεν, Συμεὼν καὶ Θεόδωρον, εὐαγέσιν ἄσμασιν ὡσπερ ἄνθεσιν, τὰς τούτων κέρας κοσμήσαντες, καὶ δῶρα προσάξωμεν τούτοις πράξεις ἀρετῶν· ἐορτὴν γὰρ πανίερων συνεστήσαντο, συγκαλοῦντες τοὺς πάντας ἐτησίως, καὶ τοῖς πίστει προσιοῦσι, χάριν παρέχοντες ἄφθονον.

Τοὺς Πατέρας τιμήσωμεν, ἐν ᾧδαῖς μεγαλύνοντες, τὴν αὐτῶν εἰσαγγελίαν θείαν βίωσιν· ταῖς ἀρεταῖς γὰρ ἐξήστραψαν, ἐν γῇ καὶ ἀνεύραντο τῆς Μητρὸς τοῦ Ἰησοῦ, τὸ σεπτὸν ἀπεικόνισμα τὸ κρυπτόμενον, πλείστοις χρόνοις ἐν ἡμῶν· καὶ τὴν πίστιν, τὴν ὀρθόδοξον πρὸς πάντας, τοὺς Ἀχαιοὺς ἐνεκήρυξαν.

Τοὺς Πατέρας δοξάσωμεν, πρεσβευτὰς καὶ συλλήπτορας· καὶ μεσίτας ἔχοντες πρὸς τὸν ὕψιστον· καὶ δὴ πιστῶς ἀνακράζωμεν, Θεὲ ὑπεράγαθε, δι' εὐχῶν καὶ πρεσβειῶν, τῶν ἁγίων οὓς ἔστεψας, οὓς ἡγάπησας, οὓς Πατέρας τῆς ποίμνης σου ἐστήσω, τήρει ταύτην ὀρθόδοξως, ταῖς ἐντολαῖς σου προκόπτουσιν.

Τὴν δόξαν τιμήσωμεν, Εὐφροσύνην ἐν ἄσμασιν· αὕτη γὰρ ἐν ὄρεσι κρίνον εὖοσμον, Ἀροαρίοις ἀνθήσασα, εἶδεν εἰς τὸ Σπήλαιον, τὴν μητέρα τοῦ Θεοῦ, ἐν εἰκόνι ἀστράπτουσιν. καὶ ἀκήκοε, θείους λόγους πρηνῆς κλιθεῖσα φέδω, καὶ τοὺς χαίροις ἀνέδοξα, παρθενομιητορ παντάνασσα.

Τὴν δόξαν αἰνέσωμεν, Εὐφροσύνην γεραίροντες· κάλλι παρθενίας γὰρ καὶ τῆς ἀσκήσεως, ἐκ Γαλατῶν χώρας ἔλαμψεν, ἄστρον φαεινότατον Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ· καὶ εἰδοῖται τὸ Σπήλαιον πρώτη κέκληται· καὶ τῆς θείας αὐτοῦ φωτοφανείας, ἡξιώθη καὶ τοῦ τέλους, καὶ νῦν ἱσταται τοὺς κἀμνοντας.

Ἐτερα προσόμοια τοῦ Ἀποστόλου γ'.

Ἦχος α'. Νεφέλην σε φωτός.

Χριστοῦ τὸν μαθητὴν, τὸν τοῦ Εὐαγγελίου συγγραφέα σοφώτατον, σκεῦος τῆς ἐκλογῆς τὸν ὥρατον, χαρακτήρα ἐμφυχον πιστοῖ, οὗ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀπάσαις ὁ ἔπαινος, Λουκᾶν τὸν ἀπόστολον, ἐν ὕμνοις τιμήσωμεν· αὐτὸς γὰρ ἐκήρυξε, τοῦ Θεοῦ τὰ παράδοξα θαῦματα, φωτίσας τοὺς ἐπὶ γῆς, θεολογίας ἀκτίαι διὰ τῆς χάριτος.

Ψυχῶν ἱατρικήν, ὑπὲρ τὴν τῶν σωμάτων ἐκμαθῶν ἐπιστήμην σοφέ, κατ' ἄμφο παγκλήρης ἐνεδείχθης, τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν ἐμπευσθεῖς, ἐν ἣ καὶ θεραπεύων ψυχὰς καὶ σώματα, Λουκᾶ παμμακάριστε, καλεῖς πρὸς ἐπίγνωσιν, περὶ τοῦ πρὸς τὸν ἔρωτα, Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἐκάστοτε, ἀνάγεις εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ὑπὲρ πάντων πρεσβεῖς τῶν εὐφημούντων σε.

Ἀγίαστρῳ λογικῷ, τοὺς ἐν βάθει ἀγνοίας, ὡς ἰχθύας, εἰσδύσαντας, ἐλκύσας εἰς ἐπίγνωσιν θείαν, τῷ Χριστῷ δ' ψώνιον καλόν, προσηγάγω παμμακάρι καὶ ἑλαβες, τιμὴν ἀξιώχρεων, ζωὴν τὴν ἀκήρατον, Λουκᾶ ἱερώτατε· διὸ καὶ ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ ἐχρημάτισας, σοφὸς εὐαγγελιστής, ἐξηγητὴς τῶν πρακτικῶν ἔργων τῆς χάριτος.

Δόξα ἰδιόμελον. Ἦχος πλ. δ'.

Ποῖος νοῦς, ἡ γλῶσσα βροτῶν τὸ καθ' ὅμᾶς ὑμῆσαι ἰσχύσει, τρισόβιοι Πατέρες Συμεὼν καὶ Θεόδωρε· ἐνδεδυμένοι γὰρ τὴν ἁγίαν τῆς ἱερωσύνης στολήν, καὶ τὸν ἀποστολικὸν ἀγῶνα τοῦ κηρύγματος, σὺν τοῖς ἁγίοις τῆς ἀσκήσεως εὐτόνως αγωνισάμενοι, πυρσὺ νηοτοῖ καταυγάζοντες τὴν Ἐκκλησίαν ἀνεδείχθητε· καὶ τὴν ἀποστολικὴν εἰκόνα τῆς ἀχράντου θεωμήτορος εὐρεῖν ἡξιώθητε, θεοκινήτῳ ὁδηγίᾳ Εὐφροσύνης τῆς πανευφύμου. Καὶ νῦν ἐν οὐρανοῖς, τῶν ἐσόπτρων λυθέντων μακάριοι, τῇ φωτὶ τῆς υπερθέου Τριάδος, ἐγγύτερον καταλάμπεσθε· ἡμῖν δὲ τὰ πανίερα τῶν ψυχῶν ὡμῶν κατελίπατε σκήνη, ποταμοὺς ἰάσεων τοῖς χρήζουσι βλύζοντα καὶ χάριν εὐλογίας. Ἀλλὰ μέμνησθε καὶ ἡμῶν ὅσοι πρὸς Κύριον ἱλασμέν ἡμῖν αἰταῦμενοι καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Καὶ νῦν. Ἦχος πλ. α'.

Ποίημα τοῦ ἁγιωτάτου, Γερμανοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

Σαλπίσσωμεν ἐν σάλπιγγι ἁμαρτῶν· προκύψασι γὰρ ἄνωθεν ἡ παντάνασσα μητροπάρθενος, ταῖς εὐλογίαις καταστέφει τοὺς τιμώντας αὐτήν. Βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες συντρεχέτωσαν, καὶ τὴν βασιλίδια κροτεῖτωσαν ἐν ὕμνοις, βασιλεῖα τέξασαν, τοὺς θανάτῳ κρατούμενους πρίν, ἀπολύσαι φιλοκθρώπους εὐδοκῆσαντα. Παμμένες καὶ διδάσκαλοι, τὴν τοῦ καλοῦ ποιμένος ὑπέραγνον μητέρα συνελθόντες εὐφημήσωμεν, τὴν λυγρίαν τὴν χρυσαυγὴν, τὴν φωτοφόρον νεφέλην, τὴν τῶν οὐρανῶν πλατυτέρα, τὴν ἐμφυχὸν τε κιβωτόν, τὸν πυρίμορφον τοῦ Δεσπότης θρόνον, τὴν μαναδόχον χρυσεάν στάμνον, τὴν κεκλεισμένην τοῦ Λόγου πύλην, τῶν πάντων χριστιανῶν τὸ καταφύγιον· ἄσμασι θεηγόροις ἐγκωμιάζοντες, οὕτως εἰπώμεν, παλάτιον τοῦ Λόγου, ἀξίωσον τοὺς ταπεινούς ἡμᾶς τῆς οὐρανῶν βασιλείας, οὐδὲν γὰρ ἀδύνατον τῇ μεσιτείᾳ σου.

Δοξολογία μεγάλη, καὶ ἀπόλυσις.

Εἰς τὴν λειτουργίαν, τὰ τυπικά, καὶ ἐκ τοῦ κανόνος τοῦ Ἀποστόλου ᾠδὴ γ'· καὶ τῶν ἁγίων, ᾠδὴ ε'. Ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἀποστόλου καὶ τῶν Ὁσίων.

Εἰς τὴν Τράπεζαν ἀναγινώσκειται ὁ βίος τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ· καὶ γίνεται παράκλησις τοῖς ἀδελφοῖς.

ΤΕΛΟΣ ΚΑΙ ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελ.

Προοίμιον	5
-----------------	---

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἱερὰ Χωρογραφία.

Κεφ. Α'. Περὶ τῆς θέσεως τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου	9
Κεφ. Β'. Περὶ τῶν ἔσων τοῦ Μ. Σπηλαίου, τοῦ τε Θείου Ναοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν	13
Κεφ. Γ'. Περὶ τοῦ προνάου	15
Κεφ. Δ'. Περὶ τοῦ ἀγιοτάτου ναοῦ	19
Κεφ. Ε'. Περὶ τῶν ἐκτὸς καὶ πέρας τοῦ Σπηλαίου	40
Κεφ. ΣΤ'. Περὶ τῶν δοιδίμων κυττῶρων τῆς Μονῆς	49

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Κεφ. Α'. Βίος καὶ πολιτεία τῶν ὁσίων καὶ θαυματουργῶν Πατέρων ἡμῶν Συμεὸν καὶ Θεοδώρου, καὶ τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης	56
Κεφ. Β'. Περὶ τῆς εἰς τὸ Ἀθῶνα καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ περιηγήσεως τῶν Πατέρων	60
Κεφ. Γ'. Περὶ τῆς τῶν ὁσίων ἐξ Ἱεροσολύμων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιστροφῆς	64
Κεφ. Δ'. Περὶ τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης	66
Κεφ. Ε'. Περὶ τῆς ἐν τῷ ἁγίῳ Σπηλαίῳ πρώτης καθιδρύσεως τοῦ Μοναστηρίου	72
Κεφ. ΣΤ'. Σύντομος βιογραφία τῆς ἐν τῷ Μ. Σπηλαίῳ πανσέπτου θεομητορικῆς εἰκόνης	79
Κεφ. Ζ'. Ἀπαρίθμησις τινῶν ἐκ τῶν θαυμάτων	
Α'. Τὰ κατ' αὐτὴν τὴν ἁγίαν εἰκόνα θαυμάσια	96
Β'. Ἡ ἐν τῷ κοίλῳ τῆς Σελινουτίας πλατάνου κορυφὴ αὐτόματος ἐντύπωσις τοῦ ἱεροῦ ἀντιτύπου τῆς παναγίας εἰκόνης	101
Γ'. Τὸ κατὰ τὴν θεραπείαν τοῦ χολοῦ	107
Δ'. Τὸ κατὰ τὴν μετοχέτευσιν τοῦ ὀύακος	109
Ε'. Τὸ κατὰ τὴν προύπαντησιν τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Ὀθωμανῶν Τζιν Ἀλὴ	112
ΣΤ'. Τὸ περὶ τοὺς ἐκ τῆς καρατομίας διασωθ. δύο ἱερομονάχους	116
Ζ'. Τὸ κατὰ τὸν ἐκ Πεντελῆς ἱεροδιάκονον Γρηγόριον	116
Η'. Τὸ περὶ τοῦ καταχωσθέντος παιδὸς	119
Θ'. Τὸ κατὰ τὸν Ἀγγλίον Ἰησοῦν	120

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Τὸ Χρυσόβουλλον τοῦ αἰοδίδιμου αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Κατακουζηνοῦ	126
Σιγίλλιον Παρθενίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως	128
Σιγίλλιον Παΐσιου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως	130
Σιγίλλιον Προκοπίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως	135
Σιγίλλιον Νεοφύτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως	138
Σιγίλλιον Γρηγορίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως	141
Χρυσόβουλλον Ἰωάννου Γρηγορίου Ἀλεξάνδρου Γαῖκα	146
Χρυσόβουλλον Ἰωάννου Μιχαὴλ Κωνσταντίνου Σούτζου	148
Χρυσόβουλλον Ἰωάννου Γεωργίου Καρατζά	151
Δύο διατάγματα τῆς Βενετικῆς ἐξουσίας	152
Τρία διατάγματα τῆς παρελθούσης Ὀθωμανικῆς ἐξουσίας	156
Προσθήκη τρίτης ἐκδόσεως Κυριορικοῦ	165

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ ἀκολουθία τῆς ἐτησίου εορτῆς τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων Συμεὸν καὶ Θεοδώρου, καὶ τῆς ὁσίας Εὐφροσύνης	175
---	-----